ORHAN PAMUK

Zăpada

Traducere din limba turcă şi note
de Luminița Munteanu

POLIROM
2012

Pentru Rüya

Interesul nostru se îndreaptă spre hotarul întunecat al lucrurilor. Tâlharul cinstit, ucigaşul duios, Ateul superstiţios.

Robert Browning, *Bishop Blougram's Apology*

Într-o operă literară, politica este ca un foc de pistol într-o sală de concert – ceva vulgar, ce nu poate fi, totuşi, ignorat. Vom vorbi despre lucruri foarte urâte...

Stendhal, *Mănăstirea din Parma*

Nimiciţi plebea, zdrobiţi-o, reduceţi-o la tăcere. Pentru că iluminarea adusă de Europa este mult mai însemnată decât ea.

Dostoievski, *Note de lucru la Fraţii Karamazov*

Occidentalul din mine s-a simţit stânjenit.

Joseph Conrad, *Sub ochii Occidentului*

1

Liniştea zăpezii

CĂLĂTORIA LA KARS

„Liniştea zăpezii", cugeta bărbatul aşezat în autobuz, chiar în spatele şoferului. Dacă ar fi fost vorba de începutul unei poezii, ar fi numit ceea ce simţea atunci „liniştea zăpezii".

Prinsese în ultima clipă maşina care urma să-l poarte de la Erzurum la Kars. Ajunsese la autogara din Erzurum venind de la Istanbul, după o călătorie cu autobuzul care durase două zile, pe viscol, şi, pe când colinda coridoarele soioase şi reci, cu geanta de voiaj în mână, încercând să afle de unde pleca maşina care urma să-l ducă la Kars, cineva îi spusese că aceasta tocmai se pregătea să plece.

Cum nu mai voia să deschidă încă o dată portbagajul pe care abia îl închisese, ajutorul de şofer al hârbului de tip Magirus îi spusese că se grăbeau, aşa încât îşi luase cu el, în maşină, geanta mare de voiaj, de culoare vişiniu-închis, marca Bally, pe care o ţinea acum între picioare. Deasupra călătorului aşezat la fereastră atârna un palton gros, cenuşiu, pe care şi-l cumpărase cu cinci ani în urmă la Frankfurt, de la Kaufhof[1]. Să spunem încă de pe acum că, de-a lungul zilelor pe care urma să le petreacă la Kars, paltonul acela frumos, din stofă pufoasă, urma să devină pentru el un motiv de ruşine şi de stinghereală, dar şi de încredere.

De îndată ce maşina s-a pus în mişcare, a început să fulguiască; în acest răstimp, călătorul aflat pe scaunul de la geam contempla, cu ochii larg deschişi, în speranţa de a zări ceva

1. Numele unui lanţ de magazine universale din Germania.

nou, cartierele, băcăniile şi cuptoarele de pâine, mici şi sărăcăcioase, ori cafenelele dărăpănate de la periferia Erzurumului. Ninsoarea era mai deasă decât în cursul călătoriei de la Istanbul la Erzurum, iar fulgii de zăpadă, mai mari. Dacă nu ar fi fost ostenit de atâta drum şi ar fi privit mai stăruitor fulgii vajnici de zăpadă care se rostogoleau din cer ca penetul păsărilor, peregrinul aşezat pe locul de la geam ar fi fost în măsură să întrevadă viscolul cumplit care se apropia şi, dându-şi seama, poate, de la bun început, că pornea într-o călătorie care avea să-i schimbe întreaga viaţă, ar fi putut face cale întoarsă.

Dar nici măcar nu-i trecea prin minte aşa ceva. De cum s-a lăsat seara, şi-a aţintit ochii asupra cerului, care era mai luminos decât pământul, şi a privit fulgii de zăpadă din ce în ce mai semeţi, spulberaţi de vânt, văzând în ei nu atât prevestirea urgiei care dădea târcoale, cât semnele redobândite ale unei fericiri şi ale unei inocenţe care-şi aveau obârşia în copilăria sa. Bărbatul aşezat la geam revenise, după doisprezece ani de absenţă, la Istanbul – oraşul copilăriei şi al celor mai fericiţi ani ai săi –; cu o săptămână în urmă, la moartea mamei, rămăsese în oraş patru zile, iar apoi pornise în călătoria spre Kars, pe care nu o avusese deloc în vedere. Simţea că frumuseţea neasemuită a ninsorii îl făcea chiar mai fericit decât Istanbulul, pe care abia izbutise să-l revadă, după multă vreme. Era poet, iar într-o poezie pe care o scrisese mai demult, şi pe care cititorii din Turcia nu o cunoşteau decât prea puţin, scrisese că o dată în viaţă ninge şi în visele noastre.

Pe când ningea stăruitor, liniştit, ca în vise, călătorul aşezat la fereastră şi-a primenit sufletul, retrăind acele simţăminte de nevinovăţie şi simplitate după care tânjea de multă vreme, şi s-a pomenit însufleţit de credinţa senină că avea să se poată simţi ca acasă în acea lume. Peste puţin timp, a făcut un lucru pe care nu-l mai făcuse de mult şi care nici măcar nu-i trecuse prin minte: a adormit în scaun.

Să profităm de aceste momente de somn şi să oferim pe-ndelete câteva amănunte despre el. Deşi trăia de doisprezece ani în Germania, ca refugiat politic, nu se arătase niciodată prea interesat de politică. Adevărata lui pasiune se îndrepta spre poezie, aşa cum se-ntâmpla şi cu gândurile sale. Avea patruzeci şi doi de ani, era celibatar şi nu fusese căsătorit niciodată. Deşi

nu-ţi dădeai seama de asta, căci era ghemuit în scaun, era mai înalt decât cei mai mulţi dintre turci, avea tenul deschis la culoare – paloarea i se accentuase în timpul călătoriei – şi părul şaten. Era un om timidă, căreia-i plăcea singurătatea. Dacă ar fi ştiut că, la puţin timp după ce adormise, capul îi alunecase pe umărul, iar apoi pe pieptul vecinului său de scaun, zdruncinat cum era de autobuz, s-ar fi simţit nespus de stânjenit. Călătorul al cărui trup se prăvălise peste cel al vecinului de alături era un om onest, însufleţit de cele mai bune intenţii şi, din pricina acestor însuşiri, era mereu trist, asemenea eroilor lui Cehov, pasivi şi neîmpliniţi în viaţa personală. Vom reveni adeseori mai târziu la chestiunea tristeţii sale. Să mai precizez repede că bărbatul, despre care îmi dau seama că nu va izbuti să doarmă prea mult în această poziţie incomodă, se numea Kerim Alakuşoğlu[1], dar că, neplăcându-i deloc numele său, prefera să i se spună Ka, de la iniţialele celor două nume, aşa cum vom proceda şi noi în această carte.

Încă de pe vremea şcolii, se semna cu încăpăţânare, pe temele pentru acasă şi pe lucrările de control, „Ka", aşa cum avea să se semneze şi mai târziu pe foile de examen de la universitate, riscând de fiecare dată să provoace discuţii în această privinţă cu profesorii şi cu funcţionarii de stat. Pentru că îşi publica şi cărţile de poezie sub acelaşi nume, pe care izbutise să îl impună mamei, restului familiei şi prietenilor săi, numele Ka se bucura de o faimă oarecum misterioasă atât în Turcia, cât şi printre turcii din Germania. Acum, după plecarea din autogara din Erzurum, am să adaug şi eu, asemenea şoferului care le urează pasagerilor călătorie plăcută: „Drum bun, dragă Ka!". Nu vreau însă să vă amăgesc: sunt un vechi prieten al lui Ka şi ştiu, încă înainte de a începe să depăn această poveste, ce s-a petrecut cu el la Kars.

După ce a trecut de Horasan, autobuzul a cotit spre nord, îndreptându-se spre Kars. Pe una dintre serpentine şi-a făcut apariţia pe neaşteptate o căruţă, aşa încât şoferul a frânat brusc, iar Ka s-a trezit imediat. N-a avut nevoie de prea mult timp ca să se integreze în atmosfera de solidaritate care domnea în

1. „fiul păsării bălţate" (tc.); prenumele eroului, Kerim, se poate traduce prin „generosul".

maşină. Când autobuzul încetinea la curbe ori pe buza genunilor căscate în stâncă, se ridica şi el în picioare pentru a vedea mai bine drumul, asemenea celorlalţi călători. Deşi se afla chiar în spatele şoferului, se străduia să-i arate cu degetul unui alt călător care, bucuros să-i fie de folos bărbatului de la volan, ştergea parbrizul aburit, câte un colţ de geam ce scăpase atingerii acestuia (ajutorul său nu a fost remarcat), iar când viscolul s-a înteţit şi ştergătoarele nu mai izbuteau să cureţe geamul, devenit dintr-odată alb ca neaua, încerca să ghicească, odată cu şoferul, în ce parte se aşternea asfaltul, care devenise invizibil.

Indicatoarele rutiere nu se mai zăreau din pricina zăpezii depuse pe ele. Când viscolul s-a înteţit, şoferul a stins farurile de distanţă, autobuzul s-a cufundat în beznă, iar drumul a devenit mai lesne vizibil în semiîntuneric. Călătorii copleşiţi de spaimă priveau fără să scoată o vorbă străzile târguşoarelor sărmane îngropate în zăpadă, luminile palide ce răzbăteau din casele dărăpănate, cu un singur cat, drumurile deja troienite ale satelor îndepărtate şi prăpăstiile abia luminate de lămpile de pe margine. Când se întâmpla să vorbească, o făceau în şoaptă.

Vecinul de scaun, în braţele căruia se prăvălise mai devreme, l-a întrebat pe Ka, pe acelaşi ton şoptit, ce căuta la Kars. Era lesne să-ţi dai seama că nu era de prin partea locului...

– Sunt gazetar, a şoptit Ka...

Asta nu era adevărat.

– Mă duc acolo pentru alegerile municipale şi pentru femeile care s-au sinucis.

Asta era adevărat.

– Toate gazetele de la Istanbul au scris că primarul din Kars a fost ucis şi că femeile s-au sinucis, a spus vecinul lui de scaun, cu o patimă despre care Ka n-a izbutit să-şi dea seama dacă vădea fală ori ruşine.

În timpul călătoriei, Ka a tăifăsuit la răstimpuri cu săteanul acela delicat şi chipeş pe care avea să-l reîntâlnească peste trei zile la Kars, pe când rătăcea pe bulevardul Halitpaşa cu lacrimile şiroindu-i pe obraji. A aflat că o dusese pe mama lui la Erzurum pentru că spitalul din Kars nu mai făcea faţă, că era crescător de animale în satul lui, aflat în împrejurimile Karsului, că o duceau greu, dar că nu era un răzvrătit, că nu pentru el

îşi făcea sânge rău, ci – din motive pe care nu i le-a desluşit lui Ka – pentru ţara lui, că se bucura de faptul că o persoană instruită, aşa cum era Ka, venea tocmai de la Istanbul ca să se intereseze de necazurile locuitorilor din Kars. În cuvintele lui simple, în ţinuta mândră pe care o adopta în timp ce vorbea se vădea o anumită noblețe, care trezea respectul lui Ka.

Ka simţea că prezenţa bărbatului de lângă el îi insufla tihnă. Îşi amintea de acea linişte aparte care obişnuia să-l cuprindă odinioară, ori de câte ori încerca afecţiune faţă de o persoană mai slabă decât el, pe care o înţelegea – linişte pe care n-o cunoscuse niciodată de-a lungul celor doisprezece ani petrecuţi în Germania. În asemenea clipe, se străduia să privească lumea prin ochii celui care îi inspira dragoste şi compasiune. Ka îşi dădea seama că, purtându-se astfel, era mai puţin înfricoşat de viscolul care nu se mai sfârşea, că nu aveau să se rostogolească în prăpastie şi că maşina urma să ajungă cu bine, deşi mai târziu decât ar fi trebuit, la Kars.

La ora zece, când autobuzul a pătruns pe străzile înzăpezite ale Karsului, cu trei ore întârziere, Ka n-a mai recunoscut oraşul. N-a izbutit să-şi dea seama nici unde se găsea clădirea gării, care i se ivise în faţa ochilor într-o zi de primăvară, cu douăzeci de ani în urmă, când venise aici cu un tren cu aburi, nici unde se afla hotelul Republica, cu telefoane în fiecare cameră şi la care îl condusese surugiul. Părea că totul se ştersese, se făcuse nevăzut sub zăpadă. Mai aminteau de trecut doar câteva trăsuri aflate în aşteptarea călătorilor, la autogară, dar oraşul arăta cu mult mai trist şi mai amărât decât cu ani în urmă, când îl văzuse Ka. A zărit, pe ferestrele îngheţate ale maşinii, blocuri de beton, de felul celor care se ridicaseră pretutindeni în Turcia în ultimii zece ani, panouri de plexiglas, care făceau ca toate locurile să semene unul cu altul, şi afişe electorale care atârnau de frânghii, de-a curmezişul străzilor.

De îndată ce a coborât din autobuz şi a păşit în zăpada afânată, a simţit un frig pătrunzător, care i se strecura de-a lungul picioarelor, pe sub pantaloni. Pe când întreba de hotelul Zăpada Palas, la care îşi rezervase loc telefonic, de la Istanbul, a zărit printre călătorii care-şi recuperau bagajele de la ajutorul şoferului nişte chipuri familiare, dar, din pricina ninsorii, n-a reuşit să le identifice.

Avea să le revadă la restaurantul Plaiul Verde, către care s-a-ndreptat după ce s-a instalat la hotel: un bărbat îmbătrânit, obosit, dar încă arătos şi stilat, şi o femeie grasă, dar plină de vioiciune, despre care se putea deduce că era tovarăşa lui de viaţă. Ka îşi amintea de ei de la Istanbul, din piesele cu tematică politică, ticsite de sloganuri, ale anilor '70; bărbatul se numea Sunay Zaim. În vreme ce se uita la ei, dus pe gânduri, şi-a dat seama că femeia aducea cu una dintre colegele lui de clasă de la şcoala primară. Ka a observat că şi ceilalţi bărbaţi de la masa lor aveau aceleaşi chipuri ofilite, cadaverice, caracteristice persoanelor din lumea teatrului: ce făcea modesta trupă teatrală în oraşul acela uitat, în noaptea aceea de februarie potopită de ninsoare? Înainte de a ieşi din locanta care, cu douăzeci de ani în urmă, era frecventată mai cu seamă de funcţionari la patru ace, cu cravată, Ka a avut impresia că l-a zărit la o masă pe unul dintre protagoniştii violenţi ai stângii anilor '70. I se părea că, sub înrâurirea ninsorii, amintirile i se şterseseră, aşa cum se întâmplase şi cu oraşul Kars şi cu restaurantul, care deveniseră mai sărmane şi îşi pierduseră strălucirea de altădată.

Oare străzile să fi fost pustii din pricina ninsorii, sau pe trotuarele acelea îngheţate nu păşea aproape nimeni, niciodată? A citit cu băgare de seamă afişele electorale de pe ziduri, anunţurile publicitare ale şcolilor particulare şi ale restaurantelor, precum şi nişte postere atârnate de curând de prefectură, care pledau împotriva curmării vieţii şi pe care scria „omul este o culme a creaţiei lui Allah, iar sinuciderea – o blasfemie". Într-o ceainărie cu geamurile îngheţate, pe jumătate plină, a văzut o mulţime de bărbaţi care se uitau la televizor. Când i-au apărut în faţa ochilor vechile clădiri de piatră ridicate de ruşi, care îi rezervaseră Karsului un loc aparte în memoria sa, s-a simţit ceva mai uşurat.

Hotelul Zăpada Palas era un edificiu elegant, construit de ruşi în stil baltic. Pentru a pătrunde în clădirea rafinată, cu două etaje, cu ferestre înalte şi înguste, trebuia să treci pe sub o arcadă care dădea într-o curte. Pe când se strecura pe sub acea arcadă, aflată îndeajuns de sus pentru ca trăsurile să treacă pe sub ea cu uşurinţă, cu o sută zece ani în urmă, Ka a încercat o emoţie nelămurită, dar era atât de ostenit, încât nu a

cugetat prea mult asupra ei. Să spunem, cu toate acestea, că emoția sa se lega de unul dintre motivele care-l aduseseră la Kars: pe când se găsea la Istanbul, cu trei zile în urmă, se dusese în vizită la ziarul *Cumhuriyet*[1], unde se întâlnise cu Taner, prietenul lui din tinerețe, iar acesta îi povestise că la Kars urmau să aibă loc alegeri municipale și, mai cu seamă, că printre fetele din Kars bântuia o epidemie de sinucideri ciudată, așa cum se întâmplase și la Batman[2], după care îi propusese să se ducă acolo dacă dorea să scrie ceva pe aceste teme și să cunoască adevărata față a Turciei după doisprezece ani de absență, urmând să primească în acest scop o legitimație de presă temporară, pentru că nici un alt gazetar nu se arătase prea dornic de o asemenea însărcinare; adăugase că frumoasa Ipek[3], colega lor de facultate, se afla și ea în același oraș. Ipek se despărțise de Muhtar, dar locuia la hotelul Zăpada Palas, cu tatăl și cu sora ei. În vreme ce asculta cuvintele lui Taner, care obișnuia să scrie comentarii politice pentru gazeta *Cumhuriyet*, Ka își adusese aminte de frumusețea lui Ipek.

După ce a urcat la etajul al doilea, în camera 203, a cărei cheie i-a înmânat-o recepționerul Cavit, care se uita la televizorul din holul neobișnuit de înalt al hotelului, și după ce a închis ușa în urma lui, s-a relaxat. Își cercetase starea de spirit cu băgare de seamă și, împotriva temerii pe care-o încercase de-a lungul drumului, nici mintea, nici inima sa nu erau interesate să știe dacă Ipek se afla sau nu în hotel. Ka se temea de moarte ca nu cumva să se îndrăgostească, cu instinctul sigur al celor care nu-și amintesc de iubirile lor mărunte decât ca de un lung șir de suferințe și de clipe rușinoase.

După ce s-a îmbrăcat cu pijamaua, în miez de noapte, a întredeschis ușor draperia, pregătindu-se să se vâre în pat; camera era cufundată în beznă. A contemplat fulgii mari de zăpadă, care continuau să cadă fără oprire.

---

1. „republica" (tc.).
2. Capitala provinciei cu același nume din sud-estul Turciei, cu o populație predominant kurdă.
3. „mătase" (tc.).

Avea să le revadă la restaurantul Plaiul Verde, către care s-a-ndreptat după ce s-a instalat la hotel: un bărbat îmbătrânit, obosit, dar încă arătos şi stilat, şi o femeie grasă, dar plină de vioiciune, despre care se putea deduce că era tovarăşa lui de viaţă. Ka îşi amintea de ei de la Istanbul, din piesele cu tematică politică, ticsite de sloganuri, ale anilor '70; bărbatul se numea Sunay Zaim. În vreme ce se uita la ei, dus pe gânduri, şi-a dat seama că femeia aducea cu una dintre colegele lui de clasă de la şcoala primară. Ka a observat că şi ceilalţi bărbaţi de la masa lor aveau aceleaşi chipuri ofilite, cadaverice, caracteristice persoanelor din lumea teatrului: ce făcea modesta trupă teatrală în oraşul acela uitat, în noaptea aceea de februarie potopită de ninsoare? Înainte de a ieşi din locanta care, cu douăzeci de ani în urmă, era frecventată mai cu seamă de funcţionari la patru ace, cu cravată, Ka a avut impresia că l-a zărit la o masă pe unul dintre protagoniştii violenţi ai stângii anilor '70. I se părea că, sub înrâurirea ninsorii, amintirile i se şterseseră, aşa cum se întâmplase şi cu oraşul Kars şi cu restaurantul, care deveniseră mai sărmane şi îşi pierduseră strălucirea de altădată.

Oare străzile să fi fost pustii din pricina ninsorii, sau pe trotuarele acelea îngheţate nu păşea aproape nimeni, niciodată? A citit cu băgare de seamă afişele electorale de pe ziduri, anunţurile publicitare ale şcolilor particulare şi ale restaurantelor, precum şi nişte postere atârnate de curând de prefectură, care pledau împotriva curmării vieţii şi pe care scria „omul este o culme a creaţiei lui Allah, iar sinuciderea – o blasfemie". Într-o ceainărie cu geamurile îngheţate, pe jumătate plină, a văzut o mulţime de bărbaţi care se uitau la televizor. Când i-au apărut în faţa ochilor vechile clădiri de piatră ridicate de ruşi, care îi rezervaseră Karsului un loc aparte în memoria sa, s-a simţit ceva mai uşurat.

Hotelul Zăpada Palas era un edificiu elegant, construit de ruşi în stil baltic. Pentru a pătrunde în clădirea rafinată, cu două etaje, cu ferestre înalte şi înguste, trebuia să treci pe sub o arcadă care dădea într-o curte. Pe când se strecura pe sub acea arcadă, aflată îndeajuns de sus pentru ca trăsurile să treacă pe sub ea cu uşurinţă, cu o sută zece ani în urmă, Ka a încercat o emoţie nelămurită, dar era atât de ostenit, încât nu a

cugetat prea mult asupra ei. Să spunem, cu toate acestea, că emoția sa se lega de unul dintre motivele care-l aduseseră la Kars: pe când se găsea la Istanbul, cu trei zile în urmă, se dusese în vizită la ziarul *Cumhuriyet*[1], unde se întâlnise cu Taner, prietenul lui din tinerețe, iar acesta îi povestise că la Kars urmau să aibă loc alegeri municipale şi, mai cu seamă, că printre fetele din Kars bântuia o epidemie de sinucideri ciudată, aşa cum se întâmplase şi la Batman[2], după care îi propusese să se ducă acolo dacă dorea să scrie ceva pe aceste teme şi să cunoască adevărata față a Turciei după doisprezece ani de absență, urmând să primească în acest scop o legitimație de presă temporară, pentru că nici un alt gazetar nu se arătase prea dornic de o asemenea însărcinare; adăugase că frumoasa Ipek[3], colega lor de facultate, se afla şi ea în acelaşi oraş. Ipek se despărțise de Muhtar, dar locuia la hotelul Zăpada Palas, cu tatăl şi cu sora ei. În vreme ce asculta cuvintele lui Taner, care obişnuia să scrie comentarii politice pentru gazeta *Cumhuriyet*, Ka îşi adusese aminte de frumusețea lui Ipek.

După ce a urcat la etajul al doilea, în camera 203, a cărei cheie i-a înmânat-o recepționerul Cavit, care se uita la televizorul din holul neobişnuit de înalt al hotelului, şi după ce a închis uşa în urma lui, s-a relaxat. Îşi cercetase starea de spirit cu băgare de seamă şi, împotriva temerii pe care-o încercase de-a lungul drumului, nici mintea, nici inima sa nu erau interesate să ştie dacă Ipek se afla sau nu în hotel. Ka se temea de moarte ca nu cumva să se îndrăgostească, cu instinctul sigur al celor care nu-şi amintesc de iubirile lor mărunte decât ca de un lung şir de suferințe şi de clipe ruşinoase.

După ce s-a îmbrăcat cu pijamaua, în miez de noapte, a întredeschis uşor draperia, pregătindu-se să se vâre în pat; camera era cufundată în beznă. A contemplat fulgii mari de zăpadă, care continuau să cadă fără oprire.

---

1. „republica" (tc.).
2. Capitala provinciei cu acelaşi nume din sud-estul Turciei, cu o populație predominant kurdă.
3. „mătase" (tc.).

2

Oraşul nostru este un loc paşnic

MAHALALE ÎNDEPĂRTATE

Ninsoarea îi trezea întotdeauna lui Ka o senzaţie de puritate, sub imperiul căreia erau uitate şi puse sub obroc mizeria, noroiul şi întunecimea oraşului, dar în prima zi petrecută la Kars, sentimentul de inocenţă pe care îl asocia, de obicei, cu zăpada s-a făcut nevăzut. Aici, ninsoarea avea ceva trudnic, sâcâitor, terifiant. Ninsese toată noaptea. Potopul n-a contenit o clipă nici în prima parte a zilei, când Ka a rătăcit pe străzi, a poposit într-o cafenea înţesată de kurzi şomeri, s-a întâlnit cu feluriţi alegători şi şi-a luat notiţe, ca un gazetar entuziast, a escaladat pantele abrupte şi acoperite de gheaţă din mahalalele nevoiaşe, s-a văzut cu fostul primar, cu viceguvernatorul şi cu rudele fetelor care-şi curmaseră viaţa. Imaginile uliţelor troienite, care în copilărie, de la fereastra casei sale sigure din Nişantaşı, arătau ca desprinse din basme, îi evocau acum începutul unei existenţe tipice de mic-burghez, la care visase de ani de zile ca la un ultim refugiu, şi al unei mizerii fără speranţă, pe care nici măcar nu voia să şi-o închipuie în vreun fel.

În zori, când oraşul abia se deştepta din somn, a pornit cu paşi repezi, fără să se sinchisească de ninsoare, în josul bulevardului Atatürk, către mahalalele formate din cocioabe, către cele mai nevoiaşe cartiere din Kars, şi apoi către mahalaua Subcetate. Pe când înainta grăbit pe sub moşmonii şi platanii covârşiţi de zăpadă, a simţit o asemenea amărăciune văzând casele de pe vremea ruşilor, coşcovite şi dărăpănate, cu geamurile străpunse de hornurile sobelor, ninsoarea care se cernea în biserica armenească pustie, durată cu o mie de ani în

urmă, care se ridica între depozitele de lemne şi transformatorul electric, câinii puşi pe harţă care lătrau la trecători, pe podul de piatră vechi de cinci sute de ani ce traversa pârâul Kars, acum îngheţat, fuioarele subţiri de fum ce se ridicau dinspre magherniţele din mahalaua Subcetate care, sub ninsoare, părea aproape fără suflare, părăsită, încât i s-au umplut ochii de lacrimi. Pe celălalt mal al pârâului, doi copii, un băiat şi o fată, trimişi de cu zori la cuptorul de pâine, râdeau şi se hârjoneau atât de fericiţi, strângând la piept nişte pâini aburinde, încât Ka le-a zâmbit, la rândul lui. Ceea ce îl mişca atât de profund nu era sărăcia ori neputinţa, ci o stranie şi puternică senzaţie de singurătate, pe care avea s-o remarce mai apoi pretutindeni în oraş – în vitrinele goale ale fotografilor, în geamurile îngheţate ale ceainăriilor ticsite de şomeri care jucau cărţi ori în pieţele pustii, acoperite de zăpadă. Aveai sentimentul că oraşul era un loc uitat de lume şi că omătul se cernea în tăcere undeva, la capătul pământului.

Lui Ka i-a mers foarte bine de dimineaţă, fiind întâmpinat ca un gazetar istanbulez vestit, care stârnea curiozitate şi căruia toată lumea voia să-i strângă mâna; toţi localnicii, de la viceguvernator până la cel mai amărât dintre cetăţeni, i-au deschis larg porţile şi au stat de vorbă cu el. Ka le-a fost prezentat celor din Kars de către Serdar Bey, editorul *Gazetei urbei de la hotare,* cu un tiraj de trei sute douăzeci de exemplare, care obişnuia să trimită pe vremuri ştiri de interes local la gazeta *Cumhuriyet* (cele mai multe dintre ele nu vedeau lumina tiparului). Primul lucru pe care l-a făcut Ka de dimineaţă, după ce a părăsit hotelul, a fost să se vadă cu bătrânul gazetar, desemnat la Istanbul prin formula „corespondentul nostru local"; şi-a dat seama că acesta îi cunoştea pe toţi locuitorii din Kars. Serdar Bey a fost primul care i-a adresat întrebarea ce avea să-i fie pusă mai apoi de sute de ori, de-a lungul celor trei zile pe care urma să le petreacă la Kars:

— Bine aţi venit în urbea noastră de la hotare, maestre! Dar ce treabă aveţi aici?

Ka a spus că venise să urmărească alegerile şi, poate, să scrie un articol despre tinerele sinucigaşe.

— Povestea cu tinerele sinucigaşe este mult exagerată, aşa cum s-a întâmplat şi la Batman, a spus gazetarul. Să mergem

la Kasım Bey, adjunctul Direcției de Poliție. E bine să știe că ați venit, pentru orice eventualitate.

Prezentarea la poliție a străinilor care poposeau în târg, fie ei și gazetari, era un obicei specific provinciei, care data tocmai din anii '40. Dat fiind statutul său de refugiat politic care revenea în țară după ani de zile, ca și faptul că în aer se simțea oarecum prezența gherilelor PKK[1], deși nu se vorbea despre asta, Ka n-a avut nici un fel de obiecții.

Au parcurs întregul oraș, de-a curmezișul, în cincisprezece minute, sub ninsoarea care se cernea alene, străbătând Hala de Fructe și bulevardul Kâzım Karabekir, pe ale cărui laturi se orânduiau prăvălii cu articole de fierărie și cu felurite piese de rezervă, și trecând prin fața ceainăriilor pline de șomeri melancolici care se uitau la televizor sau contemplau ninsoarea de afară, precum și a lăptăriilor în care se vedeau ditamai roțile de brânză[2].

Pe drum, Serdar Bey s-a oprit și i-a arătat un colț de stradă, unde fusese împușcat fostul primar. Potrivit unor zvonuri, primarul fusese ucis din pricina unei probleme banale ce privea municipalitatea – demolarea unui balcon construit ilegal. Ucigașul fusese prins la trei zile după consumarea incidentului, când fusese recuperată și arma, în patul casei sale de la țară, unde se refugiase după săvârșirea crimei. În răstimpul celor trei zile, circulaseră atâtea vorbe pe această temă încât, la început, nimănui nu-i venise să creadă că el era autorul faptei; motivația crimei, atât de banală, îi decepționase, pe de altă parte, pe oameni.

---

1. Partidul Muncitorilor din Kurdistan – grupare militantă formată în anii '70 de către Abdullah Öcalan; ideologia sa era întemeiată pe marxism-leninism și pe naționalismul kurd. Organizația își propunea să creeze un stat socialist kurd pe așa-numitul teritoriu al Kurdistanului, care ar fi cuprins sud-estul Turciei, nord-estul Irakului, nord-estul Siriei și nord-vestul Iranului. Gruparea s-a remarcat, de-a lungul timpului, prin acte teroriste și prin atacuri sinucigașe, soldate cu victime și pagube materiale. Abdullah Öcalan a fost capturat în 1999 și condamnat inițial la moarte; sentința sa a fost comutată apoi în detenție pe viață. Organizația a trecut, în ultimii ani, prin numeroase frământări și metamorfoze, fără a-și înceta însă existența.
2. *Kaşar peyniri*, sortiment de brânză de oaie, de culoare gălbuie.

Direcţia de Poliţie din Kars se afla într-o clădire lungă, cu trei etaje, care dădea spre bulevardul Faikbey, de-a lungul căruia se-nşirau vechile edificii de piatră rămase de pe timpul ruşilor şi al bogătaşilor armeni, folosite acum, în cea mai mare parte, ca sedii ale instituţiilor de stat. În vreme ce-l aşteptau pe adjunctul poliţiei, Serdar Bey i-a arătat lui Ka tavanele înalte, frumos decorate, şi i-a spus că în epoca ruşilor, adică între 1877 şi 1918, în clădire se aflase conacul unui armean cu stare – casa avea patruzeci de camere –, pentru ca mai apoi să se instaleze aici un spital rusesc.

Kasım Bey, pântecosul adjunct al şefului poliţiei din Kars, a ieşit pe hol şi i-a poftit în biroul lui. Ka şi-a dat seama imediat că acesta nu se număra printre cititorii gazetei *Cumhuriyet*, deoarece o găsea stângistă, că elogiile pe care i le aducea Serdar Bey unei anumite persoane, în virtutea talentului său poetic, erau departe de a-l impresiona, dar că, totodată, se abţinea să arate acest lucru, dat fiind faptul că vorbea cu proprietarul celui mai bine vândut ziar din Kars. Când Serdar Bey a terminat ce avea de spus, Kasım Bey l-a întrebat pe Ka:

— Vreţi să vă asigur protecţia?

— Cum?

— Să vă dau un om de-al nostru, în civil. O să vă simţiţi mai în largul dumneavoastră.

— Am nevoie de aşa ceva? a întrebat Ka, cu neliniştea unui bolnav căruia doctorul îi recomandă să meargă în baston.

— Oraşul nostru este un loc paşnic. I-am alungat pe teroriştii separatişti. Dar, pentru orice eventualitate...

— Dacă este vorba de un oraş paşnic, n-am nevoie de aşa ceva, a spus Ka.

Şi-a dorit ca adjunctul şefului poliţiei să precizeze încă o dată că se aflau într-un loc paşnic, dar acesta nu şi-a mai reluat afirmaţia.

S-au dus mai întâi în Subcetate şi în Bayrampaşa – cartierele cele mai sărace, aflate în nordul oraşului. Serdar Bey bătea la uşile magherniţelor construite din piatră, cărămidă şi tablă ondulată, sub ninsoarea ce părea să nu se mai sfârşească, le întreba pe femeile care deschideau uşa unde era stăpânul casei, iar dacă acestea îl recunoşteau spunea, cu o intonaţie convingătoare, că prietenul lui gazetar venise de la Istanbul la Kars

cu prilejul alegerilor, dar că nu urma să scrie doar despre acestea, ci despre toate problemele din Kars, despre motivele care le împingeau pe femei la sinucidere, aşa încât ar fi fost bine să-i vorbească despre necazurile care le frământau. Unele dintre ele se bucurau, crezând că era vorba de nişte candidaţi la funcţia de primar care veniseră pentru a le aduce canistre pline cu ulei de floarea-soarelui, cutii cu săpun ori pachete cu biscuiţi şi paste făinoase. Cele care se hotărau să-i poftească înăuntru, curioase şi bucuroase de oaspeţi, îi spuneau mai întâi lui Ka să nu se sperie de câinii care lătrau. Altele, în schimb, crăpau uşa cu teamă, crezând că nu era vorba decât de o nouă descindere a poliţiei, de o nouă percheziţie, din lungul şir al celor care durau de ani de zile, iar atunci când ajungeau la concluzia că persoanele care le călcau pragul nu reprezentau autorităţile, se cufundau în tăcere. Cât despre familiile fetelor care se sinuciseseră (Ka izbutise să afle în scurtă vreme despre şase incidente de acest fel), acestea susţineau de fiecare dată că fetele nu se plânseseră de nimic şi că rudele lor fuseseră nespus de şocate şi de îndurerate de cele întâmplate.

Au ascultat, stând pe canapele uzate, pe scaune vechi, printre copii al căror număr părea să sporească necontenit de la o casă la alta, şi care se zbenguiau, făcându-şi de lucru cu jucării de plastic stricate (maşini ori păpuşi cu un singur braţ, şi acela rupt), cu sticle şi cutii goale de medicamente ori de ceai, la gura sobelor cu lemne în care se scormonea neîncetat, ca să se încălzească mai repede, ori a sobelor electrice conectate ilegal la reţea şi în faţa televizoarelor cu sonorul închis, dar în permanenţă deschise, poveşti despre necazurile nesfârşite ale locuitorilor din Kars, despre sărăcie, despre cei care-şi pierduseră slujbele şi despre fetele care se sinuciseseră în camere reci ca gheaţa şi strâmte ca nişte colivii, aşternute cu pământ ori covoare mecanice. Lui Ka i s-au destăinuit, depănându-şi poveştile de parcă ar fi fost vorba de însăşi suferinţa acelui meleag şi a acelui stat, plângându-se de propria soartă, de autorităţi, de primărie, mame care-şi căinau fiii rămaşi pe drumuri ori azvârliţi în temniţă, băieşi care trudeau la hamam câte douăsprezece ore pe zi, hrănind cu greu cele opt guri pe care le aveau acasă, şi şomeri care se întrebau obsesiv dacă să se mai ducă sau nu la ceainărie, dată fiind scumpetea ceaiului. Într-un

anumit punct al tuturor acestor poveşti şi al acestei mânii, Ka avea sentimentul că în casele prin care se perinda fără contenire domnea un soi de semiîntuneric şi că trebuia să facă un efort pentru a putea desluşi formele lucrurilor, în ciuda luminii albe care se strecura prin ferestre. Mai mult, asupra creierului său părea să coboare, ca o perdea de tul, ca un soi de linişte a zăpezii, aceeaşi senzaţie de orbire care-l forţa să-şi întoarcă privirile spre ninsoarea de afară, iar mintea şi memoria sa refuzau să mai stăruie asupra poveştilor despre calicie şi mizerie pe care le auzea.

Cu toate acestea, n-a izbutit să uite până la moarte istoriile despre sinucidere. Nu sărăcia, neputinţa ori lipsa de înţelegere cu care se confrunta în aceste poveşti erau cele care-l zguduiau cu atâta tărie. Nici lipsa de înţelegere de care dădeau dovadă părinţii care-şi băteau fetele, care le asupreau necontenit, care nu le lăsau nici măcar să iasă din casă, constrângerile exercitate de soţii geloşi ori strâmtorarea pricinuită de lipsa banilor. Ceea ce îl înspăimânta şi îl uimea de fapt pe Ka era ciudăţenia sinuciderilor, care pătrunseseră deodată, fără veste, fără nici o ceremonie, în viaţa obişnuită, de toate zilele.

De pildă, o fată care urma să fie logodită, împotriva voinţei ei, cu patronul mai vârstnic al unei ceainării cinase alături de părinţi, de cei trei fraţi şi de bunica ei, aşa cum făcea seară de seară, iar apoi, după ce strânsese farfuriile murdare, râzând şi ciondănindu-se cu ceilalţi fraţi, ca de obicei, se dusese în bucătărie pentru a aduce desertul, ieşise de acolo în grădină, intrase pe fereastră în camera părinţilor şi se împuşcase cu puşca de vânătoare a tatălui ei. Părinţii care, după ce răsunase focul de armă, descoperiseră în dormitor trupul însângerat, cuprins de spasme al fetei, deşi o credeau în bucătărie, nu izbutiseră să priceapă nici de ce se sinucisese, nici cum ajunsese dintr-o încăpere în alta. O altă fată, în vârstă de şaisprezece ani, se ciorovăise cu cele două surori ale ei, aşa cum făcea mereu spre seară, cu privire la canalul pe care urmau să se uite la televizor şi la telecomandă şi, după ce încasase două palme zdravene de la tatăl lor, venit să le despartă, se dusese în camera ei şi dăduse pe gât o ditamai sticla de insecticid Mortalin, de parcă ar fi fost o băutură răcoritoare. O altă tânără era atât de înfricoşată de bătăile pe care le mânca de la bărbatul ei,

şomer şi strivit de viaţă, cu care se măritase din dragoste la cincisprezece ani şi căruia-i adusese pe lume un copil în urmă cu şase luni încât, după o ceartă banală, se dusese în bucătărie, se încuiase pe dinăuntru şi se spânzurase, folosindu-se de un cârlig şi de o funie ce le avusese pregătite, în ciuda ţipetelor soţului ei care, dându-şi seama de ceea ce se petrecea, încerca să spargă uşa.

În toate poveştile de acest fel, trecerea de la cursul obişnuit al vieţii la moarte se petrecea cu o iuţeală şi o disperare care-l fascinau pe Ka. Cârligele fixate în tavan, armele încărcate din vreme, sticlele cu medicamente aduse din alte camere în dormitoare demonstrau că fetele sinucigaşe se gândeau de mult timp să-şi curme viaţa.

Fenomenul sinuciderii neaşteptate a fetelor şi a tinerelor femei se manifestase pentru prima oară la Batman – oraş aflat la sute de kilometri de Kars. Faptul că, la Batman, numărul femeilor care-şi puneau capăt vieţii era de trei ori mai ridicat decât cel al bărbaţilor care săvârşeau acelaşi gest, deşi pe plan mondial rata sinuciderilor la bărbaţi era de trei-patru ori mai mare decât la femei, precum şi faptul că rata sinuciderilor era, acolo, de patru ori mai mare decât media mondială atrăsese iniţial atenţia unui tânăr funcţionar conştiincios de la Institutul de Statistică al Statului din Ankara, însă scurta ştire pe această temă publicată în ziarul *Cumhuriyet* de un prieten al său, de profesie gazetar, nu trezise nici o urmă de interes în Turcia. Când reportajele făcute la Batman de corespondenţii unor gazete din Germania şi din Franţa, care citiseră în ziar despre întâmplările cu pricina şi se arătaseră preocupaţi de ele, ajunseseră să fie publicate în ţările respective, presa turcească le socotise, la rândul ei, importante, aşa încât în oraş îşi făcuseră apariţia numeroşi ziarişti, turci şi străini. Potrivit punctului de vedere exprimat de o serie de responsabili ai statului care se ocupaseră de acest „fenomen", interesul manifestat de gazetari şi de publicaţiile pe care le reprezentau nu făcuse decât să le îmboldească şi mai mult pe unele fete la sinucidere. Viceguvernatorul i-a spus lui Ka, referindu-se la datele statistice, că sinuciderile de la Kars nu atinseseră nivelul celor de la Batman, că „pentru moment" nu era împotriva întrevederilor cu familiile fetelor care-şi curmaseră viaţa şi l-a rugat ca, în timp ce vorbea

cu acestea, să nu folosească prea des cuvântul „sinucidere", şi, pe de altă parte, să nu exagereze dimensiunile procesului respectiv când avea să scrie despre el în *Cumhuriyet*. O comisie alcătuită din psihologi specializaţi în problema sinuciderilor, poliţişti, procurori şi funcţionari ai Departamentului Cultelor începuse pregătirile în vederea deplasării de la Batman la Kars, se lipiseră afişe, tipărite tot de Departamentul Cultelor, care pledau împotriva sinuciderii şi pe care scria „omul este o culme a creaţiei lui Allah, iar sinuciderea – o blasfemie"; pe de altă parte, la sediul guvernatorului sosiseră broşuri cu un conţinut religios, care purtau acelaşi titlu şi care urmau să fie distribuite în curând. Viceguvernatorul nu era însă convins că aceste măsuri aveau să stăvilească epidemia de sinucideri care se declanşase de curând. Se temea ca „măsurile" să nu aibă consecinţe potrivnice, socotind că foarte multe fete luaseră hotărârea de a-şi lua viaţa ca răspuns la lecţiile pe care le primeau necontenit de la stat, taţi, bărbaţi, predicatori, precum şi la ştirile privitoare la alte incidente asemănătoare.

— Nu încape îndoială că sinuciderile sunt determinate de teribila nefericire a acestor fete, i-a spus viceguvernatorul lui Ka. Dar dacă motivul real al sinuciderilor ar fi fost nefericirea, jumătate dintre femeile din Turcia s-ar fi sinucis până acum.

Viceguvernatorul, cu mustaţa tunsă perie şi cu mutra lui de maimuţă, i-a mai spus că femeile erau cuprinse de furie în faţa „vocii masculine" a statului, a propriilor familii şi a religiei, care le sugerau să nu se sinucidă, şi i-a dezvăluit lui Ka, nu fără o oarecare mândrie, că scrisese la Ankara, arătând că, din acest considerent, în fiecare dintre comisiile care urmau să fie trimise la Kars pentru a face propagandă împotriva sinuciderii trebuia să fie numită cel puţin o femeie.

Ideea potrivit căreia sinuciderea era la fel de molipsitoare ca şi ciuma fusese lansată după ce o fată venise de la Batman la Kars ca să-şi pună capăt vieţii. Unchiul fetei, cu care Ka vorbise în după-amiaza primei zile, pe când fumau amândoi într-o grădină din mahalaua Atatürk (Ka nu fusese invitat în casă), sub moşmonii gemând de zăpadă, îi povestise acestuia că nepoata lui robotea prin casă de dimineaţa până seara la Batman, unde plecase cu doi ani în urmă, după ce se măritase, şi că era muştruluită mereu de soacră pentru că era stearpă,

dar precizase că aceste necazuri nu erau suficiente pentru a se sinucide, că răposata deprinsese un asemenea gând chiar la Batman, unde se omorâseră toate acele femei cărora li se dusese vestea, mai ales că atunci când se afla la Kars, alături de familia ei, părea foarte fericită, aşa încât fuseseră peste măsură de uimiţi când îi descoperiseră trupul fără viaţă în pat, tocmai în dimineaţa zilei în care urma să se întoarcă acasă, iar la căpătâi, o scrisoare în care dezvăluia că înghiţise două cutii cu somnifere.

Prima care o imitase pe femeia ce adusese ideea sinuciderii de la Batman la Kars fusese verişoara ei dinspre mamă, care avea şaisprezece ani. Pricina gestului acesteia, despre care Ka le promisese părinţilor înlăcrimaţi să scrie la gazetă în amănunt, fusese o afirmaţie a unuia dintre profesori, care spusese în clasă că fata nu era fecioară. Cum vorba aceasta făcuse repede înconjurul oraşului, logodnicul tinerei se lepădase de ea, iar cei care le călcaseră pragul înainte vreme spre a o cere în căsătorie încetaseră să mai dea pe acolo. Bunica începuse să-i spună copilei „oricum nu te mai măriţi", iar într-o seară, când tatăl ei începuse să plângă, cu mintea tulbure de băutură, în vreme ce se uitau cu toţii la televizor, la o scenă de nuntă, fata înghiţise toate pastilele de dormit pe care le luase în timp, pe furiş, din cutia bunicii şi se cufundase-n somn (metoda de sinucidere era la fel de molipsitoare ca şi ideea acesteia). Când i se făcuse autopsia şi se vădise că era fecioară, tatăl ei dăduse vina atât pe profesorul care răspândise zvonul, cât şi pe tânăra lor rudă, venită de la Batman la Kars pentru a-şi pune capăt zilelor. Părinţii îi depanaseră lui Ka povestea sinuciderii fiicei lor de-a fir a păr, deoarece îi cereau să dezvăluie în ştirea pe care urma să o publice la gazetă că învinuirea adusă copilei fusese neîntemeiată şi să-l dea, totodată, în vileag pe profesorul care scornise minciuni pe seama ei.

Ceea ce-i pricinuia lui Ka o ciudată stare de amărăciune în legătură cu toate aceste poveşti era faptul că fetele sinucigaşe izbutiseră să afle intimitatea necesară şi momentul potrivit pentru a-şi pune capăt zilelor. Fetele care se sinuciseseră luând somnifere împărţeau camera cu alte persoane, chiar şi la vremea când se stinseseră în taină. Deoarece crescuse la Istanbul, în Nişantaşı, nutrindu-se cu literatură occidentală, Ka simţea, ori de câte ori se întreba cum ar fi fost dacă şi-ar fi făcut el

seama, că pentru a înfăptui un asemenea lucru aveai nevoie de timp şi de un spaţiu pe măsură – de o încăpere la a cărei uşă să nu bată nimeni, cu zilele. Ori de câte ori se cufunda în fantezii privitoare la propria sinucidere, pe care ar fi urmat s-o săvârşească în deplină libertate şi cu nespusă încetineală, slujindu-se de somnifere şi de whisky, Ka era atât de înspăimântat de pustietatea universului presupus de aceasta, încât nici măcar nu putea cugeta vreodată stăruitor la aşa ceva.

Singura persoană a cărei sinucidere l-a trimis cu gândul la acea binecunoscută senzaţie de pustietate a fost „fata cu broboadă", care se spânzurase cu o lună şi o săptămână în urmă. Tânăra se număra printre studentele de la Institutul Pedagogic, care, la început, nu mai fuseseră primite la cursuri, pentru ca mai apoi, în urma unui ordin venit de la Ankara, să nu mai poată păşi deloc în spaţiul şcolii, dat fiind faptul că nu voiau să renunţe la văl. Familia ei era cea mai puţin oropsită dintre toate cele cu care stătuse de vorbă Ka. În vreme ce sorbea o Coca-Cola oferită de îndureratul tată, care o luase din frigiderul micii băcănii al cărei proprietar era, Ka a aflat că, înainte de a se spânzura, tânăra le mărturisise atât celor de acasă, cât şi prietenilor că avea de gând să-şi curme viaţa. Pesemne că fata învăţase să poarte basma de la mama ei ori de la alte rude, dar abia mai târziu aflase, de la directorii neînduplecaţi ai şcolii la care învăţa şi de la colegii care se opuneau acestei datini, că baticul era un simbol al islamului politic. Refuzând să se dezică de văl, în ciuda presiunilor exercitate asupra ei de părinţi, era pe cale de a fi eliminată de la Institutul Pedagogic din cauza absenţelor, căci poliţiştii o întorceau mereu de la poarta acestuia. Văzând că unele dintre colege renunţaseră să se mai împotrivească şi umblau cu capul descoperit, ori că altele îşi scoseseră basmaua şi purtau perucă, începuse să le spună tatălui şi prietenelor ei că „nimic nu mai avea sens în viaţă" şi că „nu mai voia să trăiască". Cum în zilele acelea atât Departamentul Cultelor, care era subordonat statului, cât şi islamiştii repetau neobosit că sinuciderea se număra printre cele mai grele păcate pe care le poate săvârşi omul, răspândind fluturaşi şi afişe pe această temă şi prin Kars, nimănui nu-i trecuse prin minte că fata aceea credincioasă şi-ar fi putut

lua zilele. În ultima sa seară, tânăra, pe nume Teslime[1], se uitase tăcută la serialul *Marianna*, își servise părinții cu ceai, apoi se retrăsese în camera ei, își făcuse abluțiunea și rugăciunea și, după ce se smerise vreme îndelungată, cufundată în gânduri, se spânzurase cu basmaua de cârligul lustrei.

1. „smerita", „supusa" (în fața voinței lui Dumnezeu) (tc.).

3

Votați cu partidul lui Allah

SĂRĂCIA ŞI ISTORIA

În copilăria lui Ka, sărăcia se confunda cu locul unde înce-
ea cealaltă lume, aflată dincolo de hotarele casei şi ale exis-
enței sale, specifice păturii de mijloc din Nişantaşı – o existență
lcătuită din tatăl său, avocat, din mama sa, casnică, din sora
a cea drăgălaşă, din servitoarea cea credincioasă, din felurite
iobile, un aparat de radio şi nişte draperii. Deoarece era stăpânită
e o obscuritate intangibilă şi primejdioasă, această „cealaltă
ară" dobândea în reveriile copilăreşti ale lui Ka o dimensiune
ietafizică. Cum această dimensiune nu suferise prea mari modi-
icări în restul existenței sale, era greu de explicat de ce por-
ise în călătoria spre Kars, pentru care se decisese brusc pe
ând se afla la Istanbul, cu imboldul de a reveni oarecum la
opilărie. Deşi trăia departe de Turcia, Ka ştia că, în ultimii
ni, Karsul fusese cea mai săracă şi mai neglijată regiune a
ării. Se poate afirma şi că, revenind de la Frankfurt, unde tră-
se vreme de doisprezece ani, şi constatând că toate ulițele din
stanbul pe care le bătuse cândva cu prietenii din copilărie,
oate prăvăliile şi cinematografele trecuseră prin preschimbări
adicale, dispăruseră ori îşi pierduseră sufletul, în el se trezise
orința de a-şi căuta vârsta fragedă şi inocența în altă parte,
şa încât pornise în călătoria spre Kars tocmai pentru a se con-
unta cu strâmtorarea unei clase de mijloc bine definite, care-i
voca propria tinerețe. Când se confruntase, de pildă, în vitri-
ele prăvăliilor din zona comercială, cu pantofii de gimnastică
iarca Gislaved, de care se folosea când era mic, dar pe care
u-i mai văzuse apoi la Istanbul, cu sobele marca Vezuviu, cu

brânza rotundă de Kars, alcătuită din şase bucăţi triunghiulare - fusese primul lucru pe care-l aflase despre Kars în copilărie -, îl năpădise o asemenea fericire, încât uitase până şi de fetele care se sinuciseseră şi se simţise împăcat că se afla acolo.

Către prânz, după ce s-a despărţit de gazetarul Serdar Bey şi după ce a avut o întrevedere cu fruntaşii Partidului Egalităţii între Popoare şi cu Alevi[1]-ii azeri, a hoinărit de unul singur prin oraş, sub ninsoarea deasă. Pe când păşea pe bulevardul Atatürk şi trecea podurile, îndreptându-se întristat către cartierele cele mai nevoiaşe, avea senzaţia că nimeni în afară de el nu băga de seamă ninsoarea care se cernea, ca peste un timp fără fruntarii, în tăcerea tulburată doar de lătratul câinilor, peste munţii cu pante abrupte din depărtare, ce nici nu se mai zăreau, peste coşmelii le cu neputinţă de despărţit de fortăreaţa şi de ruinele vechi, de pe vremea Selgiukizilor[2], aşa încât l-au podidit lacrimile.

S-a uitat la nişte băieţi de liceu care jucau fotbal pe un teren viran aflat în imediata vecinătate a parcului din mahalaua Yusuf Paşa, cu leagănele şi toboganele rupte, sub nişte felinare înalte care luminau depozitul de cărbuni de alături. În vreme ce stătea în lumina galbenă, palidă a lămpilor, bătut de ninsoare, ascultând ţipetele şi blestemele tinerilor, înăbuşite de zăpadă, a simţit cu atâta tărie izolarea acelui colţ de lume şi pustietatea lui neverosimilă, încât în el şi-a făcut loc gândul la Dumnezeu.

În acel prim moment, era vorba mai degrabă de o imagine decât de un gând, dar aceasta era la fel de nedesluşită ca o

---

1. Ramură populară a ordinului mistic heterodox Bektaşi, dispărut, formal, în 1925, când au fost scoase în afara legii toate grupările similare din Turcia. Adepţii Alevi practică un islam impregnat de forme de religiozitate preislamică; au fost influenţaţi, de-a lungul istoriei, şi de şiism (majoritatea covârşitoare a populaţiei Turciei este sunnită de rit hanefit). La ora actuală, sectanţii Alevi îşi declară susţinerea fermă pentru formula statului laic şi combat ideologia islamului politic.
2. Dinastia selgiukidă, de origine turcică, fondată în jurul anului 1000, s-a aflat la originea a două mari state: cel din Iran (Horasan), care a dobândit apoi întinderea unui imperiu, şi cel din Asia Mică - apărut ca urmare a expansiunii selgiukizilor din Iran. Statul din Asia Mică îşi avea capitala la Konya, pe actualul teritoriu al Turciei.

imagine pe care îţi este cu neputinţă să o reînvii în faţa ochilor când încerci să ţi-o reaminteşti, după ce ai colindat în grabă încăperile unui muzeu, privindu-le cu gândurile în altă parte. Era mai curând o senzaţie trecătoare, iar Ka nu o trăia pentru prima oară. Crescuse la Istanbul într-o familie laică, animată de convingeri republicane, şi nu primise nici un fel de educaţie islamică, în afară de orele de religie de la şcoala primară. În anii din urmă, când se pomenea năpădit, din vreme-n vreme, de asemenea reverii, era departe de a fi invadat de nelinişte, iar poetul din el nu simţea deloc impulsul de a păşi pe urmele acelei tresăriri. Era străbătut, cel mult, de gândul optimist că lumea era un loc frumos, demn de a fi contemplat.

În camera de hotel, unde se întorsese pentru a se-ncălzi şi a trage un pui de somn, a răsfoit, pradă aceluiaşi sentiment de fericire, cărţile privitoare la istoria Karsului, pe care le adusese de la Istanbul, iar informaţiile aflate de-a lungul zilei s-au confundat în mintea lui cu istoria oraşului, care-l trimitea cu gândul la basmele copilăriei.

Cândva, la Kars trăia o clasă de mijloc bogată, care dădea baluri şi petreceri ce durau zile întregi, în conacuri ce-i aminteau lui Ka, deşi de departe, de anii săi nevârstnici. Puterea acelor oameni se datora faptului că aşezarea se aflase odinioară pe ruta care ducea spre Georgia, spre Tabriz, spre Caucaz şi spre Tiflis (ceea ce contribuise la înflorirea comerţului), faptului că se găsea, totodată, la hotarele a două mari imperii – Imperiul Otoman şi Rusia ţaristă –, care se prăbuşiseră în ultimul secol, precum şi oştirilor numeroase pe care le amplasaseră aici tot soiul de împărăţii spre a apăra oraşul aşezai înlre mun l i. Era un loc unde, pe vremea otomanilor, vieţuiau tot felul de naţii, de pilda armeni, ale căror biserici, ridicate în urmă cu o mie de ani, încă mai durau pe alocuri în toată măreţia lor, persani care fugiseră din calea mongolilor şi a armatelor iraniene, greci rămaşi aici de pe vremea Bizanţului şi a statului Pontus, georgieni, kurzi şi diverse seminţii caucaziene. În 1878, după ce fortăreaţa veche de cinci sute de ani se predase armatelor ruseşti, o parte dintre musulmani fuseseră alungaţi, dar oraşul rămăsese la fel de înlesnit şi de cosmopolit. În vremea dominaţiei ruseşti, conacele paşalelor, hamamurile şi clădirile otomane din mahalaua Subcetate, care se întindea pe pantele

dimprejurul fortăreței, înregistraseră un declin, în vreme ce pe șesul aflat la sud de pârâul Kars arhitecții țarului ridicaseră o nouă așezare, care se îmbogățea cu repeziciune și care era alcătuită din cinci bulevarde principale, paralele unul cu altul, și din străzi drepte, care se intersectau perfect cu acestea, potrivit unei rânduieli nemaiîntâlnite în vreo altă urbe din Orient. Orașul în care țarul Alexandru al III-lea venea să se-ntâlnească cu iubita lui secretă, pentru ca apoi să se ducă la vânătoare, fusese reclădit, beneficiind de un sprijin financiar substanțial, pe potriva planurilor rușilor de a pune stăpânire pe sud, pe drumurile care asigurau accesul la Mediterana și pe rutele comerciale. Ceea ce îl fascinase pe Ka în urmă cu douăzeci de ani, când ajunsese la Kars, fusese tocmai acest oraș melancolic, cu străzile, cu pietrele lui mari de pavaj, cu moșmonii și castanii plantați de Republica Turcia, și nicidecum orașul otoman, ale cărui edificii de lemn fuseseră pe de-a-ntregul distruse de luptele naționaliste și de cele tribale.

După conflicte nesfârșite, măceluri, omoruri în masă și răzmerițe, după ce orașul se aflase, rând pe rând, în stăpânirea armenilor, a rușilor, ba chiar, la un moment dat, a englezilor, după ce fusese declarat, pentru scurtă vreme, stat independent, armata turcă, în frunte cu Kâzım Karabekir, căruia urma să i se ridice mai apoi o statuie în Piața Gării, intrase în Kars în octombrie 1920. Turcii, care recuceriseră urbea după patruzeci și trei de ani, își însușiseră noul plan al acesteia, conceput de țar, se stabiliseră aici, adoptaseră inițial cultura suveranilor ruși, dat fiind faptul că aceasta corespundea elanurilor occidentalizante ale Republicii, și le dăduseră celor cinci bulevarde realizate de ruși numele unor mari pașale din istoria așezării, deoarece nu aveau știre ca la Kars să mai fi viețuit și alte personalități în afară de militari.

Erau anii occidentalizării, despre care Muzaffer Bey, fostul primar din partea Partidului Poporului, vorbea cu mândrie și mânie. În căminele culturale se dădeau baluri, se organizau concursuri de patinaj - cu patinele pe care Ka le zărise în dimineața aceea la piciorul podului, mâncate din loc în loc de rugină -, echipa de teatru venită de la Ankara pentru a pune în scenă tragedia regelui Oedip, deși nu trecuseră nici douăzeci de ani de la războiul cu grecii, era aplaudată cu entuziasm de clasa

de mijloc din Kars, însufleţită de convingeri republicane, bogătaşii de pe vremuri, îmbrăcaţi în paltoane cu guler de blană, se plimbau în sănii trase de cai ungureşti viguroşi, împodobiţi cu fir de aur şi argint, la petrecerile care se desfăşurau în Grădina Naţiunii, pe sub salcâmi, în sprijinul echipei de fotbal, se dansau cele mai noi dansuri, cu acompaniament de pian, acordeon şi clarinet, fetele din Kars, care purtau vara îmbrăcăminte cu mânecă scurtă, se puteau plimba nestingherite cu bicicleta prin oraş, iar băieţii purtau papion, la fel ca foarte mulţi elevi de liceu, care iarna, când se duceau la şcoală cu patinele, duceau cu ei pe sub sacouri patosul republicii. Când avocatul Muzaffer Bey dorise să-şi pună din nou papionul pe care-l purtase în anii de liceu, îmboldit de efervescenţa alegerilor, în calitatea sa de candidat la funcţia de primar al oraşului Kars, unde revenise de curând, colegii săi de partid îi spuseseră că lucrul acela „excentric" urma să conducă la pierderea unor voturi, dar el nu-i ascultase.

Aveai sentimentul că exista o anumită legătură între dispariţia nesfârşitelor ierni de odinioară şi decăderea, sărăcirea, nefericirea oraşului. După ce se referise la frumoasele ierni de altădată şi după ce amintise de actorii de teatru, pe jumătate despuiaţi, cu chipurile pudrate în alb, care veniseră de la Ankara pentru a juca în piese greceşti, fostul primar adusese vorba despre o scenetă revoluţionară prezentată la căminul cultural de către nişte tineri, între care se afla şi el, la sfârşitul anilor 1940.

— În acea piesă era vorba despre trezirea la realitate a uneia dintre tinerele noastre, care umbla înfăşurată-n cârpe negre din cap până-n picioare şi care, în cele din urmă, avea să-şi descopere capul şi să-şi ardă vălul pe scenă, spusese el.

Cum atunci, la sfârşitul anilor '40, nu izbutiseră să găsească la Kars vălul negru de care aveau nevoie pentru reprezentaţie, telefonaseră la Erzurum şi ceruseră să le fie trimis de acolo.

— Iar acum, femeile cu văluri, baticuri, broboade au invadat străzile Karsului, adăugase Muzaffer Bey. Îşi iau zilele pentru că nu pot intra la ore purtând pe cap acel stindard – simbolul islamului politic.

Neputând să-i pună întrebările care se deşteptaseră în el cu privire la problema ascensiunii islamului politic şi a fetelor îmbrobodite, aşa cum se petreceau lucrurile la fiecare dintre

întâlnirile avute la Kars, Ka tăcuse. Aşa cum n-a insistat nici asupra faptului că, deşi în anii '40 nu exista nici urmă de femeie cu văl la Kars, tinerii aceia entuziaşti simţiseră nevoia să participe la o serbare ce milita împotriva unei astfel de ţinute. Când hoinărise pe străzi, în timpul zilei, Ka nu fusese atent la persoanele cu broboadă ori cu văl, pentru că, dat fiind numărul mare al femeilor care-şi acopereau capul, îi era cu neputinţă să adopte în răstimp de o săptămână obiceiurile şi cunoştinţele intelectualilor care trăgeau neîntârziat concluzii politice din astfel de amănunte. În plus, nu obişnuia să ia seama la femeile care purtau batic ori văl, şi asta încă de pe când era puşti. În mediile occidentalizate din Istanbul, în care îşi petrecuse el copilăria, o femeie îmbrobodită era fie o persoană venită din împrejurimile oraşului ca să vândă struguri în cartierul unde locuiau, fie nevasta lăptarului, fie oricine altcineva din straturile inferioare ale societăţii.

Am auzit mai târziu multe poveşti cu privire la foştii proprietari ai hotelului Zăpada Palas, la care trăsese Ka: un profesor universitar, admirator al Occidentului, trimis de ţar într-un exil mai blând decât cel din Siberia, un armean care se ocupa de comerţul cu vite, directorul unui orfelinat pentru copiii de origine greacă... Indiferent de identitatea primului proprietar, clădirea aceea veche de o sută zece ani avea, la fel ca şi alte edificii din Kars datând din aceeaşi perioadă, nişte sobe numite *peg*, care erau amplasate în ziduri şi care încălzeau concomitent, prin cele patru laturi din care erau alcătuite, patru încăperi. Dar, cum turcii nu izbutiseră să pună în funcţiune vreuna dintre acele sobe în perioada Republicii, primul proprietar turc, care transformase casa în hotel, aşezase o ditamai soba de alamă *în faţa* uşii de la intrare, ce dădea în curte, pentru ca mai apoi *în camere* să fie montate calorifere.

În vreme ce Ka stătea întins pe pat, cufundat în visare, a bătut cineva la uşă, aşa încât s-a ridicat, îmbrăcat încă cu paltonul, şi a deschis. Recepţionerul Cavit, care-şi petrecuse toată ziua în faţa sobei, cu ochii la televizor, i-a spus ceea ce uitase să-i comunice atunci când îi dăduse cheia:

— Am uitat adineaori - Serdar Bey, proprietarul *Gazetei urbei de la hotare*, vă aşteaptă neîntârziat.

Au coborât amândoi în holul hotelului. Când se pregătea să plece, Ka a avut o clipă de şovăială: Ipek tocmai intrase pe uşa care dădea spre tejgheaua de la recepţie şi era mult mai frumoasă decât şi-o închipuia el. Şi-a amintit imediat cât de frumoasă era pe vremea studenţiei. L-a cuprins neliniştea. Da, desigur, era atât de frumoasă! Au dat mai întâi mâna, ca nişte burghezi istanbulezi occidentalizaţi ce erau, şi, după o uşoară ezitare, şi-au întins capetele, după care s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat, fără a-şi atinge partea de jos a corpului.

— Ştiam că ai să vii, a spus Ipek, îndepărtându-se puţin, cu o sinceritate care l-a uimit pe Ka. M-a sunat Taner şi mi-a spus.

Îl privea drept în ochi.

— Am venit pentru alegerile municipale şi pentru fetele care s-au sinucis.

— Cât stai? a întrebat Ipek. Lângă hotelul Asia se află cofetăria Viaţa cea Nouă. Acum am treabă cu tata. Ne vedem acolo la unu şi jumătate, ca să stăm de vorbă.

Ka simţea că scena pe care o trăia avea ceva ciudat, pentru că se petrecea la Kars, nu la Istanbul – bunăoară, în Beyoğlu. N-a reuşit să-şi dea seama cât din neliniştea pe care o trăia se datora frumuseţii lui Ipek. După ce a ieşit din hotel şi a mers o bucată de vreme prin ninsoare, s-a gândit: „Bine că mi-am luat paltonul ăsta".

Pe când se îndrepta spre gazetă, inima sa, însufleţită de aceeaşi siguranţă de nezdruncinat a sentimentelor, i-a mai spus două lucruri, pe care mintea nu i le-ar fi mărturisit niciodată. Primul: nu venise de la Frankfurt la Istanbul doar pentru a participa la înmormântarea mamei sale, ci şi pentru a afla o turcoaică demnă de a se-nsoţi cu el, la capătul a doisprezece ani de singurătate. Al doilea: venise de la Istanbul la Kars deoarece credea, în adâncul sufletului său, că femeia cu care urma să se căsătorească era Ipek.

Dacă acest al doilea gând i-ar fi fost împărtăşit de vreun prieten cu intuiţii ascuţite, Ka nu numai că nu l-ar fi iertat niciodată, dar l-ar mai fi şi învinuit toată viaţa din pricină că intuiţia se dovedise a fi corectă. Ka se număra printre moraliştii convinşi de faptul că cea mai mare fericire a omului este să nu întreprindă nimic pentru fericirea personală. În plus, îi

era cu neputință să concilieze ideea de a căuta o persoană pe care o cunoștea foarte puțin cu intenția de a se căsători cu ea și cu pretențiile sale de distins literat occidental. În ciuda acestui fapt, odată ajuns la *Gazeta urbei de la hotare*, nu simțea nici un fel de stânjeneală. Asta deoarece prima sa întâlnire cu Ipek decursese mai bine chiar decât visase el în autobuz, fără să-și dea seama că făcea acest lucru pe drumul de la Istanbul la Kars.

Sediul *Gazetei urbei de la hotare* se afla pe bulevardul Faikbey, cu o stradă mai jos de hotelul la care locuia Ka, iar spațiul ocupat de redacție și de tipografie abia dacă era cu puțin mai mare decât cămăruța de hotel a lui Ka. Încăperea fusese împărțită în două printr-o despărțitură pe ai cărei pereți erau atârnate fotografii cu Atatürk, calendare, mostre de cărți de vizită și invitații de nuntă, poze cu feluriți demnitari de stat care vizitaseră Karsul și cu alți turci faimoși, realizate de Serdar Bey, precum și imaginea înrămată a primului număr al gazetei, apărut cu patruzeci de ani în urmă. În partea din spate, zumzăia plăcut o presă de tipar înalt, electrică și cu pedală, care fusese fabricată de firma Baumann la Leipzig, cu o sută zece ani în urmă, funcționase la Hamburg vreme de un sfert de secol, fusese vândută la Istanbul în 1910, în perioada libertății presei din vremea celei de-a doua Constituții, și, după ce fusese folosită timp de patruzeci și cinci de ani, sfârșind prin a fi scoasă la reformă, în 1955, fusese adusă cu trenul la Kars de către răposatul tată al lui Serdar Bey. Fiul lui Serdar Bey, în vârstă de douăzeci și doi de ani, alimenta tiparnița cu mâna dreaptă, umezindu-și degetele cu salivă, în vreme ce cu mâna stângă prindea, iscusit, gazetele abia tipărite – coșul în care ar fi urmat să se strângă acestea fusese rupt cu unsprezece ani în urmă, în timpul unei ciondăneli între frați –, izbutind chiar și să-l salute grăbit pe Ka în acest răstimp. Cel de-al doilea fiu al lui Serdar Bey, care, la fel ca fratele său, nu semăna cu tatăl, ci cu mama lor cea durdulie și mică de stat, cu ochii trași spre tâmple și fața rotundă ca luna plină, era așezat la un pupitru negru ca smoala din pricina petelor de cerneală, în fața a nenumărate sertărașe cu sute de compartimente, printre litere de plumb, matrițe și șabloane, și culegea manual reclame, cu răbdarea și grija unui caligraf care a pierdut orice contact cu realitatea, cu gândul la gazeta care urma să apară peste trei zile.

— Vedeți în ce condiții se luptă să supraviețuiască presa din estul Anatoliei, a spus Serdar Bey.

În aceeași clipă s-a întrerupt curentul electric. Când s-a oprit mașina tipografică, iar atelierul s-a cufundat într-o liniște plină de vrajă, Ka a băgat de seamă cât de frumos era albul ninsorii care se cernea afară.

— La câte exemplare s-a ajuns? a întrebat Serdar Bey.

A aprins o lumânare și l-a așezat pe Ka pe un scaun, în biroul amenajat în partea din față a încăperii.

— La o sută șaizeci, tată.

— Când vine curentul, mai fă trei sute patruzeci de exemplare, căci astăzi îi avem pe actori în vizită.

Gazeta urbei de la hotare se vindea într-un singur loc din Kars – la debitul de vizavi de Teatrul Național, pe unde se abăteau să-l cumpere douăzeci de persoane pe zi –, dar, după cum afirma Serdar Bey cu mândrie, vânzările totale se ridicau la trei sute douăzeci de exemplare, datorită numărului mare al abonaților. Două sute dintre abonamente erau pe numele unor instituții și ale altor organisme de stat, cărora Serdar Bay era nevoit să le aducă din când în când elogii pentru rezultatele obținute în muncă. Ceilalți optzeci de abonați erau persoane „importante și oneste" care, deși părăsiseră Karsul și se stabiliseră la Istanbul, nu-și pierduseră interesul față de oraș și aveau un cuvânt greu de spus în treburile statului.

Curentul electric a revenit, iar Ka a observat pe fruntea lui Serdar Bey o venă care pulsa de mânie.

— După ce v-ați despărțit de mine, v-ați întâlnit cu tot soiul de oameni nepotriviți, așa încât v-au parvenit informații eronate despre orașul nostru de la graniță, a spus Serdar Bey.

— Cum de știți pe unde am colindat? a întrebat Ka.

— Bineînțeles că vă urmărea poliția, a spus gazetarul. Iar noi ascultăm, din obligație profesională, convorbirile poliției prin intermediul acestui *walkie-talkie*. Nouăzeci la sută dintre știrile pe care le publicăm în ziar sunt furnizate de Prefectura și de Poliția din Kars. Toată poliția știe că i-ați întrebat pe oamenii aceia de ce suntem atât de înapoiați și atât de săraci, precum și de ce se sinucid fetele noastre.

Ka avusese parte de nenumărate explicații cu privire la motivele care duseseră la sărăcirea accentuată a Karsului. Ca, de

pildă, reducerea comerțului și închiderea granițelor în anii „războiului rece", amenințările proferate la adresa celor înstăriți de bandele comuniste care puseseră stăpânire pe oraș în anii '70 și răpirile cărora le căzuseră victime aceștia, faptul că toți cetățenii cu dare de mână, care izbutiseră să mai pună ceva deoparte, plecaseră la Istanbul și la Ankara, faptul că statul și Allah dăduseră uitării Karsul, nesfârșitele ciorovăieli dintre Turcia și Armenia...

– Am hotărât să vă spun adevărul, a zis Serdar Bey.

Ka și-a dat seama imediat, cu o luciditate pe care n-o mai încercase de ani de zile, dar și cu optimism, că principala lor problema era rușinea. Vreme de ani și ani, aceasta fusese și problema sa de căpătâi în Germania, numai că își tăinuise sieși acest lucru. Acum putea să recunoască acest adevăr, grație speranțelor de fericire care-i copleșeau inima.

– Noi, aici, suntem cu toții frați din străvechime, a spus Serdar Bey, de parcă i-ar fi împărtășit o taină. Însă în ultimii ani, toți au început să spună „eu sunt azer", „eu sunt kurd", „eu sunt *terekeme*[1]".

Bineînțeles că în oraș trăiesc oameni de toate națiile. *Terekeme*, pe care-i numim și *karapapak*, sunt înrudiți cu azerii. Pe kurzi îi numeam nomazi; pe vremuri, habar n-aveau de identitatea lor kurdă. În ceea ce-i privește pe autohtonii rămași de pe vremea otomanilor, aceștia nu se făleau cu statutul lor de localnici. Existau indivizi de toate neamurile, turcmeni, lazi[2] din

1. Așa-numiții *terekeme* (formă derivată de la *türkmen*, turcmen) sau *karapapak*, *garapapag* (lit. „căciuli negre") reprezintă un mic grup etnic așezat cu precădere în nord-vestul Iranului (sudul Azerbaidjanului istoric) și în nord-estul Turciei (îndeosebi în provinciile Ardahan și Iğder, din apropierea granitei cu Armenia și cu Georgia). Mulți dintre ei au ajuns în Imperiul Otoman din sudul Caucazului, ocupat de Rusia în perioada 1813-1828. Cei stabiliți în sudul Georgiei și, parțial, în Armenia au fost deportați de sovietici în Asia Centrala. Vorbesc un dialect al limbii azere; cei mai mulți sunt musulmani sunniți, dar printre ei se găsesc și șiiți, precum și membri ai unor grupări heterodoxe musulmane.
2. Membri ai unui grup etnic stabilit mai ales pe coastele turce ale Mării Negre și în Georgia; vorbesc o limba înrudită cu mingreliana și cu georgiana. Cei mai mulți sunt astăzi musulmani sunniți,

Posof[1], nemți surghiuniți de țar din Rusia, dar nimeni nu avea orgoliul propriei identități. Această fală a fost răspândită de radioul comunist de la Tbilisi, care voia să dezbine și să nimicească Turcia. Acum toți sunt mai săraci și mai mândri ca oricând.

Când l-a văzut pe Ka impresionat de spusele sale, Serdar Bey a trecut la alt subiect:

— Habotnicii colindă din poartă-n poartă, vin pe la tine în grupuri, le dau femeilor oale și tingiri, cratițe, mașini de stors citrice, pachete cu săpun, bulgur și detergenți, încheagă pe loc prietenii și relații, ca de la femeie la femeie, prin mahalalele nevoiașe, le agață copiilor de umăr, cu ace de siguranță, bănuți de aur. Îți spun „votați cu Partidul Prosperității[2]", pe care-l numesc „partidul lui Allah", îți spun „sărăcia, mizeria care s-a abătut pe capul nostru se datorează faptului că ne-am abătut de la calea lui Allah". Bărbații vorbesc cu bărbații, iar femeile cu femeile. Le câștigă încrederea șomerilor furioși, cărora le-a fost rănită mândria, le înveselesc pe femeile fără lucru care habar n-au ce vor pune-n oală pentru cină, iar apoi le promit alte daruri și-i pun să jure că vor vota cu ei. Nu se aleg doar cu respectul celor sărmani și al șomerilor, care sunt înjosiți de dimineața până seara, ci și cu cel al studenților, care nu mănâncă decât o ciorbă caldă pe zi, al muncitorilor, ba chiar al meșteșugarilor, și asta pentru că sunt mai vrednici, mai cinstiți și mai modești decât toți ceilalți.

în urma convertirilor din perioada otomană, după ce în epoca bizantină fuseseră convertiți la creștinism; lazii din Georgia, mult mai puțin numeroși decât cei din Turcia, sunt creștini.

1. District în provincia Ardahan din estul Turciei, la granița cu Georgia. În timpul Primului Război Mondial și la începutul anilor 1920, în timpul Războiului de Independență al Turciei, zona a fost disputată între Turcia și Rusia. Este o regiune săracă, predominant rurală.
2. Fondat la Ankara în 1983, ca succesor al Partidului Ordinii Naționale (tc. Milli Nizam Partisi) și al Partidului Salvării Naționale (tc. Milli Selamet Partisi), care fuseseră excluse anterior din viața politică, Partidul Prosperității, de orientare islamistă, a câștigat alegerile parlamentare din Turcia în 1996, sub conducerea lui Necmettin Erbakan. Înlăturat de la putere de militari în 1997, a fost scos în afara legii în 1998, pentru activități îndreptate împotriva statului laic.

Proprietarul *Gazetei urbei de la hotare* a spus că primarul ucis îşi atrăsese, de fapt, aversiunea tuturor din pricină că lua mită şi săvârşea tot soiul de ilegalităţi, nicidecum pentru că-şi pusese în gând să înlăture faetoanele, pretextând că erau „demodate" (această iniţiativă nu fusese dusă până la capăt din cauza asasinării lui). Însă partidele republicane, de dreapta şi de stânga, care erau dezbinate de vechi vendete, de idei separatiste şi naţionaliste şi care se aflau într-o rivalitate nimicitoare, nu reuşeau să producă nici un candidat puternic la postul de primar.

– Singurul în a cărui onestitate are încredere lumea este candidatul partidului lui Allah, a spus Serdar Bey. Iar acesta este Muhtar Bey, fostul soţ al lui Ipek Hanım, fiica lui Turgut Bey, proprietarul hotelului la care locuiţi dumneavoastră. Este cam mărginit, dar este kurd. Kurzii constituie patruzeci la sută din populaţia oraşului. Alegerile municipale vor fi câştigate de partidul lui Allah.

Ninsoarea, care devenise şi mai deasă, deştepta din nou în Ka un sentiment de singurătate, iar această singurătate se asocia cu teama că mediul în care crescuse şi trăise el la Istanbul, precum şi stilul de viaţă occidental din Turcia îşi dăduseră obştescul sfârşit. Pe când se afla la Istanbul, băgase de seamă că străzile pe care-şi petrecuse anii de început fuseseră distruse, că toate clădirile vechi şi elegante de la începutul secolului – locuite, în parte, şi de prietenii săi – fuseseră demolate, că arborii de pe vremea copilăriei se uscaseră şi fuseseră tăiaţi, că, în răstimp de zece ani, cinematografele fuseseră închise, iar în locul lor apăruseră magazine de confecţii, înghesuite şi întunecoase, care se înşirau unul după altul. Asta nu însemna doar sfârşitul propriei copilării, ci şi sfârşitul iluziei că şi-ar mai fi putut relua vreodată viaţa de odinioară, la Istanbul. I-a venit în minte că, dacă în Turcia ar fi venit la guvernare un adept neînduplecat ale *Şeriat*-ului[1], sora lui nici n-ar mai fi putut ieşi pe stradă fără să-şi acopere capul. În vreme ce se uita la fulgii mari, care se cerneau alene, ca într-un basm, la lumina răspândită de lămpile cu neon de la sediul *Gazetei urbei*

1. Pronunţia turcească a cuvântului *Shari'a*, tradus de obicei prin „legea islamică" – calea cea dreaptă revelată de Dumnezeu prin intermediul profeţilor şi, în mod deosebit, prin Mahomed, profetul islamului.

de la hotare, Ka se închipuia revenind la Frankfurt împreună cu Ipek. Făceau cumpărături la Kaufhof, de unde îşi cumpărase el paltonul acela cenuşiu în care tocmai se înfăşurase bine – mai precis, la cel de-al doilea etaj al magazinului, unde se găsea încălţăminte de damă...

— Totul se înscrie în mişcarea islamistă internaţională, care vrea ca Turcia să ajungă aidoma Iranului...

— Şi în privinţa fetelor care s-au sinucis se întâmplă acelaşi lucru? a întrebat Ka.

— Primim denunţuri potrivit cărora acestea au fost, din păcate, amăgite, dar nu scriem despre asemenea lucruri din simţ de răspundere, socotind că numărul sinuciderilor ar putea creşte şi mai mult, pe măsură ce fetelor le ajung la ureche mai multe reacţii. Se zvoneşte că renumitul terorist islamic Lacivert[1] s-ar afla la noi în oraş. Asta ca să le povăţuiască pe fetele cu broboadă – fetele sinucigaşe.

— Islamiştii sunt împotriva sinuciderii, nu-i aşa?

Serdar Bey nu i-a răspuns la întrebare. După cum spuneam, când s-a oprit maşinăria tipografică, iar în încăpere s-a aşternut tăcerea, Ka a rămas cu ochii la ninsoarea ireală de afară. Cel mai eficient remediu împotriva tulburării şi a temerii crescânde pe care le resimţea pentru că urma să o vadă în curând pe Ipek era să se arate interesat de necazurile celor din Kars. Ka voia să se pregătească acum pentru întâlnirea de la cofetărie, concentrându-şi gândurile doar asupra lui Ipek, deoarece era ora unu şi douăzeci.

Serdar Bey i-a pus în faţă, de parcă i-ar fi oferit un dar pregătit cu infinită grijă, prima pagină a ziarului proaspăt tipărit, pe care i-l adusese masivul său fiu mai mare. Ochii lui Ka, deprinşi de ani de zile să-şi caute numele prin revistele literare, au remarcat neîntârziat ştirea publicată într-un colţ al paginii:

Renumitul nostru poet KA la Kars

Poetul KA, ilustru în întreaga Turcie, a sosit ieri în oraşul nostru de la hotarele ţării. Tânărul nostru poet, laureat al

1. „albastru-închis", „bleumarin" (tc.).

Premiului Behçet Necatigil[1], care a dobândit recunoaşterea întregii ţări prin volumele intitulate *Cenuşă şi mandarine* şi *Gazetele de seară*, va urmări alegerile pentru primărie în numele ziarului *Cumhuriyet*. Poetul KA studiază de multă vreme poezia occidentală în oraşul Frankfurt din Germania.

– Numele meu a fost cules greşit, a spus Ka. „A" trebuie să fie cu minusculă.

De cum a spus acest lucru, i-a părut rău că o făcuse:

– E frumos, a spus el, cu sentimentul că le era îndatorat.

– Maestre, v-am căutat pentru că nici noi nu eram siguri de numele dumneavoastră, a spus Serdar Bey. Fiule, uite, fiule, ai cules greşit numele poetului nostru, a spus el, mustrându-şi fiul pe un ton care era departe de a fi neliniştit.

Ka a simţit că nu era pentru prima oară când cineva remarca o greşeală de tipar.

– Corecteaz-o acum, pe loc...

– Nu e nevoie, a spus Ka.

De data aceasta, a observat că pe ultimul rând al celei mai lungi ştiri din ziar numele îi fusese cules corect:

Seară glorioasă a trupei lui Sunay Zaim la Teatrul Naţional

Reprezentaţia oferită aseară, la Teatrul Naţional, de trupa de teatru a lui Sunay Zaim, cunoscut în întreaga Turcie pentru piesele sale cu orientare democratică, kemalistă şi educativă, a fost întâmpinată cu mare interes şi entuziasm. Spectacolul, care a durat până la miezul nopţii şi la care au participat viceguvernatorul, viceprimarul şi celelalte notabilităţi ale Karsului, a fost întrerupt pe alocuri de manifestări de entuziasm şi de aplauze frenetice. Cetăţenii din Kars, care tânjeau de multă vreme după o asemenea sărbătoare artistică, au avut posibilitatea să urmărească piesa nu doar la Teatrul Naţional, care era plin până la refuz, ci şi la ei acasă. Asta pentru că postul de televiziune Karsul de la Hotare le-a oferit simultan tuturor locuitorilor oraşului acest spectacol grandios, efectuând prima transmisiune în direct din cei doi ani de existenţă. În felul acesta, la Kars a fost

1. Poet şi om de cultură turc (1916-1979).

realizată pentru prima oară o emisiune de televiziune în direct – cu alte cuvinte, în afara studiourilor postului de televiziune Karsul de la Hotare. Deoarece nu există încă aparatura necesară pentru transmisiunile de acest fel, a fost instalat un cablu care străbătea două străzi, de la sediul postului de televiziune Karsul de la Hotare, aflat pe bulevardul Halitpaşa, până la sala Teatrului Naţional. O serie de cetăţeni săritori ai Karsului au trecut cablul chiar prin casele lor, pentru a nu fi deteriorat de zăpadă. (De pildă, Fadıl Bey, stomatologul nostru, a preluat cordonul pe fereastra balconului situat la faţada locuinţei sale şi l-a tras până spre spaţiul verde din dosul acesteia.) Cetăţenii din Kars îşi doresc ca această izbutită emisiune în direct să se repete şi cu alte prilejuri. Responsabilii postului de televiziune Karsul de la Hotare au precizat că, fiind vorba de prima emisiune în direct realizată în afara studioului, au primit spre difuzare reclame de la toate instituţiile din Kars. În afară de piesele kemaliste, de cele mai frumoase scene din felurite piese de teatru – rod al iluminării occidentale –, de mici scenete în care erau criticate reclamele ce ne erodează cultura, de aventurile lui Vural, vestitul portar al naţionalei, de poeziile consacrate patriei şi lui Atatürk, de ultima poezie a renumitului nostru poet Ka, intitulată „Zăpada", recitată chiar de el însuşi, reprezentaţia, urmărită de întregul nostru oraş de la graniţă, a mai cuprins şi capodopera educativă *Patria sau vălul*, datând din primii ani ai Republicii, cu titlul actualizat *Patria sau broboada*.

— Nu am nici o poezie intitulată „Zăpada", iar deseară n-am să mă duc la teatru. Ştirea dumneavoastră o să apară cu greşeli.

— Nu fiţi atât de sigur! Foarte multe persoane care şi-au exprimat disprețul pentru faptul că aşternuserăm pe hârtie o anumită ştire înainte de consumarea evenimentelor, care apreciau faptul că ceea ce facem noi nu este gazetărie, ci prorocire, nu şi-au putut ascunde mai apoi uimirea constatând că evenimentele se petrecuseră întocmai aşa cum scriseserăm noi. Nenumărate lucruri s-au petrecut pentru simplul fapt că redactaserăm cu anticipaţie ştirea privitoare la ele. Asta este, de fapt, gazetăria modernă. Sunt încredinţat că şi dumneavoastră

veți scrie mai întâi o poezie intitulată „Zăpada", iar apoi veți veni să ne-o recitați, pentru a nu ne priva de dreptul de a fi moderni la Kars și pentru a nu ne frânge inimile.

Printre anunțuri privitoare la mitinguri electorale, printre știri care precizau că începuse campania de vaccinare în licee odată cu vaccinul sosit de la Erzurum, ori că primăria le mai asigura o înlesnire celor care nu-și plătiseră facturile la apă, amânând plata cu încă două luni, Ka a mai desluși și o altă știre, pe care nu o remarcase la început:

Ninsoarea a blocat drumurile

Ninsoarea care cade fără încetare de două zile a întrerupt legăturile orașului nostru cu restul lumii. După ce ieri-dimineață a fost oprită circulația spre Ardahan, azi după-amiază a fost blocat și drumul spre Sarıkamış. Cum în ținutul acesta rupt de lume drumul a fost închis din cauza căderilor masive de zăpadă și a poleiului, autobuzul companiei Yılmaz, care se-ndrepta spre Erzurum, a revenit la Kars. Serviciul de meteorologie a anunțat că frigul și căderile masive de zăpadă, care vin dinspre Siberia, vor continua și în următoarele trei zile. Vreme de trei zile, Karsul se va descurca pe cont propriu, la fel ca în iernile de altădată. Iar acesta este un bun prilej pentru a ne face ordine în propria ogradă.

Ka se ridicase și tocmai se pregătea să iasă, când Serdar Bey a țâșnit de la locul lui și a blocat ușa, pentru a-i putea comunica ultimele lucruri pe care le mai avea de spus:

— Cine știe câte nu vă vor povesti Turgut Bey și fetele lui, din punctul lor de vedere. Sunt persoane deschise, cu care obișnuiesc să stau serile la câte o șuetă amicală, dar nu uitați că fostul soț al lui Ipek Hanım este candidat la primărie din partea partidului lui Allah. Cât despre sora ei, Kadife[1], pe care Ipek și taică-său au adus-o aici la studii, se spune că este cea mai înverșunată dintre fetele care-și acoperă capul. Iar tatăl celor două este un fost comunist! Nimeni din Kars nu izbutește

1. „catifea" (tc.).

să-şi dea seama de ce au venit aici acum patru ani, în cele mai negre zile pe care le-a trăit vreodată oraşul.

Deşi auzise deodată foarte multe lucruri noi, care-l tulburau, Ka nu a lăsat deloc să se vadă acest lucru.

4

Ai venit cu adevărat aici pentru alegeri şi pentru sinucideri?

KA ŞI IPEK LA COFETĂRIA VIAŢA CEA NOUĂ

Oare de ce pe chipul lui Ka stăruia un zâmbet, fie el şi nelămurit, în ciuda veştilor proaste pe care le primise, în vreme ce se îndrepta, prin ninsoare, spre cofetăria Viaţa cea Nouă, venind dinspre bulevardul Faikbey? Se vedea în postura eroului romantic şi melancolic al unui roman de Turgheniev, care se ducea să se-ntâlnească cu femeia la care visase ani de zile - timp în care în urechi îi răsuna melodia „Roberta", interpretată de Peppino Di Capri. Lui Ka îi era drag Turgheniev care, aflat în Europa, visa cu dor şi drag la propria-i ţară, pe care o părăsise în semn de dispreţ, obosit de primitivismul şi de nesfârşitele ei probleme, după cum îi plăceau şi romanele lui pline de rafinament, dar se cuvine să rostim adevărul: el nu visase la Ipek ani de zile, ca în romanul lui Turgheniev. Nu făcuse decât să ţească fantezii în jurul unei femei precum Ipek; poate că, din vreme-n vreme, se dusese cu gândul chiar la ea. De îndată ce aflase însă că divorţase, începuse să se gândească la ea, iar acum îşi dorea să compenseze prin muzică şi prin romantismul lui Turgheniev faptul că nu fusese mai stăruitor, pentru a putea statornici o relaţie mai profundă şi mai autentică între ei.

De cum a intrat însă în cofetărie şi s-a aşezat la aceeaşi masă cu ea, Turghenievul pe care-l purta în minte şi-a pierdut romantismul. Ipek era mai frumoasă decât o văzuse el la hotel, mai frumoasă decât o socotea în anii studenţiei. Autenticitatea frumuseţii ei, buzele înviorate de o uşoară tentă de ruj, paloarea chipului, strălucirea ochilor şi francheţea ei, care îţi trezeau

neîntârziat un sentiment de apropiere, îl neliniştea pe Ka. Ipek i s-a părut o clipă atât de plină de candoare, încât s-a temut ca nu cumva să fie altfel. Aceasta era cea mai mare spaimă a vieţii lui, după aceea de a nu scrie cumva poezie lipsită de har.

— I-am văzut, venind încoace, pe muncitorii care instalau cablul pentru transmisia în direct, trăgându-l de la postul de televiziune Karsul de la Hotare până la Teatrul Naţional, ca pe o sfoară de rufe, a spus el, nerăbdător să înceapă o discuţie oarecare.

Dar, pentru că nu voia să dea senzaţia că minimaliza neajunsurile vieţii de provincie, n-a schiţat nici un zâmbet.

Au căutat o vreme subiecte comune, pe marginea cărora să poată discuta relaxat, ca doi soţi mânaţi de bune intenţii, care sunt decişi să se-nţeleagă. Când se epuiza un subiect, Ipek găsea un altul, zâmbind plină de inventivitate. Ninsoarea, sărăcia care domnea la Kars, paltonul lui Ka, faptul că se socoteau foarte puţin schimbaţi, şi unul, şi altul, faptul că nu izbutiseră să se lase de fumat, persoanele cu care se-ntâlnise Ka la Istanbul şi de care se aflau amândoi departe... Cum mamele amândurora muriseră şi erau înmormântate în cimitirul Feriköy din Istanbul, se simţeau şi mai aproape, aşa cum îşi doreau. Au sporovăit, cu acea degajare trecătoare determinată de familiaritatea pe care o simt – deşi în mod artificial – o femeie şi un bărbat care-şi dau seama că sunt născuţi în aceeaşi zodie, despre rolul pe care-l jucaseră mamele în viaţa lor (pe scurt), despre motivele demolării vechii gări din Kars (ceva mai mult timp), despre faptul că, în locul cofetăriei unde se găseau ei atunci, se aflase până în 1967 o biserică ortodoxă şi despre faptul că uşa bisericii demolate era acum la muzeu, despre secţiunea specială a muzeului rezervată genocidului armenilor (unii dintre turişti credeau că aceasta se referea la armenii ucişi de turci, pentru ca apoi să priceapă că era exact invers), despre chelnerul cofetăriei, pe jumătate surd, pe jumătate fantomatic, despre faptul că în ceainăriile din Kars nu se servea cafea deoarece şomerii nu obişnuiau să bea aşa ceva, pretinzând că era prea scumpă, despre vederile politice ale gazetarului care-l plimbase pe Ka şi despre cele ale altor gazete autohtone (toate erau de partea militarilor şi a guvernului aflat la putere), despre numărul de a doua zi al *Gazetei urbei de la hotare*, pe care Ka tocmai îl scosese din buzunar.

Când Ipek s-a apucat să citească cu toată atenția prima pagină a ziarului, Ka s-a temut ca nu cumva să constate că unica ei realitate era universul politic sfâșietor, mizerabil al Turciei, întocmai așa cum văzuse că se petreceau lucrurile cu vechii săi prieteni de la Istanbul, și că nici măcar nu putea concepe să trăiască în Germania. Ka a contemplat îndelung mâinile mici și chipul delicat al lui Ipek, care încă i se mai părea incredibil de frumos.

– Tu la câți ani ai fost condamnat și pe baza cărui articol? a întrebat Ipek după aceea, zâmbindu-i cu afecțiune.

Ka i-a spus. Către sfârșitul anilor '70, în micile gazete politice din Turcia se putea scrie orice, toți erau judecați și condamnați pe baza aceluiași articol din Codul penal și se simțeau mândri de acest fapt, dar nimeni nu înfunda pușcăria, pentru că poliția nu lua lucrurile prea în serios și nu-i căuta pe redactorii-șefi, pe scriitorii ori pe traducătorii care se mutau la alte adrese. Mai târziu, când avusese loc puciul[1], începuseră să fie arestați treptat și cei care obișnuiau să-și schimbe domiciliul, iar Ka fugise în Germania, după ce fusese condamnat la închisoare din cauza unui articol cu iz politic pe care nu-l scrisese el și pe care-l publicase în grabă, fără să-l citească.

– Ai întâmpinat greutăți în Germania? a întrebat Ipek.

– Ceea ce m-a ocrotit a fost faptul că n-am reușit să învăț germana, a spus Ka. Trupul meu s-a împotrivit limbii germane, așa încât, până la urmă, mi-am păzit inocența și sufletul.

Ka a prins deodată să vorbească, temându-se să nu pară ridicol prin faptul că povestea totul, dar simțindu-se fericit că era ascultat de Ipek, despre tăcerea în care se cufundase, despre faptul că, în ultimii patru ani, nu mai fusese în stare să scrie poezie.

– Recapitulam serile, cufundat într-un soi de tăcere, în micul meu apartament închiriat care se afla aproape de gară și care era astfel orientat încât de la una dintre ferestre se zăreau acoperișurile caselor din Frankfurt, ziua pe care o lăsam în urmă,

---

1. Lovitura de stat militară din 12 septembrie 1980, în fruntea căreia s-a aflat generalul Kenan Evren, care avea să devină președinte al Turciei în perioada 1980-1989; puciul a survenit pe fondul tensiunilor existente în viața politică internă și al escaladării acțiunilor teroriste, soldate cu numeroase victime.

iar faptul acesta mă ajuta să scriu. Mai apoi au început să mă solicite, pentru a recita poeme, diverşi emigranţi turci care auziseră că mă bucuram de o oarecare faimă în Turcia, ca poet, precum şi felurite primării ori biblioteci care voiau să-i atragă pe turci, şcoli de mâna a treia, comunităţi care doreau ca odraslele lor să cunoască un poet de limbă turcă.

Ka urca în câte unul dintre trenurile acelea nemţeşti, a căror punctualitate şi ordine îi treziseră întotdeauna admiraţie, şi, în vreme ce pe lângă fereastra fumurie a acestuia se perindau turlele delicate ale bisericilor din tot felul de aşezări îndepărtate, întunericul din inima pădurilor de fag şi copii sănătoşi care se-ntorceau acasă de la şcoală cu ghiozdanele în spinare, percepea aceeaşi tăcere, se simţea ca acasă din pricină că nu pricepea nimic din limba acelei ţări şi compunea poezii. Când nu se ducea în alt oraş pentru a recita poeme, pleca de acasă în fiecare dimineaţă la ora opt, străbătea Kaiserstrasse, se ducea la biblioteca municipală, aflată pe bulevardul Zeii, şi citea.

— Erau acolo atâtea cărţi în engleză, încât mi-ar fi ajuns pentru douăzeci de vieţi.

Citea în tihnă, asemenea copiilor care ştiu că moartea se află foarte departe, romane din secolul al XIX-lea, după care se dădea în vânt, poeţi romantici englezi, cărţi privitoare la istoria ingineriei, cataloage de muzeu, tot ce-i poftea inima. În vreme ce stătea în biblioteca municipală şi răsfoia felurite cărţi, se uita în vechi enciclopedii, zăbovea în faţa paginilor cu ilustraţii şi recitea romanele lui Turgheniev, Ka percepea în el aceeaşi tăcere din trenuri, în ciuda faptului că-i stăruia în urechi vuietul oraşului. Atât serile, când îşi schimba traseul şi o lua de-a lungul fluviului Main, trecând prin faţa muzeului evreiesc, cât şi la sfârşit de săptămână, când străbătea oraşul de la un capăt la altul, sesiza aceeaşi tăcere.

— Tăcerile acestea au început să ocupe, după o vreme, un loc atât de însemnat în viaţa mea, încât am ajuns să nu mai percep zgomotul acela exasperant cu care trebuia să mă lupt pentru a putea scrie, a spus Ka. De fapt, nu discutam deloc cu nemţii. Nici relaţiile mele cu turcii, care mă găseau pedant, intelectual şi pe jumătate nebun, nu mai erau atât de bune ca la-nceput. Nu mă vedeam cu nimeni, nu vorbeam cu nimeni şi renunţasem la poezie.

– Dar în ziar scrie că în seara asta urmează să-ţi reciţi ultima poezie.

– Ultima mea poezie nu există, ca s-o pot recita.

În afară de ei, în cofetărie nu se mai găseau decât un tânăr pipernicit şi un bărbat firav şi obosit, de vârstă mijlocie, care se străduia să-i explice ceva, răbdător; cei doi stăteau tocmai în celălalt capăt al încăperii, lângă geam, la o masă cufundată în întuneric. Fereastra uriaşă, aflată chiar în spatele lor, răsfrângea asupra fulgilor mari de zăpadă ce se cerneau în beznă o lumină cu reflexe roz, reflectată de firma cu neon a cofetăriei, iar din această cauză cele două persoane care tăifăsuiau cu înfrigurare într-un colţ îndepărtat al cofetăriei păreau desprinse dintr-un film prost, în alb-negru.

– Sora mea, Kadife, a picat în primul an la facultate, a spus Ipek. În anul următor, a reuşit să intre la Institutul Pedagogic de aici. Bărbatul acela fragil, care stă în spatele meu, la fereastră, este directorul Institutului. Tata, care o iubeşte foarte mult pe sora mea, a decis să vină aici, să ne fie alături, după ce a rămas singur, în urma morţii mamei într-un accident rutier. La trei ani după venirea tatei la Kars, m-am despărţit de Muhtar. Am început să locuim împreună. Deţinem hotelul acesta, cutreierat de suspinele morţilor şi de năluci, în coproprietate cu nişte rude de-ale noastre. Noi locuim în trei camere.

În anii studenţiei şi ai organizaţiilor de stânga, între Ka şi Ipek nu existase nici un fel de relaţie de apropiere. La şaptesprezece ani, când începuse să colinde culoarele înalte ale Facultăţii de Litere, Ka o remarcase imediat pe Ipek, la fel ca mulţi alţii, datorită frumuseţii ei. Când o întâlnise în anul următor, era deja soţia lui Muhtar, prietenul ei poet, care făcea parte din aceeaşi organizaţie; amândoi erau, de altfel, din Kars.

– Muhtar a preluat concesiunea pentru Arçelik şi Aygaz de la tatăl lui, a spus Ipek. Cum în anii scurşi de la revenirea noastră aici nu am avut copii, a început să mă poarte pe la feluriţi doctori, la Erzurum, la Istanbul, dar, pentru că apoi tot nu s-a petrecut nimic, ne-am despărţit. În loc să se recăsătorească, Muhtar s-a devotat credinţei.

– De ce se dedică toată lumea credinţei? a întrebat-o Ka.

Ipek nu i-a răspuns, aşa încât s-au uitat o vreme amândoi la televizorul alb-negru montat pe perete.

— De ce se sinucide toată lumea în oraşul ăsta? a întrebat Ka.

— Nu se sinucide toată lumea – doar tinerele şi femeile, a răspuns Ipek. Bărbaţii se cufundă în credinţă, iar femeile se sinucid.

— De ce?

Ipek i-a aruncat o asemenea privire, încât Ka a simţit că întrebarea lui, ca şi căutarea unui răspuns pripit, avea ceva lipsit de respect, de bună-cuviinţă. Au tăcut o vreme amândoi.

— Trebuie să mă văd cu Muhtar pentru reportajul privitor la alegeri, a spus Ka.

Ipek s-a ridicat imediat, s-a dus lângă casă şi a dat un telefon.

— Este la sediul regional al partidului până la cinci, a spus ea la întoarcere, aşezându-se din nou. Te aşteaptă.

Cum s-a aşternut o clipă de tăcere, Ka a fost cuprins de nelinişte. Dacă circulaţia n-ar fi fost suspendată, ar fi fugit de acolo chiar atunci, cu primul autobuz. A încercat o profundă compasiune pentru amurgurile din Kars şi pentru locuitorii oraşului, uitaţi de lume. Ochii i se răsuciseră fără voie spre vremuiala de afară. Amândoi au contemplat ninsoarea vreme îndelungată şi au făcut acest lucru asemenea oamenilor care au toată viaţa înainte şi care nu se sinchisesc de trecerea timpului. Ka se simţea peste măsură de neajutorat.

— Ai venit cu-adevărat aici pentru articolul acela cu alegerile şi cu sinuciderile? a întrebat Ipek.

— Nu, a spus Ka. Am aflat la Istanbul că te-ai despărţit de Muhtar. Am venit să mă căsătoresc cu tine.

Ipek a râs o clipă, de parcă ar fi auzit o glumă bună, dar foarte curând s-a înroşit la faţă ca para focului. După o lungă tăcere, a simţit, uitându-se în ochii ei, că remarcase totul întocmai: „N-ai nici măcar răbdarea de a-ţi masca oarecum intenţia, de a te apropria de mine cu eleganţă şi de a flirta cu delicateţe, spuneau ochii ei. N-ai venit aici pentru că mă iubeşti şi pentru că te gândeşti în mod special la mine, ci pentru că ai aflat că am divorţat, pentru că ţi-ai amintit cât eram de frumoasă şi pentru că ai văzut o slăbiciune în faptul că m-am stabilit la Kars".

Îndârjit să-şi pedepsească neobrăzata dorinţă de a fi fericit, care acum îi stârnea destul de multă ruşine, Ka şi-a imaginat că Ipek gândea ceva şi mai necruţător cu privire la ei doi: „Ceea ce ne uneşte este faptul că amândurora ni s-au năruit

aşteptările pe care le aveam de la viaţă". Ipek a spus însă cu totul altceva decât îşi imaginase el:

— Eu am fost întotdeauna convinsă că ai să devii un bun poet, a spus ea. Te felicit pentru cărţile tale.

La fel ca în toate ceainăriile, restaurantele şi saloanele de hotel din Kars, pe pereţii cofetăriei se aflau agăţate peisaje cu Alpii elveţieni, nu cu munţii din împrejurimi, care stârneau mândria locuitorilor din oraş. Chelnerul în vârstă, care le adusese ceaiul ceva mai devreme, stătea aşezat lângă casă, înconjurat de tăvi pline cu plăcinte şi bomboane de ciocolată, a căror grăsime şi a căror poleială luceau în lumina palidă a lămpii, cu faţa răsucită spre ei şi cu spatele spre mesele din spate, uitându-se fericit la televizorul alb-negru suspendat pe perete. Privirile lui Ka, gata să se îndrepte spre orice altceva în afară de ochii lui Ipek, s-au aţintit asupra televizorului. În filmul pe care-l vedea acolo, o actriţă autohtonă şatenă, în bikini, alerga pe o plajă, urmărită de doi bărbaţi cu mustaţă. În acest răstimp, bărbatul scund care se afla la masa cufundată în întuneric din celălalt capăt al cofetăriei s-a ridicat în picioare şi, îndreptând arma pe care o ţinea în mână către directorul Institutului Pedagogic, a început să-i spună ceva, fără ca vorbele lui să ajungă la urechea lui Ka. Acesta avea să-şi dea seama după aceea că pistolul se descărcase în timp ce directorul îi răspundea. A priceput acest lucru nu după zgomotul armei, pe care l-a auzit nelămurit, ci după trupul directorului, care se prăbuşea de pe scaun, clătinându-se sub impactul glonţului care se-nfipsese în el.

Ipek se întorsese şi ea şi urmărea aceeaşi scenă pe care o vedea Ka.

Chelnerul în vârstă de adineaori dispăruse. Bărbatul pipernicit se ridicase de la locul lui şi-şi îndreptase arma spre directorul căzut la pământ. Directorul, la rândul lui, îi spunea ceva. Din cauza televizorului, nu se-nţelegea ce rostea. Bărbatul cel pirpiriu şi-a mai descărcat de trei ori arma în trupul directorului, după care a ieşit repede pe uşa aflată în spatele lui şi s-a făcut nevăzut. Ka nu-i zărise deloc faţa.

— Să ieşim, a spus Ipek. Să nu mai stăm aici.

— Ajutor! a strigat Ka, cu voce stinsă. Să telefonăm la poliţie, a spus el apoi.

Nu s-a clintit însă din loc. Îndată după aceea, a alergat pe urmele lui Ipek. Nu se vedea ţipenie de om nici la uşa cu două canaturi a cofetăriei Viaţa cea Nouă, nici pe scările pe care tocmai le coborau în grabă.

S-au pomenit într-o clipă pe trotuarul acoperit de zăpadă şi au început să păşească repede. Ka se gândea „nu ne-a văzut nimeni ieşind de-acolo", însă asta nu-l liniştea, căci se simţea de parcă el ar fi comis crima aceea. Era ca şi cum dorinţa sa de a se căsători, care-i trezise ruşine şi remuşcare pentru că adusese vorba de ea, îşi primise pedeapsa cuvenită. Nu voia să dea ochii cu nimeni.

Când au ajuns la colţul bulevardului Kâzım Karabekir, Ka se temea de foarte multe lucruri, dar intimitatea fără cuvinte care se născuse între el şi Ipek, graţie tainei pe care o împărtăşeau, îl făcea fericit. Văzând lacrimi în ochi ei, la lumina becului care cădea asupra lăzilor cu portocale şi cu mere de la poarta Complexului de birouri Halii Paşa şi care se reflecta în oglinda frizerului de alături, Ka s-a neliniştit:

— Directorul Institutului nu le primea la ore pe fetele care umblau cu capul acoperit, a spus ea. De aceea l-au omorât pe bietul om.

— Să le spunem celor de la poliţie, a zis Ka, amintindu-şi că aceasta era o propoziţie care le stârnea cândva aversiune celor de stânga.

— Oricum vor înţelege totul. Poate că ştiu totul încă de pe acum. Sediul regional al Partidului Prosperităţii este sus, la etajul al doilea.

Ipek a arătat înspre clădirea de birouri:

— Povesteşte-i lui Muhtar ce-ai văzut, ca să nu se piardă cu firea când or să vină peste el cei de la MIT[1]. Trebuie să-ţi spun însă că Muhtar vrea să se recăsătorească cu mine; nu uita de asta când vorbeşti cu el.

---

1. Organizaţia Securităţii Naţionale (tc. Milli Istihbarat Teşkilâtı, cu sigla MIT), structura naţională de informaţii a Turciei, înfiinţată în 1965, ca succesoare a Serviciului Naţional de Securitate (tc. Milli Emniyet Hizmeti).

5

Domnule profesor, aş putea să vă pun o întrebare?

PRIMA ŞI ULTIMA DISCUŢIE DINTRE UCIGAŞ ŞI VICTIMĂ

Directorul Institutului Pedagogic, care fusese împuşcat în piept şi în cap de către bărbatul acela pipernicit, la cofetăria Viaţa cea Nouă, sub privirile lui Ka şi ale lui Ipek, avea asupra lui un aparat de înregistrare, lipit de corp cu nişte benzi adezive groase. Aparatul acela de import, marca Grundig, fusese ataşat de trupul directorului de către nişte funcţionari scrupuloşi de la filiala din Kars a Organizaţiei Securităţii Naţionale. Atât ameninţările pe care le primise directorul în ultima vreme, în nume personal, pentru că nu le accepta la facultate şi la cursuri pe fetele care obişnuiau să-şi acopere capul, cât şi informaţiile pe care le obţinuseră în ultima perioadă funcţionarii civili de informaţii din Kars – informaţii provenind din cercurile habotnicilor – impuneau adoptarea unor măsuri de protecţie, însă directorul, care credea în destin ca un bun credincios, deşi era laic, îşi făcuse socoteala că ar fi fost mai descurajant ca, în loc să aibă prin preajmă vreun slujbaş greoi şi stângaci, însărcinat cu paza sa, să-i înregistreze pe cei care-l ameninţau, pentru ca apoi să-i dea pe mâna poliţiei, iar când văzuse că în cofetăria Viaţa cea Nouă, unde intrase pe neaşteptate pentru a mânca nişte cornuri cu nucă, care-i plăceau foarte mult, se apropia de el un necunoscut, pusese imediat în funcţiune aparatul de înregistrare pe care-l avea asupra sa, aşa cum obişnuia să procedeze în asemenea împrejurări. Am obţinut transcrierea discuţiilor înregistrate pe benzile recuperate, fără stricăciuni, din aparatul de înregistrare, care, în ciuda celor două gloanţe înfipte

în el, nu izbutiseră să-l salveze pe director, de la văduva răposatului, ce nu încetase să-l plângă, la ani de zile după aceea, şi de la fiica sa, devenită celebră ca manechin.

— Bună ziua, domnule profesor, mă recunoaşteţi?

— Nu, nu reuşesc să-mi dau seama cine sunteţi.

— Aşa mă gândeam şi eu, domnule profesor. Pentru că n-am făcut cunoştinţă niciodată. Am încercat să vă-ntâlnesc de două ori: aseară şi azi-dimineaţă. Ieri m-au întors poliţiştii de la poarta şcolii. Iar azi-dimineaţă am reuşit să pătrund înăuntru, dar nu mi-a permis să vă văd secretara dumneavoastră. Am vrut atunci să vă ies în cale, înainte de a intra în clasă. În momentul acela m-aţi văzut. Vă amintiţi, domnule profesor?

— Nu reuşesc să-mi aduc aminte.

— De ce anume nu vă aduceţi aminte, de întâlnirea noastră sau de mine?

— Ce doreaţi să vorbiţi cu mine?

— Aş vrea, de fapt, să stau de vorbă cu dumneavoastră ore şi zile întregi, despre toate subiectele posibile. Sunteţi un om nespus de respectat, de învăţat, de luminat – profesor de agricultură. Eu, din păcate, am rămas fără carte. Am studiat însă foarte mult, într-o anumită privinţă. Tocmai despre asta aş vrea să discut cu dumneavoastră. Domnule profesor, mă scuzaţi, nu vă reţin, nu-i aşa?

— Vă rog, nu e nici o problemă!

— Mă scuzaţi, pot să iau loc, cu voia dumneavoastră? Pentru că este vorba de un subiect cu foarte multe amănunte.

— Poftiţi, vă rog!

(Zgomot iscat de un scaun tras şi de o persoană care se aşază.)

— Mâncaţi cornuri cu nucă, domnule profesor. Noi, la Tokat[1], avem nuci foarte mari. Aţi fost vreodată la noi, la Tokat?

— Nu, din păcate.

— Îmi pare nespus de rău, domnule profesor. Dacă veniţi, vă rog să poposiţi la mine. Mi-am petrecut toată viaţa – cei treizeci şi şase de ani – la Tokat. Tokatul este foarte frumos. Şi Turcia este foarte frumoasă. (Un moment de tăcere.) Păcat însă că nu ne cunoaştem ţara, că nu ţinem la oamenii noştri.

1. Oraş situat în zona Mării Negre, capitala provinciei cu acelaşi nume.

Ba mai mult, necuviința față de această țară, față de acest popor trece drept iscusință, la fel ca și trădarea. Domnule profesor, mă scuzați, aș putea să vă pun o întrebare? Dumneavoastră nu sunteți ateu, nu-i așa?

– Nu sunt.

– Așa se zice, iar mie mi se pare cu neputință ca un om învățat, așa cum sunteți dumneavoastră, să nege – iartă-mă, Doamne! – existența lui Allah. Nu mai e nevoie s-o spun: nici evreu nu sunteți, nu-i așa?

– Nu sunt.

– Sunteți musulman.

– Sunt musulman, slavă lui Allah!

– Domnule profesor, râdeți dumneavoastră, dar în cazul acesta vă rog să luați în serios întrebarea următoare și să-mi răspundeți la ea. Fiindcă am venit aici, înfruntând ninsoarea și iarna, tocmai de la Tokat, pentru a obține un răspuns de la dumneavoastră.

– Cum ați auzit de mine, la Tokat?

– Domnule profesor, în gazetele de la Istanbul nu scrie că nu le-ați primit la școala din Kars pe fetele noastre cu văl, care se arată dornice să-nvețe carte. Gazetele alea sunt preocupate de mizeriile fetelor care fac pe manechinele la Istanbul. Avem însă în minunatul nostru Tokat un post de radio musulman numit *Stindardul*, iar acesta ne vestește unde se produc nedreptăți la adresa credincioșilor, pe tot cuprinsul patriei.

– Eu nu săvârșesc nedreptăți la adresa credincioșilor, pentru că și eu mă tem de Allah.

– Domnule profesor, de două zile rătăcesc pe drumuri măturate de ninsoare și viscol; când mă aflam prin felurite autobuze, mă gândeam mereu la dumneavoastră, credeți-mă, știam foarte bine că urma să-mi spuneți „mă tem de Allah". Îmi imaginam atunci că urma să vă pun următoarea întrebare: dacă vă temeți de Allah, stimate domnule profesor Nuri Yılmaz, și dacă sunteți convins că Preasfântul *Coran* este cuvântul lui Allah, spuneți-mi ce gândiți cu privire la femeia amintită în minunatul verset treizeci și unu din sura „Lumina"[1].

---

1. „Spune credincioaselor: să-și plece privirile, să-și păzească rușinea, să nu-și dea la iveală frumusețea în afară de ceea ce apare, să-și pună văluri peste piept, să nu-și descopere frumusețea decât

— Da, în acest verset se precizează foarte limpede că se cuvine ca femeile să-şi acopere capul, ba chiar să-şi ascundă chipurile.

— Frumos şi drept aţi grăit, domnule profesor, vă mulţumesc! Pot atunci să mai pun o întrebare? Cum împăcaţi această poruncă a lui Allah cu refuzul de a le primi la şcoală pe fetele noastre care-şi acoperă capul?

— Neacceptarea fetelor cu capul acoperit în clase şi în şcoli este o normă a statului nostru laic.

— Mă scuzaţi, domnule profesor, pot să vă pun o întrebare? Norma statului este mai presus de cea a lui Allah?

— Bună întrebare! Dar într-un stat laic este vorba de lucruri diferite.

— Foarte adevărat aţi grăit, domnule profesor, vă sărut mâna! Nu vă temeţi, domnule profesor, daţi-mi-o, daţi-mi-o: priviţi, am să vă sărut mâna pe săturate! Oh, fie primit! Aţi priceput cât de mult vă respect! Acum, domnule profesor, vă rog, pot să vă pun o întrebare?

— Poftiţi, vă rog!

— Domnule profesor, prin urmare, laicismul este totuna cu necredinţa?

— Nu.

— În cazul acesta, de ce nu sunt primite la ore, sub pretextul laicismului, fetele noastre pioase, care nu fac altceva decât să se supună cerinţelor credinţei lor?

— Zău, tinere, nu se ajunge nicăieri cu asemenea dispute! Subiectele de felul ăsta se dezbat la televiziunile din Istanbul cât e ziua de lungă, şi ce-i cu asta? Nici fetele nu-şi scot baticurile de pe cap, nici statul nu le acceptă la ore cu o astfel de ţinută.

---

bărbaţilor lor, ori taţilor lor, ori taţilor bărbaţilor lor, ori fiilor lor, ori fiilor bărbaţilor lor, ori fraţilor lor, ori fiilor fraţilor lor, ori fiilor surorilor lor, ori servitoarelor lor şi celor stăpânite de dreapta lor, ori servitorilor lipsiţi de dorinţe, ori băieţilor care nu au cunoscut încă goliciunea femeilor, şi să nu bată din picioare ca să se ştie ce ascund din frumuseţea lor. O, voi cei ce credeţi! Întoarceţi-vă cu toţii către Dumnezeu. Poate veţi fi fericiţi!" (*Coranul*, traducere, prezentare, note şi index de George Grigore, Bucureşti, Editura Kriterion, 2000, p. 278.)

– Bine, domnule profesor, pot să pun o întrebare? Iertare, dar faptul că li se ia acelor fete care-şi acoperă capul – acelor fete sârguincioase, cuviincioase, supuse, crescute de noi cu nesfârşită trudă – dreptul la educaţie este oare în acord cu Constituţia, cu principiul libertăţii învăţământului şi a credinţei? Spuneţi-mi, vă rog, domnule profesor, conştiinţa dumneavoastră acceptă aşa ceva?

– Dacă fetele acelea sunt atât de supuse, au să-şi descopere şi capul. Cum te numeşti, tinere, unde locuieşti şi cu ce te ocupi?

– Domnule profesor, sunt fochist la renumitul hamam Pervane din Tokat, aflat în imediata vecinătate a ceainăriei Voioşii. Mă ocup de focuri şi de ceainice. Numele meu n-are importanţă. Toată ziua ascult postul de radio *Stindardul*. Uneori, îmi rămâne în minte câte-o nedreptate săvârşită la adresa credincioşilor şi, domnule profesor, pentru că trăiesc într-o ţară democratică şi sunt un om liber, care vieţuieşte aşa cum îl taie capul, mă urc în autobuz, mă duc la persoana al cărei nume mi-a rămas întipărit în minte, indiferent unde-ar fi să se afle pe cuprinsul Turciei, şi-o iscodesc pe faţă despre împilarea cu pricina. De aceea vă rog să-mi răspundeţi la întrebare, domnule profesor. Ce este mai presus – porunca statului sau porunca lui Allah?

– Nu se ajunge nicăieri cu această dispută, tinere. La ce hotel stai?

– O să mă turnaţi la poliţie? Nu vă temeţi de mine, domnule profesor! Nu fac parte din nici o organizaţie religioasă. Mi-e silă de teroare şi cred în confruntarea de idei şi-n dragostea lui Allah. De fapt, tocmai din acest motiv nu trag bobârnace nimănui la sfârşitul disputelor de idei, deşi sunt o persoană atât de nevricoasă. Vreau doar să-mi răspundeţi la următoarea întrebare... Domnule profesor, mă scuzaţi, oare chinul îndurat de aceste fete pe care le prigoniţi la porţile universităţii, deşi în surele „Alianţele" şi „Lumina" din Preasfântul *Coran*, care este cuvântul lui Allah, se vorbeşte foarte desluşit, nu vă provoacă mustrări de conştiinţă?

– Tinere, Presfântul *Coran* mai spune şi să tai mâna celui care fură, dar autorităţile noastre nu fac aşa ceva. De ce nu protestezi împotriva acestui lucru?

— Foarte frumos răspuns, domnule profesor. Vă sărut mâna! Dar brațul furului și cinstea femeilor noastre sunt, oare, deopotrivă? Potrivit unei statistici făcute de Marvin King, un profesor de culoare musulman din America, în țările islamice în care femeile poartă văl cazurile de viol se împuținează până la dispariție, iar cele de hărțuire sunt cu desăvârșire absente. Pentru că o femeie cu văl le spune bărbaților, prin înseși veșmintele sale, „vă rog, nu mă prigoniți". Domnule profesor, vă rog, pot să vă pun o întrebare? Vrem, oare, ca lăsându-le fără educație pe femeile care-și acoperă capul și scoțându-le în afara societății, dar tratându-le, pe de altă parte, cu deosebit respect pe cele care umblă ca niște dezmățate, să vătămăm onoarea femeilor noastre, așa cum s-a întâmplat în Europa după revoluția sexuală, și să ne preschimbăm în, iertare!, niște codoși?

— Tinere, mi-am mâncat cornul, așa că, nu te supăra, eu plec.

— Șezi blând la locul dumitale, domnule profesor, șezi ca să nu ajung să mă folosesc de chestia asta! Ce e ăsta, domnule profesor, vezi?

— Un pistol.

— Da, domnule profesor, nu vă supărați, am bătut atâta cale pentru dumneavoastră, nu sunt prost, m-am gândit și că s-ar fi putut să nu mă ascultați, așa că mi-am luat măsuri de precauție.

— Tinere, cum te numești?

— Vahit Süzme, Salim Feșmekân, ce importanță are, domnule profesor? Sunt un apărător fără nume al eroilor fără nume care luptă în numele credinței lor și care sunt supuși la nedreptăți în această țară laică, materialistă. Nu aparțin niciunei organizații. Respect drepturile omului și nu-mi place deloc violența. De aceea îmi pun pistolul în buzunar și nu vreau decât să-mi răspundeți la o întrebare.

— Bine.

— Domnule profesor, în urma unui ordin venit de la Ankara, ați procedat la eliminarea acelor fete deștepte, sârguincioase, mereu primele în clasele lor, a căror educație a presupus ani de zile și care sunt precum lumina ochilor pentru părinții lor. Când și-au scris numele pe lucrările de control, dumneavoastră le-ați șters, pe motiv că purtau batic. Când ați văzut șapte studente care stăteau laolaltă, una dintre ele având capul acoperit,

ați comandat să li se aducă de la bucătărie șase ceaiuri, socotind că aceea care purta văl nici măcar nu era de față. Le-ați făcut să plângă pe fetele care erau considerate absente. Dar nici asta n-a fost de-ajuns. În urma unui alt ordin venit de la Ankara, nu le-ați mai primit în clase și le-ați trimis pe culoare, iar apoi le-ați dat afară și de acolo. Când o mână de fete curajoase, care nu acceptaseră să-și descopere capul, așteptau tremurând la porțile școlii, spre a-și face cunoscut păsul, ați pus mâna pe telefon și ați chemat poliția.

– Nu noi am chemat poliția.

– Domnule profesor, nu-mi turnați mie minciuni, de spaima pistolului pe care-l am în buzunar: vă întreb, cum de vă lasă conștiința să dormiți în seara acelei zile, când poliția le arestase cu brutalitate?

– Sigur că transformarea chestiunii vălului într-un simbol, într-un joc politic le-a făcut și mai nefericite pe fetele noastre.

– Ce joc, domnule profesor? Din păcate, una dintre fete, prinsă la mijloc între chestiunea școlii și cea a onoarei, s-a sinucis, pradă deznădejdii. Asta e joc?

– Tinere, ești peste măsură de mânios, dar nu ți-a trecut deloc prin minte că în spatele politizării chestiunii vălului se află forțe externe, care vor să dezbine Turcia și s-o slăbească?

– Dacă le primești pe fetele astea în școală, domnule profesor, ele vor rămâne niște simple fete care poartă batic!

– Doar cu voia mea, tinere? Toate acestea reprezintă voința celor de la Ankara. Și soția mea își acoperă capul.

– Domnule profesor, nu mă mai duce cu zăhărelul și răspunde la întrebarea pe care ți-am pus-o adineaori.

– La ce întrebare?

– Nu te mustră conștiința?

– Și eu sunt tată, copilul meu, bineînțeles că-mi pare rău de fetele astea.

– Uite ce este, știu foarte bine să mă stăpânesc, dar sunt un tip foarte nervos de felul meu. De cum îmi pierd cumpătul, mi se rupe filmul. Când eram la ocnă, l-am bătut pe unul pentru că nu punea mâna la gură când căsca; i-am pus la punct pe toți ăia din celulă – toți s-au dezbărat de năravuri și au prins să-și facă rugăciunile. Acum n-o mai da cotită și răspunde la-ntrebare! Ce-am spus eu mai adineaori?

— Ce-ai spus, tinere? Lasă pistolul ăla jos!

— Nu te-am întrebat dacă ai şi tu fete, ori dacă-ţi pare rău!

— Iartă-mă, tinere, ce m-ai întrebat?

— Nu mă mai peria acum, de frica pistolului. Aminteşte-ţi ce te-am întrebat...

(O clipă de tăcere.)

— Ce m-ai întrebat?

— Te-am întrebat dacă nu te mustră conştiinţa, nenorocitule!

— Bineînţeles că mă mustră.

— Atunci de ce o faci, nemernicule?

— Tinere, nu sunt decât un biet profesor, de vârsta tatălui dumitale. Există, în Preasfântul *Coran*, vreo prescripţie care-ţi cere să-ndrepţi pistolul spre cei mai vârstnici decât tine şi să-i insulţi?

— Nu mai vorbi tu de Preasfântul *Coran*, bine? Şi nici nu te mai uita în stânga şi-n dreapta, de parcă ai cere ajutor, pentru că dacă strigi, trag fără milă. Acum ai priceput?

— Am priceput.

— Atunci răspunde-mi la următoarea întrebare: ce folos va trage ţara asta de pe urma fetelor care vor renunţa la broboadă? Spune-mi un motiv în care crezi sincer, spune-mi, de exemplu, că dacă-şi dau jos vălul, europenii or să se uite la ele ca la nişte fiinţe omeneşti, pentru că, cel puţin, aşa am să pricep şi eu de ce faci ceea ce faci şi n-am să te mai împuşc, am să mă resemnez.

— Stimate tinere! Şi eu am o fată care umblă cu capul descoperit. Aşa cum nu mă amestec în treburile maică-sii, nu mă amestec nici în ale ei.

— De ce şi-a dat jos vălul fata ta, vrea să se facă artistă?

— Nu mi-a vorbit niciodată despre aşa ceva. Studiază relaţiile publice la Ankara. În perioada aceasta, în care am fost luat, din păcate, în vizor pentru chestiunea vălului, în care am trecut prin multe necazuri şi m-am amărât, în care am fost expus la ponegreli, la ameninţări, la accesele de furie ale celor care se mâniau pe bună dreptate, ca dumneata, şi ale duşmanilor mei, fata m-a sprijinit mult. Dădea telefon de la Ankara...

— Ce zice, „vai, tată, strânge din dinţi şi ţine-te bine, ca să mă fac eu artistă"?

– Nu, tinere, nu spune aşa. „Tăticule, spune, eu nu îndrăz-neam să intru neacoperită într-o clasă în care toate fetele pur-tau broboadă, aşa că, fără să vreau, mă acopeream şi eu."

– Bine, şi care-i paguba dacă se-acoperă fără să vrea?

– Zău, eu nu intru cu nimeni în discuţii pe tema asta. Dumneata mi-ai cerut să-ţi aduc o justificare.

– Adică, nemernicule, îi laşi pe poliţişti să le bată cu bas-toanele la poartă pe nişte fete credincioase, cu văl, care se supun pravilei, le asupreşti şi le netezeşti calea spre sinucidere doar de hatârul fetei tale?!

– Justificarea fetei mele este justificarea multor altor femei din Turcia.

– De vreme ce nouăzeci la sută dintre femeile din Turcia poartă broboadă, nu-mi dau seama cărei alte artiste îi aparţine justificarea. Te mândreşti că fata ta se despoaie, tiran fără prin-cipii, dar bagă bine la cap: deşi nu sunt profesor, am citit mai mult ca tine!

– Stimate domn, nu mai ţineţi, vă rog, arma îndreptată spre mine, căci vă enervaţi, iar apoi, dacă ia foc, s-ar putea să vă pară rău.

– De ce să-mi pară rău, când, de fapt, am ajuns la Capătul acestei călătorii de două zile, prin ninsoare şi prăpădul lumii, ca să curăţ un necredincios? Preasfântul *Coran* spune că se impune uciderea celui ce asupreşte, a împilatorului. Cu toate acestea, îţi mai acord o şansă, pentru că mi-e milă de tine: spune-mi o singură justificare în care crezi pentru ca fetele cu văl să se îmbrace provocator, iar atunci, uite, mă jur ea n-am să te împuşc!

– Dacă-şi scoate baticul, femeia obţine o poziţie mai con-fortabilă, mai respectată în societate.

– Aşa o fi pentru fata ta, care vrea să se facă artistă! Dar vălul, dimpotrivă, a ferit-o pe femeie de hărţuieli, de violuri şi de înjosire şi a adus-o în situaţia de a se putea arăta mai lesne în societate. Aşa cum afirmau foarte multe femei, prin-tre care şi Melahat Şandra, fosta dansatoare din buric, vălul a ferit-o pe femeie de împrejurarea de a fi un sărman obiect care se adresează, pe stradă, pornirilor animalice ale bărbatului, care intră în concurenţă cu alte femei, încercând să fie cât mai atrăgătoare, şi care, din această cauză, se machiază necontenit.

După cum preciza Marvin King, profesorul american de culoare, dacă vestita actriță Elizabeth Taylor s-ar fi înfășurat în văl în ultimii ani de viață, nu s-ar mai fi ruşinat de kilogramele ei şi n-ar mai fi ajuns prin tot soiul de spitale de boli nervoase, ci ar fi fost fericită. Mă scuzați, domnule profesor, pot să vă pun o întrebare? De ce râdeți, domnule profesor, ceea ce spun eu este atât de hazliu? (O clipă de tăcere.) Spune, băi, artist nemernic, de ce râzi?

— Stimate tinere, nu râd, crede-mă, iar dacă am râs, pesemne că am râs din pricina nervozității!

— Nu, ai râs cu bună ştiință!

— Stimate tinere, sufletul meu este plin de afecțiune pentru vlăstarele acestei țări care suferă, deoarece cred, la fel ca dumneata, la fel ca fetele cu văl, în cauza lor.

— Nu te mai gudura degeaba! Eu nu sufăr deloc. Însă tu ai să suferi acum pentru că ai râs de fetele care s-au sinucis. Ținând seama de faptul că ai râs, n-ai nici un fel de regrete. Să-ți spun atunci neîntârziat în ce situație te afli. Dreptatea Combatanților Islamişti te-a condamnat de multă vreme la moarte, hotărârea a fost luată acum cinci zile la Tokat, cu unanimitate de voturi, iar eu am fost trimis să o pun în aplicare. Dacă n-ai fi râs, dacă te-ai fi căit, poate că te-aş fi iertat. Uite hârtia asta, citeşte-ți sentința de condamnare la moarte... (O clipă de tăcere.) Citeşte-o cu voce tare, fără să boceşti ca o muiere, hai, nemernicule, că altfel te împuşc imediat!

— Sunt profesorul ateu Nuri Yılmaz... Stimate tinere, eu nu sunt ateu!

— Hai, citeşte!

— Tinere, ai să mă-mpuşti în vreme ce citesc?

— Dacă nu citeşti, trag! Hai, citeşte!

— Le-am asuprit atât de crunt pe fetele pioase, fidele credinței lor, pe motiv că nu-şi descoperă capul şi că nu ies din cuvântul Preasfântului *Coran*, ca instrument al planului Republicii Turce laice de a-i înrobi pe musulmani Occidentului, de a le nimici onoarea, de a-i preschimba în nişte necredincioşi, încât, în cele din urmă, o fată pioasă s-a sinucis, nemaiputând îndura suferința... Stimate tinere, cu voia dumitale, aici am o obiecție; te-aş ruga s-o aduci la cunoştința comitetului care te-a trimis. Fata aceea nu s-a spânzurat din cauză că n-o primeam noi la

şcoală ori din cauză că era supusă la presiuni din partea tatălui ei, ci, aşa cum ne-a informat Organizaţia Securităţii Naţionale, din dragoste.

– În scrisoarea pe care-a lăsat-o când a murit nu zicea aşa.

– Ba îţi spun, fiule, lăsându-mă în seama îndurării tale - te rog, lasă jos pistolul ăla! – că, după ce fata aceea ignorantă îşi pierduse fecioria prosteşte, încurcându-se, înainte de măritiş, cu un poliţist mai mare decât ea cu douăzeci şi cinci de ani, iar bărbatul i-a spus că, din păcate, era însurat şi că n-avea de gând s-o ia de nevastă...

– Gura, neobrăzatule! Asta o fi făcând târfa de fiică-ta!

– Nu face asta, tinere, nu face asta, copilul meu! Dacă mă împuşti pe mine, e compromis şi viitorul tău.

– Spune că te căieşti!

– Mă căiesc, băiatul meu, nu trage!

– Cască gura, ca să-ţi vâr pistolul în ea... Acum apasă pe trăgaci, pe deasupra degetului meu. Ai să crapi ca un necredincios, dar cel puţin ai să crapi onorabil.

(Un moment de tăcere.)

– Fiule, uite ce-am ajuns, plâng la etatea asta, te implor, fie-ţi milă de tine dacă de mine nu-ţi este! E păcat de tinereţea ta, ai să devii un ucigaş!

– Atunci apasă tu însuţi pe trăgaci! Ca să vezi şi tu ce dureroasă e sinuciderea!

– Tinere, ca musulman sunt împotriva sinuciderii!

– Cască gura! (Un moment de tăcere.) Nu mai plânge aşa... Nu ţi-a trecut niciodată prin minte că o să ţi se ceară socoteală într-o bună zi. Nu mai plânge, că trag!

(Vocea chelnerului în vârstă, răsunând de departe.)

– Domnule, vreţi să vă aduc ceaiul la masa asta?

– Nu, nu vreau. Plec acum.

– Nu te uita la chelner, citeşte mai departe sentinţa de condamnare la moarte.

– Tinere, cruţă-mă!

– Citeşte, îţi zic!

– Mă ruşinez de tot ceea ce am făcut, ştiu că-mi merit moartea şi, pentru a fi iertat de măreţul Allah...

– Hai, citeşte!

— Preastimate tinere, lasă-l pe moşneagul ăsta să plângă puţin. Lasă-mă să mă gândesc pentru ultima oară la soţia şi la fata mea.

— Gândeşte-te la tinerele pe care le-ai asuprit! Una dintre ele a făcut o criză de nervi, patru dintre ele au fost exmatriculate în anul al treilea, una s-a sinucis, toate s-au ales cu febră după ce au tremurat ca varga pe la porţile şcolii, şi-au căzut la pat, viaţa tuturor a fost făcută harcea-parcea...

— Mă căiesc nespus, stimate tinere. Dar, gândeşte-te, merită oare să ucizi pe cineva ca mine şi să te preschimbi într-un ucigaş?

— Bine. (Un moment de tăcere.) Eu m-am gândit, domnule profesor, şi uitaţi ce mi-a venit în minte.

— Ce?

— Am hoinărit aiurea două zile prin amărâtul ăsta de Kars, încercând să dau de dumneata şi să pun pedeapsa în aplicare Tocmai îmi cumpărasem biletul de întoarcere la Tokat şi beam un ultim ceai înainte de plecare, gândind că dacă e să n-ai noroc, n-ai, când...

— Tinere, dacă te gândeşti să mă-mpuşti şi să fugi din Kars cu ultimul autobuz, drumurile sunt blocate de zăpadă, autobuzul de şase n-o să mai plece, aşa că să nu-ţi pară rău...

— Era gata să fac cale-ntoarsă, când Allah te-a trimis la cofetăria asta pe nume Viaţa cea Nouă. Adică, dacă Allah nu te iartă, de ce te-aş ierta eu? Spune-ţi ultimele cuvinte, slăveşte-l pe Allah!

— Stai jos, tinere, căci statul ăsta o să vă prindă pe toţi, O să vă spânzure pe toţi.

— Slăveşte-l pe Allah!

— Stai potolit, tinere, ia loc şi mai cugetă o dată! Nu apăsa pe trăgaci, stai! (O împuşcătură, zgomotul făcut de un scaun.) Nu face asta, fiule! (încă două împuşcături. Linişte, un geamăt, sunetul televizorului. Încă o împuşcătură. Tăcere.)

6

Dragostea, credința și poezia

TRISTA POVESTE A LUI MUHTAR

De îndată ce Ipek l-a lăsat la poarta Complexului Halil Paşa şi s-a întors la hotel, Ka a urcat scara care ducea la cele două etaje, dar nu s-a dus imediat la sediul regional al Partidului Prosperității, ci a mai rătăcit o vreme printre şomerii, ucenicii şi feluriții pierde-vară care-şi făceau veacul pe holurile imobilului. Îl vedea în fața ochilor pe directorul Institutului Pedagogic, zbătându-se în agonie după ce fusese împuşcat, era stăpânit de remuşcare şi de vinovăție, îi venea să-l sune pe adjunctul poliției, cu care stătuse de vorbă în dimineața aceea, să telefoneze la Istanbul, la gazeta *Cumhuriyet*, sau vreunei cunoştințe oarecare, numai că-i era cu neputință să găsească vreun ungher din care să poată face acest lucru în clădirea aceea ticsită de ceainării şi frizerii.

Aşa s-a pomenit într-o încăpere pe a cărei uşă era atârnată o plăcuță cu inscripția „Asociația Iubitorilor de Animale". Aici exista un telefon, dar era ocupat. Nici nu mai era atât de sigur, de altfel, că voia să telefoneze cuiva. A pătruns pe o uşă întredeschisă, aflată în cealaltă parte a sediului Asociației, şi s-a trezit într-o sală în mijlocul căreia se găsea un mic ring de luptă; pe pereți, se zăreau imagini cu tot soiul de cocoşi. În sala de lupte hărăzită cocoşilor, Ka a simțit, înspăimântat, că se îndrăgostise de Ipek şi că dragostea aceea avea să-l marcheze pentru tot restul vieții.

Un iubitor de animale înstărit, pasionat de luptele de cocoşi, avea să-şi amintească foarte bine mai apoi că eroul nostru, Ka, îşi făcuse apariția la Asociație în ziua şi la ora respective şi se

aşezase, cufundat în gânduri, pe una dintre băncile goale de la marginea ringului, destinate spectatorilor. Ka a băut un ceai şi a citit regulile de luptă afişate pe perete cu litere mari:

COCOŞII CARE VIN SĂ LUPTE ÎN ARENĂ NU SUNT ACCEPTAŢI FĂRĂ ACORDUL PROPRIETARILOR LOR.

COCOŞUL CARE IA BĂTAIE POATE S-O ÎNCASEZE DE TREI ORI LA RÂND; DACĂ NU SARE LA CELĂLALT CU CIOCUL, ESTE ÎNVINS DEFINITIV.

DACĂ ÎŞI RUPE PINTENUL, COCOŞUL VA FI PANSAT VREME DE 3 MINUTE, IAR DACĂ ÎŞI RUPE GHEARELE, VREME DE 1 MINUT.

DACĂ ADVERSARUL UNUI COCOŞ CĂZUT LA PĂMÂNT ÎN TIMPUL LUPTEI ÎL CALCĂ PE ACESTA PE GRUMAZ, COCOŞUL SE VA RIDICA, IAR LUPTA VA CONTINUA.

ÎN CAZUL ÎN CARE SE ÎNTRERUPE CURENTUL ELECTRIC, SE AŞTEAPTĂ 15 MINUTE, IAR DACĂ LUMINA NU REVINE, CONFRUNTAREA SE ANULEAZĂ.

La ora două şi un sfert, pe când părăsea sediul Asociaţiei Iubitorilor de Animale, Ka tocmai chibzuia cum ar fi putut s-o ia pe Ipek şi să fugă din oraşul acela numit Kars. Sediul regional al Partidului Prosperităţii se găsea la acelaşi etaj, fiind despărţit de biroul de avocatură – acum cufundat în întuneric – al lui Muzaffer Bey, fostul primar din partea Partidului Poporului, prin două dughene. (Între cele două birouri se aflau casa de ceai Prietenii şi Croitoria Verde.) Ka avea impresia că vizita pe care i-o făcuse de dimineaţă avocatului aparţinea unui trecut atât de îndepărtat, încât intrând în sediul partidului a fost oarecum uimit să constate că se afla tot pe acelaşi culoar şi în aceeaşi clădire.

Ka îl văzuse pentru ultima oară pe Muhtar cu doisprezece ani în urmă. După ce s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat, a băgat de seamă că acesta făcuse burtă, că părul îi încărunţise şi i se rărise, dar măcar atâta lucru ar fi putut, de fapt, presupune şi el. La fel ca în anii studenţiei, Muhtar nu se distingea prin nimic aparte; avea o ţigară în colţul gurii, întocmai ca pe vremea aceea, când fuma încontinuu.

— A fost ucis directorul Institutului Pedagogic, a spus Ka.

— N-a murit, au spus acum la radio, a zis el. Tu de unde ştii?

– Era şi el, ca şi noi, la cofetăria Viaţa cea Nouă, de unde ţi-a telefonat Ipek, a spus Ka.

I-a relatat întâmplarea, întocmai aşa cum o trăiseră.

– Aţi sunat la poliţie? a întrebat Muhtar. Ce-aţi făcut după aceea?

Ka i-a spus că Ipek se-ntorsese acasă, iar el venise direct acolo.

– Mai sunt cinci zile până la alegeri şi, pe măsură ce devine tot mai limpede că o să câştigăm, autorităţile fac tot ce pot ca să ne bage-n bucluc, a spus Muhtar. Politica partidului, la nivelul întregii Turcii, presupune să ne ocupăm de surorile noastre care poartă văl. Iar acum, cel care nu le lasă pe fetele alea să intre pe poarta Institutului Pedagogic este împuşcat în modul cel mai sordid, iar martorul aflat la locul incidentului vine glonţ la sediul partidului fără ca măcar să se fi adresat poliţiei.

A adoptat o atitudine politicoasă:

– Te rog, telefonează acum la poliţie şi povesteşte-le totul, a spus el.

I-a întins lui Ka receptorul, asemenea unei gazde care se mândreşte cu ospitalitatea sa. Ka a luat receptorul în mână, iar Muhtar s-a uitat într-un carnet şi a format numărul.

– Îl cunosc pe Kasım Bey, adjunctul şefului poliţiei, a spus Ka.

– De unde-l cunoşti? a întrebat Muhtar Bey, cu o suspiciune vădită, care nu putea decât să te scoată din sărite.

– Serdar Bey, gazetarul, m-a dus prima oară la el azi-dimineaţă, i-a spus Ka, în clipa în care fata de la centrală tocmai îi făcea legătura cu adjunctul poliţiei.

Ka i-a relatat acestuia evenimentele la care asistase la cofetăria Viaţa cea Nouă, întocmai aşa cum se petrecuseră. Muhtar a făcut doi paşi ciudaţi, precipitaţi şi neîndemânatici, şi cochetând cu stângăcie, şi-a apropiat urechea de receptor, din dorinţa de a asculta convorbirea alături de Ka. Acesta şi-a îndepărtat receptorul de ureche şi l-a apropiat de urechea lui Muhtar, aşa încât acesta să audă mai bine ce se vorbea. Acum simţeau, fiecare, respiraţia celuilalt pe obraz. Ka nu ştia de ce-l făcea părtaş la discuţia pe care o avea cu adjunctul politiei, dar simţea că era mai bine să procedeze aşa. I-a mai descris de două ori

adjunctului poliției trupul pirpiriu al agresorului, nu însă și fața, pe care nu izbutise s-o zărească.

— Veniți cât mai curând aici, ca să vă luăm o declarație, a spus comisarul pe un ton amabil.

— Mă aflu la sediul Partidului Prosperității, a spus Ka. Am să vin neîntârziat.

S-a așternut tăcerea.

— O secundă, a spus comisarul.

Ka și Muhtar l-au auzit pe comisar cum își îndepărta gura de receptor și discuta cu cineva în șoaptă.

— Mă scuzați, am întrebat de mașina de serviciu, a spus comisarul. Ninsoarea asta nu se va sfârși curând. O să vă trimitem curând mașina, să vă ia de la partid.

— Ai procedat bine spunându-le că ești aici, a spus Muhtar, după ce Ka a pus telefonul în furcă. Ei știu oricum asta. Ascultă toate telefoanele. Nu vreau să-mi înțelegi greșit tonul acuzator de mai adineaori.

Ka a fost stăpânit o vreme de un soi de mânie, de felul Celei pe care o simțea față de împătimiții de politică ce nu vedeau în el decât un banal burghez din Nișantași. Când era la liceu, oamenii de teapa acestora se străduiau neîncetat să arate spre ceilalți ca spre niște poponari. În anii care urmaseră, acestei activități i se substituise un alt joc, prin care încercau să se prezinte unii pe alții și, mai cu seamă, să-și prezinte adversarii politici ca pe niște agenți ai poliției. Ka se ținuse mereu departe de politică, de teamă ca nu cumva să se trezească în postura informatorului care indică din cine știe ce mașină a poliției locuința în care urmează să aibă loc o descindere. Iar acum, tot Ka era cel nevoit să formuleze tot soiul de scuze și de pretexte, deși Muhtar, care-și depusese candidatura la primărie din partea unui partid religios, adept al *Șeriat*-ului, săvârșise un lucru pe care el însuși l-ar fi disprețuit cu zece ani în urmă.

A sunat telefonul, iar Muhtar a ridicat receptorul, cu un aer plin de responsabilitate, și a negociat la sânge cu responsabilul postului de televiziune Karsul de la Hotare prețul unei reclame privitoare la prăvălia sa cu aparatură electrocasnică – reclamă care urma să fie difuzată în cadrul emisiunii în direct din seara aceea.

Când, după ce s-a încheiat convorbirea, au rămas amândoi tăcuți, ca niște copii bosumflați care habar n-au despre ce ar putea să vorbească, în imaginația lui Ka s-au depănat toate cuvintele pe care nu și le adresaseră vreme de doisprezece ani.

În închipuirea lui Ka, își vorbeau după cum urmează: „Având în vedere faptul că amândoi trăim acum într-un soi de exil și că n-am izbutit să avem parte de prea mult succes, să dobândim prea multe biruințe și să fim fericiți, viața pare să fie ceva greu! Pesemne că nu e destul nici să fii poet... De aceea s-a abătut atât de necruțător asupra noastră umbra politicii". Odată rostite aceste replici, niciunul dintre ei n-a putut să nu adauge, în chip la fel de imaginar: „De vreme ce nu ne-a ajuns fericirea întru poezie, s-a impus umbra politicii". Acum, Ka îl disprețuia și mai mult pe Muhtar.

Ka și-a amintit că Muhtar era mulțumit pentru că se afla înaintea unei victorii electorale, în vreme ce el era oarecum satisfăcut de faima de poet mediocru pe care o dobândise în Turcia - ceea ce era mai bine decât nimic. Dar nici unul dintre ei nu-i putea împărtăși celuilalt satisfacția care-l stăpânea, după cum nu putea deschide vorba nici despre supărarea pe care o încerca față de viață. Se întâmplase, adică, ce era mai rău - își acceptaseră înfrângerea și se deprinseseră cu nedreptatea necruțătoare a lumii. Ceea ce-l înspăimânta pe Ka era faptul că amândoi aveau nevoie de Ipek pentru a putea ieși din situația în care se aflau.

— Înțeleg că deseară ai să-ți reciți ultima poezie la cinematograful din oraș, a spus Muhtar, cu un zâmbet nedefinit.

Ka a privit cu ostilitate în frumoșii ochi albaștri ai bărbatului care fusese căsătorit cândva cu Ipek, în străfundurile cărora nu se vedea nici urmă de zâmbet.

— Te-ai întâlnit cu Fahir la Istanbul? a întrebat Muhtar, de data aceasta cu un zâmbet mai deslușit.

Ka a reușit să zâmbească și el, alăturându-i-se lui Muhtar. În zâmbetele lor stăruia o nuanță de afecțiune și de respect. Fahir era de aceeași vârstă cu ei; de douăzeci de ani era un apărător neclintit al poeziei occidentale moderne. Studiase la Saint-Joseph, se ducea o dată pe an la Paris, cu banii moșteniți de la bunica lui dinspre tată, nebună și bogată, despre care se zicea că ar fi făcut parte din haremul seraiului, își burdușea

valizele cu volume de poezie pe care le cumpăra de la buchiniştii din Saint-Germain, venea cu ele la Istanbul, le traducea în turcă şi le publica, alături de poemele sale ori de creaţiile altor poeţi turci moderni, în seriile de poezie ale nenumăratelor edituri pe care le înfiinţase de-a lungul timpului şi care dăduseră faliment rând pe rând. În ciuda acestui aspect, de natură să le trezească tuturor respectul, poemele sale, care purtau amprenta poeţilor traduşi de Fahir într-o turcă „pură", artificială, erau neinspirate, slabe, ininteligibile.

Ka i-a spus că nu reuşise să-l vadă pe Fahir la Istanbul.

— Cândva, îmi doream foarte mult ca lui Fahir să-i placă poeziile mele, a spus Muhtar. Dar el îi disprețuia nespus pe cei ca mine, pe motiv că nu s-ar fi îndeletnicit cu poezia pură, ci cu folclorul, cu „frumusețile autohtone". Anii au trecut, au avut loc mai multe puciuri, toți au trecut prin închisoare, iar eu, la fel ca toată lumea, am fost purtat de colo-colo, ca un buimac. Oamenii pe care îi luasem drept repere s-au schimbat, cei în grațiile cărora îmi doream să intru au dispărut şi nimic din aspirațiile mele în materie de viață sau de poezie nu s-a împlinit. În loc să rămân la Istanbul, nefericit, neîmpăcat şi fără parale, m-am întors la Kars. Am preluat prăvălia tatei, de care mă ruşinam pe vremuri. Nici asta nu m-a făcut fericit. Îi disprețuiam pe cei de aici şi, aşa cum făcea Fahir când se confrunta cu poeziile mele, strâmbam din nas când îi vedeam. Aveam senzația că, la Kars, nici oraşul, nici oamenii nu erau autentici. Toți cei de aici voiau fie să moară, fie să plece. Eu însă nu mai aveam unde să mă duc. Parcă aş fi fost exilat în afara istoriei, parcă aş fi fost azvârlit în afara civilizației. Civilizația se afla atât de departe, încât nici măcar nu izbuteam s-o imit. Allah nu-mi dăruia nici măcar un copil care, în reveriile mele, ar fi urmat să izbândească acolo unde nu izbândisem eu şi să devină, într-o bună zi, un cetățean occidentalizat, modern şi cu personalitate, liber de orice asuprire.

Faptul că Muhtar putea face haz de sine, zâmbind din când în când uşor, cu chipul strălucind de o lumină care iradia parcă din interior, îi plăcea lui Ka.

— Obişnuiam să beau seară de seară şi, ca să nu mă cert cu minunata mea Ipek, mă întorceam acasă târziu. Era una dintre serile acelea specifice Karsului, în care îngheață totul

bocnă - până şi pasărea în zbor. Plecasem ultimul de la cârciuma Plaiul Verde şi mă îndreptam spre casă, care se afla pe bulevardul Armatei, unde locuiam atunci cu Ipek. Drumul nu durează mai mult de zece minute, dar pentru Kars este o distanţă lungă. Pesemne că, din pricina rachiului băut peste măsură, m-am pomenit că mă rătăcisem pe un traseu de câţiva paşi. Pe stradă nu era nici ţipenie de om. Aşa cum se întâmplă mereu în nopţile reci, Karsul aducea cu un oraş părăsit; fie că locuinţele la porţile cărora băteam erau caselor unor armeni, în care nu mai stătea nimeni de optzeci de ani, fie că cei dinăuntru nu ieşeau din bârlogurile lor, zăcând ca nişte animale cufundate-n hibernare, sub nenumărate rânduri de plăpumi. Dintr-odată, am simţit că-mi place aerul de aşezare abandonată, nelocuită, pe care-l răspândea oraşul. De atâta băutură şi frig, în trup mi se răspândise o plăcută stare de moleşeală. Am decis să părăsesc şi eu viaţa pe tăcute, aşa încât nici n-am făcut bine patru-cinci paşi că m-am şi lungit pe trotuarul acoperit de gheaţă, sub un copac, şi am început să aştept somnul şi moartea. Pe frigul acela, nu era decât o chestiune de câteva minute ca să deger, cu mintea tulbure de băutură, şi să mor. În vreme ce în vene mi se răspândea un somn molatic, în faţa ochilor mei a prins chip copilul de care nu avusesem parte. M-am bucurat nespus: era băiat, crescuse, purta cravată; nu aducea cu funcţionarii noştri sugrumaţi de cravată, ci cu europenii. Tocmai era pe cale să-mi spună ceva, când s-a oprit şi a sărutat mâna unui bătrân. Bătrânul răspândea lumină. Atunci, aşa cum stăteam culcat, m-a izbit în ochi o strălucire, care m-a trezit la realitate. M-am ridicat în picioare, stăpânit de remuşcare şi speranţă. Am văzut că, ceva mai încolo de mine, se deschisese o uşă pe care ieşeau nişte oameni. Supunându-mă unei voci interioare, m-am luat după ei. M-au primit în rândurile lor şi m-au dus într-o casă luminoasă, unde era cald şi bine. Aici nu se aflau oameni sastisiţi, care nu mai aşteptau nimic de la viaţă, aşa cum sunt cei din Kars, ci oameni fericiţi, care, pe deasupra, mai erau şi din Kars, ba chiar îi cunoşteam. Am priceput că în casa aceea se afla lăcaşul tainic al şeicului[1] kurd

1. Titlu onorific acordat marilor maeştri spirituali, precum şi conducătorilor unor ordine sau lăcaşuri sufite (sufismul este mistica islamică).

Saadettin Efendi, despre care auzisem vorbindu-se. Nişte prieteni funcţionari îmi spuseseră că şeicul venise la Kars din satul său îndepărtat, răspunzând invitaţiei unor discipoli cu stare, al căror număr sporea de la o zi la alta, şi că-i atrăgea la ceremoniile pe care le organiza în lăcaşul său pe bieţii locuitori din Kars, săraci, fără slujbe şi nefericiţi, dar nu luasem în seamă asemenea lucruri, socotind că poliţia nu autoriza manifestările ostile la adresa Republicii. Acum urcam şi eu, înlăcrimat, treptele lăcaşului păstorit de şeic. Se petrecuse tocmai lucrul de care mă temeam în taină de ani de zile şi în care vedeam, în perioada mea atee, o slăbiciune şi un semn de înapoiere: reveneam la islam. Mă temeam, de fapt, de şeicii aceia cu barbă rotundă, cu giubele, cu vederi reacţionare, iar acum, în vreme ce urcam din proprie voinţă treptele casei, prinse-sem să plâng în hohote. Şeicul era un om bun. M-a întrebat de ce plângeam. Nu era să-i spun, desigur, „plâng pentru că m-am pomenit între şeicii şi discipoli reacţionari". În plus, mi-era foarte ruşine de mirosul de rachiu care se răspândea din gura mea ca dintr-o crâşmă. I-am spus că-mi pierdusem cheia. Îmi venise brusc în minte că dădusem drumul brelocului în locul în care mă tolănisem, cu gândul să mor. Când discipolii care roiau în jurul lui, numai lapte şi miere, s-au repezit să vorbească despre sensurile metaforice ale cheii, el i-a trimis în stradă, să-mi caute brelocul. Odată rămaşi singuri, mi-a zâmbit blajin. Pricepând că el era bătrânul bun la inimă pe care-l visasem ceva mai devreme, m-am simţit uşurat. Am sărutat mâna acelui venerabil, în care vedeam un sfânt, pentru că aşa mi-a venit. A făcut un lucru care m-a derutat nespus: mi-a sărutat şi el mâna. Am simţit în mine o pace pe care n-o mai încercasem de ani de zile. Mi-am dat seama imediat că puteam vorbi cu el despre orice, istorisindu-i întreaga mea viaţă. Iar el avea să-mi arate calea spre sublimul Allah, de a cărui existenţa fusesem, de fapt, conştient în străfundul sufletului meu de-a lungul perioadei atee pe care o traversasem. Faptul acesta mă făcea de pe-acum fericit. Îmi găsiseră cheia. În noaptea aceea, m-am întors acasă şi m-am culcat. În dimineaţa următoare, mi-a fost ruşine de experienţa mea. Îmi aminteam ca prin ceaţă de cele întâmplate, dar nici nu doream să-mi amintesc. Mi-am jurat şi răsjurat să nu mă mai duc niciodată la

acel lăcaş. Mă temeam ca nu cumva să mă întâlnesc pe undeva cu adepţii lui, care mă văzuseră în seara aceea la lăcaş, aşa încât eram deprimat. Însă într-o altă noapte, pe când mă-ntorceam de la Plaiul Verde, picioarele m-au purtat într-acolo de la sine. Am continuat să fac acest lucru şi în nopţile următoare, în ciuda acceselor de remuşcare prin care treceam în timpul zilei. Şeicul mă aşeza cât mai aproape de el, îmi asculta păsurile şi semăna în mine dragostea de Allah. Plângeam mereu, iar plânsul îmi aducea o pace profundă. Ziua, pentru a ascunde ceremoniile de la lăcaş, pe care le protejam ca pe o taină, luam gazeta *Cumhuriyet*, despre care ştiam că era cea mai laică dintre toate, mă plângeam de faptul că habotnicii, inamici ai Republicii, se răspândiseră pretutindeni şi bombăneam în dreapta şi-n stânga că la Clubul Gândirii Kemaliste nu se organizau nici un fel de reuniuni. Viaţa aceasta dublă s-a prelungit până când Ipek m-a întrebat, într-o noapte, „E vreo altă femeie la mijloc?". I-am mărturisit totul, plângând. Ea a plâns, la rândul ei, şi m-a întrebat: „Acum, că ai devenit religios, ai să mă pui să-mi acopăr capul?". I-am jurat de nu ştiu câte ori că nu aveam de gând să-i cer aşa ceva. Deoarece simţeam că ceea ce ni se întâmpla era un fel de sărăcire, i-am spus, ca să se liniştească, că la prăvălie totul mergea cum se cuvenea şi că, în ciuda deselor întreruperi de curent, noile sobe electrice Arçelik se vindeau foarte bine. De fapt, eram mulţumit că-mi puteam face rugăciunile acasă. Mi-am cumpărat de la librărie un ghid de rugăciune. Aveam în faţă o nouă viaţă. Nici nu-mi venisem bine în fire când, într-o noapte, am scris o poezie lungă, sub imboldul unei inspiraţii neaşteptate. Am evocat în ea întreaga criză prin care trecusem, ruşinea, dragostea de Allah pe care o simţeam în mine, sentimentul de pace, momentul în care urcasem pentru prima oară sfintele trepte ale şeicului meu, precum şi sensurile reale şi metaforice ale cheii. Era o poezie fără cusur. Jur că nu era deloc mai prejos decât cele mai recente şi mai la modă poezii occidentale pe care le traducea Fahir. I-am trimis-o prin poştă imediat, împreună cu o scrisoare. Am aşteptat şase luni, dar n-a apărut în revista *Cerneala lui Ahile*, pe care o edita el atunci. În răstimpul acestei aşteptări, am mai scris trei poezii. I le-am expediat şi pe acestea, la intervale de câte două luni. Am aşteptat cu nerăbdare un an, dar, din nou,

niciuna dintre ele n-a văzut lumina tiparului. Pe atunci, marea nefericire a vieții mele nu era determinată nici de faptul că nu aveam copii, nici de faptul că Ipek se împotrivea cerințelor islamului, nici de faptul că vechii mei prieteni, cu vederi laice și de stânga, mă disprețuiau pentru că devenisem credincios. Cum existau, în realitate, foarte multe exemple de persoane care reveniseră la islam, nici nu mă luau prea mult în seamă. Cel mai tare mă răscolea faptul că nu mi se publicaseră poeziile trimise la Istanbul. La fiecare început de lună, când se apropia momentul în care urma să apară un nou număr al revistei, aveam impresia că zilele și orele abia se târau și, de fiecare dată, mă linișteam la gândul că în luna aceea urma să se publice, în sfârșit, una ori alta dintre poeziile trimise de mine. Autenticitatea destăinuirilor cuprinse în ele nu se putea compara decât cu autenticitatea poeziilor occidentale. Și mă gândeam că, în Turcia, doar Fahir ar fi putut publica așa ceva. Uriașa nedreptate care mi se făcea și furia care mă stăpânea începuseră să otrăvească fericirea pe care mi-o dăruise islamul. În vreme ce-mi făceam rugăciunea la moschee, pe care începusem de-acum s-o frecventez, eram cu gândul la Fahir; mă simțeam din nou nefericit. Am hotărât să-i dezvălui într-o seară șeicului necazul care mă măcina, dar acesta nu pricepea ce era cu poezia modernă, cu Rene Char, cu fraza spartă la jumătate, cu Mallarmé, cu Joubert, cu vidul versului liber. Încrederea pe care-o nutream în el s-a clătinat. De fapt, de multă vreme nu făcea altceva decât să-mi repete vreo nouă-zece fraze de genul „păstrează-ți inima curată" sau „nădăjduiesc să te eliberezi de această apăsare prin dragostea de Allah". N-aș vrea să-l nedreptățesc, nu era un om simplu – nu era decât un om cu un nivel de cunoaștere elementar. Diavolul pe jumătate rațional, pe jumătate practic ce continua să stăruie-n mine din anii în care fusesem ateu începuse iar să mă-mboldească. Cei de felul meu nu-și găsesc tihna decât trudind din greu pentru o cauză comună într-un partid politic, alături de semeni. Mi-am dat seama că frecventarea regulată a sediului partidului urma să-mi ofere o viață spirituală mai profundă și mai plină de sens decât cea pe care o trăiam la lăcaș. Experiența pe care am dobândit-o în anii adeziunii la marxism mi-a folosit mult în cadrul propriului partid, care acordă însemnătate credinței, spiritualității.

– În ce fel? a întrebat Ka.
S-a întrerupt curentul electric. Apoi s-a aşternut o lungă tăcere.
– S-a întrerupt curentul, a spus Muhtar, cu un aer misterios.
Ka a rămas nemişcat în întuneric, fără să-i răspundă.

7

Occidentalii şi laicii ne numesc islamişti

LA SEDIUL PARTIDULUI, LA POLIŢIE ŞI DIN NOU PE STRĂZI

Faptul că stăteau pe întuneric, fără să-şi vorbească, avea în el ceva înfricoşător, dar Ka prefera această încordare sentimentului de artificial pe care i-l sugera discuţia pe lumină, ca între doi vechi prieteni, cu Muhtar. Doar Ipek îl mai lega acum de el, iar Ka îşi dorea, pe de o parte, nespus de mult să vorbească despre ea într-un fel sau altul, iar pe de altă parte se temea să arate că o iubea. Un alt lucru de care se temea era ca nu cumva Muhtar să-i mai depene şi alte poveşti şi, astfel, să ajungă să-l considere chiar mai prost decât îl socotea în acel moment, iar admiraţia pe care dorea s-o încerce faţă de Ipek să fie zdruncinată din temelii de faptul că rămăsese căsătorită cu un asemenea individ atâta amar de ani.

De aceea, când Muhtar a adus vorba, din lipsă de alte subiecte, de foştii lor prieteni cu vederi de stânga, de exilaţii politici din Germania, Ka s-a simţit uşurat. Răspunzând unei întrebări pe care i-o pusese Muhtar, a spus zâmbind că, din câte auzise el, Tufan din Malatya, băiatul cu părul creţ care scria cândva articole despre lumea a treia în tot soiul de reviste, sfârşise prin a-şi pierde minţile. I-a povestit că îl văzuse ultima oară în gara centrală din Stuttgart, purtând în mână o prăjină în vârful căreia se găsea o cârpă udă cu care ştergea pe jos, fluierând şi alergând de colo-colo. Apoi, Muhtar l-a întrebat de Mahmut, pe care-l muştruluiau mereu pentru că vorbea prea pe şleau. Ka i-a spus că făcuse parte din comunitatea lui Hayrullah Efendi, care era un adept al *Şeriat*-ului, şi că acum participa cu aceeaşi patimă pe care-o arăta pe vremuri în disputele

angajate în numele stângii la controversele care aveau loc în Germania cu privire la supremația unei comunități ori a alteia asupra diverselor moschei. Un alt prieten de-al lor, simpaticul Süleyman, de care Ka și-a amintit cu un nou zâmbet, se plictisise atât de tare în micul oraș Traunstein din Bavaria, unde trăia din banii oferiți de o fundație bisericească ce îi primea cu brațele deschise pe exilații politici din lumea a treia, încât revenise în Turcia, știind foarte bine că urma să înfunde pușcăria. I-au mai evocat pe Hikmet, care fusese ucis în mod misterios la Berlin, unde făcea pe șoferul, pe Fadıl, care se însurase cu o nemțoaică bătrână și bogată, văduva unui ofițer nazist, și care ținea o pensiune împreună cu ea, și pe speculativul Tarek, care lucra mână-n mână cu Mafia turcească din Hamburg și era om cu stare. Sadık, prietenul care împăturea cândva reviste proaspăt ieșite de sub tipar alături de Muhtar, Ka, Taner și Ipek, se afla acum în fruntea unei bande care aducea muncitori ilegali din Alpi în Germania. Se spunea că Muharrem, care obișnuia să se supere pe vremuri cât ai zice pește, ducea o viață subterană fericită alături de familia sa, într-una dintre stațiile-fantomă ale metroului din Berlin, dezafectată ca urmare a Războiului Rece și a Zidului. Pe când trenul înainta cu repeziciune între stațiile Kreuzberg și Alexanderplatz, socialiștii turci ieșiți la pensie luau poziție de drepți și salutau cu mâna la tâmplă, așa cum se întâmpla odinioară cu bandiții din vechiul Istanbul, care îl omagiau, ori de câte ori treceau prin Arnavutköy, cu ochii țintă la Bosfor, pe legendarul gangster ce se făcuse cândva nevăzut în adâncuri, împreună cu mașina sa. Deși nu se cunoșteau între ei, în momentul în care se petrecea salutul, exilații politici aflați în vagon priveau cu coada ochiului spre tovarășii lor de călătorie, care-l salutau pe legendarul erou al unei cauze pierdute. Într-un asemenea vagon ajunsese Ka să-l întâlnească, la Berlin, pe Ruhi, care-i critica necontenit pe prietenii săi pentru că nu manifestau interes pentru psihologie, aflând că acesta făcea obiectul unui experiment care urmărea impactul reclamelor pentru un nou sortiment de pizza cu pastramă, special concepută pentru muncitorii emigranți cu cele mai modeste venituri. Ferhat, cel mai fericit dintre exilații politici pe care-i cunoscuse Ka în Germania, făcuse parte din PKK, ataca, îmboldit de elanuri naționaliste, birourile Liniilor Aeriene

Turceşti, apărea la CNN în vreme ce arunca cocktailuri Molotov în direcţia unor consulate turceşti şi învăţa limba kurdă, visând la poeziile pe care urma să le scrie într-o bună zi. Cât despre alte persoane faţă de care Muhtar manifesta o stranie curiozitate, fie că le uitase de multă vreme, fie că dispăruseră, se făcuseră nevăzute şi, în mod foarte probabil, fuseseră ucise discret şi aruncate în vreun canal, la fel ca foarte mulţi dintre cei care făcuseră parte din mici bande, care lucraseră pentru serviciile secrete ori care se amestecaseră în poveşti dubioase.

Cum apucase să zărească, la flacăra chibritului aprins de fostul său prieten, locurile în care se găseau aşezate obiectele fantomatice din sediul local al partidului – o măsuţă veche, soba cu gaze –, s-a ridicat, s-a dus la fereastră şi a contemplat, plin de admiraţie, ninsoarea.

Ningea cu fulgi mari, fascinanţi. În lentoarea, în desăvârşirea şi albeaţa zăpezii, care se vădea pe fondul unei lumini albăstrui, ce nu era limpede dincotro venea, stăruia ceva puternic, dătător de tihnă şi încredere, dar şi o graţie care-l umplea pe Ka de încântare. Ka şi-a amintit de serile cu ninsoare din copilărie: odinioară, la Istanbul, se întrerupea lumina ori de câte ori ningea şi era viscol, iar în casă se auzeau şoapte înspăimântate, exclamaţii de genul „să ne păzească Allah!", care făceau inima copilului să bată mai năvalnic, aşa încât acesta se simţea fericit că avea o familie. S-a uitat melancolic la nişte cai înhămaţi la o căruţă ce înainta anevoie prin ninsoare: nu izbutea să le distingă, în întuneric, decât capetele, care se legănau încordate ba la stânga, ba la dreapta.

— Muhtar, te mai duci la şeicul tău?

— La Saadettin Efendi? a întrebat Muhtar. Uneori! De ce?

— Ce-ţi oferă?

— Puţină prietenie şi puţină afecţiune, chiar dacă trecătoare. E un om învăţat.

Ka n-a simţit însă în vocea lui Muhtar bucurie, ci decepţie.

— În Germania duc o viaţă foarte singuratică, a spus el cu încăpăţânare. Când privesc, în toiul nopţii, acoperişurile din Frankfurt, am sentimentul că lumea aceasta, existenţa mea nu sunt zadarnice. Percep în mine nişte voci.

— Ce fel de voci?

– Poate că asta se-ntâmplă şi pentru că am îmbătrânit, pentru că mă tem de moarte, a spus Ka, ruşinat. Dacă aş fi fost scriitor, aş fi scris despre mine: „Ninsoarea îi amintea lui Ka de existenţa lui Allah!". Dar nici măcar nu ştiu dacă e adevărat. Tăcerea ninsorii mă apropie de Allah.

– Credincioşii, stângiştii, conservatorii musulmani ai acestei ţări, a spus Muhtar grăbit, cuprins de o falsă speranţă, mi-au făcut foarte bine după anii aceia de stângism ateu. Ai să dai de ei. Sunt convins că şi ţie au să-ţi facă foarte bine.

– Aşa?

– Una că toţi aceşti oameni pioşi sunt smeriţi, blânzi, înţelegători. Nu se reped să dispreţuiască plebea, aşa cum fac cei occidentalizaţi; sunt afectuoşi şi ofensaţi. Odată ce te cunosc, te îndrăgesc, sunt departe de a fi agresivi.

Ka ştia de la bun început că, în Turcia, credinţa în Dumnezeu nu însemna să te confrunţi de unul singur cu cea mai măreaţă idee, cu supremul creator, ci, înainte de toate, să faci parte dintr-o comunitate, dintr-un cerc, însă, cu toate acestea, a fost dezamăgit să constate că Muhtar vorbea despre foloasele comunităţii fără a aduce deloc vorba despre Allah şi despre credinţa individului, ca atare. A simţit că acesta era motivul pentru care-l dispreţuia. În vreme ce privea însă pe fereastră, cu fruntea sprijinită de geam, i-a spus cu totul altceva lui Muhtar, mânat de instinct:

– Muhtar, am sentimentul că, dacă încep să cred în Allah, ai să fii dezamăgit, ba chiar ai să mă dispreţuieşti.

– De ce?

– Pentru că te sperie individul occidentalizat, însingurat, care crede în Allah de capul lui. Socoteşti că un om care nu crede, dar care face parte dintr-o comunitate este mai sigur decât un individ care crede. Din punctul tău de vedere, un om singur este mai demn de milă şi mai rău decât un necredincios.

– Sunt foarte singur, a spus Muhtar.

Lui Ka i-a fost ciudă şi, totodată, milă de el pentru că avusese puterea să rostească aceste cuvinte cu atâta sinceritate şi convingere. Simţea acum că bezna din încăpere năştea atât în el, cât şi în Muhtar, un soi de complicitate care semăna cu cea a tovarăşilor de pahar.

— Nu că aş putea ajunge aşa ceva, dar ştii ce anume te-ar înspăimânta de fapt pe tine dacă m-aş transforma într-un habotnic care şi-ar face rugăciunea de cinci ori pe zi? Tu nu te poţi abandona credinţei şi comunităţii decât dacă nişte laici fără Dumnezeu, ca mine, îşi asumă chestiunile de stat şi pe cele economice. În ţara asta, nu te poţi ruga în voie dacă nu te bazezi pe sârguinţa unui necredincios care are menirea de a duce-n spate aşa cum se cuvine problemele nelegate de religie, comerţul cu Occidentul şi politica.

— Dar tu eşti departe de a fi un asemenea demnitar şi om de afaceri necredincios! Când vei dori, o să te duc la domnul şeic.

— Pesemne că au venit poliţiştii noştri! a spus Ka.

I-au privit amândoi în tăcere, prin ochiurile de geam pe alocuri îngheţate, pe cei trei civili care coborau alene, prin ninsoare, dintr-o maşină a poliţiei ce oprise jos, la intrarea în clădire.

— Am să-ţi cer acum ceva, a spus Muhtar. Oamenii aceştia vor veni sus peste puţină vreme şi ne vor duce la sediu. N-au să te aresteze, ci au să-ţi ia o declaraţie, iar apoi au să-ţi dea drumul. Ai să te-ntorci la hotel, iar proprietarul acestuia, Turgut Bey, te va invita deseară la cină; tu ai să accepţi. Vor fi de faţă şi fetele lui, care sunt cât se poate de curioase. Aş vrea ca atunci să-i spui lui Ipek... Mă asculţi? Spune-i lui Ipek că vreau să mă-nsor iar cu ea! A fost o greşeală să-i cer să poarte văl şi să se îmbrace potrivit cerinţelor islamului. Spune-i că n-am să mă mai port cu ea ca un provincial gelos, cu vederi înguste, că regret şi că-mi este ruşine de presiunile pe care le făceam asupra ei pe vremea când eram căsătoriţi.

— Nu i-ai spus lucrurile astea şi mai-nainte?

— I-am spus, dar n-a folosit la nimic. Poate că nu mai are încredere în mine pentru că am devenit liderul regional al Partidului Prosperităţii. Tu eşti alt gen de om, venit de la Istanbul, ba chiar din Germania. Dacă-i spui tu, o să te creadă.

— Faptul că soţia ta nu va purta văl nu-ţi va crea dificultăţi în politică, de vreme ce eşti liderul regional al Partidului Prosperităţii?

— Cu voia lui Allah, peste patru zile câştig alegerile şi devin primar, a spus Muhtar. Mai important însă decât asta este ca tu să-i vorbeşti lui Ipek despre remuşcările mele. Între timp, eu am să mă aflu, poate, sub supraveghere. Faci asta pentru mine, frate?

Ka a şovăit o clipă.

– O fac, a spus el apoi.

Muhtar l-a îmbrăţişat pe Ka şi l-a sărutat pe obraji. Ka a simţit faţă de Muhtar ceva ce oscila între dezgust şi compătimire, şi s-a disprețuit pentru că nu putea să fie la fel de naiv şi de sincer ca el.

– Te mai rog foarte mult să-i dai personal lui Fahir această poezie scrisă de mine, a spus Muhtar. Este poezia despre care vorbeam adineaori; se intitulează „Scara".

În vreme ce Ka punea poezia în buzunar, pe întuneric, în încăpere au pătruns trei bărbaţi în civil; toţi aveau lanterne mari în mâini. Erau gata de acţiune şi curioşi, iar după atitudinea lor îţi dădeai seama că ştiau foarte bine ce făceau Ka şi Muhtar. Ka a realizat că erau de la MIT. Cu toate acestea, l-au întrebat pe Ka, în vreme ce-i examinau cartea de identitate, ce căuta acolo. Ka le-a spus că venise de la Istanbul pentru a scrie nişte articole despre alegerile municipale şi despre femeile sinucigaşe, ce urmau să apară în ziarul *Cumhuriyet*.

– Se sinucid ca să scrieţi dumneavoastră despre ele în gazetele de la Istanbul! a spus unul dintre ei.

– Nu, nu de asta, a spus Ka cu încăpăţânare.

– Dar de ce?

– Se sinucid pentru că sunt nefericite.

– Şi noi suntem nefericiţi, dar nu ne luăm zilele.

În acest răstimp, deschideau dulapurile din sediul partidului, la lumina lanternelor pe care le ţineau în mâini, trăgeau sertarele şi le goleau conţinutul pe mese, căutând ceva prin dosare. Au răsturnat masa lui Muhtar, ca să se uite sub ea, în căutare de arme, au tras un dulap şi s-au uitat în spatele lui. Se purtau mult mai bine faţă de Ka decât faţă de Muhtar.

– De ce aţi venit aici, şi nu la poliţie, după ce aţi văzut că a fost împuşcat directorul?

– Aveam întâlnire aici.

– De ce?

– Suntem vechi prieteni, de pe vremea facultăţii, a spus Muhtar, cu o voce care suna a scuze. Iar proprietăreasa hotelului Zăpada Palas, unde a poposit el, este soţia mea. Mi-au dat telefon aici, la sediul partidului, cu puţin înainte de producerea atacului, pentru a stabili o întâlnire. Puteţi să verificaţi,

pentru că Informațiile le ascultă telefoanele celor care fac parte din partidul nostru.

— Ce știi despre faptul că vă ascultăm telefoanele?

— Îmi cer scuze, a spus Muhtar, fără a se impacienta. Nu știu, dar am presupus. Poate că m-am înșelat.

Ka simțea la Muhtar sângele rece și smerenia celui obișnuit să fie maltratat de poliție și să adopte o atitudine slugarnică, să nu facă din insulte și îmbrânceli o chestiune de onoare, să accepte cruzimea poliției și a autorităților ca pe ceva firesc și, cum el nu dispunea de o asemenea flexibilitate și de astfel de abilități utile, îl privea cu un anumit respect.

În vreme ce stăteau tăcuți unul lângă altul, ca niște copii care făcuseră o boroboață, pe bancheta din spate a mașinii de poliție în care fuseseră urcați după ce sediul regional al partidului fusese scotocit îndelung, după ce dulapurile și dosarele fuseseră răscolite, după ce o parte dintre acestea fuseseră legate cu sfoară și îndesate în saci și după ce se întocmise un proces-verbal de percheziție, Ka a băgat de seamă că mâinile mari și albe ale lui Muhtar, care se odihneau supuse pe genunchi, ca niște câini dolofani și bătrâni, mărturiseau aceeași supușenie. Observau melancolici, în timp ce mașina poliției străbătea agale străzile troienite și întunecate ale Karsului, lumina palidă, portocalie care se strecura pe ferestrele vechilor conace armenești, cu draperiile întredeschise, bătrânii cu pungi de plastic în mâini, care mergeau târâș-grăpiș pe trotuarele pline de gheață, fațadele caselor solitare ca niște năluci, abandonate, dărăpănate. La avizierul Teatrului Național fuseseră puse afișele pentru reprezentația din seara aceea. Muncitorii care întindeau cablul de transmisie pentru emisiunea în direct continuau să lucreze. Dată fiind întreruperea circulației, terminalele autobuzelor erau stăpânite de o așteptare nervoasă.

Mașina poliției a înaintat molcom prin ninsoarea ca desprinsă din basme, ai cărei fulgi îi păreau lui Ka la fel de mari ca aceia care se vălătuceau prin jucăriile pline cu apă pe care copiii mici le numeau „viscolul". De-a lungul drumului care, în ciuda distanței scurte, a durat vreo șapte-opt minute, deoarece șoferul conducea cu mare atenție și foarte încet, ochii lui Ka s-au întâlnit la un moment dat cu ochii lui Muhtar, care ședea alături de el, iar Ka a priceput, cu rușine și ușurare,

după privirea tristă şi liniştitoare a vechiului său prieten, că, odată ajunşi la Direcţia de Poliţie, Muhtar avea să fie bătut, în vreme ce de el nu avea să se atingă nimeni.

După căutătura prietenului său, pe care nu avea s-o uite nici după ani de zile, Ka a mai simţit că Muhtar se gândea că merita bătaia pe care avea s-o încaseze peste puţin timp. Deşi credea nestrămutat că avea să câştige alegerile municipale ce urmau să aibă loc peste patru zile, în ochii lui stăruia o asemenea resemnare şi o expresie atât de imploratoare, care cerea dinainte iertare pentru cele ce aveau să se întâmple, încât Ka şi-a dat totodată seama că Muhtar chibzuia astfel: „Ştiu că merit bătaia pe care am s-o mănânc în curând pentru că mă încăpăţânez să trăiesc în acest colţ de lume, ba chiar pentru că m-am lăsat copleşit de setea de putere – bătaie peste care voi încerca să trec fără să-mi pierd mândria –, şi tocmai de aceea mă consider mai prejos de tine. Te rog să nu mă mai ţintuieşti cu privirile şi să nu-mi reproşezi ruşinea pe care o încerc!".

După ce microbuzul s-a oprit în curtea interioară a Direcţiei de Poliţie, care era plină de troiene, Ka şi Muhtar n-au fost despărţiţi unul de altul, dar au fost trataţi foarte diferit. Ka a fost privit ca un gazetar venit de la Istanbul, ca o persoană influentă care le-ar fi putut crea necazuri dacă ar fi scris ceva împotriva lor şi ca un martor gata să colaboreze cu poliţiştii. În felul în care se comportau cu Muhtar exista, în schimb, ceva înjositor, de genul „iar tu?!"; ba chiar s-au răsucit spre Ka, părând să spună „ce treabă poate avea o persoană ca dumneavoastră cu unul ca el?!". Ka a cugetat cu naivitate că atitudinea umilitoare pe care o adoptaseră faţă de Muhtar se datora şi faptului că-l socoteau netot („crezi că lumea o să-ţi dea ţie pe mână ţara asta?!") şi derutat („măcar de-ai fi stăpân pe propria ta viaţă!"). Abia mai apoi avea să priceapă, cu amărăciune, că se refereau la cu totul altceva.

La un moment dat, Ka a fost condus într-o încăpere alăturată, cu scopul de a-l identifica pe individul acela pipernicit care-l împuşcase pe directorul Institutului Pedagogic, şi i s-au arătat aproape o sută de fotografii alb-negru, strânse de prin arhive. Printre ele se găseau fotografiile tuturor militanţilor islamici cu aspiraţii politice din Kars şi din împrejurimi, care se aflaseră măcar o dală sub supravegherea poliţiei. Cei mai

mulți dintre ei erau tineri, kurzi, țărani sau șomeri, dar printre ei figurau și vânzători ambulanți, elevi de la liceele Imam Hatip[1] sau chiar studenți, profesori și turci sunniți.

Printre fotografiile tinerilor care priveau cu mânie și tristețe spre aparatul de fotografiat al poliției, Ka a distins chipurile a doi băieți pe care-i întâlnise în acea primă zi petrecută pe străzile Karsului, dar îi era cu neputință să-l dibuie pe agresor, despre care socotea că era mai matur și mai scund decât cei pe care-i vedea, după acele portrete în alb-negru.

Când a revenit în cealaltă încăpere, a observat că lui Muhtar, care continua să șadă gârbovit pe același taburet, îi curgea sânge din nas și că singurul lui ochi era năpădit de sânge. După ce a făcut rușinat două-trei gesturi, Muhtar s-a șters bine pe față cu batista. În tăcerea care domnea, Ka și-a închipuit o clipă că, grație bătăii pe care o încasase, Muhtar se eliberase de sentimentul de vinovăție pe care-l încerca pentru sărăcia și prostia propriei țări, precum și de chinul sufletesc care-l măcina. Peste două zile, cu puțin timp înainte de a primi îndurerat vestea care avea să-l facă mai nefericit decât fusese vreodată în viață – ajuns, de această dată, el în situația lui Muhtar –, Ka avea să-și amintească de această reverie, găsind că fusese stupidă.

La un minut după ce s-a pomenit nas în nas cu Muhtar, Ka a fost dus din nou în biroul alăturat, ca să i se ia o declarație. În vreme ce povestea cum fusese împușcat directorul Institutului Pedagogic, vorbind cu un tânăr polițist care-i reproducea declarația la o surată a vechii mașini de scris marca Remington, la care obișnuia să zdrăngănească tatăl său, de profesie avocat, în serile când își aducea de lucru acasă, pe vremea copilăriei lui, Ka se gândea că i-l arătaseră pe Muhtar ca să-l sperie.

Chiar și după ce a fost eliberat, ceea ce s-a petrecut curând după aceea, chipul însângerat al lui Muhtar, rămas înăuntru, i-a stăruit mult timp în fața ochilor. Pe vremuri, în orașele de provincie, conservatorii erau departe de a fi maltratați de poliție cu atâta ușurință. Muhtar nu făcea însă parte dintr-un partid

---

1. Licee care pregătesc imamii autorizați și salarizați de statul turc. Programa acestora include, pe lângă instruirea religioasă și obiectele specifice, discipline similare cu cele predate în alte școli de stat.

de centru-dreapta, precum ANAP[1] – avea o viziune care se străduia să fie radical islamică.

Cu toate acestea, a simțit că situația în care se afla prietenul său avea o latură legată de însăşi persoana lui. A mers îndelung prin ninsoare, după care s-a aşezat pe un zid, ceva mai încolo de bulevardul Armatei, şi a fumat, uitându-se la copiii care se dădeau cu sania pe derdeluş, la lumina lămpilor de pe stradă. Era obosit de sărăcia şi de violența la care asistase pe parcursul acelei zile, dar nutrea speranța de a putea începe o viață cu totul nouă datorită dragostei lui Ipek.

Ceva mai târziu, în vreme ce rătăcea din nou prin ninsoare, s-a pomenit pe trotuarul de vizavi de cofetăria Viața cea Nouă. Girofarul albastru-închis al maşinii de poliție, oprite în fața cofetăriei, a cărei vitrină era spartă, clipea neîncetat, răspândind o lumină plăcută asupra zăpezii ce se cernea cu răbdare dumnezeiască peste mulțimea care-i urmărea, cu mic, cu mare, pe polițiștii dinăuntru şi peste întregul Kars. Ka s-a amestecat şi el în mulțime şi a văzut că, în cofetărie, agenții continuau să-l iscodească pe bătrânul chelner.

Cineva l-a bătut pe umăr, cu un gest temător:

– Dumneavoastră sunteți poetul Ka, nu-i aşa?

Era un tânăr cu ochi mari şi verzi, cu un chip blând şi copilăros.

– Eu mă numesc Necip[2]. Ştiu că ați venit la Kars pentru a scrie în ziarul *Cumhuriyet* despre alegeri şi despre fetele care se sinucid şi, totodată, că v-ați întâlnit cu reprezentanții foarte multor comunități. În Kars mai există însă o persoană importantă pe care s-ar cuveni să o vedeți.

– Cine?

– Să nu ne tragem puțin mai la o parte?

---

1. Partidul Patriei (tc. Anavatan Partisi), partid de centru-dreapta fondat în 1983 de Turgut Özal, devenit ulterior președinte al Turciei (1989-1993), după ce fusese prim-ministru. Partidul a inițiat o serie de reforme care urmăreau limitarea intervenției statului în economie şi încurajarea sectorului privat. După o serie de scandaluri de corupție şi de conflicte interne, a înregistrat o scădere constantă în preferințele de vot ale electoratului, ajungând să nu mai aibă, la ora actuală, reprezentare parlamentară.
2. „nobil", „ales" (tc.).

Lui Ka i-a plăcut aerul misterios al tânărului. S-au retras în fața bufetului Modern „faimos în întreaga lume pentru șerbeturile și pentru *salepul*[1] său".

— Nu sunt autorizat să vă spun cine este persoana cu care trebuie să vă-ntâlniți decât dacă acceptați să vă vedeți cu ea.

— Cum să accept să ne vedem fără să știu cine este?

— Așa e regula acolo, a spus Necip. Dar persoana aceea se ascunde. Nu vă pot spune de cine și de ce o face înainte de a accepta să vă vedeți cu ea.

— Bine, accept să mă văd cu ea, a spus Ka, după care a adăugat, cu un aer deprins din benzile desenate: Sper să nu fie o capcană.

— Dacă n-ai încredere în oameni, nu poți să faci nimic în viață, i-a răspuns Necip, tot cu un aer deprins din benzile desenate.

— Am încredere în dumneata, a spus Ka. Cine este persoana cu care trebuie să mă văd?

— O veți vedea după ce-i veți afla numele. Veți păstra însă taina locului unde se ascunde. Acum, mai cugetați o dată. Să vă spun cine este?

— Da, a spus Ka. Iar dumneata ai încredere în mine.

Necip a spus emoționat, de parcă ar fi rostit numele unui erou de legendă:

— Persoana se numește Lacivert.

Neobținând nici o reacție din partea lui Ka, s-a arătat dezamăgit:

— Ori poate că n-ați auzit niciodată de el în Germania? În Turcia e vestit.

— Știu, a spus Ka, cu un aer liniștitor. Sunt gata să mă-ntâlnesc cu el.

— Dar eu nu știu unde este, a spus Necip. Ba chiar pot să spun că nu l-am văzut în viața mea.

S-au măsurat o clipă din priviri, zâmbindu-și cu suspiciune:

— O să vă ducă altcineva la Lacivert, a spus Necip. Misiunea mea era să vă aranjez întâlnirea cu cel care vă va conduce la el.

---

1. Băutură dulce foarte populară, preparată din tuberculii uscați și măcinați ai unor specii de orhidee; se servește caldă, cu scorțișoară presărată deasupra.

Au pornit împreună în josul bulevardului Küçük Kâzımbey, trecând pe sub steguleţele şi printre afişele electorale. Ka îi plăcea pe tânăr, văzând în mişcările lui nervoase şi copilăreşti, în trupul lui subţire ceva care-i amintea de propria tinereţe. S-a surprins o clipă încercând să privească lumea prin ochii lui.

– Ce-aţi auzit în Germania despre Lacivert? a întrebat Necip.

– Am citit în ziarele turceşti că este un adept militant al islamului politic, a spus Ka. Am citit şi alte lucruri rele despre el.

Necip i-a tăiat vorba, grăbit:

– Presa occidentală şi laică ne numeşte islamişti pe noi, musulmanii gata să lupte pentru credinţa lor, a spus el. Deşi sunteţi laic, vă rog să nu credeţi în minciunile pe care le scriu gazetele laice despre el. N-a omorât pe nimeni. Nici măcar în Bosnia, unde s-a dus pentru a-i apăra pe fraţii lui musulmani, ori la Groznîi, unde a fost ologit de o bombă rusească. – L-a oprit pe Ka la un colţ de stradă. – Vedeţi dugheana aia de vizavi, librăria Înştiinţarea... Este a comunităţii Vahdetçi, dar în ea se-ntâlnesc toţi islamiştii din Kars. Poliţia ştie asta, la fel ca toată lumea, pentru că are iscoade printre tejghetari. Eu sunt elev la Liceul Imam Hatip. Ne este interzis să intrăm acolo, ni se dau sancţiuni disciplinare, dar am să-i anunţ pe cei dinăuntru. Peste trei minute, va ieşi din librărie un tânăr înalt, cu barbă şi cu o tichie roşie pe cap. Luaţi-vă pe urmele lui. Dacă, după ce mergeţi cale de două străzi, o să constate că nu vă urmăreşte nici un poliţist în civil, o să se-drepte spre dumneavoastră şi o să vă ducă acolo unde trebuie. Aţi priceput? Allah să vă ajute!

Necip s-a făcut nevăzut într-o clipă, dispărând în ninsoarea deasă. Ka a simţit că îi era drag.

8

Sinucigaşii sunt nişte păcătoşi

POVESTEA LUI LACIVERT ŞI A LUI RÜSTEM

Pe când Ka aştepta în faţa librăriei înştiinţarea, ninsoarea continua să se-nteţească. Ka tocmai se pregătea să se-ntoarcă la hotel, sătul să-şi mai tot scuture zăpada de pe haine şi să mai aştepte, când a băgat de seamă, la lumina palidă a lămpilor de pe stradă, că tânărul înalt, cu barbă, despre care-i vorbise Necip, tocmai păşea pe trotuarul de vizavi. L-a urmat cu inima bătând să-i spargă pieptul şi a observat că, dată fiind zăpada aşternută pe ea, tichia roşie pe care-o purta pe cap devenise albă.

Au străbătut de la un capăt la altul bulevardul Kâzım Karabekir, pe care candidatul la primărie din partea Partidului Patriei promisese să-l hărăzească exclusiv pietonilor, după modelul Istanbulului, au cotit pe bulevardul Faikbey, au luat-o la dreapta, după ce depăşiseră alte două străzi, şi au ajuns în Piaţa Gării. Statuia lui Kâzım Karabekir, aflată în mijlocul pieţei, se făcuse nevăzută din pricina zăpezii şi aducea, în întuneric, cu o înghe-ţată uriaşă. Văzând că tânărul cu barbă intra în clădirea gării, Ka a alergat pe urmele lui. Sălile de aşteptare erau pustii. A păşit mai departe, intuind că tânărul ieşise pe peron. Ajuns la capătul acestuia, a avut impresia că-l zărea undeva înaintea lui, în întuneric, aşa încât a pornit înfricoşat de-a lungul liniei. Tocmai îi trecea prin minte că, dacă ar fi fost împuşcat şi ucis acolo, pe loc, nimeni nu i-ar mai fi găsit trupul până la primăvară, când a dat nas în nas cu bărbosul purtător de tichie.

— Nu e nimeni pe urmele noastre, a spus tânărul. Dar dacă doreşti, încă mai poţi să renunţi. Dacă nu, vii cu mine, iar

de-acum încolo îți ții gura. Să nu cumva să-ți dai drumul la limbă și să spui cum ai ajuns aici. Sfârșitul trădătorilor e moartea!

Dar nici măcar ultimele cuvinte pe care le-a rostit nu l-au înspăimântat pe Ka, pentru că avea o voce ridicol de subțire. După ce au mers de-a lungul căii ferate, au trecut pe lângă un siloz și au pătruns pe Strada Iahniilor, aflată chiar lângă locuințele militarilor, tânărul cu voce subțire i-a arătat lui Ka blocul în care urma să intre și i-a explicat la ce sonerie trebuia să sune.

— Să nu fii nerespectuos cu Maestrul! i-a spus el. Nu-l întrerupe, iar după ce-ți faci treaba, pleacă fără s-o mai lungești!

Așa a aflat Ka de faptul că Lacivert mai era numit de admiratorii săi și „Maestrul". În realitate, Ka știa foarte puține lucruri despre Lacivert, în afară de faptul că era islamist și celebru. Citise în ziarele turcești care-i căzuseră în mână pe când se afla în Germania că, în urmă cu ani, fusese implicat într-o crimă. Existau nenumărați islamiști care ucideau oameni; nici unul dintre aceștia nu era însă faimos. Ceea ce-l făcuse celebru pe Lacivert fusese zvonul că-l ucisese pe prezentatorul efeminat și afectat al unui concurs de cultură generală organizat de un canal obscur de televiziune, care oferea premii în bani; prezentatorul cu pricina obișnuia să poarte tot soiul de haine bălțate și înzorzonate și să-i umilească necontenit pe „ignoranți" cu glumele sale necuviincioase și vulgare. În timpul unui concurs, pe când făcea haz de un participant amărât și netot, sarcasticului prezentator, pe nume Güner Bener, al cărui chip mai era și plin de negi, i se-mpleticise limba-n gură și spusese ceva necuviincios despre Preasfântul Profet; tocmai când gluma aceasta, care atrăsese mânia câtorva telespectatori pioși, care se uitau la emisiune picotind, era pe cale de a fi uitată, Lacivert trimisese scrisori de amenințare la toate gazetele din Istanbul, arătând că, dacă prezentatorul în cauză nu avea să-și exprime căința și nu avea să-și ceară scuze în cadrul aceleiași emisiuni, urma să-l ucidă. Poate că presa istanbuleză, deprinsă cu astfel de amenințări, n-ar fi publicat o asemenea scrisoare, numai că un post mărunt de televiziune, care promova o politică laică provocatoare, îl invitase pe Lacivert în studio, din dorința de a demonstra opiniei publice cât de nestăpâniți erau islamiștii „cu brațul înarmat", iar acesta își repetase amenințările, amplificându-le,

pentru ca mai apoi, dat fiind succesul înregistrat de acest program, să apară şi pe alte canale de televiziune, consimţind să-şi asume rolul de „islamist furibund care umblă cu satârul". Pe vremea aceea, când Procuratura îl căuta pentru delictul de „ameninţare cu moartea" şi când devenise pentru prima oară faimos, Lacivert începuse să se ascundă, iar Güner Bener, constatând că evenimentul stârnise interesul opiniei publice, îl sfidase, afirmând la una dintre emisiunile sale zilnice în direct, pradă unei ieşiri neaşteptate, că „nu se temea de poponarii conservatori, care erau duşmanii lui Atatürk şi ai Republicii", pentru ca o zi mai târziu să fie strangulat cu o cravată pestriţă, imprimată cu mingi de plajă, pe care o purtase chiar în timpul acelei emisiuni, în camera sa de la hotelul de lux din Izmir, unde se afla atunci. Lacivert continuase să fugă de presă, care dezvăluise întâmplarea şi-l făcuse celebru în întreaga ţară, şi, totodată, să se ascundă, deşi demonstrase că în ziua şi la orele cu pricina se afla la Manisa, unde susţinea o conferinţă în sprijinul fetelor care purtau văl. Pentru că, în acea perioadă, o parte din presa islamistă îl atacase la rândul ei, întocmai ca presa laică, susţinând că înfăţişase islamul politic ca fiind pătat de sânge, că era o simplă jucărie în mâinile gazetelor laice, că se dedulcea la faimă şi la televiziuni mai mult decât s-ar fi cuvenit pentru un islamist, că era agent CIA, Lacivert se făcuse nevăzut pentru multă vreme. Între timp, în cercurile islamiste se răspândiseră zvonuri potrivit cărora lupta eroic în Bosnia împotriva sârbilor şi la Groznîi împotriva ruşilor, dar existau şi persoane care afirmau că acestea erau simple minciuni.

Cei curioşi să afle ce anume gândea Lacivert cu privire la aceste aspecte pot arunca o privire şi pe scurta lui autobiografie, aflată la pagina a şasea a celui de-al treizeci şi cincilea capitol al cărţii noastre, intitulat *Eu nu sunt agentul nimănui* şi subintitulat *Ka şi Lacivert în celulă* – autobiografie care începe cu „de la 20 februarie" –, însă nu sunt sigur că toate afirmaţiile făcute de eroul nostru acolo sunt şi adevărate. Faptul că s-au rostit nenumărate minciuni pe seama lui, că unele cuvinte de clacă s-au transformat într-un soi de legendă era alimentat de însuşi aerul misterios al lui Lacivert. Se poate formula aprecierea că tăcerea în care a dorit să se-nvăluie mai apoi se datora faptului că modalitatea sa iniţială de a deveni faimos fusese

aspru criticată în cercurile islamiste, iar Lacivert socotise că observațiile potrivit cărora un musulman nu trebuia să se arate atât de des în media laico-sionisto-burgheză erau îndreptățite, dar, după cum se va constata din povestea noastră, lui Lacivert îi plăcea, de fapt, să vorbească la radio și la televizor.

În ceea ce privește zvonurile privind sosirea sa la Kars, cele mai multe dintre ele erau contradictorii, așa cum se întâmplă cu toate zvonurile care se răspândesc cu repeziciune în așezările mici. Unii spuneau că Lacivert venise acolo pentru a proteja niște taine și, totodată, baza din Kars a unei organizații islamiste kurde ale cărei cadre de conducere, cu sediul la Diyarbakır, fuseseră anihilate în urma descinderilor efectuate de diverse organe ale statului, numai că respectiva structură nu prea avea partizani la Kars, în afară de doi-trei fanatici. Militanții pacifiști și bine intenționați ai celor două părți aflate-n conflict afirmau că venise să domolească ciocnirile dintre kurzii naționaliști, de orientare marxistă, și kurzii islamiști – ciocniri declanșate în ultima vreme în unele așezări din Est, care ajunseseră să ia amploare. Frecușurile dintre kurzii islamiști și kurzii naționaliști de orientare marxistă, care începuseră prin altercații verbale, înjurături reciproce, bătăi aplicate unor indivizi izolați și încăierări de stradă, se transformaseră, în foarte multe orașe, în lovituri de pumnal și măceluri cu satârele, iar în ultimele luni părțile implicate începuseră să se împuște între ele, să-și răpească reciproc adepții, să-i supună la interogatorii însoțite de torturi (fiecare folosea metode de genul nailonului topit și turnat pe piele ori al strivirii testiculelor), iar apoi să-i gâtuie. Se spunea că Lacivert umbla din târg în târg, testând terenul în vederea constituirii unui comitet de mediere secret menit să pună capăt acestei lupte, despre care foarte mulți spuneau că-i „convenea statului", dar, așa cum afirmau inamicii săi, petele negre care-i umbreau propriul trecut și, pe de altă parte, vârsta prea tânără îl făceau nepotrivit pentru o astfel de sarcină, respectabilă și dificilă. Tinerii islamiști răspândiseră zvonul că venise să-l curețe pe „strălucitul" prezentator și *disc-jockey* al postului de televiziune Karsul de la Hotare – televiziunea locală din Kars –, ale cărui straie luceau de-ți luau ochii, care făcea glume necuviincioase și care-și bătea joc de islam în mod

voalat, aşa încât prezentatorul respectiv, pe nume Hakan Özge, de origine azeră, începuse să vorbească la ultimele emisiuni, nitam-nisam, despre Allah şi despre vremea rugăciunii. Erau şi unii care-şi închipuiau că Lacivert acţiona ca reprezentant al unei reţele teroriste internaţionale în Turcia. Cu scopul de a le descuraja pe miile de femei venite din fostele ţări sovietice pentru a practica prostituţia, birourile de informaţii şi de securitate din Kars fuseseră informate până şi de faptul că această reţea, sprijinită de saudiţi, plănuia să le ucidă pe unele dintre ele. Lacivert nu încercase să dezmintă asemenea afirmaţii, după cum nu încercase să dezmintă nici zvonurile potrivit cărora venise acolo pentru femeile care se sinucideau, pentru fetele care-şi acopereau capul ori pentru alegerile municipale. Faptul că nu le răspundea în nici un fel nemulţumiţilor, că nu se manifesta deloc îi conferea un aer misterios, pe placul elevilor de la Imam Hatip şi al tinerilor. Nu se arăta niciodată pe străzile Karsului, atât pentru a se feri de poliţie, cât şi pentru a-şi păstra aerul legendar, iar asta genera îndoieli cu privire la prezenţa sau absenţa sa din oraş.

Ka a sunat la soneria pe care i-o indicase tânărul cu tichie roşie şi şi-a dat seama îndată că bărbatul scund care deschisese uşa apartamentului, poftindu-l înăuntru, era cel care-l ucisese pe directorul Institutului Pedagogic la cofetăria Viaţa cea Nouă, cu o oră şi jumătate în urmă. De cum l-a văzut, inima s-a pornit să-i bată năvalnic.

— Nu vă supăraţi, a spus bărbatul acela mărunt, ridicând mâinile în sus şi arătându-şi podul palmelor. În ultimii doi ani au încercat de trei ori să-l ucidă pe Maestru, aşa încât am să vă percheziţionez.

Ka şi-a îndepărtat braţele de trup pentru a fi percheziţionat, deprins cu aşa ceva încă de pe vremea facultăţii. În vreme ce mâinile mici ale bărbatului la fel de mic de stat i se plimbau cu băgare de seamă pe cămaşă, pe spate, în căutarea vreunei arme, Ka a simţit cât da tare îi bătea inima şi s-a speriat. Îndată după aceea, bătăile inimii sale au revenit la normal şi a avut sentimentul că se-nşelase. Nu, bărbatul pe care îl vedea nu era nicidecum persoana care-l împuşcase pe directorul Institutului Pedagogic. Bărbatul acela simpatic, de vârstă mijlocie, care te ducea cu gândul la Edward G. Robinson, nu arăta

nici destul de hotărât, nici destul de voinic pentru a putea împuşca pe cineva.

Ka a auzit hohotele unui sugar care se pornise pe plâns şi vocea blândă a unei femei care îi vorbea cu afecţiune.

– Să-mi scot încălţările? a întrebat el, şi a început să se descalţe fără a mai aştepta vreun răspuns.

– Noi suntem musafiri aici, a spus o voce în aceeaşi clipă. Nu vrem să fim o povară pentru gazdele noastre.

Ka a observat abia atunci că în micul hol al apartamentului se mai afla cineva. Deşi şi-a dat seama că persoana respectivă era Lacivert, o parte a minţii sale era stăpânită de-ndoială, pentru că se aştepta la o întâlnire mult mai impresionantă. A pornit pe urmele acestuia şi a intrat într-o încăpere sărăcăcioasă, în care se afla un televizor alb-negru deschis. Un copil mic, cu mâna vârâtă-n gură până la încheietură, o urmărea cu profundă seriozitate şi cu satisfacţie pe mama lui, care-i adresa cuvinte duioase în limba kurdă, în vreme ce-i schimba scutecele, pentru ca apoi ochii să i se aţintească mai întâi asupra lui Lacivert, iar apoi asupra lui Ka, aflat în spatele lui. Nu exista nici un coridor, ca în vechile case ruseşti; au pătruns într-o a doua cameră.

Ka era cu gândul la Lacivert. A văzut un pat, aranjat cu pedanterie militărească, o pijama albastră în dungi, împăturită cu grijă şi aşezată lângă pernă, o scrumieră pe care scria Ersin Elektrik, un calendar cu peisaje din Veneţia, atârnat pe perete, şi o fereastră mare, larg deschisă, îndreptată spre luminile triste ale Karsului cufundat în troiene. Lacivert a închis fereastra şi s-a întors spre Ka.

Albastrul ochilor lui se apropia de bleumarin – cu neputinţă de văzut la ochii vreunui turc. Avea păr şaten, nas acvilin, era nemaipomenit de alb, de palid la faţă – până într-atât încât îţi stârnea uimire –, nu purta barbă şi era mult mai tânăr decât şi-ar fi închipuit Ka. Părea nespus de chipeş. Vădea o forţă de atracţie care-şi avea obârşia în încrederea pe care-o nutrea în sine. În felul său de a fi, în comportamentul, în înfăţişarea sa nu era nimic care să-l apropie de genul acela de adept al *Şeriat*-ului zugrăvit de presa laică – cu şiragul de mătănii într-o mână şi cu arma în cealaltă, hirsut, provincial şi agresiv.

— Nu vă scoateţi paltonul până nu se-ncălzeşte în cameră... Frumos palton! De unde l-aţi cumpărat?

— De la Frankfurt.

— Frankfurt... Frankfurt! a spus Lacivert, cufundându-se în gânduri, cu ochii ţintă în tavan.

A spus că fusese condamnat „cândva" în temeiul articolului 163, deoarece răspândise ideea unei ordini statale întemeiate pe credinţă, şi că, din această cauză, fugise în Germania.

S-a aşternut un moment de tăcere. Ka simţea că se impunea să spună ceva, pentru a arăta că se comporta prietenos, şi era cuprins de nelinişte fiindcă nu-i venea nimic în minte. A intuit că Lacivert vorbea pentru a-l linişti.

— Când eram în Germania, indiferent de oraşul în care mă duceam pentru a vizita asociaţiile musulmane de acolo – la Frankfurt, la Köln, între Dom şi gară, ori în cartierele bogate ale Hamburgului –, indiferent pe unde umblam, puneam ochii, după o vreme, pe câte un neamţ zărit pe drum, îl izolam în minte de restul gloatei şi îmi concentram gândurile asupra lui. Important nu era ceea ce gândeam eu despre el – îmi imaginam ce anume credea el despre mine şi mă străduiam să-mi văd portul, veşmintele, gesturile, felul de a merge, istoria, locul de unde veneam şi cel spre care mă-ndreptam, identitatea prin ochii lui. Era un sentiment respingător, dar mă deprinsesem cu el; nu mă simţeam înjosit: pricepeam cum se înjoseau fraţii mei... De cele mai multe ori, nu europeanul este cel care te umileşte. Noi suntem cei care ne uităm la el şi ne umilim singuri. Nu emigrezi doar pentru a scăpa de prigoana de acasă, ci şi pentru a ajunge în abisurile propriului suflet. Sigur că, într-o bună zi, te întorci pentru a-i salva pe cei care nu şi-au putut părăsi ţara pentru că n-au avut curajul s-o facă şi pe cei care ţi-au fost părtaşi. Tu de ce-ai venit?

Ka tăcea. Avea un sentiment de stinghereală din pricina goliciunii şi a sărăciei încăperii, a pereţilor nezugrăviţi, cu tencuiala căzută, a luminii puternice răspândite de becul fără abajur din tavan, care îi intra în ochi.

— Nu vreau să te supăr cu întrebări plictisitoare şi inutile, a spus Lacivert. Răposatul Molla Kasım Emsari le spunea de la bun început străinilor care veneau să-l vadă pe malul

Tigrului, unde se aciuase tribul său: „încântat de cunoştinţă, oare pentru cine iscodiţi dumneavoastră?".

– Pentru ziarul *Cumhuriyet*... a spus Ka.

– Atâta lucru ştiu şi eu. Dar faptul că manifestă un asemenea interes faţă de Kars, până într-atât încât să trimită un om aici, îmi trezeşte suspiciuni.

– M-am oferit de bunăvoie, a spus Ka. Auzisem că Muhtar şi soţia lui s-au stabilit aici.

– S-au despărţit, nu ştiai? l-a corectat Lacivert, privindu-l în ochi cu luare-aminte.

– Ştiam, a spus Ka. S-a făcut roşu la faţă ca racul. Chibzuind că Lacivert intuia tot ceea ce gândea el în acel moment, a simţit că-l detesta.

– Muhtar a fost bătut la poliţie?

– A fost bătut.

– Merita bătaia? a întrebat Lacivert, cu o expresie ciudată.

– Nu, sigur că n-o merita, a spus Ka, neliniştit.

– Pe tine de ce nu te-au bătut? Eşti mulţumit de dumneata?

– Nu ştiu de ce nu m-au bătut.

– Ba ştii, eşti un burghez din Istanbul, a spus Lacivert. Oricine-şi dă seama de asta după pielea, după ochii dumitale. „Cu siguranţă că are ceva cunoştinţe cu influenţă în cercurile de sus, pentru orice eventualitate", şi-au spus ei. În ceea ce-l priveşte pe Muhtar, e limpede că n-are asemenea relaţii, că n-are o asemenea putere, iar ei ştiu asta. Muhtar a intrat, de fapt, în politică pentru a putea fi în siguranţă în faţa lor, aşa cum eşti dumneata. Dar chiar dacă va câştiga alegerile, pentru a putea fi învestit în funcţie trebuie să le demonstreze că este în stare să îndure cu resemnare bătăile administrate de autorităţile statului. De aceea a fost încântat de bătaia pe care a încasat-o.

Lacivert nu râdea deloc, ba chiar avea pe chip o expresie tristă.

– Nimeni nu poate fi încântat că ia bătaie, a spus Ka, şi s-a simţit banal şi superficial în faţa lui Lacivert.

Pe chipul acestuia şi-a făcut apariţia o expresie care spunea „acum să discutăm chestiunea esenţială pe care-o aveam de discutat".

— Te-ai văzut, se pare, cu familiile fetelor care s-au sinucis, a spus Lacivert. De ce te-ai întâlnit cu ele?

— Cu gândul că, poate, am să scriu un articol pe această temă.

— În gazetele din Occident?

— În gazetele din Occident, a spus Ka, însufleţit brusc de plăcerea unei anumite superiorităţi.

Or, nu avea nici o cunoştinţă la vreun ziar german care să-i poată publica articolul.

— Iar în Turcia, în *Cumhuriyet,* a adăugat el, cu mustrări de cuget.

— Gazetele turceşti nu sunt interesate de mizeria şi de suferinţele propriei naţii, atâta vreme cât nu se interesează Occidentul de ele, a spus Lacivert. Se comportă de parcă ar fi ruşine, de parcă ar fi anacronic să vorbeşti despre sărăcie, despre sinucideri. În acest caz, şi tu vei fi nevoit să-ţi publici articolul în Europa. De asta am vrut şi eu să te-ntâlnesc: bagă de seamă, să nu scrii despre fetele care s-au sinucis – nici aici, nici în afară! Sinuciderea este un mare păcat! Şi, pe măsură ce lumea manifestă interes pentru aşa ceva, boala se răspândeşte! Mai ales că zvonul potrivit căruia ultima fată care s-a sinucis ar fi fost o musulmană angajată în „rezistenţa în numele broboadei" este mai nimicitor decât otrava.

— Dar asta este adevărat, a spus Ka. Înainte de a-şi pune capăt vieţii, fata şi-a făcut abluţiunea şi apoi rugăciunea. Din câte am înţeles, fetele care se împotrivesc interzicerii broboadei nutresc acum o mare veneraţie faţă de ea.

— O fată care-şi curmă viaţa nici măcar nu e musulmană! a spus Lacivert. Nu poate fi adevărat nici că lupta pentru văl. Dacă răspândeşti această ştire falsă, o să umble vestea că fetele musulmane care se zbat pentru a-şi păstra vălurile au fost intimidate de cele care s-au lepădat de credinţă, de amărâtele care poartă perucă, de constrângerile la care au fost supuse de către poliţişti şi părinţi. De asta ai venit aici? Să nu mâni pe nimeni la sinucidere! Aceste fete, prinse la mijloc între dragostea de Allah şi familie ori şcoală sunt atât de nefericite şi de singure, încât vor începe neîntârziat s-o imite pe această sfântă sinucigaşă.

— Şi adjunctul guvernatorului mi-a spus să nu exagerez fenomenul sinuciderilor din Kars.

– De ce te-ai întâlnit cu adjunctul guvernatorului?

– M-am întâlnit şi cu cei de la poliţie, ca să nu-mi creeze probleme în cursul zilei.

– Ei au să întâmpine cu satisfacţie ştirea potrivit căreia „fetele cu văl, odată exmatriculate, se sinucid!", a spus Lacivert.

– Eu am să scriu atât cât ştiu, a spus Ka.

– Aluzia strecurată în vorbele dumitale nu este îndreptată doar împotriva guvernatorului laic, ci şi a mea. Mai mult, insinuezi că „nici guvernatorul laic, nici islamistul nu vor să scriu despre sinuciderea fetelor!".

– Da.

– Fata aia şi-a luat zilele din dragoste, nu pentru că n-ar mai fi fost primită la şcoală. Dacă prezinţi o banală sinucidere din dragoste ca pe o eliberare a fetei ce poartă văl şi arăţi că ceea ce s-a petrecut este un păcat, tinerii islamişti de la Liceul Imam Hatip au să se supere foarte tare pe dumneata. Karsul este un oraş mic.

– Vreau să le-ntreb şi pe fete despre aceste lucruri.

– Foarte bine faci! a spus Lacivert. Ia întreabă-le pe fete dacă doresc să se scrie în gazetele nemţeşti că, în vreme ce se opuneau interzicerii vălului, în numele lui Allah, au fost intimidate de necazurile ce s-au abătut asupra lor, s-au sinucis şi au pierit ca nişte păcătoase.

– Am să le întreb! a spus Ka, încăpăţânat, dar şi speriat.

– Te-am chemat ca să-ţi mai spun încă ceva, a spus Lacivert. Directorul Institutului Pedagogic a fost împuşcat cu puţin timp în urmă, în faţa dumitale... Aceasta este consecinţa mâniei pe care le-au provocat-o musulmanilor presiunile la care au fost supuse fetele cu văl. Evenimentul în sine reprezintă însă o provocare din partea autorităţilor. L-au folosit mai întâi pe bietul director ca să-şi arate samavolnicia, iar apoi au aranjat lucrurile în aşa fel încât să fie ucis de un fanatic, iar ei să-i acuze pe musulmani.

– Aprobaţi sau condamnaţi ceea ce s-a petrecut? a întrebat Ka, atent ca orice gazetar.

– Eu n-am venit la Kars pentru a face politică, a spus Lacivert. Am venit ca să împiedic răspândirea sinuciderilor. – L-a prins deodată pe Ka de umeri, l-a tras spre el şi l-a sărutat pe amândoi

obrajii. – Eşti un derviş[1] care s-a dăruit supliciului poeziei. Nu eşti un instrument al celor care vor să le facă rău musulmanilor, neprihăniţilor. Aşa cum eu am avut încredere în dumneata, ai avut şi dumneata încredere în mine şi ai venit până aici pe o asemenea ninsoare. Ca să-ţi mulţumesc, am să-ţi istorisesc o poveste alcătuită din mai multe părţi. L-a privit pe Ka în ochi, cu un aer pe jumătate jucăuş, pe jumătate serios.

— Să ţi-o spun?

— Spuneţi-mi-o!

— În vremuri de demult, în Iran vieţuia un erou fără seamăn, un războinic neobosit. Toată lumea îl ştia şi-l plăcea. Să-l numim şi noi astăzi Rüstem, asemenea celor care-l îndrăgeau. Într-o zi, pe când se afla la vânătoare, Rüstem s-a rătăcit, pentru ca noaptea, în vreme ce dormea, să-şi piardă şi calul. Spunându-şi că o să-şi regăsească bidiviul, pe nume Rakş, a pătruns pe meleaguri vrăjmaşe, în Turan. Dar, pentru că i se dusese faima până departe, a fost recunoscut şi tratat bine. Şahul Turanului l-a primit în ospeţie şi a dat un zaiafet în cinstea sa. Când Rüstem s-a retras în odaie, după masă, fiica şahului s-a dus la el şi i-a mărturisit că-l iubea. I-a spus că-şi dorea să aibă un copil cu el. A izbutit să-l convingă, cu frumuseţea şi cu vorba sa meşteşugită, aşa încât s-au iubit. Dimineaţa, Rüstem i-a lăsat copilului care urma să se nască un semn din partea sa – o apărătoare de braţ – şi a revenit pe meleagurile natale. Când copilul venit pe lume în acest fel – i s-a dat numele de Suhrab, aşa încât îl vom numi şi noi astfel – a aflat, peste ani, de la mama sa, că era fiul legendarului Rüstem, a spus: „Am să mă duc în Iran, am să-l detronez pe tiranicul Keykavus, şahul Iranului, şi am să-l pun în locul lui pe părintele meu... Apoi am să mă-ntorc aici, în Turan, am să-l detronez pe Efrasiyab, tiranicul şah al Turanului, şi am să domnesc eu în locul lui! Atunci, Rüstem, tatăl meu, şi cu mine vom cârmui cu dreptate Iranul şi Turanul, adică întreaga lume!". Astfel a grăit naivul şi mărinimosul Suhrab, fără a-şi da seama că vrăjmaşii săi erau

1. Titlul de „derviş" le este rezervat membrilor diverselor ordine mistice musulmane. În sens mai larg, dervişul este o persoană înzestrată cu atributul sfinţeniei, care se bucură de graţia divină, având, prin urmare, o relaţie privilegiată cu sfera sacrului.

mai ascunşi şi mai vicleni decât el. Deşi îi cunoştea intenţiile, Efrasiyab, şahul Turanului, l-a sprijinit, la gândul că avea să lupte cu Iranul, dar a strecurat în rândurile oastei sale şi nişte iscoade, ca să nu-şi poată recunoaşte părintele. După vicleşuguri, uneltiri, feste jucate de soarta potrivnică şi potriveli tainice datorate măreţului Allah, legendarul Rüstem şi fiul său, Suhrab, s-au pomenit faţă în faţă, fără a izbuti să se recunoască din pricina puzderiei de oşteni şi armuri de pe câmpul de luptă. Rüstem, înveşmântat în zale, îşi tăinuia, de fapt, identitatea, pentru ca războinicul aflat în faţa sa să nu-şi adune toată forţa de care era în stare. În ceea ce-l priveşte pe copilărosul Suhrab, care n-avea alt gând decât să-l aşeze pe tatăl său pe tronul Iranului, acesta nici măcar nu băga de seamă cu cine urma să se războiască. Astfel, cei doi mari războinici, amândoi inimoşi, s-au repezit şi şi-au scos armele din teaca, urmăriţi cu privirile de oştenii lor, aflaţi în spatele fiecăruia dintre ei.

Lacivert a tăcut. A spus ca un copil, uitându-se în ochii lui Ka:

— Deşi am citit de sute de ori această poveste, când ajung aici mă înfior, iar inima mi-o ia la vale. Nu ştiu de ce, dar mă identific cu Suhrab, care este pe cale să-şi ucidă tatăl. Cine ar vrea să-şi omoare părintele? Ce suflet ar putea răbda suferinţa acestei vinovăţii, povara acestui păcat?! Mai cu seamă Suhrab, cel cu suflet de copil, pe care-l socotesc una cu mine! Prin urmare, cea mai bună cale de a-ţi ucide tatăl este să-l dobori fără să-ţi dai seama ce faci. În vreme ce cuget în acest fel, cei doi luptători înveşmântaţi în zale se prind în luptă şi, după ce se înfruntă ore în şir, se retrag scăldaţi în sudoare, fără a fi izbutit să se biruie unul pe altul. În noaptea acestei prime zile de înfruntare, mintea mea se îndreaptă deopotrivă spre Suhrab şi spre tatăl lui, iar în timp ce citesc continuarea poveştii mă emoţionez de parcă aş citi-o pentru prima oară şi îmi închipui, cu inima bună, că părintele şi fiul care n-au izbutit să se biruie unul pe altul vor izbuti să iasă în vreun fel basma curată. În cea de-a doua zi, ostile se înşiruie din nou una în faţa alteia, iar tatăl şi fiul ţâşnesc iarăşi în fruntea lor şi se înfruntă pe viaţă şi pe moarte. După o lungă confruntare, soarta - oare asta să fie soarta? - îi surâde în acea zi lui Suhrab, care îl doboară pe Rüstem de pe cal şi se prăbuşeşte peste el. Tocmai este pe cale să abată asupra tatălui său lovitura aducătoare de

moarte, cu hangerul scos din teacă, când i se spune: „În Iran nu se obişnuieşte să-i iei capul luptătorului vrăjmaş de prima dată. Nu-l ucide, căci asta aduce a barbarie". Prin urmare, Suhrab nu-şi ucide părintele. Întotdeauna când citesc acest pasaj mi se tulbură mintea. Sufletul meu se umple de dragoste faţă de Suhrab. Ce tâlc are soarta pe care Allah o socoteşte pe potriva tatălui şi a fiului? În cea de-a treia zi, împotriva a ceea ce aşteptam eu plin de curiozitate, vrajba se sfârşeşte într-o clipă. Rüstem îl doboară pe Suhrab de pe cal şi îl ucide, înfigându-şi spada în pieptul lui dintr-o mişcare. Iuţeala cu care se petrece acest fapt este pe cât de uimitoare, pe atât de înspăimântătoare. Pricepând, după apărătoarea de braţ purtată de acesta, că cel ucis este chiar fiul său, Rüstem îngenunchează, îi îmbrăţişează trupul însângerat şi plânge. Ori de câte ori ajung la acest moment al poveştii, mă podidesc şi pe mine lacrimile, nu atât pentru că împărtăşesc durerea lui Rüstem, cât pentru că pricep sensul morţii bietului Suhrab. Suhrab, care trece la fapte de dragul tatălui său, sfârşeşte prin a fi ucis tocmai de acesta. În acest punct, admiraţia mea faţă de dragostea pe care o nutreşte copilărosul, generosul Suhrab faţă de părintele său este înlocuită de un sentiment mai profund şi mai matur, de suferinţa plină de demnitate a lui Rüstem, rob al pravilelor şi al datinilor. Pe parcursul poveştii, dragostea şi preţuirea mea trec de la rebelul şi individualistul Suhrab la puternicul şi responsabilul Rüstem.

Când Lacivert a tăcut o clipă, Ka l-a invidiat pentru că putea depăna o poveste, orice poveste, cu atâta convingere.

— Nu ţi-am istorisit însă această frumoasă poveste pentru a-ţi arăta cum dau eu noimă vieţii mele prin intermediul ei, ci pentru a-ţi spune că a fost uitată, a continuat Lacivert. Această istorie, care datează de cel puţin o mie de ani, este desprinsă din *Cartea şahilor* de Firdawsi[1]. Cândva, milioane de oameni,

1. Abu al-Qasim Firdawsi (940?-1020?), poet persan, originar din provincia Horasan. Cea mai reprezentativă operă a sa este *Cartea şahilor*, a cărei elaborare a durat circa treizeci şi cinci de ani şi care cuprinde aproximativ 60000 de distihuri. Vastul poem reprezintă, de fapt, o istorie a regilor persani şi a marilor dinastii iraniene, din cele mai îndepărtate timpuri până la moartea ultimului rege sassanid, în 651. Cartea se remarcă prin numeroasele descrieri de bătălii,

de la Tabriz la Istanbul şi din Bosnia la Trabzon, cunoşteau această poveste şi îşi pricepeau rostul vieţii cugetând la ea. Aidoma celor care astăzi, în Occident, se gândesc la paricidul din *Oedip*, ori la obsesia tronului şi a morţii din *Macbeth*... Acum însă, dată fiind admiraţia faţă de Occident, toată lumea a uitat de povestea pe care ţi-am depănat-o. Vechile poveşti au fost scoase din manuale. Astăzi, la Istanbul, nu mai există nici o librărie din care să poţi cumpăra *Cartea şahilor*. De ce?

Au tăcut o vreme.

– Iată ce gândeşti, a spus Lacivert. Poţi oare să ucizi pe cineva pentru frumuseţea acestei poveşti? Aşa e?

– Nu ştiu, a spus Ka.

– Atunci, chibzuieşte, a spus Lacivert, şi a ieşit din încăpere.

---

reconstituite într-un stil alert şi foarte expresiv; episoadele sale au fost adeseori ilustrate de miniaturişti din întreaga lume islamică.

9

Iertați-mă, dumneavoastră sunteți ateu?

UN NECREDINCIOS CARE NU VREA SĂ SE SINUCIDĂ

Când Lacivert a ieşit o clipa din încăpere, Ka a rămas descumpănit. Mai întâi s-a gândit că acesta avea să revină îndată – urma să se întoarcă pentru a-l iscodi în privinţa subiectului la care-i ceruse să chibzuiască. Şi-a dat însă seama imediat că nu era aşa: i se transmisese un mesaj, chiar dacă în mod ostentativ şi oarecum ciudat. Să fi fost o ameninţare?

Însă Ka se simţea mai degrabă străin decât ameninţat în acea casă. Nu i-a mai văzut în camera de alături pe femeie şi pe pruncul ei; a ieşit pe uşă fără să mai dea ochii cu cineva. Îi venea să coboare scările în fugă.

Ningea atât de alene, încât i se părea că fulgii de zăpadă rămâneau suspendaţi în văzduh. Această senzaţie de lentoare, care-i lăsa impresia că timpul se oprise-n loc, îi sugera că, într-un fel sau altul, se schimbaseră foarte multe lucruri, că se scursese foarte mult timp; or, întâlnirea sa cu Lacivert nu durase decât douăzeci de minute.

A mers de-a lungul căii ferate, a trecut pe lângă silozul îngropat în zăpadă, care aducea cu o umbră albă, uriaşă, şi a intrat în gară, urmând drumul pe care venise. Trecând prin clădirea soioasă şi pustie a gării, a văzut că de el se apropia un câine, care-şi flutura prietenos coada încârligată. Era o potaie neagră, cu o pată albă, rotundă în frunte. În sala de aşteptare murdară a văzut trei tineri care tocmai îi dădeau animalului să mănânce nişte bucăţi de covrig. Unul dintre ei era Necip, care a luat-o la goană înaintea prietenilor săi şi a venit la Ka.

– Aveţi grijă, să nu le daţi de-nţeles colegilor mei de unde ştiam că veţi trece pe-aici, a spus el. Cel mai bun prieten al

meu are să vă pună o întrebare foarte importanta. Dacă aveţi puţin timp, Fazıl[1] va fi foarte fericit să-i acordaţi un minut.

– Bine, a spus Ka şi s-a îndreptat spre banca pe care stăteau ceilalţi doi tineri.

Tinerii s-au ridicat în picioare, pe fundalul unor postere în care Atatürk se referea la însemnătatea căilor ferate, iar autorităţile statului le speriau pe fetele care voiau să se sinucidă, şi i-au strâns mâna lui Ka. Îi cuprinsese însă un soi de sfială.

– Înainte de a vă pune Fazıl întrebarea pe care voia să v-o pună, o să vă spună Mesut[2] o poveste auzită de el, a spus Necip.

– Nu, n-am s-o spun, a spus Mesut, emoţionat. Vrei, te rog, s-o spui tu în locul meu?

În vreme ce asculta povestea relatată de Necip, Ka se uita la câinele negru, care zburda vesel prin sala de aşteptare a gării, pustie, jegoasă şi pe jumătate cufundată-n beznă.

– Povestea se petrece într-un liceu Imam Hatip din Istanbul, aşa cum am auzit şi eu, de fapt, a început Necip. Directorul unui liceu Imam Hatip de strânsură, aflat într-o mahala mărginaşă a Istanbulului, s-a dus la unul dintre zgârie-norii aceia ridicaţi de curând la Istanbul, pe care-i vedem mereu la televizor, pentru o chestiune legată de îndeletnicirea sa de funcţionar. A urcat într-un ascensor, îndreptându-se spre etajele superioare. În ascensor se afla un bărbat înalt, mai tânăr decât el, care s-a apropiat de director, i-a arătat o carte pe care o ţinea în mână, după care a scos din buzunar un cuţit cu mâner de sidef, pentru a-i tăia paginile, şi i-a spus ceva. Odată ajunşi la etajul al nouăsprezecelea, directorul a coborât. În zilele următoare însă a început să se simtă ciudat. Se temea de moarte, n-avea poftă de nimic, se gândea mereu la bărbatul din ascensor. Era un om pătruns de credinţă, aşa încât s-a dus la un lăcaş Cerrahi[3], cu gândul să afle leac la suferinţa care-l măcina.

---

1. „virtuos" (tc.).
2. „fericit" (tc.).
3. Ordin mistic musulman creat la sfârşitul secolului al XVII-lea, care şi-a luat numele de la fondatorul său, Nureddin Muhammed bin-i Abdullah er-Rumi el-Istanbuli el-Cerrahi; la origine, era de fapt o ramură a altei confrerii importante, Halveti. În epoca sa de glorie, Cerrahi era unul dintre cele mai populare ordine istanbuleze, fiind

După ce i-a ascultat păsul până în zori, un şeic faimos i-a pus următorul diagnostic: „Ţi-ai pierdut credinţa în Allah, i-a spus el, ba mai mult, deşi nu-ţi dai seama, eşti chiar mândru de asta! Boala de care suferi ţi s-a tras de la bărbatul din ascensor. Ai ajuns un necredincios". Deşi a încercat să nege, cu ochii în lacrimi, starea în care se afla, directorul şi-a dat foarte bine seama, într-un cotlon al inimii sale care nu-şi pierduse cinstea, că spusele şeicului erau adevărate. Se surprinsese înghesuindu-i pe elevii arătoşi, nevârstnici ai liceului, încercând să rămână singur cu mamele băieţilor ori furându-i banii unui profesor pe care-l pizmuia. Pe deasupra, se mai şi fălea cu aceste păcate: aduna laolaltă toată şcoala şi spunea că oamenii nu erau în stare să fie liberi, ca el, din pricina prejudecăţilor şi a principiilor morale stupide şi că omul era liber să facă absolut orice, îşi împăna discursurile cu vorbe de-ale francilor, iar cu banii pe care-i şterpelea îşi cumpăra cele mai moderne straie nemţeşti, pentru a se-nţoli. Făcea toate astea cu o atitudine care sugera că-i disprețuia pe toţi şi că-i găsea „înapoiaţi". În felul acesta, unii elevi ai şcolii au ajuns să-l necinstească pe un frumos coleg de-al lor, bătrânul profesor de *Coran* a fost snopit în bătaie şi au izbucnit revolte. Directorul, pe de-o parte, plângea acasă şi voia să-şi pună capăt zilelor, însă pe de altă parte, neavând curajul de a săvârşi aşa ceva, aştepta să fie ucis de cei din jur. Pentru a-şi atinge ţelul, l-a blasfemiat pe Preasfântul Profet – iartă-ne, Doamne! – în prezenţa celor mai evlavioşi dintre elevii şcolii. Dându-şi însă seama că directorul nu mai era-n firea lui, aceştia nu s-au atins de el. A început să spună, pe stradă, că Allah nu există – iartă-ne, Doamne! –, că moscheile ar trebui transformate-n discoteci, că dacă am fi fost cu toţii creştini am fi devenit la fel de avuţi ca occidentalii. Tinerii islamişti au vrut să-l împuşte, dar s-au stăpânit. Neizbutind să-şi lecuiască disperarea şi dorinţa de a-şi lua viaţa, s-a întors la acelaşi zgârie-nori, iar în ascensor a dat peste acelaşi bărbat

---

susţinut de persoane de rang înalt, dar şi de sultani precum Ahmet III, Mustafa III, Mahmut II şi Abdülmecit, care făceau parte din structurile sale. Oficial, ordinul a fost interzis în 1925, odată cu celelalte congregaţii mistice din Turcia, dar, la fel ca o bună parte dintre acestea, şi-a continuat activitatea, mai mult sau mai puţin clandestin, până în zilele noastre.

înalt. Acesta i-a zâmbit, privindu-l de parcă ar fi ştiut tot ceea ce i se-ntâmplase, şi i-a arătat coperta cărţii pe care o ţinea în mână. În carte se găsea şi leacul necredinţei, aşa încât directorul s-a întins către carte, cu mâini tremurânde, însă înainte ca ascensorul să se oprească, bărbatul acela înalt i-a înfipt *coupe-papier*-ul cu mâner de sidef în inimă.

La sfârşitul poveştii, Ka şi-a amintit că auzise ceva asemănător şi printre turcii islamişti din Germania. În istorisirea lui Necip, identitatea misterioasei cărţi de la sfârşitul poveştii rămânea confuză, dar Mesut a pomenit, ca exemple de scriitori care-i împingeau pe oameni spre ateism, atât vreo doi-trei condeieri evrei de care nu auzise niciodată, cât şi câţiva foiletonişti - unul dintre ei avea să fie ucis prin împuşcare la trei ani după aceea - aflaţi printre cei mai însemnaţi inamici ai islamului politic.

– Ateii amăgiţi de diavol se află printre noi, căutându-şi fericirea şi tihna, ca nefericitul director din poveste, a spus Mesut. Sunteţi de acord cu acest punct de vedere?

– Nu ştiu.

– Cum să nu ştiţi? a spus Mesut, oarecum furios. Dumneavoastră nu sunteţi ateu?

– Nu ştiu, a spus Ka.

– Spuneţi-mi atunci: credeţi sau nu credeţi că Allah Preaînaltul a zămislit această lume - totul, ninsoarea deasă de afară?

– Ninsoarea mă trimite cu gândul la Allah, a spus Ka.

– Da, dar credeţi că Allah a zămislit ninsoarea? a stăruit Mesut.

S-a aşternut tăcerea. Ka l-a văzut pe câinele cel negru zbughind-o pe uşa ce dădea spre peron şi alergând vesel prin ninsoare, la lumina palidă a lămpilor cu neon.

– Nu puteţi să-mi răspundeţi, a spus Mesut. Omul îl cunoaşte pe Allah şi, dacă-l iubeşte, nu se îndoieşte defel de existenţa lui. Iar asta înseamnă că, de fapt, sunteţi ateu, dar că nu spuneţi acest lucru pentru că vă sfiiţi s-o faceţi. La drept vorbind, ştiam asta. Este şi motivul pentru care vreau să vă pun următoarea întrebare, în numele lui Fazıl: şi dumneavoastră suferiţi, la fel ca bietul necredincios din poveste? Vreţi să vă sinucideţi?

– Oricât aş fi de zbuciumat, mi-e teamă de sinucidere, a spus Ka.

— De ce? l-a întrebat Fazıl. Pentru că este interzisă de autorităţi, pornind de la ideea că omul este cea mai nobilă dintre fiinţe? Ca să nu mai spun că se interpretează greşit afirmaţia potrivit căreia omul este o culme a creaţiei. Spune-ţi-ne, vă rugăm, de ce vă este frică să vă luaţi viaţa?

— Fiţi îngăduitor faţă de insistenţele prietenilor mei, a spus Necip. Chestiunea aceasta are un tâlc foarte aparte pentru Fazıl.

— Adică nu vreţi să vă sinucideţi pentru că nu mai puteţi îndura neliniştea şi nefericirea? a întrebat Fazıl.

— Nu, a spus Ka, uşor enervat.

— Vă rugăm să nu ne ascundeţi nimic, a spus Mesut. N-o să vă facem nici un rău pentru că sunteţi ateu.

S-a aşternut o tăcere plină de-ncordare. Ka s-a ridicat în picioare. Nu intenţiona să dea de înţeles că-l cuprinsese spaima. A făcut câţiva paşi.

— Plecaţi? Staţi, nu plecaţi, vă rog! l-a implorat Fazıl. Când Ka s-a oprit locului, Fazıl a rămas încremenit, fără să mai poată spune ceva.

— Am să vorbesc eu în locul lui, a spus Necip. Noi, toţi trei, suntem îndrăgostiţi de fetele cu broboadă, care-şi pun toată viaţa la bătaie pentru credinţa lor. Expresia „fetele cu broboadă" este folosită de presa laică ori de câte ori se referă la ele. Pentru noi, ele sunt nişte fete musulmane şi toate fetele musulmane trebuie să-şi pună viaţa-n joc pentru credinţa lor.

— La fel şi bărbaţii, a spus Fazıl.

— Bineînţeles, a continuat Necip. Eu sunt îndrăgostit de Hicran[1], Mesut o iubeşte pe Hande[2], iar Fazıl o îndrăgea pe Teslime, numai că Teslime a murit. Sau s-a sinucis. Noi însă nu credem că o musulmană gata să-şi jertfească viaţa pentru credinţa ei ar putea să-şi curme zilele.

— Poate că suferinţele prin care a trecut i s-au părut de neîndurat, a spus Ka. Se pare că şi familia făcea presiuni asupra ei ca să renunţe la broboadă, fusese exmatriculată...

— Nici o presiune nu este îndeajuns pentru a-l determina pe un om care crede să păcătuiască, a spus Necip avântat. Noi nu putem dormi noaptea la gândul că am putea pierde rugăciunea

1. „despărţire" sau „tristeţe" (tc.).
2. „râs" (tc.).

de dimineața, căzând astfel în păcat. De fiecare dată dăm fuga la moschee din vreme. Un om care crede cu atâta patimă ar face orice ca să nu păcătuiască, iar la nevoie s-ar lasă chiar jupuit de viu.

– Știm că v-ați văzut și cu familia lui Teslime, s-a repezit Fazıl. Ei cred că s-a sinucis?

– Da, așa cred. Se pare că s-a uitat mai întâi cu părinții ei la *Marianna*, apoi și-a făcut abluțiunea și rugăciunea.

– Teslime nu se uita niciodată la seriale, a replicat Fazıl, reținut.

– Voi o cunoșteați? a întrebat Ka.

– Nu ne-am cunoscut și n-am vorbit niciodată personal, a spus Fazıl, ruşinat. Am văzut-o o dată de departe și, de fapt, era bine ascunsă de broboadă. Dar sigur că, sufletește vorbind, o cunoșteam: cunoști persoana pe care-o îndrăgești cel mai mult. O știam după suflet, așa cum mă știu pe mine. Teslime, cea pe care o cunoșteam eu, nu-și putea lua viața.

– Poate că nu o cunoșteai destul.

– Poate că dumneata ai fost trimis aici de occidentali, ca să muşamalizezi sinuciderea lui Teslime, a spus Mesut cu grosolănie.

– Nu, nu, a zis Necip. Avem încredere în dumneavoastră. Mai-marii noștri ne-au spus că sunteți un derviș, un poet. Am vrut să vă iscodim cu privire la acest subiect care ne face foarte nefericiți tocmai pentru că avem încredere în dumneavoastră. Fazıl vă cere scuze în numele lui Mesut.

– Vă cer scuze, a spus Fazıl.

Era roșu la față ca sfecla. Ochii i se umeziseră brusc. Mesut a urmărit în tăcere clipa reconcilierii.

– Eu și Fazıl suntem frați de cruce, a spus Necip. De foarte multe ori am gândit aidoma în același timp și știm fiecare la ce reflectează celălalt. Spre deosebire de mine, Fazıl nu este deloc interesat de politică. Acum vă rugăm ceva, atât eu, cât și el. La drept vorbind, amândoi putem accepta ideea că Teslime s-a sinucis, săvârșind un păcat, ca urmare a presiunilor la care a fost supusă de părinții ei, de autorități. Este foarte dureros, dar Fazıl stă și cugetă uneori: „Fata de care eram îndrăgostit a săvârșit un păcat, sinucigându-se". Dacă însă Teslime a fost, de fapt, în taină o atee, dacă a fost o atee fără noroc care habar

nu avea că era atee, la fel ca omul din poveste, şi dacă s-a sinucis tocmai din acest motiv, Fazıl se confruntă cu o mare năpastă, pentru că înseamnă că era îndrăgostit de o necredincioasă. Numai dumneavoastră puteţi răspunde îndoielii care dăinuie în noi. Dumneavoastră sunteţi în stare să-i readuceţi pacea lui Fazıl. Aţi înţeles la ce ne gândeam?

— Dumneavoastră sunteţi ateu? a întrebat Fazıl, privindu-l implorator. Dacă sunteţi ateu, doriţi să vă sinucideţi?

— Până şi în zilele în care sunt cât se poate de sigur că sunt ateu, nu simt nici un impuls să fac aşa ceva, a spus Ka.

— Vă mulţumesc foarte mult că ne-aţi răspuns sincer, a spus Fazıl, uşurat. Sunteţi un om mărinimos, dar vă temeţi să credeţi în Allah.

Ka îl vedea pe Mesut privindu-l cu duşmănie, aşa încât îşi dorea să plece. Avea sentimentul că mintea sa rătăcea undeva departe. Simţea în el o dorinţă profundă şi o fantasmă legată de ea, dar din pricina agitaţiei care domnea în jur nu se putea apropia de cea din urmă. Mai târziu avea să cugete îndelung asupra acelor minute, dându-şi seama că vedenia din mintea sa se lega atât de moarte şi de neputinţa de a crede în Allah, cât şi de dorul de Ipek. În ultima clipă, Mesut avea să mai adauge acestor lucruri încă ceva:

— Vă rugăm să nu ne înţelegeţi greşit, a spus Necip. Nu avem nimic împotrivă ca un om să fie ateu. În societatea islamică a existat întotdeauna loc pentru atei.

— Doar că cimitirele trebuie să fie separate, a precizat Mesut. Ideea de a odihni în acelaşi cimitir cu cei fără de Allah le tulbură sufletele credincioşilor. Unii atei care, deşi nu credeau în Allah, au izbutit să-şi ascundă gândurile de-a lungul întregii vieţi, şi-au propus să-i stingherească pe cei smeriţi până şi în groapă. Când ne vom scula din morminte în Ziua de Apoi, vom avea parte de groaza de a da nas în nas cu un nenorocit de ateu, de parcă n-ar fi fost suficient chinul de a odihni în acelaşi loc până la Judecata de Apoi... Domnule poet Ka, nu mai puteţi ascunde faptul că, odinioară, eraţi ateu. Poate că încă sunteţi. Spuneţi-ne atunci, cine plămădeşte această ninsoare, care este taina ei?

Au privit o clipă cu toţii afară, la ninsoarea care se cernea peste liniile pustii de cale ferată, la lumina lămpilor cu neon.

„Ce caut eu pe lumea asta?", s-a gândit Ka. Ce demni de milă par a fi de departe fulgii de zăpadă, ce demnă de milă e viața mea! Omul trăiește, se sleiește și piere. A chibzuit că, pe de-o parte, fusese nimicit, iar pe de altă parte exista: se iubea pe sine și urmărea cu dragoste și tristețe, așa cum urmărea și fulgii de zăpadă, calea pe care o apucase viața sa. Și-a amintit de mirosul pe care-l răspândea tatăl său după bărbierit, de picioarele reci ale mamei care, încălțată în papuci, se impregna de acel miros în vreme ce pregătea micul dejun în bucătărie, de o perie de păr, de siropul de tuse dulce, roz pe care i-l dădeau să-l bea noaptea, când se trezea tușind din toți rărunchii, de linguriță strecurată în gură, de acele nenumărate mărunțișuri din care era alcătuită viața, de solidaritatea tuturor lucrurilor, de fulgul de zăpadă...

Astfel a simțit Ka acea chemare profundă a adevăraților poeți, care nu-și pot afla fericirea decât în clipele de inspirație. La capătul a patru ani, îi venea pentru prima oară în minte o poezie; era atât de sigur de existența, de atmosfera, de expresia și de forța acesteia, încât sufletul i-a fost covârșit de fericire. Le-a spus celor trei tineri că se grăbea și a ieșit din clădirea pustie și semiîntunecată a gării. S-a întors în mare grabă la hotel, prin ninsoare, cu gândul la ceea ce urma să scrie.

10

De ce este frumoasă această poezie?

KA ŞI FERICIREA

De îndată ce a ajuns în camera de hotel, Ka şi-a scos paltonul. A deschis un caiet cu pătrăţele şi copertă verde, pe care şi-l cumpărase de la Frankfurt, şi s-a apucat să aştearnă pe hârtie poezia care-i dădea târcoale şi care i se orânduia în minte cuvânt cu cuvânt. Se simţea relaxat, de parcă ar fi scris o poezie pe care i-o şoptea altcineva la ureche, dar, în acelaşi timp, era cu totul absorbit de ceea ce făcea. Pentru că nu mai scrisese niciodată sub imboldul unei asemenea inspiraţii, fără a sta şi a cumpăni deloc, era oarecum îndoit de valoarea a ceea ce zămislea în acele clipe. Pe măsură ce versurile prindeau însă contur, băga de seamă, cu deplină luciditate, că poezia era desăvârşită în toate, iar lucrul acesta îi sporea emoţia şi satisfacţia. Prin urmare, Ka a scris treizeci şi patru de versuri, şovăind în foarte puţine locuri şi lăsând de câteva ori spaţii libere, de parcă n-ar fi auzit bine ce anume i se şoptea la ureche.

Poezia lui cuprindea nenumărate lucruri care-i năpădiseră mintea de-a valma: ninsoarea, cimitirele, câinele negru care zburda prin clădirea gării, numeroase amintiri din copilărie şi Ipek, a cărei imagine prinsese viaţă în faţa ochilor săi pe când grăbea pasul spre hotel, deşteptându-i sentimente care oscilau între fericire şi nelinişte. Şi-a intitulat poezia „Zăpada". Când avea să se gândească, la multă vreme după aceea, cum compusese acea poezie, avea să-şi amintească de un fulg de zăpadă şi avea să ajungă la concluzia că, dacă acea alcătuire se referea, într-un fel, la însăşi existenţa sa, poezia pe care o scrisese trebuia,

la rândul ei, să-şi afle locul undeva aproape de miezul acesteia, într-un punct menit să-i desluşească noima vieţii. La fel ca în cazul poeziei, este greu de spus cât din aceste raţionamente reprezenta o revelaţie de moment şi cât rezultatul simetriei ascunse a vieţii, ale cărei taine se străduie să le dezlege această carte.

Când era pe cale să-şi isprăvească poezia, Ka s-a dus la fereastră şi a prins să contemple în tăcere fulgii mari de zăpadă care se cerneau cu gingăşie prin văzduh. Încerca sentimentul că, dacă avea să contemple ninsoarea, urma să sfârşească poezia aşa cum se cuvenea. Între timp, a bătut cineva la uşă, a deschis şi a uitat ultimele versuri ale poeziei, care erau pe cale să i se contureze în minte chiar atunci şi care nu i-au mai revenit deloc în memorie în răstimpul petrecut la Kars.

La uşă se afla Ipek.

– Ai o scrisoare, i-a spus ea şi i-a întins-o.

Ka a luat scrisoarea şi a lăsat-o undeva deoparte, fără să se uite la ea.

– Sunt foarte fericit, a spus el.

Era convins că doar persoanele mărginite puteau afirma aşa ceva, dar de data aceasta nu încerca nici un sentiment de ruşine.

– Intră, i-a spus el lui Ipek. Eşti foarte frumoasă. Ipek a intrat în încăpere, cu o naturaleţe care arăta că se simţea ca acasă în camerele hotelului. Ka a avut impresia că timpul scurs de la venirea sa îi apropiase şi mai mult.

– Nu ştiu cum s-a-ntâmplat, a spus Ka. Poate că mi-a venit să scriu poezia asta datorită ţie.

– Se pare că directorul Institutului Pedagogic este în stare gravă, a spus Ipek.

– Faptul că o persoană pe care o socoteai moartă este în viaţă reprezintă, totuşi, o veste bună.

– Poliţia organizează descinderi. În căminele studenţeşti, în hoteluri... Au venit şi la noi, ca să se uite în registre, şi ne-au pus întrebări despre toţi cei cazaţi în hotel.

– Ce-ai spus despre mine? Le-ai spus că o să ne căsătorim?

– Eşti foarte drăguţ. Dar nu-mi stă gândul la asta. Muhtar a fost arestat şi bătut. După aceea i-au dat drumul.

— Ți-a transmis un mesaj prin mine: este gata de orice ca să vă recăsătoriți. Îi pare nespus de rău că a făcut presiuni asupra ta în privința vălului.

— Nu e zi în care Muhtar să nu spună asta, a zis Ipek. Ce-ai făcut după ce ți-a dat drumul poliția?

— Am umblat pe străzi, a spus Ka. A șovăit o clipă.

— Da, spune.

— M-a dus cineva la Lacivert. Ideea era că nu trebuie să spun nimănui.

— Nici nu trebuie să spui, a replicat Ipek. Și nici lui nu trebuie să-i vorbești despre noi, despre tata.

— L-ai cunoscut vreodată?

— Muhtar îl admira cândva, așa că se mai abătea pe la noi. Dar când a ales o formă de islamism mai moderată și mai democratică, Muhtar s-a îndepărtat de el.

— A venit aici pentru fetele care s-au sinucis.

— Teme-te de el și nu scoate o vorbă în ceea ce-l privește. Aproape sigur, poliția are instalate microfoane și-n locuința în care e găzduit.

— Atunci de ce nu pune mâna pe el?

— O să pună când îi vine ei la socoteală.

— Hai să fugim amândoi din Karsul ăsta, a spus Ka.

În el se deștepta același sentiment pe care-l încerca în copilărie și în tinerețe, când era peste poate de fericit – teama că nefericirea și deznădejdea se aflau, la rândul lor, foarte aproape.

Ka își dorea, neliniștit, să pună capăt clipelor de fericire pe care le trăia, astfel încât nefericirea care avea să le urmeze să nu fie prea împovărătoare. De aceea era convins că Ipek, pe care tocmai o îmbrățișa atunci, mai degrabă cu îngrijorare decât cu dragoste, urma să-l dea la o parte, că posibilitatea apropierii de ea avea să se spulbere și că fericirea aceea nemeritată avea să sfârșească în respingere și înjosire – de data aceasta meritate –, făcând loc unui sentiment de ușurare.

Lucrurile s-au petrecut însă tocmai pe dos. Ipek l-a îmbrățișat și ea. S-au sărutat curioși, gustând plăcerea de a se ține în brațe, de a se îmbrățișa, și s-au rostogolit pe pat, unul lângă altul. În scurt timp, Ka a fost copleșit de o înfrigurare trupească atât de covârșitoare, încât a prins să-și imagineze că, împotriva pesimismului pe care-l încercase ceva mai devreme,

urmau să se dezbrace unul pe altul şi să facă dragoste îndelung, mânaţi de o patimă şi de un optimism fără limite.

Ipek însă s-a ridicat imediat în picioare.

– Eşti foarte drăguţ. Şi eu mi-aş dori să fac dragoste cu tine, dar de trei ani n-am mai fost cu nimeni, aşa că nu sunt pregătită pentru asta, a spus ea.

„Nici eu n-am făcut dragoste cu nimeni de patru ani", şi-a zis Ka în sinea lui. A simţit că Ipek citea acest lucru pe chipul său.

– Şi chiar dacă aş fi fost pregătită, a spus Ipek, n-aş putea face dragoste cu nimeni atâta vreme cât tata se află prin preajmă, în aceeaşi casă.

– E nevoie ca tatăl tău să plece din hotel ca să te culci cu mine?

– Da. Iar el iese foarte rar. Pentru că nu-i plac străzile îngheţate ale Karsului.

– Bine, să nu facem dragoste acum, dar să ne mai sărutăm puţin, a spus Ka.

– Bine.

Ipek s-a aplecat spre Ka, aşezat acum pe marginea patului, şi l-a sărutat îndelung, cu seriozitate, fără a-i da voie să se apropie de ea.

– Să-ţi citesc poezia pe care am scris-o, a spus Ka după aceea, simţind că nu mai era rost de sărutat. Eşti curioasă?

– Citeşte mai întâi scrisoarea asta, pe care a lăsat-o la poartă un tânăr.

Ka a deschis plicul pe care i l-a întins şi a citit cu voce tare:

Stimate domnule Ka, fiul meu! Dacă vi se pare nepotrivit să vă numesc „fiule", îmi cer scuze. V-am visat noaptea trecută. Acolo, în vis, ningea şi fiecare fulg de zăpadă se rostogolea spre pământ asemenea unui bulgăr de lumină. Mi-am spus că e un semn de bun augur, pentru ca mai târziu, la vremea după-amiezii, ninsoarea pe care o văzusem în vis să prindă a se cerne chiar prin faţa ferestrei mele. Aţi trecut prin faţa porţii adăpostului nostru de pe Strada Veterinarului nr. 18. Preastimatul domn Muhtar, pe care Allah l-a pus la grea încercare, m-a înştiinţat cum tâlcuiţi dumneavoastră această ninsoare. Împărtăşim aceeaşi cale. Vă aştept, domnul meu. Semnătura: Saadettin Cevher.

— Şeicul Saadettin, a spus Ipek. Du-te la el neîntârziat. Deseară ai să vii la noi la masă.

— De ce trebuie să mă-ntâlnesc cu toţi bezmeticii din Kars?

— Ţi-am spus să te temi de Lacivert, dar nu te grăbi să-l numeşti bezmetic. În ceea ce-l priveşte pe Şeic, este viclean, nicidecum lipsit de judecată.

— Vreau să uit de toată lumea. Să-ţi citesc acum poezia mea?

— Citeşte-mi-o!

Ka s-a aşezat la măsuţă, a început să citească, plin de emoţie şi încredere, poezia pe care tocmai o scrisese, apoi s-a oprit brusc.

— Aşază-te aici, i-a spus lui Ipek. Vreau să-ţi văd chipul în timp ce citesc.

A reînceput să citească, privind-o cu coada ochiului.

— E frumos? a întrebat el, curând după aceea.

— Da, e frumos! a spus Ipek.

Ka a mai citit puţin, apoi a întrebat-o din nou:

— E frumos? Ipek a spus:

— E frumos.

Când a terminat de citit, Ka a întrebat-o:

— Ce ţi s-a părut frumos în ea?

— Nu ştiu, a spus Ipek, dar mi s-a părut foarte frumoasă.

— Muhtar nu-ţi citea poezii?

— Nu.

Ka a recitit poezia, emoţionat, întrebând-o iar şi iar, ori de câte ori ajungea la aceleaşi pasaje:

— E frumos?

A exclamat de câteva ori:

— E frumos, nu-i aşa?

— Da, e foarte frumos! i-a răspuns Ipek.

Ka era atât de încântat, încât avea impresia că, aşa cum scrisese într-una dintre poeziile sale timpurii vorbind despre un copil, „răspândea împrejurul lui o lumină plăcută şi stranie"; era nespus de fericit să constate că o parte din această lumină se reflecta şi asupra lui Ipek. Supunându-se legilor „timpului fără gravitaţie" pe care-l trăia, a îmbrăţişat-o din nou pe Ipek, dar femeia s-a îndepărtat de el cu delicateţe.

– Acum ascultă-mă: du-te imediat la domnul Şeic. Este o persoană de mare însemnătate aici – mai importantă decât ai crede tu; foarte mulţi oameni din oraş se abat pe la el, chiar şi laicii. Se spune că îl frecventează nevestele tuturor comandanţilor, precum şi nevasta guvernatorului; pe la el îşi fac drum şi unele persoane cu stare, unii militari. Este de partea statului. Când a spus că studentele şi restul fetelor cu broboadă trebuie să se ducă la cursuri fără văl, cei de la Partidul Prosperităţii n-au scos o vorbă. Într-un loc cum e Karsul, nu poţi să refuzi invitaţia unui om atât de influent ca el.

– Tot tu l-ai trimis la el şi pe bietul Muhtar?

– Te nelinişteşte ideea că o să afle în tine teama de Allah şi că o să te înspăimânte de moarte, făcând din tine un cucernic?

– Acum sunt foarte fericit, n-am deloc nevoie de credinţă, a spus Ka. N-am venit, de fapt, în Turcia pentru asta. Un singur lucru mă poate purta spre aşa ceva: dragostea ta... Ne căsătorim?

Ipek s-a aşezat pe marginea patului:

– Atunci, du-te la el, i-a spus ea.

I-a aruncat lui Ka o privire magică, plăcută:

– Dar să fii atent! Este în stare să afle punctul slab, fragil al fiecărui om, iar apoi să i se strecoare în suflet cu mare dibăcie.

– Ce-mi va face?

– Va vorbi şi după aceea se va prosterna pe neaşteptate la picioarele tale. Va pretinde, la cine ştie ce cuvânt banal pe care-l rosteşti, că eşti un mare învăţat, un sfânt. Unii dintre cei care-l vizitează ajung chiar să creadă că-şi bate joc de ei! Tocmai în asta consta însă puterea Şeicului. Face în aşa fel încât ajungi să crezi că este convins de erudiţia ta şi, totodată, că o face din toată inima. Se poartă ca şi cum în tine ar sălăşlui o persoană superioară. După o vreme, începi şi tu să zăreşti frumuseţea cuibărită în tine; de vreme ce nu izbuteai să percepi această frumuseţe înainte, intuieşti că este vorba de frumuseţea lui Allah şi te simţi fericit. Când te afli alături de el, până şi lumea este minunată. Ajungi să-l îndrăgeşti pe cel care te poartă spre această fericire. În acest răstimp, o altă parte a minţii tale îţi şopteşte că totul nu este decât o farsă a domnului Şeic şi că tu nu eşti, de fapt, decât un amărât, un biet netot. Dar, din câte am înţeles de la Muhtar, în faza asta nu mai ai

puterea de a crede în latura ta negativă, mizeră. Eşti atât de jalnic şi de nefericit, încât te gândeşti că doar Allah te-ar mai putea izbăvi. În vremea asta, raţiunea, care este departe de a recunoaşte aspiraţiile sufletului, manifestă la început o oarecare împotrivire. Aşa ajungi să păşeşti pe calea pe care ţi-o arată Şeicul, pentru că doar în felul acesta mai eşti stare să ţii piept lumii. Capacitatea de a-l face pe bietul om aflat în faţa sa să se simtă mult mai măreţ decât este el în realitate constituie cel mai mare dar al domnului Şeic, pentru că majoritatea bărbaţilor din Kars ştiu foarte bine că e imposibil să afli în Turcia oameni mai obidiţi, mai nevoiaşi şi mai fără de noroc decât ei. Aşa încât, în cele din urmă, ajungi să crezi mai întâi în Şeicul tău, iar apoi în islam, pe care fuseseşi împins să-l uiţi. Iar asta nu este ceva rău, aşa cum pare din Germania şi cum pretind intelectualii laici. Ajungi să fii ca toată lumea, să semeni cu poporul din care te tragi şi să te lepezi oarecum de nefericire.

— Eu nu sunt nefericit, a spus Ka.

— Cineva atât de nefericit nu este, de fapt, nefericit. Pentru că fiecare dintre cei de aici are parte de o consolare, de o nădejde de care se agaţă cu dinţii. Nici urmă de necredincioşii de la Istanbul, care iau totul în derâdere. Aici, lucrurile sunt mai simple.

— De vreme ce aşa vrei tu, am să mă duc acum. Care este Strada Veterinarului? Şi cât trebuie să stau acolo?

— Stai până te linişteşti! a spus Ipek. Şi să nu-ţi fie teamă să crezi.

L-a ajutat pe Ka să se îmbrace cu paltonul.

— Îţi sunt proaspete în minte cunoştinţele despre islam? l-a întrebat ea. Îţi aminteşti de rugăciunile învăţate la şcoala primară? Să nu cumva să te simţi stânjenit!

— Când eram mic, servitoarea noastră mă ducea la Moscheea Teşvikiye, a spus Ka. Nu atât pentru că voia să se roage, ci pentru că dorea să se-ntâlnească cu alte servitoare. În vreme ce ele aşteptau ceasul rugăciunii, clevetind pe-ndelete, eu mă dădeam de-a rostogolul şi mă jucam cu alţi copii pe covoarele aşternute în moschee. La şcoală, am învăţat foarte bine toate rugăciunile, pe de rost, ca să intru-n graţiile hogei, care ne

învăța „Fatiha"[1] luându-ne la palme ori apucându-ne de perciuni și dându-ne cu capul de cartea de religie – deschisă pe bancă, în fața noastră. Am învățat cândva tot ceea ce se preda în școală cu privire la islam, dar am uitat. Am senzația că singurul lucru pe care îl mai știu astăzi despre islam este filmul *Chemarea*, cu Anthony Quinn în rolul principal, a spus Ka, zâmbind. A rulat de curând în Germania, pe un canal turcesc, dar, din nu știu ce motive, era dublat în nemțește. Deseară ai să fii aici, nu-i așa?

– Da.

– Pentru că vreau să-ți mai citesc o dată poezia mea, a spus Ka, punându-și caietul în buzunarul paltonului. După tine, e frumoasă?

– E cu adevărat foarte frumoasă.

– Ce e frumos în ea?

– Nu știu, e foarte frumoasă, a spus Ipek, care tocmai deschisese ușa și ieșea.

Ka a îmbrățișat-o la repezeală și a sărutat-o pe gură.

1. Sura introductivă a *Coranului*, al cărei titlu înseamnă, literal, „deschizătoarea" (în sensul de „sura care deschide *Coranul*"); dată fiind expresivitatea, dar și aspectul ei lapidar, este adeseori rostită ca o rugăciune independentă, în diverse împrejurări.

11

În Europa există un alt Allah?

KA ŞI ŞEIC EFENDI

Au fost persoane care l-au văzut pe Ka ieşind din hotel şi îndreptându-se în mare grabă spre Strada Veterinarului, pe sub steguleţele de propaganda electorală, prin ninsoare. Era atât de fericit, încât, de emoţie, în cinematograful imaginaţiei sale prinseseră să ruleze, în paralel, două filme, aşa cum i se-ntâmpla în copilărie când trăia asemenea clipe. În primul dintre ele, făcea dragoste cu Ipek undeva în Germania – nu în casa lui de la Frankfurt. Vedea neîncetat această scenă în faţa ochilor şi, uneori, locul în care se iubeau era chiar camera lui de hotel de la Kars. În cel de-al doilea film pe care-l purta în minte se derulau cuvinte şi năluciri legate de ultimele două versuri ale poeziei „Zăpada", pe care tocmai o plăsmuise.

A intrat mai întâi la restaurantul Plaiul Verde, ca să se intereseze de adresa pe care o căuta. Apoi, inspirat de sticlele care stăteau înşirate pe rafturi, chiar alături de portretul lui Atatürk şi de peisajele elveţiene potopite de nămeţi de pe pereţi, s-a aşezat la o masă, cu aerul hotărât al unei persoane foarte grăbite, şi a cerut un rachiu dublu, telemea şi năut prăjit. Prezentatorul de la televizor a precizat că, în ciuda căderilor masive de zăpadă, toate pregătirile în vederea primei transmisiuni în direct din istoria Karsului, care urma să aibă loc în seara aceea în afara studioului, erau pe punctul de a se încheia, iar apoi a rezumat o serie de ştiri de interes local şi naţional. Adjunctul guvernatorului interzisese telefonic difuzarea oricărei ştiri privitoare la directorul Institutului Pedagogic, pentru ca evenimentele să nu ia amploare şi să nu fie stimulate animozităţile deja existente.

Până să-şi îndrepte atenţia asupra tuturor acestor amănunte, Ka a băut la repezeală, ca pe apă, două rachiuri duble.

Poarta lăcaşului la care a ajuns la patru minute după ce băuse şi cel de-al treilea pahar de rachiu i-a fost deschisă automat, de undeva de sus. În vreme ce urca scara abruptă, Ka şi-a amintit de poezia „Scara", pe care Muhtar continua s-o poarte în buzunarul sacoului. Era convins să totul urma să meargă bine, dar se simţea ca un copil care se-nfioară când intră în cabinetul unui doctor, deşi ştie sigur că nu i se va face injecţie. De cum a ajuns sus, i-a părut rău că venise: în ciuda rachiului băut, era stăpânit de o spaimă profundă.

Când l-a văzut pe Ka, Şeicul i-a intuit imediat teama cuibărită în suflet. Cât despre Ka, acesta şi-a dat seama că Şeicul îi observase teama. Pe un perete al palierului spre care dădea scara se afla o oglindă cu rama din lemn de nuc sculptat. L-a văzut pentru prima oară pe domnul Şeic reflectat în acea oglindă. Oamenii aflaţi în încăpere stăteau ca sardelele. Odaia dogorea de atâtea răsuflări, de căldura degajată de trupurile lor. Ka s-a pomenit brusc sărutându-i mâna domnului Şeic. Totul s-a petrecut într-o clipită, iar Ka nu era atent la ceea ce se petrecea în jurul lui şi nici la gloata care-l înconjura.

În încăpere se găseau mai bine de douăzeci de persoane, care se adunaseră pentru a participa la o ceremonie religioasă fără pretenţii ce se petrecea în fiecare seară de marţi, pentru a asculta spusele Şeicului şi pentru a-şi împărtăşi necazurile. Proprietari de lăptarii, vreo cinci-şase meseriaşi şi proprietari de ceainării, un tânăr pe jumătate paralizat, directorul saşiu al unei companii de autobuze şi bătrânul său prieten, paznicul de noapte al Societăţii de Electricitate, portarul Spitalului din Kars, aflat la post de patruzeci de ani, şi alţi câţiva bărbaţi, cu toţii fericiţi să se afle în preajma Şeicului lor, în orice împrejurare...

După ce i-a deslușit pe chip, rând pe rând, toate șovăielile, Şeicul i-a sărutat şi el mâna, cu un gest spectaculos. A făcut-o pentru a sugera respectul pe care i-l purta, dar, totodată, cu aerul cuiva care sărută mânuţa gingaşă a unui prunc. Deşi presupunea foarte bine că Şeicul urma să procedeze în acest fel, Ka s-a fâstâcit. Au stat de vorbă, urmăriţi de privirile celorlalţi şi conştienţi de faptul că toată lumea îi asculta cu băgare de seamă.

– Fii binecuvântat că ai răspuns invitației mele, a spus Șeicul. Te-am visat. Ningea.

– Și eu v-am visat, preasfinte, a spus Ka. Am venit aici ca să aflu fericirea.

– Ne bucurăm că intuiești aici prezența fericirii, a spus Șeicul.

– Am un sentiment de teamă în orașul, în casa asta, a spus Ka. Pentru că îmi păreți nespus de străini. Pentru că întotdeauna m-am temut de astfel de lucruri. Nu doream să sărut mâna nimănui și nici nu voiam ca altcineva să-mi sărute mâna.

– I-ai dezvăluit fratelui nostru Muhtar frumusețea care sălășluiește-n în tine, a spus Șeicul. La ce te duce cu gândul aceasta ninsoare sfântă?

Ka a observat atunci că bărbatul așezat în capătul din dreapta al sofalei pe care se afla Șeicul, chiar lângă fereastră, era Muhtar. Avea plasturi pe frunte și pe nas. Ca să-și mascheze vânătăile din jurul ochilor, își pusese niște ochelari negri, cu lentile mari, așa cum poartă bătrânii care și-au pierdut vederea din pricina vărsatului de vânt. Deși îi zâmbea lui Ka, era departe de a avea o expresie prietenoasă.

– Ninsoarea m-a dus cu gândul la Allah, a spus Ka. Ninsoarea mi-a adus aminte ce misterioasă și frumoasă e lumea, mi-a amintit că viața este, de fapt, fericire.

A tăcut o clipă și a observat că toți cei din încăpere stăteau cu privirile ațintite asupra lor. Satisfacția pe care o vădea Șeicul față de ceea ce se petrecea l-a scos din sărite.

– De ce m-ați chemat aici? a întrebat el.

– Allah să mă ierte, a spus Șeicul. Date fiind cele povestite de Muhtar Bey, ne-am gândit că vă aflați în căutarea unui prieten în fața căruia să vă puteți deschide sufletul și cu care să stați la taifas.

– Bine, să tăifăsuim, a spus Ka. Am băut trei pahare cu rachiu înainte de a veni aici, de frică.

– De ce vă temeți de noi? a întrebat Șeicul, deschizând ochii mari, de parcă ar fi fost cât se poate de uimit. – Era un bărbat gras și simpatic, iar Ka a băgat de seama că cei din preajma lui zâmbeau sincer. – Nu vreți să ne spuneți de ce vă temeți de noi?

– Vă spun, dar n-aș vrea să vă simțiți jignit, a spus Ka.

— N-o să mă simt, a spus Şeicul. Poftiţi, luaţi loc alături de mine. Este foarte important să aflăm ce temeri vă frământă.

Şeicul avea un aer pe jumătate serios, pe jumătate glumeţ, gata să-i facă pe discipolii săi să râdă în orice moment. De cum s-a aşezat lângă el, Ka s-a simţit tentat să-i imite expresia, care-i plăcea.

— Am dorit mereu, însufleţit de cele mai bune intenţii, ca un copil, înflorirea ţării mele, emanciparea şi modernizarea oamenilor care vieţuiesc pe aceste meleaguri, a spus el. Am avut însă întotdeauna sentimentul că religia noastră se împotriveşte unor astfel de prefaceri. Poate că m-am înşelat. Iertaţi-mă! Pesemne că acum sunt mult prea cherchelit şi de-asta vă mărturisesc asemenea lucruri.

— Vă rog!

— Am crescut la Istanbul, într-un mediu monden din Nişantaşı. Îmi doream să semăn cu europenii. Deoarece îmi dădeam seama că nu puteam crede, în acelaşi timp, într-un Allah care le cerea femeilor să se-nfăşoare în „cearşaf şi să-şi acopere feţele şi, pe de altă parte, în calitatea de european, mi-am petrecut viaţa departe de credinţă. Odată ajuns în Europa, am intuit că Allah ar putea fi cu totul altfel decât îl descriu indivizii cu barbă, retrograzi şi provinciali.

— În Europa există un alt Allah? a întrebat Şeicul cu un aer glumeţ, trecându-şi mâna peste spatele lui Ka.

— Eu doresc un Allah care să nu-mi impună să-mi scot încălţările pentru a mă înfăţişa lui, ori să sărut mâinile mai nu ştiu cui şi să îngenunchez. Un Allah care să-mi priceapă singurătatea.

— Allah este unul, a spus Şeicul. El vede tot, înţelege tot. Inclusiv singurătatea ta. Dacă ai fi crezut în el şi dacă ai fi ştiut că-ţi vede singurătatea, nu te-ai mai fi simţit singur.

— Foarte adevărat, preasfinte Şeic, a spus Ka, având sentimentul că nu se adresa doar lui, ci tuturor oamenilor din încăpere. Pentru că sunt singur, nu pot crede în Allah, şi pentru că nu pot crede în Allah, nu mă pot izbăvi de singurătate. Ce să fac?

În ciuda faptului că era beat şi că ideea de a-i împărtăşi unui părinte spiritual autentic ceea ce se petrecea cu el îi producea o plăcere profundă, cu totul neaşteptată, s-a speriat de

tăcerea Şeicului, percepând cât se poate de bine, într-un cotlon al minţii sale, că rătăcea pe tărâmuri primejdioase.

— Vrei într-adevăr să-ţi dau un sfat? l-a întrebat Şeicul. Noi suntem nişte oameni de soiul celor cu barbă, retrograzi şi provinciali, de care vorbeai. Chiar de-ar fi să ne retezăm bărbile, provincialismul nostru n-are leac.

— Şi eu sunt un provincial, ba mai mult, îmi doresc să fiu provincial, să fiu dat uitării într-un colţ neştiut de lume, la vreme de ninsoare, a spus Ka.

A sărutat din nou mâna Şeicului. I-a făcut plăcere să constate că săvârşea acest gest fără nici o sforţare. Intuia însă că o latură a minţii sale continua să funcţioneze asemenea minţii unui occidental, a unei persoane cu totul diferite de ceea ce era el atunci şi că aceasta îl disprețuia din pricina situaţiei în care se afla.

— Nu vă supăraţi, înainte de a veni aici am băut, a spus el din nou. M-am simţit vinovat pentru că, de-a lungul întregii mele vieţi, n-am izbutit să cred în acel Allah al nevoiaşilor căruia i se-nchină babele îmbrobodite şi moşii cu mătănii în mâini. Necredinţa mea are în ea ceva trufaş. Dar acum vreau să cred în Allah, care cerne asupra noastră minunata ninsoare de afară. Există un Allah care veghează cu băgare de seamă asupra simetriei tainice a lumii, care-l va face pe om să devină mai civilizat şi mai subtil.

— Sigur că există, fiule, a spus Şeicul.

— Acel Allah nu se află însă aici, printre voi, ci în ninsoarea care răzbate afară prin văzduh, în inima nopţii pustii, a întunericului, a însinguraţilor.

— Dacă e vorba să-l afli singur pe Allah, n-ai decât să pleci, aşa încât ninsoarea să-ţi umple sufletul, în noapte, cu dragostea de El. N-o să-ţi stăm în cale. Dar nu uita că doar îngâmfaţii plini de sine rămân singuri. Allah nu-i iubeşte defel pe cei semeţi. Diavolul a fost izgonit din Rai din pricina trufiei.

Ka a fost năpădit de aceeaşi teamă de mai-nainte, de care mai apoi avea să se ruşineze. Nu-i făcea deloc plăcere nici ideea clevetelilor care s-ar fi iscat în urma lui dacă s-ar fi urnit de-acolo.

— Ce să fac, preasfinte Şeic? a întrebat el.

Tocmai era pe cale să-i sărute din nou mâna, când s-a răzgândit. A avut sentimentul că cei de față îi observaseră limpede șovăiala și mahmureala și că-l priveau cu dispreț.

– Aș vrea să cred în același Allah în care credeți și dumneavoastră, numai că occidentalul din mine mă face să mă simt dezorientat.

– Faptul că ești atât de bine intenționat este și el un început, a spus Șeicul. Învață mai întâi să fii smerit.

– Ce să fac pentru asta? a întrebat Ka.

În ciuda acestor vorbe, în el stăruia un demon plin de sfidare.

– Toți cei care doresc să stea la taifas cu mine seara, după masa de rupere a postului, obișnuiesc să se așeze aici, în acest colț al sofalei în care te-am așezat acum pe dumneata, a spus Șeicul. Toți sunt frați.

Ka și-a dat seama că toți bărbații care stăteau pe scaune și pe mindire își așteptau rândul, dorind să se așeze în colțul sofalei. A simțit că prețuirea Șeicului se-ndrepta mai degrabă spre coada aceea fictivă decât spre el și că cel mai bun lucru care-i rămânea de făcut era să se așeze la urma gloatei aflate-n așteptare, ca un european ce era, adăstând răbdător, așa încât s-a ridicat, i-a mai sărutat o dată mâna și s-a ghemuit pe mindirul cel mai retras.

Lângă el se afla un bărbat plăcut, mic de stat, ai cărui canini erau îmbrăcați în aur și care ținea o ceainărie pe bulevardul Inonii. Bărbatul era atât de scund, iar mintea lui Ka atât de tulbure, încât acesta din urmă s-a gândit că venise la Șeic pentru a-și lecui beteșugul. Când era el copil, în Nișantași trăia un pitic foarte distins, care cumpăra seară de seară câte un buchet de violete ori câte o garoafă de la țigăncile din piața Nișantași. Bărbatul acela mărunt care ședea lângă el i-a spus că-l văzuse trecând în ziua aceea prin fața ceainăriei lui, dar că, din păcate, Ka nu intrase în local, așa încât îl aștepta a doua zi. Tocmai atunci s-a alăturat discuției directorul sașiu al unei companii de autobuze, care a mărturisit că și el fusese tare nefericit cândva din pricina unei fete, că se dedase băuturii și că se revoltase până într-atât, încât îl tăgăduise pe Allah, dar că după aceea toate trecuseră și sfârșise prin a uita. Bărbatul sașiu a adăugat, deși Ka nu-l întrebase dacă se căsătorise cu fata ori ba:

— Mi-am dat seama că nu era de mine.

Apoi, Şeicul a rostit o predică împotriva sinuciderii; l-au ascultat cu toţii în linişte, unii dintre ei clătinând din cap; trei bărbaţi discutau în şoaptă.

— Mai sunt şi alte sinucideri, a explicat bărbatul cel mărunt, dar statul tăinuieşte acest lucru, aşa cum fac cei de la meteorologie, care nu-ţi spun cât de rece a fost vremea ca să nu te demoralizeze: fetele le sunt vândute unor slujbaşi bătrâni ori unor bărbaţi pe care nu-i iubesc.

Directorul companiei de autobuze a spus:

— Nici nevasta mea nu mă iubea când ne-am cunoscut.

Şeicul a amintit, printre cauzele sinuciderilor, de şomaj, depravare şi necredinţă. Ka se socotea ipocrit pentru că aproba tot ceea ce se spunea. Când bătrânul său prieten a prins să picotească, saşiul l-a trezit. S-a aşternut o lungă tăcere, iar Ka s-a simţit cuprins de o stare de tihnă: se aflau atât de departe de centrul lumii, încât aveai senzaţia că nimănui nu-i trecea prin minte să se îndrepte într-acolo, iar faptul acesta, căruia i se adăugau fulgii de zăpadă de afară, ce păreau suspendaţi în aer, îţi lăsa impresia că trăiai în afara gravitaţiei.

În vreme ce stătea aşa, fără ca cineva să se arate interesat de el, lui Ka i s-a revelat o nouă poezie. Avea caietul asupra lui, prin urmare şi-a concentrat întreaga atenţie asupra vocii care răsuna înlăuntrul său, pornind de la prima sa experienţa, iar de această dată a reuşit să aştearnă pe hârtie dintr-o suflare toate cele treizeci şi şase de versuri ale poemului, fără a lăsa să-i scape nimic din el. Cum mintea îi era înceţoşată de băutură, nu avea cine ştie ce încredere în plăsmuirea lui. S-a ridicat însă în picioare, cu un nou avânt, i-a cerut scuze Şeicului, s-a repezit afară, s-a aşezat pe scara abruptă a lăcaşului şi s-a apucat să citească ce scrisese, băgând de seamă că şi proaspăta sa plămadă era la fel de desăvârşită ca prima.

Poemul era zămislit din materialul furnizat de ceea ce trăise şi la care tocmai asistase Ka: pe parcursul a patru versuri, era evocată o discuţie cu un şeic despre existenţa sau inexistenţa lui Allah, iar în restul poeziei îşi făceau loc viziunea plină de vinovăţie a lui Ka asupra acelui „Allah al nevoiaşilor", despre care fusese vorba mai devreme, precum şi raţionamente privitoare la singurătate, la tâlcul tainic al lumii şi la alcătuirea

vieții, un bărbat cu dinți de aur, un saşiu şi un pitic curtenitor, cu o garoafă în mână, care-l duceau cu gândul la întreaga sa existență. „Ce semnificație au toate aceste lucruri?", s-a gândit el, minunându-se de frumusețea a ceea ce plăsmuise. Se gândea că poezia era frumoasă pentru că o putea citi de parcă ar fi fost scrisă de altcineva. Şi, pentru că o găsea frumoasă, socotea că atât materialul din care era alcătuită, cât şi propria sa existență erau uimitoare. Care era sensul frumuseții în poezie?

Automatul care lumina scările a scos un pocnet şi totul s-a cufundat în beznă. A bâjbâit după buton, a aprins becul şi, în vreme ce se uita la caietul pe care-l ținea în mână, a găsit şi titlul poeziei. A scris deasupra ei „Simetria tainică". Mai apoi, avea să afirme că găsirea atât de grabnică a acelui titlu era o dovadă a faptului că toate poeziile scrise în acel răstimp erau departe de a fi plămada sa, aşa cum se-ntâmpla şi cu universul, urmând să plaseze poemul intitulat astfel pe prima poziție de pe ramura Rațiunii.

12

Dacă Allah nu există, ce tâlc au nenumăratele suferințe îndurate de cei sărmani?

TRISTA POVESTE A LUI NECIP

În vreme ce se-ntorcea la hotel prin ninsoare, venind de la preasfântul Şeic, se gândea că peste puțină vreme urma s-o revadă pe Ipek. Odată ajuns pe bulevardul Halitpaşa, s-a pomenit înconjurat mai întâi de simpatizanții Partidului Poporului, iar apoi de elevii care ieşeau de la cursurile pregătitoare pentru admiterea la facultate: vorbeau despre faptul că urmau să se uite în seara aceea la televizor, despre profesorul de chimie care trişa la jocul de cărți şi se înțepau unul pe altul plini de cruzime, aşa cum obişnuiam să facem şi noi – eu şi Ka – la vârsta lor. A văzut, la intrarea într-un bloc, o fetiță pe care o duceau de mână părinții ei şi care tocmai coborâse, cu ochii în lacrimi, din cabinetul dentistului, aflat undeva la etaj. Şi-a dat seama, după veşmintele părinților, că de-abia-şi țineau zilele, dar că n-o duseseră pe copilă, pentru care îi durea sufletul, la dispensarul de stat, ci la un medic particular, deoarece socotiseră că acesta avea să-i provoace mai puțină suferință. A auzit, prin uşa deschisă a unei prăvălii în care se vindeau ciorapi de damă, mosoare de ață, creioane colorate, baterii şi casete, cântecul „Roberta", interpretat de Peppino di Capri, pe care-l asculta la radio când se ducea să se plimbe cu maşina unchiului său, în diminețile de iarnă ale copilăriei, pe țărmul Bosforului, şi, socotind că sentimentalismul care se deşteptase în el sugera că-i venea în minte o nouă poezie, a intrat în prima ceainărie care i s-a ivit în cale, s-a aşezat la prima masă liberă şi şi-a scos caietul şi creionul.

După ce s-a uitat o vreme, cu ochii umeziți de lacrimi, la pagina goală, stând cu creionul în mână, Ka și-a dat seama că nu era vorba de o nouă poezie, dar nu și-a pierdut optimismul. A văzut pe pereții ceainăriei, care gemea de șomeri și de elevi, peisaje din Elveția, afișe teatrale, caricaturi și știri decupate din gazete, un anunț privind condițiile de înscriere la un examen destinat recrutării funcționarilor de stat, precum și graficul meciurilor pe care urma să le dispute în acel sezon echipa Sportul din Kars. Rezultatele întâlnirilor care avuseseră loc deja și care se încheiaseră, în majoritatea lor, cu înfrângeri fuseseră consemnate cu creioane de diverse culori, iar alături de rubrica referitoare la meciul cu Erzurumspor, care se terminase cu o înfrângere de 1-6, cineva scrisese versurile de mai jos, care urmau să fie incluse a doua zi, întocmai așa cum erau, în poezia „Întreaga omenire și stelele", scrisă de Ka la ceainăria Frații Norocoși:

Chiar dacă maica noastră ar veni din Rai
și ne-ar strânge în brațe,
Chiar dacă bezbojnicul nostru tată
ar lăsa-o neciomăgită barem o seară,
Tot n-ar folosi la nimic, îți îngheață căcatul,
ți-e sufletul iască, n-ai nici o nădejde!
Trage apa, ca să plece cel ce-a fost să se nimerească
la Kars.

În vreme ce transcria în caiet acest catren, însuflețit de un soi de optimism ghiduș, Necip a venit de la una dintre mesele din spate, cu o expresie de bucurie pe care Ka n-ar fi crezut că avea să i-o vadă vreodată pe chip, și s-a așezat la masa lui.

– Mă bucur nespus să vă văd, a spus Necip. Scrieți o poezie? Vă cer scuze în numele prietenilor mei care v-au numit ateu. Văd pentru prima oară în viața lor un ateu. Dar, la drept vorbind, dumneavoastră n-aveți cum să fiți ateu, pentru că sunteți un om foarte bun.

I-a mai vorbit și despre alte lucruri, între care Ka n-a văzut nici o legătură la început: fugiseră de la școală ca să vadă spectacolul din seara aceea, dar urmau să stea pe rândurile din spate, deoarece, dat fiind faptul că era vorba de o transmisiune în direct la televiziune, nu voiau, desigur, să fie „identificați"

de director. Era foarte fericit că fugise de la şcoală. Urma să se vadă cu prietenii lui la Teatrul Naţional. Ştiau că avea să recite şi el o poezie. Toţi locuitorii din Kars scriau poezie, dar Ka era primul poet publicat pe care-l cunoştea Necip. Putea să-i ofere un ceai? Ka a spus că se grăbea.

– Atunci am să vă pun o singură, o ultimă întrebare, a spus Necip. Nu intenţionez să fiu nepoliticos faţă de dumneavoastră, după cum nu intenţionau să fie nici prietenii mei. Sunt foarte curios.

– Da.

Şi-a aprins mai întâi o ţigară, cu gesturi nervoase:

– Dacă Allah nu există, înseamnă că nu există nici Raiul. În cazul acesta, milioane de oameni care-şi petrec viaţa în lipsuri, în sărăcie şi asuprire nu vor ajunge nici măcar în Rai. Prin urmare, ce tâlc au nenumăratele suferinţe îndurate de cei sărmani? De ce trăim şi de ce răbdăm zadarnic atâtea necazuri?

– Allah există. Aşa cum există şi Raiul.

– Nu, spuneţi asta ca să mă consolaţi pe mine, o spuneţi pentru că vă este milă de noi. Când vă veţi întoarce în Germania, o să socotiţi din nou, la fel ca mai-nainte, că Allah nu există.

– Sunt fericit pentru prima oară după mulţi ani, a spus Ka. De ce să nu cred şi eu în ceea ce crezi tu?

– Pentru că dumneavoastră sunteţi un om de lume, de la Istanbul, a spus Necip. Asemenea oameni nu cred niciodată în Allah. Cred în lucrurile în care cred europenii şi, de aceea, se socotesc mai presus de restul naţiei.

– Poate că, la Istanbul, eram un om de lume, a spus Ka. În Germania însă eram un străin pe care nu dădea nimeni doi bani. Mă simţeam deprimat.

Când Necip l-a privit absent, cu ochii lui frumoşi, Ka a simţit că tânărul trecea în revistă, cu de-amănuntul, situaţia în care se găsea el.

– Atunci de ce-aţi mâniat autorităţile şi-aţi fugit în Germania? l-a întrebat el.

Observând tristeţea care-l copleşise pe Ka, i-a spus:

– Lăsaţi-o baltă! De fapt, dacă aş fi bogat, mi-ar fi ruşine de mine şi-aş crede şi mai abitir în Allah.

– Cu voia lui Allah, cu toţii vom fi bogaţi într-o bună zi, a spus Ka.

– Nimic nu e atât de simplu, aşa cum credeţi dumneavoastră că ar fi modul meu de a gândi. Nici eu nu sunt un om atât de simplu, şi nu doresc să fiu avut. Vreau să fiu poet, scriitor. Scriu un roman ştiinţifico-fantastic. Urmează să fie publicat într-una dintre gazetele care apar la Kars, poate în *Lancea*, dar nu vreau să apară într-un ziar care se vinde în şaptezeci şi cinci de exemplare, ci în gazetele de la Istanbul, cu tiraje de milioane de exemplare. Am rezumatul romanului la mine. Dacă vi-l citesc, aţi putea să-mi spuneţi ce şanse ar avea să se publice la Istanbul?

Ka s-a uitat la ceas.

– Este foarte scurt! a spus Necip.

Tocmai atunci s-a întrerupt curentul electric şi întregul Kars s-a cufundat în beznă. Necip a dat fuga la tejghea, orientându-se după lumina răspândită de sobă, a luat o lumânare, a aprins-o, a lăsat să pice puţină ceară pe o farfurie, a lipit lumânarea de fundul acesteia şi a aşezat farfuria pe masă. S-a apucat să citească, cu voce tremurândă, hârtiile mototolite pe care le scosese din buzunar, înghiţind în sec la răstimpuri:

În anul 3579, pe planeta Gazzali, astăzi încă necunoscută, oamenii erau mai bogaţi, iar viaţa era cu mult mai tihnită decât ce trăim noi astăzi, dar împotriva a ceea ce cred materialiştii, oamenii nu renunţaseră la viaţa lor spirituală, pe motiv că „erau avuţi". Ba dimpotrivă, toată lumea nutrea o mare curiozitate în privinţa unor subiecte precum existenţa şi neantul, omul şi universul, Allah şi robii săi. De aceea, în cel mai izolat ungher al acestei planete roşii fusese deschis un Liceu de Ştiinţe Islamice şi de Retorică, la care nu erau admişi decât cei mai mintoşi şi mai sârguincioşi dintre elevi. La acest liceu învăţau doi prieteni de suflet: aceşti doi prieteni la cataramă, care-şi luaseră numele de Necip şi de Fazıl, inspiraţi de Necip Fazıl, ale cărui cărţi încă pline de prospeţime, scrise cu o mie şase sute de ani în urmă, pe aceeaşi temă a raportului dintre Occident şi Orient, le citiseră cu admiraţie, obişnuiau să citească de nenumărate ori capodopera marelui maestru, Marele Orient, *se vedeau noaptea la internat pe ascuns de toată lumea, în patul lui Fazıl, aflat sus de tot, se vârau sub plapumă, unul lângă altul, contemplau fulgii de zăpadă albaştri care se făceau nevăzuţi pe măsură ce coborau asupra acoperişului de cristal de deasupra lor, asemuindu-i pe*

fiecare cu câte o planetă dispărută, şi tăifăsuiau în şoaptă despre rostul lumii şi despre ceea ce urmau să înfăptuiască.

Această prietenie pură, pe care cei haini încercau s-o întineze cu glume otrăvite de invidie, a sfârşit prin a fi umbrită într-o bună zi. Cei doi s-au îndrăgostit în aceeaşi clipă de o fecioară pe nume Hicran, care fusese proiectată ca o rază de lumină în oraşul acela îndepărtat. Nici măcar revelaţia faptului că tatăl lui Hicran era ateu nu i-a mântuit de această dragoste fără leac, ba dimpotrivă, dragostea pe care o nutreau faţă de ea a sporit şi mai mult. Aşa încât au priceput îndată, din străfundul inimii, că unul dintre ei era în plus pe planeta roşie, că unul dintre ei trebuia să moară şi, înainte de toate, şi-au promis unul altuia cele ce urmează: acela dintre ei care urma să moară, indiferent care avea să fie acesta, avea să revină după o vreme de pe lumea cealaltă, chiar dacă s-ar fi aflat la nu ştiu câţi ani-lumină, şi să-i povestească celui rămas pe lumea aceasta despre ceea ce le stârnea cea mai mare curiozitate – despre viaţa de după moarte.

N-au izbutit defel să se decidă cine şi cum avea să moară, deoarece amândoi ştiau că adevărata fericire era să te jertfeşti pentru fericirea celuilalt. Dacă unul dintre ei, de pildă Fazıl, spunea „să ne punem amândoi deodată mâinile neprotejate la priză", celălalt, Necip, pretindea imediat că aceea era o viclenie scornită de Fazıl ca să se sacrifice şi să moară el, deoarece prin priza aflată în partea lui trecea mai puţin curent. Şovăielile de felul acesta, care au durat luni de zile şi care i-au făcut să sufere crunt pe amândoi, au luat sfârşit într-o seară, pe neaşteptate: când s-a întors de la cursurile serale, Necip a descoperit în patul de sus trupul neînsufleţit al iubitului său prieten, care fusese împuşcat fără cruţare.

În anul următor, Necip s-a căsătorit cu Hicran, iar în noaptea nunţii i-a povestit acesteia despre înţelegerea pe care o făcuse cu prietenul său şi despre faptul că, într-o bună zi, năluca lui Fazıl urma să se întoarcă la el. Hicran i-a spus că, de fapt, ea fusese îndrăgostită de Fazıl, că la moartea lui plânsese zile întregi, de i se înroşiseră ochii, şi că nu se măritase cu Necip decât pentru că fusese prieten cu Fazıl şi semăna cu el. Aşa încât n-au mai făcut dragoste şi şi-au interzis să se iubească până în ziua în care Fazıl avea să revină de pe lumea cealaltă.

Trecând însă anii, mai întâi sufletele, iar apoi şi trupurile lor au prins să se dorească fierbinte. Într-o seară, când au fost proiectaţi din Univers în oraşul Kars, spre a face o inspecţie, nu

s-au mai putut înfrâna şi s-au iubit nebuneşte. Păreau să-l fi uitat pe Fazıl, care le chinuia conştiinţele ca o durere de dinţi. Doar în sufletele lor mai stăruia un sentiment de vinovăţie, care devenea din ce în ce mai aprig pe măsura trecerii timpului, iar faptul acesta i-a înspăimântat. Au crezut pe moment că urmau să fie sufocaţi de un simţământ straniu, amestecat cu teamă, aşa încât s-au ridicat amândoi în capul oaselor. În aceeaşi clipă, ecranul televizorului aflat în faţa lor s-a luminat de la sine, iar în cadrul lui şi-a făcut apariţia, ca o fantomă, imaginea orbitoare şi plină de limpezime a lui Fazıl. Purta încă pe frunte şi sub buza de jos rănile de gloanţe, proaspete şi însângerate, pe care le avea în ziua în care fusese ucis.

— Sufăr nespus, a spus Fazıl. N-a rămas loc în care să nu mă fi dus ori ungher pe care să nu-l fi văzut pe lumea cealaltă. (Am să scriu în detaliu despre aceste călătorii inspirându-mă din *Iluminările de la Mecca*, de Gazzali[1] şi din Ibn Arabi[2], a spus Necip.)

Am avut parte de cele mai alese semne de bunăvoinţă din partea îngerilor Domnului, şi am ajuns în locuri cu neputinţă de atins ale Tronului Dumnezeiesc, şi am văzut chinurile îngrozitoare la care sunt supuşi ateii cu cravată, precum şi trufaşii şi pozitiviştii colonialişti care-şi bat joc de credinţele noroadelor lor, dar cu toate acestea n-am izbutit să fiu fericit, deoarece mintea mea se afla aici, alături de voi.

---

1. Abu-Hamid bin Muhammad bin Muhammad bin Muhammad Al-Ghazzali (1058-1111), mistic şi teolog islamic, originar din Tus (Iran). A fost o vreme profesor la celebra şcoală coranică al-Nizamiyya din Bagdad, unde şi-a scris şi publicat o mare parte dintre lucrările care l-au făcut celebru. Vasta sa operă cuprinde, printre altele, *Reînvierea ştiinţelor religioase, Salvatorul de la rătăcire, Firida luminilor, Incoerenţa filozofilor.* Lucrarea *Iluminările de la Mecca* îi aparţine, de fapt, lui Ibn Arabi.
2. Muhyi-d-Din Abu-'Abd Allah Muhammad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. al-'Arabi al-Hatimi al-Ta'i, cunoscut ca Ibn 'Arabi (m. 1240), unul dintre cei mai importanţi exponenţi ai sufismului (mistica islamică). Născut în Andaluzia, a călătorit în întreaga lume islamică, stabilindu-se o vreme şi în Asia Mică. Vasta sa operă a fost popularizată, după moartea maestrului, îndeosebi de Sadr al-Din al-Qunyawi şi de aşezământul patronat de acesta la Konya (vechiul Iconium), devenind obiect de studiu în şcolile coranice din Imperiul Otoman.

Cei doi soți o ascultau pe nefericita vedenie cu uimire și spaimă.

— Ceea ce m-a făcut nefericit ani de zile nu a fost faptul că voi doi urmați să vă aflați fericirea într-o bună zi, așa cum am văzut că s-a petrecut în această noapte. Dimpotrivă, doream fericirea lui Necip mai mult decât îmi doream propria fericire. Iubindu-ne atât de mult, ca niște prieteni ce eram, nu izbuteam sub nici o formă nici să ne sinucidem, nici să ne ucidem unul pe altul. Părea că amândoi ne înveșmântaserăm într-un soi de armură a nemuririi pentru că prețuiam mai mult viața celuilalt decât ne prețuiam propria viață. Ce simțământ minunat! Moartea mea mi-a dovedit însă că greșisem crezând în acest simțământ.

— Nu! a strigat Necip. Nu mi-am prețuit niciodată viața mai mult decât am prețuit-o pe-a ta.

— Dacă lucrul acesta ar fi fost adevărat, eu n-aș fi avut cum să mor, a spus năluca lui Fazıl. Iar tu nu te-ai fi căsătorit niciodată cu frumoasa Hicran. Am murit pentru că tu mi-ai dorit moartea în taină, ascunzându-ți până și ție acest lucru.

Deși Necip a negat din nou acest fapt din răsputeri, năluca nici măcar nu l-a ascultat:

— Bănuiala că-mi doreai moartea, dar și gândul că ai fost implicat în uciderea mea, când am fost împușcat în frunte și aici, în locul acesta, la adăpostul întunericului nopții, în vreme ce dormeam în patul meu de sus, teama că te-ai înhăitat cu vrăjmașii Șeriat-ului nu mi-a dat deloc pace pe lumea cealaltă, a spus năluca. – Necip tăcuse și încetase să o mai contrazică. – Nu există decât o singură cale pentru a mă putea izbăvi de această neodihnă și a putea pătrunde în Rai, pentru ca tu, la rândul tău, să te poți mântui de bănuiala acestui păcat înspăimântător, a mai spus năluca. Află cine este ucigașul meu. Vreme de șapte ani și șapte luni n-a fost aflat nici măcar un suspect. Vreau ca aceluia implicat în moartea mea, ba chiar în mod intenționat, să i se aplice legea talionului. Atâta vreme cât ființa aceea abjectă nu va fi pedepsită, nu veți mai avea nici voi parte de tihnă în lumea aceasta pieritoare, pe care o socotiți a fi lumea cea adevărată.

Năluca a dispărut apoi brusc de pe ecran, fără ca cei doi soți, uluiți și cu ochii în lacrimi, să mai fi avut răgazul de a protesta.

– Ei, și-apoi ce s-a mai întâmplat? a întrebat Ka.

– Încă n-am hotărât ce va urma, a spus Necip. Ce părere aveți, dacă scriu povestea asta o să se vândă?

Deoarece Ka tăcea, a adăugat imediat:

– Eu, de fapt, cred din toată inima în fiecare rând pe care-l scriu. La ce se referă povestea asta, după dumneavoastră? Ce-aţi simţit când v-am citit-o?

– Mi-am dat seama, înfiorat, că eşti absolut convins de faptul că viaţa aceasta nu reprezintă decât o pregătire pentru viaţa cealaltă.

– Da, aşa cred, a spus Necip, emoţionat. Dar asta nu e de ajuns. Allah vrea să fim fericiţi şi pe lumea asta. Şi cât de împovărător este acest lucru!

Au tăcut, cu gândul la povara de care vorbise.

În acel moment, a venit lumina, dar muşteriii ceainăriei n-au scos o vorbă, de parcă ar fi continuat să stea pe întuneric. Proprietarul localului a început să dea cu pumnii în televizorul care nu mai funcţiona.

– Au trecut douăzeci de minute de când stăm aici, a spus Necip. Pesemne că ai noştri mor de curiozitate să ştie ce se petrece.

– Care „ai noştri"? a întrebat Ka. E şi Fazıl printre ei? Astea sunt numele voastre adevărate?

– Bineînţeles că numele meu este fals, la fel ca şi numele lui Necip din poveste. Nu mă mai iscodiţi ca poliţaii! În ceea ce-l priveşte pe Fazıl, el nu frecventează niciodată asemenea locuri, a spus Necip cu un aer misterios. Fazıl este cel mai musulman dintre noi şi, totodată, cel în care am cea mai deplină încredere. Se teme însă că dacă se amestecă în politică o să fie pus la index şi exmatriculat. Are un unchi în Germania, o să-l convingă să-l ia şi pe el acolo; în ceea ce ne priveşte pe noi doi, ţinem foarte mult unul la altul şi sunt sigur că, dacă mă va omorî cineva, el mă va răzbuna. De fapt, suntem mai apropiaţi decât arătam în poveste şi putem spune fiecare ce face celălalt într-un moment sau altul, oricât am fi de departe.

– Ce face acum Fazıl?

– Hmmm! a spus Necip, cu un aer ciudat. E la internat şi învaţă.

– Cine e Hicran?

– Se numeşte altfel, ca şi noi, de altfel. Hicran este numele pe care i-l dăm noi, între noi, nicidecum numele pe care şi-l dă ea. Unii îi scriu neîncetat scrisori şi poezii de dragoste, dar nu i le trimit, de frică. Dacă aş avea o fată, mi-aş dori să fie

la fel de frumoasă, de deşteaptă şi de curajoasă ca ea. Este lidera fetelor „îmbrobodite", nu se teme de nimic şi are foarte multă personalitate. De fapt, la început, sub înrâurirea lui taică-său, care e ateu, era necredincioasă; făcea pe manechinul la Istanbul, apărea la televizor şi-şi arăta fundul, picioarele. Se zice că ar fi venit aici pentru o reclamă la şampon, care urma să se difuzeze la televizor. Trebuia să se oprească, deodată, în faţa camerelor de luat de vederi, în vreme ce trecea pe bulevardul Gâzi Ahmet Paşa – cel mai sărman şi mai murdar, dar, totodată, şi cel mai frumos bulevard din Kars –, să-şi desfacă şi să-şi scuture deodată, ca pe un stindard, minunatul păr şaten, care-i ajunge până la brâu, şi să spună: „În ciuda mizeriei care domneşte în frumosul oraş Kars, părul meu este întotdeauna curat şi strălucitor datorită şamponului Blendax". Reclama urma să fie prezentată în întreaga lume, şi întreaga lume avea să râdă de noi. Două fete de la Institutul Pedagogic, care pe atunci se aflau deja în fruntea luptei pentru păstrarea vălului, o ştiau de la televizor şi din gazetele de scandal care relatau poveştile ruşinoase pe care le trăia alături de odraslele bogătaşilor din Istanbul şi o admirau în taină, aşa încât au invitat-o la un ceai. Hicran s-a dus, ca să-şi bată joc de ele. Odată ajunsă acolo, s-a plictisit repede şi le-a zis: „De vreme ce credinţa voastră – da, n-a spus «credinţa noastră», ci «credinţa voastră» – vă interzice să vă lăsaţi părul la vedere, iar statul, să vi-l acoperiţi, n-aveţi decât să vă radeţi şi voi în cap, ca – aici a rostit numele unei vedete rock străine – şi să vă puneţi câte un belciug de fier în nas! Atunci toată lumea o să se arate interesată de voi!". Fetele noastre erau într-o stare atât de jalnică, încât au râs odată cu ea la auzul acestor vorbe de ocară! Prinzând curaj, Hicran le-a zis „daţi-vă jos de pe capetele alea drăgălaşe bucăţile de pânză care vă poartă spre bezna Evului Mediu" şi a întins mâna către basmaua celei mai derutate dintre ele, căutând s-o apuce, numai că în clipa aceea mâna i-a rămas ca înţepenită. Hicran s-a aruncat imediat la pământ şi i-a cerut iertare fetei – fratele ei, prostul proştilor, e cu noi în clasă. A doua zi a venit iar la ele, în ziua următoare a mai venit o dată, iar apoi li s-a alăturat şi nu s-a mai întors la Istanbul. Crede-mă, e o sfântă care a preschimbat broboada într-un stindard politic al musulmanelor oprimate din Anatolia!

– Atunci de ce n-ai mai spus şi altceva despre ea în poveste, dincolo de faptul că e fecioară? l-a întrebat Ka. De ce nu le-a trecut prin minte lui Necip şi lui Fazıl să-i ceară părerea lui Hicran înainte de a se omorî unul pe altul pentru ea?

S-a aşternut o tăcere încordată, timp în care Necip şi-a ridicat minunaţii ochi – unul dintre ei avea să fie spulberat la două ore şi trei minute după aceea – în sus, către nivelul străzii, şi a contemplat, dus pe gânduri, ninsoarea care se cernea asemenea unui poem ce se prelinge alene prin întuneric.

– Uite-o! Ea este, uite-o! a şoptit apoi Necip.

– Cine?

– Hicran! Pe stradă!

13

Nu-mi discut credința cu un ateu

O PLIMBARE PRIN NINSOARE ALĂTURI DE KADIFE

Tocmai intra în ceainărie, venind de afară. Era îmbrăcată cu un palton violet, purta nişte ochelari negri, care o făceau să semene cu o eroină desprinsă dintr-o scriere ştiinţifico-fantastică, iar pe cap avea nu atât o broboadă – simbolul islamului politic –, cât un batic banal, de felul celor pe care Ka le văzuse purtate de mii de femei, încă din copilărie. Dându-şi seama că tânăra femeie se îndrepta spre el, Ka s-a ridicat în picioare, aşa cum fac elevii când intră profesorul în clasă.

– Eu sunt Kadife, sora lui Ipek, a spus femeia, cu un zâmbet uşor. Vă aşteptăm cu toţii la cină. Tata mi-a cerut să vă însoţesc.

– De unde ştiaţi că sunt aici? a întrebat Ka.

– La Kars, toată lumea este la curent cu tot ceea ce se petrece în oraş, clipă de clipă, a spus Kadife, fără umbră de zâmbet. E suficient ca lucrul respectiv să se petreacă aici.

Pe chipul ei îşi făcuse apariţia o expresie amară, pe care Ka nu şi-o putea explica. Ka i l-a prezentat pe Necip, spunând:

– Prietenul meu, poet şi romancier!

S-au măsurat unul pe altul, fără a-şi strânge mâna. Ka a interpretat acest amănunt ca pe un semn de încordare. Mult mai târziu, rememorând cele întâmplate, avea să ajungă la concluzia că cei doi islamişti nu-şi strânseseră mâna din pricina „vălului". Necip se uita la ea, alb la faţă ca varul, de parcă ar fi văzut-o pe Hicran care abia îşi făcuse apariţia din cosmos, dar Kadife se purta atât de firesc, încât niciunul dintre bărbaţii din ceainărie nu a întors capul să o privească. De altfel, nu era atât de frumoasă ca sora ei mai mare.

În vreme ce păşea însă alături de ea pe bulevardul Atatürk, prin ninsoare, Ka se simţea nespus de fericit. O găsea atrăgătoare pentru că putea sporovăi cu ea nestingherit, contemplându-i chipul modest şi pur, încadrat de batic, dar mai puţin frumos decât chipul surorii ei, şi, privind-o adânc în ochii albaştri - la fel de albaştri ca ochii lui Ipek –, se gândea deja că o trădase pe sora ei.

Mai întâi au vorbit despre vreme, într-un mod la care Ka nu se aştepta deloc. Kadife era la curent până şi cu amănunte pe care nu le-ar fi putut cunoaşte decât bătrânii care-şi orânduiau şi umpleau zilele stând cu urechea ciulită la ştirile de la radio. Kadife i-a dezvăluit că valul de aer rece, asociat cu scăderea presiunii, care venea dinspre Siberia urma să mai dureze două zile, că dacă avea să continue să ningă la fel de abundent, drumurile urmau să rămână închise încă două zile, că la Sarıkamış[1] zăpada atinsese o sută şaizeci de centimetri, că locuitorii din Kars n-aveau încredere în buletinele meteorologice, că cel mai răspândit subiect de bârfă era faptul că autorităţile susţineau întotdeauna că temperatura aerului era cu cinci-şase grade mai ridicată, ca să nu demoralizeze populaţia (nimeni nu avea să abordeze însă acest subiect în faţa lui Ka).

În copilărie, când locuiau la Istanbul, ea şi Ipek îşi doreau mereu să ningă mai mult: zăpada îi evoca frumuseţea şi scurtimea vieţii şi o făcea să simtă că, în ciuda tuturor adversităţilor, fiinţele omeneşti semănau, de fapt, între ele, că universul şi timpul erau nemărginite, în vreme ce lumea oamenilor era limitată. De aceea, când ningea, oamenii se strângeau mai aproape unul de altul. Aveai sentimentul că ninsoarea care se cernea asupra duşmăniilor, a ambiţiilor, a mâniei care stârnea vrajba nu făcea decât să-i apropie.

Au tăcut o bucată de vreme. Pe strada Martirul Cengiz Topal, unde se închiseseră toate prăvăliile, n-au întâlnit ţipenie de om. Ka a simţit că plimbarea prin ninsoare alături de Kadife îi provoca deopotrivă plăcere şi nelinişte. Şi-a aţintit ochii asupra luminilor unei vitrine aflate în capătul străzii; se temea ca nu cumva, întorcându-se şi privindu-i chipul mai stăruitor, să se îndrăgostească şi de Kadife. Oare o iubea pe sora ei? Ştia

1. Oraş din districtul cu acelaşi nume, situat în provincia Kars.

că în sufletul lui stăruia dorința înțeleaptă de a se îndrăgosti nebunește de cineva. Când au ajuns în capătul străzii, au constatat că dincolo de vitrina luminoasă pe care o zăriseră de departe și pe care era lipită o foaie de hârtie smulsă dintr-un caiet ce anunța că „dată fiind reprezentația teatrală din această seară, întâlnirea cu domnul Zihni Sevük, candidat la președinția Partidului Patria Liberă, a fost amânată", în mica și înghesuita berărie Veselia se afla toată trupa de teatru, în frunte cu Sunay Zaim, care bea cu înfrigurare, cu douăzeci de minute înainte de începerea spectacolului, de parcă ar fi fost vorba de ultima cupă cu băutură din viața fiecăruia dintre ei.

Văzând că printre afișele electorale din vitrina berăriei se găsea și enunțul „omul este o culme a creației lui Dumnezeu, iar sinuciderea – o blasfemie", tipărit pe hârtie galbenă, Ka a întrebat-o pe Kadife ce credea despre sinuciderea lui Teslime.

– De-acum ai să vorbești despre Teslime în ziarele de la Istanbul și din Germania ca despre o poveste interesantă, a spus Kadife, cu o ușoară mânie.

– Abia am ajuns să cunosc Karsul, a spus Ka. Dar, pe măsură ce-l cunosc, am sentimentul că nu voi putea povesti nimănui din afară ceea ce se petrece aici. Mă podidesc lacrimile când mă gândesc la fragilitatea existenței umane și la inutilitatea suferințelor pe care le îndurăm.

– Numai ateii care n-au suferit niciodată pot socoti că suferințele sunt zadarnice, a spus Kadife. Pentru că, în cele din urmă, până și ateii care suferă cât de cât ajung să nu mai poată răbda prea mult necredința și sfârșesc prin a crede.

– Dar, ajunsă la capătul suferinței sale, Teslime a murit ca o necredincioasă, sinucigându-se, a spus Ka, îmboldit de o încăpățânare care se datora rachiului băut mai înainte.

– Da, dacă Teslime s-a sinucis, înseamnă că a murit săvârșind un păcat. Pentru că cel de-al douăzeci și nouălea preasfânt verset al surei „Femeile" interzice în mod cât se poate de explicit curmarea propriei vieți. Dar faptul că prietena noastră s-a sinucis și a săvârșit un păcat nu înseamnă că afecțiunea profundă, egală cu dragostea, pe care o nutream față de ea ar fi fost știrbită în vreun fel.

– Afirmi, așadar, că îl putem iubi sincer pe un nefericit care a săvârșit o faptă blamată de religie? a spus Ka, încercând

s-o impresioneze pe Kadife. Vrei să spui că noi credem în Allah cu raţiunea, nu cu inima, la fel ca occidentalii, care nu mai au nevoie de el?

– Preasfântul *Coran* reprezintă porunca lui Allah, iar poruncile categorice şi lipsite de echivoc sunt departe de a putea fi puse-n discuţie de noi, robii Domnului, a spus Kadife, încrezătoare în sine. Asta nu înseamnă, desigur, că religia noastră nu are şi aspecte care pot fi aduse în discuţie. Te rog, nu te supăra, eu nu vreau să vorbesc despre credinţa mea nici măcar cu un simplu laic, darmite cu un ateu.

– Ai dreptate.

– Nu mă număr nici printre islamiştii aceia exasperanţi care încearcă să le explice laicilor că islamul este o religie laică, a adăugat Kadife.

– Ai dreptate.

– Este a doua oară când afirmi că am dreptate, dar nu cred că eşti într-adevăr convins de asta, a spus Kadife, zâmbind.

– Iar ai dreptate, a spus Ka, fără urmă de zâmbet.

Au mers o vreme în tăcere. Putea, oare, să se îndrăgostească de ea în locul surorii ei? Ka ştia foarte bine că n-ar fi putut încerca nici un fel de atracţie sexuală faţă de o femeie care purta văl, dar, cu toate acestea, nu s-a putut împiedica să nu se lase purtat o clipă de acest gând tainic.

Când au ajuns în aglomeraţia de pe bulevardul Karadağ, a adus mai întâi vorba despre poezie, apoi a adăugat, stângaci, că şi Necip era poet şi a întrebat-o dacă ştia că avea foarte mulţi admiratori care o venerau sub numele de Hicran, la Liceul Imam Hatip.

– Sub ce nume?

Ka a rezumat şi celelalte poveşti care se spuneau pe seama lui Hicran.

– Niciuna dintre ele nu este adevărată, a spus Kadife. N-am auzit asemenea scorneli nici din gura altor elevi de la Imam Hatip, pe care îi cunosc. – După câţiva paşi, a adăugat, zâmbind: Dar povestea cu şamponul am auzit-o mai demult.

A spus, pentru a indica care era obârşia poveştii scornite pe socoteala ei, că primul care le propusese fetelor „îmbrobodite" să se radă în cap pentru a atrage atenţia presei occidentale fusese un mizerabil de gazetar chivernisit din Istanbul:

– Un singur lucru e adevărat în toate fabulațiile astea: da, când m-am dus prima oară în vizită la prietenele mele cărora li se spune „fetele îmbrobodite", m-am dus ca să fac haz de ele! Pe deasupra, mai eram şi curioasă. Bine – m-am dus la ele dintr-un soi de curiozitate pusă pe şagă.

– Şi ce s-a petrecut după aceea?

– Venisem aici pentru că punctajul obţinut la examenul de admitere îmi permitea să urmez Institutul Pedagogic şi pentru că sora mea locuia, de fapt, la Kars. Fetele acelea erau, până la urmă, colegele mele de clasă, aşa încât, chiar dacă nu eram o fiinţă credincioasă, n-aveam cum să nu mă duc pe la ele, odată ce mă invitaseră acasă. În ciuda vederilor mele de atunci, am simţit că aveau dreptate. Aşa fuseseră crescute de părinţi. Le sprijinise chiar statul, prin educaţia religioasă din şcoală. Cei care le spuseseră ani de zile să-şi acopere capul le cereau acum să renunţe la văl, pentru că aşa voiau autorităţile. Într-o bună zi, mi-am acoperit şi eu părul, din pură solidaritate politică. Îmi era teamă, pe de o parte, de ceea ce făceam, însă pe de altă parte zâmbeam. Poate şi pentru că-mi adusesem aminte că eram fiica unui ateu, vechi oponent al statului. Când m-am dus aşa la şcoală, eram convinsă că făceam ceea ce făceam doar pentru o zi: o amintire politică simpatică, un „gest de libertate" de care îţi aminteşti peste ani ca de o glumă... Dar autorităţile, poliţia, ziarele de aici s-au năpustit asupra mea cu atâta înverşunare, încât nu m-am mai putut desprinde de această poveste, prevalându-mă de latura ei zeflemitoare, „uşoară". Ne-au închis, sub pretextul participării la o demonstraţie neautorizată. Dacă, la ieşirea din puşcărie, care s-a petrecut după o zi, aş fi spus „o las baltă, nu credeam, de fapt, în asta de la bun început!", întregul Kars m-ar fi scuipat în faţă. Acum ştiu că Allah mi-a trimis toată acea prigoană ca să-mi pot afla calea. Cândva eram şi eu atee, ca tine. Nu te mai uita aşa la mine - simt că mă compătimeşti!

– Nu mă mai uit aşa la tine.

– Ba te uiţi! Nu mă simt mai caraghioasă decât tine. Nu mă simt nici mai presus, să ştii!

– Ce spune tatăl tău despre toate aceste lucruri?

– Ne descurcăm. Dar lucrurile evoluează către un punct în care vor deveni incontrolabile şi ne este foarte teamă, pentru

că ne iubim foarte mult. La început, tata s-a fălit cu mine, iar în ziua în care m-am dus la şcoală cu broboadă s-a comportat de parcă ar fi fost vorba de o formă de revoltă foarte specială. Ne-am uitat împreună în oglinda cu ramă de bronz rămasă de la mama, ca să vedem cum îmi stă baticul pe cap şi, în vreme ce ne aflam acolo, în faţa ei, m-a sărutat. Deşi discutaserăm foarte puţin pe această temă, anumite lucruri erau bine stabilite: ceea ce făceam eu era demn de stimă, pentru că nu era vorba de islamism, ci de o formă de acţiune îndreptată împotriva statului. Tata avea aerul să sugereze „asta i se potriveşte fetei mele", dar în sinea lui se temea, aşa cum mă temeam şi eu. Ştiu că atunci când am fost arestată s-a speriat şi l-au copleşit remuşcările. A susţinut că poliţia politică nu avea, de fapt, treabă cu mine, ci tot cu el. Angajaţii de la MIT, care ţineau cândva evidenţa stângiştilor încrâncenaţi, a democraţilor, i-ar fi trecut acum pe răboj pe islamişti şi era logic să înceapă cu fata unui vulpoi bătrân, etc. Toate aceste amănunte mă obligau să fac un pas înapoi, pe când tata era forţat să mă sprijine la fiecare mişcare, numai că, pe măsură ce trecea timpul, lucrurile se complicau tot mai mult. Ştii, există un anumit soi de bătrâni care percep sunetele pe care le aud răsunând în casă – trosnetul sobei, nesfârşita sporovăială a nevestei despre anumite lucruri, scârţâitul balamalelor de la uşi –, fără ca mintea lor să le ia, de fapt, în seamă; aşa se comportă acum şi tata în privinţa luptei pe care o duc eu pentru fetele cu broboadă. Se răzbună făcând, mojic, pe ateul când vine pe la noi vreuna dintre aceste fete, dar până la urmă totul se transformă într-un fel de toană îndreptată împotriva statului. Deoarece socotesc că abilitatea fetelor de a nu se lăsa mai prejos şi de a-i întoarce tatei vorba este o formă de maturitate, organizez reuniuni acasă. În seara aceasta, va veni Hande, una dintre ele. După moartea lui Teslime, Hande s-a hotărât să renunţe la văl ca urmare a presiunilor exercitate de familie asupra ei, dar nu reuşeşte să-şi pună hotărârea în aplicare. Tata spune uneori că toate aceste lucruri îi amintesc de vremurile de demult ale comunismului. Există tot soiul de comunişti: indivizi orgolioşi, care se vâră în povestea asta pentru a-şi ajuta poporul să se maturizeze şi ţara să se ridice, precum şi inocenţi care se angajează mânaţi de sentimentul dreptăţii şi al egalităţii. Orgolioşii se dau în

vânt după putere, le dau sfaturi tuturor, sunt aducători de rele, şi-atât. În ceea ce-i priveşte pe inocenţi, aceştia nu-şi dăunează decât lor înşile; de fapt, este singurul lucru pe care şi-l doresc. Vor să împărtăşească necazurile celor sărmani, mânaţi de un simţământ de vinovăţie, dar sfârşesc mai rău ca ei. Tata era profesor, a fost dat afară din serviciu, schingiuit, i s-a smuls o unghie, a înfundat puşcăria. A ţinut ani de zile o papetărie, ajutat de mama, făceau fotocopii, uneori mai traducea romane din franceză, alteori umbla din poartă-n poartă ca să vândă enciclopedii în rate. Pe vremea când eram foarte nefericiţi, când sufeream din pricina lipsurilor, sau aşa, brusc, pe nepusă masă, ne îmbrăţişa şi plângea. Se temea nespus să nu ni se întâmple ceva rău. Când au venit poliţiştii la hotel, după ce a fost împuşcat directorul Institutului Pedagogic, a început să-i fie frică. I-a mai bombănit şi pe ei. Am auzit că l-ai fi văzut pe Lacivert. Nu-i spune tatei.

– N-o să-i spun, a zis Ka. – S-a oprit şi şi-a scuturat zăpada de pe haine. – Nu trebuia s-o luăm în direcţia asta, spre hotel?

– O putem lua şi pe-aici. N-o să stea nici ninsoarea, şi nici subiectele noastre n-or să se epuizeze. Să-ţi arăt şi Strada Măcelarilor. Ce voia Lacivert de la tine?

– Nimic.

– A adus vorba în vreun fel de noi, de tata, de sora mea?

Ka a zărit o expresie de îngrijorare pe chipul ei.

– Nu-mi amintesc, a spus el.

– Tuturor le e teamă de el. Şi nouă ne e teamă. În toate prăvăliile de-aici sunt măcelării faimoase prin partea locului.

– Cum îşi petrece ziua tatăl tău? a întrebat-o Ka. Nu iese niciodată din casa voastră-hotel?

– El este cel care conduce hotelul. Le dă instrucţiuni tuturor: administratorului, femeii de serviciu, spălătoresei, băieţilor buni la toate. Şi noi, sora mea şi cu mine, ne ocupăm de tot soiul de treburi. Tata nu iese decât foarte rar. În ce zodie eşti născut?

– Gemeni, a spus Ka. Se zice să gemenii ar fi foarte mincinoşi, dar nu ştiu...

– Nu ştii dacă sunt foarte mincinoşi sau nu ştii dacă tu ai minţit vreodată?

– Dacă tot crezi în stele, ghiceşti, pesemne, de undeva că ziua de azi este una foarte specială pentru mine.

– Da, mi-a spus sora mea că astăzi ai scris o poezie.

– Sora ta îţi spune tot?

– Aici avem două feluri de a ne distra: vorbim despre orice şi ne uităm la televizor. Vorbim chiar în timp ce ne uităm la televizor. Şi ne uităm la televizor în timp ce vorbim. Sora mea e foarte frumoasă, nu-i aşa?

– Da, e foarte frumoasă, a spus Ka, plin de respect. Dar şi tu eşti frumoasă, a adăugat el, politicos. Ai de gând să-i spui până şi asta?

– N-am să-i spun, a spus Kadife. O să fie taina noastră. Secretele împărtăşite sunt cel mai potrivit început pentru o prietenie trainică.

Şi-a scuturat zăpada adunată pe pelerina lungă, mov, cu care era îmbrăcată.

14

Ce fel de poezie scrieți?

LA CINĂ, DESPRE DRAGOSTE, VĂL ȘI SINUCIDERE

În fața Teatrului Național au zărit o mulțime de lume, aflată în așteptarea „spectacolului" care urma să înceapă curând. În ciuda ninsorii care se cernea fără oprire, la poarta clădirii vechi de o sută zece ani, ca și pe trotuare, se buluceau tot soiul de pierde-vară, de tineri care o șterseseră de prin cămine ori de lângă părinți îmbrăcați sumar, în sacou și cămașă, precum și de copii fugiți de-acasă care-și doreau, cu toții, să aibă parte de-o distracție, oricare-ar fi fost aceasta. Printre ei se găseau și familii venite în păr, cu mic, cu mare. Ka a văzut pentru prima oară de când se afla la Kars o umbrelă deschisă, de culoare neagră. Kadife știa că în program era inclusă și o poezie a lui Ka, dar acesta a pus punct subiectului, afirmând că nici nu-i trecea prin cap să vină acolo și că, de fapt, nici nu avea timp de așa ceva.

Simțise că i se revela o nouă poezie. A grăbit pasul, străduindu-se să nu mai scoată o vorbă până la hotel. A urcat imediat în camera lui, pretextând că voia să se aranjeze înainte de masă, și-a scos paltonul, s-a așezat la măsuță și a așternut versurile pe hârtie, zorit. Poezia se referea mai cu seamă la prietenie și la tovărășia de taină. În poem, se regăseau întocmai zăpada, stelele, motivele acelei zile fericite, deosebite, precum și unele expresii auzite din gura lui Kadife, iar Ka privea cu plăcere și emoție, de parcă ar fi contemplat un tablou, cum se înșirau rândurile unele sub altele. Mintea sa orânduise lucrurile discutate cu frumoasa Kadife potrivit unei logici misterioase, iar în poezia intitulată „Prieteșugul stelelor" se arăta că

fiecare ființă are o stea, fiecare stea, o surată și fiecare om - un seamăn, a cărui stea aduce cu a lui și pe care îl poartă înlăuntrul său ca pe un sfetnic de taină. Ceva mai târziu avea să cugete că nu dusese până la capăt unele versuri și cuvinte, deși percepea întru totul armonia și desăvârșirea poeziei, pentru că era cu gândul la Ipek, pentru că întârziase la masă și, totodată, pentru că era nespus de fericit.

Când a sfârșit poezia, a coborât grăbit în holul hotelului, iar apoi în biroul folosit de proprietari. Aici, în mijlocul unei încăperi spațioase, cu tavan înalt, se afla Turgut Bey, care ședea în capul mesei așternute cu dichis, între Kadife și Ipek, cele două fiice ale sale. Pe o latură a mesei se afla o a treia fată, despre care nou-venitul Ka a ghicit imediat, dat fiind baticul cochet, de culoare violetă pe care-l purta, că era Hande, prietena lui Kadife. A observat că în fața ei stătea gazetarul Serdar Bey. Ka a intuit îndată, după neorânduiala și după strania frumusețe care domneau pe masa întinsă în fața micului grup de oameni, ce păreau foarte fericiți să se afle laolaltă, după gesturile satisfăcute și agere ale lui Zahide[1], servitoarea kurdă, care dădea mereu fuga la bucătăria din spate, că Turgut Bey și fetele lui aveau obiceiul de a zăbovi îndelung la masă, seară de seară.

– M-am gândit toată ziua la dumneavoastră, mi-am făcut griji în ceea ce vă privește, pe unde ați umblat? i-a spus Turgut Bey, ridicându-se în picioare. – S-a apropiat deodată de Ka și l-a îmbrățișat cu atâta tărie, încât acesta a avut senzația că bătrânul era gata să plângă. – Se pot întâmpla oricând lucruri rele de tot, a zis el pe un ton tragic.

Când, după ce se așezase pe locul indicat de Turgut Bey - la celălalt cap al mesei, chiar în fața acestuia –, după ce-și înfulecase agitat ciorba caldă de linte care-i fusese pusă în față și după ce ceilalți doi bărbați aflați la masă se apucaseră să bea rachiu, atenția tuturor îndreptându-se o clipă asupra televizorului aflat chiar în spatele său, Ka a făcut ceea ce-și dorea de multă vreme: a contemplat pe săturate minunatul chip al lui Ipek.

Dat fiind faptul că a descris mai apoi cu de-amănuntul, în caietul pe care-l purta asupra sa, fericirea nespusă, nemărginită

1. „asceta" (tc.).

de care se simțea copleșit în acele momente, știu întocmai ce a simțit: brațele și picioarele îi erau pline de neastâmpăr, așa cum li se-ntâmplă copiilor cuprinși de exaltare, și tresăltau de nerăbdare, de parcă ar fi fost nevoite să prindă trenul care urma să-i ducă în curând, pe el și pe Ipek, la Frankfurt. Și-a închipuit o lumină aidoma celei răspândite de abajurul lămpii aflate pe masa de lucru a lui Turgut Bey, care gemea de cărți, de ziare, de registre hoteliere și de facturi, răsfrântă, de această dată, pe chipul lui Ipek de abajurul lămpii de pe masa lui de lucru din micul apartament de la Frankfurt, în care urmau să viețuiască amândoi fericiți, într-un viitor foarte apropiat.

Imediat după aceea a băgat de seamă că ochii lui Kadife erau ațintiți asupra sa. Când li s-au întâlnit privirile, pe chipul ei, mai puțin frumos decât cel al lui Ipek, a părut să se ivească o expresie fugară de gelozie, pe care a izbutit să și-o reprime îndată, cu un zâmbet complice.

Mesenii se uitau din când în când, cu coada ochiului, la televizorul deschis. Începuse de curând transmisiunea în direct de la Teatrul Național, iar un actor neobișnuit de înalt, cât o prăjină, care făcea parte din trupa de teatru pe care Ka o văzuse coborând din autobuz în seara sosirii sale la Kars tocmai prezenta programul, făcând plecăciuni ba în dreapta, ba în stânga, când Turgut Bey a schimbat brusc canalul, apăsând pe telecomanda pe care o ținea în mână. Au privit îndelung o imagine neclară, cu pete albe – o imagine alb-negru, despre care nu era prea limpede ce anume reprezenta.

– Tată! a spus Ipek. Ce ți-a venit acum cu asta?

– Aici ninge, a spus tatăl ei. Cel puțin e vorba de o imagine adevărată, de o știre reală. Știi, pe de altă parte, că dacă mă uit prea mult la ceva, am un sentiment de umilință.

– Atunci închide televizorul, tată, te rog! a spus Kadife. Aici asistăm la niște lucruri care ne umilesc pe toți.

– Povestiți-i oaspetelui nostru despre ce e vorba, a spus tatăl ei cu sfială. Faptul că nu știe mă face să nu mă simt în largul meu.

– Și pe mine, a spus Hande.

Avea niște ochi mari și negri, mânioși și nemăsurat de frumoși. Au tăcut o clipă cu toții.

– Povestește tu, Hande, a spus Kadife. Nu e nimic rușinos la mijloc.

– Ba dimpotrivă, sunt multe lucruri ruşinoase şi tocmai de aceea vreau să vă povestesc, a spus Hande.

O stranie expresie de veselie i-a luminat fugar faţa. A spus zâmbind, de parcă i-ar fi venit în minte o amintire plăcută:

– Astăzi se împlinesc patruzeci de zile de când şi-a luat viaţa prietena noastră, Teslime, a spus ea. Teslime era cea mai pioasă dintre noi şi lupta pentru credinţa ei, pentru cuvântul lui Allah. Pentru ea, vălul nu simboliza doar dragostea de Allah, ci, totodată, propria evlavie şi onoare. Nimănui nu-i trecea prin minte că s-ar fi putut sinucide. Asupra ei se făceau presiuni necruţătoare pentru a renunţa la broboadă – la şcoală o făceau profesorii, iar acasă, taică-său –, dar Teslime se ţinea tare. Tocmai era pe cale să fie exmatriculată din şcoala în care învăţa de trei ani şi pe care se pregătea s-o absolve. Într-una din zile, nişte indivizi de la poliţie l-au prins la înghesuială pe taică-său, care ţine o băcănie, şi i-au zis: „Dacă fiică-ta nu se duce la şcoală fără văl, o să-ţi închidem prăvălia şi o să te gonim din Kars". În această împrejurare, tatăl ei a ameninţat-o pe Teslime că o dă afară din casă, iar apoi, văzând că spusele sale n-aveau nici o înrâurire, a plănuit s-o mărite cu un poliţist văduv, în vârstă de patruzeci şi cinci de ani. Ba mai mult, poliţistul a început să se abată pe la prăvălie, venind de fiecare dată cu flori. Teslime ne-a spus că-i era atât de scârbă de bărbatul acela, pe care-l numea „bătrânul cu ochi metalici", încât era decisă să renunţe la val ca să nu sfârşească prin a se mărita cu el, numai că-i era imposibil să-şi pună hotărârea în aplicare. Unele dintre noi au aprobat-o, ca să nu ajungă să se mărite cu individul cu ochi metalici, pe câtă vreme altele i-au spus: „Ameninţă-l pe taică-tău cu sinuciderea!". Eu am insistat cel mai mult asupra acestei idei. Pentru că, în mod categoric, nu voiam ca Teslime să renunţe la văl. I-am spus de nenumărate ori: „Teslime, mai bine te omori decât să-ţi dai jos vălul!". O spuneam ca să mă aflu-n treabă. Ne gândeam că femeile care se sinuciseseră şi despre care citiserăm în ziare săvârşiseră o asemenea faptă mânate de necredinţă, de ataşamentul lor excesiv faţă de viaţa materială ori de nenoroc în dragoste şi socoteam că vorba aceasta, „sinucidere", avea să-l înspăimânte pe taică-său. Fiind vorba de o fată credincioasă, nici nu-mi trecea prin minte că Teslime şi-ar fi putut curma viaţa.

Când am auzit însă că se spânzurase, am fost prima care să dea crezare veştii. Deoarece am simţit îndată că, dacă aş fi fost în locul ei, aş fi făcut la fel.

Hande a început să plângă. S-a făcut tăcere. Ipek s-a dus la ea, a sărutat-o şi a dezmierdat-o. Li s-a alăturat şi Kadife; fetele s-au îmbrăţişat, Turgut Bey, care stătea cu telecomanda în mână, a rostit şi el nişte cuvinte de mângâiere şi, ca să nu plângă la rândul lui, s-a aşternut pe glume. Turgut Bey le-a atras atenţia, de parcă ar fi dus cu vorba nişte ţânci, asupra unor girafe care tocmai îşi făcuseră apariţia pe ecran, ba mai mult, Hande s-a uitat şi ea într-acolo, înlăcrimată, ca o copilită gata să se lase amăgită; au privit cu toţii îndelung, uitând, oarecum, cu totul de propriile vieţi, o pereche de girafe care păşeau fericite, ca într-o scenă filmată cu încetinitorul, undeva foarte departe, poate chiar în inima Africii, pe o suprafaţă de pământ împădurită, cufundată în umbră.

— După sinuciderea lui Teslime, Hande s-a hotărât să renunţe la văl şi să se ducă la şcoală, ca să nu-i facă pe părinţii ei şi mai nefericiţi, i-a spus apoi Kadife lui Ka. Au crescut-o ca pe un băiat, trecând prin greutăţi de neimaginat şi îndurând lipsuri nemăsurate. Părinţii ei visează că fata lor le va purta de grijă pe viitor; Hande e foarte deşteaptă. – Vorbea pe un ton blând, de parcă ar fi rostit vorbele în şoaptă, dar în aşa fel încât Hande s-o poată auzi, iar fata cu ochii în lacrimi o asculta, privind spre ecran. – La început, am încercat s-o convingem să se răzgândească, din dorinţa ca fetele care-şi acoperă capul să nu abandoneze lupta, dar când ne-am dat seama că renunţarea la văl este preferabilă sinuciderii, am decis s-o ajutăm pe Hande. Unei fete care socoteşte că portul vălului este porunca lui Allah şi care şi l-a asumat ca pe un stindard îi vine foarte greu să şi-l scoată şi să iasă în lume fără el. Hande tocmai încerca să se concentreze asupra hotărârii pe care o luase, stând închisă în casă de nu ştiu câte zile.

Ka se crispase şi el, la fel ca şi ceilalţi, cuprins de un sentiment de vinovăţie, dar când braţul lui a atins braţul lui Ipek, sufletul i-a fost copleşit de fericire. În vreme ce Turgut Bey trecea în mare grabă de la un canal la altul, Ka şi-a sprijinit temeinic braţul de braţul lui Ipek, în căutarea aceleiaşi fericiri. Când Ipek a făcut acelaşi lucru, a dat uitării melancolia care

plutea asupra mesei. Pe ecranul televizorului şi-au făcut apariţia imagini de la „seara" organizată la Teatrul Naţional. Bărbatul acela înalt cât o prăjină vorbea despre mândria de a participa la prima emisiune în direct din istoria Karsului. În timp ce acesta dădea citire programului serii, lui Ka i-a ajuns la ureche, printre povestiri în mai multe episoade, confesiuni ale portarului naţionalei, taine ruşinoase din „istoria noastră naţională", scene din Shakespeare şi din Victor Hugo, mărturisiri neaşteptate, fapte scandaloase, nume de neuitat din istoria teatrului şi a cinematografului turc, glume, cântece şi surprize care te băgau în sperieţi, propriul nume, însoţit de formula „cel mai mare poet al nostru, revenit în ţară discret, după ani de zile". Ipek l-a apucat de mână, pe sub masă.

– Înţeleg că nu doreaţi să vă duceţi acolo în aceasta seară, a spus Turgut Bey.

– Mă simt nespus de bine aici, domnule, sunt foarte fericit, a spus Ka, sprijinindu-şi şi mai bine braţul de braţul lui Ipek.

– Ca să fiu sinceră, nu vreau nicidecum să vă tulbur fericirea, a zis Hande. – Cu toţii s-au speriat oarecum de spusele ei. – Am venit însă în această seară aici pentru dumneavoastră. Nu v-am citit cărţile, dar mi-e suficient faptul că aţi ajuns în Germania, că sunteţi un poet care a văzut lumea. Spuneţi-mi, vă rog, aţi scris poezie în ultima vreme?

– La Kars mi-a venit inspiraţia mai multor poezii, a spus Ka.

– Mă întrebam dacă mi-aţi putea explica în ce fel te poţi concentra asupra unui subiect. Spuneţi-mi, vă rog, cum scrieţi poezie? Concentrându-vă, nu-i aşa?

Aceasta era întrebarea pe care femeile le-o adresau cel mai des poeţilor cu prilejul serilor de poezie la care participau cititorii turci din Germania, dar Ka a tresărit ca de fiecare dată, de parcă i s-ar fi pus o întrebare cu totul specială.

– Nu ştiu cum se scrie poezie, a spus el. Poezia bună pare să vină de undeva din afară, de departe.

A băgat de seamă că Hande îl privea îndoită:

– Spuneţi-mi, vă rog, ce înţelegeţi prin concentrare? Mă străduiesc toată ziua, dar nu reuşesc să văd în faţa ochilor imaginea pe care mi-o doresc, adică imaginea mea fără văl. În locul ei mi se arată tot soiul de lucruri pe care aş vrea să le uit.

– Ca de pildă?

– La un moment dat, când numărul fetelor care-şi acopereau capul crescuse, ne-au trimis o femeie de la Ankara, care urma să ne convingă să ne dăm vălul jos. Femeia aceasta „cu munca de convingere" s-a întâlnit şi a stat de vorbă cu noi, rând pe rând, ore în şir. Ne-a pus sute de întrebări, de genul: „Taică-tău o bate pe maică-ta? Câţi fraţi sunteţi la părinţi? Câte lire câştigă taică-tău pe lună? Ce-ţi puneai pe cap înainte de a purta văl? Îţi place Atatürk? Ce tablouri aveţi acasă, pe pereţi? De câte ori pe lună te duci la cinematograf? Ce crezi, femeia şi bărbatul sunt egali? Cine e mai presus, Allah sau statul? Câţi copii vrei să ai? Ai fost hărţuită în familie?", a notat răspunsurile pe care i le-am dat şi a completat formulare referitoare la noi. Era rujată, avea părul vopsit, nu purta văl, părea foarte cochetă, ca femeile din revistele de modă, dar, cum să vă spun, era, în acelaşi timp, o fiinţă foarte simplă. Deşi întrebările ei ne-au făcut să plângem pe unele dintre noi, ne-a fost simpatică... O parte dintre noi s-au gândit că, din fericire, ea n-a ajuns să fie întinată de mizeria din Kars. Mai apoi am început să o visez, dar, la început, n-am acordat nici un fel de însemnătate acestui fapt. Acum, ori de câte ori încerc să-mi imaginez cum ar fi dacă mi-aş da jos vălul şi aş ieşi în lume cu părul la vedere, mă văd în postura acelei „femei cu munca de convingere". Devin şi eu cochetă, ca ea, port încălţăminte cu tocuri înalte şi haine mai decoltate chiar decât ale ei. Bărbaţii se arată interesaţi de mine. Iar faptul acesta pe de o parte îmi place, iar pe de altă parte îmi provoacă o mare ruşine.

– Hande, nu vorbi de ruşinea pe care o încerci, dacă nu vrei, a spus Kadife.

– Nu, am să vorbesc. Pentru că mi-e ruşine ori de câte ori visez aşa ceva, dar nu mi-e ruşine de reveriile mele. Sincer vorbind, nu cred că dacă renunţ la văl o să devin genul de femeie care aţâţă simţurile bărbaţilor, care se dă în vânt după erotism. Mai ştiu însă că, deşi pare de necrezut, te poţi lăsa lesne pradă dorinţelor trupeşti chiar în clipa în care socoteşti că eşti departe de a tânji după acest lucru. Indiferent dacă suntem femei sau bărbaţi, nu contenim să păcătuim – noaptea, în vis sau în viaţa de zi cu zi – alături de alte fiinţe, pe care credeam că nu le-am putea dori niciodată.

– Ajunge, Hande! a spus Kadife.

– E adevărat, nu-i aşa?

– Nu, a spus Kadife, după care s-a întors spre Ka. Acum doi ani, Hande era pe cale să se mărite cu un tânăr kurd, foarte chipeş. Dar băiatul a intrat în politică şi a fost ucis...

– Neputinţa de a umbla cu capul descoperit n-are nici o legătură cu asta, a spus Hande, furioasă. Nu pot să-mi scot vălul de pe cap pentru că nu pot să mă concentrez şi să mă închipui fără el. Ori de câte ori încerc să mă concentrez, mă văd preschimbându-mă fie într-o străină rea, precum femeia aceea „cu munca de convingere", fie într-o femeie supusă poftelor trupeşti. Dacă aş putea să mă văd măcar o dată intrând pe poarta şcolii, păşind pe culoare şi intrând în clasă fără văl, aş izbuti, cu voia lui Allah, să aflu în mine puterea de a o face şi m-aş elibera. Pentru că atunci s-ar chema că mi l-am scos din proprie voinţă, pentru că aşa am vrut eu, şi nu forţată de poliţie. Dar nu reuşesc să mă concentrez asupra acelei clipe.

– Nu mai acorda atâta însemnătate acelei clipe, a spus Kadife. Chiar dacă ai să te nărui, tot Hande a noastră dintotdeauna o să rămâi.

– Nu, a spus Hande. În sinea voastră mă învinuiţi şi mă disprețuiți pentru că am hotărât să mă despart de voi şi să-mi scot vălul. – S-a întors spre Ka. – Fata care prinde viaţă uneori în faţa ochilor mei se duce la şcoală cu capul descoperit, străbate culoarele, intră în clasa noastră, de care mi-e tare dor - îmi amintesc până şi de mirosul culoarelor, de aerul greu care pluteşte în clasă –, şi tocmai atunci o văd la geamul dintre clasă şi culoar şi încep să plâng, dându-mi seama că cea pe care o zăresc nu sunt eu, ci altcineva.

Toţi cei de faţă au crezut că Hande era iarăşi gata să plângă.

– Nu mă tem atât de tare de eventualitatea de a fi altcineva, a spus Hande. Ceea ce mă sperie este ideea că n-am să mai pot reveni la starea de acum, ba chiar că am s-o uit. De fapt, ăsta e motivul care te-ar putea împinge la sinucidere. - S-a răsucit spre Ka. - N-aţi vrut niciodată să vă sinucideţi? l-a întrebat ea, ca şi cum ar fi cochetat cu el.

– Nu, dar după povestea cu femeile din Kars începi să te duci cu gândul la aşa ceva.

– Pentru foarte multe dintre fetele aflate în situaţia noastră, dorinţa de a-şi lua viaţa echivalează cu luarea în stăpânire a propriului trup. Acesta este motivul care le determină să se sinucidă pe fetele care au fost amăgite şi şi-au pierdut fecioria, sau pe fecioarele care urmează să se mărite cu bărbaţi pe care nu-i doresc. Ele văd în sinucidere o năzuinţă spre puritate şi inocenţă. N-aţi scris niciodată poezii despre sinucidere? – S-a întors instinctiv spre Ipek. – Oare l-am plictisit prea tare pe oaspetele nostru? Bine, atunci să ne spună de unde s-au ivit poeziile care i-au „venit" la Kars, iar după aceea am să-l las în pace.

– Când simt că-mi „vine" o poezie, sufletul mi se umple de recunoştinţă faţă de cel care mi-a trimis-o, pentru că sunt foarte fericit.

– El este cel care vă îmboldeşte spre poezie? Cine este „El"?

– Deşi nu cred, simt că El este cel care-mi trimite poezia.

– Nu credeţi în Allah sau nu credeţi în faptul că El este cel care vă trimite poezia?

– Allah este cel care îmi trimite poezia, a spus Ka, inspirat.

– A văzut cum a evoluat aici mişcarea religioasă, a spus Turgut Bey. Poate că a şi fost ameninţat... S-a speriat şi a început să creadă în Allah.

– Nu, este vorba de ceva care vine dinlăuntrul meu, a spus Ka. Vreau să fiu şi eu la fel ca ceilalţi.

– Vă este frică şi vă blamez pentru asta.

– Da, mi-e frică! a strigat Ka, aproape în acelaşi timp cu el. Ba chiar mi-e foarte frică!

S-a ridicat în picioare, de parcă ar fi stat cineva cu pistolul îndreptat spre el. Gestul lui a trezit nelinişte şi printre ceilalţi meseni.

– Unde? a strigat Turgut Bey, de parcă ar fi simţit că asupra lor se afla îndreptată o armă.

– Nu mi-e frică, nu-mi pasă de nimic, a spus Hande, ca pentru sine.

Însă şi ea îl ţintuia pe Ka din priviri, la fel ca şi ceilalţi, încercând să-şi dea seama dincotro venea primejdia. Gazetarul Serdar Bey avea să-mi spună, după mulţi ani, că în clipa aceea

Ka se făcuse alb la faţă ca varul, dar că pe chipul lui nu stăruia nicidecum genul acela de expresie pe care-o vezi la cei cărora le vine rău de frică sau pe care-i ia cu ameţeală, ci o expresie de fericire profundă. Servitoarea mi-a povestit stăruitor, mergând şi mai departe, că în cameră se ivise un soi de strălucire şi că totul era scăldat în lumină. Pentru ea, Ka atinsese, încă din ziua aceea, treapta sfinţeniei.

Una dintre persoanele aflate în încăpere a spus „i-a venit în minte o poezie" şi toţi cei de faţă au întâmpinat această remarcă cu şi mai multă emoţie şi teamă decât emoţia şi teama trezite de o armă.

Rememorând, într-un jurnal ulterior, cele petrecute atunci, Ka avea să compare aşteptarea încordată care domnea în încăpere cu momentele de aşteptare înfricoşată care se puteau remarca în timpul şedinţelor de spiritism la care asistam amândoi în copilărie. Eu şi Ka participam la asemenea „nopţi", pe care obişnuia să le organizeze la ea acasă, pe o stradă dosnică din Nişantaşı, cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, mama rotofeie a unuia dintre colegii noştri, rămasă văduvă de tânără, alături de casnice nefericite, de un pianist cu degetele ţepene, de o vedetă de film nevricoasă, de vârstă mijlocie, despre care întrebam mereu „vine şi ea?", şi de sora ei, care leşina din te miri ce, de un paşă pensionar, care-i „făcea curte" acelei stele trecute, precum şi de colegul nostru, care ne aducea pe furiş din camera din spate în salon. În asemenea clipe de aşteptare tensionată, cineva spunea „o, spiritule, dacă ţi-ai făcut apariţia, vorbeşte!", apoi se aşternea o lungă tăcere, după care se auzea un trosnet nedefinit, un scârţâit de scaun, un geamăt sau, alteori, o lovitură grosolană în piciorul mesei, iar unul dintre cei prezenţi spunea cu teamă „a venit spiritul".

Ka nu aducea însă deloc, atunci, cu cineva care comunica cu un spirit, ci se-ndrepta spre uşa de la bucătărie. Pe chipul său stăruia o expresie de fericire.

— A băut foarte mult, a spus Turgut Bey. Da, ajută-l!

A rostit aceste cuvinte de parcă ar fi vrut să lase impresia că el o îndemna pe Ipek, care tocmai alerga spre Ka, să se ducă la acesta. Ka s-a prăbuşit pe un scaun, lângă uşa dinspre bucătărie. Şi-a scos din buzunar caietul şi creionul.

— Nu pot să scriu aşa, cu voi toţi în picioare şi uitându-vă la mine, a spus el.

– Să te duc în altă cameră, a spus Ipek.

Au trecut amândoi – Ipek în frunte, iar Ka după ea – prin bucătăria plăcut mirositoare, în care Zahide tocmai turna sirop peste nişte cataif, precum şi printr-o altă încăpere, în care era frig, şi au pătruns într-o cameră pe jumătate cufundată în beznă, aflată în fundul casei.

– Aici poţi să scrii? a întrebat Ipek şi a aprins lumina.

Ka a văzut o încăpere curată, cu două paturi frumos aranjate. A zărit, pe o măsuţă care servea drept noptieră, dar şi pe masă, felurite tuburi cu cremă, rujuri de buze, o colecţie fără pretenţii alcătuită din mici sticle de colonie, de ulei de migdale şi de băutură, cărţi, o geantă cu fermoar, precum şi o cutie de bomboane elveţiene plină cu perii, creioane, mărgele albastre împotriva deochiului, coliere şi brăţări; s-a aşezat pe patul de lângă geam; geamul era îngheţat.

– Pot, a spus el. Dar nu mă lăsa singur.

– De ce?

– Nu ştiu, a spus Ka mai întâi. Mi-e frică, a spus după aceea.

De data aceasta, s-a apucat să scrie o poezie care începea cu descrierea unei cutii cu bomboane de ciocolată pe care i-o adusese unchiul lui din Elveţia când era mic. Pe cutie se aflau peisaje din Elveţia, aidoma celor atârnate pe pereţii ceainăriilor din Kars. Potrivit însemnărilor pe care şi le-a făcut Ka mai târziu, din dorinţa de a pricepe, clasifica şi ordona poeziile care-i „veniseră" la Kars, din cutia amintită în poezie şi-a făcut mai întâi apariţia un ceas de jucărie, despre care Ipek urma să afle, peste două zile, că era moştenit din copilărie. Ka avea să cugete că, pornind de la acel ceas, rostise câte ceva despre sorocul copilăriei şi despre sorocul vieţii...

– Nu vreau să pleci de lângă mine, i-a spus el lui Ipek, pentru că m-am îndrăgostit de tine tare de tot.

– Nici măcar nu mă cunoşti, a spus Ipek.

– Există două categorii de bărbaţi, a spus Ka, pe un ton didactic. Cei din prima categorie trebuie musai să ştie, înainte de a se îndrăgosti, cum îşi mănâncă fata respectivă sendvişurile, cum se piaptănă, ce aiureli o fac să sufere, de ce e supărată pe taică-său, precum şi alte basme ori poveşti care se deapănă pe socoteala ei. Cei din a doua categorie, între care mă număr

şi eu, n-au nevoie să ştie decât foarte puţine lucruri despre o fată pentru a le căşuna pe ea.

– Adică eşti îndrăgostit de mine pentru că nu mă cunoşti deloc? După tine, asta este cu adevărat dragoste?

– Aşa este dragostea pentru care aş da absolut orice pe lume, a spus Ka.

– Iar după ce vei vedea cum îmi mănânc sendvişurile şi ce mă frământă, dragostea ta se va sfârşi.

– Dar atunci apropierea dintre noi, devenită şi mai profundă, se va fi preschimbat într-un soi de dorinţă care ne va mistui trupurile, în fericire şi în amintiri care ne vor lega unul de altul.

– Nu te ridica, stai pe marginea patului, a spus Ipek. Nu pot să mă sărut cu nimeni atâta vreme cât mă aflu sub acelaşi acoperiş cu tata.

La început nu s-a împotrivit sărutărilor lui Ka, dar mai apoi a spus „nu-mi place, atâta timp cât tata e acasă", şi l-a împins la o parte. Ka a mai sărutat-o o dată pe gură, apăsat, apoi s-a aşezat pe marginea patului.

– Trebuie să ne căsătorim cât mai repede şi să o ştergem de aici amândoi. Ştii ce fericiţi o să fim la Frankfurt?

S-a aşternut tăcerea.

– Cum de-ai ajuns să te îndrăgosteşti de mine fără să mă cunoşti deloc?

– Pentru că eşti frumoasă... Pentru că mi-am închipuit că vom fi fericiţi împreună... Pentru că pot să-ţi spun absolut orice fără să-mi fie ruşine. Îmi imaginez neîncetat că facem dragoste.

– Ce făceai în Germania?

– Eram preocupat de poeziile pe care nu izbuteam să le scriu şi obişnuiam să mă masturbez... Singurătatea e o chestiune de mândrie; te cufunzi, orgolios, în propria duhoare, întrebarea pe care şi-o pune adevăratul poet rămâne mereu aceeaşi. Dacă e fericit vreme îndelungată, devine banal. Iar dacă e nefericit vreme îndelungată, nu izbuteşte să mai afle în el puterea de a menţine vie flacăra poeziei... Fericirea nu face prea multă vreme casă bună cu poezia. După un timp, fericirea sfârşeşte prin a banaliza poezia, ca şi pe poet, sau, dimpotrivă, este distrusă de adevărata poezie. Acum mi-e foarte teamă să nu fiu nefericit când mă întorc la Frankfurt.

– Ai să rămâi la Istanbul, a spus Ipek. Ka a privit-o cu băgare de seamă:

– Vrei să locuieşti la Istanbul? a şoptit el.

Îşi dorea acum foarte mult ca Ipek să-i ceară ceva. Femeia a intuit şi ea acest lucru:

– Nu vreau nimic, a spus ea.

Ka simţea că se pripea. Ştia, totodată, că nu putea rămâne decât foarte puţină vreme la Kars, că în curând avea să se sufoce, că nu-i rămânea altceva de făcut decât să se grăbească. Au ciulit urechile la vocile care răzbăteau nelămurit din casă şi la un faeton care trecea prin faţa ferestrei, strivind zăpada sub roţi. Ipek stătea în picioare în pragul uşii şi culegea, dusă pe gânduri, nişte fire de păr prinse în peria de cap pe care o ţinea în mână.

– Aici totul este atât de sărman şi de lipsit de speranţă, încât poţi uita până şi să mai doreşti ceva, aşa cum ţi se-ntâmplă ţie, a spus Ka. Aici nu poţi visa să trăieşti, ci doar să mori... Vii cu mine?

Ipek nu i-a răspuns.

– Dacă intenţionezi să-mi dai un răspuns nefavorabil, mai bine nu spune nimic, a zis Ka.

– Nu ştiu, a spus Ipek, cu ochii aţintiţi asupra periei de păr. Ceilalţi ne aşteaptă dincolo.

– Acolo se urzeşte ceva, o simt, dar nu reuşesc să-mi dau seama ce se petrece, a spus Ka. Explică-mi tu.

S-a întrerupt curentul. Cum Ipek nu se clintea din loc, Ka a vrut s-o îmbrăţişeze, dar îl năpădise teama că s-ar fi putut întoarce în Germania cum nu se poate mai singur, aşa încât i-a fost cu neputinţă să schiţeze vreun gest.

– Nu poţi să scrii pe întunericul ăsta, a spus Ipek. Să mergem.

– Ce ţi-ai dori cel mai mult de la mine, ca să mă iubeşti?

– Fii tu însuţi, a spus Ipek, după care a ieşit din cameră.

Ka era atât de fericit să se afle acolo, încât s-a urnit cu greu din loc. A zăbovit puţin în camera rece de lângă bucătărie şi a aşternut în caietul verde, la lumina tremurătoare a lumânării, poezia intitulată „Cutia cu bomboane de ciocolată", pe care-o purta în minte.

Când s-a ridicat în picioare, se afla în spatele lui Ipek, iar când a făcut un salt pentru a o îmbrăţişa, pentru a-şi îngropa

capul în părul ei, i s-a învălmăşit totul în minte, cufundat cum era în întuneric. Le-a văzut pe Ipek şi pe Kadife îmbrăţişându-se, la lumina lumânării din bucătărie. Stăteau, fiecare, cu braţele încolăcite în jurul gâtului celeilalte şi se strângeau în braţe ca doi îndrăgostiţi.

– Tata mi-a cerut să văd ce faceţi, a spus Kadife.

– Bine, draga mea.

– N-a scris?

– Am scris, a spus Ka, ivindu-se din întuneric. Dar acum voiam să vă ajut.

N-a văzut pe nimeni în bucătărie, unde tocmai intrase, la lumina şovăielnică a lumânării. Şi-a turnat cât ai clipi din ochi un pahar cu rachiu şi l-a băut dintr-o suflare, fără să-l mai amestece cu apă. Când s-a pomenit cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, şi-a turnat în grabă un pahar cu apă.

Ieşind din bucătărie, s-a trezit, o clipă, într-o beznă rău prevestitoare. A văzut masa la care mâncase ceva mai devreme, luminată acum de o lumânare, şi a păşit spre ea. Umbrele mari de pe pereţi s-au răsucit spre el, odată cu cei care stăteau la masă.

– Aţi reuşit să vă scrieţi poezia? a întrebat Turgut Bey. Rămăsese tăcut preţ de câteva clipe, voind să lase impresia că-l ignora pe Ka.

– Da.

– Vă felicit. – I-a pus în mână un pahar şi i l-a umplut cu rachiu. – Despre ce este vorba în ea?

– Aici le dau dreptate tuturor celor cu care mă văd şi cu care vorbesc. Teama care îşi făcea veacul afară, pe străzi, câtă vreme eram în Germania, mi s-a strecurat acum în suflet.

– Vă înţeleg foarte bine, a spus Hande, cu un aer atotştiutor.

Ka i-a zâmbit, recunoscător. Îi venea să-i spună: „Nu renunţa la văl, frumoasa mea!".

– Cum aţi afirmat că, atâta vreme cât vă aflaţi alături de Şeic Efendi, credeaţi în Allah deoarece îi credeţi pe toţi cei cu care vă întâlniţi, aş dori să fac o corecţie: la Kars, Şeic Efendi nu-l reprezintă pe Allah! a spus Turgut Bey.

– Cine-l reprezintă aici pe Allah? s-a încăpăţânat Hande.

Dar Turgut Bey nu s-a mâniat pe ea. Era căpos şi arţăgos, dar suficient de blajin ca să nu se transforme într-un ateu intransigent.

A simțit că Turgut Bey se temea la fel de mult de pierderea deprinderilor din care era alcătuit universul său pe cât se temea ca fetele lui să nu fie nefericite. Nu era vorba de o neliniște de ordin politic, ci de neliniștea unui om a cărui unică distracție era să se ciorovăiască seară de seară cu fiicele și cu oaspeții săi, vorbind ore în șir despre politică și despre existența ori inexistența lui Allah – de neliniștea de a nu pierde locul central pe care-l ocupa la masă.

A revenit curentul electric, iar camera a fost invadată brusc de lumină. Lumea din oraș se obișnuise atât de mult cu penele de curent, încât nu mai scotea țipete de bucurie când acestea se remediau, așa cum se-ntâmpla la Istanbul pe vremea copilăriei lui Ka, după cum nu existau nici manifestări de fericită îngrijorare, de genul „aoleu, ia aruncă tu un ochi la mașina aia de spălat, să nu se strice" sau „lasă că suflu eu în lumânări" – oamenii se comportau de parcă nu s-ar fi petrecut nimic. Turgut Bey a deschis televizorul și s-a apucat să schimbe canalele, cu telecomanda pe care o ținea în mână. Ka le-a spus fetelor, în șoaptă, că orașul Kars era neobișnuit de tăcut.

– Pentru că noi, aici, ne temem până și de vocea noastră, a spus Hande.

– Asta este liniștea zăpezii, a spus Ipek.

S-au uitat cu toții, vreme îndelungată, pradă unui sentiment de înfrângere, la televizorul pe al cărui ecran se perindau încet tot soiul de canale. Când a luat-o de mână pe Ipek, pe sub masă, Ka se gândea că și-ar fi putut petrece acolo întreaga viață, dormitând ziua pe la cine știe ce serviciu obscur, pentru ca seara să se uite, mână în mână cu acea femeie, la televizorul cu antenă parabolică.

15

Există un lucru esențial pe care ni-l dorim cu toții în viață

LA TEATRUL NAȚIONAL

La exact șapte minute de la clipa în care chibzuise că ar fi putut fi fericit petrecându-și întreaga viață la Kars, alături de Ipek, pe când alerga prin ninsoare pentru a participa la seara de la Teatrul Național, inima lui Ka bătea năvalnic, gata să-i spargă pieptul. În cele șapte minute, totul se petrecuse cu o iuțeală foarte lesne de înțeles, de altfel.

Mai întâi, Turgut Bey adusese pe ecran emisiunea în direct de la Teatrul Național și toți intuiseră, după zarva pe care o auzeau răzbătând de acolo, că se petrecea ceva neobișnuit. Faptul acesta le trezea, pe de o parte, dorința de a ieși din rutina vieții de provincie, fie și numai pentru o noapte, iar pe de altă parte le stârnea spaima, dată fiind eventualitatea unor evoluții nefaste. Toată lumea simțea, după aplauzele și după țipetele iscate de un grup agitat, că între notabilitățile așezate pe rândurile din față și tinerii așezați pe rândurile din spate domnea o anumită stare de încordare. Deoarece camera de filmat nu prezenta întreaga sală, erau cât se poate de curioși să afle ce anume se petrecea.

Pe scenă se găsea un fost portar al naționalei, cândva faimos în întreaga țară. Nu apucase să povestească decât despre primul gol din seria de unsprezece pe care le încasase de la englezi în timpul unui meci tragic, desfășurat cu cincisprezece ani în urmă, când și-a făcut apariția bărbatul acela jigărit și lung cât o prăjină care prezentase programul serii, așa încât portarul naționalei a tăcut, dându-și seama că urma o pauză

publicitară, la fel ca la televiziunea națională. Prezentatorul, care preluase microfonul, a strecurat în pauza de câteva secunde două reclame, pe care le citea de pe hârtia pe care o ținea în mână (la băcănia Tadal de pe bulevardul Fevzi Paşa se adusese pastrama de Kayseri, iar la Şcoala Particulară de Ştiințe începuseră cursurile pregătitoare de seară pentru admiterea la facultate), apoi a repetat programul generos al serii, a menționat, între altele, şi numele lui Ka, precizând că acesta urma să recite nişte poezii, şi a adăugat, privind trist către camera de filmare:

– Însă locuitorii Karsului sunt cât se poate de mâhniți să constate că marele poet, sosit în oraşul nostru de la hotare tocmai din Germania, nu şi-a făcut încă apariția printre noi.

– De-acum o să fie foarte jenant să nu vă duceți acolo! a spus imediat Turgut Bey.

– Dar nici măcar nu m-au întrebat dacă vreau să particip la emisiunea din seara asta, a spus Ka.

– Aşa e obiceiul pe-aici, a spus Turgut Bey. Dacă v-ar fi invitat, nu v-ați fi dus. Acum trebuie să vă duceți, ca să nu lăsați impresia că-i priviți de sus.

– O să ne uităm la dumneavoastră de aici, a spus Hande, cu o însuflețire neaşteptată.

În aceeaşi clipă s-a deschis uşa, iar băiatul care stătea noaptea la recepție a spus:

– Directorul Institutului Pedagogic a murit la spital.

– Bietul netot! a spus Turgut Bey, după care şi-a ațintit privirile asupra lui Ka. Habotnicii au început să ne curețe pe toți, rând pe rând. Dacă vreți să scăpați cu viață, ar fi bine să credeți cu mai mult zel şi mai cu grăbire în Allah. Căci mi-e teamă că, foarte curând, la Kars, credința moderată nu va mai fi suficientă pentru a-l scoate din belea pe un ateu cu vechi state de serviciu.

– Aveți dreptate, a spus Ka. Şi eu luasem, de fapt, hotărârea de a mă lăsa pătruns până la capăt de dragostea de Allah, pe care am început s-o percep până în tainițele sufletului.

Toți cei de la masă au priceput că o spunea pe un ton zeflemitor, dar promptitudinea răspunsului lui Ka, despre care erau convinşi că se ameținse bine, le-a trezit bănuiala că se gândea la asemenea lucruri mai dinainte.

Atunci, Zahide s-a apropiat de masă cu o ditamai oala, pe care o ținea cu dibăcie într-o mână, în vreme ce în cealaltă mână avea un polonic de aluminiu pe al cărui mâner se reflecta lumina lămpii, și le-a spus zâmbind, ca o mamă drăgăstoasă:

— Mai am pe fundul oalei o porție de ciorbă, mai mare păcatul s-o azvârlim; care dintre fete mai vrea un pic?

Atât Ipek, care-i spunea lui Ka să nu se ducă la Teatrul Național, pentru că se temea, cât și Hande și Kadife s-au întors o clipă și i-au zâmbit servitoarei kurde. Ka s-a gândit, o clipă: „Dacă spune «eu!», Ipek o să vină cu mine la Frankfurt și o să ne căsătorim. Atunci am să mă duc și eu la Teatrul Național, să recit poezia «Zăpada»".

— Eu! a spus Ipek imediat după aceea și și-a întins bolul de ciorbă spre femeie, fără nici un dram de veselie.

La un moment, pe când păşea prin ninsoarea deasă, cu fulgi mari, Ka a simțit că nu era decât un străin la Kars și că ar fi putut să uite orașul de îndată ce ar fi plecat de acolo, dar sentimentul acesta n-a durat mult. A fost copleșit de tristețe; intuia, în modul cel mai intens cu putință, că viața avea o geometrie ascunsă, a cărei rațiune nu izbutise s-o desluşească, tânjea nespus să-i descifreze logica și să fie fericit, dar nu se simțea îndeajuns de puternic pentru a atinge o asemenea fericire.

Strada largă, troienită care ducea până la Teatrul Național și deasupra căreia fluturau steguleţe de propagandă electorală era cu desăvârşire pustie. Ka intuia, după măreția streşinilor, acum împovărate de țurțuri, după frumusețea porților și a basoreliefurilor de pe ziduri, după fațadele sobre ale clădirilor în paragină, care cunoscuseră zile mai bune, că aici viețuiseră odinioară oameni (armeni care făceau comerț la Tiflis[1]? pașale otomane care adunau dările de la stâne?) care duseseră un trai fericit, tihnit, ba chiar plin de culoare.

Toți acei armeni, ruși, otomani, turci din perioada timpurie a Republicii, care transformaseră orașul într-un modest centru de civilizație, își pierduseră urma și aveai sentimentul că ulițele

1. Astăzi Tbilisi, capitala Georgiei; dată fiind poziția sa strategică, orașul a fost ocupat de-a lungul timpului, pentru perioade variabile, de bizantini, arabi, persani, mongoli, turci și ruși, de unde și aspectul său cosmopolit.

erau atât de lipsite de viață pentru că nu avusese cine să le ia locul, numai că, spre deosebire de ceea ce se petrecea cu orașele lăsate de izbelişte, străzile goale ca-n palmă pe care păşea el îți trezeau teamă. Ka a contemplat cu admirație lumina care se revărsa din felinarele anemice, vag portocalii, precum şi din neoanele slabe aflate în dosul vitrinelor înghețate, pentru a se răsfrânge apoi asupra zăpezii îngrămădite pe ramurile moşmonilor şi ale platanilor şi pe stâlpii de electricitate, de ale căror muchii atârnau țurțuri mari de gheață. Zăpada cobora din cer într-o tăcere magică, oarecum sacră, şi nu percepea decât sunetul nedefinit al propriilor paşi şi răsuflarea sa grăbită. Nu se auzea lătrând nici un câine. Aveai sentimentul că te aflai la capătul lumii şi că totul, întregul univers se concentrase asupra ninsorii. Ka a contemplat fulgii de zăpadă care se unduiau în jurul unui felinar palid şi a văzut că, în vreme ce unii dintre ei se rostogoleau încet spre pământ, alții se înălțau cu hotărâre spre tării, pierzându-se în întuneric.

S-a adăpostit sub streaşină Palatului Foto Lumina şi a cercetat o clipă cu toată atenția, la lumina roşiatică răspândită de firma atelierului, tivită pe margini cu franjuri de gheață, un fulg de zăpadă care i se aşezase pe mâneca paltonului.

Îndată după aceea s-a stârnit o pală de vânt, s-a iscat o mişcare, lumina roşiatică a firmei s-a stins pe neaşteptate, iar moşmonul de vizavi a părut, la rândul său, să se cufunde în beznă. A văzut mulțimea adunată la poarta Teatrului Național, microbuzul poliției, parcat ceva mai departe şi nişte oameni care căscau gura la gloată, stând îngrămădiți între uşa întredeschisă şi pragul cafenelei de vizavi.

Nici n-a intrat bine în sala teatrului, că l-a cuprins amețeala din pricina zgomotului şi a agitației dinăuntru. În aer plutea un miros greu de alcool, de răsuflări omeneşti şi de fum de țigară. Pe margini, se aflau nenumărate persoane, care rămâseseră în picioare; la o tejghea aşezată într-un colț se vindeau suc şi covrigi. Ka a văzut nişte tineri care vorbeau în şoaptă la uşa toaletei, de unde răzbătea duhoare de hoit, şi a trecut pe lângă nişte polițişti în uniforme albastre, care vegheau pe o latură a sălii, şi pe lângă nişte civili cu stații de emisie-recepție, postați ceva mai încolo de ei. Un copil care-l ținea pe taică-său de mână studia cu mare băgare de seamă, fără să se sinchisească

de hărmălaia din jur, mişcările descrise de câteva boabe de năut pe care le strecurase într-o sticlă cu suc.

Ka a observat că unul dintre bărbaţii aflaţi pe margine îi făcea semn cu mâna, agitat, dar nu ştia sigur dacă era sau nu vorba de cel la care se gândea el.

– V-am recunoscut de departe, după palton.

Când a văzut chipul lui Necip, Ka s-a simţit străbătut de o dragoste profundă faţă de el. S-au îmbrăţişat cu nădejde.

– Ştiam că o să veniţi, a spus Necip. Mă bucur mult de tot. Pot să vă întreb imediat un lucru? Am în minte două chestiuni de mare însemnătate.

– Un lucru sau două?

– Sunteţi foarte ager la minte, aşa încât pricepeţi că raţiunea nu reprezintă totul, a spus Necip. – L-a tras pe Ka într-un colţ unde puteau sta de vorbă ceva mai în linişte. – i-aţi spus lui Hicran, sau Kadife, că sunt îndrăgostit de ea, că ea este sensul vieţii mele?

– Nu.

– Aţi plecat cu ea de la ceainărie. N-aţi vorbit deloc de mine?

– I-am spus că eşti elev la Imam Hatip.

– Altceva? Ea n-a spus nimic?

– N-a spus.

A urmat o clipă de tăcere.

– Înţeleg că, într-adevăr, n-aţi mai vorbit nimic despre mine, a spus Necip, cu mare efort, după care a înghiţit în sec. Fiind cu patru ani mai mare decât mine, Kadife nici măcar nu m-a remarcat. Poate că aţi vorbit cu ea despre tot soiul de lucruri tainice. Ba e posibil să fi adus chiar vorba despre politică. Nu pun întrebări legate de aşa ceva. Am o singură curiozitate, iar satisfacerea ei are o mare însemnătate pentru mine acum. De ea depinde tot restul vieţii mele. În funcţie de răspunsul pe care mi-l veţi da, o să rămân îndrăgostit de ea pe veci, chiar dacă nici nu ştie că exist – căci, în mod foarte probabil, ar fi nevoie de mulţi ani ca să mă observe, iar până atunci o să se mărite –, sau o s-o uit în clipa asta. Vă rog să-mi răspundeţi imediat şi fără nici o reţinere.

– Aştept întrebarea ta, i-a răspuns Ka pe un ton solemn.

– Aţi vorbit în vreun fel despre lucruri frivole? Despre aiurelile de la televizor, despre cleveteli mărunte, fără importanţă,

despre tot soiul de fleacuri care se pot obține cu bani? Înțelegeți? Kadife este o persoană profundă, care nu dă doi bani pe mărunțișurile de suprafață, așa cum pare, sau m-am îndrăgostit degeaba de ea?

– Nu, n-am abordat nici un subiect frivol, a spus Ka. Vedea că răspunsurile lui aveau un efect nimicitor asupra lui Necip și citea pe chipul tânărului că acesta făcea un efort supraomenesc pentru a-și aduna neîntârziat puterile.

– Dar ați observat că este o persoană deosebită.

– Da.

– V-ați putea îndrăgosti și dumneavoastră de ea? Pentru că e foarte frumoasă. Este și foarte frumoasă, și foarte independentă, așa cum n-am remarcat să fie până acum vreo turcoaică.

– Sora ei e și mai frumoasă, dacă problema e frumusețea, a spus Ka.

– Bine, dar care e problema? a spus Necip. Ce urmărește preaînaltul Allah, de mă face să mă gândesc neîncetat la Kadife?

Își deschisese larg ochii mari și verzi – unul dintre ei avea să fie spulberat peste cincizeci și unu de minute – și avea o expresie copilăroasă, care-l uimea pe Ka.

– Nu știu, a spus Ka.

– Ba da, știți, dar nu-mi spuneți!

– Nu știu.

– Important este să poți rosti orice, a spus Necip, de parcă ar fi încercat să-l ajute. Dacă aș fi fost scriitor, mi-aș fi dorit să pot rosti lucruri nespuse până acum. Îmi puteți spune totul, măcar o dată?

– Întreabă-mă.

– Există un lucru pe care ni-l dorim cu toții în viață, un lucru esențial, nu-i așa?

– Așa este.

– Care este acel lucru pentru dumneavoastră?

Ka a zâmbit, fără să scoată o vorbă.

– Ceea ce doresc eu este foarte simplu, a spus Necip cu mândrie. Vreau s-o iau pe Kadife de soție, să locuiesc la Istanbul și să fiu primul autor musulman de literatură științifico-fantastică. Știu că asemenea lucruri sunt irealizabile, dar asta nu mă împiedică să le doresc. Nu mă ofensează faptul că nu-mi

spuneți ce anume doriți dumneavoastră, pentru că vă înțeleg. Sunteți viitorul meu. Acum îmi dau seama, după felul în care mă priviți în ochi, că vă vedeți, la rându-vă, în mine propria tinerețe și, tocmai de aceea, mă iubiți.

În colțul buzelor sale și-a făcut apariția un zâmbet fericit, viclean, care l-a speriat pe Ka.

— Atunci, tu, la rândul tău, ești aidoma celui care eram eu cu douăzeci de ani în urmă?

— Da. În romanul științifico-fantastic pe care am să-l scriu într-o bună zi își va găsi locul negreșit o asemenea scenă. Mă scuzați, pot să vă pun mâna pe frunte?

Ka și-a înclinat ușor capul în față. Necip și-a lipit palma de fruntea lui, cu degajarea celui care mai făcuse înainte așa ceva:

— Am să vă spun acum ce gândeați cu douăzeci de ani în urmă.

— Așa cum ai făcut cu Fazıl?

— Eu și el gândim același lucru, simultan. Între dumneavoastră și mine se interpune timpul. Acum, vă rog să mă ascultați: într-o zi de iarnă vă aflați la liceu, afară ningea și erați cufundat în gânduri. Percepeați în străfundul sufletului vocea lui Allah, dar vă străduiați s-o dați uitării. Aveați sentimentul că toate alcătuirile lumii formau un întreg, dar chibzuiați că, închizând ochii la ceea ce vă făcea el să intuiți, urma să fiți mai nefericit și mai inteligent. Aveați dreptate. Deoarece știați că doar cei inteligenți și nefericiți pot zămisli poezii bune. V-ați asumat eroic suferințele pe care le aduce cu sine necredința pentru a putea scrie bine. Încă nu vă trecea prin minte că, odată dispărută vocea aceea interioară, urma să rămâneți cu totul singur pe lume.

— Bine, ai dreptate, așa gândeam, a spus Ka. Și tu gândești acum la fel?

— Știam că o să-mi puneți imediat această întrebare, a spus Necip, neliniștit. Dumneavoastră nu vreți să credeți în Allah? Vreți, nu-i așa? – Și-a retras brusc mâna rece, dătătoare de fiori, de pe fruntea lui Ka. – Pot să vă spun multe în această privință. Percep în mine o voce care-mi spune: „Nu crede în Allah!". Pentru că nu poți crede cu atâta dăruire în existența unui lucru decât încercând o anumită îndoială, o anumită curiozitate

cu privire la inexistența lui, înțelegeți? Uneori, când îmi dau seama că am izbutit să supraviețuiesc doar datorită credinței în existența minunatului meu Allah, mă întreb, așa cum mă întrebam în copilărie, ce s-ar fi petrecut cu mama dacă ar fi murit tata, ce s-ar fi întâmplat dacă Allah n-ar fi existat. Atunci, în fața ochilor mei prinde viață ceva – o privelişte. Cum ştiu că această privelişte îşi trage seva din dragostea de Allah, nu mă înspăimânt, ci o contemplu, plin de curiozitate.

– Descrie-mi acea privelişte.

– O s-o puneți într-o poezie? Nu e nevoie să menționați în ea şi numele meu. Vă cer, în schimb, un singur lucru.

– Da?

– În ultimele şase luni i-am scris trei scrisori lui Kadife. Nu i le-am trimis. Nu pentru că mi-ar fi fost ruşine, ci pentru că cei de la poştă le deschid şi le citesc. Asta pentru că jumătate din populația Karsului e constituită din polițişti în civil. La fel ca şi jumătate din droaia de oameni aflați aici, de altfel. Cu toții ne urmăresc. Ba mai mult, ne urmăresc şi ai noştri.

– Cine sunt „ai noştri"?

– Toți tinerii islamişti din Kars. Sunt foarte curioşi să ştie ce vorbesc cu dumneavoastră. Au venit aici ca să facă tămbălău. Pentru că ştiu că seara asta se va transforma într-o demonstrație de forță a laicilor şi a militarilor. Se pare că se va juca piesa aceea veche, arhicunoscută, care se numeşte *Vălul* şi că vor fi ponegrite fetele cu broboadă. Ca să vă spun drept, mie mi-e lehamite de politică, dar prietenii mei au dreptate să se revolte. Cum nu sunt la fel de entuziast ca ei, mă privesc cu suspiciune. Nu vă pot da dumneavoastră scrisorile. Adică nu vi le pot da acum, când se uită toată lumea la noi. Aş dori să i le înmânați lui Kadife.

– Acum nu se uită nimeni. Dă-mi-le repede, iar apoi descrie-mi privelişte a aceea!

– Scrisorile sunt aici, dar nu le am asupra mea. M-am temut de percheziția de la poartă. M-ar putea percheziționa până şi prietenii mei. Să ne întâlnim peste exact douăzeci de minute la toaleta din capătul culoarului spre care dă uşa din colțul scenei.

– Atunci ai să-mi descrii privelişte a?

– Unul dintre ei vine încoace, a spus Necip, ferindu-şi ochii. Îl cunosc. Nu vă uitați într-acolo, prefaceți-vă că vorbiți normal, fără să-mi arătați prea multă familiaritate.

— Bine.

— Tot Karsul moare de curiozitate să ştie de ce-aţi venit aici. Se gândesc că aţi fost trimis de autorităţi cu o misiune secreta sau că aţi fost năimit de nişte puteri occidentale. Prietenii mei m-au mânat încoace ca să vă iscodesc. E adevărat ce se zice?

— Nu.

— Ce să le spun? De ce-aţi venit aici?

— Nu ştiu.

— Ştiţi, dar n-o puteţi mărturisi, de jenă. – A urmat o clipă de tăcere. – Aţi venit aici pentru că sunteţi nefericit, a spus Necip.

— După ce-ţi dai seama de asta?

— După ochii dumneavoastră: n-am văzut în viaţa mea un om cu priviri atât de nefericite... Nici eu nu sunt deloc fericit acum; numai că eu sunt tânăr. Nefericirea îmi dă putere. La vârsta asta, prefer să fiu nefericit decât fericit. Doar idioţii şi ticăloşii pot fi fericiţi la Kars. Îmi doresc însă ca, odată ajuns la vârsta dumneavoastră, să am parte de o sursă de fericire, ca să mă agăţ de ea.

— Nefericirea mă apără de viaţă, a spus Ka. Nu-ţi face griji pentru mine.

— Ce frumos! Nu v-aţi supărat, nu-i aşa? Aveţi o asemenea expresie pe chip, încât îmi dau seama că v-aş putea spune tot ce-mi trece prin minte, chiar şi cele mai aberante lucruri. Dacă le-aş vorbi aşa prietenilor mei, n-ar pregeta să mă ia peste picior.

— Chiar şi Fazıl?

— Cu Fazıl e altceva. El se răzbună pe cei care-mi fac rău şi îmi cunoaşte gândurile. Acum mai spuneţi şi dumneavoastră ceva. Bărbatul ăla se uită la noi.

— Care bărbat? a întrebat Ka.

A privit către mulţimea adunată în spatele spectatorilor de pe scaune: un bărbat cu un cap lunguieţ ca o pară, doi băieţandri cu chipurile năpădite de coşuri, tineri încruntaţi, îmbrăcaţi sărăcăcios; cu toţii stăteau răsuciţi spre scenă, iar unii dintre ei se clătinau de parcă ar fi fost beţi.

— Nu sunt singurul care a băut în seara asta, a murmurat Ka.

– Ei beau de nefericiți ce sunt, a spus Necip. Dumneavoastră beți ca să puteți îndura nefericirea pe care-o ascundeți în fundul sufletului.

Către sfârșitul acestei ultime replici s-a făcut brusc nevăzut în mulțime. Ka nu era foarte sigur că-l auzise bine. Mintea îi era însă stăpânită de pace, în ciuda tărăboiului din sală, de parcă ar fi ascultat o muzică plăcută. Cineva i-a făcut semn cu mâna; printre spectatori se aflau câteva locuri libere, rezervate „artiștilor", așa încât un lucrător pe jumătate distins, pe jumătate fanfaron, care se ocupa de decorurile echipei de teatru, l-a așezat într-un fotoliu.

Am văzut și eu, peste ani, ceea ce vedea Ka pe scenă în seara aceea, urmărind benzile video pe care le obținusem din arhiva postului de televiziune Karsul de la Hotare. Tocmai se juca o „scenetă" care lua în tărbacă reclama unei bănci, dar pentru că nu se mai uitase de multă vreme la televizor în Turcia, Ka nu izbutea să-și dea seama cât anume din ceea ce vedea era satiră și cât simplă maimuțăreală. Cu toate acestea, a reușit să priceapă că bărbatul care venea la bancă pentru a depune bani era un snob rafinat, care exagera imitându-i pe occidentali. În unele târguri mai amărâte și mai izolate chiar decât era Karsul ori în ceainăriile prin care nu călcau niciodată femeile sau reprezentanții autorităților, trupa de teatru brechtiană și bakhtiană a lui Sunay Zaim juca acest episod cu accente mai licențioase, așa încât distincția fanfaronului care-și lua în primire cârdul pentru „bancomat" se preschimba într-un comportament de poponar, făcându-i pe spectatori să moară de râs. Cât despre cealaltă „scenetă", Ka și-a dat seama în ultima clipă că bărbatul cu mustață și veșminte femeiești care se dădea pe păr cu șampon și balsam Kelidor era Sunay Zaim. Sunay, îmbrăcat în haine de damă, înjura, pe de o parte, fără perdea, așa cum făcea pe vremuri când voia să destindă, prin locuri uitate de lume, gloatele furioase și nevoiașe care umpleau cafenelele frecventate de bărbați cu un „catharsis anticapitalist", iar pe de altă parte se prefăcea că-și vâră în șezut gâtul lung al sticlei de șampon Kelidor. Apoi, Funda Eser, soția lui Sunay, a cântărit o vreme, cu o veselie necuviincioasă, colacul de cârnat pe care-l ținea în mână în vreme ce imita reclama la o marcă foarte populară de cârnați, zicând „o fi cal, o fi măgar?",

după care s-a făcut nevăzută de pe scenă, fără a merge mai departe.

După ea, şi-a făcut apariţia Vural, vestitul portar de fotbal al anilor '60, iar lumea din sală a urmărit, râzând în cor, cu acea plăcere de a suferi şi acea veselă neajutorare proprie turcilor, poveştile pe care le depăna acesta despre cele unsprezece goluri pe care le încasase la un meci jucat de naţionala Turciei cu englezii, la Istanbul, presărate cu istorii de dragoste pe care le trăise, în aceeaşi perioadă, cu artiste celebre, precum şi cu destăinuiri despre aranjamentele de culise pe care le făcuse cândva.

16

Locul unde nu există Allah

PRIVELIŞTEA ZĂRITĂ DE NECIP ŞI POEZIA LUI KA

Când a intrat în toaleta rece de la capătul culoarului, peste douăzeci de minute, Ka a constatat că Necip li se alăturase celor care urinau în pisoare. Au zăbovit o vreme în faţa uşilor închise ale cabinelor din spate, lăsând impresia că nu se cunoşteau. Ka a remarcat trandafirul şi frunzele în relief care împodobeau tavanul înalt al closetului.

De cum s-a eliberat o cabină, au pătruns în ea. Ka a băgat de seamă că fuseseră văzuţi de un moşneag ştirb. Odată ajunşi înăuntru, Necip a încuiat uşa cu zăvorul, apoi a spus:

– Nu ne-au văzut.

L-a îmbrăţişat pe Ka, bucuros. S-a săltat în sus cât ai clipi din ochi, proptindu-şi, cu mişcări iscusite, unul dintre picioarele încălţate în adidaşi într-o proeminenţă a peretelui cabinei, a întins mâna şi a luat scrisorile pe care le pusese pe bazinul closetului. Apoi s-a dat jos şi a suflat grijuliu praful de pe plicuri.

– Aş dori să-i spuneţi ceva lui Kadife când o să-i înmânaţi scrisorile, a zis el. M-am gândit foarte mult... Din clipa în care o să le citească, o să-mi pierd orice speranţă în ceea ce o priveşte şi n-am să mai aştept nimic de la ea. Aş dori să-i comunicaţi foarte limpede acest lucru.

– De ce să-i mai spui aşa ceva, de vreme ce atunci când va afla de dragostea ta va şti şi că n-ai nici o speranţă în această privinţă?

– Nu mă tem, aşa cum vă temeţi dumneavoastră, de viaţă şi de patimile mele, a spus Necip. – Observând tristeţea lui Ka, s-a neliniştit. – Scrisorile acestea reprezintă pentru mine

singura soluție: nu pot trăi fără să iubesc din toată inima, fără să iubesc ceva frumos. Trebuie să iubesc pe cineva și, astfel, să fiu fericit. Se impune însă să mi-o scot mai întâi din minte pe Kadife. Știți pe cine am să iubesc din răsputeri după ce mă eliberez de Kadife?

I-a dat scrisorile lui Ka.

– Pe cine? a întrebat Ka, punând scrisorile în buzunarul paltonului.

– Pe Allah.

– Descrie-mi priveliștea pe care spuneai că ai zărit-o.

– Deschideți mai întâi fereastra aceea! Pute rău de tot! Ka a deschis fereastra closetului, forțând ivărul ruginit.

Au contemplat cu admirație, de parcă ar fi asistat la un miracol, fulgii de zăpadă care se cerneau molcom, fără zgomot, în întuneric.

– Ce frumoasă e lumea! a șoptit Necip.

– Care este, după tine, cea mai frumoasă latură a vieții? l-a întrebat Ka.

A urmat un moment de tăcere.

– Totul este frumos! a spus Necip, de parcă i-ar fi dezvăluit o taină.

– Dar viața nu ne face, oare, nefericiți?

– Ne face, dar asta e din cauza noastră. Nu lumea e de vină, și nici creatorul ei.

– Descrie-mi priveliștea de care vorbeai!

– Puneți-vă mai întâi mâna pe fruntea mea și dezvăluiți-mi viitorul, a spus Necip. – A deschis larg ochii; unul dintre ei urma să fie spulberat, odată cu creierul lui Necip, peste douăzeci și șase de minute. – Vreau să trăiesc mult și intens și știu că mi se vor întâmpla nenumărate lucruri minunate. Dar mi-e imposibil să știu ce voi gândi peste douăzeci de ani și sunt foarte curios să aflu acest lucru.

Ka și-a lipit palma de pielea delicată a frunții lui Necip.

– Oh, Doamne! – Și-a ferit mâna în glumă, de parcă ar fi atins o suprafață fierbinte. – Aici e o agitație nespusă!

– Spuneți-mi!

– Peste douăzeci de ani, adică la vremea când vei păși spre treizeci și șapte de ani, vei sfârși prin a înțelege, în cele din urmă, că pricina răului care domnește în lume, adică a

faptului că săracii sunt atât de săraci şi de fără minte, iar bogaţii atât de bogaţi şi de deştepţi, pricina bădărăniei, a violenţei şi a ferocităţii, adică a tot ceea ce te face să-ţi doreşti să mori şi a tot ceea ce deşteaptă în tine sentimente de vinovăţie, sălăşluieşte în aceea că toată lumea gândeşte la fel, a spus el. Ai să intuieşti că aici, pe pământ, unde toţi se îndobitocesc şi mor păstrând aparenţele moralităţii, nu poţi deveni bun decât arătându-te rău şi imoral. Dar ai să-ţi dai seama că şi această revelaţie va fi urmată de o consecinţă înfricoşătoare. Pentru că percep, sub mâna mea tremurândă, şi această consecinţă...

– Care anume?

– Eşti foarte deştept şi ştii încă de pe acum despre ce e vorba. Tocmai de aceea vrei să fiu eu primul care ţi-o dezvăluie.

– Ce este?

– Ştiu, de asemenea, că tocmai ea este pricina sentimentului de vinovăţie pe care spui că-l încerci în faţa mizeriei şi a nefericirii celor nevoiaşi.

– Doamne, iartă-mă! Oare n-am să mai cred în Allah? a spus Necip. Atunci am să mor!

– Faptul acesta nu se va petrece pe parcursul unei nopţi, aşa cum s-a întâmplat cu bietul director, devenit ateu în ascensor! Se va petrece atât de încet, încât nici măcar n-ai să-ţi dai seama de el. Va fi ca în cazul bărbatului care bagă de seamă într-o bună dimineaţă, când întrece măsura cu rachiul, că se află de mulţi ani pe lumea cealaltă, pentru că a murit puţin câte puţin.

– Bărbatul acela sunteţi dumneavoastră? Ka şi-a retras mâna de pe fruntea lui:

– Ba dimpotrivă! De mulţi ani am început sa cred, încetul cu încetul, în Allah. Lucrul acesta s-a petrecut cu atâta încetineală, încât nu mi-am dat seama de el decât odată cu venirea la Kars. De aceea sunt fericit aici şi pot să scriu.

– Acum îmi păreţi atât de fericit şi de înţelept, a spus Necip, încât vă întreb: oare oamenii pot cunoaşte cu adevărat viitorul? Oare pot avea parte de tihnă crezând că-l cunosc, fără să-l cunoască? Am să vorbesc despre aceste lucruri în primul meu roman ştiinţifico-fantastic.

– Unii oameni ştiu, a spus Ka. Uite, de pildă proprietarul *Gazetei urbei de la hotare*, Serdar Bey: a scris despre ceea ce se va întâmpla în această seară şi şi-a tipărit de mult jurnalul.

S-au uitat amândoi la ziarul pe care-l scosese Ka din buzunar: „...manifestările au fost întrerupte pe alocuri de ovații și de aplauze entuziaste".

— Asta trebuie să fie ceea ce se numește fericire, a spus Necip. Dacă am scrie mai întâi în gazete ceea ce ar urma să ni se întâmple și dacă am reuși să trăim mai apoi, cu uimire, minunatele lucruri așternute în scris, am deveni poeții propriilor noastre vieți. În ziar scrie că ați recitat ultima dumneavoastră poezie. Care este aceea?

Cineva a bătut în ușa cabinei de toaletă. Ka i-a cerut lui Necip să-i povestească repede despre „priveliștea aceea".

— Am să vă povestesc acum, a spus Necip. Dar să nu dezvăluiți nimănui ceea ce urmează să vă spun. Nu le place că sunt atât de sincer cu dumneavoastră.

— N-am să dezvălui nimănui nimic, a zis Ka. Povestește-mi imediat!

— Îl iubesc nespus pe Allah, a spus Necip, emoționat. Uneori - iartă-mă, Doamne! - mă întreb, fără să vreau, ce-ar fi fost dacă Allah n-ar fi existat, iar în fața ochilor mei prinde viață o priveliște care-mi stârnește spaima.

— Da.

— Contemplu priveliștea aceea noaptea, pe întuneric, privind pe fereastră. Afară se văd două ziduri albe, oarbe și înalte ca niște ziduri de cetate. Parcă ar fi două fortărețe așezate față în față! Privesc cu teamă culoarul îngust dintre ele și felul în care se așterne acesta în fața mea, ca o uliță. În locul unde nu există Allah, ulița este troienită și plină de glod, ca în Kars, dar este mov. În mijlocul uliței se află ceva care-mi spune „oprește-te!", dar eu privesc spre capătul ei, spre fruntariile acestei lumi. Acolo se află un copac - unul fără frunze, un ultim copac golaș. Dintr-odată, pentru că îl privesc, copacul devine roșu ca văpaia și prinde să fie mistuit de flăcări. Încerc atunci un sentiment de vinovăție pentru curiozitatea mea de a vedea cum arată locul unde nu există Allah. În chip de răspuns, copacul revine, brusc, la culoarea lui sumbră. Tocmai când îmi spun să nu-l mai privesc, nu mă pot abține și mă uit din nou într-acolo, iar copacul cel singuratic de la marginea lumii devine iarăși stacojiu și se aprinde. Scenele de acest fel durează până în zori.

– De ce te înspăimântă atât de mult această privelişte? a întrebat Ka.

– Pentru că, îmboldit de Diavol, îmi trece uneori prin minte că această privelişte ar putea face parte şi din această lume. Dar ceea ce prinde viaţă în faţa ochilor mei trebuie să fie o plăsmuire a minţii. Deoarece dacă un lucru de felul celui pe care vi l-am povestit s-ar afla pe lumea aceasta, ar însemna – păzeşte-ne, Doamne, de gândul rău! – că Allah nu există. Cum aşa ceva nu poate fi adevărat, nu mai rămâne decât o singură posibilitate: aceea ca eu să nu cred în Allah. Iar faptul acesta este chiar mai rău decât moartea.

– Înţeleg, a spus Ka.

– M-am uitat într-o enciclopedie, din care rezulta că noţiunea de „ateu" ar proveni din cuvântul grec *athos*. Iar cuvântul respectiv nu l-ar desemna pe cel care nu crede în Dumnezeu, ci pe omul singur, părăsit de zei. Faptul acesta arată, la rândul lui, că omul n-ar putea fi niciodată ateu aici. Pentru că, aici, Allah nu ne părăseşte, chiar de-ar fi să vrem acest lucru. Ca să devii ateu, trebuie mai întâi să devii occidental.

– Eu îmi doream, deopotrivă, să fiu occidental şi să pot crede, a spus Ka.

– Cel părăsit de Allah rămâne cu desăvârşire singur, chiar dacă se duce seară de seară la cafenea şi se distrează, jucând cărţi cu prietenii, chiar dacă se amuză şi râde în hohote zi de zi, alături de colegii de clasă, chiar dacă îşi petrece toate zilele vieţii tăifăsuind cu cei apropiaţi.

– Cu toate acestea, poate avea parte de o iubită, de o consolare adevărată, a spus Ka.

– Trebuie să te iubească şi ea pe tine aşa cum o iubeşti tu. Când a bătut din nou cineva în uşă, Necip l-a îmbrăţişat pe Ka, l-a sărutat pe obraji ca un copil şi a ieşit din toaletă. Ka a observat un bărbat care aştepta afară, dar tocmai atunci acesta s-a îndreptat în fugă spre cealaltă cabină. Ka a zăvorât din nou uşa şi a fumat o ţigară, contemplând ninsoarea miraculoasă de afară. Simţea că îşi amintea întocmai, cuvânt cu cuvânt, privelişte pe care i-o descrisese Necip, aşa cum îţi aminteşti o poezie, şi că, dacă nu venea nimeni din Porlock, avea să poată aşterne în caiet imaginea zărită de acesta tot ca pe o poezie.

Omul din Porlock! În ultimii ani de liceu, când eu şi Ka tăifăsuiam despre literatură până la miezul nopţii, acesta era un subiect care ne făcea mare plăcere. Cei familiarizaţi oarecum cu poezia engleză cunosc nota plasată de Coleridge în fruntea poemului „Kubla Khan" (Kubilay Han). La începutul acestei plăsmuiri, al cărei subtitlu este „O viziune dintr-un vis. Fragment"[1], Coleridge dezvăluie că aţipise sub înrâurirea unui leac pe care, suferind fiind, tocmai îl înghiţise (de fapt, prizase opium de plăcere) şi că frazele cărţii pe care o citea înainte de a se cufunda în somn se metamorfozaseră parcă în visul magic ce prinsese contur la vremea somnului profund, în tot atâtea lucruri şi într-o poezie.

O poezie miraculoasă, zămislită parcă de la sine, fără nici un fel de trudă a intelectului! Mai mult decât atât, de cum se trezeşte din somn, Coleridge îşi aminteşte întreaga poezie, până la ultimul cuvânt. Îşi scoate condeiul, cerneala şi hârtia şi se apucă să noteze curios, grăbit, vers cu vers plăsmuirea cu pricina. Chiar când sfârşeşte de aşternut în scris versurile pe care le cunoaştem, faimosul poet aude pe cineva bătând la uşă, aşa încât se duce să deschidă: este un bărbat venit din oraşul vecin, Porlock, pentru nişte bani împrumutaţi. După ce-l expediază pe oaspete şi revine zorit la masa de scris, Coleridge îşi dă seama că a uitat restul poeziei şi că nu i-au mai rămas în minte decât spiritul ei şi câteva cuvinte răzleţe.

Cum atenţia sa nu a fost distrasă de nici un individ din Porlock, Ka mai avea încă în minte poezia atunci când a fost invitat pe scenă. Era cel mai înalt dintre persoanele aflate acolo. Paltonul său nemţesc, de culoare cenuşie, îl deosebea de toţi ceilalţi.

Vacarmul din sală s-a domolit brusc. O parte dintre spectatori – elevi furioşi, feluriţi gură-cască, islamişti protestatari – tăceau, neştiind la ce ar fi trebuit să râdă sau să reacţioneze. Funcţionarii aşezaţi pe rândurile din faţă, poliţiştii care-l urmăriseră pe Ka de-a lungul întregii zile, adjunctul guvernatorului, adjunctul poliţiei şi profesorii ştiau că era poet. Prezentatorul cel deşirat s-a speriat de tăcerea care se aşternuse pe neaşteptate. I-a pus lui Ka o întrebare inspirată de „emisiunile culturale" care se difuzau pe la diverse televiziuni:

---

1. *A Vision in a Dream. A Fragment.*

– Sunteți poet, scrieți poezie. E greu să scrii poezie?

La sfârșitul acestei conversații scurte, forțate, pe care îmi doresc s-o uit ori de câte ori revăd caseta video, cei din sală nu pricepuseră dacă e greu sau nu să scrii poezie, în schimb pricepuseră că poetul venea din Germania.

– Cum vi s-a părut frumosul nostru Kars? l-a întrebat mai apoi prezentatorul.

Ka a spus, după o scurtă ezitare:

– Este foarte frumos, foarte sărman, foarte trist.

Doi elevi de la Imam Hatip, aflați undeva în spate, au râs la spusele lui. „Sărman e sufletul tău!", a strigat cineva. Prinzând curaj, șase-șapte persoane s-au ridicat în picioare și au început să urle. Jumătate din ceea ce spuneau suna a bătaie de joc; din cealaltă jumătate nu se înțelegea nimic. Când m-am dus mai târziu la Kars, Turgut Bey mi-a povestit că Hande, care se afla la hotel, în fața televizorului, izbucnise în plâns la auzul unor asemenea cuvinte.

– Reprezentați literatura turcă în Germania, a spus prezentatorul.

– Să spună de ce-a venit aici! a strigat cineva.

– Am venit pentru că sunt foarte nefericit, a spus Ka. Aici sunt mai fericit. Vă rog să mă ascultați, acum o să-mi recit poezia.

După descumpănirea și vociferările de moment, Ka a început să-și recite poezia. După ani de zile, când mi-a parvenit înregistrarea video a acelei seri, mi-am privit prietenul cu dragoste și admirație. Îl vedeam pentru prima oară recitând poeme în fața unei mulțimi. Înainta concentrat, asemenea unui om care pășește cu grijă și nesfârșită seninătate. Cât de lipsit de afectare era! Și-a recitat versurile lin, fără cazną, exceptând două momente de șovăială, când a lăsat impresia că încerca să-și amintească ceva.

Dându-și seama că poemul era inspirat de „priveliștea" pe care o descrisese el ceva mai devreme și că spusele sale privitoare la „locul unde nu există Allah" se regăseau aidoma în cuprinsul versurilor, Necip s-a ridicat în picioare, ca vrăjit, dar Ka nu a slăbit ritmul recitării, care te ducea cu gândul la ninsoare. S-au auzit vreo două-trei aplauze. O persoană care stătea pe rândurile din spate s-a ridicat în picioare, strigând ceva,

după care i s-au alăturat şi alţii din sală. Nu era limpede dacă răspundeau la versurile poeziei sau dacă se plictisiseră. Acestea urmau să fie ultimele imagini cu prietenul meu vechi de douăzeci şi şapte de ani – ultimele imagini la care mi-era dat să fiu martor, dacă lăsăm la o parte silueta lui, reflectată la puţin timp după aceea pe un fond verde.

17

Patria sau broboada

O PIESĂ DESPRE FATA CARE ŞI-A ARS VĂLUL

După ce Ka şi-a sfârşit de recitat poezia, prezentatorul a vorbit despre piesa care urma să fie jucată pe scenă – *Patria sau broboada* –, arătând, cu gesturi teatrale şi risipă de cuvinte, că era vorba de cea mai impresionantă manifestare a serii.

Dinspre rândurile din mijloc şi din spate, unde stăteau elevii de la Imam Hatip, s-au auzit câteva proteste, vreo două-trei fluierături, vuietul stârnit de câteva persoane care huiduiau, în vreme ce dinspre funcţionarii aşezaţi pe rândurile din faţă au răsunat câteva ropote de aplauze aprobatoare. Cât despre gloata care umplea sala până la refuz, aceasta privea în jur, pe jumătate curioasă, pe jumătate respectuoasă, aşteptând să vadă ce avea să se mai întâmple. „Numerele uşoare" plasate de trupa de teatru la începutul spectacolului, imitaţiile fără perdea după diverse reclame, dansurile din buric, mai mult sau mai puţin oportune, prezentate de Funda Eser, precum şi evocarea unei doamne, fost prim-ministru, şi a soţului său, mare amator de mită, interpretat de Sunay Zaim, nu-i făcuseră pe cei din mulţime să-şi piardă interesul faţă de spectacol, aşa cum se întâmplase cu funcţionarii din primul rând, ci, dimpotrivă, le stârniseră hazul.

Patria sau broboada s-a vădit la fel de distractivă pentru lume, dar vociferările elevilor de la Imam Hatip şi tonul ridicat pe care vorbeau deveniseră agasante. În asemenea momente, nu mai erau inteligibile nici dialogurile de pe scenă. Această piesă primitivă şi „demodată" avea însă o armătură dramatică atât de solidă, încât o puteau pricepe până şi surdomuţii:

1. O femeie îmbrăcată într-un văl lung şi negru ca smoala rătăcea pe străzi, vorbea de una singură şi chibzuia. Era nefericita dintr-un anumit motiv.

2. Femeia îşi proclama libertatea, scoţându-şi vălul. Acum nu mai purta văl şi era fericită.

3. Familia, logodnicul, apropiaţii ei, feluriţi bărbaţi, cu barbă şi musulmani, se împotriveau acestei libertăţi din diverse pricini şi voiau s-o determine să-şi reia vălul. Ca reacţie la aceste presiuni, femeia îşi ardea vălul, într-un acces de mânie.

4. Fanaticii cu şiraguri de mătănii în mâini şi bărbi rotunde reacţionau violent la acest comportament îndărătnic şi, tocmai când erau pe cale s-o ucidă pe femeie, pe care o târau după ei trăgând-o de păr...

5. ...aceasta era salvată de tinerii ostaşi ai Republicii.

Sceneta fusese jucată de nenumărate ori în liceele şi în „casele poporului"[1] construite în Anatolia în perioada cuprinsă între mijlocul anilor 1930 şi cel de-al Doilea Război Mondial, la îndemnul autorităţilor cu vederi occidentale, care doreau să le protejeze pe femei de portul vălului şi de presiunile religioase, pentru ca după 1950, când democraţia şi revoluţia kemalistă îşi mai pierduseră din vigoare, să sfârşească prin a fi dată uitării. Funda Eser, care juca rolul femeii înrobite vălului, avea să-mi povestească, la câţiva ani după aceea, în studioul de înregistrare istanbulez în care reuşisem să-i dau de urmă, că era mândră de faptul că mama sa jucase acelaşi rol în 1948, la liceul din Kütahya, dar că, din păcate, ea, Funda, nu se mai bucurase de aceeaşi îndreptăţită fericire la Kars, ca urmare a evenimentelor petrecute acolo. Am insistat îndelung să-mi povestească întocmai acea seară, în ciuda faptului că era sleită de droguri şi că părea să fi uitat totul, aşa cum se constată la unii maeştri

1. Instituţie specifică începuturilor Turciei republicane. A fost înfiinţată în 1932 şi finanţată de stat, urmărind educarea adulţilor prin furnizarea unor cunoştinţe în domenii foarte diverse, de la literatură şi arte până la agricultură. În activităţile sale s-au implicat intelectuali turci de prestigiu, adeseori pe bază de voluntariat. Instituţia a fost desfiinţată formal în 1951, în timpul guvernării Partidului Democrat, care vedea în ea o formă de propagandă politică a Partidului Republican al Poporului, fondat de Mustafa Kemal Atatürk şi rămas partid unic până în 1946.

ai scenei, obosiți și deprimați. Dat fiind faptul că am vorbit cu multe alte persoane care au asistat la spectacol, pot să ofer o serie de detalii:

La prima scenă, spectatorii care ticseau Teatrul Național erau în plină derută. Titlul *Patria sau broboada* îi pregătise pentru o piesă actuală, cu subiect politic, dar nimeni, cu excepția a vreo doi-trei bătrâni care-și mai aminteau de sceneta aceea de demult, nu se așteptase la o femeie înfășurată în văl, ca pe vremuri. În mintea lor, simbolul islamului politic era broboada. În vreme ce femeia aceea misterioasă tăinuită de val măsura scena hotărâtă, de la un capăt la altul, foarte multe persoane se simțeau cucerite de mândria, ba chiar de orgoliul trădat de mersul ei. Până și funcționarii „radicali", care disprețuiau veșmintele cu semnificație religioasă, erau pătrunși de respect. Un tânăr de la Imam Hatip, mai ager la minte, care bănuia cine se ascundea sub val, a izbucnit într-un hohot de râs care nu putea decât să-i înfurie pe spectatorii din primele rânduri.

La începutul celei de-a doua scene, toată lumea a fost cuprinsă de spaimă când a văzut că femeia se apuca să-și dea jos învelitoarea neagră, făcând astfel un salt spre cunoaștere și eliberare. Lucrul acesta se poate explica prin faptul că până și laicii occidentalizanți se tem de consecințele propriilor idei. De fapt, pentru că se temeau de exponenții islamului politic, acceptaseră de multă vreme ca, la Kars, lucrurile să rămână pe vechiul făgaș. Acum nici măcar nu le mai trecea prin minte să le forțeze pe femeile care purtau văl să renunțe la el, silite de „stat", așa cum se întâmpla în primii ani ai Republicii, ci socoteau că „era de ajuns ca femeile care umblau cu capul descoperit să nu ajungă să se acopere, ca în Iran, constrânse și înspăimântate de islamiști".

„De fapt, toți acei adepți ai lui Atatürk, care stăteau în primul rând, sunt mai degrabă niște fricoși decât niște kemaliști!", i-a spus Turgut Bey lui Ka mai târziu. Toată lumea se temea ca despuierea ostentativă a unei femei, pe scenă, să nu provoace tulburări, nu doar printre cei cu convingeri religioase, ci și printre șomeri și printre cei care alcătuiau restul gloatei. Cu toate acestea, un profesor aflat undeva în față s-a ridicat în picioare și a început s-o aplaude pe Funda Eser, care tocmai își scotea vălul cu mișcări delicate și hotărâte. Însă, potrivit

unora dintre cei prezenți, nu era vorba de un act politic cu implicații moderniste: făcuse gestul cu pricina pentru că brațele goale și plinuțe ale femeii, ca și gâtul ei frumos, îi suciseră capul, care, de fapt, era deja tulbure de băutură. Acest profesor singuratic și nefericit a fost apostrofat cu furie de o mână de tineri aflați pe rândurile din spate.

Situația creată nu le picase bine nici republicanilor așezați în primele rânduri. Faptul că din dosul vălului se ivea Funda Eser, o dansatoare mlădie din buric, și nu o fată simplă de la țară, cu ochelari, cu chipul radiind de lumină, hotărâtă să învețe carte, le stârnise consternarea. Oare asta să fi însemnat că doar târfele și ființele desfrânate renunțau la văl? În cazul acesta, era vorba de un mesaj al islamiștilor. Adjunctul guvernatorului a fost auzit strigând, de undeva din față: „Asta este o eroare, o eroare!". Faptul că i s-au alăturat și ceilalți, poate pentru a se da bine pe lângă el, n-a convins-o pe Funda Eser. În vreme ce spectatorii aflați în primele rânduri o urmăreau cu prețuire și neliniște pe tânăra republicană luminată care-și apăra libertatea, din ceata tinerilor de la Imam Hatip s-au făcut auzite câteva amenințări care n-au impresionat însă pe nimeni. Adjunctul guvernatorului, adjunctul poliției, destoinicul și curajosul Kasım Bey, care le făcuse viața amară celor din PKK tocmai la momentul potrivit, alți funcționari de rang înalt, directorul regional de la Cadastru, directorul de la Cultură, care avea misiunea de a confisca toate casetele cu melodii kurde și de a le trimite la Ankara (venise cu soția, cu cele două fete, cu cei patru fii, pe care-i obligase să-și pună cravată, și cu trei dintre nepoți), precum și cei câțiva ofițeri îmbrăcați în civil, însoțiți de nevestele lor, nu erau nicidecum intimidați de tinerii neisprăviți de la Imam Hatip, puși pe scandal. Se poate afirma și că aveau încredere în polițiștii în civil răspândiți prin toate ungherele sălii, în polițiștii în uniformă care pândeau de pe margine, precum și în soldații despre care se spunea că vegheau în culise. Un aspect și mai important: faptul că emisiunea se transmitea în direct, la televizor, le trezea tuturor sentimentul că erau urmăriți de întreaga Turcie și de cei de la Ankara, deși nu era vorba decât de o transmisiune locală. Oficialii așezați pe rândurile din față, la fel ca și restul celor din sală, urmăreau ceea ce se petrecea pe scenă chibzuind, într-un cotlon al minții, că

toate acele lucruri se arătau la televizor, aşa încât, fie şi numai din această pricină, vulgarităţile, provocările politice şi aberaţiile li se păreau mai subtile şi mai fascinante decât erau în realitate. Existau persoane care se răsuceau neîncetat spre camera de filmat, pentru a verifica dacă era sau nu în funcţiune, ori persoane care făceau cu mâna de pe rândurile din spate, după cum existau şi cetăţeni care nu se clinteau de la locurile lor, aflate în cel mai îndepărtat capăt al sălii, speriaţi la gândul că „aoleu, se uită lumea la noi!". Faptul că seara cu pricina „se dădea" la televiziunea locală le insuflase celor mai mulţi locuitori ai Karsului nu atât dorinţa de a urmări, de acasă, ceea ce se petrecea pe scenă, cât dorinţa de a veni la teatru şi de a se uita la echipa de televiziune care „filma".

Funda Eser pusese vălul de care se descotorosise ceva mai devreme în ligheanul de aramă care se afla pe scenă, aşa cum pui rufele la spălat, turnase, meticuloasă, nişte benzină peste el, de parcă ar fi turnat înălbitor, şi se apucase, chipurile, să-l frece. Cum benzina se afla într-o sticlă de înălbitor Akif, folosit frecvent pe vremea aceea de gospodinele din Kars, nu doar întreaga sală, ci întregul Kars a respirat cu stranie uşurare la gândul că fata aceea nesupusă şi independentă se răzgândise şi nu făcea decât să-şi spele veşmântul, pe deplin ascultătoare.

– Spală-l, fata mea, freacă-l bine! a strigat cineva din spate.

S-au auzit râsete, funcţionarii din faţă s-au simţit jigniţi, dar toată sala gândea, de fapt, acelaşi lucru.

– Ai zice că asta spală cu Omo! a strigat altcineva.

Erau tinerii de la Imam Hatip, dar pentru că-i făceau să râdă pe toţi cei din sală, în aceeaşi măsură în care-i şi deranjau, nimeni nu s-a supărat prea tare pe ei. Cei mai mulţi dintre spectatori, la fel ca şi funcţionarii de stat care şedeau în primele rânduri, doreau să se depăşească acest joc politic perimat, iacobin şi provocator, fără a se ajunge la lucruri mai neplăcute. O mare parte dintre cei cu care am vorbit peste ani de zile mi-au spus că încercau aceleaşi sentimente: majoritatea locuitorilor din Kars aflaţi în seara aceea la Teatrul Naţional, de la funcţionari la nevoiaşii elevi kurzi, nu-şi doreau decât să treacă printr-o experienţă aparte, ca la teatru, şi, totodată, să se distreze puţin. Poate că o seamă de elevi mai îndârjiţi de la Imam Hatip avuseseră intenţia să le strice seara, dar nimeni nu le dusese grija până atunci.

În ceea ce o privește pe Funda Eser, aceasta a tras de timp, asemenea gospodinelor pe care le vedem adeseori în reclame și pentru care spălatul rufelor pare o formă de divertisment. La momentul convenabil, a scos bucata de pânză neagră, acum udă, din lighean, le-a arătat-o spectatorilor, de parcă ar fi fost gata s-o atârne pe frânghie, la uscat, și a desfășurat-o ca pe un stindard. Apoi a aprins un colț al veșmântului, sub privirile derutate ale mulțimii care încerca să-și dea seama ce anume avea să urmeze, folosindu-se de o brichetă pe care a scos-o din buzunar. A urmat o clipă de tăcere. S-a auzit foșnetul flăcărilor, care au învăluit brusc vălul, de parcă ar fi fost vorba de o explozie. Întreaga sală a fost năpădită de o lumină stranie și înspăimântătoare.

Mulți oameni s-au ridicat în picioare, înfricoșați. Nimeni nu se așteptase la așa ceva. Se speriaseră până și cei mai ireconciliabili dintre laici. Când femeia a aruncat vălul cuprins de flăcări la pământ, unii s-au temut să nu ia foc dușumeaua scenei, veche de o sută zece ani, ori cortina de catifea, peticită și jegoasă, pe care o moșteniseră din epoca cea mai înstărită a Karsului. Majoritatea celor din sală erau însă cuprinși de groază, intuind că săgeata fusese slobozită din arc. De-acum, se putea întâmpla orice.

Din mijlocul elevilor de la Imam Hatip s-a înălțat un vuiet, s-a iscat un tumult. S-au auzit huiduieli, țipete, răcnete furioase.

— Dușmani ai credinței, fără de Allah! a strigat cineva. Atei necredincioși!

În rândurile din față, continua să domnească confuzia. Deși profesorul acela singuratic și vajnic de mai devreme s-a ridicat din nou în picioare și a strigat „tăcere, uitați-vă la piesă!", nu l-a ascultat nimeni. Când lumea a priceput că ocările, urletele și lozincile n-aveau să înceteze și că incidentul urma să ia amploare, s-a simțit o adiere de neliniște. Doctorul Nevzat, directorul regional de la Sănătate, i-a ridicat îndată de pe scaune pe fiii săi, îmbrăcați cu sacouri și cravată, pe fată, care avea părul împletit în cozi, și pe soție, care se îmbrăcase cu rochia ei cea mai bună, de culoare verde-păun, și i-a târât spre ieșire. Negustorul de articole din piele Sadık Bey, unul dintre bogătașii de pe vremuri ai Karsului, care venise de la Ankara

pentru a se ocupa de afacerile pe care le învârtea în oraş, s-a ridicat odată cu avocatul Sabit Bey, membru al Partidului Poporului, care-i fusese coleg de clasă la şcoala primară. Ka a băgat de seamă că cei aşezaţi în faţă erau copleşiţi de frică, aşa încât a rămas locului, nehotărât; i-a trecut prin minte să se ridice, deoarece se temea ca nu cumva să uite poezia pe care o avea în minte şi pe care nu apucase încă s-o noteze în caietul verde – nu atât din pricina evenimentelor care-şi urmau cursul, cât a tărăboiului din jur. Îşi dorea, mai cu seamă, să plece de la teatru şi să revină la Ipek. În aceeaşi clipă, Recai Bey, directorul de la Telefoane, respectat de întregul Kars pentru cultura şi eleganţa sa, s-a apropiat de scena înconjurată de fum:

– Copila mea, a spus el. Ne-a plăcut foarte mult piesa voastră, de orientare kemalistă. Dar acum ajunge! Priveşte, toţi sunt tulburaţi, iar mulţimea o s-o ia razna.

Flăcările ce cuprinseseră vălul aruncat pe jos se stinseseră repede, iar Funda Eser rostea acum, învăluită în negură, monologul de care autorul scenetei *Patria sau vălul*, al cărei text integral aveam să-l descopăr mai târziu printre publicaţiile editate de „casele poporului" în 1936, era cel mai mândru. La patru ani de la desfăşurarea acestor evenimente, autorul scenetei *Patria sau vălul*, pe care îl descoperisem la Istanbul, care avea nouăzeci şi doi de ani şi continua să fie activ, mi-a povestit, în vreme ce-i mustra pe neastâmpăraţii săi nepoţi (de fapt, pe fiii nepoţilor săi), care ţopăiau neobosiţi în jurul lui, că în anii '30, fetele de liceu şi funcţionarii obişnuiau să se ridice în picioare şi să aplaude cu ochii în lacrimi ori de câte ori se ajungea la acest moment al piesei, care, în ansamblul creaţiei sale (*Vine Atatürk, Piese cu Atatürk pentru liceu, Amintiri rămase de la El* etc.), fusese, din păcate, dată uitării (nu ştia nimic despre punerea în scenă şi despre întâmplările de la Kars).

Acum însă nu se mai auzeau decât înjurăturile, ameninţările şi strigătele mânioase ale elevilor de la Imam Hatip. În ciuda liniştii vinovate şi temătoare care domnea în partea din faţă a sălii, foarte puţină lume izbutea să perceapă cuvintele rostite de Funda Eser. Poate că nu s-a desluşit prea bine peroraţia fetei îndârjite, care vorbea despre motivele pentru care renunţase la văl, dezvăluind faptul că giuvaierurile naţiunilor, şi nu doar ale indivizilor, nu stăruie în veşminte, ci în sufletele

lor, că se cuvenea să scăpăm de iaşmac, de broboadă, de fes şi de saric, care ne întunecau sufletele şi care erau tot atâtea simboluri al înapoierii, alăturându-ne naţiunilor moderne şi gonind spre Europa, dar, pe de altă parte, întreaga sală a auzit o replică furioasă, pe măsura împrejurării, care venea de undeva din spate:

– Goneşte tu goală spre Europa ta – goală puşcă!

Până şi din partea din faţă a sălii au răsunat hohote de râs şi aplauze aprobatoare. Faptul acesta i-a speriat mai tare decât orice pe cei aşezaţi în primele rânduri, risipindu-le iluziile. De data aceasta, Ka s-a ridicat şi el din fotoliu, alături de nenumăraţi alţi spectatori. De peste tot răzbăteau voci, cei din spate urlau furioşi, unele persoane se întorceau să se uite în urmă în vreme ce înaintau spre uşă, iar Funda Eser continua să-şi recite tirada, pe care n-o mai asculta decât foarte puţină lume.

18

Nu trageți, armele sunt încărcate!

REVOLUȚIA DE PE SCENĂ

Apoi, totul s-a petrecut foarte repede. Pe scenă şi-au făcut apariția doi habotnici ale căror chipuri erau încadrate de bărbi tăiate rotund şi care aveau pe cap un soi de tichii. Purtau în mâini frânghii şi cuțite şi era limpede, din întreaga lor atitudine, că voiau s-o pedepsească pe Funda Eser care, prin faptul că-şi scosese şi arsese veşmântul, sfidase porunca lui Allah.

Ajunsă pe mâinile lor, Funda Eser s-a zbătut să scape, făcând gesturi voluptuoase, aproape senzuale. De fapt, nu se comporta atât ca o eroină care avusese parte de o iluminare, cât ca „femeia care urmează să fie violată", pe care o întrupa adeseori la spectacolele itinerante din provincie. S-a adresat, din obişnuință, sexualității bărbaților, plecând capul ca o oaie de jertfă şi implorându-i din priviri, dar gestul ei n-a trezit emoția aşteptată. Unul dintre habotnicii aceia cu barbă rotundă (care se machiase cu stângăcie ceva mai devreme) a întins-o pe jos, după ce o târâse de păr, iar celălalt şi-a înfipt hangerul de gâtul ei, cu un gest care te ducea cu gândul la tablourile renascentiste ce-l înfățişau pe profetul Abraham sacrificându-şi fiul. În toată această scenă, dăinuiau foarte multe dintre fantasmele pline de temeri privitoare la „revolta reacționarilor şi a habotnicilor", care se răspândiseră printre intelectualii şi funcționarii occidentalizați în primii ani ai Republicii. Primii care s-au înspăimântat au fost funcționarii mai în vârstă şi bătrânii conservatori care ocupau primele rânduri.

Funda Eser şi cei doi „adepți ai *Şeriat*-ului" au rămas nemişcați exact optsprezece secunde, fără a afecta în vreun fel postura

gravă în care se găseau. Deoarece în acest răstimp mulțimea din sală spumega de furie, foarte mulți locuitori ai Karsului mi-au spus, când am stat de vorbă ulterior, că cei trei au rămas încremeniți în această poziție o perioadă mai îndelungată. Ceea ce le stârnea supărarea elevilor de la Imam Hatip nu era doar urâțenia, ticăloșia, aspectul caricatural al „fanaticilor religioși" care urcaseră pe scenă ori faptul că în locul necazurilor de care aveau parte fetele îmbrobodite erau zugrăvite necazurile celor care renunțau la văl: intuiau, în primul rând, că sceneta nu era decât o provocare pusă-n scenă cu îndrăzneală. Când își manifestau mânia, urlând ori aruncând cu câte un obiect pe scenă – o jumătate de portocală, un mindir –, își dădeau seama că, de fapt, nu făceau decât să se afunde și mai temeinic în capcana ce le fusese întinsă, iar sentimentul de neputință pe care-l încercau le ațâța și mai tare furia. Din această pricină, un elev din ultima clasă, scund și lat în umeri, care avea cea mai mare experiență în materie de politică, pe nume Abdurrahman Öz (tatăl lui, care urma să vină peste trei zile de la Sivas ca să-i ridice trupul neînsuflețit avea să invoce un alt nume, susținând că acela era numele real), a încercat să-și înfrâneze colegii, să-i convingă să tacă și să revină la locurile lor, dar fără prea mare spor. Aplauzele și răcnetele care răsunau din celelalte unghere ale sălii, dinspre tot soiul de gură-cască sfârșiseră prin a-i încuraja de-acum serios pe elevii căzuți pradă mâniei. Un fapt și mai însemnat: tinerii islamiști, care erau încă „fără influență" la Kars în comparație cu provinciile învecinate, izbuteau să-și facă auzită pentru prima oară vocea în acea seară, la unison și cu îndrăzneală, constatând, uimiți și fericiți, că le deșteptau o oarecare teamă funcționarilor de stat și militarilor. Cum televiziunea transmitea evenimentele în tot orașul, nu mai puteau să renunțe la demonstrația aceea de forță fără a o degusta îndelung. Așa încât, mai apoi, lumea a ajuns să uite că în spatele tărăboiului se afla, printre altele, dorința împricinaților de a se distra. Pentru că am urmărit înregistrarea video de nu știu câte ori, am văzut că unii dintre elevi râdeau chiar în vreme ce strigau lozinci ori proferau injurii și că aplauzele ori chiotele menite să-i îmbărbăteze veneau din partea unor cetățeni simpli, care voiau să se amuze puțin și, totodată, să arate că se plictisiseră la sfârșitul unei seri „teatrale"

de neînțeles. I-am ascultat atât pe cei care spuneau că „dacă cei de pe scaunele din față nu ar fi luat prea în serios hărmălaia și zarva aia fără sens, nu s-ar fi întâmplat nimic din ceea ce a urmat mai apoi", cât și pe cei care afirmau că „funcționarii de stat și bogătașii care se ridicaseră, îngrijorați, de la locurile lor în cele optsprezece secunde știau, de fapt, ce urma să se petreacă, pentru că totul fusese pus la cale dinainte, de la Ankara, și tocmai de aceea își luaseră familiile și plecaseră".

În acest răstimp, Ka și-a dat seama că, din cauza tămbălăului, era pe cale să uite poezia pe care o avea în minte, așa încât a ieșit din sală. Atunci s-a arătat pe scenă izbăvitorul mult așteptat, care urma s-o scape pe Funda Eser din mâinile agresorilor „reacționari", cu bărbi rotunde: era Sunay Zaim; avea pe cap o căciulă în genul celor purtate de Atatürk și de eroii Războiului de Independență[1] și era îmbrăcat cu o uniformă militară din anii 1930.

De îndată ce a urcat pe scenă, cu pași hotărâți (fără a lăsa să se vadă defel că șchiopăta ușor), cei doi reacționari religioși cu bărbi rotunde s-au speriat și s-au aruncat la pământ. Profesorul acela singuratic și în vârstă s-a ridicat în picioare și l-a aplaudat pe Sunay din răsputeri. „Ura, bravo!", au strigat vreo două-trei persoane. Când asupra lui a fost proiectat un fascicul puternic de lumină, cetățenii din Kars au avut impresia că Sunay Zaim întruchipa un miracol răsărit din cu totul alte lumi.

Toată lumea i-a remarcat farmecul și strălucirea. Aerul acela sever, ferm și tragic, care stârnea fascinație printre studenții cu vederi de stânga în anii '70, atunci când juca rolul lui Che Guevara, al lui Robespierre sau al revoluționarului Enver Pașa, precum și frumusețea sa fragilă, ba chiar ușor efeminată nu se sleiseră încă întru totul în timpul vlăguitoarelor turnee anatoliene, care-l lăsaseră olog de un picior. Și-a apropiat, cu un

1. Mișcare națională de eliberare a teritoriului Turciei de sub ocupația Aliaților și a Greciei, survenită în urma înfrângerii Imperiului Otoman în Primul Război Mondial, ca aliat al Puterilor Centrale. În urma acestei mișcări, desfășurată în perioada 1919-1922 și inițiată de Mustafa Kemal, supranumit ulterior „Atatürk", a fost proclamată Republica Turcia (1923).

gest delicat, degetul arătător al mâinii drepte, vârâtă într-o mănuşă albă, de bărbie – nu de buze –, şi a spus:

– Linişte!

Nu era nevoie de aşa ceva, pentru că, pe de o parte, cuvântul cu pricina nici nu exista în scenariu, iar pe de altă parte, toată sala amuţise. Până şi cei care se aflau în picioare s-au aşezat imediat şi au ajuns să audă cu totul altceva:

– Amărâţilor!

Pesemne că replica nu fusese rostită decât pe jumătate, pentru că nimeni n-a izbutit să priceapă despre ce amărâţi era vorba. Pe vremuri, cuvântul acesta evoca poporul, naţia; acum însă, locuitorii Karsului nu mai reuşeau să-şi dea seama dacă el se referea la lucrurile pe care le urmăriseră toată seara, la ei, la Funda Eser sau, poate, la Republică. Cu toate acestea, sentimentul la care făcea trimitere era just. Toată sala era cufundată într-o tăcere înduioşată, amestecată cu teamă.

– Onorată şi scumpă naţiune turcă, a spus Sunay Zaim. Nimeni nu te poate întoarce din marea şi nobila călătorie în care ai pornit, pe calea iluminării! Nu te teme! Reacţionarii, mizerabilii, retrograzii nu ne vor putea pune niciodată bețe-n roate. Mâinile care ameninţă Republica, libertatea, progresul se vor frânge!

Nu s-a auzit decât replica batjocoritoare a unui coleg al lui Necip, brav şi înfierbântat, care stătea la două scaune de acesta. Sala era însă stăpânită de o linişte profundă şi de o frică amestecată cu admiraţie. Toţi stăteau nemişcaţi şi drepţi ca nişte lumânări, toţi aşteptau ca izbăvitorul care dădea un sens acelei seri plictisitoare să rostească vreo două-trei vorbe frumoase, hotărâte, vreo două-trei poveşti înţelepte despre care urmau să discute mai pe urmă, acasă, dar acesta s-a întrerupt tocmai atunci. În aceeaşi clipă şi-au făcut apariţia, din cele două părţi ale cortinei, doi soldaţi. Acestora li s-au mai alăturat trei soldaţi, care au intrat pe uşa din spate, apoi au păşit pe lângă scaune şi au urcat pe scenă. Faptul că actorii se amestecau printre spectatori, aşa cum se întâmpla în piesele moderne, i-a speriat la început pe cei din Kars, însă mai apoi i-a amuzat. Spectatorii l-au recunoscut pe micul curier – un băieţel cu ochelari, care năvălise pe scenă odată cu soldaţii –, aşa încât au râs. Era Gözlük, nepotul cel simpatic şi mereu cu ochii-n patru

al concesionarului care ţinea chioşcul de ziare de vizavi de Teatrul Naţional; îl ştia tot Karsul, pentru că venea la prăvălie zi de zi. S-a apropiat de Sunay Zaim, iar când acesta s-a aplecat, i-a şoptit ceva la ureche.

Toţi au băgat de seamă că Sunay Zaim era foarte afectat de cele auzite:

– Am aflat că directorul Institutului Pedagogic a decedat la spital, a spus Sunay Zaim. Crima aceasta josnică va fi ultimul atac la adresa Republicii, a laicismului, a viitorului Turciei!

Înainte ca sala să fi avut timp să mistuie nefasta veste, soldaţii de pe scenă şi-au dat jos puştile de pe umăr, le-au armat şi au ochit mulţimea. Au tras repede câte un foc, stârnind mare zarvă.

Acest gest putea fi tălmăcit şi ca o formă blândă de intimidare, dar şi ca un semn trimis din universul iluzoriu al piesei în universul realităţii, cu trista sa veste. Cei din Kars, a căror experienţă teatrală era limitată, au simţit că era vorba de o noutate în materie de punere în scenă, de provenienţă occidentală.

Cu toate acestea, printre rândurile de scaune s-a iscat o agitaţie puternică, o cutremurare. Cei care se speriaseră de zgomotul armelor au pus această cutremurare pe seama faptului că şi alţii se speriaseră. Două-trei persoane au dat să se scoale de la locurile lor, iar „reacţionarii cu bărbi rotunde" de pe scenă s-au făcut şi mai mici.

– Să nu mişte nimeni! a spus Sunay Zaim.

În aceeaşi clipă, soldaţii au armat din nou puştile şi le-au îndreptat spre mulţime. Tocmai atunci, elevul acela scund şi curajos, care stătea la două scaune de Necip, s-a ridicat în picioare şi a strigat:

– Jos laicii fără de Allah, jos fasciştii fără de credinţă!

Soldaţii au tras din nou.

Odată cu bubuitul armelor, în sală s-a simţit din nou o cutremurare şi adierea spaimei.

Îndată după aceea, cei care stăteau pe scaunele din spate l-au văzut pe elevul care strigase lozincile de mai devreme prăbuşindu-se în scaun, apoi ridicându-se în picioare la fel de repede şi făcând gesturi necontrolate cu mâinile şi cu braţele. Câteva persoane care făcuseră haz, de-a lungul serii, de ştrengăriile

şi de ciudăţeniile elevilor de la Imam Hatip, au râs atât de această purtare, cât şi de felul în care s-a rostogolit mai apoi elevul în intervalul dintre rânduri, cu o unduire stranie.

La cea de-a treia salvă, printre oamenii aflaţi în anumite părţi ale sălii s-a răspândit sentimentul că, într-adevăr, se trăgea în ei. Pentru că, spre deosebire de ceea ce se întâmpla când se trăgea cu gloanţe oarbe, nu percepeai împuşcăturile doar cu urechea, ci şi cu stomacul, la fel ca în nopţile când soldaţii alergau după terorişti pe ulițe. Impozanta sobă de Boemia, de producţie germană, care încălzea sala de patruzeci şi patru de ani, lăsase să-i scape un sunet ciudat, după care prinsese să scoată fum, de parcă ar fi fost un ceainic îndârjit care scotea aburi pe nări, pentru că-i fusese străpuns burlanul de tablă. Lumea îl observase acum şi pe un individ care se ridicase de undeva de pe rândurile din mijloc şi se îndrepta spre scenă, cu capul plin de sânge, după cum percepuse şi mirosul de praf de puşcă. Se simţea un început de nelinişte, însă majoritatea celor de faţă continuau să rămână tăcuţi şi neclintiţi ca nişte sfinţi. În sală se furişase acel sentiment de singurătate pe care-l încerci atunci când visezi ceva înfricoşător. Cu toate acestea, Nuriye Hanım, o profesoară de literatură care-şi făcuse un obicei din a vedea, ori de câte ori se ducea la Ankara, toate spectacolele jucate la Teatrul de Stat, s-a ridicat pentru prima oară de la locul ei, aflat în partea din faţă, deoarece admira veridicitatea efectelor teatrale, şi a început să-i aplaude pe cei de pe scenă. Necip s-a ridicat şi el în picioare, în acelaşi timp cu ea, asemenea unui elev plin de neastâmpăr care vrea să fie ascultat la oră.

Îndată după aceea, soldaţii au tras pentru a patra oară. Potrivit raportului întocmit de maiorul-inspector trimis ulterior de la Ankara pentru cercetarea evenimentelor – raport la care acesta avea să lucreze săptămâni de zile, în secret şi cu migală –, în timpul acestei salve au murit doi oameni, atinşi de gloanţe. Unul dintre aceştia ar fi fost Necip, răpus de cartuşele care-l nimeriseră în frunte şi în ochi, dar pentru că am auzit şi alte zvonuri pe această temă, n-aş putea spune dacă a murit sau nu chiar atunci. Potrivit unei opinii împărtăşite de toţi cei care stăteau pe rândurile din mijloc şi din faţă, după cel de-al treilea foc, Necip ar fi sesizat gloanţele care zburau prin aer şi

le-ar fi tălmăcit într-un cu totul alt mod. Cu două secunde înainte de a fi împuşcat, acesta s-ar fi ridicat în picioare şi ar fi spus, în auzul multora (dar fără a fi înregistrat de banda video):

– Staţi, nu trageţi, armele sunt încărcate!

Astfel a ajuns să fie rostit cu voce tare un lucru pe care-l ştia deja toată lumea, cu inima, dar pe care mintea refuza să-l accepte. Unul dintre cele cinci gloanţe trase la prima salvă nimerise în frunzele de dafin din ipsos aflate deasupra lojei din care obişnuia să se uite la filme, alături de câinele său, ultimul consul-şef al sovieticilor la Kars, cu un sfert de veac în urmă. Aceasta deoarece kurdul care trăsese, originar din Sürt, nu voise să ucidă pe nimeni. Un alt glonţ se înfipsese în tavanul teatrului, în virtutea aceleiaşi nelinişti, dar de data aceasta cu ceva mai multă stângăcie, iar varul şi bucăţile de zugrăveală desprinse din înalt se rostogoliseră asupra mulţimii alarmate ca nişte fulgi de zăpadă. Un al treilea glonţ se înfipsese tocmai în fundul sălii, sub podiumul pe care era instalată camera de televiziune, mai precis în balustrada de lemn de care se sprijineau odată tinerele armence nevoiaşe şi visătoare în vreme ce se uitau, stând în picioare, deoarece obişnuiau să cumpere bilete ieftine, la trupele de teatru, la acrobaţii ori la orchestrele de cameră venite în turneu de la Moscova. Cel de-al patrulea glonţ străpunsese spătarul unui scaun aflat departe de camera de filmat, se înfipsese în umărul lui Muhittin Bey, care vindea piese de rezervă pentru tractoare şi diverse unelte agricole şi care stătea mai în spate, cu soţia şi cumnata lui văduvă, iar în prima clipă acesta privise în sus, crezând că tocmai se prăvălise ceva peste el, date fiind fâşiile de var desprinse din tavan mai înainte. Cel de-al cincilea glonţ făcuse zob lentila stângă a ochelarilor unui moşneag care stătea în spatele elevilor islamişti şi care venise de la Trabzon ca să-şi vadă nepotul aflat la Kars, în armată, îi pătrunsese în creier, îl ucisese în tăcere pe bătrânul care, de fapt, picotea, fără să-şi dea seama că murea, îi ieşise prin ceafă, găurise spătarul scaunului şi rămăsese înfipt într-unui dintre ouăle fierte din punga unui copil kurd de doisprezece ani care vindea lipie şi ouă şi care tocmai atunci dădea restul cuiva, printre rânduri.

Aştern pe hârtie aceste amănunte pentru a putea explica de ce majoritatea celor aflaţi în mulţimea de la Teatrul Naţional

nu se clintiseră din loc, în ciuda faptului că se trăgea în ei. Cum elevul care fusese atins, la a doua salvă de gloanțe, în tâmplă, în gât și ceva mai sus de inimă se arătase nespus de vajnic încă dinainte, lumea văzuse în ceea ce se petrecea cu el o scenă distractivă dintr-un joc înspăimântător. În ceea ce privește celelalte două gloanțe, unul dintre ele nimerise în pieptul unui alt elev de la Imam Hatip, care stătea în spate și care nu făcea prea multă zarvă (verișoara lui dinspre mamă fusese prima „fată sinucigașă" din oraș), iar celălalt în cadranul plin de praf și de pânze de păianjen al ceasului de perete care nu mai funcționa de șaizeci de ani și care se afla cu doi metri mai sus de aparatul de proiecție. Prezența unui alt glonț, care se înfipsese în același loc cu ocazia celei de-a treia salve, avea să-i dovedească maiorului-inspector că unul dintre ochitorii aceia de clasă, aleși spre seară, pe sprânceană, nu se supusese jurământului făcut pe *Coran* și se ferise să facă moarte de om. În raportul întocmit ulterior, maiorul a luat în calcul posibilitatea ca un alt elev ucis cu prilejul celei de-a treia salve, care era un islamist înfocat, să fi fost, totodată, un agent sârguincios și conștiincios al MIT din Kars și a precizat, în paranteză, că despăgubirea solicitată de familia acestuia, care dăduse statul în judecată, nu avea acoperire juridică. Este greu de priceput de ce majoritatea spectatorilor au continuat să se uite la soldații care-și armau iarăși puștile, în ciuda faptului că ultimele două gloanțe îi doborâseră simultan pe Rıza Bey, care era iubit de toți conservatorii și evlavioșii din Kars și care finanțase cișmeaua din mahalaua Încetate, și pe slujitorul său, devenit un fel de baston pentru bătrânul care mergea acum anevoie, și în ciuda faptului că cei doi prieteni de suflet gemeau în agonie în mijlocul sălii.

— Noi, cei care ședeam pe rândurile din spate, ne dădeam seama că se petrecuse ceva înfricoșător, avea să-mi spună, peste ani, proprietarul unei lăptarii, care nu mi-a permis nici măcar acum să-i divulg numele. Cum ne temeam că, dacă ne-am fi clintit de la locurile noastre, dacă am fi atras atenția asupra noastră, răul ne-ar fi putut ajunge și pe noi, urmăream ceea ce se petrecea fără a scoate un sunet!

Nici măcar maiorul-inspector n-a putut stabili unde a nimerit unul dintre gloanțele trase în timpul celei de-a patra salve.

Un glonț l-a rănit pe un tânăr venit de la Ankara la Kars pentru a vinde enciclopedii și jocuri de salon în rate (acesta avea să moară două ore mai târziu, din cauza hemoragiei). Un alt glonț a făcut o ditamai gaura în peretele de jos al lojei speciale în care obișnuia să stea, pe la începutul anilor 1900, în serile când venea la teatru, negustorul de piei Kirkor Çizmeciyan, unul dintre bogătașii armeni, alături de familia sa înveșmântată în blănuri. Potrivit unei afirmații fără nici o legătură cu realitatea, celelalte două gloanțe s-au înfipt într-unul dintre frumoșii ochi verzi ai lui Necip și în fruntea sa largă și pură, dar nu l-au ucis pe loc, așa încât, conform relatărilor de mai târziu, tânărul ar fi privit o clipă spre scenă și ar fi spus „văd!".

După aceste ultime salve, cei care fugeau spre ușă, cei care urlau ori care strigau s-au făcut mici de tot. Pesemne că și cameramanul care dirija transmisia în direct se aruncase la pământ, lipit de vreun perete; camera de filmat, care mai înainte se răsucea neîncetat, ba la dreapta, ba la stânga, rămăsese acum țintuită locului. Telespectatorii din Kars nu mai vedeau pe ecrane decât buluceala de pe scenă, căreia i se adăugau spectatorii tăcuți și respectuoși din primele rânduri. Cu toate acestea, cea mai mare parte a orașului își dădea seama, după bubuiturile de armă, după țipetele, după hărmălaia care răzbătea dinspre ecran, că la Teatrul Național se petreceau lucruri ciudate. Până și cei care prinseseră să moțăie către miezul nopții, găsind că piesa care se juca pe scenă era fără haz, își îndreptaseră ochii spre ecrane ca urmare a împușcăturilor ce izbucniseră cu optsprezece secunde în urmă.

Sunay Zaim era suficient de experimentat ca să sesizeze acest moment interesant:

— Ostași eroici, v-ați făcut datoria! a spus el.

S-a întors, cu o mișcare elegantă, către Funda Eser, care continua să zacă la pământ, s-a aplecat și i-a întins mâna cu un gest teatral. Femeia s-a agățat de salvatorul ei și s-a ridicat în picioare.

Pensionarul care stătea în primul rând s-a ridicat și el și i-a aplaudat. I s-au alăturat alte câteva persoane, așezate tot în partea din față. S-au auzit câteva aplauze răzlețe și din fundul sălii, pricinuite de teamă sau de obișnuința de a aplauda în mod reflex. Rândurile din spate erau reci ca gheața. Toată lumea

părea să se trezească dintr-un soi de beție; unii începuseră să zâmbească vag, ajungând, uşurați, la concluzia că totul făcea parte din lumea de pe scenă, în ciuda faptului că vedeau trupurile persoanelor în agonie, iar alții tocmai scoteau capetele din ungherele în care se repeziseră să se-ascundă, când vocea lui Sunay le-a vârât tuturor spaima-n oase:

— Aceasta nu este o piesă de teatru, este începutul unei revoluții! a spus el, pe un ton mustrător. Vom face totul pentru patria noastră! Aveți încredere în respectata armată turcă! Ostaşi, luați-i pe ăştia de-aici!

Doi soldați i-au săltat de pe scenă pe cei doi „reacționari" cu bărbi rotunde. În vreme ce restul trupei arma din nou puştile, îndreptându-le spre spectatori, de undeva din spate a țâşnit un individ cu înfățişare ciudată, care s-a repezit pe scenă. Era ciudat pentru că îți dădeai seama imediat, după mişcările lui repezite şi lipsite de armonie, că nu era actor, după cum nu era nici soldat. Foarte mulți cetățeni din Kars l-au privit cu speranță, aşteptându-se să spună că totul nu fusese decât o glumă:

— Trăiască Republica! a strigat el. Trăiască armata! Trăiască națiunea turcă! Trăiască Atatürk!

Cortina începuse să se închidă treptat. El şi Sunay Zaim au făcut doi paşi înainte şi au trecut în fața ei. Bărbatul ținea în mână un pistol Kırıkkale, era îmbrăcat în civil şi purta cizme soldățeşti.

— Jos fanaticii religioşi! a mai spus el, apoi a coborât treptele, printre spectatori.

În spatele lui şi-au făcut apariția alte două persoane, cu puşti în mâini. Cei trei indivizi înarmați au alergat fără ezitare spre ieşire, stând cu ochii pe elevii de la Imam Hatip şi strigând lozinci, fără a se atinge de oamenii din sală, care se uitau la ei.

Erau foarte fericiți şi foarte emoționați. Asta pentru că se hotărâseră în ultima clipă, după dispute şi târguieli îndelungate, să participe la mica revoluție din Kars – la piesa aceea de teatru. Sunay Zaim, care le fusese prezentat în prima seară petrecută în oraş, se împotrivise toată ziua ideii cu pricina, chibzuind că aventurierii aceia înarmați, amestecați în tot soiul de afaceri necurate, ar fi urmat să pângărească „opera de artă"

pe care dorea s-o pună în scenă, dar în ultima clipă nu se mai putuse împotrivi obiecțiilor justificate ale celor care susțineau că era nevoie de niște bărbați care să poată folosi armele împotriva gloatei necunoscătoare într-ale artei. Lumea avea să pretindă mai apoi că în orele următoare se căise nespus de această decizie și fusese chinuit de mustrări de conștiință pentru vărsarea de sânge pe care-o săvârșiseră indivizii aceia echipați ca niște târâie-brâu, dar acestea erau simple zvonuri, la fel ca și cele vehiculate în multe alte privințe.

Când am ajuns eu la Kars, peste ani, Muhtar Bey, proprietarul de prăvălie care mă dusese să văd Teatrul Național – pe jumătate năruit, pe jumătate transformat în depozit al concesionarului de la Arçelik[1] –, mi-a spus, pentru a trece mai ușor peste întrebările mele privitoare la acea noapte și la zilele de groază ce au urmat, că la Kars se săvârșiseră nenumărate crime, ticăloșii și masacre, de pe timpul armenilor până în vremurile noastre. Dar, dacă doream să le aduc puțină alinare oamenilor sărmani care viețuiau acolo, trebuia să scriu, odată revenit la Istanbul, despre plăcerea pe care ți-o stârnea aerul curat al orașului și despre bunătatea locuitorilor săi, nu despre păcatele din trecut. Odată ajunși în sala de spectacol, care avea acum aspectul unui depozit întunecat și mucegăit, mi-a arătat, printre frigidere, mașini de spălat și sobe fantomatice, singura amintire a acelei nopți: gaura uriașă produsă de glonțul care nimerise în peretele lojei din care Kirkor Çizmeciyan urmărea cândva reprezentațiile de teatru.

1. Companie specializată în producerea de bunuri electrocasnice și electronice.

19

Şi ce minunat se cernea ninsoarea!

SEARA REVOLUŢIEI

În fruntea celor trei bărbaţi fericiţi, înarmaţi cu puşti şi pistoale, care se năpustiseră urlând pe poarta teatrului în vreme ce se închidea cortina, sub privirile înspăimântate ale mulţimii, se afla un vechi gazetar comunist, cunoscut sub pseudonimul de Z. Demirkol[1].

Acesta se afirmase în anii '70, într-o serie de organizaţii comuniste care simpatizau cu sovieticii, ca scriitor, poet şi, mai ales, ca „gardă de corp". Era o namilă de om. După puciul din 1980 fugise în Germania, pentru ca după căderea Zidului Berlinului să revină în Turcia, cu ucaz special, spre a apăra statul modern şi Republica de gherilele kurde şi de „adepţii *Şeriat*-ului". Cei doi indivizi care-l însoţeau făceau parte din tagma naţionaliştilor turci cu care Z. Demirkol obişnuia să intre în conflicte armate nopţile, pe străzile Istanbulului, prin anii 1979-1980, dar ideea apărării statului, ca şi spiritul de aventură sfârşiseră acum prin a-i uni. Potrivit unor zvonuri, cu toţii fuseseră, încă de la bun început, agenţi ai statului. Cei care coborau înfricoşaţi şi în mare grabă treptele, cu gândul de a părăsi cât mai repede Teatrul Naţional, neavând habar cine erau, au văzut în ei nişte protagonişti ai piesei care îşi urma cursul sus, în sală.

Când a ieşit în stradă şi a văzut cât de gros era stratul de zăpadă care se depusese, Z. Demirkol a ţopăit şi s-a bucurat ca un copil, a tras două focuri în aer şi a strigat: „Trăiască

1. „braţ de fier" (tc.).

naţiunea turcă, trăiască Republica!". Mulţimea aflată în faţa porţii, pe cale de a se împrăştia, s-a tras la o parte. Unii i-au privit, zâmbind temători. Alţii s-au oprit locului, având aerul că-şi cereau scuze pentru că plecau acasă atât de curând. Z. Demirkol şi însoţitorii lui au fugit în susul bulevardului Atatürk. Strigau lozinci şi vorbeau în gura mare, nespus de veseli, de parcă ar fi fost beţi. Bătrânii care înotau prin zăpadă, sprijiniţi unii de alţii, şi capii familiilor cu copii, care se ţineau aproape unul de altul, au început să-i aplaude, îndoiţi.

La colţul bulevardului Küçük Kâzımbey, trioul vesel l-a ajuns din urmă pe Ka. Băgaseră de seamă că acesta se trăsese spre trotuar, pe sub moşmoni, ca şi cum s-ar fi ferit de o maşină, pentru că îi observase.

– Domnule poet, i s-a adresat Z. Demirkol. Înainte de a te omorî ei pe tine, îi omori tu pe ei. Clar?

Atunci a uitat Ka poezia pe care nu apucase încă să o pună pe hârtie şi pe care avea s-o numească mai târziu „Locul unde nu există Allah".

Z. Demirkol şi tovarăşii lui păşeau în susul bulevardului Atatürk. Pentru că nu voia să meargă pe urmele lor, Ka a cotit la dreapta, pe bulevardul Karadağ, şi atunci şi-a dat seama că i se ştersese din minte poemul.

Încerca acel simţământ de jenă şi de vină care-l însoţea în tinereţe atunci când ieşea de la reuniunile politice. Ori de câte ori participa la astfel de întruniri, Ka nu se ruşina doar pentru că era vlăstarul unei familii burgheze destul de avute, care-şi ducea viaţa în Nişantaşı, ci şi pentru că majoritatea cuvântărilor pe care le auzea erau pline de aberaţii, nemăsurat de naive. S-a hotărât să nu se ducă de-a dreptul la hotel, ci să mai lungească puţin drumul, în speranţa de a-şi aduce aminte poezia pe care o uitase.

A văzut câteva persoane curioase care ieşiseră pe la ferestre, neliniştite de ceea ce vedeau la televizor. Este greu de spus în ce măsură Ka era la curent cu înspăimântătoarele evenimente de la teatru. Focurile de armă începuseră înainte de a ieşi el din clădire, dar este posibil să fi socotit că atât acestea, cât şi Z. Demirkol şi însoţitorii lui făceau parte din spectacol.

Toată atenţia sa era îndreptată asupra poeziei care-i dispăruse din minte. Simţind că, în locul acesteia, îi dădea târcoale

o nouă stihuire, a lăsat-o pe cealaltă în aşteptare, într-un ungher al minţii, spre a-i da răgaz să se „coacă".

De departe, s-au auzit răsunând două împuşcături, al căror ecou a fost înăbuşit de zăpadă.

Şi ce minunat se cernea ninsoarea! Cu fulgi mari, cu hotărâre, în linişte deplină, de parcă n-avea de gând să se mai oprească niciodată. Bulevardul Karadağ era o arteră largă, în pantă, care se pierdea în noaptea întunecoasă; zăpada îi ajungea până la genunchi. Alb şi misterios! În frumoasa clădire cu trei etaje a primăriei, rămasă de pe vremea armenilor, nu se zărea ţipenie de om. Ţurţurii de gheaţă care atârnau de ramurile unui moşmon se contopiseră cu mormanul de zăpadă adunat pe o maşină invizibilă, aflată undeva dedesubt, dând naştere unei perdele ca de tul, ţesută pe jumătate din gheaţă, pe jumătate din zăpadă. Ka a trecut prin faţa ferestrelor bătute în scânduri ale unei case armeneşti pustii, cu un singur cat. În vreme ce îşi asculta sunetul respiraţiei şi al propriilor paşi, percepea în el o forţă care ar fi putut întoarce fără şovăire spatele ispitei vieţii şi fericirii, pe care părea să o perceapă pentru prima oară.

Micul parc în care trona statuia lui Atatürk şi care se afla vizavi de reşedinţa guvernatorului era pustiu. Ka n-a văzut nici o mişcare nici în faţa clădirii Direcţiei de Finanţe – una dintre cele mai arătoase clădiri din Kars, moştenită de pe vremea ruşilor. Aici se aflase cândva sediul statului independent şi al parlamentului întemeiat de turcii din Kars cu şaptezeci de ani în urmă, după retragerea din zonă a trupelor ţarului şi ale sultanului, la sfârşitul Primului Război Mondial. Vizavi se găsea o veche casă armenească, invadată pe vremuri de trupele britanice, pentru că în ea funcţiona preşedinţia aceluiaşi stat efemer. Ka s-a îndreptat în zigzag spre parc, fără a se apropia de edificiul păzit cu mare străşnicie, de vreme ce adăpostea reşedinţa guvernatorului. Tocmai o luase puţin în josul străzii, trecând prin faţa unei alte case armeneşti din vechime, la fel de melancolică şi de frumoasă ca şi celelalte, când a observat, la marginea terenului viran din vecinătate, un tanc ce se îndepărta încet-încet, în tăcere, ca prin vis. Ceva mai încolo, în apropierea Liceului Imam Hatip, staţiona un camion militar. Dat fiind stratul subţire de zăpadă care se depusese

pe el, Ka şi-a dat seama că acesta îşi făcuse apariţia acolo de curând. A răsunat o împuşcătură. Ka s-a întors. A coborât pe Bulevardul Armatei, fără a fi observat de poliţiştii care se căzneau să se încălzească în cabina îngheţată din faţa reşedinţei guvernatorului. Îşi dăduse seama că nu putea proteja noua poezie pe care-o purta în minte şi amintirea legată de ea decât revenind în camera sa de hotel, fără a se fi desprins de liniştea zăpezii.

Tocmai se afla pe la jumătatea pantei, când, de pe trotuarul opus, s-a auzit un zgomot, aşa încât Ka a rărit pasul. Doi indivizi loveau cu picioarele în uşa de la Telefoane.

Din întuneric s-au ivit farurile unei maşini, iar Ka a perceput mai apoi sunetul plăcut pe care-l iscau roţile acesteia, prevăzute cu lanţuri. Din maşina neagră, fără însemne, care se apropiase de Direcţia de Telefoane au coborât un tip sobru, pe care îl văzuse ceva mai devreme la teatru, pe când se gândea să plece de acolo, şi un bărbat înarmat, care purta o beretă de lână.

S-au îngrămădit cu toţii în faţa uşii. A izbucnit o gâlceavă. Ka şi-a dat seama, după voci şi după lumina răspândită de lămpile de pe stradă, că cei de la uşă erau Z. Demirkol şi tovarăşii lui.

– Cum adică, n-ai cheie?! a spus cineva. Nu eşti tu directorul general de la Telefoane? Nu te-au adus aici să întrerupi telefoanele? Cum poţi să uiţi tocmai cheia?

– Telefoanele din oraş nu se întrerup de aici, ci de la centrala aceea nouă care se găseşte pe Bulevardul Gării, a spus directorul general.

– Este vorba de o revoluţie şi vrem să intrăm, a spus Z. Demirkol. O să mergem şi dincolo, dacă vrem. Bine? Unde e cheia?

– Fiule, ninsoarea asta o să contenească peste două zile, iar după aceea drumurile or să se deblocheze, iar statul o să ne ceară socoteală tuturor.

– Statul ăla de care te temi matale suntem noi! a zis Z. Demirkol, ridicând vocea. Ce-ar fi să deschizi odată?

– Nu pot deschide uşa fără ordin scris!

– O să vedem noi acum! a spus Z. Demirkol. – Şi-a scos pistolul şi a tras două focuri în aer. – Luaţi-l pe ăsta şi puneţi-l la zid pentru că, dacă insistă, o să-l împuşcăm.

Nimeni nu-l credea, dar, cu toate acestea, bărbaţii înarmaţi care-l însoţeau l-au târât pe Recai Bey către zidul Direcţiei de Telefoane. Odată ajunşi acolo, l-au îmbrâncit puţin mai spre dreapta, pentru ca gloanţele să nu spargă geamurile aflate în spatele lui. Zăpada era atât de afânată, încât directorul şi-a pierdut echilibrul şi a căzut. Şi-au cerut scuze, l-au prins de mână şi l-au ridicat în picioare. I-au desprins cravata de la gât şi i-au legat mâinile la spate. În vremea aceasta, vorbeau între ei şi spuneau că, până la ziuă, urmau să fie lichidaţi toţi trădătorii de patrie din Kars.

La ordinul lui Z. Demirkol, şi-au armat puştile şi s-au aliniat în faţa lui Recai Bey, ca un pluton de execuţie. Tocmai atunci s-au auzit, din depărtare, nişte bubuituri de armă. (Era vorba de un foc de avertisment, deschis de soldaţi în grădina internatului de la Imam Hatip.) Au tăcut cu toţii şi au aşteptat. Ninsoarea, care ţinuse toată ziua, părea să se fi domolit într-o oarecare măsură. Pretutindeni domnea o linişte nespus de ademenitoare, de miraculoasă. După o vreme, cineva a spus că bătrânul (nu era deloc bătrân) avea dreptul la o ultimă ţigară. I-au pus lui Recai Bey o ţigară în gură, i-au aprins-o cu bricheta şi, în vreme ce acesta fuma, s-au apucat, plictisiţi, să spargă uşa Direcţiei de Telefoane cu paturile puştilor şi cu bocancii.

– E păcat de avutul statului, a spus directorul, de pe margine. Dezlegaţi-mă şi vă deschid eu.

În vreme ce bărbaţii intrau în clădire, Ka şi-a continuat drumul. Din vreme în vreme se auzeau focuri răzleţe de armă, dar acestea nu-i atrăgeau luarea-aminte mai mult decât urletele câinilor. Întreaga sa atenţie era îndreptată spre noaptea neclintită. A zăbovit un timp în faţa unei case armeneşti părăginite şi pustii. Apoi a contemplat cu veneraţie ruinele unei biserici şi turturii atârnaţi de ramurile copacilor fantomatici din grădina care-i dădea ocol. La lumina palidă a lămpilor oraşului, de un galben şters, totul părea desprins dintr-un vis atât de trist, încât Ka a fost cuprins de un sentiment de vinovăţie. Pe de altă parte însă, era copleşit de recunoştinţă pentru ţinutul acela tăcut şi uitat, care-i umplea sufletul de poezie.

Ceva mai încolo a dat de un băiat care spunea, de pe trotuar, „mă duc să văd ce este" şi de mama acestuia, care îl

mustra mânioasă de la fereastră, chemându-l în casă. Ka a trecut printre ei. La colţul bulevardului Faikbey a văzut doi bărbaţi cam de vârsta lui – unul corpolent, iar celălalt delicat ca un copil –, care ieşeau neliniştiţi dintr-un atelier de încălţăminte. Cei doi iubiţi, care se-ntâlneau de doisprezece ani, de câte două ori pe săptămână, în atelierul acela cu miros de lipici, pretinzând faţă de nevestelor lor că se duceau la ceainărie, fuseseră cuprinşi de-ngrijorare când aflaseră, de la televizorul mereu deschis al vecinului de deasupra, că se instituise interdicţia de circulaţie pe timp de noapte. După ce a cotit pe bulevardul Faikbey şi a mers de-a lungul acestuia, depăşind alte două străzi, Ka a observat că în faţa unei prăvălii unde se oprise în cursul dimineţii pentru a se uita la tejgheaua cu păstrăvi se afla un tanc. Vehiculul părea atât de încremenit şi de lipsit de viaţă, învăluit într-o tăcere atât de magică, la fel ca întreaga stradă, încât a crezut că era părăsit. S-a deschis însă trapa, iar dinăuntru şi-a făcut apariţia un cap care i-a cerut să se ducă imediat acasă. Ka l-a întrebat cum putea ajunge la hotelul Zăpada Palas. Înainte însă ca soldatul să-i răspundă, a văzut că vizavi se afla sediul *Gazetei urbei de la hotare*, acum cufundat în întuneric, şi şi-a dat seama pe unde putea face cale întoarsă.

Căldura hotelului şi lumina care inunda holul de la intrare i-au umplut inima de bucurie. Îşi dădea seama, după chipurile clienţilor care se uitau la televizor fumând, îmbrăcaţi în pijamale, că se petrecea ceva neobişnuit, dar mintea sa aluneca liberă şi dezinvoltă pe deasupra lucrurilor, asemenea minţii unui copil care evită un subiect neplăcut. Când a intrat în biroul lui Turgut Bey, era stăpânit de acelaşi sentiment de uşurare. Trupa se afla tot la masă şi se uita la televizor. Când l-a văzut pe Ka, Turgut Bey s-a ridicat în picioare şi i-a spus, pe un ton mustrător, că-şi făcuseră nenumărate griji din pricina întârzierii lui. Tocmai adăuga încă ceva, când privirile lui Ka s-au întâlnit cu cele ale lui Ipek.

– Ai recitat foarte frumos, i-a spus ea. Sunt mândră de tine.

Ka şi-a dat seama imediat că nu avea să uite clipa aceea până la sfârşitul vieţii. Era atât de fericit, încât dacă n-ar fi fost întrebările celorlalte două tinere şi curiozitatea bolnăvicioasă a lui Turgut Bey, l-ar fi podidit lacrimile.

– Pesemne că militarii pun ceva la cale, a spus Turgut Bey, stingherit de faptul că şovăia între speranţă şi întristare.

Pe masă era dezordine. Cineva scuturase scrum de ţigară în căuşul unor coji de mandarine – pesemne că Ipek. În copilăria lui Ka, Tanti Münire, o mătuşă de departe şi, pe deasupra, tânără, a tatălui său obişnuia să facă acelaşi lucru, iar mama lui Ka o disprețuia nespus, deşi cuvântul „doamnă" îi era nelipsit de pe buze ori de câte ori vorbea cu ea.

– S-a anunţat că se interzice circulaţia pe străzi, a spus Turgut Bey. Povestiţi-ne ce s-a întâmplat la teatru.

– Nu mă interesează deloc politica, a spus Ka.

Toţi cei de faţă, în frunte cu Ipek, şi-au dat seama că afirmase acest lucru supunându-se unei voci lăuntrice, dar asta nu l-a împiedicat să încerce un sentiment de vinovăţie.

Şi-ar fi dorit să stea acolo vreme îndelungată, fără să scoată o vorbă, cu ochii la Ipek, dar era stânjenit de „atmosfera de noapte a revoluţiei" care plutea în casă. Nu pentru că ar fi fost copleşit de amintiri neplăcute legate de nopţile cu puciuri ale copilăriei, ci pentru că toţi cei din jur îi puneau câte-o întrebare. Hande aţipise într-un ungher. Kadife se uita la televizorul la care refuza să se uite Ka. Turgut Bey părea deopotrivă satisfăcut şi îngrijorat de faptul că se petrecea ceva demn de interes.

Ka a stat o vreme lângă Ipek, i-a luat mâna în mâna lui şi i-a spus să vină sus, la el. Când a început să sufere pentru că nu se putea apropia mai mult de ea, a urcat în cameră. Aici domnea un miros familiar de lemn. Şi-a atârnat cu grijă paltonul în cârligul din spatele uşii. A aprins veioza de la capătul patului; osteneala nu părea să-i cuprindă doar trupul ori pleoapele, ci părea să învăluie, deopotrivă, camera şi hotelul, asemenea unui vuiet ce răzbătea din măruntaiele pământului. De aceea simţea, în vreme ce scria la repezeală noua poezie în caiet, că rândurile, patul pe marginea căruia stătea aşezat, clădirea hotelului, oraşul Kars, îngropat în troiene, întreaga lume constituiau o prelungire a acesteia.

Şi-a intitulat poezia „Seara revoluţiei". Începea cu nopţile puciurilor de pe vremea copilăriei sale, când toată familia se trezea şi asculta, în pijama, marşurile de la radio, dar apoi

revenea la mesele de bairam[1], în jurul cărora obişnuiau să se adune cu toţii. De aceea, urma să cugete mai apoi că obârşia acelei poezii nu se afla într-o revoluţie trăită, ci în memorie, plasându-şi, în consecinţă, plămada aşa cum a plasat-o pe suprafaţa stelei de zăpadă. Se referea la faptul că, atunci când poezia este dominată de o problemă însemnată, ori lumea de o catastrofă, o latură a minţii poetului se poate lăsa acaparată de astfel de lucruri. Doar poetul apt de aşa ceva putea trăi prezentul ca pe o iluzie: în asta consta dificila sa misiune! După ce a sfârşit de scris poezia, Ka şi-a aprins o ţigară şi a privit pe fereastră.

1. În Turcia, acest termen desemnează cele două mari sărbători islamice: Sărbătoarea jertfei (*Kurban Bayramı*) şi Sărbătoarea din luna Ramadan (*Ramazan Bayramı* sau *Şeker Bayramı*).

20

Felicitări țării, felicitări națiunii!

NOAPTEA, ÎN TIMP CE KA DORMEA, ŞI DIMINEAŢA

Ka a dormit neîntors exact zece ore şi douăzeci de minute. La un moment dat a visat că ningea. Cu puțin timp înainte de acest vis, pe strada albă care se zărea prin draperia întredeschisă începuse din nou să ningă, iar la lumina palidă, răsfrântă asupra tăbliței roz pe care scria „Hotelul Zăpada Palas", zăpada părea neobişnuit de afânată; Ka a putut dormi, pesemne, atât de liniştit de-a lungul întregii nopți pentru că moliciunea acestei zăpezi stranii, magice absorbea sunetele de armă care răsunau pe străzile Karsului.

Or, internatul Liceului Imam Hatip, la care îşi făcuseră apariția un tanc şi două camioane militare, nu se afla decât la două străzi mai sus. Avusese loc o ciocnire, dar nu la poarta principală, care încă mai făcea dovada subtilei măiestrii a meşterilor fierari armeni, ci la poarta de lemn ce dădea spre dormitoarele elevilor din ultimul an şi spre sala de festivități, iar soldații, descinşi în grădina troienită, trăseseră mai întâi nişte focuri de avertisment, care se pierduseră în întuneric. Pentru că cei mai combativi dintre elevii care susțineau islamul politic participaseră la seara de la Teatrul Național, fiind arestați acolo, cei rămaşi la cămin erau fie novici în materie, fie indiferenți, dar scenele pe care le văzuseră la televizor le stârniseră euforia, aşa încât ridicaseră o baricadă în spatele porții, folosindu-se de mese şi de bănci, şi începuseră să aştepte, scandând lozinci şi strigând: „Allah e mare!". Cum doi-trei elevi smintiți se apucaseră să-i bombardeze pe soldați cu furculițe şi cuțite şterpelite de la cantină, aruncându-le pe fereastra toaletei,

şi să se joace cu singurul pistol de care dispuneau, la sfârşitul confruntării s-a tras cu adevărat, iar un elev delicat, frumos şi la trup, şi la chip, s-a pomenit cu un glonţ în frunte, pierzându-şi viaţa. Dată fiind ninsoarea deasă, foarte puţină lume şi-a dat seama de ceea ce se petrecea atunci când elevii de gimnaziu, îmbrăcaţi în pijamale şi în cea mai mare parte plângând, nehotărâţii care se căiau că participaseră la revoltă, doar ca să facă şi ei ceva, şi luptătorii cu chipurile încă de pe-acum pline de sânge erau încărcaţi în autobuze, snopiţi în bătaie şi duşi la Direcţia de Poliţie.

Cei mai mulţi dintre locuitorii oraşului erau în picioare, dar continuau să-şi îndrepte atenţia spre televizoare, nu spre ferestre ori spre străzi. În vreme ce scandalagiii din sală erau săltaţi de soldaţi, iar morţii şi răniţii transportaţi cu tărgile, după ce Sunay Zaim afirmase, în cursul emisiunii în direct de la Teatrul Naţional, că era vorba de o revoluţie, nu de o piesă de teatru, a urcat pe scenă Umman Bey, adjunctul guvernatorului, bine cunoscut celor din Kars, care a anunţat, pe tonul său oficial, nervos, dar dătător de încredere dintotdeauna, oarecum stânjenit de faptul că apărea pentru prima oară la o transmisiune în direct, că fusese instituită interdicţia de circulaţie pe străzi, care urma să rămână în vigoare până a doua zi la ora douăsprezece. Cum după el nu a mai apărut nimeni pe scenă, telespectatorii din Kars au văzut pe ecrane, în următoarele douăzeci de minute, cortina de la Teatrul Naţional, după care emisia s-a întrerupt, pentru ca mai apoi să-şi facă apariţia aceeaşi cortină jerpelită. După o vreme, cortina a prins să se deschidă puţin câte puţin, iar la televizor a început să se retransmită „seara" de la teatru.

Acest fapt le-a stârnit un soi de spaimă celor mai mulţi dintre spectatorii din Kars, care stăteau în faţa televizoarelor şi încercau să priceapă ce anume se întâmpla în oraş. Cei somnoroşi şi pe jumătate beţi trăiau senzaţia unei confuzii temporale insolubile, în vreme ce alţii încercau sentimentul că seara de la teatru şi asasinatele aveau să se repete. O parte dintre spectatorii indiferenţi la aspectul politic al evenimentelor se apucaseră să urmărească atenţi reluarea transmisiei în direct, văzând în ea un nou prilej de a înţelege ce se petrecuse în seara aceea, aşa cum aveam să văd şi eu peste ani şi ani.

Aşa se face că, în vreme ce telespectatorii din Kars o urmăreau din nou pe Funda Eser imitând-o pe fosta doamnă prim-ministru, care-i primea lăcrimând pe muşteriii săi americani, ori dansând din buric cu sinceră veselie, după ce tocmai îşi bătuse joc de un clip publicitar, o echipă de poliţişti specializată în astfel de operaţiuni a făcut o descindere discretă la sediul regional al Partidului Egalităţii între Popoare, aflat în Complexul de birouri Halil Paşa, l-a arestat pe omul de serviciu de origine kurdă - singura persoană aflată acolo – şi a confiscat toate documentele găsite prin dulapuri şi sertare. Aceiaşi poliţişti în maşină blindată i-au săltat pe membrii comitetului regional de conducere al partidului, pe care ajunseseră să-i cunoască în parte după descinderile din nopţile anterioare, ştiind astfel şi unde locuiau, şi i-au arestat sub acuzaţia de separatism şi naţionalism kurd.

Naţionaliştii kurzi din Kars nu erau reprezentaţi doar de ei. Cele trei cadavre găsite într-un taxi incendiat, marca Murat, care fusese descoperit în zori, înainte de a fi îngropat în zăpadă, la capătul drumului care ducea spre Digor[1], le aparţineau unor simpatizanţi activi ai PKK.

Cei trei tineri, care încercaseră să se infiltreze în oraş cu luni în urmă, se hotărâseră să fugă cu un taxi, îndreptându-se spre munţi, neliniştiţi de evenimentele din cursul serii, dar, văzând că drumul era blocat de zăpadă, intraseră în panică, iar după ce se luaseră la ceartă, sfârşiseră prin a-şi pune capăt vieţii cu o bombă declanşată de unul dintre ei. Petiţia înaintată de mama uneia dintre victime, care era femeie de serviciu la dispensar, potrivit căreia fiul ei fusese, de fapt, ridicat de acasă de nişte persoane necunoscute şi înarmate care le sunaseră la uşă pe nepusă masă, precum şi petiţia înaintată de fratele mai mare al şoferului de taxi, potrivit căreia fratele său nu numai că nu era militant, dar nici măcar nu era kurd, au fost ignorate.

La drept vorbind, întregul Kars era conştient la ora aceea de faptul că avea loc o revoluţie, sau cel puţin că în oraş, pe ale cărui străzi patrulau încet două tancuri, ca nişte năluci

1. Capitala administrativă a districtului cu acelaşi nume din provincia Kars.

întunecate, se petrecea ceva ciudat, dar pentru că totul se întâmpla pe fondul piesei de teatru care se transmitea la televizor şi al ninsorii pe care o vedeau căzând fără contenire prin faţa ferestrelor, ca în basmele de demult, nu exista nici o umbră de temere. Doar cei care se îndeletniceau cu politica erau puţin îngrijoraţi.

De pildă, gazetarul şi folcloristul Sadullah Bey, respectat de toţi kurzii din Kars, s-a pregătit de zilele de puşcărie, despre care şi-a dat seama că erau aproape, de îndată ce a auzit la televizor că se instituiseră restricţii de circulaţie pe străzi, dat fiind faptul că avusese parte de nenumărate lovituri de stat militare la viaţa lui. După ce şi-a pus în valiză pijamaua în carouri albastre, fără de care nu putea dormi, medicamentul pentru prostată şi pilulele de somn, scufia şi ciorapii de lână, fotografia din care-i zâmbea fiica lui de la Istanbul, cu nepotul în braţe, materialele pregătitoare pentru cartea pe care o scria despre bocetele kurde, pe care le culesese în timp, a rămas în aşteptare, bând un ceai cu soţia sa şi uitându-se la televizor, unde Funda Eser dansa din buric pentru a doua oară. Când a sunat cineva la uşă, mult după miezul nopţii, şi-a luat rămas-bun de la soţie, a apucat valiza, a deschis uşa şi, nevăzând pe nimeni în prag, a ieşit în strada troienită, şi în vreme ce-şi amintea cu mirare, purtat de frumuseţea uliţei tăcute, năpădite de omăt, la lumina magică răspândită de lămpile de pe stradă, care dobândiseră culoarea pucioasei, cum patina în copilărie pe suprafaţa îngheţată a pârâului din Kars, a fost ucis de gloanţele slobozite în capul şi în pieptul lui de nişte necunoscuţi.

După celelalte cadavre descoperite cu luni de zile mai târziu, când zăpada se topise temeinic, a rezultat că în noaptea aceea fuseseră comise şi alte crime, dar mă voi strădui să nu amintesc deloc de aceste evenimente, pentru a nu-i mâhni şi mai tare pe cititorii mei, aşa cum a procedat şi prudenta presă din Kars. În ceea ce priveşte zvonurile potrivit cărora respectivele „crime cu autori necunoscuţi" ar fi fost săvârşite de Z. Demirkol şi de tovarăşii săi, acestea nu sunt adevărate – cel puţin în ceea ce priveşte primele ore ale nopţii. Aceştia izbutiseră să întrerupă circuitele telefonice, descinseseră la Televiziunea din Kars şi se asiguraseră că emisia venea în sprijinul revoluţiei,

iar către sfârşitul nopţii îşi consacraseră toate eforturile descoperirii unui „bard cu voce pătrunzătoare, maestru în cântecele de vitejie şi de hotar", pentru care vădeau o adevărată obsesie. Aceasta deoarece, pentru ca o revoluţie să fie cu adevărat o revoluţie, era nevoie ca la radio şi la televizor să răsune asemenea cântece.

De îndată ce s-a trezit în acea dimineaţă, Ka a auzit cum se strecura dinspre holul hotelului, printre ziduri, stucaturi şi draperii, vocea poetică a bardului cu pricina, care ajunsese să fie descoperit, în cele din urmă, printre pompierii de serviciu, după ce se făcuseră investigaţii în cazărmi, în spitale, la liceul de ştiinţe şi prin ceainăriile deschise de cu zori, şi care crezuse mai întâi că avea să fie arestat, ba chiar împuşcat, pentru ca apoi să fie adus direct în studio. Camera înaltă, cufundată-n tăcere, era stăpânită de o lumină ciudată, care se strecura cu o forţă neobişnuită printre draperiile întredeschise. Dormise foarte bine, se odihnise, dar înainte chiar de a se ridica din pat, ştia că era stăpânit de un sentiment de vină care-i submina vigoarea şi fermitatea. S-a spălat pe faţă, gustând din plin faptul că se afla în altă parte, în altă baie decât în cea cu care era deprins, ca orice client obişnuit al unui hotel, s-a bărbierit, s-a dezbrăcat, s-a îmbrăcat, apoi a luat cheia camerei, de care era atârnat un breloc de bronz, şi a coborât în hol.

Când l-a văzut pe bard la televizor şi când a remarcat liniştea mormântală care domnea în hotel (în hol se vorbea în şoaptă), ca şi în oraş, a priceput, puţin câte puţin, ce anume se petrecuse cu o seară înainte şi ce anume îi tăinuia propria minte. I-a zâmbit cu răceală băieţandrului de la recepţie, a intrat în sala de mese, aflată chiar alături, asemenea unui călător grăbit care n-are deloc de gând să-şi irosească vremea într-o urbe ce se distruge singură din pricina violenţei şi a obsesiilor politice, şi a cerut să i se servească micul dejun. Într-un colţ, deasupra unui samovar din care se răspândeau aburi, se afla un ceainic pântecos; a văzut pe o farfurie brânză de Kars, tăiată în felii foarte subţiri, iar într-un castron, nişte măsline posmăgite, care-şi pierduseră strălucirea.

Ka s-a aşezat la o masă de lângă fereastră. A rămas cu privirile aţintite asupra străzii copleşite de troiene, care se zărea în toată splendoarea ei printre perdelele de tul. Pe uliţa pustie

stăruia ceva atât de melancolic, încât Ka şi-a adus aminte, rând pe rând, de recensămintele obişnuite şi de recensămintele electorale din copilăria şi din tinereţea lui, de percheziţiile generale şi de loviturile de stat militare care-i reuneau pe toţi în jurul aparatelor de radio şi al televizoarelor şi în timpul cărora era interzisă circulaţia pe străzi. La radio se cântau marşuri şi, în vreme ce se difuzau comunicate şi se vorbea despre restricţiile ce decurgeau din legea marţială, Ka îşi dorea mereu să se afle undeva acolo, pe drumurile acelea pustii. Aşa cum unii sunt încântaţi de distracţiile de Ramadan[1], Ka era încântat, pe când era mic, de zilele cu puciuri, când toată lumea se învârtea în jurul aceluiaşi subiect şi când bătrânelele, moşnegii ori vecinii păreau mai aproape unii de alţii. Familiile istanbuleze din marea şi mica burghezie printre care îşi petrecuse copilăria Ka ironizau, cu un zâmbet discret, practicile absurde ivite după fiecare eveniment de acest fel, din dorinţa de a-şi masca, într-o oarecare măsură, satisfacţia faţă de loviturile de stat militare, care le făceau viaţa mult mai sigură (ca, de pildă, văruirea tuturor bordurilor din Istanbul, ca în cazărmi, sau tunderea tuturor celor care purtau părul lung şi bărbierirea grosolană a tuturor celor care aveau barbă, după ce erau prinşi cu arcanul pe stradă de către poliţie ori armată). Turcii din înalta burghezie istanbuleză se temeau, pe de o parte, nespus de militari, însă pe de altă parte îi disprețuiau în taină pe aceşti funcţionari care trăiau strâmtoraţi şi sub semnul disciplinei.

Când pe strada aceea, care te ducea cu gândul la un oraş părăsit de sute de ani, şi-a făcut apariţia un camion militar ce venea din susul pantei, Ka şi-a încordat o clipă toată atenţia, aşa cum făcea în copilărie. Un bărbat îmbrăcat ca un negustor de vite, care abia intrase în încăpere, s-a repezit la el să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute pe obraji:

---

1. Cea de-a noua lună a calendarului islamic, marcată de un post diurn, a cărui respectare figurează printre cei „cinci stâlpi" ai islamului. Postul se încheie printr-o sărbătoare de trei zile, numită în Turcia *Ramazan Bayramı*, „Sărbătoarea din luna Ramadan", sau *Şeker Bayramı*, „Sărbătoarea dulciurilor". Nopţile de Ramadan se asociau, încă din perioada otomană, cu nenumărate ceremonii, reprezentaţii teatrale, concerte şi alte forme de divertisment.

— Felicitări, stimate domn! Să fie cu noroc pentru țară, pentru nație!

Ka şi-a adus aminte că aşa se felicitau între ei adulții cu oarece dare de mână după puciuri – la fel ca la sărbătorile religioase de pe vremuri. A mormăit şi el ceva de genul „să fie de bun augur!", apoi i s-a făcut jenă.

Uşa dinspre bucătărie s-a deschis, iar Ka a simțit cum îi fugea brusc tot sângele din obraji. Întrase Ipek. Privirile li s-au întâlnit şi, preț de o clipă, Ka n-a ştiut ce să facă. A simțit impulsul de a se ridica în picioare, dar Ipek i-a zâmbit şi s-a îndreptat spre bărbatul care tocmai se aşezase la una dintre mese. Avea în mână o tavă, iar pe ea o ceaşcă şi o farfurie.

Ipek punea acum ceaşca şi farfuria pe masa la care se afla străinul. Ca o chelneriță.

Ka a fost cuprins de un sentiment de pesimism, remuşcare şi vinovăție; îşi reproşa că nu fusese în stare s-o salute aşa cum se cuvenea, dar asta era altceva şi a priceput imediat că nu avea să-şi poată tăinui nici măcar sieşi acest lucru. Tot ceea ce făcuseră cu o zi înainte fusese o greşeală: faptul că-i propusese pe nepusă masă – ei, unei femei străine – să se mărite cu el, faptul că se sărutaseră (bine, asta era frumos), faptul că-şi pierduse capul în asemenea hal, faptul că o ținuse de mână în vreme ce mâncau cu toții la aceeaşi masă, mai mult – faptul că se afişase fără sfială față de cei din jur, lăsând să se vadă atracția năucitoare pe care o exercita asupra lui. Acum, pentru că nu reuşea să-şi dea seama ce ar fi putut să-i spună, îşi dorea ca Ipek să facă la nesfârşit pe „chelnerița" la masa de alături.

Bărbatul în straie de negustor de vite i s-a adresat cu grosolănie:

— Ceai!

Ipek s-a îndreptat plină de naturalețe spre samovar, purtând în mână tava goală. Când s-a apropiat grăbită de masa lui, după ce-l servise cu ceai pe bărbatul acela, Ka şi-a simțit inima în gât de emoție.

— Ce s-a întâmplat? l-a întrebat Ipek, zâmbind. Ai reuşit să dormi cum trebuie?

Ka s-a speriat de această referire la seara anterioară, la momentele de fericire pe care le trăise cu o zi înainte.

– Ai zice că ninsoarea n-o să mai înceteze niciodată, a spus el cu greu.

S-au măsurat unul pe altul în liniște. Ka a înțeles că nu putea spune nimic și că, dacă ar fi rostit ceva, vorbele sale ar fi părut artificiale. A privit-o în adâncul ochilor albaștri, ușor sașii, tăcând și arătând că acela era singurul lucru pe care îl putea face. Ipek intuise că, de data aceasta, Ka se afla într-o cu totul altă stare de spirit decât în ziua anterioară și își dăduse seama, totodată, că era o cu totul altă persoană. Ka a intuit, la rândul său, că Ipek simțea întunericul din sufletul lui, ba chiar că îl privea cu înțelegere. A simțit, de asemenea, că atitudinea înțelegătoare a femeii avea să-l înrobească pentru toată viața.

– Ninsoarea asta o s-o țină tot așa, a spus Ipek, prudentă.

– Nu am pâine, a spus Ka.

– Ah, îmi cer scuze!

S-a dus repede la bufetul pe care se afla așezat samovarul. A lăsat tava din mână și s-a apucat să taie pâine.

Ka spusese că voia pâine pentru că nu mai putea îndura situația în care se aflau. Acum se uita la femeie de parcă ar fi vrut să spună: „De fapt, aș fi putut și eu să mă duc să-mi tai."

Ipek purta un pulover alb de lână, o fustă lungă, cafenie, și o curea foarte lată, de genul celor care erau la modă prin anii '70 și pe care acum nu le mai purta nimeni. Avea talia subțire și coapsele bine proporționate. Statura ei se potrivea cu statura lui Ka. Lui Ka îi plăceau și gleznele ei. Și-a dat seama că dacă nu avea să se întoarcă la Frankfurt cu ea, urma să-și amintească toată viața ce fericit era la Kars când o ținea de mână, când o săruta, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, ori când făcea haz cu ea de te miri ce.

Când brațul cu care tăia Ipek pâine a rămas nemișcat, Ka a întors capul într-o parte, înainte ca ea să se răsucească spre el.

– Vă pun pe farfurie brânză și măsline, i-a spus Ipek. Ka și-a dat seama că i se adresase cu „dumneavoastră" pentru a-i aduce aminte că în sala de mese se aflau și alte persoane.

– Da, vă rog, i-a răspuns el pe același ton, destinat celorlalți.

Când li s-au întâlnit privirile, a constatat, după expresia feței ei, că era foarte conștientă de faptul că o fixase din priviri cu puțin timp în urmă. S-a speriat la gândul că Ipek era

cât se poate de versată în privința relațiilor dintre sexe, în privința subtilităților acelei diplomații anevoioase, care lui nu-i reușise niciodată. Se temea, de fapt, ca nu cumva ea să constituie singura probabilitate de fericire în viață.

– Pâinea a fost adusă de un camion militar, cu puțin timp în urmă, a spus Ipek zâmbind și aruncându-i privirea aceea blândă care-i frângea inima. Cum Zahide Hanım n-a putut veni din cauza interdicției de circulație, mă ocup eu de bucătărie... M-am speriat foarte tare când am dat ochii cu soldații.

Pentru că soldații ar fi putut veni s-o ridice pe Hande, sau pe Kadife. Sau pe tatăl ei...

– Se pare că i-au dus pe oamenii de serviciu care erau în tură la spital să șteargă sângele de la Teatrul Național, a șoptit Ipek. – S-a așezat la masă. – S-au făcut descinderi în căminele studențești, la Liceul Imam Hatip, la sediile partidelor...

Și pe acolo se înregistraseră morți. Fuseseră arestate sute de persoane, dar unele dintre ele fuseseră eliberate în zori. Faptul că Ipek începuse să vorbească în șoaptă, pe tonul acela specific perioadelor de prigoană politică, i-a amintit lui Ka de atmosfera care domnea în cantinele studențești cu douăzeci de ani în urmă, de poveștile despre tortură și cenzură care se depanau întotdeauna cu glas scăzut, de faptul că se discuta despre ele cu o anumită furie, cu întristare, dar și cu o ciudată mândrie. Pe vremea aceea își dorea, stăpânit de un sentiment de vinovăție și neplăcere, să uite că trăia în Turcia, să se ducă acasă și să se cufunde-n cărți. Acum pregătise o replică de genul „este absolut înspăimântător, absolut", în ideea de a o ajuta să termine ce avea de spus, cuvintele îi stăteau pe buze, dar ori de câte ori avea de gând să vorbească se răzgândea, cu sentimentul că era lipsit de naturalețe, și continua să-și mănânce, spășit, pâinea cu brânză.

Prin urmare, în timp ce Ipek îl înștiința în șoaptă că mașinile trimise prin tot soiul de sate kurde, pentru ca tații să-și identifice fiii ce studiau la Imam Hatip, se împotmoliseră pe drum, că se dăduse un ultimatum de o zi pentru ca toată lumea să predea armele, că fuseseră interzise lecțiile de *Coran* și activitățile desfășurate de partidele politice, Ka a privit-o în ochi, s-a uitat la mâinile, la gâtul ei lung, cu piele minunată, la părul șaten care i se revărsa pe gât. O putea, oare, iubi? A încercat

să se vadă o clipă, cu ochii minții, păşind pe Kaiserstrasse, la Frankfurt, ori întorcându-se acasă seara alături de ea, după ce fuseseră împreună la cinematograf. Pesimismul îi invada însă sufletul cu repeziciune. Atenția i se îndrepta acum asupra pâinii din coş, pe care femeia o tăiase în felii extrem de groase, aşa cum se obişnuia pe la casele celor nevoiaşi, aranjându-le – ceea ce era şi mai rău – în formă de piramidă, aşa cum se proceda prin restaurantele cu mâncare ieftină şi proastă.

– Te rog, vorbeşte-mi despre altceva acum, a spus Ka, prevăzător.

Ipek tocmai vorbea de faptul că, la două case mai încolo, fusese prins, la somație, un individ care trecea prin grădinile din spate ale clădirilor, dar a tăcut, înțelegătoare.

Ka a văzut un soi de spaimă în ochii ei.

– Ieri eram foarte fericit, ştii şi tu, scriam pentru prima oară poezie după mulți ani, i-a explicat el. Dar acum nu mai suport asemenea poveşti.

– Poezia pe care ai scris-o ieri era foarte frumoasă, a spus Ipek.

– Vrei, te rog, să-mi dai astăzi o mână de ajutor, înainte de-a mă copleşi cu totul nefericirea?

– Ce să fac?

– Acum urc la mine în cameră, a spus Ka. Vino şi tu puțin mai târziu şi ține-mi capul în mâini. Puțin, şi-atât.

Ka şi-a dat seama înainte de a fi isprăvit de vorbit, după ochii ei temători, că Ipek n-avea să poate face asta. Era provincială, era un om al locului; îi era străină, iar Ka îi ceruse un lucru pe care un străin nu l-ar fi putut înțelege. N-ar fi trebuit să-i facă de la bun început acea propunere prostească, ca să nu aibă prilejul de a vedea nedumerirea oglindită pe chipul femeii. Pe când urca zorit scările, s-a mai învinovățit şi de faptul că se silea singur să creadă că era îndrăgostit de ea. A intrat în cameră, s-a aruncat pe pat şi s-a gândit mai întâi că făcuse o prostie venind de la Istanbul la Kars, iar apoi că făcuse o greşeală venind de la Frankfurt în Turcia. Ce-ar fi spus mama lui, care în urmă cu douăzeci de ani se străduia să-l țină departe de poezie, de literatură, ca să ducă o viață normală, dacă ar fi ştiut că, la patruzeci şi doi de ani, fericirea lui depindea de o femeie „care se ocupa de bucătărie" în

oraşul Kars şi care tăia pâinea în felii neînchipuit de groase? Ce-ar fi spus tatăl lui dacă ar fi auzit că fiul său îngenunchease, la Kars, în faţa unui şeic venit de la ţară, pentru a-i vorbi, cu lacrimi în ochi, despre credinţa în Allah? Prin faţa ferestrei se perindau domol fulgi mari şi trişti, căci începuse din nou să ningă.

A bătut cineva la uşă, aşa încât a sărit din pat şi a deschis, plin de speranţă. Era Ipek, dar pe chipul ei se zărea o cu totul altă expresie decât cea la care se aşteptase: i-a spus că venise o maşină militară şi că cei doi indivizi care descinseseră din ea - unul dintre ei era militar – întrebau de el. Le comunicase că era acolo şi că avea să-i dea de ştire.

– Bine, a spus Ka.

– Dacă vrei, am să-ţi fac masajul acela în două minute, a spus Ipek.

Ka a tras-o înăuntru, a închis uşa, a sărutat-o o dată, iar apoi a aşezat-o la capul patului. Apoi s-a lungit în pat şi şi-a aşezat capul în poala ei. Au stat o vreme aşa, în tăcere, şi s-au uitat pe fereastră, afară, la ciorile care rătăceau prin zăpada aşternută pe acoperişul clădirii primăriei, ridicată cu o sută zece ani în urmă.

– Gata, ajunge, mulţumesc, a spus Ka.

Şi-a luat cu grijă paltonul cenuşiu din cui şi a ieşit. În vreme ce cobora scările, şi-a adulmecat o clipă paltonul, care-i amintea de Frankfurt, şi i s-a făcut dor de viaţa pe care o ducea în Germania, cu toate nuanţele ei. Era un vânzător blond, pe nume Hans Hansen, care-l ajutase în ziua în care-şi cumpărase paltonul de la Kaufhof şi pe care îl mai revăzuse o dată, la două zile după aceea, când ceruse să-i fie scurtată haina. Ka şi-a amintit că se dusese cu gândul la el când se trezise la un moment dat, în cursul nopţii – poate tocmai din cauza numelui şi a părului său blond, care erau atât de nemţeşti.

21

Dar nu-l cunosc pe nici unul dintre ei!

KA ÎN ÎNCĂPERILE RECI, ÎNFRICOŞĂTOARE

Trimiseseră, pentru a-l lua pe Ka, un camion din acelea vechi de tip GMC, care se mai foloseau arareori chiar şi în Turcia. Ka a fost întâmpinat în holul hotelului de un bărbat în civil, tânăr, cu nasul coroiat şi pielea albă, care l-a urcat în cabina camionului, pe locul din mijloc. El s-a aşezat alături, în partea dinspre uşă. De parcă s-ar fi temut să nu deschidă portiera şi să fugă. S-a comportat, însă, destul de elegant cu el, i-a spus „domnule", iar Ka şi-a dat seama după acest amănunt că bărbatul nu era poliţist în civil, ci ofiţer în cadrul Direcţiei Informaţiilor Naţionale şi a tras, poate, concluzia că nu se va purta urât cu el.

Au trecut foarte încet pe străzile pustii şi imaculate ale oraşului. Cum scaunul şoferului, plasat în faţa unui bord pe care indicatoarele nu funcţionau, era destul de înalt, Ka zărea ici şi colo interioarele unor case, ale căror draperii erau date la o parte. Pretutindeni erau deschise televizoarele, dar aproape toţi locuitorii Karsului trăseseră perdelele şi se refugiaseră în ei înşişi. Înaintau pe străzile unui oraş cu totul aparte – pe străzi de vis, pe care le vedeau din spatele ştergătoarelor de parbriz, care făceau faţă cu greu ninsorii. Ka a avut senzaţia că şoferul şi bărbatul cu nasul coroiat erau fascinaţi de frumuseţea vechilor case ruseşti, în stil baltic, şi de moşmonii potopiţi de zăpadă.

Au oprit în faţa Direcţiei de Poliţie şi au intrat repede în clădire, pentru că îngheţaseră bocnă în camion. Spre deosebire de ziua anterioară, înăuntru era o asemenea aglomeraţie, o

asemenea vânzoleală, încât Ka s-a speriat o clipă, deşi ştia că aşa urma să fie. Pretutindeni domneau o învălmăşeală şi o agitaţie ciudate, specifice locurilor în care lucrau laolaltă mulţi turci. Ka şi-a adus aminte de coridoarele închisorilor, de porţile stadioanelor de fotbal, de autogări. În aer stăruia însă şi un iz de groază şi de moarte, pe care îl simţise prin spitalele ce duhneau a tinctură de iod. Gândul că undeva, în apropiere, era torturat un om i-a insuflat un sentiment de vinovăţie şi teamă.

Pe când urca din nou treptele pe care păşise alături de Muhtar cu o seară înainte, a încercat să adopte, din instinct, comportamentul şi atitudinea degajată a celor care dominau acolo. Date fiind uşile deschise, auzea ţăcănitul maşinilor de scris mecanice la care se bătea cu vioiciune, vocile unor persoane care urlau în aparatele de emisie-recepţie, precum şi ale celor care-l strigau, de pe scări, pe slujbaşul care se ocupa de ceai. A văzut, pe băncile aşezate lângă uşi, mai mulţi tineri încătuşaţi unul de altul, cu veşmintele în dezordine şi chipurile pline de vânătăi, care-şi aşteptau rândul la interogatoriu, şi s-a străduit să nu-i privească în ochi.

A fost poftit într-o încăpere asemănătoare cu aceea în care îl însoţise pe Muhtar şi, în ciuda faptului că afirmase că nu văzuse chipul criminalului, i s-a spus că, poate, de data aceasta, avea să-l poată identifica pe ucigaşul directorului Institutului Pedagogic, pe care nu-l putuse desluşi după fotografii cu o zi înainte, printre elevii cu vederi islamiste arestaţi de curând şi care se aflau cu un etaj mai jos. Ka şi-a dat seama, după „revoluţie", că poliţia trecuse sub controlul MIT şi că între cele două organe exista o anumită rivalitate.

Un salariat al serviciului de informaţii, cu faţa ca luna plină, l-a întrebat pe Ka unde se afla cu o zi înainte în jurul orei patru.

Chipul lui Ka a dobândit, preţ de o clipă, o nuanţă pământie. Tocmai afirma „mi s-a spus că ar fi bine să mă-ntâlnesc cu Şeic Efendi", când bărbatul cu faţa ca luna plina la întrerupt:

— Nu, înainte de asta! a spus el.

Văzându-l că tăcea, i-a amintit că se întâlnise cu Lacivert. De fapt, se arăta mâhnit de faptul că ştiuse totul de la bun

început şi că-l pusese pe Ka în încurcătură. În ceea ce-l priveşte pe Ka, acesta a încercat să vadă în atitudinea lui o dovadă de bună intenţie. Dacă ar fi fost un comisar obişnuit de poliţie, ar fi pretins că îi tăinuise întrevederea cu pricina şi i-ar fi reproşat acest lucru cu grosolănie, lăudându-se că poliţia era la curent cu toate.

Slujbaşul cu faţa ca luna plină de la serviciul de informaţii i-a explicat, cu un aer compătimitor, ce terorist feroce şi ce mare conspirator era Lacivert, dezvăluindu-i, totodată, că acesta era un inamic jurat al Republicii, aflat în solda Iranului. Era sigur că ucisese un prezentator de televiziune şi din această cauză exista un mandat de arestare pe numele lui. Colinda toată Turcia şi-i organiza pe adepţii *Şeriat*-ului.

– Cine v-a aranjat întâlnirea cu el?

– Un elev de la Imam Hatip, pe care nu ştiu cum îl cheamă, a spus Ka.

– Încercaţi acum să-l identificaţi, a spus agentul cu faţa rotundă. Uitaţi-vă bine la cei arestaţi – o să-i priviţi prin ferestruica aflată în partea de sus a uşii fiecărei celule. Nu vă temeţi, n-au să-şi dea seama cine sunteţi.

Ka a fost dus, pe o scară largă, la subsolul clădirii. Cu aproape o sută de ani în urmă, când în edificiul acela lung şi elegant funcţiona spitalul unei fundaţii armene, subsolul era folosit pe post de magazie de lemne şi de dormitor pentru personalul de serviciu. Mai apoi, prin anii '40, când clădirea fusese transformată în liceu de stat, fuseseră daţi jos pereţii despărţitori, iar în spaţiul respectiv se amenajase o cantină. În anii următori – prin 1960, când erau copii –, foarte mulţi tineri din Kars, care urmau să devină, mai apoi, inamici ai Occidentului şi marxişti ajunseseră să mănânce aici *ayran*[1] preparat din lapte praf trimis de UNICEF şi să înghită primele tablete cu untură de peşte din viaţa lor, îngreţoşaţi de mirosul lor scârbos. O parte din acest subsol încăpător cuprindea acum paisprezece celule mici, care dădeau spre un culoar.

Un poliţist ale cărui gesturi lăsau să se-nţeleagă că mai făcuse acest lucru şi înainte i-a aşezat pe cap, cu mare grijă, o caschetă

1. Preparat lactat obţinut prin smântânirea laptelui, oarecum asemănător cu iaurtul de băut.

de ofiţer. Salariatul cu nas coroiat de la MIT care-l luase pe Ka de la hotel i-a spus, cu un aer atotştiutor:

— Se tem foarte tare de caschetele de ofiţer.

Când s-au apropiat de prima celulă aflată pe partea dreaptă, poliţistul a deschis brusc ferestruica aflată în partea de sus a uşii de fier şi a strigat din răsputeri:

— Atenţie, comandantul!

Ka s-a uitat înăuntru, pe fereastra cât palma. A văzut cinci bărbaţi, într-o celulă de mărimea unui pat mai mare. Poate că erau chiar mai mulţi – asta din cauza înghesuielii. Stăteau vârâţi unul în altul, sprijinindu-se de zidul murdar din faţa uşii, luaseră poziţie de drepţi cu destulă stângăcie, pentru că nu făcuseră armata, şi închiseseră ochii, aşa cum fuseseră instruiţi dinainte, sub ameninţare. (Ka a simţit că unii dintre ei îl priveau pe furiş, printre pleoapele întredeschise.) Deşi nu trecuseră decât unsprezece ore de la „revoluţie", cu toţii erau tunşi zero, iar feţele le erau tumefiate de bătaia încasată. Celula era mai luminoasă decât culoarul, dar lui Ka i s-a părut că toţi arătau la fel. Era confuz; a fost năpădit de milă, frică şi ruşine. S-a bucurat să constate că Necip nu se afla printre ei.

Văzând că nu izbutea să identifice pe nimeni nici la a doua, nici la a treia vizetă, slujbaşul cu nas coroiat de la MIT i-a spus:

— N-aveţi de ce să vă temeţi. La drept vorbind, când or să se deblocheze drumurile, o să vă luaţi tălpăşiţa de-aici.

— Dar nu reuşesc să recunosc pe nimeni, a spus Ka, uşor încrâncenat.

Mai apoi a recunoscut câţiva indivizi: îşi amintea foarte bine că îl văzuse pe unul dintre ei adresându-i cuvinte grosolane Fundei Eser pe când aceasta se afla pe scenă, aşa cum îşi amintea şi că îl remarcase pe un altul, care scanda neîncetat lozinci. S-a gândit, la un moment dat, că dacă i-ar fi denunţat ar fi putut demonstra că intenţiona să colaboreze cu poliţia şi astfel s-ar fi putut preface că nu-l recunoştea pe Necip atunci când avea să dea de el (asta pentru că, într-un fel sau altul, delictele comise de tinerii aceia nu erau grave).

Nu a turnat însă pe nimeni. Un tânăr cu chipul plin de sânge l-a implorat dintr-o celulă:

— Domnule comandant! Vă rog, să nu i se spună nimic mamei!

În mod foarte probabil, tinerii aceia fuseseră bătuți cu pumnii și cu cizmele în febra revoluției, fără a se recurge la vreun alt instrument. Ka n-a văzut nici în ultima celulă vreo persoană care să semene cu bărbatul care-l împușcase pe directorul Institutului Pedagogic. A fost, totodată, ușurat să constate că Necip nu se afla printre tinerii aceia înspăimântați.

Odată ajunși sus, și-a dat seama că bărbatul cu fața rotundă și cei care-i dădeau ordine erau hotărâți să-l descopere cât mai curând pe asasinul directorului Institutului Pedagogic și să li-l prezinte locuitorilor din Kars ca pe o izbândă a revoluției, ba poate chiar să-l spânzure imediat. În încăpere se afla acum și un maior pensionar. Bărbatul, care găsise o cale de a veni la Direcția de Poliție în ciuda interdicției de circulație, solicita să-i fie eliberat nepotul, care fusese și el arestat. Îi ruga ca, măcar, tânăra sa rudă să nu fie torturată și „făcută de minune" în fața societății și spunea că mama tânărului, nevoiașă cum era, își înscrisese fiul la Liceul Imam Hatip pentru că se lăsase amăgită de zvonul potrivit căruia statul le asigura tuturor elevilor, gratuit, paltoane și sacouri din stofă de lână, că, de fapt, toată familia lor era republicană și urma principiile lui Atatürk. Bărbatul cu fața rotundă i-a tăiat vorba:

– Domnule maior, aici nu ne purtăm urât cu nimeni, i-a spus el, după care l-a tras pe Ka deoparte: poate că asasinul și oamenii lui Lacivert (după cum intuia Ka, presupunea că era vorba de aceleași persoane) se aflau printre cei reținuți la Facultatea de Medicină Veterinară.

Prin urmare, Ka și bărbatul cu nas coroiat care-l luase de la hotel au urcat din nou în camionul militar cu care veniseră. De-a lungul drumului pe care l-au străbătut, Ka s-a simțit satisfăcut de străzile pustii, de faptul că izbutise să plece, în cele din urmă, de la sediul Direcției de Poliție și de plăcerea procurată de țigara pe care tocmai o fuma. O parte a minții sale îi spunea, totodată, că se bucura în taină că avusese loc un puci și că țara nu fusese lăsată pe mâna habotnicilor. Așa a decis, pentru a-și despovăra conștiința, să nu colaboreze cu polițiștii și cu militarii. Îndată după aceea i-a venit în minte, cu o forță și o încredere în viitor nespus de stranii, o altă poezie, așa încât l-a întrebat pe funcționarul cu nas coroiat de la MIT:

– Nu putem intra într-o ceainărie, să bem un ceai?

Majoritatea ceainăriilor frecventate de şomeri, pe care le întâlneai în oraş la tot pasul, erau închise, dar au observat un local deschis pe Strada Canalului, unde un camion militar oprit pe marginea drumului n-ar fi avut de ce să atragă atenţia. Înăuntru se aflau un tânăr vânzător şi alţi trei tineri, care şedeau într-un colţ, în aşteptarea momentului când urma să se ridice interdicţia de circulaţie. Când i-au văzut pe cei doi bărbaţi care intrau pe uşa ceainăriei – unul cu caschetă de ofiţer, celălalt în civil –, aceştia din urmă s-au crispat.

Bărbatul cu nas coroiat şi-a scos imediat pistolul din palton şi, vădind un profesionalism care a trezit admiraţia lui Ka, i-a întors pe tineri cu faţa la peretele pe care se afla un ditamai peisajul din Elveţia, i-a percheziţionat şi le-a luat actele de identitate. Odată ajuns la concluzia că lucrurile n-aveau cum să ia o turnură prea gravă, Ka s-a aşezat la o masă aflată chiar lângă sobă, în care nu se făcuse focul, şi a aşternut în tihnă pe hârtie poezia pe care o avea în minte.

Punctul de plecare al poeziei, pe care avea s-o numească mai apoi „Străzi de vis", era constituit de ulițele troienite ale Karsului, dar cele treizeci şi şase de versuri purtau în mare măsură pecetea vechilor străzi ale Istanbulului, a oraşului-fantomă Ani[1], rămas de pe vremea armenilor, a oraşelor pustii, înspăimântătoare şi miraculoase pe care le visase Ka de-a lungul timpului.

Când şi-a isprăvit stihurile, Ka a observat, la televizorul alb-negru, că bardul pe care-l văzuse de dimineaţă pe ecran fusese înlocuit de scenele revoluţiei de la Teatrul Naţional. Având în vedere faptul că portarul de fotbal Vural abia începuse să vorbească despre poveştile lui de dragoste şi despre golurile pe care le încasase de-a lungul timpului, urma să se vadă şi pe sine la televizor, recitându-şi poezia, peste douăzeci de minute. Ka dorea să-şi amintească versurile pe care le uitase şi pe care nu apucase încă să le transcrie în caiet.

---

1. Din cea de-a doua jumătate a secolului al X-lea, capitala unui regat armean medieval care cuprindea cea mai mare parte a Armeniei actuale şi a Turciei de Est. Era supranumită cândva „oraşul celor o mie de biserici" şi, totodată, „oraşul celor patruzeci de porţi". A fost cucerită sau dominată, de-a lungul timpului, de bizantini, georgieni, turcii selgiukizi, kurzi, mongoli, dar şi de dinastiile timuridă şi safavidă etc., ajungând în stăpânirea turcilor otomani în 1579. Oraşul a fost în întregime abandonat către jumătatea secolului al XVIII-lea.

Pe uşa din spate a ceainăriei şi-au mai făcut apariţia patru bărbaţi, iar slujbaşul cu nas coroiat de la MIT şi-a scos din nou pistolul şi i-a înşirat şi pe aceştia de-a lungul peretelui. Kurdul care ţinea ceainăria tocmai îi explica salariatului de la MIT, căruia i se adresa cu „domnule comandant", că respectivii nu încălcaseră interdicţia de circulaţie, pentru că veniseră din curte, trecând prin grădină.

Slujbaşul de la MIT a decis, mânat de intuiţie, să verifice adevărul spuselor sale. Oricum, unul dintre bărbaţi nu avea asupra lui actul de identitate şi tremura de frică ca varga. Slujbaşul de la MIT i-a cerut să-l conducă, pe acelaşi drum, la el acasă. I-a lăsat pe tinerii sprijiniţi de perete în seama şoferului. După ce şi-a pus în buzunar caietul cu poezii, Ka a pornit pe urmele lor. Au ieşit pe uşa din spate a ceainăriei în curtea rece, îngropată în nămeţi, au trecut peste un zid scund, au urcat trei trepte acoperite cu gheaţă şi au coborât în pivniţa unei clădiri de beton, la fel de părăginită şi de coşcovită ca majoritatea caselor din Kars, însoţiţi de lătratul unui câine pus în lanţ. Bărbatul care mergea înaintea lor s-a apropiat de un colţ al încăperii, izolat de rest prin cutii goale de carton şi lăzi folosite pentru depozitarea legumelor, care se afla lângă un cazan de încălzire centrală ce bolborosea de zor; Ka a văzut o femeie tânără, cu chipul alb ca laptele, neobişnuit de frumoasă, care dormea într-un aşternut improvizat, şi a întors capul instinctiv. Bărbatul fără acte de identitate i-a întins salariatului cu nas coroiat de la MIT un paşaport; Ka nu reuşea să audă ce anume vorbeau din cauza zgomotului produs de cazan, dar a băgat de seamă, în semiîntuneric, că bărbatul scotea la iveală un al doilea paşaport.

Era vorba de o pereche din Georgia, care venise în Turcia ca să muncească şi să agonisească ceva parale. Când s-au întors în ceainărie, tinerii şomeri care stăteau lipiţi de perete şi cărora salariatul de la MIT le înapoiase actele de identitate s-au apucat imediat să se plângă de el: muierea era ofticoasă, dar se prostitua, culcându-se cu proprietarii de lăptarii şi cu negustorii de piei care poposeau în oraş. Cât despre bărbat, acesta izbutea să le sufle turcilor orice îndeletnicire ivită o dată la nu ştiu cât timp, pentru că accepta să lucreze la jumătate de preţ, la fel ca şi ceilalţi georgieni. Cei doi erau atât de calici, de

zgârciți, încât nu voiau să risipească banii pe hotel, ci îi strecurau omului de serviciu de la întreținere câte cinci dolari pe lună și locuiau acolo, în sala cazanelor. După cum se zvonea, odată întorși în țara lor aveau să-și cumpere casă și n-aveau să mai muncească până la sfârșitul zilelor. În cutiile de carton se aflau lucruri din piele pe care le cumpăraseră ieftin din Turcia și pe care urmau să le vândă la Tbilisi. Fuseseră expulzați de două ori, dar de fiecare dată reușiseră să găsească o cale de a reveni la „locuința" lor din sala cazanelor. Administrația militară trebuia să-i stârpească din Kars pe paraziții de teapa lor, căci polițiștii, care se lăsau mituiți de ei, n-aveau cum să-i gonească.

Astfel, în vreme ce beau ceaiul pe care li-l oferise cu mare plăcere proprietarul ceainăriei, tinerii aceia fără nici un rost pe lume, care li se alăturaseră sfioși la masă, au mărturisit, încurajați și de salariatul cu nas coroiat de la MIT, ce anume așteptau de la puci și, de asemenea, au adus vorba despre nenumărate cleveteli cu iz de denunț, cărora li se adăugau urări din inimă și plângeri privitoare la politicienii corupți: animalele sacrificate clandestin, contrafacerile de la depozitul Tekel[1], faptul că unii antreprenori din construcții aduceau muncitori ilegali din Armenia în camioane care transportau carne, pentru că erau mai ieftini, și-i cazau în barăci, faptul că unii dintre ei te munceau cât era ziua de lungă, iar apoi nu-ți dădeau un sfanț... Părea că tinerii șomeri nici măcar nu băgaseră de seamă că „lovitura militară" era îndreptata împotriva „habotnicilor" care erau pe cale să câștige alegerile municipale și a naționaliștilor kurzi. Se comportau ca și cum ceea ce se petrecea la Kars începând din seara anterioară era menit să pună capăt șomajului și depravării din oraș și să le facă lor rost de lucru.

Pe când se aflau în camionul militar, Ka a simțit, la un moment dat, că slujbașul cu nas coroiat de la MIT scosese pașaportul georgiencei și se uita la fotografie. A încercat o stranie emoție, dar și o stranie rușine.

De cum au intrat în clădirea Facultății de Medicină Veterinară, a intuit că acolo lucrurile stăteau mult mai prost decât la Direcția

1. Concern de stat care cuprinde fabrici de țigarete și centre de producție a vinului și a băuturilor spirtoase; cea mai mare parte a acțiunilor este concentrată în industria tutunului.

de Poliție. În vreme ce păşea pe culoarele clădirii, reci ca gheața, şi-a dat seama imediat că acolo nimeni n-avea timp să se îndure de nimeni. În locul acela fuseseră aduşi naționaliști kurzi, unii teroriști de stânga care, din vreme-n vreme, împroşcau cu bombe în toate părțile, lăsând în urma lor felurite comunicate, şi, mai cu seamă, persoane ale căror nume figurau în evidențele MIT cu mențiunea „aderent". Polițiştii, militarii şi procurorii îi interogau cu asprime, recurgând la metode mai brutale şi mai crude decât cele folosite în cazul islamiştilor, pe cei care participaseră la acțiuni comune puse la cale de cele două grupări, pe cei care sprijiniseră eforturile gherilelor kurde de a coborî din munți şi de a se infiltra în oraş şi pe tot soiul de alți suspecți.

Un polițist înalt şi bine clădit l-a apucat pe Ka de braț, de parcă i-ar fi dat o mână de ajutor unui bătrân care se silea să meargă, şi l-a plimbat prin trei săli de curs în care se petreceau lucruri înspăimântătoare. Am să încerc să nu vorbesc prea mult despre ceea ce a văzut acolo, aşa cum a procedat şi prietenul meu în caietele sale ulterioare.

După ce a intrat în prima sală şi a văzut, preț de trei-patru secunde, cum arătau suspecții adunați acolo, Ka s-a gândit mai întâi cât de scurtă este călătoria omului pe lumea aceasta. Uitându-se la cei care fuseseră interogați, în fața ochilor săi au prins viață, ca prin vis, o seamă de năluciri şi dorințe care priveau alte vremuri, civilizații îndepărtate ori meleaguri neatinse de picior omenesc. Ka şi cei din încăpere simțeau din răsputeri că sorocul de viață ce le fusese dat era pe cale să se sfârşească, asemenea unei lumânări care s-a mistuit până la capăt. În caietul său, Ka avea să numească această sală „camera galbenă".

Ka a avut impresia că zăboviseră mai puțin în cea de-a doua încăpere. Aici, privirile i s-au încrucişat cu cele ale unor bărbați pe care şi-a adus aminte că îi mai văzuse cu o zi înainte într-o ceainărie, pe când se plimba, şi a întors capul, copleşit de vinovăție. Simțea că aceştia se aflau acum într-o țară de vis, nespus de departe.

În cea de-a treia sală de curs, Ka a avut senzația, înconjurat cum era de gemete, de lacrimi, dar şi de o tăcere profundă, care se înstăpânea tot mai mult asupra sufletului său, că o forță atotştiutoare preschimba viața în această lume într-o caznă, fără a le dezvălui ceea ce ştia. A izbutit să nu dea ochii cu

nimeni. Privea, dar nu-i zărea pe cei aflaţi în faţa lui, ci vedea culoarea care-i stăruia lui în minte. Deoarece culoarea pe care-o purta în minte aducea cel mai bine cu roşul, avea să numească această sală „camera roşie". Simţămintele pe care le încercase în primele două încăperi – revelaţia faptului că viaţa este scurtă, iar fiinţa omenească vinovată – sfârşiseră aici prin a se contopi şi a-i aduce o stare de despovărare, în ciuda înspăimântătoarei privelişti care i se înfăţişa.

Era conştient că neputinţa sa de a identifica pe cineva la Facultatea de Medicină Veterinară generase, o dată în plus, nelinişte şi neîncredere printre cei din jur. Faptul că nu dăduse de Necip îi produsese o asemenea uşurare, încât de îndată ce bărbatul cu nas coroiat i-a spus că dorea să se uite la cadavrele care zăceau la morga Spitalului Asigurărilor Sociale, tot pentru identificare, Ka şi-a dorit să ajungă acolo cât mai degrabă.

La morga Spitalului Asigurărilor Sociale, aflată la subsolul clădirii, i-a fost arătat mai întâi cel mai dubios dintre cadavre: cadavrul militantului islamist care fusese ucis de trei gloanţe în vreme ce scanda lozinci, cu ocazia celei de-a doua salve trase de soldaţi. Acesta îi era însă cu totul necunoscut lui Ka. S-a apropiat de cadavru cu prudenţă şi l-a privit de parcă l-ar fi salutat respectuos, schiţând un gest plin de încordare. Cel de-al doilea trup neînsufleţit care zăcea pe masa de marmură, ca şi cum l-ar fi luat cu frig, era al unui moşneag pipernicit. Ochiul său stâng devenise o gaură neagră ca smoala din pricina sângelui, acum închegat, care se scursese după ce fusese spulberat de glonţ. Poliţiştii i-l arătau pentru că nu izbutiseră să stabilească pe bază de probe că venise de la Trabzon spre a-şi vedea nepotul care făcea armata la Kars şi pentru că stârnise suspiciuni din pricina staturii lui mărunte.

Pe când se îndrepta spre cel de-al treilea trup, Ka tocmai se gândea, cu deplin optimism, că peste puţină vreme urma s-o vadă pe Ipek. Singurul ochi al acestui cadavru era, la rândul lui, făcut praf şi pulbere. I-a trecut o clipă prin minte că asta se petrecuse cu toate trupurile care zăceau la morgă. Când s-a apropiat şi a văzut mai bine chipul livid al tânărului mort, în el s-a năruit ceva.

Era Necip. Acelaşi chip copilăresc. Aceleaşi buze ţuguiate, de parcă ar fi fost un copil care le punea întrebări celorlalţi.

Ka a simțit răceala și tăcerea spitalului. Aceleași coșuri pe față, ca semn al tinereții. Același nas arcuit. Același veston murdar, de școlar. Ka a crezut o clipă că urma să-l podidească plânsul și s-a neliniștit. Neliniștea aceasta l-a făcut să se gândească la altceva, iar lacrimile i-au secat. În mijlocul frunții pe care o atinsese cu palma în urmă cu douăsprezece ore se afla o gaură de glonte. Ceea ce-l făcea pe Necip să pară fără viață nu era nuanța albă, vag albăstruie a chipului său, ci faptul că stătea lungit pe masă. Ka a fost străbătut de un sentiment de recunoștință pentru că el era viu. Acest simțământ l-a îndepărtat de Necip. S-a înclinat în față, și-a desfăcut brațele pe care le ținea încrucișate la spate, l-a prins pe Necip de umeri și l-a sărutat pe obraji. Avea obrajii reci, dar nu rigizi. Verdele unicului său ochi, pe jumătate deschis, era îndreptat spre el. Ka și-a revenit și i-a spus bărbatului cu nas coroiat că „prietenul" acela al lui îl oprise ieri pe drum, dezvăluindu-i că scria literatură științifico-fantastică, iar apoi îl dusese la Lacivert. Îl sărutase pentru că fusese nespus de pur la suflet.

22

Tocmai bărbatul care-l va juca pe Atatürk

CARIERA LUI SUNAY ZAIM ÎN ARMATĂ ŞI ÎN TEATRUL MODERN

Identificarea unuia dintre cadavrele văzute de Ka la morga Spitalului Asigurărilor Sociale a fost consemnată în mare grabă într-un proces-verbal, care a fost mai apoi semnat. Ka şi bărbatul cu nas coroiat au urcat în acelaşi camion militar cu care veniseră şi au străbătut străzile pustii ca-n palmă pe care se vedeau atârnând afişe electorale şi postere împotriva sinuciderii, urmăriţi din priviri de câini temători care se trăgeau în lături, lăsându-i să treacă. Pe măsură ce înaintau, Ka băga de seamă că unele dintre draperiile ce acopereau geamurile se întredeschideau, că ţâncii care se jucau ori taţii acestora aruncau, curioşi, câte o privire spre camionul care trecea pe drum, dar gândurile îi erau în altă parte. Vedea mereu în faţa ochilor chipul lui Necip, trupul său nemişcat, ţeapăn. Visa să ajungă mai repede la hotel şi să se lase consolat de Ipek, dar după ce a trecut de piaţa oraşului, acum fără viaţă, camionul a luat-o în jos pe bulevardul Atatürk şi a oprit la două străzi de Teatrul Naţional, ceva mai încolo de o clădire veche de nouăzeci de ani, care data de pe vremea ruşilor.

Era, de fapt, conacul cu un singur cat a cărui frumuseţe şi a cărui părăginire îl întristaseră pe Ka în prima seară a sosirii sale la Kars. După ce oraşul fusese cucerit de turci, iar apoi în primii ani ai Republicii, aici vieţuiseră în mare splendoare, vreme de douăzeci şi trei de ani, cu bucătarii, slugile, săniile trase de cai şi trăsurile lor, Maruf Bey, comerciant vestit, care negustorea lemn şi piei cu Uniunea Sovietică, şi familia sa. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, pe vremea când

începuse Războiul Rece şi când Securitatea Națională[1] îi întemnița şi-i prigonea pe vestiții bogătaşi din Kars care făcuseră afaceri cu sovieticii, învinuindu-i de spionaj, Maruf Bey şi ai săi se făcuseră nevăzuți, pentru a nu mai reveni aici niciodată, iar conacul rămăsese pustiu vreme de aproape douăzeci de ani, dată fiind absența stăpânilor şi procesele de succesiune. Pe la mijlocul anilor '70, clădirea fusese ocupată cu bâtele de membrii unei facțiuni marxiste, care o folosiseră ca sediu, plănuind de aici o serie de asasinate politice (de pildă avocatul Muzaffer Bey, primarul, salvat după ce fusese rănit), pentru ca după lovitura de stat militară din 1980 să fie evacuată, pe urmă transformata în depozit de către un vânzător de frigidere şi sobe ager la minte, care cumpărase mica prăvălie de alături, iar apoi, cu trei ani în urmă, transformată în atelier de tighelit de către un croitor întreprinzător şi idealist, care revenise în țară după ce strânsese bani făcând croitorie la Istanbul şi prin diverse țări arabe.

De cum a intrat, Ka a văzut maşinile de cusut nasturi, maşinile mari de cusut de pe vremuri şi foarfecele uriaşe atârnate în cuie, pe pereți, care, la lumina blândă răspândită de tapetul portocaliu decorat cu trandafiri, arătau ca nişte stranii instrumente de tortură.

Sunay Zaim măsura încăperea de la un capăt la altul, îmbrăcat cu un pulover şi cu paltonul ponosit pe care îl purta pe atunci când îl zărise Ka pentru prima oară, cu două zile în urmă; era încălțat cu cizme soldățeşti şi ținea între degete o țigară fără filtru. Când l-a văzut pe Ka, i s-a luminat chipul, de parcă ar fi văzut un vechi prieten, aşa încât s-a repezit la el, l-a îmbrățişat şi l-a sărutat. În gestul lui stăruia ceva de genul „să fie cu noroc pentru țară!", după cum se exprimase bărbatul îmbrăcat ca un negustor de vite de la hotel, dar şi o notă mult prea amicală, care lui Ka i s-a părut cel puțin ciudată. Mai târziu avea să-şi explice această atitudine prin faptul că era vorba de doi istanbulezi care se întâlneau în condiții grele, într-o aşezare nevoiaşă şi uitată de lume precum Karsul, numai

1. Milli Emniyet Hizmeti, serviciul național de informații al Turciei în perioada 1927-1965; a fost înlocuit în 1965 cu Milli Istihbarat Teşkilatı (MIT), care are atribuții similare.

că la vremea aceea ştia deja că el fusese cel care crease, în parte, acele condiţii.

– Vulturul întunecat al melancoliei îşi ia zilnic zborul din sufletul meu, a spus Sunay mândru, cu un aer misterios. Dar nu mă las dus de val, aşa că stăpâneşte-te şi dumneata. Totul va fi bine!

Ka şi-a dat seama imediat, la lumina imaculată răspândită de zăpadă, care se revărsa înăuntru prin ferestrele mari, după bărbaţii cu aparate de emisie-recepţie care se îmbulzeau în încăperea spaţioasă ale cărei stucaturi, ce împodobeau colţurile tavanelor înalte, şi a cărei sobă impunătoare arătau neîndoios că aceasta cunoscuse cândva zile mai bune, după cele două gărzi de corp bine legate, care nu-l scăpau din ochi, după harta, arma, maşina de scris şi dosarele care se găseau pe masa aşezată lângă uşa ce dădea spre culoar, că acolo se afla centrul „revoluţiei" şi că Sunay dispunea de foarte multă putere.

– Cândva, în epoca noastră cea mai neagră, a spus Sunay, patrulând de la un capăt la altul al încăperii, când descopeream că în cele mai îndepărtate, mai mizere şi mai nenorocite oraşe de provincie era imposibil să găsesc vreun loc în care să ne putem pune-n scenă piesele ori vreo cameră de hotel în care să ne putem adăposti peste noapte şi când mai şi aflam că vreun vechi prieten, despre care se spunea că s-ar fi stabilit acolo, sfârşise prin a părăsi de mult aşezarea, începea să mă bântuie, încetul cu încetul, acel sentiment de melancolie pe care-l numim tristeţe. Pentru a nu mă lăsa în stăpânirea lui, rătăceam cu-nfrigurare prin oraşul respectiv, colindam din poartă-n poartă pe la doctori, avocaţi, profesori, încercând să-mi dau seama dacă se arăta cineva interesat de arta modernă, de noi – vestitorii lumii moderne. Când constatam că la singura adresă de care dispuneam nu locuia nimeni, sau când îmi dădeam seama că, de fapt, poliţia nu avea să ne autorizeze spectacolul, pretinzând că făceam demonstraţii, sau când prefectul, căruia doream să mă înfăţişez ca să ne acorde permisiunea de a juca – asta era ultima speranţă – nici măcar nu mă primea, pricepeam cu teamă că întunericul cuibărit în mine urma să se revolte. Atunci, vulturul adormit care-şi avea sălaşul în pieptul meu îşi desfăcea treptat aripile şi îşi lua zborul, gata să mă sufoce, îmi jucam, prin urmare, piesa în cele mai amărâte ceainării

din lume, pe vreunul dintre acele podiumuri aflate la intrările în autogări, alteori în gări – graţie vreunui şef de gară care punea ochii pe câte-o fată din trupa noastră –, în garajele companiilor de pompieri, în sălile de clasă libere ale cine ştie cărei şcoli primare, în restaurante improvizate din scânduri, în vitrina câte unei frizerii, pe scări de hanuri, în grajduri, pe trotuare, şi nu mă lăsam în voia melancoliei.

Cum pe uşa care dădea spre culoar tocmai intra Funda Eser, Sunay a trecut de la „eu" la „noi". Cei doi păreau atât de apropiaţi, încât Ka n-a simţit nici o nuanţă de prefăcătorie în această trecere. Funda Eser şi-a apropiat trupul masiv de Ka – în grabă, dar şi cu eleganţă –, a dat mâna cu el, a vorbit ceva în şoaptă cu soţul ei, după care s-a întors şi a plecat cu acelaşi aer preocupat.

– Aceia au fost anii noştri cei mai sumbri, a spus Sunay. Toate gazetele dezvăluiau faptul că nu mai eram în graţiile societăţii, ale idioţilor de la Istanbul şi Ankara. În ziua în care am pus mâna pe cea mai mare ocazie din viaţa mea – care nu li se iveşte decât norocoşilor înzestraţi cu geniu –, da, exact în ziua în care urma să intervin cu arta mea în cursul istoriei, s-a întâmplat că mi-a fugit deodată pământul de sub picioare şi m-am pomenit cufundat, preţ de o clipă, în cea mai abjectă mocirlă. Nici măcar atunci nu m-am speriat, dar am dat de depresie. Nu mi-am pierdut nicidecum convingerea că, dacă mă afundam şi mai adânc în mocirlă, urma să ating autenticitatea, să ajung la marele giuvaier tăinuit în mizerie, în dezonoare, în sărăcie şi ignoranţă. Dumneata de ce te temi?

De pe coridor şi-a făcut apariţia un medic în cămaşă albă, care avea în mână o geantă cu instrumente. În vreme ce acesta îşi scotea tensiometrul şi i-l prindea de braţ cu o expresie de îngrijorare pe jumătate simulată, Sunay a privit lumina albă care se revărsa pe ferestre cu o expresie atât de „tragică", încât Ka şi-a adus aminte de „dizgraţia lui socială" de la începutul anilor '80. Dar Ka îşi amintea mai bine de rolurile pe care le jucase Sunay în anii '70 şi care-i aduseseră adevărata glorie. Sunay se detaşase de nenumărate alte trupe teatrale mărunte şi fusese propulsat în prim-planul acelor ani, în care teatrul politic de stânga îşi trăia epoca de aur, atât în virtutea talentului şi a râvnei actoriceşti, cât şi a calităţii de lider cu care-l

înzestrase Dumnezeu şi pe care spectatorii i-o descoperiseră într-o seamă de piese în care juca rolul principal. Tinerilor spectatori turci le plăcuse foarte mult jocul lui Sunay în piese în care acesta întruchipa personalităţi istorice puternice, aflate la putere, revoluţionari „iacobini" de tipul lui Napoleon, Lenin, Robespierre sau Enver Paşa[1], ori eroi populari locali care erau comparaţi cu aceştia. Elevii de liceu şi „progresiştii" din universităţi îl urmăreau şi îl aplaudau cu ochii în lacrimi în vreme ce suferea în gura mare, patetic, pentru necazurile în care se zbătea talpa ţării, în vreme ce ridica mândru capul după ce era pălmuit de cei ce-l asupreau, spunând „într-o zi vom cere neîndoios socoteală pentru asta", ori în timp ce strângea din dinţi de durere, în cea mai neagră dintre zilele pe care le trăise vreodată (trebuia cu orice preţ să înfunde puşcăria), redându-le speranţa tovarăşilor săi, dar şi atunci când demonstra că, la nevoie, era capabil să recurgă la teroare pentru a-şi ferici norodul, deşi o făcea cu inima frântă de durere. Se spunea, mai cu seamă, că fermitatea cu care-i pedepsea pe cei răi la sfârşitul pieselor, după ce cucerea puterea, purta amprenta instrucţiei sale militare. Urmase Liceul Militar Kuleli[2].

Fusese exmatriculat în ultimul an de studiu pentru că obişnuia s-o şteargă cu barca la Istanbul, hălăduind prin teatrele din Beyoğlu, şi pentru că încercase să pună-n scenă la liceu, pe ascuns, piesa *Înainte de dezgheţ*[3].

---

1. Militar şi lider naţionalist turc (1881-1922). S-a alăturat mişcării Junilor Turci în anul 1906, situându-se în fruntea mişcării insurecţionale declanşate de aceştia în anul 1908, care viza, printre altele, restaurarea Constituţiei din 1876 şi instaurarea unui regim democratic. După victoria Aliaţilor în Primul Război Mondial, s-a orientat iniţial spre Germania, apoi spre Asia Centrală, unde a încercat să organizeze rezistenţa musulmanilor împotriva forţelor sovietice, şi unde a şi murit, pe câmpul de luptă.
2. Prima şcoală militară din Turcia, înfiinţată de sultanul Abdülmecit I în 1845; a trecut prin mai multe etape de evoluţie şi a fost reorganizată în mai multe rânduri. Sediul ei actual se află în cartierul istanbulez Çengelköy.
3. Cea mai cunoscută creaţie a dramaturgului şi gazetarului turc Cevat Fehmi Başkut (1905-1971), a cărui operă reflectă, în general, evoluţiile sociale din Turcia republicană. Personajele piesei amintite mai sus, a cărei acţiune se petrece după lovitura de stat militară

Liderii puciului din 1980 interziseseră toate mişcările teatrale cu iz politic de stânga şi hotărâseră să se producă un film amplu despre Atatürk, care urma să fie difuzat la televiziune cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la naşterea acestuia. Pe vremuri, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că acest mare erou al occidentalizării, blond şi cu ochi albaştri, ar fi putut fi întruchipat de un turc, aşa încât în rolul principal din marile producţii naţionale de acest gen, care nu mai ajunseseră să fie turnate niciodată, erau imaginaţi mereu actori occidentali precum Lawrence Olivier, Curd Jürgens ori Charlton Heston. De data aceasta, se implicase şi gazeta *Hürriyet*, care convinsese repede opinia publică că rolul lui Atatürk putea fi interpretat şi de un turc. Cititorii fuseseră înştiinţaţi că ei aveau să hotărască cine urma să-l joace pe Atatürk, prin intermediul cupoanelor pe care urmau să le decupeze din ziar şi să le trimită la redacţie. Încă din prima zi a votului popular, care începuse după o lungă perioadă de campanie democratică, rezultase că Sunay, care figura printre candidaţii desemnaţi de un juriu de preselecţie, se situa în fruntea opţiunilor cititorilor, la o diferenţă apreciabilă de ceilalţi candidaţi. Spectatorii turci intuiseră îndată că Sunay, bărbatul chipeş şi impunător care jucase ani de zile în roluri de iacobini şi care le inspira încredere, l-ar fi putut înfăţişa pe Atatürk.

Prima greşeală a lui Sunay a fost că a luat prea în serios votul popular. Îşi făcea mereu apariţia pe la diverse televiziuni şi prin ziare, dădea declaraţii adresate tuturor şi cerea să i se facă fotografii care ilustrau căsnicia sa fericită cu Funda Eser. Şi-a dezvăluit dedesubturile vieţii casnice, existenţa de zi cu zi, vederile politice şi a încercat să arate că era demn de Atatürk, că unele dintre pasiunile şi năravurile sale (rachiul, dansul, cochetăria, eleganţa) aduceau cu ale Lui şi că Îl recitea mereu, iar şi iar, aşa încât obişnuia să pozeze cu volumele

---

din 1960, sunt doi schizofrenici fugiţi dintr-un azil de boli nervoase, care ajung într-un târg anatolian îndepărtat, izolat de căderile masive de zăpadă, şi sunt confundaţi de localnici cu noul prefect şi noul jandarm, aşa încât ajung să conducă urbea şi chiar să ia măsuri de corectare a unor inechităţi sociale. Jocul ia sfârşit odată cu îmblânzirea vremii şi cu restabilirea legăturilor între „centru" şi autorităţile locale.

Discursurilor sale. (Când un foiletonist defetist, care trecuse la acțiune din vreme, şi-a bătut joc de el, pretinzând că nu citea *Discursurile* originale, ci forma lor prescurtată, rescrisă în turca pură[1], Sunay a pozat şi cu volumele originale, pe care le avea în bibliotecă, dar, din păcate, aceste ultime fotografii n-au mai apărut în gazeta cu pricina, în ciuda insistențelor sale.) Se ducea la vernisaje de expoziții, la concerte, la meciuri de fotbal importante şi le dădea declarații despre Atatürk şi pictură, Atatürk şi muzică, Atatürk şi sportul în Turcia unor corespondenți de mâna a treia, dispuşi să întrebe oricând, orice, pe oricine. Însufleţit de dorință de a le fi pe plac tuturor – dorință care nu se brodea deloc cu iacobinismul său –, s-a lăsat intervievat şi de gazete „religioase" care erau inamicele Occidentului. Răspunzând, într-unul dintre aceste interviuri, la o întrebare care, de fapt, nici nu era peste măsură de provocatoare, a spus: „Desigur că, într-o bună zi, l-aş putea juca şi pe Preasfântul Mahomed, dacă norodul va socoti de cuviință acest lucru". Declarația aceasta nefericită a fost prima întâmplare care a tulburat apele.

Micile reviste islamiste au scris că nimeni nu l-ar fi putut juca pe Preasfântul Mahomed – păzeşte-ne, Doamne, de gândul rău! Această mânie şi-a găsit mai întâi reflectarea în formule de genul „s-a purtat necuviincios față de Profetul nostru", iar apoi în formula „L-a blasfemiat". Cum nici măcar militarii n-au izbutit să-i reducă la tăcere pe islamişti, cel căruia i-a revenit sarcina de a stinge vâlvătaia a fost Sunay. A luat în mână Preasfântul *Coran* şi, în speranța de a calma spiritele, a încercat să le explice cititorilor conservatori cât de mult îl iubea el pe Preasfântul Profet Mahomed care, de fapt, era cât se poate de modern. Iar această atitudine le-a oferit un minunat prilej de revanşă foiletoniştilor kemalişti, ofensați de aerele sale de „Atatürk ales"; aceştia au început prin a scrie că Atatürk nu-i linguşise niciodată pe religioşi, pe habotnici. Gazetele oficiale ale puriştilor au publicat în repetate rânduri fotografia actorului care poza cu un aer spiritualizat, ținând *Coranul* în mână,

1. Turca epurată, în primul rând, de arabisme şi farsisme, dar şi de neologisme – bazată, altfel spus, pe un vocabular cu rădăcini eminamente turcice –, care se numără printre obsesiile constante ale naționaliştilor.

însoțită de întrebarea: „Acesta este Atatürk?". Confruntată cu această situație, presa islamistă a trecut și ea la contraofensivă, nu atât preocupată de el, cât îmboldită de reflexul de autoapărare. Islamiștii s-au apucat să difuzeze fotografii în care Sunay era surprins în vreme ce bea rachiu și să lanseze subtitluri de genul „și el este pasionat de rachiu, ca Atatürk!", sau „ăsta o să-l joace pe Preasfântul Nostru Profet?". Prin urmare, ciorovăiala dintre islamiști și laici, care izbucnea în presa istanbuleză la fiecare două luni, s-a purtat de data aceasta prin intermediul lui, dar n-a durat decât foarte puțin.

În răstimp de o săptămână, în ziare au apărut foarte multe fotografii cu Sunay: bând bere cu poftă într-un clip publicitar în care jucase cu ani în urmă, mâncând bătaie într-un film în care fusese distribuit pe vremea tinereții, strângând pumnul în fața unui drapel cu secera și ciocanul, privind-o pe soția lui care se săruta cu alți bărbați, date fiind cerințele rolului pe care-l interpreta... S-au scris nenumărate pagini în care se afirma că soția lui este lesbiană, iar el comunist, ca pe vremuri, că făceau amândoi dublaje pentru filme porno clandestine, că el era dispus să joace în orice rol, nu numai în rolul lui Atatürk, pentru bani, că, de fapt, puseseră în scenă piesele lui Brecht cu fonduri primite din Germania de Est, că după lovitura de stat militară ponegriseră Turcia, afirmând că „femeile din cadrul unei asociații suedeze care veniseră din străinătate pentru a face cercetări fuseseră supuse la tortură", precum și multe alte scorneli. Cam în aceleași zile, „un colonel de rang înalt" l-a convocat pe Sunay la Marele Stat-Major și i-a comunicat, fără alte comentarii, că armata hotărâse, în unanimitate, să i se retragă candidatura la rol. Colonelul acela nu era bărbatul generos și meditativ care obișnuia să-i convoace la Ankara pe toți gazetarii istanbulezi cu capul în nori ce obișnuiau să critice pe ocolite amestecul armatei în politică, convinși că reprezentau cu adevărat ceva, și care îi dojenea mai întâi cu asprime, iar apoi, văzând că se lamentau, cu inimile frânte de mâhnire, îi servea cu bomboane de ciocolată, ci un militar ferm și ironic, de la același „birou de relații cu publicul". Când a văzut amărăciunea și teama lui Sunay, acesta nu numai că nu s-a înmuiat, ci, dimpotrivă, și-a bătut joc de modul în care își afișa vederile politice folosindu-se de postura de „Atatürk ales". Cu două

zile în urmă, Sunay făcuse o scurtă vizită în târgul în care se născuse, fusese întâmpinat de convoaie de maşini, ca un politician iubit de mase, şi avusese parte de manifestări de entuziasm din partea miilor de şomeri şi producători de tutun de prin partea locului, după care se cățărase pe statuia lui Atatürk şi dăduse mâna cu „El" în aplauzele celor de față. Răspunzând apoi la întrebarea „veți trece, într-o bună zi, de pe scândurile scenei pe scena politică?", care-i fusese adresată de o revistă de divertisment foarte populară la Istanbul, datorită interesului pe care-l trezise, Sunay spusese: „Dacă va dori poporul!". Cabinetul primului-ministru anunțase că, „deocamdată", filmul despre Atatürk fusese amânat.

Sunay era suficient de experimentat ca să depăşească această grea înfrângere fără a se lăsa zdruncinat prea tare, dar ce l-a afectat a fost, de fapt, ceea ce s-a petrecut ulterior: pentru a avea o certitudine în privința rolului îşi făcuse de atâtea ori apariția la televiziune în răstimp de o lună, încât nu i s-a mai dat posibilitatea să facă dublaje, pentru că acum toată lumea îi identifica vocea, mult prea cunoscută, cu vocea lui Atatürk. I-au întors spatele şi producătorii de reclame de televiziune care îl solicitau pe vremuri pentru a juca roluri de tați de familie rezonabili, care alegeau produse sănătoase şi de calitate, pentru că ar fi părut ciudat ca un Atatürk ratat să zugrăvească pereții, ținând în mână o cutie cu vopsea, sau să dezvăluie cât era de satisfăcut de banca lui. Dar cel mai tragic era faptul că populația, care credea din toată inima în ceea ce scriau ziarele, îl socotea acum duşmanul lui Atatürk şi al credinței; unii cetățeni fuseseră chiar în stare să creadă că nu avusese nici un fel de obiecții la faptul că soția lui se săruta cu alți bărbați. Stăruia, oricum, sentimentul că nu iese niciodată fum fără foc. Această înlănțuire de evenimente contribuise, pe de altă parte, la scăderea numărului de spectatori care veneau la reprezentațiile lor. Foarte multe persoane îl opreau pe stradă şi-şi exprimau părerea de rău pentru cele întâmplate. Un elev de la Imam Hatip, care credea că îl defăimase pe Preasfântul Profet şi care dorea să-şi vadă numele în ziare, năvălise la teatru într-o seară şi se repezise cu şişul la el, iar câțiva indivizi îl scuipaseră în față. Toate aceste lucruri se întâmplaseră pe parcursul a cinci zile. Cei doi soți au dispărut de pe scena publică.

Circulau nenumărate zvonuri cu privire la ceea ce se petrecuse mai apoi – ca, de pildă, faptul că se duseseră amândoi la Berlin şi se şcoliseră într-ale terorismului, pretinzând că luau lecţii de teatru la Berliner Ensemble, care era specializat în Brecht, sau că fuseseră internaţi la Spitalul Francez de Boli Nervoase „La Paix" din Şişli, beneficiind de o bursă din partea Ministerului Culturii din Franţa. Adevărul era că se refugiaseră pe ţărmul Mării Negre, în casa mamei Fundei Eser, care era pictoriţă. N-au reuşit să găsească de lucru decât în anul următor, ca „animatori" într-un hotel banal din Antalya. Dimineaţa jucau volei pe plajă cu băcani nemţi şi turişti olandezi, după-amiaza îi distrau pe copii, travestiţi într-un soi de Karagöz şi Hacivat[1] care o rupeau pe nemţeşte, iar seara îşi făceau apariţia pe scenă interpretând rolul padişahului şi al soţiei sale din harem, care dansa din buric. Acesta fusese începutul carierei de dansatoare din buric a Fundei Eser, carieră pe care avea să şi-o consolideze în următorii zece ani prin tot felul de târguri mărunte. Sunay nu izbutise să suporte această mascaradă decât trei luni, după care îl bătuse în faţa mulţimii cuprinse de groază pe un frizer elveţian care nu voia ca bancurile turceşti cu haremuri şi fesuri să se limiteze doar la scenă, ci le voia continuate şi dimineaţa, pe plajă, aşa încât flirtase cu Funda. Se ştie că, mai apoi, şi-au găsit de lucru ca animator şi dansatoare, dar şi ca „actori" pe la saloanele de nuntă şi pe la petrecerile de noapte desfăşurate la Antalya şi în împrejurimile acesteia. Sunay prezenta tot felul de cântăreţi de doi bani, de acrobaţi care înghiţeau flăcări, de comici de mâna a treia care-şi imitau cu frenezie originalele aflate la Istanbul, Funda Eser dansa din buric după o scurtă cuvântare despre instituţia căsătoriei, despre Republică şi Atatürk, după care jucau amândoi timp de opt-zece minute, într-o atmosferă cât se poate de aşezată, o scenă de genul celei cu asasinarea lui Macbeth şi sfârşeau prin a fi aplaudaţi. Acele nopţi conţineau, în germene, trupa de teatru care urma să colinde mai târziu Anatolia în lung şi-n lat.

După ce i-a fost măsurată tensiunea, după ce, în timpul acesta, a dat cuiva nişte ordine prin intermediul unei staţii de

1. Protagonişti notorii ai teatrului tradiţional de umbre turc.

emisie-recepție pe care i-o aduseseră gărzile de corp și după ce a citit un petic de hârtie care-i fusese pus în față, Sunay s-a strâmbat, dezgustat:

— Toți se toarnă unii pe alții, a zis el.

A spus că, jucând teatru vreme de mulți ani prin felurite târguri îndepărtate din Anatolia, băgase de seamă că toți bărbații din Turcia erau ca paralizați din pricina stării de deprimare:

— Stau prin ceainării cu zilele, fără să facă nimic, a istorisit el. În fiecare târg sunt sute și în întreaga Turcie sunt mii, milioane de bărbați amărâți, fără loc de muncă, rataţi, lipsiți de orice speranță, inactivi. Frații mei nu mai sunt în stare să se dichisească, nu mai au voința necesară pentru a-și încheia sacourile unsuroase și pătate, energia trebuincioasă pentru a-și mișca mâinile și brațele, atenția care se impune pentru a asculta o poveste până la capăt, dispoziția prielnică pentru a râde la o glumă.

A mai afirmat că celor mai mulți dintre ei le pierise somnul de nefericire, că se dădeau în vânt după țigări, gândind că o să-i ucidă mai repede, că majoritatea își dădeau seama cât de lipsit de sens era să ducă propozițiile pe care le începeau până la capăt, așa încât le lăsau neisprăvite, că nu se uitau la televizor pentru că le plăceau emisiunile care se difuzau și pentru că se distrau, ci pentru că nu mai puteau îndura celelalte motive de deznădejde din jur, că, de fapt, își doreau să moară, dar că nu se socoteau demni să-și ia viața, că la alegeri votau cu cei mai nenorociți candidați din cele mai mizerabile partide, ca să-și aplice pedeapsa pe care o meritau și că îi preferau politicienilor care nu făceau decât să promită necontenit speranțe pe puciștii care vorbeau necontenit despre pedepse. Funda Eser, care tocmai intrase în încăpere, a spus și ea că toți aveau neveste nefericite care se-ngrijeau acasă de copii numeroși, mai mulți decât ar fi fost cazul, și care câștigau patrucinci kuruși[1] făcând curățenie, trudind la tutun, țesând covoare ori angajându-se ca infirmiere prin locuri despre care bărbații lor habar n-aveau unde se găseau. Dacă n-ar fi fost aceste femei atașate de viață, care țipau întruna la copii și boceau, milioanele

1. Subdiviziune a lirei turcești.

de bărbați cu cămăși murdare, neraşi, trişti, fără nici o ocupație ori îndeletnicire, care împânziseră întreaga Anatolie şi care semănau toți unii cu alții ar fi dispărut ca cerşetorii care degeră şi mor pe la colțuri de stradă în nopți geroase de iarnă, ca beţivii care ies de la cârciumă, cad într-o gaură de canal descoperită şi se fac nevăzuți, sau ca moşnegii senili care, trimişi fiind la băcan să ia pâine, în pijama şi papuci, rătăcesc drumul. Or, ei erau peste măsură de numeroşi, „aşa cum am băgat de seamă că sunt şi în acest amărât de Kars", şi singurul lucru care le făcea plăcere era să-şi prigonească soțiile, cărora le datorau viața şi față de care nutreau o dragoste de care le era ruşine.

– I-am dedicat Anatoliei zece ani din viață, din dorința ca frații mei nefericiți să iasă din această stare de depresie şi melancolie, a spus Sunay, fără a manifesta vreo compasiune față de sine. Am fost băgați la zdup de nu ştiu câte ori, schingiuiți, bătuți, sub pretextul că am fi comunişti, agenți ai Occidentului, sodomiți, martori ai lui Iehova, peşte şi prostituată. Au încercat să ne violeze, au aruncat în noi cu pietre. Dar au învățat, totodată, să îndrăgească fericirea şi libertatea oferite de piesele şi trupa mea de teatru. Acum, că am pus mâna pe cea mai mare ocazie a vieții mele, nu-mi pot permite să dau dovadă de slăbiciune!

În încăpere şi-au făcut apariția doi bărbați, iar unul dintre ei i-a întins din nou lui Sunay o stație de emisie-recepție. Ka a aflat, după convorbirile care răsunau din aparatul deschis, că fusese împresurată una dintre locuințele improvizate din mahalaua Poarta Apei, că dinăuntru se trăsese şi că în casă se afla un membru al gherilelor kurde, dar şi o familie. Mai exista un militar care dădea ordine prin stație şi căruia toată lumea i se adresa cu „domnule comandant". După puțin timp, acelaşi militar i-a furnizat informații lui Sunay cu privire la un anumit subiect, vorbind de această dată cu el de parcă i s-ar fi adresat unui coleg de clasă, nu unui lider revoluționar, iar apoi i-a cerut părerea.

– La Kars este cantonată o mică brigadă, a spus Sunay, remarcând atenția cu care-l urmărea Ka. Autoritățile au concentrat grosul trupelor, care ar fi urmat să combată un eventual atac rusesc în anii Războiului Rece, la Sarıkamış. Cei de aici sunt buni, cel mult, să le distragă atenția ruşilor la primul

asalt. Acum se află la Kars mai degrabă ca să apere granița cu Armenia.

Sunay a povestit că, după ce coborâse din autobuzul de Erzurum alături de Ka, cu două seri înainte, se întâlnise la restaurantul Plaiul Verde cu Osman Nuri Çolak[1], care-i era prieten de aproape treizeci de ani. Fuseseră colegi la Liceul Militar Kuleli. Pe vremea aceea, el era singurul de la Kuleli care avea habar cine era Pirandello ori care erau piesele lui Sartre.

— N-a ajuns să fie exmatriculat pe motive de indisciplină, ca mine, dar nici n-a ținut morțiș să rămână-n armată. Așa încât n-a avut cum să ajungă ofițer de stat-major. Unii cleveteau cu jumătate de gură că n-ar fi putut ajunge general pentru că era prea scund. Este mânios și trist, dar, după mine, nu din motive profesionale, ci pentru că l-a lăsat nevasta, care a plecat cu copil cu tot. Îl sâcâie izolarea, lipsa unei ocupații și bârfele specifice orașelor mici, dar el este, desigur, cel care ațâță lucrurile. El a fost primul care a vorbit, la restaurant, despre măcelarii clandestini în ale căror afaceri am intervenit după revoluție, despre forme de decadență precum creditele de la Banca Agricolă ori cursurile de *Coran*. Mai avea și năravul de a bea cam mult. Când m-a văzut, s-a bucurat nespus și s-a plâns de singurătate. Mi-a spus, în chip de scuză, dar, totodată, și lăudându-se puțin, că în noaptea aceea el era conducătorul și comandantul Karsului, așa că, din păcate, trebuia să se scoale devreme. Comandantul de brigadă plecase la Ankara pentru reumatismele nevesti-sii; adjunctul lui, care era colonel, fusese chemat la Sarıkamış pentru o ședință urgentă, iar guvernatorul se afla la Erzurum. Întreaga putere era concentrată în mâinile lui. Ninsoarea încă nu încetase și era limpede că, așa cum se-ntâmpla în fiecare iarnă, drumurile aveau să fie blocate pentru câteva zile. Mi-am dat seama imediat că aceasta era ocazia vieții mele și am mai cerut un rachiu dublu pentru prietenul meu.

Potrivit cercetărilor întreprinse de maiorul-inspector trimis de la Ankara după încheierea evenimentelor, colonelul Osman Nuri Çolak, colegul de liceu militar al lui Sunay, a cărui voce

1. „ciung(ul)" (tc.).

o auzise Ka mai devreme la staţia de emisie-recepţie – sau, potrivit modului de adresare al lui Sunay, Çolak – se implicase iniţial în ideea acestui puci straniu ca şi cum ar fi fost vorba de o glumă, de o formă de divertisment fantastică plănuită la o masă stropită din belşug cu rachiu, ba chiar fusese primul care spusese, cu aerul că făcea garagaţă, că întreaga poveste s-ar fi putut rezolva cu două tancuri. Întrase în această afacere după aceea, la insistenţele lui Sunay, pentru a nu lăsa impresia că era laş şi pentru că se gândea că, în cele din urmă, Ankara urma să fie la rândul ei satisfăcută de cele petrecute, dar nu fusese mânat de ură, de mânie ori de ideea vreunui folos. (Potrivit raportului întocmit de maior, „Çolak" încălcase, din păcate, acest principiu şi ordonase o descindere în casa unui medic stomatolog cu vederi kemaliste din cartierul Republica, ca urmare a unei chestiuni legate de o femeie.) Singurele forţe militare care participaseră la revoluţie fuseseră o jumătate de companie de soldaţi folosiţi la descinderile în case şi şcoli, patru camioane şi două tancuri model T-l, care trebuiau folosite cu mare băgare de seamă dată fiind lipsa pieselor de rezervă. Dacă lăsăm la o parte „echipa specială" a lui Z. Demirkol şi a tovarăşilor săi, care îşi asumase „incidentele cu autori necunoscuţi", cea mai mare parte a treburilor era realizată de MIT, care întocmea de ani de zile fişe de evidenţă pentru locuitorii din Kars şi care îi folosea pe zece la sută dintre ei ca informatori, precum şi de o seamă de funcţionari sârguincioşi ai poliţiei. Aceştia din urmă fuseseră atât de încântaţi atunci când fuseseră înştiinţaţi de primele planuri ale puciului şi când răspândiseră prin oraş zvonul că laicii urmau să organizeze o demonstraţie la Teatrul Naţional, încât le trimiseseră telegrame oficiale colegilor lor plecaţi în concediu şi-i anunţaseră să revină cât mai repede, ca să nu piardă distracţia.

Ka şi-a dat seama, după convorbirile care tocmai se reluaseră, că ciocnirile din mahalaua Poarta Apei intraseră într-o nouă fază. Din staţia de emisie-recepţie au răsunat mai întâi trei împuşcături, apoi, la câteva secunde după aceea, s-au auzit şi alte pocnete de armă, înăbuşite de nămeţii de pe câmp, iar Ka a tras concluzia că sunetele amplificate de aparat erau mai plăcute.

– Nu fiţi nemiloşi, a spus Sunay vorbind la staţie, dar faceţi-i să simtă că braţul revoluţiei şi cel al statului sunt pline de vigoare şi că nu se vor înspăimânta în faţa nimănui.

Îşi sprijinise bărbia între degetul mare şi arătătorul de la mâna stângă, cu un gest atât de special şi cu o atitudine atât de meditativă, încât Ka şi-a adus aminte că Sunay pronunţase aceeaşi frază într-o piesă istorică jucată pe la mijlocul anilor '70. Acum nu mai era la fel de chipeş ca pe vremuri – arăta obosit, îmbătrânit şi trecut. A luat de pe masă un binoclu militar folosit prin anii '40. S-a îmbrăcat cu paltonul de pâslă, gros şi ponosit, pe care-l purta de zece ani în turneele sale anatoliene, şi-a pus căciula pe cap, l-a luat pe Ka de braţ şi l-a dus afară. Frigul l-a zăpăcit o clipă pe Ka şi l-a făcut să simtă cât de mărunte şi de firave erau dorinţele şi năzuinţele oamenilor, politica şi uneltirile zilnice pe lângă gerul care stăpânea Karsul. În clipa aceea, a remarcat că Sunay şchiopăta mai tare de piciorul stâng decât ar fi crezut el. În vreme ce păşeau pe trotuarul plin de zăpadă, pustietatea străzilor şi sentimentul că erau singurii din oraş care le străbăteau i-au umplut sufletul de fericire. Nu era vorba doar de plăcerea de a trăi şi de nesaţul de a iubi pe care i le transmiteau frumosul oraş îngropat în omăt ori conacele vechi şi părăsite: Ka gusta acum şi satisfacţia de a se afla în preajma puterii.

— Asta este cea mai frumoasă parte a Karsului, a spus Sunay. Este a treia oară, în ultimii zece ani, când vin aici cu trupa mea de teatru. De fiecare dată vin în locul acesta pe înserat, mă plimb pe sub plopi şi moşmoni, mă las cuprins de melancolie în vreme ce ascult corbii şi coţofenele şi contemplu cetatea, podul, hamamul vechi de patru sute de ani.

Se aflau pe podul peste pârâul Kars, acum îngheţat. Sunay a arătat cu mâna spre una dintre maghernitele răzleţe ridicate pe dealul ce se înălţa în faţa lor, în stânga. Ceva mai jos de ea şi mai sus de drum, Ka a văzut un tanc şi, undeva în faţa acestuia, o maşină a armatei.

— Vă vedem, a spus Sunay la staţia de emisie-recepţie, după care s-a uitat într-acolo cu binoclul.

La puţin timp după aceea, prin staţie au răsunat două împuşcături. Apoi le-a ajuns la ureche un sunet care stârnea ecouri în valea ce adăpostea cursul de apă. Era oare vorba de un salut adresat lor? Puţin mai încolo, la capătul podului, se aflau două gărzi de corp care-i aşteptau pe ei. Au contemplat mahalaua nevoiaşă, formată din coşmelii ridicate la o sută de ani

după ce conacele locuite odinioară de paşale otomane cu stare fuseseră rase de pe faţa pământului cu tunurile de către ruşi.

– Hegel a fost primul care a remarcat că istoria şi teatrul sunt zămislite din aceeaşi plămadă, a spus Sunay. El observă că istoria obişnuieşte să distribuie roluri unuia şi altuia, la fel ca în teatru. După cum observă şi că pe scena istoriei, la fel ca pe scândurile scenei de teatru, obişnuiesc să evolueze cei curajoşi...

Întreaga vale a fost zguduită de un şir de explozii. Ka şi-a dat seama că trecuse la acţiune şi mitraliera montată pe tanc. Se trăsese şi cu tunul, dar acesta îşi ratase ţinta. Mai apoi urmaseră grenadele de mână lansate de soldaţi. Se auzea lătratul unui câine. Uşa chichineţei s-a deschis, iar dinăuntru şi-au făcut apariţia două persoane. Au ridicat mâinile. În acest răstimp, Ka a observat că pe ferestrele făcute ţăndări ţâşneau limbi de flăcări. Cei care ieşiseră cu mâinile ridicate s-au culcat la pământ. Un câine negru, care, în timpul acestei vânzoleli, se zbenguia voios prin preajmă, s-a apropiat de cei întinşi pe jos, dând din coadă. Apoi, Ka a văzut o persoană care alerga, undeva în spate, şi a auzit sunete de împuşcături din direcţia soldaţilor. Bărbatul care fugea s-a prăbuşit, după care toate zgomotele au încetat. Peste multă vreme a ţipat cineva, dar Sunay nu mai era interesat de ceea ce se petrecea.

S-au întors la croitorie, cu gărzile de corp pe urmele lor. De îndată ce a văzut tapetele minunate care împodobeau pereţii vechiului conac, Ka şi-a dat seama că nu avea să se poată împotrivi noii poezii care se zămislea în el, aşa încât s-a tras deoparte.

În această poezie, intitulată „Sinuciderea şi puterea", Ka a evocat fără nici un fel de reţinere voluptatea puterii, sugerată de prilejul de a se fi aflat, ceva mai devreme, alături de Sunay, plăcerea întovărăşirii cu acesta şi sentimentul de vinovăţie pe care-l încerca faţă de tinerele sinucigaşe. Mai târziu avea să cugete că izbutise să transpună cel mai bine întâmplările la care asistase în timpul şederii sale la Kars, cu întreaga lor încărcătură şi fără a modifica nimic, în această poezie „sănătoasă".

23

Allah este suficient de drept ca să ştie că nu este vorba de o chestiune de raţiune şi credinţă, ci de una existenţială

CU SUNAY LA STATUL-MAJOR

Când l-a văzut pe Ka aşternându-şi poezia pe hârtie, Sunay s-a ridicat de la masa sa de lucru, care gemea de hârtii, l-a felicitat şi s-a apropiat de el şchiopătând:

– Şi poezia pe care ai recitat-o ieri la teatru era foarte modernă, a spus el. Din păcate, spectatorii din ţara noastră nu sunt destul de elevaţi ca să priceapă arta modernă. Acesta este şi motivul pentru care recurg, în creaţiile mele, la dansatoare din buric şi la aventurile portarului de fotbal Vural, pe care populaţia îi poate înţelege. Le strecor apoi, fără a asmuţi însă spiritele, un „teatru existenţial" care pătrunde în viaţă. Prefer să practic o artă deopotrivă mizeră şi nobilă alături de popor decât să joc la Istanbul în imitaţii de comedii bulevardiere, finanţate de bănci. Acum spune-mi şi mie, prieteneşte, de ce nu i-ai identificat pe habotnicii suspecţi care ţi-au fost arătaţi la Direcţia de Poliţie şi, mai apoi, la Facultatea de Medicină Veterinară?

– N-am recunoscut pe nimeni.

– Când şi-au dat seama cât de mult ţineai la tânărul care te-a dus la Lacivert, militarii au vrut să te aresteze şi pe dumneata. Faptul că ţi-ai făcut apariţia din Germania în ajunul acestei revoluţii, faptul că erai de faţă când a fost împuşcat directorul acela de şcoală i-a făcut să intre la idei. Voiau să te interogheze sub tortură, ca să afle ce zace în dumneata; i-am oprit eu şi m-am pus chezaş pentru persoana dumitale.

– Mulţumesc.

– Lumea tot n-a priceput de ce l-ai sărutat pe tânărul acela mort care te dusese mai înainte la Lacivert.

– Nu ştiu, a spus Ka. Avea în el ceva de o mare onestitate şi sinceritate. Credeam că o să trăiască o sută de ani.

– Vrei să-ţi citesc ce fel de om era Necip ăsta al dumitale de care te-a apucat mila?

A citit de pe o foaie de hârtie pe care tocmai o scosese la iveală că, în luna martie a anului anterior, Necip fugise o dată de la şcoală, că participase la incidentele care conduseseră la spargerea geamurilor de la berăria Veselia, sub pretextul că aici se vindea băutură în perioada Ramadanului[1], că lucrase o vreme la sediul regional al Partidului Prosperităţii, făcând tot soiul de treburi mărunte, dar că fusese îndepărtat de acolo fie din cauza concepţiilor sale extremiste, fie pentru că făcuse o criză de nervi care-i speriase pe toţi (la sediul regional al partidului existau mai mulţi informatori), că în ultimele optsprezece luni voise mereu să ajungă la Lacivert, al cărui admirator era, cu ocazia popasurilor acestuia la Kars, că scrisese o povestire pe care salariaţii MIT o găseau ininteligibilă şi că o lăsase la gazeta cu profil religios care se vindea la Kars în şaptezeci şi cinci de exemplare, că, după ce un farmacist ieşit la pensie, care scria foiletoane la aceeaşi gazetă, îl sărutase de câteva ori într-un mod ciudat, plănuise cu prietenul lui, Fazıl, să-l omoare (originalul scrisorii de justificare pe care intenţionau s-o lase la locul crimei fusese subtilizat şi pus la dosar, în arhiva MIT), străbătuse la diverse date bulevardul Atatürk, făcând haz cu prietenii lui, iar la una dintre acestea, în luna octombrie, făcuseră tot felul de semne în urma maşinii unui poliţist în civil care trecuse pe lângă ei.

– Organizaţia Securităţii Naţionale lucrează foarte bine aici, a spus Ka.

---

1. Cea de-a noua lună a calendarului islamic, marcată printr-un post care durează de la răsăritul până la apusul soarelui; în acest interval de timp sunt interzise îngurgitarea alimentelor sau lichidelor, fumatul, relaţiile sexuale etc. Fiind vorba de luna sacră prin excelenţă a islamului, asociată cu revelarea *Coranului*, se recomandă evitarea totală a consumului de alcool în toată această perioada.

– Se ştie că s-a dus la Şeic Saadettin Efendi, în a cărui casă sunt instalate microfoane, că i s-a înfăţişat şi i-a sărutat mâna, că i-a dezvăluit, cu ochii în lacrimi, credinţa sa în Allah, că s-a pus în situaţii neplăcute în faţa gloatei care-şi face veacul pe-acolo, dar nu se ştie de ce a săvârşit toate aceste lucruri. Foarte mulţi poeţi de stânga din ţara asta au trecut în tabăra cealaltă, spunându-şi neliniştiţi: „Aoleu, să mă dau de partea habotnicilor înainte de a-i vedea ajunşi la putere".

Ka s-a făcut roşu la faţă ca racul. Deoarece simţea că Sunay vedea în ruşinea care-l năpădise o dovadă de slăbiciune, s-a jenat şi mai mult.

– Ştiu că cele văzute azi-dimineaţă te-au întristat. Poliţiştii se poartă foarte rău cu tinerii; printre ei se află până şi dobitoci care bat de plăcere. Dar să lăsăm acum deoparte această categorie... – I-a întins lui Ka o ţigară. – Şi eu am rătăcit în tinereţe, la fel ca dumneata, pe străzile din Nişantaşı şi Beyoğlu, m-am uitat ca un disperat la filme occidentale, am citit tot ceea ce era de citit din Sartre şi Zola şi am fost convins că Europa reprezintă viitorul nostru. Acum nu mai cred că trebuie să asist, ca un simplu spectator, la prăbuşirea acestei lumi, la drama surorilor dumitale silite să-şi acopere capul, la interzicerea poemelor dumitale sub pretextul că ar fi potrivnice credinţei, aşa cum se-ntâmplă-n Iran. Pentru că dumneata faci parte din lumea mea; nimeni altcineva nu l-a citit pe T.S. Eliot la Kars.

– Muhtar, candidatul la primărie din partea Partidului Prosperităţii, l-a citit, a spus Ka. E foarte pasionat de poezie.

– Nici n-a mai fost nevoie să-l arestăm, a spus Sunay, zâmbind. I-a dat primului militar care i-a sunat la uşă o hârtie prin care anunţa că se retrage din cursa pentru primărie.

S-a auzit o explozie. Geamurile şi ramele ferestrelor s-au cutremurat. Amândoi au privit în direcţia din care venise zgomotul – către ferestrele dinspre pârâul Kars –, dar, ne-văzând decât plopii gemând de zăpadă şi streşinile împovărate de ţurţuri ale unei clădiri banale şi pustii, aflate de cealaltă parte a drumului, s-au apropiat de geam. Pe stradă nu era nimeni în afară de garda de corp postată în faţa porţii. Karsul era un oraş trist până şi la vremea amiezii.

– Un bun actor, a spus Sunay, cu un aer uşor teatral, reprezintă acele forţe care s-au acumulat vreme de ani şi ani, vreme

de secole în găoacea istoriei, care s-au îngrămădit într-un cotlon, care n-au dat iama şi n-au ieşit la iveală, care au rămas tăcute. Acesta îşi caută, de-a lungul întregii vieţi, prin locurile cele mai izolate cu putinţă, pe drumurile cele mai neumblate, pe scenele cele mai îndepărtate vocea care îi va dărui adevărata libertate. Iar când o descoperă, trebuie să meargă până la capăt, fără să se teamă.

– Peste trei zile, când se va topi zăpada şi se vor debloca drumurile, Ankara o să ceară socoteală pentru sângele vărsat aici, a spus Ka. Nu pentru că nu le-ar face plăcere să se verse sânge, ci pentru că nu le place ca aceia care fac acest lucru să fie altcineva decât ei. Celor din Kars le va fi, la rându-le, lehamite de dumneata şi de jocul dumitale ciudat. Ce-ai să faci atunci?

– L-ai văzut pe doctor, sunt bolnav de inimă, am ajuns la capătul vieţii, aşa că nu-mi pasă, a spus Sunay. Uite ce mi-a venit în minte: se zice că dacă spânzurăm pe cineva – dacă-l găsim, de pildă, repede pe cel care l-a împuşcat pe directorul Institutului Pedagogic şi-l spânzurăm – şi dacă transmitem povestea asta la televizor, în direct, o să înlemnească tot Karsul.

– A înlemnit încă de pe acum, a spus Ka.

– Se zvoneşte că s-ar face pregătiri pentru atacuri sinucigaşe cu bombe.

– Dacă spânzuraţi pe cineva, lucrurile or să devină şi mai înspăimântătoare.

– Ţi-e frică la gândul că o să-ţi fie ruşine când o să vadă Europa ce facem noi aici? Ştii câţi oameni au spânzurat ei ca să poată crea lumea aceea modernă pe care o admiri atât de mult? Atatürk a dat ordin încă din prima zi să fie spânzurat un liberal idealist cu minte puţină, aşa ca tine. Să-ţi intre bine în cap că elevii de la Imam Hatip pe care i-ai văzut arestaţi astăzi şi-au întipărit în minte pentru totdeauna chipul tău. Pot să-şi lanseze bombele peste tot, asupra oricui – e suficient să-şi facă auzite vocile. În plus, dat fiind faptul că aseară ai citit şi dumneata o poezie, se socoteşte că faci parte din complot... Toţi cei care s-au occidentalizat puţin, mai cu seamă intelectualii cu nasul pe sus care disprețuiesc poporul, au nevoie, pentru a putea respira în ţara asta, de o armată laică, pentru că altfel habotnicii au să-i facă bucăţi, pe ei şi pe nevestele lor

boite. Dar fudulii ăştia se cred europeni şi strâmbă din nas, ca nişte snobi ce sunt, în faţa militarilor care-i apără. Crezi că atunci când locurile astea vor fi transformate într-un alt Iran, o să-şi mai amintească cineva că un liberal duios ca tine a vărsat lacrimi pentru nişte copilandri de la Imam Hatip? În ziua aceea, au să-ţi facă felul pentru că te-ai occidentalizat, pentru că n-ai fost în stare să rosteşti *besmele*[1], de frică, pentru că eşti filfizon, pentru că porţi cravată sau pentru că porţi palton. De unde ţi-ai luat paltonul ăsta frumos? Pot să mă-mbrac cu el în piesă?

— Desigur.

— O să-ţi dau o gardă de corp, ca să nu te pomeneşti că-ţi găureşte cineva paltonul. O să anunţ în curând la televizor că circulaţia pe străzi va fi permisă doar la miezul zilei. Nu ieşi pe stradă.

— La Kars nu există nici un terorist „religios" care să-ţi stârnească asemenea temeri, a spus Ka.

— Cei care sunt... sunt de ajuns, a spus Sunay. Pe deasupra, ţara asta nu poate fi condusă ca lumea decât dacă răspândeşti teama de religie în sufletele oamenilor. Întotdeauna se vădeşte mai apoi că e o teamă îndreptăţită. Dacă populaţia nu se sperie de habotnici şi nu se refugiază în sânul statului, al armatei, o să sfârşească prin a cădea în braţele înapoierii şi ale anarhiei, aşa cum se întâmplă în unele state tribale din Orientul Mijlociu şi din Asia.

Modul în care vorbea – stând drept, poruncitor – i-a adus aminte lui Ka de felul în care privea din când în când lung, într-un punct imaginar situat deasupra spectatorilor, şi de posturile pe care le adopta pe scenă cu douăzeci de ani în urmă. Dar n-a râs; se simţea şi el implicat în piesa aceea demodată.

— Spune odată ce vrei de la mine, a spus Ka.

— Dacă n-aş fi eu, ţi-ar fi greu să rezişti în oraşul ăsta de acum încolo. Oricât de mult te-ai ploconi în faţa habotnicilor, tot ai sfârşi cu paltonul găurit. Eu sunt singurul tău apărător şi prieten din Kars. Nu uita, totodată, că dacă rămâi fără prietenia mea, ai să fii vârât într-una dintre celulele alea de la

1. Formula *bi-smi-Llahi-r-Rahmâni-r-Rahîm*, „în numele lui Dumnezeu, Cel Milos şi Milostiv".

primul etaj al Direcției de Poliție și ai să fii schingiuit. În ceea ce-i privește pe prietenii tăi de la gazeta *Cumhuriyet*, aceștia cred în militari, nu în tine. Asta ca să știi!

– Știu.

– Atunci, mărturisește-mi ce anume le-ai tăinuit polițiștilor azi-dimineață, ce anume ai îngropat într-un ungher al inimii tale, bântuit cum erai de sentimente de vinovăție.

– Pesemne că aici am început să cred în Allah, a spus Ka, zâmbind. Este posibil să-mi ascund acest lucru până și mie.

– Te amăgești singur! Chiar dacă-i așa, n-are nici un sens să crezi de unul singur. Problema e să crezi ca nevoiașii și să te numeri printre ei. Nu poți să crezi în Allahul lor decât dacă mănânci ce mănâncă ei, dacă trăiești alături de ei, dacă râzi de aceleași lucruri și te superi pe aceleași lucruri. Nu poți să duci un cu totul alt fel de viață și să crezi în același Allah. Allah este suficient de drept ca să știe că nu este vorba de o chestiune de rațiune și credință, ci de una existențială. Dar nu despre asta te întreb eu acum. Peste o jumătate de oră am să-mi fac apariția la televizor și am să mă adresez întregului Kars. Vreau să le dau o veste bună. O să le spun că asasinul directorului Institutului Pedagogic a fost prins. În mod foarte probabil, aceeași persoană l-a ucis și pe primar. Pot să le spun că dumneata l-ai identificat pe individul respectiv azi-dimineață? Apoi o să apari și dumneata la televizor și o să le destăinui totul.

– Dar n-am reușit să identific pe nimeni.

Sunay l-a luat pe Ka de braț, cu o mișcare furioasă care nu mai aducea deloc a teatru, l-a tras afară din încăpere, după care au străbătut un coridor larg și au ajuns într-o încăpere strălucitor de albă, ce dădea spre curtea interioară. De îndată ce a aruncat o privire înăuntru, Ka a simțit nevoia să întoarcă capul – nu din pricina murdăriei, ci a sentimentului de intimitate pe care-l sugera camera. Pe o sfoară întinsă între ivărul ferestrei și un cui bătut în perete erau atârnați niște ciorapi. Într-o valiză deschisă, aflată ceva mai la o parte, a văzut un uscător de păr, o pereche de mănuși, niște cămăși și un sutien de mărime mare, care nu putea să-i aparțină decât Fundei Eser. Funda Eser, care stătea pe un scaun chiar alături de valiză, mânca ceva cu lingura dintr-un castron pe care-l pusese pe

masa înțesată de articole de machiaj și de hârtii – compot, s-a gândit Ka, sau ciorbă? – și, pe de altă parte, citea.

– Noi ne aflăm aici în numele artei moderne... Și suntem legați unul de altul ca unghia de carne, a spus Sunay, strângând și mai tare brațul lui Ka.

Cum nu izbutise să priceapă ce anume voia Sunay să spună, Ka șovăia între teatru și realitate.

– Portarul Vural a dispărut, a spus Funda Eser. Se pare că a ieșit de dimineață și nu s-a mai întors.

– S-o fi aciuat el pe undeva, a spus Sunay.

– Unde să se aciueze, a spus soția lui, când peste tot e închis? Nu iese nimeni pe străzi. Militarii s-au apucat să-l caute. Se tem să nu fi fost răpit.

– O fi fost răpit, cu voia lui Allah, a spus Sunay. Or să-l jupoaie de viu, or să-i taie limba și așa scăpăm și noi de el.

În ciuda vulgarității peisajului și a schimbului de replici dintre ei, Ka percepea un umor atât de fin și o comunicare sufletească atât de deplină între cei doi soți, încât i-a privit cu invidie amestecată cu respect. Cum, în aceeași clipă, privirile sale s-au întâlnit cu cele ale Fundei Eser, s-a plecat instinctiv până la pământ și a salutat-o:

– Stimată doamnă, aseară ați fost minunată, a spus el, cu o voce nenaturală, dar și cu sinceră admirație.

– Ei, bravo, domnule! a spus femeia, cu un ușor sentiment de stânjeneală. În teatrul nostru, măiestria nu este de partea actorului, ci a spectatorului.

S-a întors spre soțul ei. Cei doi au discutat la repezeală, asemenea unui rege și unei regine preocupați de treburile statului. Ka i-a urmărit, pe jumătate cu admirație, pe jumătate cu uimire, cum vorbeau și cădeau repede de acord cu privire la hainele pe care urma să le poarte Sunay când avea să-și facă apariția, peste puțin timp, la televizor (civile, militare – sau costum?), la pregătirea textului scris al discursului (Funda Eser redactase o parte din el), la denunțul făcut de proprietarul hotelului Karsul înfloritor, la care trăseseră cu ocazia popasurilor anterioare în oraș, și la faptul că acesta voia să i se pună o pilă (deranjat de faptul că militarii năvăleau nici una, nici două în hotelul lui, ca să facă percheziții, îi denunțase el însuși pe doi dintre tinerii săi clienți, pe care-i găsea dubioși), precum

şi la programul de după-amiază al postului de televiziune Karsul de la Hotare, care era notat pe un pachet de ţigări (reluarea, pentru a patra şi a cincea oară, a serii de la Teatrul Naţional, reluarea de trei ori a discursului lui Sunay, cântece de vitejie şi despre viaţa la hotare, un film turistic despre frumuseţile Karsului, precum şi un film autohton: *Gülizar*[1]).

– Ce ne facem cu poetul nostru, care e cu gândul la Europa şi cu sufletul la militanţii de la Imam Hatip, de nu se poate limpezi la minte? a întrebat Sunay.

– Se vede după faţa lui, a spus Funda Eser, zâmbind cu blândeţe. E un copil bun. O să ne ajute.

– Dar varsă lacrimi pentru islamiştii ăia!

– Pentru că e îndrăgostit, a spus Funda Eser. Poetul nostru e nespus de sentimental în aceste zile.

– Aaa, poetul nostru e îndrăgostit? a întrebat Sunay, făcând gesturi exagerat de ample. Numai poeţii cei mai autentici se pot îndeletnici cu dragostea în vremuri revoluţionare.

– El nu este un poet autentic, este un îndrăgostit autentic, a spus Funda Eser.

Cei doi soţi au mai jucat puţin acest joc, fără a da greş, aşa încât, pe de o parte, l-au supărat, iar pe de altă parte l-au amuţit de tot pe Ka. După aceea, s-au aşezat faţă în faţă la masa cea mare din atelierul de croitorie şi au băut ceai.

– Îţi spun eu că cel mai înţelept lucru pe care-l poţi face este să te decizi să ne ajuţi, a spus Sunay. Kadife este amanta lui Lacivert. Lacivert nu vine la Kars ca să facă politică, ci ca să facă dragoste. Ucigaşul ăsta era lăsat în libertate ca să poată fi identificaţi tinerii islamişti cu care intra în legătură. Acum le pare rău. Pentru că aseară s-a evaporat cât ai clipi din ochi, înainte de descinderea de la internat. Toţi tinerii islamişti din Kars îl admiră şi sunt ataşaţi de el. Se află undeva în Kars şi te va mai căuta cu siguranţă o dată. S-ar putea să fie greu să ne înştiinţezi când o fi să se întâmple; dacă o să ţi se monteze pe corp un microfon – ba chiar două –, aşa cum s-a procedat cu răposatul director al Institutului Pedagogic, şi dacă o să ţi se strecoare în palton un emiţător, n-ai de ce să te temi prea

1. Filmul menţionat a fost turnat în 1972 şi poartă numele eroinei principale.

tare când o să dea de dumneata. Când ai să te îndepărtezi, au să-l înhaţe imediat. – Şi-a dat seama, după faţa lui, că lui Ka nu-i surâdea această idee. – Nu insist, a spus el. Nu arăţi niciodată acest lucru, dar din tot comportamentul dumitale de astăzi rezultă că eşti un tip prudent. Ştii să te protejezi, dar, cu toate astea, am să-ţi spun să fii atent la Kadife. Există bănuiala că îi comunică tot ceea ce află lui Lacivert; pesemne că îi spune şi ce discută tatăl ei cu musafirii la masă în fiecare seară. Are o oarecare plăcere să-şi trădeze tatăl. Dar asta se întâmplă şi pentru că e îndrăgostită de Lacivert. După părerea dumitale, ce anume poate trezi o asemenea admiraţie?

— La Kadife? a întrebat Ka.

— La Lacivert, bineînţeles, a spus Sunay, mânios. De ce îl admiră toţi atât de mult pe criminalul ăsta? De ce i-a devenit numele legendar în toată Anatolia? Dumneata ai vorbit cu el, poţi să-mi explici?

Cum Funda Eser se apucase să pieptene cu grijă şi afecţiune părul lipsit de strălucire al soţului ei, folosindu-se de un pieptene de plastic, Ka a tăcut, cu gândurile aiurea.

— Ascultă cuvântarea pe care am s-o ţin la televiziune, a spus Sunay. O să te lăsăm cu camionul la hotel.

Mai erau patruzeci şi cinci de minute până la ridicarea interdicţiei de circulaţie pe străzi. Ka a cerut permisiunea să se întoarcă la hotel pe jos, şi a primit-o.

Pustietatea care domnea pe bulevardul Atatürk, tăcerea în care erau cufundate străzile laterale, copleşite de nămeţi, farmecul răspândit de vechile case ruseşti şi de moşmonii gemând de zăpadă îi mai alinaseră oarecum sufletul, când şi-a dat seama că îl urmărea cineva. A trecut de bulevardul Halitpaşa şi a ieşit de pe bulevardul Kücük Kâzımbey, cotind la stânga. Agentul aflat în spatele lui se străduia să-l ajungă din urmă, gâfâind şi înotând prin zăpada moale. Acesta era urmat de câinele negru cu pată albă în frunte, mare amator de prieteni, care se zbenguia prin gară cu o zi înainte. Ka s-a ascuns într-una dintre prăvăliile cu articole de galanterie şi mercerie din mahalaua Yusufpaşa, uitându-se la ei, după care i-a ieşit brusc în cale celui care-l urmărea.

— Mă urmăriţi ca să obţineţi informaţii sau ca să mă protejaţi?

– Va fi aşa cum doriţi dumneavoastră, domnule, vă jur! Bărbatul era însă atât de dărâmat şi de obosit, încât nici pe sine n-ar fi fost în stare să se apere, darmite pe Ka! Părea să aibă cel puţin şaizeci şi cinci de ani, avea faţa acoperită de riduri, vocea firavă, ochii lipsiţi de strălucire şi se uita la Ka plin de teamă, de parcă n-ar fi fost poliţist în civil, ci un ins oarecare, înspăimântat de un poliţist. Observând că încălţările sale marca Sümerbank[1], purtate de toţi poliţiştii în civil din Turcia, erau dezlipite la vârfuri, lui Ka i s-a făcut milă de el.

– Dumneavoastră sunteţi poliţist, aşa încât, dacă aveţi legitimaţie, cereţi să ni se deschidă aici, la cârciuma Plaiul Verde, ca să stăm puţin jos.

Cârciuma le-a fost deschisă fără a fi nevoie de prea multe bătăi în uşă. Ka a ascultat cuvântarea lui Sunay bând rachiu cu agentul, despre care a aflat că se numea Saffet[2], şi mâncând din plăcinta pe care o împărţeau amândoi cu potaia neagră.

Discursul nu se deosebea cu nimic de discursurile prezidenţiale pe care le ascultase înainte, după producerea unor puciuri. În timp ce Sunay afirma că adepţii kurzilor şi habotnicii, care erau asmuţiţi de inamicii externi ai Turciei, precum şi politicienii degeneraţi, care ar fi făcut orice pentru a obţine voturile alegătorilor, aduseseră Karsul pe marginea prăpastiei, Ka începuse chiar să se plictisească.

Tocmai sorbea un al doilea pahar de rachiu, când agentul i l-a arătat, plin de respect, pe Sunay la televizor. Expresia sa de agent oarecum improvizat a dispărut, făcând loc acelei priviri de biet cetăţean care depune o cerere.

– Dumneavoastră îl cunoaşteţi, ba mai mult – vă respectă, a spus el. Am să înaintez o petiţie. Dacă i-o prezentaţi dumneavoastră,

---

1. Sümerbank („Banca Sumerului") a fost înfiinţată în 1933, având structura unui holding uriaş, al cărui acţionar majoritar era statul turc; în structura sa intra şi banca cu acelaşi nume. Instituţia respectivă a făcut investiţii masive în sectorul industrial, inclusiv în zone în care acesta era, practic, inexistent. A contribuit îndeosebi la dezvoltarea industriei textile, dar s-a aflat şi la originea unor fabrici de încălţăminte, precum cea de la Sarıkamış, din provincia Kars, deschisă către mijlocul anilor 1980. Sümerbank a fost vândută în 2001 Grupului Oyak, iar banca în sine a fost absorbită de Oyakbank.
2. „puritate" (a inimii) (tc.).

scap şi eu de viaţa asta de iad. Vă rog, aş vrea să mă ia de la ancheta cu otrăvirea şi să mă repartizeze în altă parte!

Întrebat de Ka despre ce era vorba, s-a ridicat de la masă şi a zăvorât uşa cârciumii. Apoi s-a aşezat iar şi i-a istorisit despre anchetă.

Povestea, al cărei scop agentul n-a izbutit să-l elucideze foarte bine şi care a devenit cât se poate de confuză din pricină că mintea deja buimacă a lui Ka fusese repede învăluită de aburii alcoolului, începea cu suspiciunea că un anumit şerbet[1] cu scorţişoară care se vindea la un bufet din centrul oraşului, numit Bufetul Modern, unde se comercializau mai ales sendvişuri şi ţigări şi pe unde se abăteau adeseori militarii ce făceau parte din armată şi din organizaţiile de informaţii, conţinea otravă.

Prima întâmplare care atrăsese luarea-aminte era legată de un ofiţer în rezervă de la infanterie. Cu doi ani în urmă, înaintea unor aplicaţii despre care se spunea că urmau să fie foarte sâcâitoare, ofiţerul respectiv prinsese deodată să tremure, scuturat de febră, şi să se clatine atât de amarnic, încât nu mai fusese în stare să se ţină pe picioare. Cum, după ce fusese dus la infirmerie, rezultase că îl otrăvise cineva, militarul, care se credea pe moarte, dăduse vina, mânios, pe şerbetul cald pe care-l băuse, curios ca de orice lucru nou, la bufetul de la intersecţia bulevardului Küçük Kâzımbey cu bulevardul Kâzım Karabekir. Întâmplarea aceasta, care urma să fie uitată fără a i se acorda prea mare însemnătate, socotindu-se că era vorba de un caz de otrăvire banal, revenise în atenţie după ce alţi doi ofiţeri în rezervă fuseseră duşi la infirmerie, la intervale mici de timp. Şi ei tremurau din toate încheieturile, se bâlbâiau de atâta zgâlţâială, erau incapabili să se ţină pe picioare din cauza senzaţiei de slăbiciune pe care-o încercau şi dădeau vina pe acelaşi şerbet cald cu scorţişoară, pe care-l băuseră de curiozitate. Şerbetul cu pricina era preparat în casă de o bătrână de origine kurdă din mahalaua Atatürk, mândră că ea îl „descoperise", şi, cum le plăcea tuturor, începuse să se vândă la bufetul pe care-l ţineau nepoţii femeii. Aceste informaţii fuseseră obţinute în urma unei investigaţii secrete care avusese loc chiar atunci la

1. În „varianta" turcească, şerbetul se prezintă sub forma unei băuturi preparate din suc de fructe amestecat cu apă şi zahăr.

Statul-Major din Kars. Când se luaseră însă, pe ascuns, probe din şerbetul bătrânei, pentru a fi analizate apoi la Facultatea de Medicină Veterinară, nu se descoperise nici urmă de otravă. Un general, care-i vorbise soţiei sale despre acel subiect taman când povestea urma să fie astfel clasată, aflase, speriat, că femeia obişnuia să bea zilnic nu ştiu câte pahare de şerbet cald, cu gândul că-i făcea bine la reumatism. Foarte multe soţii de ofiţeri - dar, de fapt, şi foarte mulţi ofiţeri - îşi luaseră obiceiul să se delecteze serios cu băutura aceea, sub pretextul că făcea bine la sănătate, dar şi de plictiseală. După ce o scurtă anchetă a scos la iveală faptul că ofiţerii şi familiile lor, soldaţii învoiţi în oraş şi familiile soldaţilor, care veneau să-şi vadă odraslele, beau cantităţi apreciabile din şerbetul care se vindea în centrul urbei, pe unde treceau de zece ori pe zi şi care era singura formă nouă de divertisment din Kars, generalul s-a înspăimântat de informaţiile preliminare pe care le obţinuse şi a pasat problema, pentru orice eventualitate, organizaţiilor de informaţii şi inspectorilor de la Cartierul General. Pe măsură ce armata, care, pe atunci, se războia pe viaţă şi pe moarte cu gherilele din PKK, începea să se arate triumfătoare în această confruntare, printre unii tineri de origine kurdă, fără locuri de muncă, fără vreun rost pe lume, fără nici o speranţă, care visau să se alăture trupelor de gherilă, prindeau să se răspândească himere vindicative, stranii şi înfricoşătoare. Desigur că feluriţii agenţi ai serviciilor de informaţii care dormitau prin cafenelele din Kars erau la curent cu aceste plăsmuiri clocotind de mânie, care presupuneau amplasări de bombe, răpiri de persoane, doborârea statuii lui Atatürk de pe soclu, otrăvirea apei din oraş ori aruncarea în aer a unor poduri. De aceea, lucrurile au fost luate în serios, dar, dat fiind aspectul sensibil al problemei, nu s-a găsit de cuviinţă ca proprietarii bufetului să fie interogaţi sub tortură. În schimb, au fost infiltraţi agenţi ai guvernatorului în bucătăria bătrânei kurde, care era din ce în ce mai bine dispusă pe măsură ce sporeau vânzările, precum şi la bufet. Agentul de la prăvălie a precizat, la începutul misiunii sale, că în crema cu scorţişoară care era tot invenţia bătrânei, în paharele de sticlă, în cârpele înfăşurate pe mânerele răsucite ale polonicelor de tablă, în cutia cu mărunţiş, în feluritele orificii mâncate de rugină ori pe mâinile celor care lucrau

la bufet nu fusese depistat nici un fel de praf necunoscut. Peste o săptămână, a fost însă nevoit să-şi abandoneze locul de muncă, prezentând aceleaşi simptome de otrăvire – tremurând şi vomitând. În ceea ce-l priveşte pe agentul infiltrat în casa bătrânei din mahalaua Atatürk, acesta era cu mult mai sârguincios. În fiecare seară redacta rapoarte, informând despre tot ceea ce se petrecea, de la cei care se perindau prin casă până la materialele care se achiziţionau (morcovi, mere, prune şi dude uscate, flori de rodiu, măceşe, nalbă mare). În scurt timp, aceste rapoarte s-au transformat în reţete care preamăreau şerbetul cald şi care n-aveau cum să nu-ţi stârnească pofta. Agentul obişnuia să bea cinci-şase carafe de şerbet pe zi şi raporta că nu-l găsea nociv, ci, dimpotrivă, folositor, că acesta era bun pentru felurite boli, că era o adevărată băutură „de munte" şi că locul lui se afla în faimosul poem eroic kurd „Mem şi Zin"[1].

Specialiştii trimişi de la Ankara şi-au pierdut încrederea în agentul cu pricina, pentru că era kurd, şi au tras concluzia, din cele aflate de la el, că şerbetul îi otrăvea pe turci, dar nu avea nici un efect asupra kurzilor, numai că n-au împărtăşit nimănui acest punct de vedere, deoarece el contravenea viziunii statului, potrivit căreia turcii şi kurzii sunt unul şi acelaşi lucru. Confruntaţi cu această situaţie, nişte medici sosiţi de la Istanbul pentru a investiga maladia au deschis o infirmerie specială la Spitalul Asigurărilor Sociale. Cum însă şi acest spaţiu a fost invadat de cetăţeni sănătoşi tun, care sufereau de afecţiuni banale precum căderea părului, psoriazis, hernie sau bâlbâială şi care doreau să fie consultaţi gratuit, seriozitatea cercetării a sfârşit prin a fi umbrită. Prin urmare, sarcina de a elucida, fără a-i demoraliza pe oameni, misterul acelui complot al şerbetului, care devenea din ce în ce mai vast şi care, dacă era adevărat, îi afectase deja mortal pe mii de militari, le-a revenit tot harnicilor funcţionari ai serviciilor de informaţii din Kars, între care se număra şi Saffet. Foarte mulţi agenţi

1. Poveste de dragoste kurdă, al cărei autor este Ehmedê Xanî (sau Ahmed Khani) (1651-1707); punctul de plecare a fost un basm tradiţional, transmis mult timp pe cale orală. Mem şi Zin sunt percepuţi de mulţi kurzi ca veritabile simboluri ale poporului şi, respectiv, patriei kurde, al căror destin este să nu se poată reuni niciodată.

au primit sarcina de a-i urmări pe cei care consumau şerbetul preparat cu multă bună dispoziţie de bătrâna kurdă. Acum nu se mai punea problema de a determina cum anume îi contaminase otrava pe cei din Kars, ci de a stabili cu exactitate dacă locuitorii Karsului fuseseră sau nu otrăviţi. Aşa încât agenţii îi urmăreau, rând pe rând, uneori până în casele lor, pe toţi cetăţenii, civili sau militari, împătimiţi de şerbetul cu scorţişoară al bătrânei. Ka a promis să-i dezvăluie lui Sunay, care continua să vorbească la televizor, necazul agentului cu încălţările dezlipite şi forţele secătuite de atâtea eforturi, foarte costisitoare şi trudnice.

Agentul a fost atât de fericit, încât, la plecare, l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat pe Ka, recunoscător, după care a tras zăvorul de la uşă cu mâna lui.

24

Eu, Ka

FULGUL DE ZĂPADĂ HEXAGONAL

Ka a luat-o pe jos spre hotel, urmărit de câinele negru şi gustând îndelung farmecul străzilor ninse şi pustii. I-a lăsat lui Cavit, la recepţie, un bilet pentru Ipek: „Vino repede". Odată ajuns în cameră, s-a aruncat pe pat şi a rămas în aşteptare, gândindu-se la mama lui. Dar asta n-a durat prea mult, pentru că, după o vreme, a început să fie preocupat de Ipek, care nu se arătase încă. Aşteptarea s-a transformat curând în ceva atât de dureros, încât a prins să chibzuiască, plin de regrete, că dragostea faţă de Ipek şi venirea la Kars erau, de fapt, o prostie. Dar de-acum trecuse mult timp, iar Ipek nu mai apărea odată.

Ipek a venit la treizeci şi opt de minute de la intrarea lui Ka în hotel.

— Am fost la vânzătorul de cărbuni, a spus ea. Am ieşit prin curtea din dos la douăsprezece fără zece, gândindu-mă că după ridicarea interdicţiei o să fie coadă la prăvălie. Iar după douăsprezece m-am mai învârtit puţin prin oraş. Dacă ştiam, veneam imediat.

Ka a fost deodată atât de fericit de vitalitatea şi de însufleţirea pe care le adusese Ipek în încăpere, încât l-a cuprins teama ca nu cumva clipa pe care o trăia atunci să fie compromisă. I-a contemplat părul lung şi strălucitor, i-a privit mâinile mici, care nu stăteau locului o clipă. (Într-un răstimp scurt, mâna ei stângă atinsese părul pe care şi-l îndreptase, nasul, cordonul, marginea uşii, gâtul lung şi frumos, iarăşi părul, pe care şi-l îndreptase din nou, precum şi colierul de jad, pe care Ka observa abia acum că şi-l pusese la gât.)

– M-am îndrăgostit de tine rău de tot şi sufăr, a spus Ka.

– O dragoste care se aprinde atât de rapid se stinge la fel de repede, aşa că nu te teme.

Ka a îmbrăţişat-o, neliniştit, şi a încercat s-o sărute. Ipek l-a sărutat cu o seninătate care era cu totul contrară neliniştii de care dădea el dovadă. Ka a fost buimăcit când i-a simţit mâinile mici sprijinindu-i-se pe umeri, când i-a gustat sărutul, cu întreaga lui dulceaţă. Şi-a dat seama, după felul în care se lipea trupul ei de al lui, că de data aceasta şi Ipek avea de gând să facă dragoste cu el. Dată fiind însuşirea de a trece cu repeziciune de la cel mai profund pesimism la beatitudine, Ka era acum atât de fericit, încât ochii, mintea şi memoria sa erau pe de-a-ntregul concentrate asupra acelei clipe şi asupra întregii lumi.

– Şi eu vreau să fac dragoste cu tine, a spus Ipek.

A privit o clipă drept înainte. Apoi şi-a ridicat repede ochii uşor saşii şi l-a fixat pe Ka, hotărâtă:

– Dar după spuneam, nu atâta vreme cât tata se află sub nasul nostru.

– Când iese tatăl tău din hotel?

– Niciodată, a spus Ipek.

A deschis uşa, spunând „trebuie să mă duc", apoi a plecat.

Ka a privit în urma ei până ce Ipek a coborât scările din capătul culoarului cufundat în semiîntuneric şi s-a făcut nevăzută. A închis uşa şi, de îndată ce s-a aşezat pe marginea patului, şi-a scos caietul din buzunar şi a început să aştearnă pe curat poezia „Deznădejdi, dificultăţi".

După ce a terminat de scris poezia, Ka s-a gândit, stând aşezat pe marginea patului, că era pentru prima oară de la sosirea sa în oraş când nu avea nici o altă ocupaţie decât să-i facă ochi dulci lui Ipek şi să scrie poezie; constatarea aceasta îi dădea un sentiment de neputinţă, dar şi de libertate. Ştia acum că dacă reuşea s-o convingă pe Ipek să plece cu el de la Kars, avea să fie fericit până la sfârşitul vieţii. A perceput sumbrul concurs de împrejurări ce dusese la închiderea drumurilor, pentru că ajunsese astfel să dispună nu numai de timpul necesar pentru a o putea lămuri, ci şi locul propice unei astfel de încercări.

S-a îmbrăcat cu paltonul şi a ieşit în stradă, fără să-l vadă nimeni. Nu s-a îndreptat spre Primărie, ci a luat-o la stânga,

în jos, pe Bulevardul Independenței Naționale. A intrat în farmacia Știința și și-a cumpărat niște tablete de vitamina C, a cotit iar la stânga de pe bulevardul Faikbey, după care a continuat să meargă, privind vitrinele restaurantelor, și a pășit pe bulevardul Kâzım Karabekir. Steguleţele electorale care înviorau bulevardul cu o zi înainte fuseseră date jos și toate prăvăliile erau deschise. Dintr-o dugheană în care se vindeau obiecte de papetărie și casete răsuna o muzică zgomotoasă. O mulțime de oameni care se-mbulzeau pe trotuare doar pentru a ieși din case străbăteau orașul de la un capăt la altul, zgribuliți de frig, uitându-se unii la alții ori căscând gura la vitrine. Gloata care obișnuia să vină cu microbuzele din regiunile centrale ale provinciei și care-și petrecea zilele picotind prin ceainării ori bărbierindu-se la frizer nu avusese cum să pătrundă în oraș; pustietatea care domnea prin frizerii și ceainării l-a încântat pe Ka. Copiii răspândiți pe ulițe l-au ajutat să uite de teama care-l stăpânea și l-au făcut cât se poate de fericit. Pe micile terenuri virane, în piețele potopite de nămeți, în grădinile instituțiilor oficiale și ale școlilor, pe felurite povârnișuri ori pe podurile de peste pârâul Kars vedea puzderie de copii care se dădeau cu sania, se băteau cu bulgări de zăpadă, alergau unul după altul, se ciondăneau și se înjurau ori își trăgeau nasul, contemplând agitația din jur. Foarte puțini dintre ei purtau paltoane; cei mai mulți erau echipați cu vestoanele de școală, cu fulare și aveau pe cap tichii. Când îl pătrundea bine frigul, așa cum stătea și se uita la această droaie veselă care întâmpinase cu bucurie puciul pentru că, astfel, se întrerupseseră cursurile, Ka intra în cea mai apropiată ceainărie și bea câte un ceai – timp în care agentul Saffet se așeza la masa de vizavi –, apoi ieșea din nou la aer.

Deoarece se deprinsese cu agentul Saffet, Ka nu se temea deloc de el. Știa că, dacă s-ar fi dorit cu adevărat să fie urmărit, ar fi fost supravegheat de un agent care nu și-ar fi făcut simțită prezența. Agentul vizibil folosea la disimularea agentului invizibil. De aceea, când l-a pierdut la un moment dat din vedere pe agentul Saffet, Ka a fost cuprins de-ngrijorare și a început să-l caute. L-a regăsit pe bulevardul Faikbey, la colțul unde se pomenise față-n față cu tancul în seara de dinainte, umblând la rândul lui după Ka, gâfâind, cu o sacoșă de plastic în mână.

– Portocalele erau foarte ieftine, aşa că n-am putut rezista tentaţiei, a spus agentul. – I-a mulţumit lui Ka pentru că-l aşteptase şi i-a spus că-şi dovedise „bunele intenţii" prin faptul că nu fugise şi nu se făcuse nevăzut. – Dacă-mi spuneţi unde vă duceţi acum, niciunul dintre noi n-o să se mai ostenească degeaba.

Ka habar n-avea unde urma să se ducă. Stând mai apoi într-o altă ceainărie goală, cu geamurile îngheţate, şi-a dat seama că, de fapt, îşi dorea să bea două pahare de rachiu şi apoi să se ducă la Şeicul Saadettin Efendi. N-avea cum s-o revadă pe Ipek în clipa aceea şi şovăia între gândul la ea şi teama de tortură. Îşi dorea să-i mărturisească Şeicului dragostea pe care-o nutrea faţă de Allah şi să-i vorbească, politicos, despre Creator şi despre tâlcul lumii. Se gândea însă că poliţiştii, care montaseră microfoane în lăcaşul păstorit de acesta, urmau să-l asculte şi să-şi bată joc de el.

În ciuda acestui fapt, când a trecut prin faţa casei modeste a Şeicului, aflată pe Strada Veterinarului, Ka a avut un moment de ezitare. A privit în sus, către ferestre.

Apoi a văzut că poarta bibliotecii regionale din Kars era deschisă. A intrat şi a urcat scările pline de noroi. Pe un panou de afişaj aşezat pe palier erau prinse cu grijă în pioneze cele şapte ziare locale care apăreau la Kars. Dat fiind faptul că fuseseră tipărite cu o după-amiază înainte, toate precizau, întocmai ca *Gazeta urbei de la hotare*, că spectacolul care avusese loc în seara precedentă la Teatrul Naţional fusese un succes şi că era de aşteptat ca ninsorile să continue, fără a menţiona ceva despre revoluţie.

În sala de lectură a văzut vreo cinci-şase elevi, în ciuda faptului că şcolile erau închise, precum şi câţiva funcţionari ieşiţi la pensie, care fugiseră de frigul de acasă. A descoperit într-un colţ, printre dicţionare hârtănite de atâta răsfoit şi printre enciclopedii ilustrate pentru copii, pe jumătate ferfeniţite, volumele vechii *Enciclopedii a vieţii*[1], care-i era foarte dragă în copilărie.

Pe când răsfoia aceste volume, alcătuite din planşe colorate lipite una după alta la sfârşitul cărţii şi care se deschideau invers, a văzut o schiţă de anatomie care înfăţişa în detaliu organele şi părţile componente ale unui bărbat, ale unei maşini

1. Editată de gazeta *Cumhuriyet* în perioada 1932-1936, în zece volume; a fost reeditată apoi în mai multe rânduri şi adusă la zi.

şi ale unei corăbii. Ka a căutat instinctiv, la sfârşitul celui de-al patrulea volum, femeia şi bebeluşul cuibărit ca într-un cuib în pântecul ei bombat, dar imaginile cu pricina fuseseră smulse din carte şi nu se mai vedeau decât urmele paginilor rupte.

A citit, de asemenea, cu atenţie un articol aflat la pagina 324 a aceluiaşi volum (Is-Ma):

> **ZĂPADĂ**. Forma solidă pe care o ia apa atunci când cade, pluteşte sau se ridică în atmosferă. Frumoasele cristale, care au, în general, formă hexagonală, se prezintă sub forma unor stele minuscule. Fiecare cristal are o structură hexagonală, specifică doar lui. Tainele zăpezii au trezit interesul şi admiraţia oamenilor încă din cele mai vechi timpuri. După cum arăta preotul Olaus Magnus[1] în anul 1555, în oraşul Uppsala din Suedia, fiecare fulg de zăpadă are o structură hexagonală, proprie lui, şi aşa cum se constată din forma acestuia...

N-aş putea să spun de câte ori a citit Ka acest articol la Kars şi cât de mult l-a impresionat atunci imaginea fulgului de zăpadă. Peste ani, când m-am dus la locuinţa lor din Nişantaşı şi am tăifăsuit, lăcrimând, cu tatăl lui, care nu-şi găsea tihna şi care era mereu suspicios, am cerut permisiunea de a vedea vechea bibliotecă a casei. Nu mă gândeam la biblioteca din camera lui Ka, de pe vremea copilăriei şi a tinereţii lui, ci la biblioteca tatălui său, aflată în colţul cel mai întunecat al camerei de zi. Aici, printre cărţi de drept cu copertă elegantă, printre romane autohtone ori traduse din alte limbi, apărute prin anii '40, am observat acea *Enciclopedie a vieţii* cu legătură foarte specială, care era aşezată între telefon şi cartea de telefon, şi am aruncat un ochi pe planşa de anatomie care o înfăţişa pe femeia însărcinata, aflată în interiorul copertei a patra a celui de-al patrulea volum. Am deschis cartea la întâmplare şi m-am pomenit

---

1. Cunoscut şi ca Olaus Magni sau Olaus Magni Gothus – numele latinizat al lui Månsson (1490-1557), preot şi scriitor suedez, implicat activ şi în viaţa Bisericii Catolice. Cea mai cunoscută operă a sa este *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (*Istoria popoarelor nordice*), tipărită la Roma în 1555; la ea se referă, probabil, articolul de enciclopedie menţionat mai sus.

în fața paginii 324. Am văzut același articol despre zăpadă, iar alături, o bucată de sugativă veche de treizeci de ani.

Ka și-a scos din buzunar caietul, ca un elev care se pregătește să-și facă lecțiile, și, cu ochii la enciclopedia deschisă în fața lui, a început să aștearnă pe hârtie cea de-a zecea poezie care i se revelase la Kars. Ka și-a intitulat această poezie, în care, pornind de la ideea unicității fiecărui fulg de zăpadă și de la imaginea copilului ghemuit în pântecul mamei, pe care nu izbutise s-o mai afle în cel de-a patrulea volum din *Enciclopedia vieții*, își definea locul în univers, temerile, însușirile și unicitatea propriei ființe, „Eu, Ka".

Nu ajunsese încă la sfârșitul poeziei, când a simțit că se așezase cineva la masa lui. A ridicat capul din caiet și a fost cuprins de tulburare: era Necip. N-a încercat groază și uimire, ci un sentiment de vinovăție pentru faptul de a fi crezut în moartea cuiva care nu murea atât de ușor.

– Necip, a spus el.

L-a îmbrățișat și a vrut să-l sărute.

– Eu sunt Fazıl, a spus tânărul. V-am văzut pe stradă și m-am luat după dumneavoastră. – A aruncat o privire spre masa la care stătea agentul Saffet. – Spuneți-mi repede: e adevărat că Necip a murit?

– E adevărat. L-am văzut cu ochii mei.

– Atunci, de ce m-ați numit „Necip"? Totuși, nu sunteți sigur!

– Nu sunt sigur.

Preț de o clipă, chipul lui Fazıl a devenit cenușiu; apoi a făcut un efort și s-a adunat:

– Îmi cere să-l răzbun. După asta îmi dau seama că a murit. Dar când se va deschide școala, eu aș vrea să-mi văd de învățătură ca mai-nainte; nu vreau să mă răzbun ori să intru-n politică.

– În plus, răzbunarea este ceva înfricoșător.

– Cu toate astea, dacă el vrea cu tot dinadinsul, am să-l răzbun, a spus Fazıl. Mi-a vorbit despre dumneavoastră. I-ați dat lui Hicran, adică lui Kadife, scrisorile lui?

– I le-am dat, a spus Ka.

Privirea lui Fazıl l-a făcut să nu se simtă în largul lui. „Ce-ar fi să mă corectez, spunând «urma să i le dau»"? Dar ratase

momentul. În plus, nu se ştie de ce, minciuna pe care o rostise îi umpluse sufletul de încredere. Expresia de suferinţă de pe chipul lui Fazıl îl stingherea.

Fazıl şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a plâns puţin. Era însă atât de mânios, încât n-a izbutit să dea frâu liber lacrimilor.

— Pe cine trebuie să mă răzbun, dacă Necip a murit? - Cum Ka tăcea, l-a privit drept în ochi. – Dumneavoastră ştiţi!

— Voi doi gândeaţi uneori acelaşi lucru, în acelaşi timp, a spus Ka. Dacă tu gândeşti, înseamnă că el continuă să existe.

— Lucrul la care doreşte el să mă gândesc îmi umple sufletul de durere, a spus Fazıl.

Ka a zărit pentru prima oară în ochii lui lumina pe care o zărise în ochii lui Necip. S-a simţit de parcă s-ar fi confruntat cu o nălucă.

— La ce te obligă el să te gândeşti?

— La răzbunare, a spus Fazıl, şi a mai plâns puţin. Ka şi-a dat seama imediat că Fazıl nu era muncit, de fapt, de gândul răzbunării. Pentru că spusese acest lucru după ce băgase de seamă că agentul Saffet, care-i urmărea cu atenţie de la masa la care stătea aşezat, se ridicase în picioare şi se apropia de ei.

— Daţi-mi actul de identitate, a spus agentul Saffet, privindu-l pe Fazıl cu asprime.

— Legitimaţia mea de elev se află la masa de împrumut. Ka a văzut că Fazıl pricepuse îndată că cel din faţa lui era un poliţist în civil şi că-l cuprinsese teama. S-au îndreptat cu toţii spre masa de împrumut. Când a aflat, din legitimaţia pe care o smulsese din mâna funcţionarei, ce părea speriată de ceea ce se petrecea, că Fazıl era elev la Liceul Imam Hatip, agentul i-a aruncat lui Ka o privire acuzatoare, care spunea „ştiam, de fapt, asta". Apoi a pus legitimaţia în buzunar, cu o expresie de adult care confiscă mingea unui copil.

— Ai să vii la Direcţia de Poliţie, ca să-ţi iei legitimaţia de elev la Imam Hatip.

— Domnule funcţionar, a spus Ka. Băiatul acesta nu vrea să intre-n nici un bucluc; abia a aflat că i-a murit cel mai drag prieten, aşa că daţi-i legitimaţia înapoi.

Dar n-a izbutit să-l înduplece, în ciuda faptului că Saffet îi ceruse mai devreme, la prânz, să-i pună şi lui o pilă.

Ka şi Fazıl s-au înţeles, într-un ungher în care nu-i vedea nimeni, să se întâlnească amândoi la Podul de Piatră, la ora

cinci, deoarece Ka spera să-i poată recupera legitimația de la Saffet. Fazıl a plecat imediat. Cei din sala de lectură erau tulburați, crezând că urma să li se verifice identitatea. Saffet însă nici nu i-a băgat în seamă; odată întors la masa lui, a răsfoit colecția revistei *Hayat*[1] de la începutul anilor 1960, legată în volum, privind fotografia tristei prințese Soraya[2], care fusese nevoită să divorțeze de șahul Iranului pentru că nu-i putuse dărui un copil, și fotografia fostului prim-ministru Adnan Menderes[3], care fusese imortalizat înainte de a fi spânzurat.

Ajungând la concluzia că nu va putea recupera legitimația de la agent, Ka a ieșit din bibliotecă. Când a văzut cât de frumoasă era strada troienită și cât de veseli erau copiii care se băteau, avântați, cu bulgări de zăpadă, și-a biruit spaima. Îi venea s-o ia la fugă. În piața în care se aflau clădirile oficiale a văzut o droaie de bărbați care stăteau zgribuliți la o coadă, ținând în mâini sacoșe de pânză ori pachete ambalate în hârtie de ziar și legate cu sfoară: erau locuitorii prudenți ai Karsului, care luaseră în serios anunțul privitor la instaurarea legii marțiale și care se hotărâseră, cuminți, să predea autorităților armele pe care le aveau acasă. Dar cum autoritățile n-aveau nici un dram de încredere în ei, înghețau cu toții de frig, pentru că nu era loc în clădirea care adăpostea sediul guvernatorului. După difuzarea comunicatului, la cumpăna nopții, cei mai mulți dintre cetățenii orașului scurmaseră în zăpadă și-și ascunseseră armele în pământul înghețat bocnă, prin locuri în care nu i-ar fi dat nimănui prin minte să le caute.

În vreme ce mergea pe bulevardul Faikbey, a văzut-o pe Kadife și s-a făcut roșu la față ca para focului. Cu puțin timp

---

1. „viața" (tc.).
2. Soraya Esfandiary (1932-2001) a fost căsătorită cu ultimul șah al Iranului, Mohammad Reza Pahlavi (1919-1980), în perioada 1951-1958.
3. Adnan Menderes, prim-ministru din partea Partidului Democrat (primul partid de opoziție din Turcia, după instaurarea regimului kemalist), a fost înlăturat de la putere în urma unui puci condus de generalul Cemal Gürsel, la 27 mai 1960. A fost întemnițat alături de alți membri ai guvernului pe una dintre insulele din zona Istanbulului și condamnat la moarte prin spânzurare în urma unui proces controversat, în septembrie 1961, alături de fostul ministru de externe și de fostul ministru de finanțe. Ulterior a fost reabilitat.

înainte de asta, tocmai se gândea la Ipek, iar Kadife îi sugera ceva nespus de frumos şi de familiar în legătură cu ea. Dacă nu s-ar fi stăpânit, ar fi strâns-o în braţe pe fata aceea cu broboadă şi ar fi sărutat-o.

— Trebuie să vorbesc cu dumneavoastră urgent de tot, a spus Kadife. Dar vă urmăreşte un bărbat – nu atâta vreme cât se uită el la noi. Vreţi să veniţi la ora douăsprezece la hotel, în camera 217? Este ultima din capătul culoarului pe care se află camera dumneavoastră.

— O să putem vorbi în linişte acolo?

— Dacă n-o să spuneţi nimănui, nici măcar lui Ipek – Kadife a deschis ochii larg –, n-o să afle nimeni ce o sa discutăm. - I-a strâns mâna cu o atitudine foarte oficială, hărăzită celor care erau cu ochii pe ei. – Acum uitaţi-vă discret în spatele meu şi spuneţi-mi dacă mă urmăresc unul sau doi agenţi!

Ka a dat din cap în semn că „da", cu un zâmbet uşor în colţul buzelor, şi s-a mirat şi el de atitudinea calmă pe care-o adoptase. Or, ideea de a se vedea cu Kadife într-o încăpere tainică, pe ascuns de sora ei, îi luase minţile într-o clipă.

Şi-a dat îndată seama că nu voia să dea ochii cu Ipek, fie şi din pură întâmplare, înainte de a se întâlni cu Kadife. Prin urmare, a rătăcit pe străzi, ca să-şi omoare timpul care-i mai rămânea până la întrevederea cu ea. Nimeni nu părea să se plângă de puci; în aer plutea sentimentul unui nou început şi al unei variaţii în monotonia vieţii zilnice, la fel ca în copilăria lui. Femeile îşi luaseră sacoşele şi copiii şi începuseră să facă târguieli prin prăvăliile băcanilor ori să aleagă fructe pe pipăite prin dughenele fructarilor, în vreme ce pe la colţurile străzilor se postaseră grupuri-grupuri de bărbaţi mustăcioşi care se uitau la trecători şi cleveteau, trăgând din ţigări fără filtru. Cerşetorii care făceau pe orbii şi pe care-i zărise de două ori cu o zi în urmă sub streaşină unei clădiri pustii situate între autogara şi piaţă nu se mai aflau la locul lor obişnuit. Ka n-a văzut nici camionetele care parcau în mijlocul străzii pentru a vinde mere şi portocale. Maşinile care, la drept vorbind, nu erau prea numeroase, se răriseră vizibil, dar era greu să-ţi dai seama dacă lucrul acesta se petrecuse din cauza puciului ori a ninsorii. Numărul poliţiştilor în civil care patrulau pe străzi sporise (băieţii care jucau fotbal în josul bulevardului

Halitpaşa îl aşezaseră pe unul dintre ei în poartă), iar cele două hoteluri (hotelul Pan şi hotelul Libertatea) din apropierea autogării, care funcţionau pe post de bordeluri, proprietarii de cocoşi de luptă şi măcelarii care sacrificau clandestin animale îşi suspendaseră activităţile îndoielnice pe o perioadă nedeterminată. Pentru că locuitorii din Kars erau, de fapt, obişnuiţi cu bubuitul focurilor de armă care răsunau la răstimpuri, îndeosebi noaptea, dinspre mahalalele cu maghernițe, toată lumea îşi păstra calmul. Deoarece percepea foarte bine senzaţia de libertate pe care ţi-o dăruia acea muzică a indiferenţei, Ka şi-a cumpărat de la Bufetul Modern, aflat la intersecţia bulevardului Küçük Kâzımbey cu bulevardul Kâzım Karabekir, un şerbet cald cu scorţişoară şi l-a băut cu poftă.

25

Singura clipă de libertate la Kars

KA ŞI KADIFE ÎN CAMERA DE HOTEL

Când a intrat, la hotel, în camera cu numărul 217, la şaisprezece minute după aceea, Ka era atât de încordat, de teamă să nu fie văzut, încât i-a povestit lui Kadife despre şerbet, al cărui gust acrişor încă îi mai stăruia în gură, ca să aducă-n discuţie un subiect plăcut şi deosebit.

– Cândva se spunea că şerbetul acela ar fi fost otrăvit de nişte kurzi înverşunaţi, ca să le vină de hac militarilor, a spus Kadife. Ba mai mult, autorităţile au trimis nişte inspectori secreţi care au cercetat această afacere.

– Dumneata crezi în asemenea poveşti? a întrebat-o Ka.

– Toţi străinii învăţaţi şi occidentalizaţi care vin la Kars, a spus Kadife, se duc la bufet de îndată ce aud poveşti de soiul ăsta şi, pentru a dovedi că nu cred în zvonuri, beau şerbet şi se otrăvesc prosteşte. Pentru că zvonurile se dovedesc adevărate. Unii kurzi sunt atât de nefericiţi, încât nu mai cred în Allah.

– Cum de li se mai dă autorizaţie după atâta vreme?

– La fel ca toţi intelectualii occidentalizaţi, pui temei mai ales pe autorităţile statului, deşi nu eşti conştient de asta. MIT ştie de povestea asta aşa cum ştie de toate celelalte, dar nu-i pune capăt.

– Bine, dar ştie că noi ne aflăm aici?

– Nu-ţi fie teamă, deocamdată nu ştie, a surâs Kadife. Va afla cu siguranţă într-o bună zi, dar până atunci o să fim liberi. Singura clipă de libertate la Kars este clipa aceasta trecătoare. Fii conştient de valoarea ei şi scoate-ţi paltonul.

– Paltonul ăsta mă apără de toate relele, a spus Ka. – Pe chipul lui Kadife s-a ivit o expresie de teamă. – Iar aici este frig, a adăugat el.

Încăperea în care se aflau era, de fapt, jumătatea unei încăperi de mici dimensiuni, folosită cândva ca magazie de vechituri. Avea o fereastră destul de îngustă, care dădea spre curtea interioară, un pat mic, la capetele căruia stăteau aşezaţi, plini de sfiiciune, ei, iar înăuntru domnea un miros sufocant de praf umed, specific camerelor de hotel prea puţin aerisite. Kadife s-a întins şi a încercat să răsucească robinetul caloriferului aşezat pe o latură a camerei, dar acesta era strâns bine, aşa încât a renunţat. Când l-a văzut pe Ka ridicându-se în picioare, enervat, a schiţat un zâmbet.

Ka şi-a dat seama deodată că lui Kadife îi făcea plăcere să stea cu el acolo. Şi lui îi plăcea să stea în aceeaşi cameră cu o fată frumoasă, după lungii ani de singurătate, dar nu era vorba de o plăcere atât de „blajină" precum cea încercată de Kadife – îşi dădea seama de asta după chipul ei –, ci de ceva mai profund şi mai devastator.

– Nu te teme, pentru că în spatele dumitale nu se mai afla nici un alt poliţist în civil, în afara amărâtului ăluia care-şi cără plasa cu portocale. Iar asta demonstrează că autorităţile nu se tem, de fapt, de dumneata, ci vor doar să te sperie. În spatele meu cine era?

– Am uitat să privesc într-acolo, a spus Ka, ruşinat.

– Cum? – Kadife l-a privit o clipă înveninată. – Eşti îndrăgostit, eşti îndrăgostit rău de tot! a spus ea. – Şi-a revenit repede. – Îmi cer scuze, ne este foarte teamă tuturor, a spus ea, iar pe chip i s-a cuibărit din nou o cu totul altă expresie. Fă-o fericită pe sora mea, căci e o femeie foarte bună.

– Ce părere ai, mă iubeşte?

– Te iubeşte, trebuie să te iubească; eşti un om foarte drăguţ, a spus Kadife. – Văzându-l pe Ka zguduit de aceste cuvinte, a adăugat: Pentru că sunteţi gemeni.

A formulat o serie de raţionamente cu privire la necesitatea potrivirii între un bărbat născut în zodia Gemenilor şi o femeie născută în zodia Fecioarei. Gemenii aveau, pe lângă capacitatea de dedublare a personalităţii, o anumită uşurătate, o anumită superficialitate, iar femeia Fecioară, care lua totul

în serios, putea deopotrivă să fie fericită şi dezgustată de această latură.

— Amândoi meritaţi o dragoste încununată de fericire, a adăugat ea, de parcă ar fi vrut să-l consoleze.

— Din discuţiile cu sora dumitale, ai rămas cu impresia că ar putea veni cu mine în Germania?

— Te găseşte foarte arătos, a spus Kadife. Dar nu are încredere în dumneata. Iar ca să ajungă să aibă, e nevoie de timp. Asta pentru că bărbaţii nerăbdători ca dumneata nu se gândesc să iubească, ci să obţină o femeie.

— Ţi-a spus ea asta? a spus Ka, ridicând din sprâncene. Nu avem ce căuta în oraşul ăsta.

Kadife a aruncat o privire spre ceas.

— Îţi mulţumesc mai întâi că ai venit aici. Te-am solicitat într-o chestiune foarte importantă. Lacivert vrea să-ţi transmită un mesaj.

— De data asta au să dea imediat de el urmărindu-ne pe noi, a spus Ka. Şi au să ne tortureze pe toţi. În casa aia a avut loc o descindere. Poliţiştii îi ascultau pe toţi.

— Lacivert ştia că era ascultat, a spus Kadife. Era vorba de un mesaj filozofic transmis dumitale şi, prin intermediul dumitale, Occidentului. Le spunea occidentalilor „nu vă băgaţi nasul în povestea cu sinuciderile de la noi". Acum, totul s-a schimbat. Este şi motivul pentru care vrea să anuleze acel mesaj. Ceea ce e şi mai important – are un alt mesaj.

Kadife a insistat îndelung, dar Ka a rămas indecis:

— Este imposibil să te deplasezi prin oraşul acesta fără să fii văzut, a spus el după multă vreme.

— Avem o căruţă. Vine o dată sau de două ori pe zi la uşa bucătăriei care dă spre curte, transportând butelii de aragaz, cărbuni şi apă îmbuteliată. Distribuie marfă şi prin alte părţi şi este acoperită cu o prelată care o protejează de ploaie sau ninsoare. Căruţaşul e o persoană de încredere.

— Să mă ascund sub prelată, ca un hoţ?

— Eu am făcut-o de multe ori, a spus Kadife. Este foarte plăcut să străbaţi tot oraşul fără să-şi dea nimeni seama de asta. Dacă participi la întâlnire, te ajut din toată inima în privinţa lui Ipek. Pentru că vreau să se mărite cu dumneata.

— De ce?

– Orice om îşi doreşte ca fratele sau sora sa să se bucure de fericire.

Ka n-a crezut-o deloc, şi asta nu numai din cauză că, de-a lungul vieţii, observase că între toţi fraţii turci stăruia o lehamite sinceră şi o solidaritate silită, ci mai ales din pricină că remarcase în tot comportamentul ei ceva forţat (sprânceana stângă i se ridicase fără să-şi dea seama, iar buzele i se întredeschiseseră şi se pungiseră, de parcă ar fi fost un copil gata să plângă, într-un gest de candoare deprins din filmele turceşti). Dar când a văzut-o uitându-se la ceas şi precizând că mai erau şaptesprezece minute până când venea căruţa, a spus pe loc, jurându-şi că, dacă îi promitea atunci să o însoţească la Lacivert, avea să-i povestească acestuia totul:

– Promit să vin. Dar, înainte de toate, spune-mi de ce ai atâta încredere în mine.

– Dumneata pari un soi de derviş – aşa spune Lacivert, care crede că Allah te-a dăruit cu inocenţă de la naştere până la moarte.

– Bine, a zis Ka, grăbit. Ipek îmi cunoaşte şi ea această însuşire?

– De ce s-o cunoască? Astea sunt cuvintele lui Lacivert.

– Spune-mi, te rog, tot ce gândeşte Ipek în legătură cu mine.

– Ţi-am dezvăluit, de fapt, tot ce am vorbit cu ea, a spus Kadife. – Când l-a văzut decepţionat, s-a gândit puţin, sau s-a prefăcut că se gândeşte. – Te găseşte amuzant, a spus ea. Vii din Germania, poţi să-i povesteşti foarte multe lucruri.

– Ce să fac ca s-o conving?

– O femeie poate intui în primele zece minute, dacă nu din prima clipă, cum este un bărbat, sau cel puţin ce ar putea să însemne el pentru ea, dacă l-ar putea iubi sau nu. Ca să înţeleagă şi să ştie pe de-a-ntregul ceea ce a intuit trebuie să treacă însă ceva vreme. Din punctul meu de vedere, bărbatului nu-i rămâne prea mare lucru de făcut în acest răstimp. Dacă eşti cu adevărat convins de asta, împărtăşeşte-i toate lucrurile frumoase care te frământă cu privire la ea. De ce o iubeşti, de ce vrei să te căsătoreşti cu ea...

Ka a tăcut. Când l-a văzut uitându-se pe fereastră ca un copilaş întristat, i-a spus că Ipek ar putea fi fericită cu el la

Frankfurt, că Ipek se va înveseli de îndată ce va părăsi Karsul, că îi vedea aievea ducându-se le cinematograf seara şi râzând pe străzile Frankfurtului.

– Spune-mi numele unui cinematograf la care v-aţi putea duce la Frankfurt, a spus ea. Oricare.

– Filmforum Höchst, a spus Ka.

– Nemţii n-au nume de cinematografe de genul Alhambra, Visul, Majestic?

– Ba au! Eldorado! a spus Ka.

În vreme ce priveau amândoi în curtea prin care rătăceau fulgi rătăcitori de zăpadă, Kadife i-a spus că, odată, pe vremea când juca în trupa de teatru a facultăţii, vărul unui coleg de an îi propusese, pe cale mediată, un rol într-o coproducţie germano-turcă, dar că ea refuzase, că acum Ipek urma să fie nespus de fericită în ţara aceea, alături de Ka, că, de fapt, sora ei fusese plămădită pentru a fi fericită, numai că nu izbutise să fie aşa pentru că nu ştiuse acest lucru, că absenţa copiilor o făcuse să sufere, dar că şi mai supărătoare era constatarea că nefericirea ei îşi avea obârşia tocmai în faptul că era atât de minunată, de rafinată, de sensibilă şi de onestă (aici vocea i s-a frânt), că în copilărie şi în tinereţe bunătatea şi frumuseţea surorii ei constituiseră mereu o pildă pentru ea (vocea i s-a mai frânt o dată), că generozitatea şi farmecul acesteia o făcuseră să se simtă mereu rea şi urâtă în comparaţie cu ea, iar Ipek îşi tăinuise mereu splendoarea pentru ca ea să nu se simtă astfel. (Acum, la sfârşit, plângea.) I-a povestit, printre lacrimi şi suspine, că într-o zi, când erau amândouă la şcoala medie („Locuiam la Istanbul şi, pe atunci, nu eram atât de săraci", a spus Kadife, iar Ka i-a zis că „nici atunci" nu erau atât de săraci. „Dar locuim la Kars", a spus Kadife, închizând repede această paranteză.), doamna Mesrure, profesoara de biologie, o întrebase pe Kadife, deoarece aceasta întârziase în ziua aceea la prima oră „şi sora ta aia deşteaptă a întârziat?", după care-i spusese „te primesc la oră doar pentru că ţin foarte mult la sora ta mai mare". Sigur că Ipek nu întârziase la şcoală!

Căruţa a intrat în curte. Era o cotigă veche şi banală, împodobită pe laturi cu trandafiri roşii, cu păpădii albe şi cu frunze verzi. Calul bătrân şi trudit scotea aburi pe nările tivite cu promoroacă. Paltonul şi şapca surugiului, care părea bine clădit,

dar era uşor gheboşat, gemeau de zăpadă. Ka a băgat de seamă, cu inima palpitând, că şi prelata era plină de zăpadă.

– Hai, nu te teme! a spus Kadife. Nu te omor!

Ka a văzut un pistol în mâna lui Kadife, dar nici măcar nu şi-a dat seama că-l ţinea îndreptat spre el.

– N-am făcut o criză de nervi, şi aşa mai departe, a spus Kadife. Dar crede-mă că dacă-mi faci acum vreo figură, te împuşc... Suntem suspicioşi în privinţa ziariştilor, a tuturor celor care se duc să-i ia declaraţii lui Lacivert.

– Voi m-aţi căutat pe mine, a spus Ka.

– E-adevărat, dar chiar dacă tu nu te gândeşti la aşa ceva, e posibil ca MIT să-ţi fi montat un aparat de ascultare, presupunând că te vom percheziţiona. Am bănuiala că de-asta nu te-ai îndurat să-ţi scoţi adineaori paltonaşul tău iubit. Acum dezbracă-te de el şi lasă-l repede pe marginea patului!

Ka a făcut ce i s-a cerut. Kadife a controlat rapid, cu mâna ei mică – aidoma cu mâna surorii ei –, fiecare părticică a paltonului. Negăsind nimic, a spus:

– Nu te supăra. Scoate-ţi şi sacoul, cămaşa şi maioul. Asta pentru că au obiceiul să fixeze receptoarele pe spate sau pe piept. În Kars există, probabil, cam o sută de persoane care umblă de dimineaţa până seara cu microfoanele după ele.

După ce şi-a scos vestonul, Ka şi-a răsfrânt cămaşa şi şi-a ridicat-o până sub bărbie, odată cu maioul, ca un copil care-şi arată pântecul doctorului.

Kadife l-a cercetat din priviri.

– Întoarce-te şi cu spatele, a spus ea. – A urmat o clipă de tăcere. – Bine. Şi nu te supăra pentru pistol... Dar cei cărora li se montează emiţătoare nu acceptă să fie percheziţionaţi, nu stau locului... – N-a lăsat însă pistolul jos. – Ascultă-mă acum! a spus ea pe un ton ameninţător. Să nu-i spui nimic lui Lacivert despre ceea ce am vorbit, despre prietenia noastră. – Vorbea ca un doctor care-şi ameninţă pacientul după consultaţie. – Să nu aminteşti de Ipek, de faptul că eşti îndrăgostit de ea. Lui Lacivert nu-i plac mizeriile astea... Dacă-i spui şi dacă nu te face el să suferi, jur că te fac eu. Pentru că este foarte ager la minte, s-ar putea să intuiască ceva şi să te iscodească. Prefă-te că ai văzut-o pe Ipek o dată sau de două ori, şi-atât. Pricepi?

– Bine.

– Fii respectuos cu Lacivert. Ai grijă, nu încerca să-l umileşti cu stilul tău de tip arogant, care a văzut Europa şi a studiat la colegiu. Ai grijă să nu râzi, chiar dacă-ţi trece prin cap aşa ceva... Nu uita că europenilor, pe care-i imiţi cu atâta admiraţie, puţin le pasă de tine... Mor, în schimb, de frica lui Lacivert şi-a celor de seama lui.

– Ştiu.

– Eu îţi sunt prietenă, aşa că fii sincer cu mine, a spus Kadife, cu un zâmbet deprins din filmele proaste.

– Căruţaşul a ridicat prelata, a spus Ka.

– Ai încredere în el. I-a murit băiatul anul trecut, într-o confruntare cu poliţiştii. Bucură-te, totodată, de această călătorie.

Mai întâi a coborât Kadife. Ka a observat că, în momentul în care a intrat ea în bucătărie, căruţa s-a apropiat de arcada care despărţea curtea interioară a vechii case ruseşti de stradă şi, aşa cum se înţeleseseră, a coborât şi el din cameră. Nevăzând pe nimeni în bucătărie, a fost cuprins de îngrijorare; căruţaşul îl aştepta însă în poartă. L-a aşezat, fără să scoată o vorbă, într-un locaş înconjurat de butelii de aragaz, alături de Kadife.

Drumul, despre care şi-a dat seama imediat că nu avea să-l uite niciodată, a durat opt minute, dar lui Ka i s-a părut mai lung. Se întreba, curios, în ce parte a oraşului se aflau şi-i asculta pe locuitorii Karsului stând de vorbă în vreme ce treceau pe lângă ei, însoţiţi de scârţâitul căruţei, aşa cum asculta şi respiraţia lui Kadife, lungită lângă el. La un moment dat, le-a stârnit neliniştea o ceată de copii care se prinseseră de spatele cotigii, lăsându-se să alunece pe zăpadă. Dar zâmbetul cald al lui Kadife i-a produs o asemenea încântare, încât s-a simţit la fel de fericit ca ei.

26

Nu sărăcia ne face să fim atât de legați de Allah

COMUNICATUL ADRESAT DE LACIVERT ÎNTREGULUI OCCIDENT

Lui Ka tocmai începuseră să-i vină în minte alte versuri, așa cum stătea culcat în căruța ale cărei roți de cauciuc îl legănau nespus de plăcut pe zăpadă, când s-a pomenit că urcau, hurducându-se, pe un trotuar, pentru ca mai încolo să se oprească. Când căruțașul a ridicat prelata care-i acoperea, după un lung moment de tăcere în răstimpul căruia i se revelaseră noi versuri, Ka a văzut o curte pustie, pe ale cărei laturi se găseau ateliere de reparații auto, ateliere de sudură și un tractor stricat. Un câine negru, legat în lanț într-un ungher mai ferit al curții, i-a zărit și el pe cei care se iveau de sub prelată, așa încât i-a salutat: „Hau, hau, hau!".

Au pătruns în casă pe o ușă din lemn de nuc; când a intrat pe cea de-a doua ușă, Ka a dat de Lacivert, care se uita pe fereastră în curtea plină de zăpadă. Ka a fost uimit, la fel ca și prima oară când îl întâlnise, de părul ușor ruginiu, de fața pistruiată și de ochii lui bleumarin. În orice caz, aspectul sărăcăcios al camerei, precum și unele obiecte (aceeași perie de păr, aceeași geantă de voiaj întredeschisă și aceeași scrumieră, împodobită pe margini cu figuri din perioada otomană și purtând inscripția Ersin Elektrik) îi dădeau senzația că Lacivert nu-și schimbase deloc locuința peste noapte. Ka a văzut însă pe chipul lui un zâmbet calm, care demonstra că acceptase de-acum evenimentele care avuseseră loc începând din ziua anterioară și și-a dat seama imediat că se felicita pentru că se ferise de pucișți.

– N-o să mai scrii acum despre fetele care s-au sinucis, a spus Lacivert.

– De ce?

– Nici militarii nu vor să se scrie despre ele.

– Eu nu sunt purtătorul de cuvânt al militarilor.

– Ştiu.

S-au măsurat o clipă din priviri, încordaţi.

– Ieri îmi spuneai că e posibil să scrii în gazetele occidentale despre fetele sinucigaşe, a spus Lacivert.

Ka s-a ruşinat de această minciună măruntă.

– În ce gazetă occidentală? a întrebat Lacivert. La care dintre gazetele nemţeşti ai cunoştinţe?

– La *Frankfurter Rundschau*, a spus Ka.

– Cine?

– Un gazetar german, care este democrat.

– Cum îl scheamă?

– Hans Hansen, a spus Ka, strângându-şi paltonul în braţe.

– Am o declaraţie pentru Hans Hansen, împotriva puciului, a spus Lacivert. Nu avem foarte mult timp la dispoziţie, aşa că aş vrea s-o aştern pe hârtie imediat.

Ka a început să-şi ia notiţe pe dosul caietului cu poezii. Lacivert a spus că, din momentul loviturii de la teatru şi până în clipa aceea, fuseseră ucise cel puţin optzeci de persoane (cifra reală era de şaptesprezece persoane, incluzându-le pe cele de la teatru), a vorbit despre descinderile efectuate în locuinţe şi şcoli, despre cele nouă bojdeuci (în realitate, patru) distruse de tancurile care intraseră în ele, despre elevii morţi sub tortură, despre ciocnirile care se petrecuseră pe locuri virane de care Ka nu auzise niciodată, a evocat suferinţele kurzilor, fără a stărui prea mult asupra lor, le-a exagerat puţin pe cele ale islamiştilor şi a afirmat că primarul şi directorul Institutului Pedagogic fuseseră ucişi de către autorităţi pentru a se crea o atmosferă propice puciului. Din punctul lui de vedere, toate aceste fapte fuseseră săvârşite „pentru a-i împiedica pe islamişti să câştige alegerile organizate în mod democratic". În vreme ce Lacivert evoca, pentru a aduce argumente în sprijinul acestei evidenţe, alte amănunte, precum interzicerea activităţii partidelor şi asociaţiilor politice etc., Ka a privit-o în ochi pe Kadife, care îl asculta cu admiraţie, şi a schiţat pe

marginile paginilor pe care scria, şi pe care urma să le rupă mai apoi din caiet, tot soiul de imagini şi mâzgăleli care demonstrau că se gândea la Ipek: gâtul şi părul unei femei, iar în spatele acesteia fuioarele unui fum de jucărie, care ieşea pe coşul de jucărie al unei case de jucărie... Ka îmi spusese, cu mult înainte de asta, că un poet bun nu trebuia decât să dea roată adevărurilor puternice, pe care le socotea juste, dar în care se temea să creadă pe motiv că i-ar fi denaturat poezia, şi că tocmai muzica tainică a acestui „ocol" constituia arta lui.

Lui Ka i-au plăcut atât de mult unele dintre cuvintele rostite de Lacivert, încât şi le-a notat aidoma în caiet: „Nu sărăcia ne face să fim atât de legaţi de Allahul nostru, cum cred occidentalii, ci faptul că suntem nespus de curioşi să aflăm care ne este rostul pe lumea aceasta şi ce se va petrece pe lumea cealaltă".

În loc să coboare la originile acestei curiozităţi şi să dezvăluie rostul omului în lume, Lacivert s-a adresat, în încheiere, Occidentului:

– Occidentul, care pare să creadă mai degrabă în democraţie – marea sa descoperire – decât în Allah, va combate oare puciul acesta de la Kars, care se află la antipodul democraţiei? a întrebat el, cu un gest grandilocvent. Sau poate că nu democraţia, libertatea şi drepturile omului sunt importante, ci faptul că restul lumii maimuţăreşte Occidentul? Oare Occidentul poate să suporte o democraţie dobândită de inamicii săi, care nu au nimic de-a face cu el? Aş vrea să mă adresez, de asemenea, restului lumii, lăsând la o parte Occidentul: fraţilor, nu sunteţi singuri... – A tăcut o clipă. – Dar oare prietenul dumitale de la *Frankfurter Rundschau* o să publice ştirea asta integral?

– E neplăcut să vorbeşti mereu despre Occident ca şi cum ar fi vorba de o singură persoană, ca şi cum oamenii ar împărtăşi acelaşi punct de vedere.

– Dar eu asta cred, a spus Lacivert într-un târziu. Nu există decât un singur Occident, iar cei de acolo nu au decât un singur punct de vedere. Celălalt punct de vedere e reprezentat de noi.

– Totuşi, nu aşa se trăieşte în Occident, a spus Ka. Spre deosebire de ceea ce se întâmplă aici, oamenii de acolo nu se

laudă că gândesc la fel ca toată lumea. Cu toţii se laudă că au păreri personale – până şi băcanul cel mai de rând. De aceea, ne-am adresa mai bine conştiinţei oamenilor care vieţuiesc acolo dacă am spune „democraţii Occidentului" în loc de „Occident".

– Bine, faceţi cum ştiţi. E nevoie de vreo altă rectificare ca să fie publicat?

– Datorită mesajului transmis la sfârşit, cuvintele dumitale devin nu atât o ştire, cât un comunicat interesant, care poate îmbrăca şi aspectul unei ştiri, a spus Ka. Iar în partea de jos va figura semnătura dumitale... Poate că nişte cuvinte de prezentare...

– Le-am pregătit, a spus Lacivert. Ajunge să se spună că este vorba despre unul dintre islamiştii de frunte ai Turciei şi ai Orientului Mijlociu.

– În cazul acesta, Hans Hansen n-o să poată publica articolul.

– Cum adică?

– Pentru că, din punctul lor de vedere, publicarea comunicatului unui islamist din Turcia în gazeta social-democrată *Frankfurter Rundschau* înseamnă partizanat.

– Prin urmare, Hans Hansen are boala de a răstălmăci astfel lucrurile care nu-i convin, a spus Lacivert. Ce-ar trebui să facem?

– Chiar dacă democraţii din Germania se declară împotriva unei lovituri de stat militare în Turcia – una adevărată, nu una ca la teatru –, ideea că cei pe care-i sprijină sunt islamişti va sfârşi prin a-i deranja.

– Da, toţi se tem de noi, a remarcat Lacivert.

Ka n-a reuşit să-şi dea seama dacă o spusese cu mândrie sau dacă nu cumva se plângea de faptul că erau înţeleşi greşit.

– De aceea, a spus Ka, *Frankfurter Rundschau* o să publice comunicatul fără probleme dacă acesta o să poarte şi semnătura unui fost comunist, a unui liberal şi a unui naţionalist kurd.

– Cum adică?

– Putem elabora imediat un comunicat comun cu alte două persoane pe care le vom găsi în Kars, a spus Ka.

– Nu pot să beau vin ca să le fac plăcere occidentalilor, a spus Lacivert. Nu mă pot zbate ca să semăn cu ei, în ideea de a nu le stârni spaima şi de se arăta interesaţi de mine. Nu-i pot face temenele acestui domn Hans Hansen din Occident

alături de niște atei fără de Allah, doar ca să se milostivească el de noi. Cine este Hans Hansen? De ce pune atâtea condiții? E evreu?

S-a lăsat tăcerea. Lacivert l-a privit o clipă pe Ka dezgustat, intuind că acesta gândea că spusese ceva greșit.

– Evreii sunt marii oprimați ai acestui secol, a spus el. Înainte de a-mi modifica declarația în vreun fel sau altul, aș vrea să-l cunosc pe Hans Hansen. Cum ați făcut cunoștință?

– Un prieten turc mi-a spus că în *Frankfurter Rundschau* urma să apară un comentariu în legătură cu Turcia și că autorul acestuia dorea să stea de vorbă cu cineva care era la curent cu asemenea lucruri.

– De ce nu i-a adresat Hans Hansen întrebările respective prietenului tău turc, de ce ți le-a adresat ție?

– Prietenul meu turc era mai puțin interesat de astfel de probleme...

– Să-ți spun eu despre ce era vorba, a spus Lacivert. Despre lucruri care nu fac decât să ne înjosească, precum tortura, opresiunea și condițiile de detenție.

– Probabil. Elevii de la Imam Hatip uciseseră un ateu la Malatya.

– Nu-mi amintesc de o asemenea întâmplare, a spus Lacivert, controlându-se cu băgare de seamă. Pe cât de josnici sunt așa-zișii islamiști care apar la televizor, fălindu-se că au ucis un amărât de ateu ca să devină faimoși, pe atât de revoltători sunt orientaliștii care exagerează astfel de știri, pretinzând că ar fi murit zece-cincisprezece persoane, pentru a demonetiza mișcarea islamistă mondială. Dacă domnul Hans Hansen e un individ de genul ăsta, să-l facem uitat.

– Hans Hansen m-a întrebat ceva despre Uniunea Europeană și Turcia. Am răspuns la întrebările pe care mi le-a pus. La o săptămână după aceea, mi-a dat un telefon. M-a invitat la el la cină.

– Așa, pe nepusă masă?

– Da.

– Foarte dubios! Ce-ai văzut la el acasă? Ți-a făcut cunoștință cu soția lui?

Ka a observat că de data aceasta Kadife, care era așezată chiar lângă draperiile de la fereastră, pe care le închisese complet, asculta cu cea mai mare atenție.

— Familia lui Hans Hansen era o familie frumoasă, fericită, a spus Ka. Într-o zi, către seară, Herr Hansen, care tocmai plecase de la gazetă, m-a luat de la Bahnhof. Peste o jumătate de oră am ajuns la o casă minunată, luminoasă, amplasată într-o grădină. S-au purtat foarte bine cu mine. Am mâncat pui şi cartofi, preparate la cuptor. Soţia lui fiersese mai întâi cartofii, iar apoi îi rumenise în cuptor.

— Ce fel de persoană era soţia lui?

Ka s-a dus cu gândul la Hans Hansen, vânzătorul de la Kaufhof.

— Pe cât de blond, de lat în umeri şi de chipeş era Hans Hansen, pe atât de blonzi şi de frumoşi erau Ingeborg şi copiii.

— Aveau cruci pe pereţi?

— Nu-mi amintesc, nu aveau.

— Aveau, numai că n-ai fost dumneata atent, a spus Lacivert. Spre deosebire de ceea ce-şi imaginează ateii noştri care admiră Europa, toţi intelectualii europeni sunt nespus de ataşaţi de religia şi de crucile lor. Dar când revin în Turcia, ai noştri nu vorbesc despre asta, pentru că boala lor este să demonstreze că superioritatea tehnologică a Occidentului reprezintă o victorie a ateismului... Spune-mi ce-ai văzut, ce-aţi vorbit!

— În ciuda faptului că, la *Frankfurter Rundschau*, lucrează la secţia de ştiri externe, Herr Hansen este pasionat de literatură. A venit vorba despre poezie. Am vorbit despre poeţi, despre ţări, despre poveşti. Nici nu mi-am dat seama cum a trecut vremea.

— Te compătimeau? Manifestau afecţiune faţă de dumneata pentru că erai turc, pentru că erai un amărât de refugiat politic, singur şi nevoiaş, pentru că tinerii germani beţi, care mor de plictiseală, îi împuşcă pe turcii singuri pe lume, aşa, ca dumneata?

— Nu ştiu. Nu făcea nimeni presiuni asupra mea.

— Chiar dacă nu făceau presiuni şi nu lăsau să se vadă că le era milă de dumneata, în sufletul oricărui om stăruie o asemenea dorinţă de compasiune. În Germania, sunt zeci de mii de intelectuali turci-kurzi care şi-au făcut un mijloc de subzistenţă din această dorinţă.

— Familia lui Hans Hansen, copiii, cu toţii erau nişte oameni buni. Erau delicaţi şi blânzi. Poate că tocmai din pricina acestei

delicateţi nu m-au lăsat să simt că le era milă de mine. Îmi plăceau. Chiar dacă m-ar fi compătimit, nu mi-ar fi păsat.

– Adică situaţia asta nu-ţi rănea mândria?

– Poate că mi-o rănea, dar, totuşi, eram foarte fericit în seara aceea. Lămpile aşezate în colţurile mesei răspândeau o lumină portocalie, foarte plăcută... Furculiţele şi cuţitele aveau un model pe care nu-l mai văzusem niciodată, însă, cu toate astea, nu erau atât de ciudate încât să-ţi trezească stinghereala... Televizorul era deschis în permanenţă şi, din când în când, aruncau câte o privire într-acolo, iar faptul acesta mă făcea să mă simt ca acasă. Băgând de seamă că, uneori, germana mea nu era suficient de avansată, îmi dădeau explicaţii în engleză. După masă, copiii i-au pus tatălui lor o serie de întrebări legate de lecţii, iar părinţii şi-au sărutat copiii înainte de culcare. Mă simţeam atât de în largul meu încât, la sfârşitul mesei, m-am întins şi am luat o a doua bucată de prăjitură. N-a remarcat nimeni asta, iar dacă au făcut-o au privit-o ca pe un lucru firesc. Pentru că m-am gândit foarte mult la acest lucru mai târziu.

– Ce prăjitură era? a întrebat Kadife.

– Prăjitură vieneză, cu smochine şi ciocolată. Preţ de o clipă, s-a aşternut tăcerea.

– Ce culoare aveau draperiile? a întrebat Kadife. Ce model aveau?

– Erau albe sau crem, a spus Ka, prefăcându-se că încerca să-şi amintească. Aveau un model mărunt, cu peştişori, flori, urşi şi fructe de toate culorile.

– Adică aşa cum sunt materialele pentru copii?

– Nu, pentru că sugerau, totodată, ceva nespus de sobru. Trebuie să spun şi că erau fericiţi, dar că nu aveau obiceiul să râdă aşa, cu una, cu două, din te miri ce. Erau foarte cumpătaţi. Poate că şi de asta erau fericiţi. Pentru ei, viaţa era ceva grav, care impunea responsabilitate. Nu o luptă oarbă, o probă a suferinţei, ca la noi... Dar această gravitate era plină de viaţă, avea ceva pozitiv. Fericirea lor era plină de culoare şi de echilibru, la fel ca urşii şi peştii de pe draperie.

– Ce culoare avea faţa de masă? a întrebat Kadife.

– Am uitat, a spus Ka, şi a căzut pe gânduri, de parcă ar fi încercat să-şi amintească.

– De câte ori te-ai dus acolo? a întrebat Lacivert, uşor enervat.

— În seara aceea am fost atât de fericit, încât mi-am dorit să mă mai invite o dată. Dar Hans Hansen nu m-a mai poftit la el niciodată.

Câinele din curte a lătrat îndelung. Ka vedea acum pe chipul lui Kadife un soi de melancolie, iar pe cel al lui Lacivert, un zâmbet mânios.

— M-am gândit de foarte multe ori să-i caut, a povestit el mai departe cu îndârjire. Uneori mă gândeam că Hans Hansen mă mai căutase o dată ca să mă invite la cină, dar că nu reuşise să dea de mine, aşa încât mă stăpâneam cu greu să plec de la bibliotecă şi să dau fuga acasă. Îmi doream nespus să revăd toate acele lucruri, oglinda frumoasă cu etajeră, fotoliile, a căror culoare am uitat-o – probabil că erau galben-lămâie –, minunatele peisaje din Alpi atârnate pe pereţii fără crucifixe, după cum îmi doream să mă întrebe din nou, când urmau să taie pâine pe tocătorul de lemn, la masă, „aşa e bine?" (ştiţi că europenii mănâncă mult mai puţină pâine decât noi).

Ka vedea că Lacivert îl privea acum cu vădit dezgust.

— La trei luni după aceea, un prieten de-al meu mi-a adus veşti proaspete din Turcia. I-am telefonat lui Hans Hansen, pretextând că voiam să-i ofer informaţii despre noi, despre ruşinoasa tortură practicată în ţara noastră, despre opresiune şi tiranie. M-a ascultat cu atenţie; era la fel de delicat şi de politicos ca mai-nainte. În ziar a şi apărut, de altfel, o scurtă relatare pe această temă. Nu-mi păsa de povestea aceea legată de tortură şi moarte. Nu-mi doream decât să mă sune el. Dar nu mi-a mai telefonat niciodată. Îmi venea uneori să-i scriu şi să-l întreb: „Oare cu ce am greşit, de ce nu nu m-aţi mai căutat?".

Zâmbetul pe care l-a schiţat ca pentru sine nu l-a domolit pe Lacivert.

— Acum veţi avea un nou pretext de a-l căuta, a spus Lacivert, în bătaie de joc.

— Pentru ca relatarea să apară însă în gazetă trebuie să elaborăm un comunicat care să fie conform cu standardele germane, a spus Ka.

— Cine vor fi naţionalistul kurd şi comunistul liberal alături de care va trebui să elaborez acel comunicat?

— Dacă vă îngrijorează cei de la poliţie, propuneţi dumneavoastră nişte nume, a spus Ka.

– Sunt foarte mulți tineri de origine kurdă cu inimile pline de mânie pentru ceea ce li s-a întâmplat colegilor lor de clasă de la Imam Hatip. Fără îndoială că, dintre naționaliștii kurzi, gazetarii germani îi găsesc mai convenabili pe atei decât pe islamiști. Kurzii ar putea fi reprezentați, în acest comunicat, de un elev.

– Bine, atunci stabilește dumneata cine urmează să fie acel elev, a spus Ka. Îți pot spune că *Frankfurter Rundschau* se va declara de acord cu el.

– Desigur, pentru că, într-un fel sau altul, dumneata reprezinți în fața noastră Occidentul, a spus Lacivert, batjocoritor. – Ka nici nu l-a luat în seamă. – Cât despre vechii comuniști-noii democrați, Turgut Bey este cel mai potrivit dintre ei.

– Tata? a exclamat Kadife, neliniștită.

Cum Ka a fost de acord cu Lacivert, Kadife a spus că tatăl ei nu avea să iasă sub nici o formă din casă. Au început să vorbească toți deodată. Lacivert încerca să explice că, la fel ca toți foștii comuniști, Turgut Bey nu era de fapt un democrat, că întâmpinase puciul cu satisfacție, socotind că urma să-i intimideze pe islamiști, dar că se prefăcea a fi împotriva acelei farse pentru a nu compromite mișcarea de stânga.

– Tata nu este un farsor! a spus Kadife.

Ka a simțit, după tremurul vocii ei și după privirea lui Lacivert, care sclipea de furie, că cei doi se aflau în pragul unei ciondăneli care se repeta adeseori între ei. Ka și-a dat seama imediat că, asemenea perechilor sleite de nenumărate certuri, nu mai făceau eforturi pentru a se feri de ochii celorlalți. A observat la Kadife acea hotărâre de a răspunde cu orice preț, proprie femeilor istovite și îndrăgostite, iar la Lacivert un aer orgolios, amestecat cu o afecțiune neobișnuită. Dar situația s-a schimbat pe neașteptate, iar în ochii lui Lacivert s-a ivit o expresie de hotărâre.

– Tatăl tău este de fapt un impostor care are oroare de popor, la fel ca toți cei care pozează în atei și ca intelectualii de stânga care nu mai pot de admirație pentru Europa! a spus Lacivert.

Kadife a apucat scrumiera de plastic pe care scria Ersin Elektrik și a aruncat-o înspre Lacivert. Dar, probabil că în mod intenționat, nu țintise bine: scrumiera s-a izbit de peisajul venețian

din calendarul atârnat pe perete şi s-a rostogolit pe jos fără zgomot.

– Ca să nu mai spun că tatăl tău se preface că nu ştie că fata lui este iubita de taină a unui islamist radical, a spus Lacivert.

După ce l-a izbit uşor pe Lacivert cu pumnii în umăr, Kadife a început să plângă. În vreme ce Lacivert o aşeza pe un scaun mai ferit, amândoi vorbeau pe un ton atât de prefăcut, încât Ka avea să tragă concluzia că, din cine ştie ce pricină, toată povestea aceea nu era decât o mascaradă pusă la cale pentru a-l impresiona pe el.

– Retrage-ţi cuvintele! a spus Kadife.

– Îmi retrag cuvintele, a spus Lacivert, de parcă ar fi alinat, drăgăstos, un prunc ce se smiorcăia. Iar ca să-ţi demonstrez acest lucru, accept să semnez acelaşi comunicat cu el, fără să ţin cont de faptul că glumeşte ca un păgân de dimineaţa până seara. Dar pentru că ar putea fi vorba de o capcană întinsă de acest reprezentant al lui Hans Hansen – i-a zâmbit lui Ka –, nu pot veni la voi la hotel. Înţelegi, draga mea?

– Nici tata nu poate ieşi din hotel, a spus Kadife, pe un ton de fetiţă răsfăţată care l-a uluit pe Ka. Sărăcia din Kars îl deprimă!

– Convinge-l dumneata să facă acest lucru, Kadife, a spus Ka, împrumutând vocii sale o inflexiune solemnă, pe care n-o avusese deloc înainte, când discutase cu ea. Zăpada a astupat totul.

Privirile li s-au întâlnit. De data aceasta, Kadife a înţeles:

– Bine, a spus ea. Dar înainte de a părăsi hotelul, tata trebuie să fie convins să-şi pună semnătura pe un text semnat deopotrivă de un islamist şi de un naţionalist kurd. Cine îl va convinge?

– Eu, a spus Ka. Iar dumneata ai să mă ajuţi.

– Unde se vor întâlni? a întrebat Kadife. Ce-o să se-ntâmple dacă bietul tata o să fie arestat din cauza acestei aiureli sau dacă o să înfunde iar puşcăria, la vârsta lui?

– Nu e o aiureală, a spus Lacivert. Dacă vor apărea vreo două-trei informaţii pe această temă prin gazetele din Europa, Ankara o să-i avertizeze pe cei de aici şi au să-şi ia puţin seama.

– Problema nu este atât să apară informaţii în gazetele din Europa, cât să-ţi apară ţie numele scris în ele, a spus Kadife.

Cum Lacivert a reuşit să zâmbească la cuvintele ei cu blândeţe şi indulgenţă, Ka l-a privit cu respect. Se gândea pentru prima oară că, dacă avea să-i apară o declaraţie în *Frankfurter Rundschau*, micile gazete islamiste de la Istanbul o vor traduce, mândrindu-se cu ea şi exagerându-i importanţa. Asta însemna că Lacivert urma să fie cunoscut în întreaga Turcie. S-a aşternut tăcerea. Kadife îşi scosese batista şi se ştergea la ochi. Ka a simţit că, de îndată ce va pleca el de acolo, cei doi îndrăgostiţi se vor certa din nou, iar apoi vor face dragoste. Oare îşi doreau să-l vadă plecat mai repede? Undeva, la mare înălţime, trecea un avion. Şi-au ridicat cu toţii privirile în sus şi şi le-au aţintit către peticul de cer care se zărea în partea de sus a ferestrei, ciulind urechile.

– Pe aici nu trec niciodată avioane, a spus Kadife.

– Se întâmplă ceva neobişnuit, a spus Lacivert, după care a zâmbit de propriilor sale gânduri negre.

Când a observat că şi Ka se alătura zâmbetului său, a devenit arţăgos:

– Se spune că temperatura este mult mai scăzută de minus douăzeci de grade, aşa cum anunţă autorităţile că ar fi.

L-a privit pe Ka sfidător.

– Mi-aş fi dorit să am parte de o viaţă normală, a spus Kadife.

– Ai dat cu piciorul unei existenţe normale, de burgheză, a spus Lacivert. Iar ceea ce te face să fii o persoană atât de ieşită din comun...

– Nu vreau să fiu o persoană ieşită din comun! Vreau să fiu ca toată lumea. Dacă n-ar fi fost puciul, poate că mi-aş fi scos vălul şi aş fi arătat la fel ca toată lumea.

– Toată lumea îşi acoperă capul aici, a spus Lacivert.

– Nu-i adevărat! În mediul din care fac eu parte, majoritatea femeilor instruite, ca mine, umblă cu capul descoperit. Dacă problema e să fii ca şi ceilalţi şi să ai o înfăţişare banală, află că eu m-am îndepărtat substanţial de semenele mele prin adoptarea vălului. Atitudinea aceasta are o notă de trufie care nu-mi place.

– Atunci, mâine o să-ţi scoţi vălul, a spus Lacivert. Şi toată lumea o să vadă în asta o victorie a puciştilor!

– Toţi ştiu că trăiesc aşa cum vreau eu, nu cum socoteşte lumea sau cum socoteşti tu, a spus Kadife.

Se făcuse roşie la faţă de plăcere.

Lacivert a zâmbit blajin şi la această ultimă replică, dar Ka a văzut acum pe chipul lui că-şi mobilizase întreaga voinţă pentru asta. Lacivert şi-a dat şi el seama că şi celălalt observase ce se petrecea. Iar faptul acesta i-a purtat pe cei doi bărbaţi către un tărâm pe care n-ar fi dorit nicidecum să se afle împreună: pragul intimităţii dintre Lacivert şi Kadife. În vreme ce Kadife îl înfrunta pe Lacivert pe un ton oarecum arţăgos, Ka a simţit că, de fapt, nu făcea decât să dezvăluie intimitatea care îi lega şi că, atingându-l pe Lacivert în punctul cel mai sensibil, îl punea şi pe Ka într-o postură vinovată, deoarece asista la gâlceava lor. De ce-i veneau atunci în minte scrisorile de dragoste pe care i le scrisese Necip lui Kadife şi pe care le purta în buzunar din noaptea trecută?

— Niciuna dintre femeile hărţuite din pricina valului ori exmatriculate din şcoală nu şi-a văzut numele pomenit prin gazete, a spus Kadife, la fel de iritată. În ziare se publică fotografiile unor islamişti provinciali, prudenţi, neghiobi, care vorbesc în locul şi în numele femeilor a căror viaţă a luat-o razna din pricina vălului. Ca să nu mai spun că femeile musulmane apar în ziare de sărbători doar pentru că stau alături de bărbaţii lor – asta dacă aceştia sunt primari, şi aşa mai departe. De aceea, nu mă supără atât ideea de a nu fi pomenită în astfel de gazete, cât aceea de a fi menţionată în ele. De fapt, mi-e şi milă de aceşti bieţi bărbaţi care se zbat pentru a se face văzuţi, în vreme ce noi suferim tocmai pentru a ne păstra intimitatea. Din acest motiv, cred că e necesar să se scrie despre fetele care şi-au pus capăt vieţii. Simt, mai cu seamă, că am şi eu dreptul să-i transmit un mesaj lui Hans Hansen!

— E foarte bine, a spus Ka, fără să stea pe gânduri. Ai să semnezi în calitate de reprezentantă a feministelor musulmane.

— Nu vreau să reprezint pe nimeni, a spus Kadife. Nu vreau să stau acolo, în faţa europenilor, decât cu propria mea poveste – singură, cu păcatele şi defectele mele. Uneori îţi doreşti să-ţi poţi povesti întreaga viaţă unei persoane pe care n-o cunoşti şi pe care eşti sigur că n-ai s-o mai vezi niciodată... Când citeam, pe vremuri, romane europene, mi se părea că aşa îşi înşirau personajele poveştile în faţa scriitorilor. Tânjeam ca şi povestea mea să fie citită de vreo patru-cinci persoane din Europa în acelaşi fel.

Undeva în apropiere s-a produs o explozie; casa s-a zguduit din temelii, iar geamurile au vibrat. La două-trei secunde după aceea, Lacivert şi Kadife s-au ridicat speriaţi în picioare.

– Mă duc să văd ce este, a spus Kadife.

Ea părea cea mai calmă dintre ei. Ka a întredeschis uşor draperia care acoperea fereastra:

– Căruţaşul nu mai este, a plecat, a spus el.

– E periculos să stea aici, a spus Lacivert. La plecare, o să ieşi pe poarta laterală.

Ka a simţit că spusese acest lucru pe un ton care sugera „acum, du-te", dar nu s-a clintit din loc şi a rămas în aşteptare. S-au privit unul pe altul cu neplăcere. Ka şi-a amintit de teama pe care o încerca în anii studenţiei atunci când se întâlnea pe câte un culoar pustiu şi întunecos cu studenţi înarmaţi, de orientare naţionalist-extremistă, numai că pe vremea aceea nu plutea în aer nici un fel de încordare cu încărcătură sexuală.

– Poate că eu sunt puţin paranoic, a spus Lacivert. Dar asta nu înseamnă că tu nu eşti o iscoadă occidentală! Faptul că nu ştii că eşti agent şi că n-ai nici un fel de intenţii de acest fel nu schimbă cu nimic situaţia. Dintre noi, tu eşti străinul. O dovedesc îndoielile şi ciudăţeniile pe care le-ai trezit fără să-ţi dai seama în această fată minunată, desăvârşită în credinţa sa. Ne-ai judecat cu privirile tale de occidental arogant, ba poate că ai şi râs de noi în taină... Mie puţin mi-a păsat, şi nici lui Kadife nu i-ar fi păsat, numai că ai venit cu inocenţa ta şi ai strecurat între noi promisiunea de fericire a europeanului, iluzia onestităţii, tulburându-ne minţile. Nu mă supăr pe dumneata, pentru că, la fel ca toţi oamenii buni, o faci fără să te gândeşti la răutatea dumitale. Dar, pentru că ţi-am spus-o, de-acum încolo nu mai poţi fi socotit nevinovat.

27

Ţine-te bine, copila mea, căci vin întăriri de la Kars!

KA ÎNCEARCĂ SĂ-L CONVINGĂ PE TURGUT BEY SĂ SEMNEZE PROCLAMAŢIA

Ieşind din casă, Ka s-a pomenit mai întâi în curtea înconjurată de ateliere, după care a ajuns în stradă, fără să dea ochii cu nimeni. A intrat în mica prăvălie unde se vindeau ciorapi-articole de papetărie-casete şi unde auzise cu o zi în urmă *Roberta*, cu Peppino Di Capri, şi i-a cerut tânărului vânzător, încruntat şi palid, să-i facă nişte fotocopii după scrisorile pe care i le scrisese Necip lui Kadife, înmânându-i-le pagină cu pagină. Pentru a face acest lucru, a fost nevoit să dezlipească plicurile. Apoi a pus originalele în plicuri de acelaşi fel, decolorate şi ieftine, şi a scris pe ele, imitând scrisul lui Necip, „Kadife Yıldız[1]".

S-a îndreptat spre hotel cu paşi repezi, având înaintea ochilor năluca lui Ipek, care-l îndemna să lupte pentru fericire, să ticluiască minciuni şi să ţească intrigi. Ningea din nou cu fulgi mari. Ka a perceput pe alocuri, pe străzi, neliniştea unui amurg ca oricare altul. La colţul dintre Calea Seraiului şi bulevardul Halitpaşa, îngustat de mormanele de zăpadă care se îngrămădiseră pe de lături, drumul era blocat de o căruţă încărcată cu brichete de cărbune, trasă de un cal istovit. Ştergătoarele de parbriz ale camionului din spatele ei abia răzbeau să cureţe geamul. În aer, plutea acea melancolie proprie serilor plumburii

1. În turcă, *yıldız* înseamnă „stea"; prin urmare, numele lui Kadife Yıldız semnifică, literal, „stea de catifea", iar cel al surorii sale, Ipek Yıldız – „stea de mătase".

de iarnă din copilăria lui, când toată lumea alerga spre casă, spre propria-i fericire mărginită cărând după sine sacoşe de plastic, dar el se simţea atât de fericit, încât parcă abia atunci ar fi mijit ziua.

A urcat imediat în camera lui. A ascuns fotocopiile scrisorilor lui Necip pe fundul genţii de voiaj. Şi-a scos paltonul şi l-a agăţat în cui. S-a spălat pe mâini cu o stranie meticulozitate. S-a spălat instinctiv pe dinţi (de obicei, făcea lucrul acesta seara) şi, crezând că-i dădea târcoale o nouă poezie, a privit îndelung pe fereastră. Se bucura, pe de altă parte, de căldura caloriferului aflat în faţa geamului, iar mintea îi era bântuită nu de versurile poeziei, ci de o serie de amintiri uitate din copilăria şi tinereţea sa: „omul murdar" care se luase după ei într-o dimineaţă de primăvară, când ieşise cu maică-sa în Beyoğlu, să cumpere nasturi... Taxiul care-i ducea la aeroport pe părinţii lui, dată fiind călătoria pe care urmau s-o facă în Europa, şi care se făcea nevăzut după colţul din Nişantaşı... O fată înaltă, cu părul lung şi ochii verzi, pe care o cunoscuse la o petrecere în Büyükada şi cu care dansase ore în şir, pentru ca apoi să sufere nu ştiu câte zile de dureri de burtă pricinuite de dragoste, pentru că nu mai ştia cum să dea de ea... Amintirile n-aveau nici o legătură una cu alta, iar Ka înţelegea acum foarte bine că, dincolo de dragoste şi de fericire, viaţa era constituită dintr-o înşiruire de întâmplări disparate, banale şi fără nici o noimă.

A coborât şi a bătut la uşa albă care separa biroul proprietarului de holul hotelului, cu fermitatea cuiva care face o vizită plănuită de mulţi ani şi cu un calm care-l mira până şi pe el. A simţit că servitoarea kurdă îl întâmpinase cu un aer „pe jumătate misterios, pe jumătate respectuos", la fel ca în romanele lui Turgheniev. Când a intrat în camera de zi unde mâncaseră cu o seară înainte, a constatat că Turgut Bey şi Ipek stăteau aşezaţi în faţa televizorului, pe o canapea lungă, cu spatele spre uşă.

— Kadife, unde ai fost, începe! a spus Turgut Bey.

Ka a avut impresia că, la lumina palidă pe care-o împrăştia zăpada, încăperea aceea spaţioasă şi înaltă din vechea casă rusească avea un cu totul alt aspect decât cu o seară înainte.

Când şi-au dat seama că persoana care intrase în cameră era Ka, tatăl şi fiica s-au fâstâcit, aşa cum li se întâmplă perechilor a căror intimitate este brusc tulburată de un străin. Cum, îndată după aceea, a zărit o lucire în ochii lui Ipek, Ka a fost fericit. S-a aşezat într-un fotoliu, răsucit atât către cei doi, cât şi către televizorul deschis şi a băgat de seamă, uimit, că Ipek era mai frumoasă decât şi-o amintea el. Faptul acesta nu făcea decât să amplifice teama care-l stăpânea, dar acum era convins că, în cele din urmă, aveau să se simtă minunat împreună.

— În fiecare după-amiază, la ora patru, eu şi fetele mele ne aşezăm aici şi ne uităm la *Marianna*, a spus Turgut Bey, cu o expresie care trăda o oarecare sfială, dar care sugera, totodată, că nu dădea socoteală nimănui.

Marianna era un serial melodramatic mexican difuzat de cinci ori pe săptămână de un important canal de televiziune istanbulez şi se bucura de o mare popularitate. Marianna, tânăra scundă, cu ochi mari şi verzi, simpatică şi vioaie, care dădea titlul serialului, era o fată sărmană, din clasa de jos a societăţii, deşi avea faţa albă ca laptele. Când se confrunta cu situaţii dificile, cu învinuiri nedrepte, cu iubiri neîmpărtăşite ori cu neînţelegeri, telespectatorul îşi aducea bine aminte de viaţa împovărată de lipsuri, de singurătatea Mariannei, cu pletele ei lungi şi chipul neprihănit, iar în asemenea împrejurări Turgut Bey şi fiicele lui, care stăteau pe canapea vârâţi unii în alţii, ca nişte pisoi, se îmbrăţişau strâns, pentru ca apoi capetele fetelor să se rezeme pe pieptul ori pe umărul părintelui lor şi fiecare dintre ei să verse două-trei lacrimi. Jenat de faptul că se vădea atât de pasionat de un serial melodramatic, Turgut Bey sublinia din când în când sărăcia Mariannei şi mizeria care domnea în Mexic, afirma că fata aceea lupta de una singură împotriva capitaliştilor şi, eventual, rostea către ecran „ţine-te bine, copila mea, căci vin întăriri de la Kars". În astfel de momente, fetele lui zâmbeau uşor, cu ochii în lacrimi.

Când a început serialul, în colţul buzelor lui Ka şi-a făcut apariţia un zâmbet. A priceput însă, când li s-au întâlnit privirile, că Ipek nu era încântată de acest lucru, aşa că s-a încruntat.

În timpul primei pauze publicitare, i-a dezvăluit lui Turgut Bey, grăbit şi încrezător, planul legat de comunicatul comun

şi, în scurt timp, a izbutit să-i trezească interesul. Turgut Bey era mulţumit mai ales de faptul că i se acorda importanţă. A întrebat cine avusese ideea proclamaţiei comune şi cum ajunsese să-i fie invocat numele.

Ka i-a spus că el fusese cel care luase acea decizie la faţa locului, în lumina discuţiilor pe care le avusese anterior cu gazetarii democraţi din Germania. Turgut Bey a întrebat ce tiraj avea *Frankfurter Rundschau* şi dacă Hans Hansen era sau nu un „umanist". Dorind să-l pregătească pentru ceea ce avea să urmeze, Ka i-a vorbit despre Lacivert ca despre un habotnic periculos, care intuise însemnătatea calităţii de democrat. Turgut Bey nici nu l-a luat însă în seamă, ci a afirmat că ataşamentul faţă de religie nu era decât o consecinţă a sărăciei şi a precizat în treacăt că, deşi nu credea în cauza fetei lui şi a prietenelor acesteia, le respecta opţiunea. A explicat că, în acelaşi spirit, îl respecta pe tânărul naţionalist kurd – indiferent cine va fi fost el – şi că, dacă ar fi fost şi el un tânăr kurd din Kars, ar fi devenit şi el naţionalist, ca reacţie la ceea ce se petrecea. Parcă ar fi trăit unul dintre momentele acelea de efuziune în care-şi oferea sprijinul Mariannei.

– Este o greşeală să declari asta în gura mare, dar eu sunt împotriva puciurilor, a spus el, emoţionat.

Ka l-a liniştit, precizând că proclamaţia urma să fie difuzată, de fapt, în întreaga Turcie. Apoi i-a dezvăluit că reuniunea respectivă nu se putea realiza în condiţii de siguranţă decât într-o încăpere părăginită de la ultimul etaj al hotelului Asia, în care se putea pătrunde discret printr-o curte de trecere, ieşind pe uşa din dos a pasajului şi intrând tot pe uşa din dos a prăvăliei din imediata vecinătate a acestuia.

– Trebuie să arătăm lumii că în Turcia există democraţi adevăraţi, i-a răspuns Turgut Bey.

Îşi rostise concluzia în grabă, pentru că tocmai se relua serialul. A întrebat, uitându-se la ceas, înainte ca Marianna să-şi facă apariţia pe ecran:

– Unde e Kadife?

Ka s-a uitat şi el în tăcere la *Marianna*, alături de tată şi fiică.

La un moment dat, Marianna a urcat nişte scări, mistuită de suferinţa dragostei, şi, după ce s-a asigurat că n-o vedea nimeni, şi-a îmbrăţişat iubitul. Nu s-au sărutat, dar au făcut

un lucru care l-a impresionat nespus pe Ka: s-au strâns în braţe din răsputeri. În tăcerea care a durat vreme îndelungată, Ka şi-a dat seama că întregul oraş – casnicele şi bărbaţii lor, reveniţi acasă din târg, fetele de gimnaziu şi bătrânii ieşiţi la pensie – se uita la serial, că nu doar ulițele Karsului, ci străzile din întreaga Turcie erau pustii ca-n palmă din pricina filmului şi a avut revelaţia faptului că viaţa sterilă pe care o ducea, departe de sensibilităţile născute de acel serial, în virtutea sarcasmului intelectual, a necazurilor politice şi a pretenţiilor sale de superioritate culturală se datora doar propriei neghiobii. Era convins că, în acele momente, Lacivert şi Kadife se cuibăriseră într-un cotlon, după ce făcuseră dragoste, şi urmăreau înduioşaţi *Marianna*, stând unul în braţele altuia.

Când Marianna i-a spus iubitului ei „am aşteptat ziua de astăzi toată viaţa", Ka a avut sentimentul că acele cuvinte nu-i reflectau întâmplător gândurile. S-a străduit să prindă privirea lui Ipek. Iubita lui se lăsase de bunăvoie pradă sentimentelor pe care i le oferea serialul, stând cu capul sprijinit de pieptul tatălui ei şi cu ochii mari, împăienjeniţi de melancolie şi dragoste, aţintiţi asupra ecranului.

– Totuşi, sunt foarte îngrijorată, a spus iubitul Mariannei, cu chipul lui atrăgător şi pur. Familia mea nu ne va permite să rămânem împreună.

– Atâta vreme cât ne iubim, nu trebuie să ne temem de nimic, a spus Marianna cea optimistă.

– Fata mea, ăsta este adevăratul tău duşman! a intervenit Turgut Bey.

– Vreau să mă iubeşti fără urmă de teamă, a spus Marianna.

Ka a izbutit să întâlnească privirea lui Ipek uitându-se la ea cu insistenţă, dar femeia şi-a ferit îndată ochii. În pauza publicitară, s-a întors spre tatăl ei:

– Dragă tată, a spus ea. După mine, este periculos să te duci la hotelul Asia.

– Nu-ţi face griji, a spus Turgut Bey.

– Dumneata spuneai că ori de câte ori ieşi din casă aici, la Kars, ai parte numai de ghinioane.

– Da, dar dacă nu m-aş duce, ar trebui să o fac din principiu, nu pentru că m-aş teme, a spus Turgut Bey. – S-a întors spre Ka. – Întrebarea este următoarea: în ce trebuie să cred

mai întâi, în calitate de comunist, de modernist, de adept al laicismului, de democrat, de patriot – în iluminare sau în voința poporului? Dacă e să cred până la capăt în iluminare și în occidentalizare, trebuie să sprijin acest puci îndreptat împotriva habotnicilor. Dacă nu, dacă voința poporului este suverană și dacă eu continui să fiu un democrat pur, trebuie să mă duc și să semnez comunicatul. Dumneata în care dintre aceste opțiuni crezi?

– Fiți alături de cei asupriți și duceți-vă să semnați comunicatul! a spus Ka.

– Nu ajunge să fii asuprit, mai trebuie să ai și dreptate. Or, cei mai mulți dintre cei asupriți n-au dreptate, așa încât sfârșesc prin a deveni absurzi. În ce să credem?

– El nu crede în nimic, a spus Ipek.

– Toți cred în ceva, a spus Turgut Bey. Spuneți-mi, vă rog, ce gândiți.

Ka s-a străduit să-i explice că, dacă-și punea semnătura pe comunicat, în Kars avea să fie ceva mai multă democrație. Simțea acum, neliniștit, că era foarte probabil ca Ipek să nu dorească să vină cu el la Frankfurt și se temea că nu va fi suficient de stăpân pe el pentru a-l convinge pe Turgut Bey să părăsească hotelul. A încercat, de asemenea, acel sentiment înălțător de libertate pe care ți-l poate da faptul că rostești lucruri în care crezi fără a crede nicidecum în ele. În vreme ce îngăima banalități în sprijinul comunicatului, al democrației, al drepturilor omului, a văzut în ochii lui Ipek o lumină care demonstra că nu era deloc convinsă de spusele lui. Nu era vorba însă de o sclipire care sugera că-l blama, că era înclinată să-i facă morală; dimpotrivă, era o lucire plină de senzualitate, atâtătoare. „Știu că spui toate aceste minciuni pentru că mă dorești pe mine", îi transmitea ea. Prin urmare, Ka a ajuns la concluzia că, îndată după descoperirea privitoare la însemnătatea sensibilității melodramatice, mai aflase un mare adevăr, pe care nu-l pricepuse niciodată până atunci: anume, că până și bărbații care nu cred decât în dragoste pot fi socotiți foarte atrăgători de către unele femei... Sub impulsul acestei noi descoperiri a ținut un lung discurs despre drepturile omului, despre libertatea de opinie, despre democrație și despre alte lucruri asemănătoare. În vreme ce relua afirmațiile despre drepturile omului, care ajunseseră

să se demonetizeze din cauză că erau repetate neîncetat de către o seamă de intelectuali europeni, uşor stupizi din pricina excesului de bune intenţii, şi de către imitatorii lor turci, a privit-o pe Ipek drept în ochi.

– Aveţi dreptate, a spus Turgut Bey, când s-au isprăvit reclamele. Unde o fi Kadife?

Când s-a reluat filmul, Turgut Bey nu mai avea stare; voia, pe de o parte, să se ducă la hotelul Asia, dar pe de altă parte era copleşit de teamă. În vreme ce se uita la *Marianna*, a vorbit îndelung, cu melancolia unui bătrân rătăcit printre fantezii şi amintiri, despre aventurile sale politice de tinereţe, despre teama de a nu înfunda puşcăria, despre responsabilitatea umană. Ka şi-a dat seama că Ipek îi purta, pe de o parte, pică pentru că-l atrăsese pe tatăl ei în această nelinişte şi această spaimă, dar pe de altă parte îl admira pentru că izbutise să-l convingă. N-a luat seama la faptul că-şi ferea privirile, după cum n-a fost afectat nici la sfârşitul serialului, când şi-a îmbrăţişat părintele şi i-a spus: „Nu te duce dacă nu vrei – ai suferit destul pentru alţii".

Ka a zărit o umbră pe chipul ei, dar tocmai îi venise în minte o altă poezie, învăluită într-o atmosferă fericită. S-a aşezat fără zgomot pe un scaun aflat lângă uşa bucătăriei, acolo unde stătuse ceva mai devreme Zahide Hanım în timp ce se uita la *Marianna* şi vărsa lacrimi pentru soarta ei, şi şi-a aşternut, optimist, versurile pe hârtie.

Pe când Ka îşi desăvârşea poezia, pe care avea s-o intituleze, mult mai târziu, poate şi în bătaie de joc, „Am să fiu fericit", Kadife a dat buzna în cameră, fără să-l vadă. Turgut Bey a ţâşnit de la locul lui, a îmbrăţişat-o, a sărutat-o şi a întrebat-o unde fusese şi de ce-i erau mâinile atât de reci. Din ochi i s-a prelins o lacrimă. Kadife a spus că fusese la Hande. Cum nu plecase la timp, rămăsese acolo să se uite la *Marianna* până la sfârşit, nedorind să piardă episodul.

– Cum e fata noastră? a întrebat Turgut Bey (se referea la Marianna), apoi, fără a mai asculta răspunsul lui Kadife, a trecut îndată la celălalt subiect care-i luase în stăpânire tot trupul, ca un soi de neastâmpăr, şi a înşirat repede ceea ce-i spusese Ka.

Kadife nu numai că s-a comportat de parcă ar fi auzit pentru prima oară povestea cu pricina, dar s-a şi prefăcut foarte mirată să-l vadă pe Ka în celălalt capăt al încăperii.

– Mă bucur foarte mult să vă văd aici, a spus ea, străduindu-se să-şi pună din nou baticul pe cap, dar înainte de a fi apucat să o facă, s-a aşezat lângă tatăl ei şi a început să-i dea tot soiul de sfaturi.

Uluiala pe care o afişa Kadife era atât de grăitoare, încât mai apoi, când s-a apucat să-l convingă pe tatăl ei să semneze comunicatul şi să se ducă la reuniune, Ka a chibzuit că juca teatru şi faţă de el. Cum şi Lacivert îşi dorea ca acel document să sfârşească prin a fi difuzat în străinătate, bănuiala lui putea fi întemeiată, însă Ka şi-a dat seama, după teama pe care o citea pe chipul lui Ipek, că la mijloc mai era şi un alt motiv.

– Am să vin şi eu cu dumneata la hotelul Asia, tată, a spus Kadife.

– Nu vreau sub nici o formă să dai de necaz din cauza mea, a spus Turgut Bey, cu o expresie deprinsă din serialele pe care le urmăreau, ca şi din romanele pe care le citeau cândva împreună.

– Dragă tată, e posibil ca, amestecându-te în afacerea asta, să te expui unui pericol inutil, a spus Ipek.

Ka a intuit că, în vreme ce i se adresa tatălui ei, Ipek îi transmitea şi lui un mesaj, că, de fapt, la fel ca toţi cei din încăpere, lansa mereu cuvinte lesne de răstălmăcit şi că privirile ei, care ba lunecau în lături, ba îl fixau cu intensitate, erau menite să sublinieze tocmai această ambiguitate. Abia mult mai târziu avea să-şi dea seama că toate persoanele pe care le întâlnise la Kars – exceptându-l pe Necip – vorbeau echivoc, armonizându-se instinctiv, şi avea să se întrebe dacă faptul acesta se lega de sărăcie, de spaime, de singurătate sau de simplitatea existenţei. Ka observa că atunci când spunea „tată dragă, nu te duce!", Ipek îl aţâţa, de fapt, pe el, în vreme ce Kadife se referea la comunicat şi la afecţiunea pe care i-o purta tatălui ei, dar de fapt îşi exprima dragostea faţă de Lacivert.

Aşa a ajuns să se lanseze în ceea ce avea să numească mai târziu „cel mai profund ambiguu discurs din viaţa mea". Simţea din răsputeri că dacă nu-l convingea atunci pe Turgut Bey să se lase dus din hotel, n-avea să se mai poată culca niciodată cu Ipek; o citea în ochii ei sfidători şi chibzuia că acela era ultimul său prilej de a fi fericit pe lume. Când a deschis gura, a intuit repede că gândurile şi cuvintele de care avea nevoie

pentru a-l convinge pe Turgut Bey erau tocmai cele care deschiseseră calea irosirii propriei sale existenţe. Iar faptul acesta i-a trezit dorinţa de a răzbuna idealurile de stânga pe care le susţinuse în tinereţe şi pe care era pe punctul de a le uita, fără ca măcar să realizeze acest lucru. De cum s-a apucat să invoce, pentru a-l determina pe Turgut Bey să părăsească hotelul, necesitatea de a face ceva pentru ceilalţi, sentimentul de responsabilitate faţă de mizeria şi de suferinţele ţării, drumul spre modernizare şi un vag sentiment de solidaritate, a fost cuprins de o sinceritate neaşteptată. Şi-a amintit de efuziunile stângiste ale anilor de început, de hotărârea de a nu deveni un burghez turc oarecare, dezgustător, aidoma celorlalţi, de faptul că tânjea să-şi petreacă zilele printre cărţi şi idei. Aşa s-a pomenit repetând în faţa acestuia, cu exuberanţa unui tânăr de douăzeci de ani, ideile care-o amărâseră pe mama lui, ce nu fusese de acord, pe bună dreptate, să-şi vadă fiul poet, şi care-i ruinaseră mai apoi viaţa, aducându-i în cele din urmă exilul într-o gaură de şoarece din Frankfurt. Simţea, totodată, că înverşunarea din cuvintele lui însemna, pentru Ipek, „vreau să fac dragoste cu tine cu aceeaşi înverşunare". Chibzuia că baliverne acelea stângiste în numele cărora îşi smintise tot rostul aveau să fie, în fine, de folos la ceva şi că, graţie lor, avea să facă dragoste cu Ipek, iar asta tocmai atunci când nu mai credea deloc în ele, socotind că cea mai mare fericire pe lume este să ţii în braţe o fată frumoasă şi deşteaptă şi să scrii poezie, departe de toţi.

Turgut Bey a spus că avea să se ducă „neîntârziat" la reuniunea de la hotelul Asia. S-a retras în camera lui, însoţit de Kadife, ca să se îmbrace şi să se pregătească.

Ka s-a apropiat de Ipek, care stătea în acelaşi loc ca mai devreme, atunci când se uita cu tatăl ei la televizor. Şedea de parcă ar fi continuat să se sprijine de umărul acestuia.

— Te aştept în camera mea, a şoptit Ka.

— Mă iubeşti? a întrebat Ipek.

— Te iubesc foarte mult.

— E adevărat?

— Foarte adevărat.

Au tăcut o vreme. Ka s-a uitat pe fereastră, urmărindu-i privirea. Începuse iar să ningă. Lampa de pe stradă, aflată chiar

în dreptul hotelului, se aprinsese și, în ciuda faptului că lumina fulgii mari de zăpadă, lăsa impresia că ardea zadarnic, deoarece afară nu se întunecase de tot.

– Tu urcă în camera ta. Eu o să vin după ce pleacă ei, a spus Ipek.

28

Ce deosebeşte suferinţa aşteptării de dragoste

KA ŞI IPEK ÎN CAMERA DE HOTEL

Ipek n-a venit însă imediat. Iar întârzierea ei a fost unul dintre cele mai mari chinuri îndurate vreodată de Ka. Şi-a amintit că se temea să se îndrăgostească tocmai din pricina suferinţei nimicitoare pe care i-o producea aşteptarea. De îndată ce a urcat în camera lui, s-a aruncat pe pat, apoi s-a ridicat imediat, s-a aranjat, s-a spălat pe mâini, a simţit că-i fugea tot sângele din braţe, din colţul buzelor, s-a pieptănat cu mâini tremurânde, apoi, uitându-se la imaginea sa reflectată în fereastră, şi-a ciufulit iar părul cu mâna, şi, văzând că toate aceste gesturi nu duraseră decât foarte puţin, a început să se uite pe fereastră, îngrozit.

Trebuia să-i vadă mai întâi plecând pe Turgut Bey şi pe Kadife. Poate că şi plecaseră deja, când se dusese el la toaletă. Dar dacă ieşiseră tocmai în acel răstimp, ar fi trebuit ca Ipek să fi venit deja. Sau poate că Ipek tocmai se pregătea, tacticoasă, parfumându-se şi fardându-se în camera pe care o văzuse el cu o seară înainte. Cât de mult greşea irosind astfel timpul pe care l-ar fi putut petrece împreună! Ştia, oare, cât de mult o iubea? Nimic nu merita o suferinţă atât de greu de îndurat ca aşteptarea din acele clipe; urma să i-o spună de îndată ce avea să vină, dar, oare, avea să vină? Cu fiecare secundă care trecea, era tot mai convins că Ipek se răzgândise în ultima clipă şi că nu va mai apărea.

A văzut cum se apropia de hotel o trăsură, cum Turgut Bey, care mergea sprijinindu-se de Kadife, urca în ea cu ajutorul lui Zahide Hanım şi al lui Cavit, băiatul de la recepţie, şi cum

erau trase bucăţile de muşama răsfrânte peste marginile acesteia. Trăsura nu s-a urnit însă din loc. A stat aşa, încremenită, în vreme ce fulgii de zăpadă, care păreau şi mai mari la lumina lămpii de pe stradă, se adunau cu repeziciune pe tenda ei. Ka avea sentimentul că până şi timpul încremenise şi că urma să-şi piardă minţile. În vremea aceasta, Zahide a venit în fugă şi a întins ceva spre interiorul trăsurii – un lucru pe care el n-avea cum să-l vadă. Când trăsura s-a pus în mişcare, inima lui Ka s-a pornit să bată cu repeziciune.

Ipek însă tot n-a venit.

Ce deosebeşte suferinţa aşteptării de dragoste? La fel ca dragostea, suferinţa aşteptării începea undeva între partea de sus a stomacului şi muşchii pântecului, pentru ca din acest focar să se răspândească şi să-i ia în stăpânire pieptul, coapsele şi fruntea şi să-i răspândească un soi de amorţeală în tot trupul. A încercat să ghicească, după zgomotele interioare ale hotelului, ce anume făcea Ipek în clipa aceea. A avut impresia că o femeie care trecea pe stradă şi care nu semăna deloc cu ea era Ipek. Ce frumos ningea! Ce plăcut era să uiţi, pentru o clipă, de aşteptare! Tot aşa îl durea burta şi tot aşa îşi dorea să moară şi în copilărie, când erau duşi jos, la cantina şcolii, ca să li se facă vaccin şi când aştepta la rând, cu mâneca suflecată, înconjurat de mirosul de tinctură de iod şi de friptură. Îşi dorea să moară acasă, în camera lui. Îşi dorea să se afle în nenorocita lui de cameră de la Frankfurt. Cât de mult greşise venind la Kars! Acum nu-i mai venea în minte nici o poezie. De atâta suferinţă, nu putea contempla nici măcar ninsoarea care se cernea peste strada pustie. Cu toate acestea, era plăcut să stai în faţa ferestrei, la căldură, în timp ce afară ningea; era mai bine decât să mori, pentru că dacă nu venea Ipek, putea să şi moară.

S-a întrerupt curentul electric.

A văzut în asta un semn adresat lui. Era posibil ca Ipek să nu fi venit pentru că ştia că urma să se întrerupă lumina. Ochii lui căutau o mişcare oricât de slabă pe strada întunecată, îngropată-n zăpadă, ca să-i treacă mai repede timpul. Ceva care să explice întârzierea lui Ipek. A văzut un camion, era oare un camion militar, nu, nu era decât o nălucire, la fel ca şi zgomotele pe care le auzea pe scări. N-avea să vină nimeni. S-a retras

de la fereastră şi s-a aruncat pe pat, cu faţa în sus. Durerea din stomac se transformase acum într-o suferinţă intensă şi profundă, într-o neputinţă plină de regrete. S-a gândit că toată existenţa lui se scursese în van şi că urma să moară acolo, de nefericire şi singurătate. Nu avea să mai găsească în el nici măcar puterea de a se întoarce în gaura aceea minusculă de şoarece de la Frankfurt. Ceea ce îl făcea să sufere, ceea ce îl răvăşea nu era atât faptul că se simţea nespus de nefericit, cât ideea că, dacă ar fi avut ceva mai multă minte, ar fi cunoscut mai multă fericire în viaţă. Mai înfricoşător era faptul că nimeni nu remarca nefericirea şi singurătatea în care se zbătea. Dacă ar fi observat toate aceste lucruri, Ipek ar fi venit sus fără să-l lase să aştepte o clipă. Dacă ar fi văzut în ce stare se afla, mama lui ar fi fost singura fiinţă de pe lume care s-ar fi necăjit nespus, aşa că l-ar fi mângâiat pe cap şi l-ar fi alinat. Prin ferestrele camerei, de cercevelele cărora atârnau ţurţuri de gheaţă, se zăreau luminile palide ale Karsului şi culoarea portocalie ce răzbătea din case. Şi-a dorit să ningă cu aceeaşi intensitate zile şi luni întregi, pentru ca zăpada să acopere oraşul şi să nu-l mai poată găsi nimeni, iar el să adoarmă în patul acela şi să se trezească într-o dimineaţă însorită alături de mama lui.

Cineva a bătut la uşă. „E cineva de la bucătărie", s-a gândit Ka. A ţâşnit însă din pat şi a deschis uşa, simţind prezenţa lui Ipek în întuneric.

— Unde ai fost?

— Am întârziat?

Dar Ka parcă nici n-a auzit-o. A îmbrăţişat-o repede, din răsputeri; şi-a strecurat capul în găoacea formată de gâtul şi de părul ei; a rămas aşa, nemişcat. Era atât de fericit, încât chinul aşteptării i s-a părut deodată absurd. Cu toate acestea, suferinţa îl sleise şi, de aceea, era incapabil să se simtă atât de exuberant pe cât ar fi trebuit. I-a cerut socoteală lui Ipek si s-a plâns că întârziase, deşi ştia foarte bine că greşea. Ipek i-a spus însă că venise de îndată ce plecase tatăl ei: aa, da, coborâse în bucătărie şi-i spusese lui Zahide una-alta în legătură cu masa de seară, dar asta nu durase mai mult de un minut, aşa că nici măcar nu-i trecuse prin minte că îl făcea pe Ka s-o aştepte. Ka a simţit astfel, încă de la începutul relaţiei lor, că el era cel dominat în echilibrul de forţe dintre ei, ceea ce demonstra că

era mai pătimaş şi mai vulnerabil. Faptul că-i tăinuia suferinţa pe care-o îndurase, pentru că era înspăimântat de propria-i slăbiciune, îl făcea să pară nesincer. Or, nu-şi dorise el oare să se îndrăgostească pentru a putea împărtăşi totul cu cineva? Oare dragostea nu însemna, de fapt, dorinţa de a putea rosti totul? I-a dezvăluit într-o clipă lui Ipek, mânat de avântul confesiunii, toată această înlănţuire de gânduri.

– Uită acum de toate astea! a spus Ipek. Am venit să fac dragoste cu tine.

S-au sărutat şi s-au rostogolit pe pat, cu o încetineală care i-a plăcut nespus de mult lui Ka. Pentru el, care nu atinsese nici o femeie de patru ani, era momentul unei fericiri miraculoase. De aceea, clipa pe care o trăia nu era atât plină de abandon în faţa plăcerilor trupeşti, cât încărcată de gânduri privitoare la însăşi frumuseţea ei. Aşa cum i se întâmplase în timpul experienţelor sexuale ale primei tinereţi, nu se gândea atât la faptul că făcea dragoste, cât la faptul că el era cel care făcea dragoste. Gândul acesta l-a apărat, la început, de o emoţie năvalnică. Deodată, prin faţa ochilor săi au prins să se perinde cu repeziciune, însufleţite de o raţiune poetică a cărei taină n-a izbutit s-o desluşească, unele amănunte din filmele porno pe care le urmărea cu pasiune la Frankfurt. Nu era vorba însă de a-şi imagina asemenea scene pentru a se excita în timp ce făcea dragoste, ci, dimpotrivă, avea impresia că nu făcea decât să celebreze prilejul de a fi devenit, în cele din urmă, parte a acelor imagini care se derulau în mintea lui sub forma unei fantezii fără sfârşit. Din acest motiv, avea sentimentul că emoţia vie pe care o trăia nu era îndreptată atât spre Ipek, cât spre o femeie din filmele porno care dăinuia în imaginaţia sa şi spre miracolul prezenţei ei acolo, în pat. Abia o remarca pe Ipek în vreme ce-i scotea hainele, trăgând de ele din răsputeri, ba chiar vădind o grosolănie şi o stângăcie uşor sălbatice. Ipek avea sâni mari, iar pielea din jurul umerilor şi al gâtului ei era minunat de moale şi răspândea o mireasmă ciudată, străină. A privit-o la lumina zăpezii, care răzbătea de afară, şi s-a înspăimântat de ochii ei: păreau foarte siguri de sine, iar el se temea, printre altele, să nu afle că Ipek nu era destul de fragilă. De aceea a tras-o de păr, iar atunci când a constatat că îi făcea plăcere, a tras-o şi mai tare, a forţat-o să facă lucruri pe

potriva imaginilor din filmele pe care le purta în minte şi s-a comportat dur, aţâţat de muzica unui instinct neaşteptat. Când a intuit că şi ea încerca aceeaşi delectare, sentimentul de biruinţă din sufletul lui s-a preschimbat într-un soi de simţământ fratern. A îmbrăţişat-o cu toată puterea, de parcă n-ar fi vrut să se apere doar pe sine, ci şi pe ea de mizeria Karsului. Ajungând însă la concluzia că nu i se răspundea pe măsură, s-a îndepărtat. În vremea aceasta, o parte a minţii sale măsura, cu un echilibru la care nu se aşteptase nicidecum din partea sa, armonia şi evoluţia acrobaticii sexuale în care se avântase. Aşa încât, într-un moment de luciditate în care se detaşase apreciabil de Ipek, s-a apropiat cu patimă de femeia din ea şi a dorit să-i provoace durere. Potrivit unor notiţe scrise de mâna lui Ka cu privire la această partidă de dragoste – notiţe pe care am socotit de cuviinţă să le aduc la cunoştinţa cititorilor mei –, din acel moment s-au apropiat cu frenezie unul de altul şi s-au desprins simţitor de restul lumii. Tot potrivit notiţelor lui Ka, către sfârşitul acelor clipe de dragoste, Ipek a scos un ţipăt uşor, iar Ka s-a gândit, cu acel cotlon al minţii sale întotdeauna receptiv la paranoia şi la spaimă, că de aceea i se dăduse de la bun început camera în care stătea, aflată în cel mai ferit ungher al hotelului, şi a simţit totodată, însingurat, că le plăcuse să se rănească unul pe celălalt. În acest răstimp, coridorul şi camera izolată în care se aflau s-au desprins, în mintea lui, de hotel şi şi-au găsit locul într-o mahala îndepărtată din Karsul pustiu. Iar în oraşul acela pustiu ca-n palmă, care te ducea cu gândul la tăcerea de la sfârşitul lumii, ningea.

Au stat multă vreme în pat şi s-au uitat la ninsoarea de afară, fără să scoată o vorbă. Uneori, Ka zărea zăpada care se cernea afară oglindindu-se în ochii lui Ipek.

29

Ceea ce-mi lipseşte

LA FRANKFURT

M-am dus în micul apartament în care şi-a petrecut ultimii opt ani din viaţă la patru ani de la călătoria la Kars şi la patruzeci şi două de zile de la moartea lui. Era o zi cu ninsoare, cu ploaie, cu vânt din luna februarie. Frankfurtul, unde am ajuns după ce plecasem de dimineaţă cu avionul de la Istanbul, mi s-a părut chiar mai insipid decât în cărţile poştale pe care mi le trimitea Ka de şaisprezece ani de zile. Dincolo de maşinile care treceau în mare viteză, de tramvaiele care acum apăreau, acum se făceau nevăzute, ca nişte năluci, şi de casnicele care păşeau grăbite, cu umbrele în mâini, străzile erau pustii ca-n palmă. Vremea era atât de închisă şi de mohorâtă, încât luminile galbene, fără viaţă ale lămpilor de pe stradă erau aprinse în miezul zilei.

Cu toate acestea, am fost fericit să descopăr în jurul gării centrale aflate în apropiere, pe trotuarele care găzduiau prăvăliile vânzătorilor de *kebab* şi de îngheţată, birourile de voiaj şi sex-shopurile, acea energie inepuizabilă care asigura supravieţuirea marilor oraşe. După ce m-am cazat la hotel şi după ce am vorbit la telefon cu tânărul turco-german pasionat de literatură care mă invitase să susţin o conferinţă la o casă de cultură, răspunzând astfel dorinţei mele, m-am întâlnit cu Tarkut Ölçün, la cafeneaua italiană din gară. Obţinusem numărul lui de telefon de la sora lui Ka, aflată la Istanbul. Bărbatul acela obosit şi de bună-credinţă, care avea în jur de şaizeci de ani, îl cunoscuse cel mai îndeaproape pe Ka, în anii petrecuţi de acesta la Frankfurt. În timpul anchetei declanşate la moartea lui Ka, oferise informaţii poliţiei, telefonase la Istanbul şi intrase

în legătură cu familia, ajutase la repatrierea trupului său. Pe vremea aceea mă gândeam că ciornele volumului de poezie pe care Ka susținea că îl isprăvise abia la patru ani de la revenirea de la Kars se găseau printre lucrurile lui din Germania, așa că îi întrebasem pe tatăl și pe sora lui ce se petrecuse cu obiectele pe care le lăsase în urmă. Aceștia mi-au spus că nu aveau destulă putere să se ducă atunci în Germania și m-au rugat pe mine să strâng ceea ce mai rămăsese de la el și să eliberez apartamentul.

Tarkut Ölçün făcea parte din primul val de imigranți ajunși la Frankfurt la începutul anilor '60. Fusese ani de zile profesor și consilier pe la fundațiile și asociațiile de binefacere ale turcilor. Avea doi copii, o fată și un băiat, despre care se mândrea că se născuseră în Germania și că-i dăduse la universitate și ale căror fotografii mi le-a arătat imediat; beneficia de o poziție respectată printre turcii de la Frankfurt, dar chiar și pe fața lui am remarcat acea singurătate neasemuită și acel sentiment de înfrângere pe care-l observasem la turcii din prima generație și la exilații politici care trăiau în Germania.

Tarkut Ölçün mi-a arătat mai întâi mica geantă de voiaj pe care o avea Ka asupra sa în momentul în care fusese împușcat. Poliția i-o dăduse pe semnătură. Am deschis-o îndată și am răscolit prin ea cu aviditate. Am descoperit pijamaua pe care și-o luase Ka din Nișantași cu optsprezece ani în urmă, un pulover verde, trusa de ras și periuța de dinți, un ciorap și lenjerie de corp curată, precum și revistele literare pe care i le trimiteam eu de la Istanbul, nu însă și caietul verde cu poezii.

Mai apoi, în vreme ce ne beam cafeaua și-i urmăream din priviri pe doi turci în vârstă care curățau pe jos cu mopul, vorbind între ei și râzând în mijlocul mulțimii din gară, mi-a spus:

— Orhan Bey, Ka, prietenul dumneavoastră, era un singuratic. Nimeni din Frankfurt, și aici mă includ și pe mine, nu știa prea bine cu ce se îndeletnicea.

Cu toate acestea, mi-a promis să-mi povestească tot ceea ce știa despre el.

Mai întâi, am trecut printre clădirile fabricii din spatele gării, veche de o sută de ani, și fosta cazarmă militară și ne-am îndreptat spre casa din apropiere de Gutleutstrasse, în care locuise Ka în ultimii optsprezece ani. N-am reușit să dăm de proprietăreasă,

care ar fi trebuit să ne deschidă atât poarta exterioară a blocului, ce dădea spre o piaţetă şi spre un spaţiu de joacă pentru copii, cât şi uşa apartamentului lui Ka. În vreme ce aşteptam, în lapoviţă, să ni se descuie poarta veche, cu vopseaua scorojită, am aruncat o privire spre parcul mic şi neîngrijit despre care îmi povestea Ka în scrisori şi în rarele noastre conversaţii telefonice (nu-i plăcea să vorbească la telefon cu Turcia, deoarece socotea, pradă unei suspiciuni paranoice, că îi erau ascultate convorbirile), spre băcănia aflată pe o latură a acestuia, spre vitrina întunecată a prăvăliei din faţa noastră, unde se vindeau băuturi şi ziare, de parcă ar fi fost vorba de propriile mele amintiri. Pe băncile pe care obişnuia să şadă Ka în serile calde de vară, bând bere cu muncitorii italieni şi iugoslavi, chiar lângă leagănele şi scrânciobурile din parcul destinat copiilor, se depusese acum un deget de zăpadă.

Ne-am îndreptat spre piaţa gării, urmând drumul pe care îl parcurgea Ka în fiecare dimineaţă pentru a se duce la biblioteca municipală. Aşa cum făcea Ka, încântat să se amestece printre muncitori grăbiţi care se duceau la treabă, am intrat pe una dintre porţile gării, am trecut prin bazarul subteran, prin faţa sex-shopurilor, a prăvăliilor cu articole turistice, a cofetăriilor şi a farmaciilor de pe Kaiserstrasse şi am mers pe jos până la Piaţa Hauptwache, urmând linia tramvaiului. În vreme ce se saluta cu câţiva turci şi kurzi pe care-i văzuse în faţa dughenelor cu *kebab* şi a magazinelor cu legume-fructe, Tarkut Ölçün mi-a povestit că oamenii aceia i se adresau lui Ka, pe care-l vedeau trecând pe acolo în fiecare dimineaţă, la aceeaşi oră, în drum spre Biblioteca Municipală, cu „bună dimineaţa, domnule profesor". Mi-a arătat, pentru că-l întrebasem mai înainte, magazinul universal care se găsea pe o latură a pieţei: Kaufhof. I-am spus că de acolo îşi cumpărase Ka paltonul pe care-l purta la Kars, dar am respins propunerea lui de a intra, pentru a-l vizita.

Biblioteca Municipală din Frankfurt, unde se ducea Ka în fiecare dimineaţă, funcţiona într-o clădire modernă şi impersonală. În ea se aflau vizitatori tipici pentru asemenea biblioteci: casnice, bătrâni care încercau să-şi omoare vremea, şomeri, vreo doi-trei turci şi arabi, elevi care chicoteau ori râdeau în vreme ce-şi făceau temele, precum şi fideli ai unor astfel de

locuri, cu alte cuvinte obezi, handicapaţi, nebuni şi oligofreni. Un tânăr căruia îi curgea saliva din gură a ridicat capul de pe pagina cărţii ilustrate la care se uita şi a scos limba la mine. L-am instalat pe ghidul meu, care se plictisea printre cărţi, în cafeneaua de la parter, apoi m-am dus la rafturile cu volume de poezie în limba engleză şi am căutat numele prietenului meu în fişele de împrumut strecurate în interiorul copertei a patra: Auden, Browning, Coleridge... Ori de câte ori dădeam peste semnătura lui Ka, lăcrimam de duioşie pentru prietenul meu, care îşi petrecuse viaţa în acea bibliotecă.

Mi-am întrerupt brusc investigaţia care îmi stârnea o intensă melancolie. Am revenit în tăcere pe aceleaşi bulevarde, alături de prietenul meu ghid. Undeva, pe la mijlocul arterei numite Kaiserstrasse, am cotit la stânga, trecând prin faţa unui magazin care purta numele absurd de World Sex Center, şi am luat-o pe Münchenerstrasse, care se afla cu o stradă mai încolo. Am văzut vânzători de legume şi fructe, vânzători de *kebab* şi un coafor pustiu, toate ţinute de turci, înţelesesem de multă vreme ce anume urma să mi se arate; inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, dar stăteam cu ochii aţintiţi asupra portocalelor şi a prazului din dugheana vânzătorului de legume-fructe, asupra unui cerşetor olog de-un picior, asupra farurilor maşinilor, care se reflectau în vitrina sufocantă a hotelului Eden, asupra unui K de neon, de un roz strălucitor, care sclipea în cenuşiul amurgului.

– Aici! a spus Tarkut Ölçün. Exact aici i-au găsit trupul, da!

Am privit caldarâmul umed cu ochii goi. Unul dintre cei doi copii care tocmai o zbughiseră din dugheana negustorului de legume-fructe a trecut prin faţa noastră, călcând pe pietrele ude de pavaj pe care se prăbuşise trupul lui Ka, după ce fusese străpuns de trei gloanţe. Luminile roşii ale unui camion oprit ceva mai în faţă se reflectau pe asfalt. Ka murise înainte de sosirea ambulanţei, după ce se zvârcolise de durere pe caldarâm preţ de câteva minute. Am ridicat o clipă ochii şi am privit peticul de cer pe care-l văzuse el în timp ce murea – un petic îngust de cer care se întrezărea printre lămpile de pe stradă, cablurile electrice şi clădirile vechi, înnegrite de timp, la parterul cărora se găseau prăvălii cu *kebab*, companii de voiaj, un coafor şi o berărie, toate deţinute de turci. Ka fusese împuşcat către ora douăsprezece noaptea. Tarkut Ölçün mi-a spus că, pe la ora aceea, ieşeau la lucru prostituatele, deşi acestea erau

mai degrabă nişte prezenţe izolate în zonă. „Prostituţia" se practica, de fapt, cu o stradă mai sus, pe Kaiserstrasse, însă în nopţile agitate, la sfârşit de săptămână ori când aveau loc diverse târguri, „femeile" mai ajungeau şi pe aici.

– Nu au reuşit să descopere nimic, mi-a spus el, văzând că mă uitam în susul şi în josul străzii, de parcă aş fi fost în căutarea unui indiciu. Poliţia germană nu seamănă cu poliţia turcă, lucrează cum se cuvine.

Când am început însă să cutreier magazinele din jur, m-a ajutat cu neprefăcută afecţiune. Fetele de la coafor l-au recunoscut pe Tarkut Bey şi l-au întrebat cum o mai ducea; sigur că la ora la care se petrecuse crima nu erau acolo – de fapt, nici măcar nu auziseră de acea întâmplare.

– Familiile turceşti nu le învaţă pe fete decât să fie coafeze, mi-a spus el, odată ajunşi în stradă. La Frankfurt sunt sute de coafeze de origine turcă.

În ceea ce-i priveşte pe kurzii din prăvălia de legume-fructe, aceştia erau mai mult decât la curent atât cu crima, cât şi cu ancheta ulterioară a poliţiei. Poate că de aceea nu le făcea prea multă plăcere prezenţa noastră. Chelnerul cu inimă de aur de la Bayram Kebap Haus, care, în noaptea în care se petrecuse incidentul, spre ora douăsprezece, tocmai ştergea mesele melaminate cu aceeaşi cârpă murdară pe care o ţinea şi acum în mână auzise focurile de armă, stătuse o vreme în cumpănă, după care ieşise în stradă şi fusese ultima persoană pe care o văzuse Ka înainte de a se stinge din viaţă.

După ce am ieşit din prăvălia în care se vindea *kebab*, am intrat în primul pasaj care mi-a ieşit în cale, am mers repede şi am ajuns în curtea din spate a unei clădiri cufundate în beznă. Am coborât două etaje pe scări, la îndrumarea lui Tarkut Bey, am pătruns pe o uşă şi ne-am pomenit într-un loc înfricoşător, de mărimea unui hangar, în care se putea deduce că se aflase cândva un depozit. Era o lume subterană, care începea în tainiţele acelei clădiri şi care se întindea până pe trotuarul de vizavi. După covoarele aşternute în mijloc şi după cele cincizeci-şaizeci de persoane care se reuniseră acolo pentru rugăciunea de seară, rezulta că locul acela era folosit drept moschee. De jur împrejur se aflau dughene murdare şi întunecoase, la fel ca în pasajele subterane ale Istanbulului: am văzut o bijuterie care nu avea nici măcar vitrina luminată, un pitic care ţinea o

prăvălie de legume-fructe, o măcelărie foarte solicitată, care se afla chiar alături, şi o băcănie al cărei vânzător se ocupa de televizorul de la cafenea şi vindea, totodată, colaci de cârnaţi. Într-un loc mai ferit, era instalată o tarabă la care se comercializau navete cu suc de fructe adus din Turcia, paste făinoase şi conserve turceşti, cărţi religioase şi o cafenea mai ticsită chiar decât moscheea. Câţiva indivizi care se desprinseseră din droaia de bărbaţi trudiţi ce căscau ochii la un film turcesc ce se transmitea la televizorul din cafenea, într-un fum dens de-l puteai tăia cu cuţitul, se îndreptau spre nişte cişmele alimentate de mai multe butoaie mari de plastic, pentru a-şi face abluţiunea.

– La sărbători şi în zilele de vineri, în locul acesta se adună două mii de oameni, a spus Tarkut Bey. Se revarsă pe scări până în curtea din spate.

Am cumpărat revista *Tebliğ* de la taraba cu reviste şi cărţi, ca să mă aflu şi eu în treabă.

Mai apoi ne-am instalat într-o berărie al cărei stil aducea cu cel al vechilor berării din München şi care se afla chiar deasupra moscheii.

– Acolo este moscheea adepţilor Süleymancı[1], a spus Tarkut Ölçün, arătând în jos. Sunt habotnici, dar nu se lasă antrenaţi în acţiuni teroriste. Nu intră în conflict cu Republica Turcia, aşa cum fac adepţii Viziunii Naţionale[2] sau adepţii lui Cemalettin Kaplan[3].

---

1. Una dintre comunităţile religioase majore din Turcia. Mişcarea, ale cărei baze au fost puse de Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959), s-a implicat în politică în anii 1950, când a sprijinit Partidul Democrat - primul partid de opoziţie din Turcia republicană.
2. În turcă, *Milli Görüş* – manifest publicat în 1975 de Necmettin Erbakan, liderul de mai târziu al Partidului Prosperităţii (întemeiat în 1983). Documentul se referea mai cu seamă la industrializarea şi independenţa economică a Turciei şi preconiza o colaborare mai strânsă cu naţiunile islamice, avertizând totodată asupra tendinţelor asimilaţioniste ale Europei. Se punea, de asemenea, accentul pe educaţia morală şi religioasă a tinerei generaţii. „Viziunea Naţională" avea să devină, în anii următori, cea mai populară mişcare religioasă la nivelul turcilor emigraţi în Occident.
3. Liderul unei mişcări politico-religioase care preconiza transformarea Turciei într-un stat islamic, urmând modelul Revoluţiei islamice din Iran. Emigrat în Germania, a colaborat o vreme cu „Viziunea

Cu toate acestea, trebuie să fi fost stânjenit de suspiciunea care se oglindea în privirile mele, de faptul că răsfoiam revista *Tebliğ* de parcă aş fi fost în căutarea unui indiciu, aşa cum mi-a relatat ceea ce ştia, ceea ce aflase de la poliţie şi din presă cu privire la asasinarea lui Ka.

Cu patruzeci şi două de zile în urmă, în prima zi de sâmbătă a anului, la ora 11:30, Ka se întorsese de la Hamburg, unde participase la o seară de poezie. Îndată după călătoria cu trenul, care durase şase ore, ieşise pe poarta de sud a gării şi, în loc s-o ia pe scurtătură şi să se îndrepte spre locuinţa lui, aflată în apropiere de Gutleutstrasse, o luase în direcţie opusă, intrase pe Kaiserstrasse şi hoinărise vreme de douăzeci şi cinci de minute prin puhoiul de holtei, de turişti şi de beţivi, printre sex-shopuri, încă deschise la ora aceea, şi printre prostituate aflate în aşteptarea clienţilor. După o jumătate de oră, cotise la dreapta, venind dinspre World Sex Center, şi, de îndată ce trecuse pe trotuarul celălalt, pe Münchenerstrasse, fusese împuşcat. În mod foarte probabil, înainte de a se întoarce acasă dorise să cumpere nişte mandarine de la magazinul Minunata Antalya, care se afla cu două prăvălii mai sus. Acela era singurul magazin de legume-fructe din zonă care rămânea deschis până la miezul nopţii, iar vânzătorul îşi amintea de Ka pentru că acesta trecea adeseori pe acolo noaptea târziu ca să-şi ia mandarine.

Poliţia nu reuşise să descopere nici o persoană care să-l fi văzut pe ucigaş. Chelnerul de la Bayram Kebap Haus auzise bubuiturile, dar din cauza zgomotului făcut de televizor şi de clienţi nu reuşise să-şi dea seama câte focuri se trăseseră. Geamurile aburite ale berăriei care se găsea deasupra moscheii îţi permiteau cu greu să vezi afară. Declaraţia vânzătorului de la magazinul de legume-fructe spre care se presupune că se îndrepta Ka, potrivit căreia acesta nu ştia nimic, le trezise suspiciuni poliţiştilor, aşa încât bărbatul fusese reţinut pentru o noapte,

---

Naţională", după care a pus bazele unei mişcări independente, cu sediul la Köln, care urmărea să-şi impună ideile nu numai prin acţiuni legale, ci şi prin acte teroriste. Cemalettin Kaplan era foarte popular printre muncitorii turci din Germania. A fost urmat în fruntea organizaţiei de fiul său, Metin Kaplan, mai puţin radical în concepţii.

fără a se ajunge însă la vreun rezultat. O prostituată care-şi aştepta clienţii cu o stradă mai jos spusese că, în acelaşi interval de timp, văzuse un individ scund, brunet, aşa cum erau turcii, îmbrăcat cu un palton negru, care alerga spre Kaiserstrasse, însă nu reuşise să-l descrie în mod amănunţit. Ambulanţa fusese chemată de un neamţ care ieşise din întâmplare în balconul locuinţei sale după ce Ka se prăbuşise pe trotuar, numai că nici acesta nu văzuse pe nimeni. Primul glonte venise din spate, îl nimerise pe Ka în cap şi îi ieşise prin ochiul stâng. Celelalte două gloanţe îi sfârtecaseră arterele din jurul inimii şi al plămânilor, umplându-i de sânge paltonul cenuşiu, care fusese găurit în spate şi în piept. „Pentru că s-a tras din spate, trebuie să fi fost vorba de o persoană hotărâtă, care-l urmărea", spusese un detectiv în vârstă şi bun de gură. Poate că îl urmărea încă de la Hamburg. Poliţia se oprise şi asupra altor posibilităţi – lucruri precum gelozia ori răfuielile politice între turci. Ka nu avea nici o legătură cu lumea subterană din preajma gării. Vânzătorii care-i văzuseră fotografia declaraseră poliţiei că din când în când colinda sex-shopurile şi se abătea prin mici încăperi în care se vizionau filme porno. Cum nu apăruse nici un denunţ, cu substrat adevărat sau fals, şi cum nu se făcuseră nici un fel de presiuni din partea presei ori a altor medii influente pentru aflarea vinovatului, poliţia clasase cazul după o vreme.

Detectivul acela bătrân şi chinuit de tuse care se purta de parcă voia mai degrabă să facă uitată crima decât s-o anchieteze se întâlnise, rând pe rând, cu toţi cei care-l cunoscuseră pe Ka, vorbind mai mult el decât ei în timpul investigaţiei. Tarkut Ölçün ajunsese să afle de cele două femei care făcuseră parte din viaţa lui Ka în cei opt ani scurşi de la sosirea sa în Germania până la plecarea sa la Kars graţie amabilităţii acelui detectiv patern, care-i simpatiza pe turci. Mi-am notat cu grijă în agendă numerele de telefon ale celor două femei – una turcoaică, cealaltă nemţoaică. În cei patru ani de după călătoria sa la Kars, Ka n-a mai întreţinut legături cu nici o femeie.

Ne-am întors prin ninsoare, fără să scoatem o vorbă, la locuinţa lui Ka, unde am găsit-o pe proprietăreasă – vânjoasă, simpatică şi mereu gata să se plângă de toate. Ne-a spus, pe un ton arţăgos, în vreme ce ne descuia mansarda vechii clădiri,

care mirosea a frig şi a fum, că locuinţa era pe cale de a fi închiriată şi că, dacă nu luam noi lucrurile dinăuntru şi toată mizeria aia, avea de gând să arunce ea totul, apoi a plecat. Am intrat în apartamentul mic, întunecos şi scund în care-şi petrecuse Ka opt ani din viaţă şi, când am simţit mireasma aceea inconfundabilă, pe care o ştiam încă din copilărie, mi s-au umplut ochii de lacrimi. Era mireasma degajată de puloverele de lână pe care i le împletea mama lui, de ghiozdanul lui, iar când mă duceam la el, de camera lui; am presupus că provenea de la un săpun turcesc a cărui marcă n-o cunoşteam şi de care nu mi-a trecut niciodată prin minte să întreb.

În primii ani petrecuţi în Germania, Ka avusese tot soiul de îndeletniciri – fusese hamal, lucrase la firme de mutări de mobilier, dăduse ore de engleză pentru turci, fusese zugrav –, pentru ca după ce i se recunoscuse oficial statutul de „refugiat politic" şi începuse să-şi primească „indemnizaţia de refugiat" să se desprindă de comuniştii care roiau în jurul caselor de cultură ale turcilor, unde-şi găsise asemenea ocupaţii. Comuniştii turci din exil îl găseau prea secretos şi prea „burghez". Cealaltă sursă de venituri a lui Ka fusese constituită, în ultimii doisprezece ani, de lecturile de poezie organizate în biblioteci municipale, în case de cultură şi pe la sediile diverselor asociaţii ale turcilor. Dacă susţinea trei asemenea lecturi pe lună, la care nu veneau decât turci (numărul lor depăşea arareori douăzeci de persoane), şi dacă se alegea cu cinci sute de mărci, o putea scoate la capăt până la sfârşitul lunii, deoarece indemnizaţia de refugiat politic se ridica la patru sute de mărci, numai că lucrul acesta se întâmpla foarte rar. Scaunele erau şchioape, scrumierele ciobite, iar soba electrică, mâncată de rugină. La început, enervat de presiunile pe care le făcuse asupra noastră proprietăreasa, mă gândeam să pun toate lucrurile prietenului meu – perna impregnată de mirosul părului lui, cureaua şi cravata despre care îmi aminteam că le purta şi în anii de liceu, pantofii marca Bally, despre care îmi destăinuise într-o scrisoare că, deşi erau găuriţi la vârfuri, „obişnuia să-i poarte ca papuci de casă", periuţa de dinţi şi paharul murdar în care se afla aceasta, cele aproximativ trei sute cincizeci de cărţi, un televizor vechi şi un aparat video despre care nu-mi vorbise niciodată, sacoul şi cămăşile uzate, pijamaua veche de optsprezece

ani, pe care şi-o adusese din Turcia – în valiza veche pe care-o descoperisem în cameră şi în nişte pungi de plastic, urmând să le iau apoi cu mine. Negăsind însă pe masa lui de lucru obiectul pe care speram, de fapt, să-l găsesc şi despre care-mi dădusem seama, de îndată ce intrasem în încăpere, că reprezenta adevăratul motiv al venirii mele la Frankfurt, mi-am pierdut cumpătul.

În ultimele scrisori pe care mi le trimisese, Ka îmi scria bucuros că tocmai isprăvise un nou volum de poezie, după o trudă care durase patru ani. Cartea se intitula *Zăpada*. Cele mai multe dintre poemele pe care le cuprindea fuseseră compuse la Kars, în urma unor „explozii" de inspiraţie care se abătuseră asupra lui pe neaşteptate, şi erau aşternute într-un caiet verde. După ce revenise de la Kars, intuise că volumul avea o structură „profundă şi misterioasă", pe care nici măcar el n-o remarcase la început, aşa încât îşi petrecuse următorii patru ani cizelându-i „neajunsurile". Fusese un efort epuizant, care implicase multă suferinţă, pentru că la Frankfurt nu mai „auzea" deloc versurile ce i se revelaseră la Kars cu mare uşurinţă, de parcă i le-ar fi şoptit cineva la ureche.

Din acest motiv, încercase să descopere logica ascunsă a cărţii pe care o zămislise, în mare, la Kars, dintr-o suflare, şi-i completase golurile în acord cu aceasta. În ultima scrisoare pe care mi-o trimisese îmi scria că, în fine, truda sa luase sfârşit, că avea să-şi testeze poemele în cursul unor lecturi publice pe care urma să le susţină în câteva oraşe din Germania şi că, după ce va ajunge la concluzia că totul se afla la locul cuvenit, avea să dactilografieze volumul cuprins în acel caiet şi să-mi trimită şi mie o copie, o altă copie urmând să-i parvină editorului său de la Istanbul. Puteam, oare, să scriu câteva cuvinte pentru coperta a patra şi să i le trimit prietenului nostru comun, Fahir, care urma să publice cartea?

De la masa de lucru a lui Ka, neaşteptat de ordonată pentru un poet, se zăreau acoperişurile Frankfurtului, a căror imagine era estompată de ninsoare şi de întunericul serii. În partea dreaptă a mesei acoperite cu postav verde se aflau nişte caiete cuprinzând comentariile lui Ka cu privire la zilele pe care le petrecuse la Kars şi la poeziile pe care le scrisese acolo, iar în partea stângă, cărţile şi revistele pe care le citise în ultima

perioadă. Li se adăugau o lampă cu picior de bronz şi un telefon, aşezate la aceeaşi distanţă faţă de o linie imaginară ce trecea exact prin mijlocul mesei. M-am uitat neliniştit prin sertare, printre cărţi şi caiete, prin colecţia lui de tăieturi din ziare – obicei răspândit la foarte mulţi turci aflaţi în exil –, în dulapul cu haine, în pat, în dulăpioarele din baie şi din bucătărie, în frigider, în săculeţul cu rufe murdare, precum şi în alte cotloane din casă în care ar fi putut fi dosit un caiet. Nu credeam că obiectul acela s-ar fi putut rătăci undeva şi, în vreme ce Tarkut Ölçün fuma şi contempla în tăcere Frankfurtul copleşit de ninsoare, mi-am reînceput investigaţia prin aceleaşi locuri. Dacă nu se afla în geanta de voiaj pe care o luase cu el la Hamburg, îl lăsase pesemne undeva acolo, în casă. Ka nu făcea copii după nici o poezie până când nu isprăvea volumul în ansamblul său, deoarece spunea că asta aducea ghinion, dar, după câte îmi scrisese mie, cartea aceea era deja încheiată.

După două ore de căutare, în loc să mă consolez cu ideea pierderii caietului verde în care îşi scrisese versurile la Kars, m-am convins singur de faptul că fie acesta, fie poeziile scrise în el se aflau undeva la îndemână, numai că eu nu remarcasem acest lucru din pricina propriei nelinişti. Când proprietăreasa a bătut la uşă, am înghesuit de-a valma toate caietele pe care le dibuisem prin sertare şi toate hârtiile care purtau scrisul lui Ka în pungile de plastic pe care le aveam la îndemână. Am pus, totodată, casetele porno, care zăceau azvârlite la întâmplare pe lângă aparatul video (dovadă a faptului că nu-i călca nimeni pragul casei) într-o sacoşă de plastic pe care scria „Kaufhof". Am căutat apoi o ultimă amintire, asemenea drumeţului care, înainte de a pleca într-o lungă călătorie, ia cu el unul dintre obiectele acelea banale care au făcut cândva parte din viaţa lui. Am căzut însă pradă uneia dintre crizele mele obişnuite de nehotărâre, aşa încât am pus în pungi, cu pasiune de muzeograf, nu doar scrumiera, pachetul de ţigări ori cuţitul pe care îl folosea pe post de *coupe-papier*, aflate pe masă, ceasul de la capătul patului, vesta ponosită, veche de douăzeci şi cinci de ani, care se impregnase de mirosul lui pentru că obişnuia să o poarte peste pijama în nopţile reci de iarnă, fotografia făcută la debarcaderul de la Dolmabahçe, în care se vedeau el şi sora lui, ci şi multe alte lucruri, de la ciorapii murdari până la batistele

din dulap, de care nu se folosea niciodată, de la furculițele din bucătărie până la pachetul de țigări gol pe care-l recuperasem din cutia de gunoi. Cu ocazia uneia dintre ultimele întâlniri pe care le avuseserăm la Istanbul, Ka mă întrebase care urma să fie viitorul meu roman, iar eu îi spusesem povestea *Muzeului inocenței*[1], pe care, altfel, le-o tăinuiam tuturor.

De îndată ce m-am despărțit de ghidul meu şi m-am retras în camera de la hotel, m-am apucat să cotrobăi printre lucrurile lui Ka. Asta după ce decisesem să-l dau uitării pe prietenul meu în noaptea aceea, din pricina melancoliei devastatoare pe care mi-o transmisese. Primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă uit la casetele porno. În camera de hotel nu exista nici un aparat video, dar din mențiunile făcute de mână pe casete, am înțeles că prietenul meu nutrea un interes aparte pentru o vedetă americană de filme porno, care se numea Melinda.

Apoi m-am apucat să citesc caietele în care Ka făcea diverse comentarii cu privire la poeziile care-i „veniseră" la Kars. De ce-mi ascunsese groaza şi dragostea cu care se i înfruntase acolo? Răspunsul la această întrebare mi-a fost oferit de cele aproape patruzeci de scrisori de dragoste descoperite într-un dosar pe care-l găsisem în cine ştie ce sertar şi pe care-l azvârlisem la repezeală într-una dintre sacoşele de plastic. Toate îi erau adresate lui Ipek, niciuna dintre ele nu fusese expediată vreodată şi toate începeau cu aceeaşi frază: „Draga mea, m-am gândit foarte mult dacă să-ți scriu sau nu cele ce urmează". Fiecare scrisoare îți revela o altă amintire a lui Ka privitoare la Kars, un alt amănunt dureros, întristător până la lacrimi despre clipele în care făcuse dragoste cu Ipek ori cuprindea observații ce rezumau banalitatea vieții sale la Frankfurt. (Îmi scrisese şi mie despre câinele şchiop pe care-l văzuse în parcul Von Hethmann sau despre mesele zincate de la muzeul evreiesc, care te umpleau de melancolie.) Din faptul că niciuna dintre scrisori nu fusese pliată, se desprindea concluzia că autorul lor fusese atât de nehotărât, încât nici măcar nu-şi mai pusese epistolele în plicuri.

Ka scrisese într-o scrisoare: „E suficient un cuvânt al tău ca să vin acolo". Într-o altă misivă spunea că n-avea să se mai

1. Titlul ultimului roman al lui Orhan Pamuk (*Zăpada* a apărut în 2002).

întoarcă niciodată la Kars, pentru că nu voia ca Ipek să-l înțeleagă și mai greșit decât o făcuse deja. O scrisoare se referea la o poezie pierdută, iar o alta lăsa impresia că fusese concepută ca răspuns la o scrisoare trimisă de Ipek: „Din păcate, ai înțeles greșit și scrisoarea mea", îi scria Ka. Pentru că în seara aceea înșirasem prin camera de hotel – pe jos, pe pat –, spre a le studia, toate materialele pe care le scosesem din pungi, eram convins că Ipek nu-i expediase nici o scrisoare. Cu toate acestea, când m-am dus la Kars și m-am văzut cu ea, la câteva săptămâni după aceea, n-am pierdut prilejul de a o întreba și astfel mi s-a confirmat că nu-i scrisese niciodată. De ce lăsa atunci Ka impresia, în acele scrisori despre care știa încă de pe când le scria că nu avea să i le trimită niciodată, că răspundea, de fapt, la scrisorile ei?

Poate că am ajuns până la urmă în miezul acestei povești. În ce măsură putem înțelege suferința și dragostea altuia? În ce măsură îi putem pricepe pe cei încercați de suferințe, de sentimente ale pierderii, ale absenței mai profunde decât ale noastre? Dacă a înțelege înseamnă a fi capabil să te pui în locul celui care este altfel decât tine, oare bogătașii, mai-marii lumii au reușit să-i priceapă vreodată pe milioanele de dezmoșteniți ai sorții care viețuiesc la marginea ei? În ce măsură poate percepe romancierul Orhan negura ce plutea asupra vieții împovărate și triste a prietenului său poet?

„Întreaga mea viață s-a scurs sub semnul suferinței pricinuite de un intens sentiment al pierderii și al absenței, de parcă aș fi fost un animal rănit. Poate că dacă nu te-aș fi îmbrățișat cu atâta patimă, n-aș fi sfârșit prin a te supăra atât de tare și n-aș fi revenit în punctul din care plecasem, pierzând, totodată, echilibrul dobândit în cei doisprezece ani", scria Ka. „Acum sunt din nou stăpânit de un insuportabil sentiment al pierderii, al părăsirii, care îmi răscolește tot trupul. Mă gândesc uneori că acest obsedant sentiment al absenței nu se referă doar la tine, ci la întreaga lume", scria el. Citeam aceste lucruri, dar eram, oare, în stare să le și înțeleg?

La o oră înaintată, când *whisky*-urile băute din mini-barul camerei de hotel mi se urcaseră bine la cap, am ieșit și am luat-o pe Kaiserstrasse pentru a face cercetări cu privire la Melinda.

Avea ochi mari, foarte mari, măslinii, melancolici şi uşor saşii, ten alb, picioare lungi şi buze mici, dar pline, pe care poeţii *divani*[1] le-ar fi asemuit cu nişte cireşe.

Era destul de faimoasă; în cele douăzeci de minute cât a durat investigaţia mea la secţiunea de casete video de la World Sex Center, care era deschisă douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, am dat de şase casete pe care era înscris numele ei. Din aceste filme, pe care le-am luat mai apoi cu mine şi le-am văzut la Istanbul, am intuit ce anume l-ar fi putut impresiona pe Ka la Melinda. Oricât de urât şi de primitiv l-ar fi fost bărbatul căruia-i cădea la picioare, de îndată ce acesta era cuprins de extaz, gemând de plăcere, pe chipul palid al Melindei se ivea o expresie de tandreţe neprefăcută, pe care n-o pot avea decât mamele. Pe cât de aţâţătoare era când o vedeai îmbrăcată (o femeie de afaceri măcinată de ambiţii, o casnică nemulţumită de impotenţa bărbatului ei, o stewardesă sexy), pe atât de fragilă părea când era dezbrăcată. Aşa cum aveam să-mi dau seama mai târziu, la Kars, ochii mari, trupul bine clădit şi ceva din felul ei de a fi aminteau foarte bine de Ipek.

Ştiu că afirmaţia potrivit căreia, în ultimii patru ani ai vieţii sale, prietenul meu şi-a petrecut foarte mult timp urmărind asemenea casete va trezi mânie în sufletele celor care, mânaţi de acea pasiune de a visa şi de a născoci legende proprie urgisiţilor, vor să vadă în Ka un poet desăvârşit, înconjurat de o aură de sfinţenie. În vreme ce rătăceam, la World Sex Center, printre bărbaţi singuratici ca nişte fantome, în căutarea altor casete cu Melinda, cugetam că singurul lucru care-i unea pe bărbaţii nefericiţi ai acestei lumi era faptul că obişnuiau să se retragă într-un cotlon şi să se uite la casete porno, chinuiţi de sentimente de vinovăţie. Cele văzute de mine la cinematografele de pe Strada 42 din New York, de pe Kaiserstrasse din Frankfurt sau de pe străzile dosnice din Beyoğlu demonstrau că nefericiţii care urmăreau asemenea filme, copleşiţi de simţăminte de ruşine, de sordid şi de rătăcire, şi care se străduiau

1. Exponenţii literaturii clasice otomane (sec. XIV-XIX); caracterizată printr-un manierism pronunţat şi puternic influenţată de tradiţia culturală arabo-persană, aceasta era redactată într-o limbă hibridă, turco-arabo-persană, specifică administraţiei şi elitelor sociale.

să nu se privească în ochi prin holurile soioase, în pauze, semănau atât de mult unul cu altul, încât erau în măsură să contrarieze toate prejudecăţile naţionaliste şi toate teoriile antropologice formulate vreodată. Am ieşit de la World Sex Center purtând în sacoşa neagră pe care-o duceam în mână nişte casete cu Melinda şi m-am întors la hotel străbătând străzile pustii, prin ninsoarea deasă.

Am mai băut două *whisky*-uri la barul improvizat din holul hotelului şi am aşteptat să-şi facă efectul, privind pe fereastră, la ninsoarea de afară. Presupuneam că, dacă mă ameţeam puţin înainte de a urca în cameră, n-aveam să mă mai ating în seara aceea de Melinda sau de caietele lui Ka. Dar, de îndată ce am intrat în cameră, am apucat la nimereală unul dintre caiete, m-am aruncat pe pat fără să-mi scot hainele şi am început să buchisesc din el. După trei-patru pagini, m-am trezit în faţa fulgului de zăpadă de mai jos:

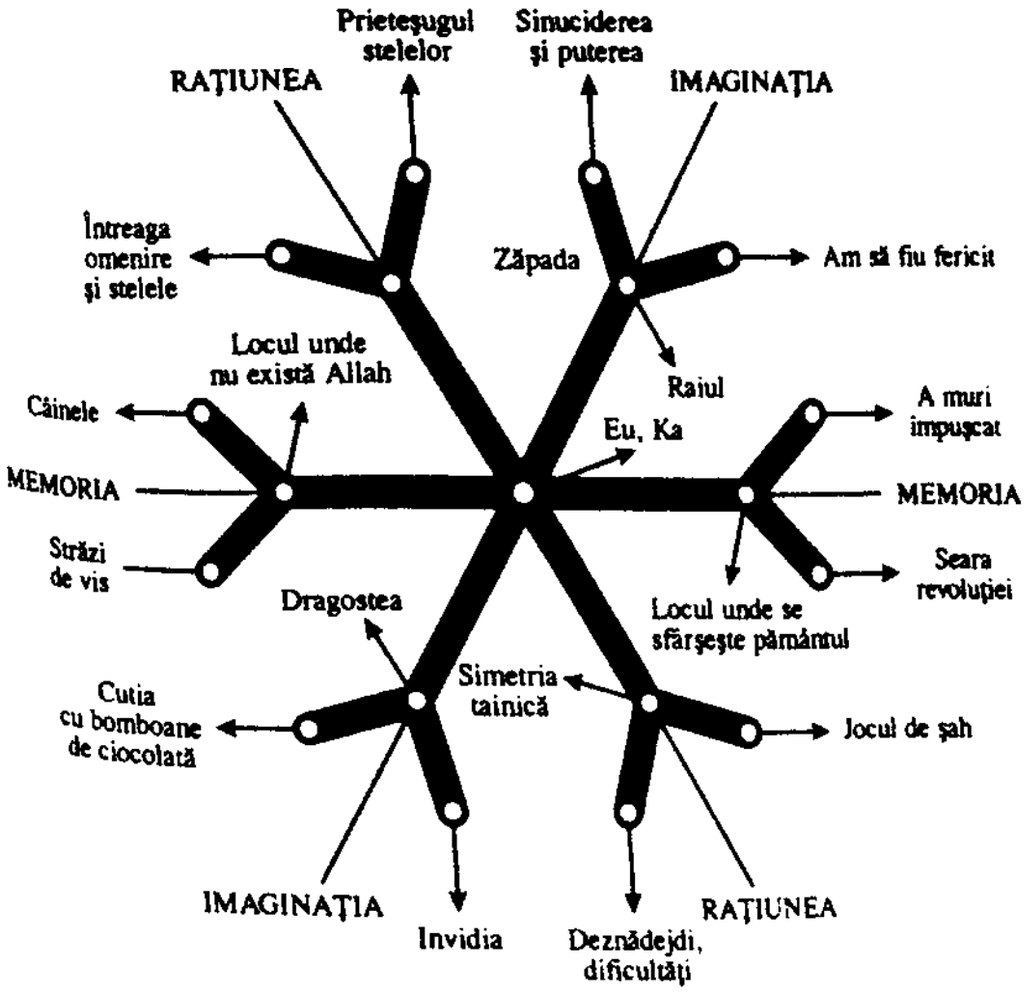

30

Când ne vom mai întâlni?

O FERICIRE EFEMERĂ

După ce au făcut dragoste, Ka şi Ipek au rămas o vreme strâns îmbrăţişaţi, fără a se clinti din loc. Lumea era cufundată într-o asemenea tăcere, încât Ka a avut impresia, fericit, că trecuse foarte mult timp. Din această cauză, a fost cuprins de un soi de nerăbdare, aşa încât a sărit din pat şi s-a uitat pe fereastră. Mai târziu avea să cugete că momentele acelea lungi de tăcere fuseseră cele mai fericite din viaţa lui şi avea să se întrebe de ce se desprinsese din braţele lui Ipek, punând astfel capăt acelor clipe nepereche. Tot el avea să-şi spună, răspunzând acestei întrebări, că totul se petrecuse din pricina neliniştii, de parcă de cealaltă parte a ferestrei, pe strada troienită, urma să se petreacă ceva, iar el trebuia să fie de faţă.

Or, de cealaltă parte a ferestrei nu se afla nimic, în afară de ninsoarea care cădea din cer. Curentul electric era oprit în continuare, dar la parter se zărea lumina unei lumânări aprinse în bucătărie, care, strecurându-se afară pe fereastra îngheţată, proiecta asupra fulgilor de zăpadă ce se prelingeau alene din văzduh o lumină uşor portocalie. Ka avea să cugete mai târziu că scurtase cele mai fericite clipe ale vieţii sale pentru că nu putuse îndura prea mult fericirea. Ştia însă că în primul moment, în vreme ce stătea culcat în braţele lui Ipek, se simţise nespus de fericit; era stăpânit de un sentiment de pace interioară, iar faptul acesta avea ceva atât de firesc, încât părea să fi uitat de ce viaţa sa şovăia mai înainte între suferinţă şi nelinişte. Pacea aceasta aducea oarecum cu tăcerea care preceda zămislirea unei poezii, numai că înainte de revelaţia stihurilor

sensul lumii se dezvăluia în toată goliciunea lui şi încerca un soi de exaltare. Clipele de fericire de acum erau lipsite de o asemenea iluminare; purtau în ele o puritate mai simplă şi mai copilărească, de parcă ar fi fost gata să dezvăluie dintr-odată tâlcul lumii, asemenea unui copil care abia a învăţat să îngaime cuvintele.

I-au venit în minte, rând pe rând, cele citite în după-amiaza aceea, la bibliotecă, cu privire la structura fulgilor de nea. Se dusese acolo pentru a fi pregătit în cazul în care i-ar fi venit inspiraţia unei noi poezii legate de zăpadă. Dar acum nu avea în minte nici o poezie. A asemănat structura copilăresc-hexagonală a fulgilor de nea, despre care citise în enciclopedie, cu armonia poeziilor care se abăteau asupra sa rând pe rând, ca într-o fulguială. În clipa aceea s-a gândit că toate poeziile indicau, pesemne, un sens ascuns undeva mai în adâncuri.

– Ce faci acolo? l-a întrebat atunci Ipek.

– Mă uit la ninsoare, draga mea.

Avea sentimentul că Ipek sesizase că vedea o altă noimă în structura geometrică a fulgilor de zăpadă, dincolo de frumuseţea acestora, dar ştia, totodată, cu o latură a minţii sale, că nu era cu putinţă aşa ceva. Pe de altă parte, Ipek era neplăcut surprinsă să constate că iubitul ei era preocupat de altceva, nu de ea. Cum o dorea nespus de mult şi se simţea cu totul dezarmat din această cauză, Ka a fost satisfăcut de indispoziţia ei şi şi-a dat seama că momentele de dragoste de dinainte îl înzestraseră cu o oarecare putere.

– La ce te gândeşti? l-a întrebat Ipek.

– La mama, a spus Ka, incapabil să priceapă de ce spusese acest lucru pe neaşteptate, pentru că nu se gândea deloc la mama lui, deşi aceasta murise de curând.

Rememorând însă mai târziu această clipă, avea să adauge: „În timpul călătoriei la Kars, am fost mereu cu gândul la mama".

– La ce, în legătură cu mama ta?

– La felul cum mă mângâia pe cap într-o seară de iarnă, când mă uitam pe fereastră la ninsoarea de afară.

– Erai fericit în copilărie?

– Nu-ţi dai seama că eşti fericit atâta vreme cât eşti fericit. După ani de zile, am ajuns la concluzia că eram fericit; de fapt, nu eram. Dar nu eram nici atât de nefericit cum aveam

să fiu în anii ce urmau să vină. În copilărie nu mă preocupa ideea de a fi fericit.

— Când a început să te preocupe?

„Niciodată", ar fi vrut să spună Ka, dar nu era adevărat şi, pe de altă parte, ar fi fost mult prea preţios. Cu toate acestea, i-a trecut o clipă prin minte s-o impresioneze răspunzând astfel, numai că ceea ce aştepta el atunci de la ea era ceva mai profund decât simplul fapt de a se lăsa impresionată.

— Când am ajuns în situaţia de a nu mai putea face nimic de nefericit ce eram, am început să mă gândesc la fericire, a spus Ka.

Făcuse oare bine spunând acest lucru? În tăcerea care a urmat, a fost cuprins de îngrijorare. Cum ar mai fi putut-o convinge să vină la Frankfurt dacă i-ar fi povestit despre singurătatea şi strâmtorarea în care trăia acolo? Afară s-a iscat o rafală neliniştită de vânt, care a răzleţit fulgii de zăpadă, iar Ka a fost copleşit de acelaşi sentiment de tulburare care-l năpădise când se ridicase din pat şi a perceput cu şi mai mare intensitate acel supliciu al dragostei şi al aşteptării care-i pricinuia dureri în pântec. Cu puţin timp înainte, fusese atât de fericit, încât gândul că ar fi putut pierde acea stare îl făcea să-şi piardă cumpătul. Iar gândul acesta îi stârnea suspiciuni în privinţa fericirii înseşi. Voia s-o întrebe pe Ipek „ai să vii cu mine la Frankfurt?", dar se temea că n-avea să primească răspunsul dorit.

S-a întors în pat şi a strâns-o pe Ipek în braţe, pe la spate, din toate puterile.

— E o prăvălie în oraş, a spus el. Am auzit acolo un cântec de pe vremuri, numit „Roberta", cu Peppino di Capri. Unde l-or fi găsit?

— În Kars există nişte familii vechi care n-au ajuns încă să părăsească oraşul, a spus Ipek. Când, în cele din urmă, părinţii se sting, copiii vând lucrurile şi pleacă, iar pe piaţă îşi fac apariţia tot soiul de lucruri ciudate, care nu se brodesc deloc cu sărăcia ce domneşte acum în oraş. Exista cândva un negustor de vechituri care venea toamna de la Istanbul şi punea mâna pe toate lucrurile astea de pe timpuri, la preţuri de nimic. Acum nici măcar el nu mai vine.

Ka a crezut un moment că regăsise fericirea pe care-o trăise înainte, dar acum nu mai era acelaşi sentiment. Spaima de

a nu mai putea afla niciodată acea clipă a crescut în el cu repeziciune şi s-a transformat într-o neliniște care măturа totul în cale; a intuit, înspăimântat, că n-avea s-o poată convinge niciodată pe Ipek să vină cu el la Frankfurt.

– Haide, dragul meu, ar cam fi vremea să plec, a spus Ipek.

Nici măcar faptul că-i spusese „dragul meu" ori faptul că, pe când se ridica din pat, se întorsese şi-l sărutase cu duioşie nu l-a alinat pe Ka.

– Când o să ne mai vedem?

– Sunt îngrijorată pentru tata. E posibil să-i fi urmărit poliția.

– Şi eu sunt îngrijorat pentru ei, a spus Ka. Dar acum vreau să ştiu când o să ne mai întâlnim!

– Nu pot veni în camera asta atâta vreme cât tata se află în hotel.

– Dar acum nimic nu mai e ca înainte, a spus Ka.

S-a gândit o clipă cu teamă că era posibil ca, pentru Ipek, care se îmbrăca pe întuneric cu dexteritate, totul să fi rămas la fel.

– Să mă mut la alt hotel, căci acolo ai să vii imediat, a spus el.

S-a aşternut o tăcere nimicitoare. Ka a fost cuprins de o neliniște alimentată de gelozie şi neputință, care l-a atras imediat în bulboana ei. S-a gândit că Ipek mai avea un iubit. O parte a minții sale îl atenționa că ceea ce simțea nu era decât gelozia banală a unui îndrăgostit fără experiență, dar un simțământ mai puternic, ce venea din străfundul lui, îi spunea că trebuia s-o îmbrățişeze din răsputeri şi să treacă îndată la atac împotriva tuturor posibilelor obstacole care i-ar fi putut despărți. Cum intuia că lucrurile pe care le-ar fi făcut şi spus în pripă, pentru a se apropia mai mult şi mai repede de ea, l-ar fi pus într-o situație dificilă, a rămas tăcut, indecis.

31

Noi nu suntem proşti, suntem doar sărmani

REUNIUNEA SECRETĂ DE LA HOTELUL ASIA

Zahide adusese în ultima clipă la trăsura care urma să-i ducă pe Turgut Bey şi pe Kadife la reuniunea secretă de la hotelul Asia o pereche de mănuşi vechi de lână, pe care Ka nu izbutise să le distingă de la fereastră, în vreme ce o aştepta pe Ipek. Pentru a hotărî cu ce anume avea să se îmbrace la întâlnire, Turgut Bey îşi întinsese pe pat cele două sacouri – unul negru, celălalt cenuşiu –, rămase de pe vremea când lucra în învăţământ, pălăria de fetru pe care obişnuia să şi-o pună la ceremoniile de Ziua Republicii şi în zilele în care aveau loc inspecţii şi cravata în carouri pe care n-o purtase ani de zile, în joacă, decât băiatul lui Zahide, şi se uitase îndelung la veşmintele lui, precum şi prin dulapuri. Băgând de seamă că tatăl ei era nehotărât, ca o femeie visătoare care nu se poate decide cu ce să se gătească la bal, Kadife îi alesese ea, rând pe rând, hainele cu care urma să se îmbrace, îi încheiase cămaşa cu mâna ei, îi ţinuse vestonul şi paltonul şi, în ultima clipă, îi pusese, zorită, mănuşile albe din piele de câine în mâinile mici. În acest răstimp, Turgut Bey îşi amintise de vechile lui mănuşi de lână şi ceruse cu încăpăţânare să fie găsite, aşa încât Ipek şi Kadife se uitaseră pe fundul dulapurilor şi al cuferelor, răscoliseră cu înfrigurare toată casa, pentru ca, după ce dăduseră de ele, să observe că erau roase de molii. Odată urcat în trăsură, Turgut Bey se încăpăţânase – „Nu mă duc fără ele" – şi istorisise cum răposata lui soţie îi împletise acele mânuşi şi i le adusese la închisoare pe vremea când era militant de stânga, cu ani în urmă. Kadife, care-şi cunoştea tatăl mai bine decât

se cunoştea el pe sine, intuise îndată că dorinţa sa nu se lega atât de amintiri, cât de spaimă. În vreme ce trăsura înainta prin ninsoare, după ce recuperaseră mănuşile, Kadife a ascultat, căscând ochii mari, de parcă ar fi făcut-o pentru prima oară, amintirile din puşcărie ale tatălui sau (plângea citind scrisorile pe care le primea de la soţia lui, învăţase franceza de unul singur, iar în nopţile de iarnă dormea cu mănuşile acelea în mâini), după care a spus:

– Dragă tată, eşti un om foarte curajos!

Ochii lui Turgut Bey s-au umezit, aşa cum i se întâmpla de fiecare dată când auzea aceste cuvinte din gura fetelor sale (le auzea arareori în ultimii ani); şi-a îmbrăţişat fiica şi a sărutat-o, înfiorat. Pe străzile pe care tocmai pătrunsese trăsura nu se întrerupsese curentul electric.

După ce au coborât din trăsură, Turgut Bey a spus:

– Ce prăvălii s-au mai deschis pe aici? Ia stai, să aruncăm o privire prin vitrinele astea!

Dându-şi seama că tatăl ei se codea, de frică, Kadife n-a făcut presiuni prea mari asupra lui. Când Turgut Bey i-a spus că voia să bea un ceai de tei într-o ceainărie, astfel încât, dacă ar fi fost urmăriţi de vreun agent, nici acestuia să nu-i rămână altceva mai bun de făcut, au intrat într-o ceainărie şi s-au aşezat la o masă, tăcuţi, cu ochii la o scenă de la televizor în care se juca leapşa. Când erau pe picior de plecare, s-au întâlnit cu fostul frizer al lui Turgut Bey, aşa că au făcut cale întoarsă şi s-au aşezat iar la masă.

– Oare am întârziat? O fi ruşine dacă nu ne mai ducem deloc? a întrebat-o Turgut Bey pe Kadife în şoaptă, prefăcându-se că-l asculta pe frizerul acela rotofei.

Kadife l-a luat de braţ, dar nu a intrat cu el în curtea dosnică de care fusese vorba, ci într-o papetărie, unde a ales pe îndelete un pix albastru. Când au pătruns în curtea interioară, trecând pe uşa din spate a magazinelor Ersin Elektrik şi Materiale pentru Instalaţii, pentru a se îndrepta spre uşa din spate a hotelului Asia, care era cufundată în beznă, Kadife a băgat de seamă că tatălui ei îi fugise tot sângele din obraji.

La intrarea din spate a hotelului era linişte, aşa încât cei doi s-au strâns mai bine unul în altul şi au aşteptat. Nu-i urmărea nimeni. După ce au făcut câţiva paşi, întunericul dinăuntru a

devenit atât de dens, încât Kadife n-a reuşit să găsească scara care ducea spre holul de la recepţie decât pe pipăite.

– Nu-mi da drumul la braţ, a spus Turgut Bey.

Holul, ale cărui ferestre înalte erau acoperite de draperii groase, era cufundat în semiîntuneric. Lumina stinsă care răzbătea din lampa palidă şi murdară aflată la recepţie abia dacă izbutea să lumineze chipul neras şi neîngrijit al funcţionarului care se ocupa de scripte. N-au remarcat, în întuneric, decât vreo două-trei persoane care treceau prin sală ori care tocmai coborau treptele. Majoritatea acelor umbre le aparţineau fie unor poliţişti în civil, fie unor indivizi care se îndeletniceau cu afaceri „secrete", precum contrabanda cu animale sau cu lemne ori transportul muncitorilor clandestini de la graniţă. În hotelul la care obişnuiau să poposească, în urmă cu optzeci de ani, negustori ruşi cu dare de mână, iar mai apoi turci veniţi de la Istanbul pentru a face comerţ cu ruşii, precum şi agenţi dubli englezi, de origine aristocratică, care strecurau iscoade peste graniţă, în Uniunea Sovietică, prin Armenia, ajunseseră să se aciueze acum femei din Georgia şi din Ucraina care veneau în Turcia pentru micul „comerţ cu valizele" şi pentru prostituţie. Când bărbaţii din satele dimprejurul Karsului, care închiriau la început camere pentru aceste femei, ajungând mai apoi să ducă cu ele un soi de viaţă semiconjugală, reveneau seara în satele lor cu ultimele microbuze, femeile îşi părăseau cuibul şi coborau în barul întunecos al hotelului, unde se cinsteau cu ceai şi coniac. În timp ce urcau scările de lemn, aşternute cândva cu mochete roşii, s-au întâlnit cu una dintre femeile acelea blonde şi trudite, iar Turgut Bey i-a şoptit fiicei sale:

– Şi Grand Hotel din Lausanne, unde a poposit Ismet Paşa[1], era la fel de cosmopolit. Apoi şi-a scos pixul din buzunar: Şi

1. Ismet Inönü (1884-1973), preşedinte al Turciei în perioada 1938-1950. Militar de carieră, s-a distins în anii Primului Război Mondial, alăturându-se apoi taberei republicane conduse de Mustafa Kemal Atatürk. În calitate de ministru de externe al forţelor naţionaliste, a condus delegaţia turcă la Conferinţa de la Lausanne (1922-1923), în cadrul căreia marile puteri europene au recunoscut legitimitatea guvernului lui Atatürk. Deşi a pierdut puterea după introducerea sistemului pluripartit în Turcia (1946), a rămas pe scena politică, încercând să revitalizeze partidul întemeiat de mentorul său; în

eu o să-mi pun semnătura pe comunicat cu un condei nou-nouț, așa cum a făcut Pașa la Lausanne.

Kadife nu reușea să-și dădea seama dacă tatăl ei zăbovea pe palierele scării pentru a se odihni sau pentru a-și amâna momentul apariției. Când au ajuns la ușa camerei cu numărul 307, Turgut Bey a spus:

– Semnez imediat și după aceea plecăm.

Camera era atât de aglomerată, încât, în prima clipă, Kadife s-a gândit că nu nimeriseră unde trebuia. Când l-a văzut pe Lacivert stând îmbufnat lângă fereastră, alături de doi tineri militanți islamiști, l-a tras pe tatăl ei într-acolo și l-a așezat pe un scaun. În ciuda becului fără abajur care spânzura din tavan și a lămpii în formă de pește care se afla pe o măsuță, încăperea era departe de a fi bine luminată. Într-unul dintre ochii acelui pește de bachelită care stătea drept, sprijinindu-se pe coadă, și a cărui gură larg căscată adăpostea becul se afla un microfon, montat de autorități.

Printre cei din cameră se găsea și Fazıl; de îndată ce a văzut-o pe Kadife, s-a ridicat în picioare, dar nu s-a reașezat imediat, odată cu ceilalți, care se ridicaseră din respect pentru Turgut Bey, ci a rămas o vreme cu ochii ațintiți asupra ei, privind-o cu mare admirație, ca vrăjit. Câțiva dintre cei aflați acolo au crezut că urma să spună ceva, dar Kadife nici măcar nu l-a observat. Era preocupată de încordarea care-și făcuse loc din primul moment între Lacivert și tatăl ei.

Lacivert sfârșise prin a fi convins de faptul că occidentalii urmau să fie impresionați de calitatea de ateu a celui care avea să semneze comunicatul din *Frankfurter Rundschau* în numele naționaliștilor kurzi. Tânărul subțire, cu fața palidă, care fusese determinat cu greu să-și pună semnătura pe document intrase însă în conflict cu tovarășii săi din cadrul asociației pe tema expresiei care urma să fie folosită în document. Acum ședeau toți trei încordați și așteptau să le vină rândul ca să ia cuvântul. Fuseseră greu de găsit după puci, deoarece asociațiile care-i reuneau pe tinerii kurzi șomeri, lipsiți de putere, mânioși, copleșiți de admirație față de gherilele kurde din munți și care-și

---

ultimii ani ai vieții a devenit extrem de controversat, din pricina sprijinului acordat loviturilor de stat militare din 1960 și 1971.

aveau sediul în locuința unuia ori altuia dintre membri erau repede suspendate, iar liderii lor erau mereu arestați, bătuți ori torturați. O altă problemă o constituia faptul că luptătorii din munți îi învinuiau pe cei tineri că se dedulceau la o viață ușoară, prin odăile calde ale orașului, și că ajunseseră să cadă la pace cu Republica Turcia. Acuzațiile potrivit cărora asociația nu reușise să producă suficienți candidați pentru trupele de gherilă îi deprimaseră destul de tare pe cei câțiva membri ai acesteia, care nu înfundaseră încă pușcăria.

La reuniune participau și doi „socialiști" din generația anterioară, care aveau în jur de treizeci de ani. Aflaseră de la tinerii membri ai asociației, care aduseseră vorba despre asta pentru a se făli și, totodată, pentru a se sfătui cu ei, că era vorba despre un comunicat ce urma să fie remis presei din Germania. Pentru că socialiștii înarmați nu mai erau atât de vajnici ca pe vremuri și nu mai puteau pune la cale acțiuni care presupuneau blocarea unor drumuri, asasinarea unor polițiști ori livrarea unor pachete ce conțineau bombe decât cu acordul ori cu sprijinul gherilelor kurde, acești militanți, care îmbătrâneau repede, încercau un sentiment de frustrare. Veniseră la întâlnire fără să-i cheme nimeni, afirmând că în Europa continuau să existe foarte mulți marxiști. Tovarășul cu chip inocent și aer relaxat care stătea lângă socialistul de viță veche ce ședea pe jos, sprijinit de perete, afișând un aer plictisit, era stăpânit de o emoție aparte, pentru că urma să le comunice autorităților amănuntele acelei adunări. Nu o făcea cu rea intenție, ci pentru a preveni maltratarea inutilă a membrilor organizației de către polițe. Denunța, oarecum sastisit, acțiunile pe care le disprețuia, pe care le găsea, de fapt, în cea mai mare parte inutile, dar era mândru, pe de altă parte, de a fi participat la ele, mânat de un soi de revoltă, și le povestea tuturor, cu aceeași mândrie, evenimentele la care asistase și care implicau execuții prin împușcare, răpiri și torturi, atacuri cu bombă ori asasinate.

Toată lumea era atât de convinsă că poliția montase în cameră instalații de ascultare sau că, cel puțin, infiltrase în droaia aceea de oameni câțiva informatori, încât la început n-au scos o vorbă. Cei care, totuși, vorbeau se uitau pe fereastră și spuneau că încă mai ningea, sau se preveneau unul pe altul să nu stingă țigările pe jos. Tăcerea s-a prelungit până când mătușa unuia

dintre tinerii kurzi, care nu atrăsese deloc atenţia până atunci, s-a ridicat în picioare şi s-a apucat să povestească cum îi dispăruse fiul (bătuseră într-o seară la uşă şi-l luaseră cu ei). Turgut Bey a fost indispus de această poveste, pe care o ascultase doar cu jumătate de ureche. Găsea că răpirea şi asasinarea tinerilor kurzi în puterea nopţii era o faptă cât se poate de odioasă, dar îl deranja, instinctiv, şi ideea că cel în cauză ar fi fost „inocent". Kadife, care-şi ţinea tatăl de mână, a încercat să desluşească expresia de pe chipul plictisit şi batjocoritor al lui Lacivert. Acesta se gândea că fusese atras într-o capcană, dar continua să stea acolo, împotriva voinţei lui, neliniştit de faptul că, dacă ar fi plecat, toată lumea s-ar fi dezlănţuit împotriva lui. Mai apoi: 1. Tânărul „islamist" care şedea lângă Fazıl şi despre care avea să se dovedească, luni de zile după aceea, că fusese implicat în asasinarea directorului Institutului Pedagogic a încercat să demonstreze că respectiva crimă fusese comisă de un agent trimis de autorităţi. 2. Revoluţionarii au oferit informaţii detaliate despre tovarăşii lor din închisoare, care se aflau în greva foamei. 3. Cei trei tineri din asociaţie au citit cu mare atenţie, îmbujorându-se la faţă, un text destul de lung despre locul culturii şi al literaturii kurde în istoria lumii, ameninţând că aveau să-şi retragă semnăturile dacă acesta nu era publicat în *Frankfurter Rundschau*.

Când mama celui dispărut a întrebat unde se afla „gazetarul german" care urma să-i preia plângerea, Kadife s-a ridicat în picioare şi a relatat, pe un ton liniştitor, că acesta, Ka, se afla la Kars şi că nu venise la reuniunea aceea pentru a nu lăsa nici un fel de dubii cu privire la „neutralitatea" comunicatului. Persoanele aflate în încăpere nu erau obişnuite ca femeile să se ridice în picioare la asemenea reuniuni şi să ia cuvântul cu atâta siguranţă de sine; preţ de o clipă, toată lumea a fost cuprinsă de respect faţă de ea. Mama celui dispărut a îmbrăţişat-o şi a plâns. Cât despre Kadife, aceasta a primit de la ea o hârtie pe care era notat numele fiului ei şi a promis să facă tot ceea ce-i stătea în putinţă pentru a-l vedea publicat în gazeta din Germania.

Militantul de stânga care turna la poliţie cu cele mai bune intenţii a dat la iveală, în acest răstimp, prima schiţă a comunicatului, pe care o scrisese de mână pe o hârtie ruptă dintr-un caiet, după care a citit-o, adoptând o postură stranie.

Titlul ciornei era *Comunicat către opinia publică din Europa cu privire la cele petrecute la Kars*. Preţ de o clipă, le-a plăcut tuturor. Fazıl avea să-i povestească mai târziu lui Ka, zâmbind, ce anume simţiseră atunci – „Am simţit pentru prima oară că micul meu oraş ar fi putut participa, într-o bună zi, la istoria lumii!" –, iar spusele sale aveau să-şi găsească locul în poezia „Întreaga omenire şi stelele". Lacivert a obiectat imediat, din instinct, şi s-a justificat:

— Noi nu ne adresăm Europei, ci întregii omeniri! Prietenii noştri n-au de ce să fie miraţi că ne publicăm comunicatul la Frankfurt, nu la Kars sau la Istanbul. Opinia publică din Europa nu ne este prietenă, ci duşmană. Nu pentru că noi le-am fi ostili, ci pentru că ne disprețuiesc instinctiv.

Stângistul care concepuse ciorna comunicatului a spus că nu ne disprețuia toată omenirea, ci doar burghezii europeni; săracii, muncitorii ne erau fraţi. Nimeni nu l-a crezut, nici măcar tovarăşul lui înzestrat cu mai multă experienţă.

— Nimeni, în Europa, nu este aşa de sărman ca noi, a spus unul dintre cei trei tineri kurzi.

— Fiule, dumneata ai fost vreodată în Europa? a întrebat Turgut Bey.

— N-am avut încă ocazia, dar cumnatul meu munceşte în Germania.

Lumea a râs uşor la această replică. Turgut Bey s-a îndreptat în scaun:

— În ciuda faptului că se spun foarte multe lucruri despre mine, nici eu n-am fost vreodată în Europa, a spus el. Nu e nimic de râs în asta. Vă rog, să ridice mâna aceia dintre noi care au fost acolo! – Nimeni nu a ridicat mâna, nici măcar Lacivert, care petrecuse ani de zile în Germania. – Dar ştim cu toţii ce înseamnă Europa, a continuat Turgut Bey. Prin urmare, stimate domn – l-a indicat pe Lacivert –, dacă dânsul spune „întreaga omenire" în loc de „Europa", am putea modifica titlul comunicatului în acest sens.

— Nu Europa reprezintă viitorul meu, a spus Lacivert, zâmbind. Nici nu-mi trece prin minte să-i imit pe europeni toată viaţa, să mă înjosesc pentru că nu semăn cu ei.

— În ţara asta nu numai islamiştii, ci şi republicanii au simţul mândriei naţionale, a spus Turgut Bey. Ce se întâmplă dacă scrie „omenire" în loc de „Europa"?

– *Comunicat către omenire cu privire la cele petrecute la Kars,* a citit autorul textului. E prea pretenţios!

La propunerea lui Turgut Bey, s-au gândit să spună, în loc de „omenire", „Occident", numai că unul dintre tinerii care stăteau lângă Lacivert – cel cu faţa spuzită de coşuri – s-a declarat şi împotriva acestei variante. Urmând propunerea unuia dintre tinerii kurzi – cel cu vocea stridentă –, au căzut de acord să folosească doar formula „un comunicat".

Împotriva a ceea ce se petrecea în asemenea situaţii, schiţa comunicatului era destul de succintă. Nimeni nu a avut vreun comentariu la primele fraze, în care se arăta că, de îndată ce se vădise limpede că alegerile prevăzute să aibă loc la Kars urmau să fie câştigate tocmai de candidaţii islamişti şi kurzi, fusese „înscenat" un puci, dar apoi Turgut Bey a obiectat, precizând că la Kars nu exista nici brumă din ceea ce europenii numeau „sondaje de opinie publică", că era ceva obişnuit ca alegătorul să se răzgândească cu o seară înainte de alegeri, ba chiar în dimineaţa cu pricina, în drum spre secţia de votare, şi să opteze exact pentru opusul partidului la care se gândise iniţial, aşa încât nimeni n-ar fi putut să spună că alegerile urmau să fie câştigate de cutare sau cutare candidat.

Militantul turnător de stânga, care concepuse schiţa comunicatului, i-a replicat:

– Toată lumea ştie că puciul a fost pus la cale înainte de alegeri şi împotriva rezultatelor acestora.

– E vorba, în cele din urmă, de o trupă de teatru, a spus Turgut Bey. S-au bucurat de atâta succes pentru că zăpada a blocat drumurile. În câteva zile, totul o să revină la normal.

– Dacă nu sunteţi împotriva puciului, de ce aţi mai venit aici? l-a întrebat un alt tânăr.

Nu era limpede dacă Turgut Bey auzise sau nu cuvintele tânărului impertinent cu faţa roşie ca sfecla care stătea lângă Lacivert. În aceeaşi clipă, Kadife s-a ridicat în picioare (doar ea se ridica în picioare când vorbea, însă nimeni nu remarca această ciudăţenie, nici măcar ea) şi a spus, cu ochii lucind de mânie, că tatăl ei stătuse ani de zile la puşcărie pentru concepţiile sale politice şi că fusese întotdeauna împotriva tiraniei statului.

Tatăl ei a tras-o imediat de palton şi a forţat-o să se aşeze.

— Iată răspunsul meu la întrebarea dumitale, a spus el. Am venit la această reuniune pentru a demonstra că şi în Turcia există oameni cu vederi democratice şi cu bun-simţ.

— Dacă un mare ziar german mi-ar fi pus la dispoziţie două rânduri, n-aş fi încercat nicidecum să demonstrez în primul rând asta, a spus băiatul roşu la faţă, cu o voce batjocoritoare, şi probabil că ar mai fi rostit şi alte lucruri, numai că Lacivert l-a apucat de braţ şi l-a mustrat cu asprime.

Lui Turgut Bey i-a fost destul ca să regrete că venise la reuniunea aceea. S-a convins pe dată singur că nu se abătuse pe acolo decât în trecere. Tocmai se ridicase în picioare, cu aerul cuiva preocupat de cu totul alte probleme, şi făcuse doi-trei paşi spre uşă, când a rămas cu ochii aţintiţi asupra ninsorii care cădea afară, pe bulevardul Karabağ, după care s-a îndreptat spre fereastră. Kadife, la rândul ei, l-a luat de braţ, de parcă tatăl ei n-ar fi putut merge dacă nu s-ar fi rezemat de ea. Tatăl şi fiica s-au uitat îndelung la o trăsură care trecea pe stradă, prin ninsoare, ca nişte copii trişti care doreau să-şi uite necazurile.

Tânărul cu voce stridentă, care făcea parte din grupul celor trei tineri kurzi de la asociaţie, nu şi-a putut înfrânge curiozitatea, aşa încât s-a apropiat şi el de fereastră şi a început să privească, alături de tată şi de fiică, în jos, spre stradă. Lumea adunată în cameră se uita la ei pe jumătate respectuoasă, pe jumătate îngrijorată, iar în aer se simţea plutind teama de o eventuală descindere, ca şi o anumită stare de încordare.

În comunicat exista o frază prin care se afirma că puciul fusese orchestrat de o mână de aventurieri. Lacivert s-a declarat împotriva ei. Formulările mai cuprinzătoare propuse în loc au fost întâmpinate la rândul lor cu suspiciune, pe motiv că urmau să lase impresia, în Occident, că ar fost vorba de o lovitură de stat militară la nivelul întregii ţări. Aşa s-a căzut de acord asupra expresiei „puciul local cu sprijin de la Ankara". A fost rezervat un mic spaţiu şi kurzilor care fuseseră împuşcaţi în noaptea puciului ori celor care fuseseră ridicaţi de acasă şi omorâţi, precum şi cruzimii şi torturilor la care fuseseră supuşi elevii de la Liceul Imam Hatip. Expresia „un atac total asupra populaţiei" a fost înlocuită cu „un atac la adresa poporului, a spiritualităţii şi credinţei sale". Prin modificarea adusă ultimei fraze, era chemată să protesteze împotriva Republicii

Turcia nu doar opinia publică din Occident, ci şi opinia publică din întreaga lume. În vreme ce se dădea citire acestei formule, Turgut Bey a simţit că Lacivert, cu care i se încrucişaseră o clipă privirile, era mulţumit. A încercat un sentiment de regret că se afla acolo.

– Dacă nu mai are nimeni nimic de obiectat, v-aş ruga să semnăm imediat, a spus Lacivert. Pentru că poate avea loc oricând o descindere.

S-au îmbulzit cu toţii în mijlocul încăperii, ca să semneze mai repede comunicatul, care, din pricina săgeţilor, a baloanelor cu modificări şi a mâzgălelilor, se transformase într-un soi de talmeş-balmeş, astfel încât s-o poată şterge cât mai repede de acolo.

– Staţi, tata are ceva de spus!

Aceste cuvinte au sporit şi mai mult neliniştea din încăpere. Lacivert l-a trimis la uşă pe tânărul îmbujorat la faţă şi l-a pus să păzească ieşirea:

– Să nu iasă nimeni! a spus el. Acum să ascultăm obiecţia lui Turgut Bey.

– Nu am nici o obiecţie, a spus Turgut Bey. Dar înainte de a semna, aş dori să-i solicit ceva acestui tânăr. – A cugetat o clipă. – Nu doar lui, ci tuturor. – A făcut un semn către tânărul roşu la faţă cu care intrase în dispută ceva mai devreme şi care păzea acum uşa, ca să nu plece nimeni. – Nu semnez comunicatul decât dacă îmi veţi răspunde cu toţii la o întrebare - mai întâi acest tânăr, apoi şi dumneavoastră, ceilalţi.

S-a întors spre Lacivert, ca să vadă dacă pricepuse cât era de hotărât.

– Puneţi, vă rog, întrebarea, a spus Lacivert. Dacă ne stă în putinţă să vă răspundem, o s-o facem cu plăcere.

– Mai adineaori aţi râs de mine. Spuneţi-mi acum cu toţii: dacă un mare ziar german v-ar pune la dispoziţie două rânduri, ce le-aţi transmite occidentalilor? Mai întâi să spună el!

Tânărul îmbujorat la faţă era vînjos şi se arăta stăpân pe sine indiferent de subiectele aflate-n discuţie, dar nu părea pregătit pentru o asemenea întrebare. S-a agăţat şi mai temeinic de clanţa uşii şi a cerşit din priviri ajutorul lui Lacivert.

– Spune repede ce-ţi vine să spui, chiar dacă e vorba doar de două amărâte de rânduri, ca să plecăm odată, i-a spus Lacivert, cu un zâmbet forţat. Altfel o să ne calce poliţia.

Privirile tânărului cu faţa roşie ca sfecla rătăceau în depărtare, de parcă ar fi încercat să răspundă la o întrebare al cărei răspuns îl ştia foarte bine, la un examen foarte important.

– O să spun eu atunci mai întâi, a intervenit Lacivert. Domnilor din Europa, puţin îmi pasă... Le-aş spune, de exemplu, că e de ajuns să nu-mi ţină umbră... Dar, de fapt, trăim în umbra lor.

– Nu-l ajutaţi, căci va spune ce-l îndeamnă inima, a zis Turgut Bey. Dumneavoastră o să vorbiţi la sfârşit de tot. – I-a surâs tânărului îmbujorat la faţă, care se tot frământa, nehotărât. – E greu să te decizi. Pentru că e o problemă teribilă. Nu se poate rezolva proţăpindu-te în uşă.

– Pretexte, pretexte! a spus cineva din spate. Nu vrea să semneze comunicatul.

Fiecare dintre cei prezenţi s-a cufundat în propriile-i gânduri. Câteva persoane s-au îndreptat spre fereastră şi s-au uitat, cu gândurile aiurea, la o trăsură care trecea pe bulevardul Karabağ, prin ninsoare. Fazıl avea să spună mai apoi, în vreme ce-i descria lui Ka acea „tăcere magică": „Părea că, în clipa aceea, eram mai fraţi ca niciodată". Tăcerea a fost întreruptă de zgomotul unui avion care trecea undeva foarte sus, prin întuneric. Pe când ascultau atenţi zumzetul aparatului, Lacivert a şoptit: „Asta e al doilea avion pe ziua de astăzi".

– Eu plec! a strigat cineva.

Cel care strigase era un bărbat palid, care avea în jur de treizeci de ani, purta un sacou decolorat şi nu atrăgea atenţia nimănui. Se număra printre puţinii din încăpere care aveau o îndeletnicire. Era bucătar la Spitalul Asigurărilor Sociale şi se uita mereu la ceas. Potrivit celor relatate ulterior, fratele lui mai mare, care era interesat de politică, fusese dus într-o noapte la secţia de poliţie ca să dea o declaraţie şi nu se mai întorsese acasă niciodată. Bârfele pretindeau că bărbatul dorise să obţină de la autorităţi un certificat de „deces" pentru a se putea căsători cu frumoasa sa cumnată. Fusese alungat de la poliţie, de la serviciile de informaţii, de la procuratură şi de la garnizoană, unde făcuse demersuri în acest scop la un an de la presupusa moarte a fratelui său, iar în ultimele luni se alăturase familiilor celor dispăruţi, nu atât pentru că voia să se răzbune, cât pentru că erau singurele cu care putea aborda un asemenea subiect.

– O să mă numiți pe la spate laș. Lași sunteți voi! Lași sunt europenii voștri! Scrieți că așa îi numesc eu!

A bătut în ușă, după care a ieșit.

Atunci s-a pus întrebarea cine era domnul Hans Hansen. Împotriva temerilor lui Kadife, Lacivert a răspuns, de această dată pe un ton politicos, că era un gazetar german bine intenționat, care se arăta sincer interesat de „problemele" Turciei.

– Să te temi de nemții cu adevărat bine intenționați! a spus cineva din spate.

Un bărbat în haină neagră, care se postase lângă fereastră, a întrebat dacă, în afară de comunicat, urmau să se publice și declarații individuale. Kadife a spus că era posibil așa ceva.

– Prieteni, să nu stăm unii după alții ca să luăm cuvântul, ca niște copii sperioși de la școala primară, a spus cineva.

– Eu sunt elev de liceu, și-a început cuvântarea un alt tânăr kurd. M-am gândit dinainte la ceea ce urmează să spun acum.

– V-ați gândit vreodată că o să dați într-o bună zi declarații unui ziar german?

– Da, chiar așa, a spus tânărul, pe un ton cât se poate de cumpănit. – Părea însă și nespus de pătimaș. – Și eu socoteam în taină, la fel ca toată lumea de aici, că într-o bună zi urma să mi se ivească prilejul de a spune lumii ce cred.

– Eu nu mă gândesc niciodată la asemenea lucruri...

– Ceea ce am eu de spus este foarte simplu, a zis tânărul pătimaș. Gazeta de la Frankfurt să scrie precum urmează: noi nu suntem proști, suntem doar sărmani! Avem dreptul să cerem să se facă această diferență!

– Mă rog!

– Cine sunt cei pe care-i numiți „noi", domnule? a întrebat cineva din spate. Turcii, kurzii, azerii, caucazienii, locuitorii din Kars? Cine?

– Pentru că cea mai mare eroare a umanității, a continuat tânărul cel pătimaș care făcea parte din asociație, cea mai mare păcăleală, care datează de mii de ani, decurge din faptul că sărăcia și prostia sunt confundate mereu una cu alta.

– Ce înseamnă să fii prost? Să explice și asta!

– De fapt, în glorioasa istorie a umanității au existat mereu reprezentanți ai religiei și alte persoane morale care au băgat de seamă această confuzie și care au afirmat că și săracii au

parte de cunoaştere, de umanitate, de inteligenţă, de suflet. Domnul Hans Hansen se înduioşează când vede un om sărman. Poate că nu se gândeşte neapărat că nevoiaşul acela este un prost care a irosit toate prilejurile ce i s-au oferit în viaţă sau un beţivan fără voinţă.

— Nu-l cunosc pe domnul Hansen, dar toată lumea gândeşte aşa când vede un amărât!

— Vă rog, ascultaţi-mă! a spus tânărul kurd plin de patimă. N-am să vorbesc prea mult. Poate că, luaţi pe rând, nevoiaşii stârnesc milă, dar când o naţie întreagă este săracă, toţi se gândesc, mai întâi, că este proastă, neghioabă, leneşă, murdară, incapabilă de ceva. Oamenii nu o compătimesc, ci îşi bat joc de ea. Consideră că toată cultura, practicile, obiceiurile ei sunt ridicole. Uneori, ajung să se jeneze de asemenea gânduri şi se abţin s-o mai batjocorească, iar dacă muncitorii imigranţi proveniţi din rândurile ei fac curat pe jos şi lucrează în cele mai groaznice locuri, se comportă de parcă le-ar socoti cultura interesantă, ba chiar de parcă oamenii aceia le-ar fi egali, ca să-i împiedice să se revolte.

— Să zică odată despre ce naţie vorbeşte!

— Am să mai adaug ceva, a intervenit celălalt tânăr de origine kurdă. Din păcate, omenirea nu mai poate să râdă de cei care se omoară, care se asupresc unii pe alţii. Mi-am dat seama de acest lucru din ceea ce mi-a povestit cumnatul meu când a venit la Kars, vara trecută. Lumea a ajuns să nu mai suporte popoarele barbare.

— Ne ameninţi, adică, în numele occidentalilor?

— Prin urmare, a continuat tânărul kurd plin de patimă, când întâlneşte o persoană care provine dintr-un neam sărac, occidentalul o disprețuieşte instinctiv. Se gândeşte îndată că este atât de nevoiaşă tocmai pentru că aparţine unei naţii neghioabe. Occidentalul cugetă că este foarte posibil ca omul acela să aibă capul doldora de toate absurdităţile şi prostiile din pricina cărora poporul lui este atât de sărac şi de amărât.

— Şi nu se poate socoti că pe nedrept...

— Dacă şi tu ne consideri la fel de proşti ca scriitorul ăla cu nasul pe sus, vorbeşte pe faţă! Cel puţin bezbojnicul ăla a apărut la televizor în direct, înainte de a muri şi de a se duce-n Iad, şi a reuşit să spună cu îndrăzneală, privindu-ne pe toţi în adâncul ochilor, că îi socoteşte proşti pe toţi turcii.

– Mă iertați, dar persoana care apare la o emisiune în direct nu poate vedea ce se află-n adâncul ochilor celor care-l urmăresc.

– Domnul n-a zis că „a văzut", ci că „a privit", a spus Kadife.

– Vă rog, prieteni, să nu intrăm în dispute ca la o masă rotundă! a spus participantul de stânga, care-şi lua notițe. Şi, mai cu seamă, să vorbim mai rar.

– Atâta vreme cât nu spune bărbăteşte despre ce nație vorbeşte, eu n-am să tac! O declarație defăimătoare acordată unei gazete germane trebuie privită ca o trădare de țară.

Pătimaşul tânăr de origine kurdă s-a ridicat în picioare, spunând:

– Nu sunt trădător de țară! Şi eu sunt de aceeaşi părere cu dumneavoastră. De aceea, vreau să se consemneze în scris că n-am să mă duc în Germania chiar dacă o să mi se ivească într-o bună zi ocazia şi chiar dacă am să primesc viză.

– Nu le dă nimeni vize unora ca tine, care n-au nici un rost pe lumea asta.

– Înainte de-a primi viză, n-or să-i dea paşaport autoritățile.

– Nu, n-o să-mi dea, a spus tânărul acela pătimaş cu modestie. Dar chiar dacă or să-mi dea şi dacă o să mă duc acolo, iar primul occidental pe care am să-l întâlnesc pe stradă va fi un suflet bun, care nu mă va disprețui, eu tot o să mă simt stingherit la gândul că omul acela se uită la mine de sus, pentru simplul motiv că este occidental. Prin urmare, singurul lucru care-ți rămâne de făcut pentru a nu te expune disprețului este să le dovedeşti cât mai repede cu putință că gândeşti ca ei. Iar asta nu este doar imposibil, ci şi umilitor.

– Fiule, ai început prost, dar în final ai dres-o bine, a spus bătrânul gazetar azer. Totuşi, să nu cerem să se scrie aşa ceva în gazeta aia nemțească, pentru că-şi vor bate joc de noi... – A tăcut o clipă, iar după aceea a întrebat pe neaşteptate, cu viclenie: Despre ce nație vorbeai?

Cum tânărul de la asociație s-a aşezat fără să-i dea vreun răspuns, fiul bătrânului gazetar, care stătea alături de acesta, a spus:

– Îi e teamă!

„Are dreptate să-i fie teamă", „el nu lucrează ca voi, la stat", au răspuns unii dintre cei de față, dar nici bătrânul gazetar, nici fiul acestuia nu s-au simțit ofensați. Faptul că vorbeau

la unison, că mai strecurau câte o glumă ori se tachinau unii pe alţii sfârşise prin a-i lega pe cei din încăpere, în virtutea atmosferei de joc şi divertisment care-i înconjura. Ka avea să afle mai târziu de la Fazıl cum se petrecuseră lucrurile şi avea să consemneze în caietul său că reuniunile de acest gen puteau dura ore în şir, cu condiţia ca droaia de bărbaţi încruntaţi şi mustăcioşi care trăgeau necontenit din ţigară să se amuze fără ca măcar să bage de seamă că făceau acest lucru.

– Noi nu putem fi europeni! a spus un alt tânăr islamist, cu un aer trufaş. Poate că cei care încearcă să ne vâre cu forţa în tiparele lor, cei care ne provoacă suferinţă cu tancurile şi puştile lor vor izbuti să ne europenizeze, în cele din urmă. Nu ne vor putea schimba însă niciodată sufletul.

Unul dintre tinerii kurzi l-a luat peste picior, pe un ton ce amintea de filmele turceşti:

– Puteţi pune stăpânire pe trupul meu, dar pe sufletul meu, niciodată!

Toată lumea a râs. Tânărul care luase cuvântul s-a alăturat şi el, îngăduitor, hohotului de râs.

– Am şi eu ceva de spus, s-a repezit unul dintre tinerii care stăteau lângă Lacivert. Deşi prietenii noştri nu vorbesc ca nişte imitatori fără onoare ai Occidentului, au totuşi aerul că-şi cer scuze, că-şi cer iertare pentru faptul că noi, aici, nu suntem europeni. – S-a întors spre bărbatul în haină de piele, care-şi lua notiţe. – Te rog, nu scrie ce-am spus mai înainte, dragul meu! a spus el, cu un aer de scandalagiu politicos. Acum scrie: Eu mă mândresc cu latura mea neeuropeană. Sunt mândru de tot ceea ce socoteşte europeanul că este copilăresc, tiranic şi primitiv în mine. Dacă ei sunt frumoşi, eu o să fiu urât, dacă ei sunt deştepţi, eu o să fiu prost, dacă ei sunt moderni, eu o să rămân naiv.

Aceste vorbe n-au fost încuviinţate de nimeni. Lumea n-a făcut decât să zâmbească vag, dat fiind faptul că tot ceea ce se rostea în acea încăpere era întâmpinat cu o glumă. Cineva a intervenit – „De fapt, eşti chiar prost!" –, dar pentru că tocmai atunci stângistul mai în vârstă şi bărbatul în haină neagră tuşeau din toţi rărunchii, nu s-a putut deduce cine rostise aceste cuvinte.

În acest timp, tânărul îmbujorat la faţă care stătea de pază la uşă s-a amestecat şi el în discuţie şi a început să recite o

poezie. Poezia începea cu: „Europă, o, Europă / Rămâi acolo unde eşti / Cu noi, în vise / Să nu ne plecăm Diavolului". Fazıl nu a auzit decât cu mare greutate continuarea, din cauza acceselor de tuse, a replicilor şi a hohotelor de râs cu care fusese întâmpinat de ceilalţi. În ciuda acestui fapt, i-a transmis lui Ka ceea ce-şi amintea, însă nu cu privire la poezie în sine, ci la obiecţiile care-i fuseseră aduse, trei dintre acestea urmând să-şi afle apoi locul atât pe hârtia pe care erau notate replicile de două rânduri la adresa Europei, cât şi în poezia „Întreaga omenire şi stelele", pe care avea s-o scrie Ka peste puţină vreme:

1. „Să nu ne temem de locul acela, pentru că acolo nu este nimic care să ne stârnească teama", strigase vechiul militant de stânga, care se apropia de mijlocul vieţii.

2. În vreme ce bătrânul gazetar de origine azeră, care întreba mereu „la care naţie vă referiţi", făcea o lungă expunere referitoare la cruciade, la genocidul împotriva evreilor, la pieile-roşii care fuseseră măcelărite în America şi la musulmanii ucişi de francezi în Algeria, după ce spusese „să nu renunţăm la identitatea noastră de turci şi la credinţa noastră", defetistul aflat printre ei a întrebat cu şiretenie: „Unde sunt milioanele de armeni din Kars şi din toată Anatolia?", însă informatorul care lua notiţe nu i-a consemnat identitatea, pentru că i s-a făcut milă de el.

3. „Nimeni n-o să traducă – pe bună dreptate – o poezie atât de lungă şi de aberantă, şi nici domnul Hans Hansen n-o s-o publice în gazeta lui", a spus cineva. Acesta era unul dintre poeţii prezenţi în încăpere (erau trei cu totul). A fost un bun prilej pentru ca aceştia să se plângă de nefericita singurătate care pecetluia soarta poetului turc pe lume.

Când tânărul acela roşu la faţă, acum lac de sudoare, şi-a sfârşit de recitat poezia, despre care toată lumea căzuse de acord că era absurdă şi primitivă, câteva persoane l-au aplaudat în răspăr. Cei de faţă tocmai spuneau că, dacă avea să se publice în gazeta aceea germană, poezia cu pricina nu urma să facă altceva decât să „ne" transforme şi mai mult în subiect de batjocură, când tânărul kurd, al cărui cumnat se afla în Germania, a protestat:

– Când scriu poezie ori cântă, ei vorbesc în numele întregii umanităţi. Ei sunt oameni, în vreme ce noi nu suntem decât nişte musulmani. Ceea ce scriem noi devine „poezie etnică".

— Mesajul meu este următorul. Scrieţi! a spus bărbatul în haină neagră. Dacă europenii au dreptate, iar noi nu avem alt viitor şi altă scăpare decât să le semănăm lor, faptul că ne pierdem timpul cu aberaţii care ne fac să aducem şi mai mult cu noi înşine nu reprezintă altceva decât o pierdere prostească de vreme.

— Iar cuvintele dumitale sunt tocmai cele care ne vor face să părem şi mai neghiobi în ochii europenilor!

— Spuneţi odată bărbăteşte care este naţia care va lăsa impresia că este neghioabă!

— Domnilor, ne purtăm de parcă am fi cu mult mai deştepţi şi mai preţioşi decât occidentalii, dar bag mâna în foc că dacă nemţii şi-ar deschide azi un consulat la Kars şi le-ar da tuturor vize gratuite, într-o săptămână s-ar goli tot oraşul.

— Asta-i o scorneală! Amicul acesta al nostru spunea mai adineaori că nu s-ar duce acolo nici dacă i s-ar da viză. Nici eu nu mă duc nicăieri, ci rămân aici, păstrându-mi astfel onoarea.

— Şi alţii o să rămână, domnilor, să ştiţi! Să ridice, vă rog, mâna cei care nu vor pleca, să-i vedem şi noi!

Câteva persoane au ridicat mâna cu gravitate. Văzându-i, doi-trei tineri au rămas indecişi.

— Să explice el mai întâi de ce n-au onoare cei care pleacă, a cerut bărbatul în haină neagră.

— E greu să-i explici acest lucru unuia care n-are cum să priceapă, a spus cineva, cu un aer misterios.

În vremea aceasta, inima lui Fazıl, care băgase de seamă că ochii lui Kadife priveau afară, pe fereastră, a început să bată cu repeziciune: „Apără-mi, Doamne, curăţia sufletească, apără-mă de tulburarea minţii!", s-a gândit el. I-a trecut prin minte că lui Kadife i-ar fi plăcut asemenea cuvinte. A vrut să ceară să fie consemnate în gazeta germană, dar toată lumea vorbea de-a valma şi nimeni nu s-a arătat interesat de el.

Doar tânărul kurd cu voce stridentă a izbutit să înăbuşe gălăgia care se iscase. Acesta se hotărâse să dicteze pentru gazeta germană un vis. La începutul visului, pe care îl relata cu o voce care tremura la răstimpuri, se afla la Teatrul Naţional, singur, şi urmărea un film. Era un film occidental, toţi actorii vorbeau într-o limbă străină, dar lucrul acesta nu-l deranja deloc, pentru că simţea că pricepea tot ceea ce spuneau. Mai apoi,

ce să vadă, se pomenea pătrunzând în filmul la care se uita: fotoliul de la Teatrul Naţional se afla, de fapt, în salonul unei familii creştine. Zărea acolo o masă mare, întinsă, voia să-şi astâmpere foamea, dar, pentru că se temea să nu facă vreo gafă, stătea deoparte. Apoi inima sa începea să bată mai repede, se întâlnea cu o femeie blondă, foarte frumoasă, şi-şi aducea deodată aminte că era îndrăgostit de ea de ani de zile. Femeia, la rândul ei, îl trata cu o blândeţe şi o dulceaţă la care nu se aşteptase deloc. Îi lăuda ţinuta vestimentară, modul de a se purta, îl săruta pe obraz şi-l mângâia pe păr. Era nespus de fericit. Apoi, deodată, femeia îl lua în braţe şi-i arăta bunătăţile de pe masă. Atunci îşi dădea seama, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, că era copil şi că tocmai de aceea era socotit simpatic.

Visul acesta a fost întâmpinat nu numai cu râsete ori glume, ci şi cu o melancolie vecină cu teama.

– Nu se poate să fi avut un asemenea vis, a rupt tăcerea bătrânul gazetar. Acest tânăr kurd a născocit totul ca să ne umilească bine de tot în ochii nemţilor. Să nu scrieţi ce-a spus!

Tânărul de la asociaţie a mai mărturisit un amănunt peste care sărise la început, pentru a demonstra că visase într-adevăr acele lucruri: a spus că ori de câte ori se trezea din somn, îşi amintea de femeia blondă din vis. O văzuse cu cinci ani în urmă, pe când cobora dintr-un autocar plin cu turişti care veniseră să vadă bisericile armenilor. Era îmbrăcată cu sarafanul acela albastru pe care urma să-l poarte mai târziu în visele lui şi în film.

Lumea a râs şi mai tare auzindu-l:

– Noi nici n-am visat femei europene şi nici nu ne-am plecat Diavolului pentru nişte fantezii, a spus cineva.

Imediat s-a creat genul acela de atmosferă prielnică sporovăielilor mânioase, pline de dorinţă şi, totodată, lipsite de perdea cu privire la femeile europene. Un tânăr înalt, delicat şi destul de chipeş, pe care nimeni nu-l luase prea mult în seamă până în clipa aceea, a început să depene o poveste:

Un occidental se întâlnea într-o zi, într-o gară, cu un musulman. Trenul întârzia. În faţă, pe peron, aştepta trenul şi o franţuzoaică foarte frumoasă...

Aşa cum putea să presupună orice bărbat care frecventase un liceu de băieţi sau care făcuse armata, era vorba de o poveste

care punea în relație ideea de potență, pe de o parte, și cea de națiune și cultură, pe de altă parte. Nu se foloseau cuvinte obscene, iar vulgaritatea era camuflată printr-un limbaj aluziv. Cu toate acestea, în încăpere s-a instalat în scurtă vreme o atmosferă pe care Fazıl avea s-o definească mai târziu prin cuvintele „mi se umpluse sufletul de rușine!".

Turgut Bey s-a ridicat în picioare.

— Bine, fiule, ajunge! Adu comunicatul ca să-l semnez, a spus el.

Turgut Bey a semnat comunicatul cu pixul cel nou, pe care l-a scos din buzunar. Era obosit de zgomot, de fumul de țigară și tocmai era pe cale să se ridice din nou în picioare, când a fost reținut de Kadife. Apoi s-a ridicat în picioare chiar ea.

— Ascultați-mă acum și pe mine un minut, a spus ea. Dumneavoastră nu vă este rușine, dar mie îmi crapă obrazul de cele auzite. Eu îmi pun povestea asta pe cap ca să nu-mi vedeți părul, ceea ce înseamnă că îndur o suferință nespusă pentru voi, numai că...

— Nu pentru noi! a șoptit o voce, umil. Pentru Allah, pentru propria dumitale morală!

— Am și eu câte ceva de spus pentru gazeta aceea din Germania. Scrieți, vă rog! – A simțit, cu instinctul ei de actriță, că era urmărită pe jumătate cu uimire, pe jumătate cu mânie. – Tinerele fete din Kars – nu, scrieți „fetele musulmane din Kars" –, care au adoptat vălul ca pe un stindard, în numele propriilor convingeri, și-au descoperit capul în văzul întregii lumi din pricina dezgustului care le-a cuprins deodată... – Va fi o veste bună, pe placul europenilor! Astfel, Hans Hansen o să publice și spusele noastre. – ... Iar când și-au scos vălul, au rostit precum urmează: „Iartă-mă, Doamne, căci acum trebuie să fiu singură. Lumea este atât de silnică, iar eu sunt atât de mânioasă și de neputincioasă, încât Tu..."

— Kadife! a spus Fazıl, țâșnind în picioare pe neașteptate. Ai grijă, nu renunța la văl! Acum suntem cu toții aici, cu toții! Inclusiv eu și Necip. După aceea însă o să murim cu toții, cu toții!

Preț de o clipă, toți au fost uluiți de aceste cuvinte. S-au găsit unii care să spună „nu vorbi aiurea", „bineînțeles că nu trebuie să-și descopere capul", dar cei mai mulți dintre cei de

față se uitau la ea, sperând să iasă scandal, să se petreacă ceva, și încercau, pe de altă parte, să-și dea seama despre ce fel de provocare era vorba și al cui joc îl făcea.

– Cele două fraze pe care doresc să le văd publicate în gazeta germană sunt următoarele, a spus Fazıl. – În încăpere se stârnise un vuiet. – Nu vorbesc doar în numele meu, ci și în numele prietenului meu, Necip, care a fost ucis cu cruzime, ca un martir, în seara revoluției: Kadife, te iubim foarte mult. Dacă îți scoți vălul, eu o să mă sinucid, așa că ai grijă ce faci! Potrivit unora dintre cei prezenți, Fazıl ar fi spus „te iubesc", nu „te iubim". Este posibil însă să fie vorba de o scorneală menită să justifice atitudinea de mai târziu a lui Lacivert.

Lacivert a strigat din răsputeri „nimeni să nu vorbească despre sinucidere în orașul ăsta!", după care a părăsit camera de hotel fără să se mai uite la Kadife, iar faptul acesta a pus brusc capăt reuniunii, așa încât cei prezenți în încăpere s-au risipit în grabă, deși nu în prea mare tăcere.

32

Nu pot face acest lucru atâta vreme cât în mine sălăşluiesc două suflete

DESPRE DRAGOSTE, LIPSA DE ÎNSEMNĂTATE ŞI DISPARIŢIA LUI LACIVERT

Ka a ieşit din hotelul Zăpada Palas la cinci fără un sfert, înainte ca Turgut Bey şi Kadife să fi revenit de la reuniunea desfăşurată la hotelul Asia. Mai erau cincisprezece minute până la întâlnirea cu Fazıl; dar, fericit cum era, îşi dorea să rătăcească pe străzi. A părăsit bulevardul Atatürk cotind la stânga şi a făcut o plimbare până la pârâul Kars, căscând ochii la lumea care umplea ceainăriile, la televizoarele deschise, la băcănii şi la atelierele fotografilor. Ajuns la podul de fier, s-a cufundat în visare, cu gândul la fericirea pe care urma s-o trăiască la Frankfurt alături de Ipek, fumând două ţigări la rând, fără să ia în seamă frigul. Pe ţărmul de vizavi, în parcul din care bogătaşii Karsului obişnuiau să-i urmărească altădată pe cei care se dădeau seara cu patinele pe gheaţă domnea acum un întuneric sinistru.

Cum era întuneric, Ka l-a confundat o clipă pe Fazıl, care sosea cu întârziere la podul de piatră, cu Necip. Au intrat împreună în ceainăria Fraţii Norocoşi, iar Fazıl i-a povestit lui Ka, până în cele mai mici detalii, reuniunea de la hotelul Asia. Când Fazıl a ajuns în punctul în care aprecia că istoria oraşelului său făcea parte din istoria lumii, Ka l-a redus la tăcere, de parcă ar fi redus pentru o vreme sonorul unui aparat de radio, şi a scris poezia intitulată „Întreaga omenire şi stelele".

În notele sale de mai târziu, Ka avea să pună aceasta poezie în legătură nu atât cu tristeţea de a vieţui într-un oraş uitat,

situat în afara istoriei, cât cu începutul unor filme de la Hollywood pe care le văzuse în copilărie – început care-i plăcea de fiecare dată la fel de mult. Când se isprăvea genericul, camera înfăţişa mai întâi, de la foarte mare depărtare, pământul care se rotea foarte încet, apoi se apropia lent, timp în care se ivea o ţară, iar ţara aceea era, desigur, Turcia; în vremea aceasta, îşi făceau apariţia albastrul Mării Marmara, Marea Neagră şi Bosforul, şi, pe măsură ce camera se apropia şi mai mult, se zăreau Istanbulul, cartierul Nişantaşı, în care-şi petrecuse Ka anii copilăriei, sediul poliţiei rutiere de pe bulevardul Teşvikiye, strada Poetul Nigâr, acoperişurile şi copacii (ce minunat era să-i vezi de sus!), apoi rufele întinse la uscat, reclama la conservele Tamek, jgheaburile ruginite, zidurile laterale, date cu smoală, şi, încetul cu încetul, fereastra lui Ka. După ce pătrundea pe fereastră şi rătăcea la întâmplare prin camerele ticsite cu lucruri, cărţi, praf şi covoare, aparatul îl arăta pe Ka scriind la o masă aflată în faţa celeilalte ferestre, apoi aluneca spre vârful peniţei care aşternea ultimele slove pe hârtia aflată în faţa lui, şi astfel ajungeam să citim ceea ce era scris: ACEASTA ESTE ADRESA DE LA CARE AM PARTICIPAT LA ISTORIA MONDIALĂ A POEZIEI: POETUL KA, STRADA POETUL NIGÂR NR. 16/8, NIŞANTAŞI, ISTANBUL, TURCIA. Cititorii atenţi vor presupune că această adresă, despre care socotesc că şi-a aflat locul şi în poezie, s-ar putea afla în partea de sus a fulgului de zăpadă, pe axa raţiunii, supusă forţei de atracţie a iluziei.

Fazıl şi-a dezvăluit adevărata suferinţă la sfârşitul poveştii pe care o depănase: era grozav de tulburat de faptul că-i spusese lui Kadife că avea să se sinucidă dacă aceasta renunţa la văl.

– Nu sunt tulburat doar pentru că sinuciderea înseamnă pierderea credinţei în Allah, ci şi pentru că eu nu cred în aşa ceva. De ce am spus un lucru în care nu cred?

După ce-i spusese lui Kadife că avea să se sinucidă dacă renunţa la văl, Fazıl adăugase „pocăieşte-te!", dar când li se întâlniseră privirile, în uşă, tremurase în faţa ei ca o frunză.

– Kadife s-o fi gândit că sunt îndrăgostit de ea? l-a întrebat el pe Ka.

– Eşti îndrăgostit de Kadife?

– Ştii şi dumneata că eram îndrăgostit de răposata Teslime. Iar răposatul meu prieten, de Kadife. Mi-e ruşine că, la nici o

zi de la moartea prietenului meu, m-am îndrăgostit de aceeaşi fată. Şi ştiu, totodată, că aceasta este singura explicaţie pentru ceea ce s-a întâmplat. Iar asta mă sperie. Spune-mi cum pot să fiu sigur că Necip a murit.

— L-am apucat de umeri şi i-am sărutat trupul fără viaţă, cu fruntea străpunsă de glonţ.

— O posibilitate ar fi ca sufletul lui Necip să supravieţuiască în mine, a spus Fazıl. Ascultă: aseară nu mă interesa ce se întâmpla la teatru, aşa că nici nu m-am uitat la televizor. M-am culcat devreme şi am adormit. Mi-am dat seama, în somn, că lui Necip i se întâmplase ceva groaznic. De cum au năvălit soldaţii la internat, n-am mai avut nici o îndoială în această privinţă. Când te-am văzut pe dumneata la bibliotecă, ştiam deja că Necip murise, pentru că sufletul lui pătrunsese în trupul meu. Asta se întâmplase în zorii zilei. Soldaţii care au evacuat internatul nu s-au atins de mine, iar eu mi-am petrecut noaptea la un prieten din armată al tatei, care locuieşte pe Drumul Târgului. L-am simţit pe Necip în mine dimineaţa devreme, la şase ore după ce fusese ucis. Zăceam în patul în care fusesem găzduit, când m-a luat o clipă cu ameţeală, după care am simţit o bogăţie şi o profunzime nespus de plăcute; prietenul meu era cu mine, alături de mine. Aşa cum arată cărţile din vechime, sufletul părăseşte trupul omului la şase ore de la moartea acestuia. Potrivit lui Suyuti[1], în acel moment sufletul este instabil precum mercurul şi trebuie să aştepte în Limb până la Sfârşitul Lumii. Sufletul lui Necip a pătruns însă în mine. Sunt convins de asta. Mă şi tem, pentru că un asemenea lucru nu este consemnat nicăieri în *Coran*. Pe de altă parte însă, n-aveam cum să mă îndrăgostesc de Kadife în alt mod. De aceea, ideea sinuciderii nu are cum să-mi aparţină. După dumneata, e posibil ca sufletul lui Necip să vieţuiască în mine?

1. Jalal al-Din Abd al-Rahman bin Abu-Bakr al-Suyuti (1445-1505), savant enciclopedist arab originar din Cairo, unde şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii. Iniţiat de timpuriu în tainele *Coranului*, ale jurisprudenţei, dar şi ale misticii islamice, a fost multă vreme profesor la diverse şcoli coranice şi la moscheea lui Baybars, dar apoi a preferat să se retragă din viaţa publică, ca urmare a conflictelor cu cercurile teologice. Este amintit şi într-un alt roman al lui Orhan Pamuk, *Mă numesc Roşu*.

– Dacă tu crezi asta, a spus Ka, precaut.

– Nu-ţi spun decât dumitale. Necip îţi dezvăluia taine pe care nu le spunea nimănui. Te implor, dezvăluie-mi adevărul: Necip nu mi-a spus niciodată că în sufletul lui ar fi înflorit îndoiala ateului. Dar este posibil să ţi se fi destăinuit dumitale. Ţi-a spus vreodată că se îndoia de existenţa lui Allah – păzeşte-ne, Doamne, de gândul rău?!

– Nu mi-a vorbit de îndoiala la care te referi tu, ci de altceva. Mi-a spus că, vrând-nevrând, se gândea la inexistenţa lui Allah, pe care îl iubea şi el foarte mult, întocmai aşa cum se gândea uneori, cu ochii plini de lacrimi, la moartea părinţilor săi, gustând această tristeţe.

– Iată, asta mi se-ntâmplă şi mie acum, s-a precipitat Fazıl. Şi n-am nici un dubiu că această îndoială mi-a fost strecurată în suflet de sufletul lui Necip.

– Această îndoială nu înseamnă însă ateism.

– Dar acum am ajuns să le dau dreptate fetelor care se sinucid, a spus Fazıl, trist. Cu puţin timp înainte, am spus că o să mă sinucid şi eu. Nu vreau să-l numesc ateu pe răposatul Necip. Percep însă acum în mine vocea ateului şi mă tem nespus de ea. Nu ştiu dacă şi dumneata eşti aşa, dar ai fost în Europa, i-ai cunoscut pe intelectuali, pe toţi oamenii aceia care beau alcool şi se droghează. Spune-mi, te rog, încă o dată, ce simte un ateu?

– Nu există nimic de genul „omul vrea necontenit să se sinucidă".

– Eu nu vreau să o fac necontenit, dar uneori îmi doresc să mă sinucid.

– De ce?

– Pentru că mă gândesc tot timpul la Kadife şi nu am nimic altceva în minte! Îmi apare neîncetat în faţa ochilor. Totul mă trimite cu gândul la ea, în cele mai plictisitoare locuri cu putinţă – când învăţ, când mă uit la televizor, când aştept să se facă seară – şi sufăr nespus. Simţeam toate aceste lucruri şi înainte de moartea lui Necip. De fapt, nu pe Teslime o iubeam, ci tot pe Kadife. Îngropam însă totul în mine, gândind că era vorba de dragostea prietenului meu. Necip a fost cel care mi-a insuflat această dragoste, vorbind mereu despre ea. Când au descins soldaţii la internat, mi-am dat seama că era posibil să-l

fi ucis şi, da, m-am bucurat! Nu pentru că puteam de-acum să-mi manifest dragostea faţă de Kadife, ci pentru că prinsesem ciudă pe Necip, care-mi picurase în suflet o asemenea patimă. Acum el a murit, sunt liber, dar singura urmare a acestui fapt este că sunt şi mai îndrăgostit de Kadife. Mă gândesc la ea de azi-dimineaţă şi, pe măsură ce trece timpul, ajung să nu mă mai pot gândi la nimic altceva – ce trebuie să fac, Doamne?!

Fazıl şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a început să plângă cu sughiţuri. Ka şi-a aprins un Marlboro şi a perceput în el un soi de indiferenţă egoistă. L-a mângâiat pe cap îndelung.

Atunci s-a apropiat agentul Saffet, care era cu un ochi la televizor şi cu altul la ei.

— Băiatul nu trebuie să plângă, pentru că nu i-am dus actul de identitate la secţie, îl am la mine, a spus el.

Cum Fazıl, care continua să plângă, nu-i acorda nici o atenţie, Ka s-a întins şi a luat el carnetul pe care-l scosese din buzunar agentul, pentru a i-l întinde apoi tânărului.

— De ce plânge? a întrebat agentul, cu un interes pe jumătate profesional, pe jumătate uman.

— Din dragoste, a spus Ka.

L-a făcut deodată pe agent să răsufle cum nu se poate mai uşurat. Ka s-a uitat după el până când acesta a ieşit din ceainărie.

După aceea, Fazıl l-a întrebat cum i-ar fi putut atrage atenţia lui Kadife. I-a spus că toţi locuitorii din Kars ştiau că era îndrăgostit de Ipek, sora mai mare a lui Kadife. Dragostea pătimaşă a lui Fazıl i s-a părut lui Ka atât de imposibilă şi de fără de speranţă, încât s-a temut o clipă că şi dragostea lui faţă de Ipek ar fi putut fi la fel de disperată. I-a repetat, neinspirat, lui Fazıl, ale cărui sughiţuri se domoliseră, propunerea lui Ipek:

— Fii tu însuţi!

— Dar nu pot face asta atâta vreme cât în mine sălăşluiesc două suflete, a spus Fazıl. În plus, sufletul ateu al lui Necip pune, puţin câte puţin, stăpânire pe mine. După ce am socotit ani de zile că tinerii care se îndeletnicesc cu politica procedează greşit, am ajuns să-mi doresc să fac şi eu ceva împotriva acestui puci, alături de islamişti. Dar simt că aş acţiona doar ca să dobândesc simpatia lui Kadife. Nu pentru că n-aş cunoaşte-o deloc. Ci pentru că bag de seamă că am ajuns să nu mai cred decât în dragoste şi în fericire, ca ateii.

În vreme ce Fazıl plângea, Ka şovăia, neştiind dacă trebuia sau nu să-l îndemne să nu-şi mai dezvăluie faţă de toată lumea dragostea faţă de Kadife şi să-l prevină, totodată, să se teamă de Lacivert. Se gândea că, de vreme ce ştia de dragostea dintre el şi Ipek, ştia la fel de bine şi de cea dintre Lacivert şi Kadife. Dar dacă era la curent cu aceasta din urmă, nu trebuia sub nici o formă să se îndrăgostească de Kadife, dată fiind ierarhia politică.

– Suntem săraci şi neînsemnaţi, asta e toată problema, a spus Fazıl, cu o îndârjire ciudată. Sărmanelor noastre vieţi nu le este rezervat nici un loc în istoria umanităţii. În cele din urmă, noi, toţi cei care vieţuim în amărâtul ăsta de Kars, vom crăpa şi vom dispărea. Nimeni nu-şi va aminti de noi, nimeni nu se va interesa de noi. Vom rămâne nişte oameni fără importanţă, care se măcelăresc între ei pentru ceea ce-şi pun femeile pe cap, care se lasă sufocaţi de ciorovăielile lor mărunte şi absurde. Toţi ne vor uita. Văzând că trecem prin lumea aceasta fără a lăsa vreo urmă, trăind fără nici o noimă, îmi dau seama cu mânie că în viaţă nu există nimic altceva în afară de dragoste. Atunci, ceea ce simt pentru Kadife, revelaţia faptului că nu voi afla consolare pe lumea asta decât strângând-o pe ea la piept mă face să sufăr şi mai mult, aşa încât o văd mereu în faţa ochilor.

– Da, acestea sunt gânduri pe potriva unui ateu, a spus Ka, nemilos.

Pe Fazıl l-a podidit din nou plânsul. Cât despre Ka, acesta nu şi-a mai amintit apoi de cele discutate, şi nici nu şi le-a notat în vreun caiet. În scheciurile umoristice de la televizor se vedeau nişte puşti americani care se prăvăleau de pe scaune, spărgeau acvarii, se rostogoleau în apă ori călcau pe poalele hainelor şi cădeau cu faţa în jos, toate aceste secvenţe fiind însoţite de o voce care se prefăcea că râde în hohote. Fazıl şi Ka au uitat şi ei de toate şi au rămas multă vreme cu ochii aţintiţi asupra copiilor americani de la televizor, zâmbind în colţul buzelor, alături de ceilalţi bărbaţi din ceainărie.

Când a intrat Zahide, Ka şi Fazıl tocmai vedeau un camion care înainta misterios printr-o pădure. Zahide a dat la iveală un plic galben, care nu i-a trezit nici un interes lui Fazıl, şi i l-a dat lui Ka. Ka l-a deschis şi a citit biletul aflat înăuntru:

era de la Ipek. Kadife şi Ipek doreau să se vadă cu el la cofetăria Viaţa cea Nouă, peste douăzeci de minute. Zahide aflase de la Saffet că se aflau la ceainăria Fraţii Norocoşi.

După ce a plecat Zahide, Fazıl a spus:

— Nepotul ei e la noi în clasă. E mort după jocurile de noroc, nu alta! Nu pierde niciodată luptele de cocoşi sau de câini.

Ka i-a dat carnetul de elev pe care-l recuperase de la poliţist.

— Sunt aşteptat la masă, la hotel, a spus el şi s-a ridicat în picioare.

— O s-o vezi pe Kadife? a întrebat Fazıl, fără speranţă. - S-a ruşinat de expresia de sastiseală şi de afecţiune de pe chipul lui Ka. - Vreau să-mi pun capăt zilelor! – În vreme ce Ka ieşea din ceainărie, a strigat în urma lui: Spune-i, dacă o vezi, că mă omor dacă-şi scoate vălul! Dar n-am s-o fac pentru că şi-l scoate, ci din plăcerea de a muri pentru ea.

Pentru că mai avea ceva timp până la întâlnirea de la cofetărie, Ka a luat-o pe uliţe lăturalnice. Ajungând pe Strada Canalului, a văzut ceainăria în care scrisese în dimineaţa aceea poezia „Străzi de vis" şi a intrat în ea, dar nu i-au mai venit în minte alte versuri, aşa cum îşi dorea, ci a simţit imboldul de a ieşi pe uşa din spate a localului pe jumătate gol, care era invadat de un fum gros de ţigară. S-a pomenit în curtea plină de zăpadă, a sărit, pe întuneric, gardul scund care se ridica în faţa lui, a urcat trei trepte şi apoi a coborât în pivniţă, însoţit de lătratul stăruitor al aceluiaşi câine ţintuit în lanţ, pe care-l văzuse mai devreme.

În pivniţă ardea o lampă care împrăştia o lumină palidă. A simţit că înăuntru nu mirosea doar a cărbune şi a somn, ci şi a rachiu. Lângă cazanul de la instalaţia de termoficare, pe care-l auzea vuind, se zăreau câteva persoane însoţite de propriile umbre. Când i-a zărit, printre cutiile de carton, pe slujbaşul cu nas coroiat de la MIT, pe gruzina aceea tuberculoasă şi pe soţul ei, care stăteau şi beau rachiu cot la cot, nu s-a simţit deloc fâstâcit. Nici ei nu păreau mai fâstâciţi decât el. Ka a văzut că femeia bolnavă purta pe cap o şapcă roşie, cochetă. Aceasta i-a oferit lui Ka un ou fiert şi nişte lipie, iar soţul ei s-a apucat, la rândul lui, să-i prepare un pahar cu rachiu.

În vreme ce Ka răzuia coaja oului fiert cu unghiile, slujbaşul cu nas coroiat de la MIT a spus că sala aceea reprezenta cel mai călduros ungher din Kars, că era un adevărat rai.

Titlul poeziei pe care a plăsmuit-o Ka în tăcerea care a urmat, fără a se confrunta cu vreo întâmplare neplăcută şi fără a rata vreun cuvânt, era „Raiul". Plasarea ei într-un punct aflat departe de centrul fulgului de zăpadă, chiar deasupra axei imaginației, nu însemna că Raiul îmbrăca semnificația unui viitor imaginar, ci că, pentru el, amintirile despre Rai nu puteau rămâne vii decât dacă visai la ele. Aducând vorba despre această poezie în anii care au urmat, Ka şi-a enumerat, rând pe rând, o parte dintre amintirile la care se gândea: vacanțele de vară din copilărie, zilele în care fugea de la şcoală, momentele în care se lungea în patul părinților alături de sora sa, unele desene pe care le făcuse la vârste fragede, întâlnirea de mai târziu cu o fată pe care o cunoscuse la o petrecere şcolară şi sărutul schimbat cu ea.

În vreme ce se îndrepta spre cofetăria Viața cea Nouă, era, deopotrivă, cu gândul la asemenea lucruri şi la Ipek. Le-a găsit pe Ipek şi pe Kadife în cofetărie, aşteptându-l. Ipek era atât de frumoasă, încât, pentru o clipă – punând la socoteală şi efectul rachiului pe care-l băuse pe stomacul gol – a crezut că urmau să-i dea lacrimile de fericire. Faptul că stătea la aceeaşi masă şi vorbea cu două surori minunate nu îl făcea doar fericit, ci şi mândru; şi-ar fi dorit ca vânzătorii aceia turci cu chipuri trudite, care-l salutau zi de zi la Frankfurt cu un zâmbet, să-l vadă alături de cele două femei, dar în cofetăria în care fusese ucis, cu o zi înainte, directorul Institutului Pedagogic nu se mai afla nimeni în afară de bătrânul vânzător. Câtă vreme a zăbovit la cofetăria Viața cea Nouă cu Ipek şi Kadife, într-un cotlon al minții lui Ka a stăruit, ca într-o oglindă retrovizoare care-ți arată neîncetat maşina din spatele tău, o fotografie făcută de altcineva, în care era înfățişat stând la masă cu cele două femei – chiar dacă una dintre ele purta văl.

Spre deosebire de Ka, cele două femei de la masă nu se simțeau deloc în largul lor. Deoarece Ka le-a dezvăluit că aflase de la Fazıl ce anume se petrecuse la reuniunea de la hotelul Asia, Ipek l-a întrerupt scurt:

– Lacivert a părăsit, zice-se, reuniunea furios. Lui Kadife îi pare acum foarte rău de ceea ce a spus acolo. Am trimis-o pe Zahide la ascunzătoarea lui, dar se pare că nu e acolo. Nu reuşim să dăm de el.

Ipek începuse să vorbească asemenea unei surori mai mari care caută alinare pentru suferința celei mici, dar acum arăta și ea nespus de îngrijorată.

— Dacă ar fi să-l găsiți, ce vreți de la el?

— Vrem, mai întâi de toate, să fim sigure că trăiește, că n-a fost prins, a spus Ipek. – I-a aruncat o privire lui Kadife, care părea gata să plângă la cea mai mică atingere. – Adu-ne o veste de la el. Spune-i, în ceea ce o privește pe Kadife, că o să facă ce vrea el.

— Voi cunoașteți Karsul mult mai bine decât mine.

— Nu suntem decât două femei în întunericul serii, a spus Ipek. Ai învățat orașul. Du-te la ceainăriile Dervișul Lunii și Iluminarea de pe bulevardul Halipașa, unde obișnuiesc să-și facă veacul elevii de la Imam Hatip și cei cu înclinații islamiste. Locul ăla colcăie acum de polițiști în civil, dar și ei sunt buni de gură, așa că ai să afli dacă Lacivert a pățit ceva.

Kadife își scosese batista și se pregătea să se șteargă la nas. Ka a crezut o clipă că avea să se pornească pe plâns.

— Adu-ne vești de la Lacivert, a repetat Ipek. Dacă întârziem, tata o să intre la idei. Te așteaptă și pe tine la cină.

— Aruncă o privire și prin ceainăriile din mahalaua Bayrampașa, a spus Kadife, ridicându-se de la masă.

În îngrijorarea și în melancolia fetelor stăruia ceva atât de fragil, atât de atrăgător, încât, neputându-se despărți de ele, Ka le-a însoțit pe jos până la jumătatea drumului dintre cofetărie și hotelul Zăpada Palas. Ka era atașat de ele atât prin teama că ar fi putut-o pierde pe Ipek, cât și prin misteriosul sentiment de complicitate pe care-l încerca: săvârșeau împreună un lucru pe care i-l tăinuiau tatălui lor. I-a trecut prin minte că, într-o bună zi, avea să se ducă la Frankfurt cu Ipek, că urmau să fie vizitați de Kadife și că apoi aveau să se plimbe toți trei, intrând prin cafenelele de pe bulevardul Berliner și uitându-se la vitrine.

Nu era deloc convins că putea duce la îndeplinire sarcina care i se încredințase. Ceainăria Dervișul Lunii, pe care a găsit-o fără prea mari eforturi, era atât de banală și de insipidă, încât Ka a uitat, într-un fel, de ce venise acolo și s-a uitat multă vreme la televizor de unul singur. În jurul lui se aflau câțiva tineri care, după vârstă, păreau să fie elevi, dar, în ciuda tuturor

eforturilor de a angaja o conversaţie cu ei – vorbea despre meciul de fotbal de la televizor –, nu s-a apropiat nimeni de el. Or, Ka îşi pregătise deja pachetul cu ţigări, ca să-i poată servi imediat la nevoie, şi-şi pusese bricheta pe masă, în speranţa că avea să-i ceară cineva permisiunea de a o folosi. Dându-şi seama că nu era rost să afle ceva de la vânzătorul cel saşiu, a ieşit şi s-a dus la ceainăria Iluminarea, care se afla în apropiere. A văzut şi acolo nişte tineri care se uitau la acelaşi meci de fotbal, în faţa unui televizor alb-negru. Dacă n-ar fi zărit tăieturile din ziare de pe pereţi şi graficul meciurilor pe care urma să le dispute în acel sezon Sportul din Kars, nu şi-ar fi adus aminte că vorbise acolo cu Necip despre existenţa lui Allah şi despre rostul lumii, cu doar o zi înainte. Constatând că alături de poezia pe care o citise cu o seară în urmă se afla acum o altă poezie, atârnată pe perete de o persoană care o pastişase pe prima, s-a apucat să o transcrie în caiet şi pe aceasta:

E limpede de-acum: maica nu va lăsa Raiul ca să vină şi să ne strângă-n braţe,
Iar taica n-o va lăsa niciodată neciomăgită;
Cu toate acestea însă, sufletul ni se va-ncălzi, iar spiritul ni se va-nsufleţi.
Căci asta ne e soarta: în căcatul în care ne vom cufunda, ne vom aminti până şi de Kars ca de Raiul însuşi.

– Scrii poezii? l-a întrebat băieţandrul de la tejgheaua de vizavi.

– Bravo ţie! a spus Ka. Ştii să citeşti pe dos?

– Nu, frate, nu ştiu să citesc nicicum. Am uşchit-o de la şcoală. Am înaintat în vârstă fără să-mi rezolv necazul cu cititul şi uite aşa s-au dus toate.

– Cine a scris poezia aia nouă de pe perete?

– Jumătate dintre tinerii care dau pe-aici sunt poeţi.

– Azi de ce n-au venit?

– I-au strâns ieri soldaţii pe toţi. Unii sunt la ocnă, iar alţii s-au pitit. Întreabă-i pe ăia de-acolo dacă vrei, că sunt poliţişti în civil şi ştiu.

În locul indicat de el se aflau doi tineri care vorbeau înfierbântaţi despre fotbal; Ka s-a apropiat de ei, după care s-a răzgândit şi a ieşit din ceainărie fără să-i întrebe nimic.

I-a făcut plăcere să constate că începuse iar să ningă. Nu era nicidecum convins că avea să dea de urma lui Lacivert prin ceainăriile din mahalaua Bayrampaşa. Acum simţea, pe lângă melancolia pe care o încercase în seara în care ajunsese la Kars, şi o anume fericire. A trecut încet, ca prin vis, prin faţa clădirilor de beton urâte şi amărâte, a parcărilor năpădite de zăpadă, a vitrinelor îngheţate ale ceainăriilor, a frizeriilor şi băcăniilor, a câtorva curţi rămase de pe vremea ruşilor, în care lătrau nişte câini, a prăvăliilor cu piese de schimb pentru tractoare, a celor cu furnituri pentru trăsuri şi căruţe şi a celor în care se vindea brânză, în aşteptarea inspiraţiei unei noi poezii. Simţea că n-avea să uite până la sfârşitul vieţii ceea ce vedea în acele clipe – afişul electoral al Partidului Patriei, o mică fereastră cu draperiile bine trase, afişul care anunţa „am primit vaccinul pentru gripa japoneză", lipit cu mai multe luni în urmă în vitrina acum îngheţată a farmaciei Ştiinţa, şi afişul care pleda împotriva sinuciderii, tipărit pe hârtie galbenă. Acea extraordinară limpezime a percepţiei, sentimentul că „atunci totul se afla în legătură cu tot şi că el constituia o parte inseparabilă a acelei lumi profunde şi minunate" s-a înălţat în sufletul său cu o asemenea forţă, încât, crezând că-i dădea târcoale o nouă poezie, a intrat într-o ceainărie de pe bulevardul Atatürk. Nu i s-a revelat însă nici o poezie.

33

Un bezbojnic la Kars

TEAMA DE A NU FI ÎMPUŞCAT

Abia ieşit din ceainărie, a dat nas în nas cu Muhtar, pe trotuarul plin de nămeţi. Muhtar, care se grăbea să ajungă undeva, dus pe gânduri, l-a văzut, dar, dată fiind ninsoarea deasă, cu fulgi mari, a părut să nu-şi dea seama pe moment că era vorba de el, iar Ka a vrut mai întâi să-l evite. Amândoi s-au repezit unul spre celălalt în aceeaşi clipă, şi astfel au ajuns să se îmbrăţişeze ca nişte vechi prieteni.

– I-ai transmis lui Ipek ce ţi-am spus eu? l-a întrebat Muhtar pe Ka.

– Da.

– Ce-a zis? Hai să stăm în ceainăria asta, să-mi povesteşti. În ciuda puciului, a bătăii pe care o încasase la poliţie, a faptului că eşuase în bătălia pentru primărie, Muhtar nu părea deloc pesimist.

– Pe mine de ce nu m-au arestat? Să se potolească ninsoarea, să se deblocheze drumurile, să se retragă militarii, pentru că după aceea or să se organizeze şi alegerile pentru primărie – să-i spui asta lui Ipek! a spus el, pe când se aşezau la o masă din ceainărie.

Ka a afirmat că îi va spune. L-a întrebat dacă ştia ceva de soarta lui Lacivert.

– Eu am fost primul care l-a chemat la Kars. Pe vremuri, poposea întotdeauna la mine când venea pe aici, a spus Muhtar cu mândrie. Dar de când presa de la Istanbul l-a făcut terorist, nu ne mai caută atunci când îşi face apariţia, ca să nu aducă prejudicii partidului. Eu sunt ultimul care ar putea să ştie ce face. Ce-a spus Ipek la vorbele mele?

Ka i-a răspuns că Ipek nu reacționase în nici un fel la propunerea de a se recăsători cu el. Muhtar i-a spus, la rândul lui, cu o expresie plină de subînțeles, de parcă la mijloc s-ar fi aflat o reacție anume, că voia ca el să știe ce femeie sensibilă, delicată, înțelegătoare era fosta lui soție. Acum avea mari remuşcări pentru că se purtase urât cu ea într-o perioadă de criză a vieții lui.

— Când te întorci la Istanbul, o să-i înmânezi personal lui Fahir poeziile pe care ți le-am dat, nu-i aşa? a spus el după aceea.

Ka a încuviințat, iar pe chipul său s-a ivit o expresie de unchiaş duios şi întristat. Tocmai simțea cum sfiala pe care o încerca față de Muhtar era înlocuită de un alt sentiment, ce oscila între milă şi repulsie, când a constatat că acesta scotea un ziar din buzunar.

— Dacă aş fi în locul tău, n-aş umbla pe străzi cu atâta dezinvoltură, a spus Muhtar cu plăcere.

Ka a parcurs apoi cu nesaț numărul de a doua zi al *Gazetei urbei de la hotare*, cu cerneala încă umedă, pe care i-l smulsese din mână: „Succesul revoluționarilor actori... La Kars au fost amânate Zilele Tihnei şi alegerile. Cetățenii sunt satisfăcuți de izbucnirea revoluției...". A citit ştirea de pe prima pagină, la indicația lui Muhtar:

Un Bezbojnic la Kars

Lumea se întreabă ce caută aşa-zisul poet Ka în oraşul nostru, în aceste zile tulburi

Articolul nostru de ieri referitor la acest aşa-zis poet a trezit reacții în rândul locuitorilor din Kars

Ne-au ajuns la ureche foarte multe zvonuri cu privire la Ka, aşa-zisul poet, care le-a stricat plăcerea oamenilor recitând o poezie plictisitoare şi ininteligibilă la mijlocul unei piese de orientare kemalistă pe care au interpretat-o aseară cu deosebit succes marele artist Sunay Zaim şi prietenii săi, beneficiind de participarea entuziastă a publicului, şi care a adus pacea şi tihna asupra întregului Kars. În aceste zile, când noi, cei din Kars, care am trăit vreme îndelungată în simbioză, împărtăşind acelaşi spirit, ne-am pomenit târâți de forțe străine în conflicte fratricide, când

societatea noastră s-a împărţit în mod artificial în două tabere, prin discriminări între laici şi religioşi, precum şi între kurzi, turci şi azeri, când au fost readuse la viaţă tot soiul de afirmaţii cu privire la genocidul armenilor, pe care a venit momentul să-l uităm, şi-a făcut brusc apariţia printre noi, ca o iscoadă, persoana aceasta dubioasă care a fugit din Turcia şi care trăieşte de ani de zile în Germania, dând naştere la tot felul de întrebări în rândul oamenilor. Este adevărat că, acum două zile, s-a întâlnit în gară cu nişte tineri de la Liceul Imam Hatip, care, din păcate, sunt gata să răspundă la orice provocare, şi le-a spus „eu sunt ateu, nu cred în Allah, dar nici nu mă sinucid, căci, de fapt – păzeşte-ne, Doamne, de gândul rău! –, Allah nu există". Oare libertatea de gândire care domneşte în Europa înseamnă să-l negi pe Allah, afirmând că „misiunea intelectualului este să defăimeze lucrurile sfinte ale naţiei"? Faptul că trăieşti din bani nemţeşti nu-ţi dă dreptul să calci în picioare credinţele acestui norod! Or poate că îţi ascunzi adevăratul nume şi foloseşti pseudonimul Ka, imitându-i pe străini, pentru că ţi-e ruşine să fii turc? După cum au precizat cu regret cititorii care ne-au telefonat la redacţie, bezbojnicul acesta care imită Occidentul a venit în oraşul nostru, în aceste zile grele, pentru a semăna vrajbă, a bătut la cele mai sărmane porţi din cartierele noastre de maghernişte, a îndemnat lumea la răzmeriţă, ba chiar a încercat să-l defăimeze pe Atatürk – cel care ne-a dăruit această ţară, această Republică! Întregul Kars este foarte curios să afle de ce a venit în oraşul nostru acest aşa-zis poet, care locuieşte la hotelul Zăpada Palas. Tinerii din Kars ştiu până unde pot merge hulitorii care-i reneagă pe Allah şi pe Profetul nostru (slăvit să-i fie numele!).

– Acum douăzeci de minute, când am trecut eu pe acolo, cei doi băieţi ai lui Serdar abia tipăreau ziarul, a spus Muhtar pe tonul cuiva care se bucura nu atât de faptul că împărtăşea temerile şi necazul lui Ka, cât de faptul că aborda un subiect amuzant.

Ka s-a simţit nespus de singur şi a citit din nou ştirea, cu băgare de seamă.

Cândva, când visa la strălucitoarea carieră literară pe care o avea înainte, Ka se gândea că urma să fie supus la numeroase

critici şi atacuri din pricina noutăţilor moderniste pe care le aducea în poezia turcă (acum, această teorie naţionalistă i se părea cât se poate de ridicolă şi de lamentabilă) şi că aceste duşmănii, această lipsă de înţelegere aveau să facă din el o persoană interesantă. Cum, în anii care urmaseră, articolele acelea critice, agresive nu mai ajunseseră niciodată să vadă lumina tiparului, în ciuda faptului că dobândise ceva faimă, Ka era obsedat acum de expresia „aşa-zisul poet".

După ce Muhtar i-a spus să nu mai hoinărească aşa, ca o ţintă vie, şi după ce l-a lăsat singur în ceainărie, Ka a fost copleşit de teama de a nu fi ucis. A ieşit din local şi a păşit, cufundat în gânduri, prin ninsoarea deasă care se cernea cu o lentoare fascinantă, trimiţându-te cu gândul la o peliculă filmată cu încetinitorul.

În anii primei sale tinereţi, Ka avea impresia că moartea în numele unui ideal intelectual sau politic, ideea de te sacrifica pentru ceea ce scrii se număra printre cele mai înalte trepte spirituale care pot fi atinse vreodată. Spre vârsta de treizeci de ani, existenţa absurdă a multora dintre prietenii şi cunoscuţii săi, care sfârşeau prin a-şi da viaţa sub tortură, mânaţi de aspiraţii prosteşti, ba chiar periculoase, ajungând să fie asasinaţi pe stradă de bande politice, să fie ucişi în timp ce jefuiau bănci sau, şi mai rău, să le explodeze în mâini bombele pregătite de ei înşişi, îl îndepărtase pe Ka de această concepţie. Faptul că fusese exilat în Germania ani de zile, din raţiuni politice în care nu mai credea deloc acum, îl determinase să-şi şteargă din minte ideea relaţiei dintre politică şi sacrificiul personal. Când se afla în Germania şi citea în gazetele turceşti despre cutare foiletonist care fusese ucis – în mod foarte probabil – de către islamişti, din raţiuni politice, Ka reacţiona cu mânie la un astfel de incident şi avea tot respectul faţă de cel decedat, dar nu încerca nici un fel de admiraţie specială faţă de scriitorul care-şi pierduse viaţa.

Cu toate acestea, odată ajuns la intersecţia bulevardului Halitpaşa cu bulevardul Kâzım Karabekir, şi-a închipuit că asupra lui era aţintită o ţeava imaginară care se strecura printr-un orificiu plin de gheaţă practicat într-un zid orb şi că era împuşcat fulgerător, prăbuşindu-se pe trotuarul plin de nămeţi, iar apoi

a încercat să ghicească ce anume ar fi putut scrie ziarele de la Istanbul pe această temă. În mod foarte probabil, prefectul şi secţia locală a MIT ar fi muşamalizat dimensiunea politică a evenimentului, ca să-l împiedice să ia proporţii şi să tăinuiască responsabilitatea care le revenea lor, în vreme ce gazetele din Istanbul, care nu acordau nici o însemnătate calităţii sale de poet, ar fi stat în cumpănă, întrebându-se dacă să publice sau nu ştirea respectivă. În situaţia în care prietenii săi poeţi şi cei de la ziarul *Cumhuriyet* ar fi încercat mai târziu să scoată în evidenţă aspectul politic al incidentului, atitudinea adoptată de ei fie că ar fi diminuat însemnătatea unui posibil articol retrospectiv privitor la poezia sa (cine ar fi putut să scrie aşa ceva? Fahir? Orhan?), fie că ar fi expediat subiectul dispariţiei sale în pagina de cultură, la care nu se uita nimeni. Dacă ar fi existat cu adevărat un gazetar pe nume Hans Hansen şi dacă acesta l-ar fi cunoscut, *Frankfurter Rundschau* ar fi publicat, poate, ştirea privitoare la asasinarea sa, dar altfel n-ar fi făcut-o nici o altă gazetă occidentală. Deşi a mai încercat să-şi închipuie, ca să se consoleze, că poeziile sale urmau să fie traduse în germană şi publicate în revista *Akzent*, Ka şi-a dat seama cât se poate de limpede că, în cazul în care ar fi fost ucis din cauza articolului apărut în *Gazeta urbei de la hotare*, ar fi murit absolut zadarnic; nu se temea atât de moarte, cât de eventualitatea de a muri tocmai când se contura speranţa de a duce o existenţă fericită alături de Ipek, la Frankfurt.

În ciuda acestui fapt, în faţa ochilor săi au prins viaţă o seamă de scriitori care pieriseră în ultimii ani de gloanţele islamiştilor; dincolo de afecţiunea pe care le-o purta şi care-i stârnea lacrimi de duioşie, Ka găsea că exuberanţa pozitivistă a fostului predicator care, după ce devenise ateu, se străduise să demonstreze „inconsecvenţele" *Coranului* (acesta fusese împuşcat în cap, pe la spate), mânia editorialistului care le întărâtase disprețuitor, în articolele sale, pe fetele care-şi acopereau capul cu basma şi pe femeile care se-nfăşurau în văl, numindu-le „libărci" (acesta fusese secerat într-o dimineaţă, odată cu şoferul său) ori perseverenţa foiletonistului care dezvăluise legăturile dintre mişcarea islamistă din Turcia şi cea din Iran (acesta sărise în aer cu maşină cu tot, când răsucise cheia în contact) erau

cât se poate de naive. Nu se simțea furios atât pe presa de la Istanbul și din Occident, care nu manifesta nici o brumă de interes față de viața acelor condeieri aprigi ori a gazetarilor din cine știe ce târguri uitate de provincie care sfârșeau prin a fi împușcați, la un moment, în cap în plină stradă, cât pe faptul că provenea dintr-o cultură care ajungea să-i uite repede și pentru totdeauna pe scriitorii care fuseseră reduși la tăcere de mâini necunoscute și constata, uluit, cât de înțelept era să te dai deoparte și să fii fericit.

Când a ajuns la sediul *Gazetei urbei de la hotare,* aflat pe bulevardul Faikbey, a remarcat că numărul de a doua zi al ziarului era afișat, pe dinăuntru, în vitrina curățată acum de gheață. A citit din nou știrea referitoare la el, după care a intrat în clădire. Cel mai mare dintre fiii lui Serdar Bey – amândoi, la fel de sârguincioși – lega o parte dintre gazetele proaspăt tipărite cu o sfoară de nailon. Dornic să-și facă remarcată prezența, Ka și-a scos șapca și s-a scuturat de zăpada depusă pe umerii paltonului.

– Tata nu este aici! a spus mezinul, care tocmai își făcuse apariția din spate, având în mână o cârpă cu care ștersese mașina tipografică. Pot să vă ofer niște ceai?

– Cine a scris relatarea referitoare la mine din numărul de mâine al ziarului?

– Există o relatare referitoare la dumneavoastră? a întrebat mezinul lui Serdar Bey, înălțând din sprâncene.

– Da, nu știi? a spus fratele lui mai mare, ale cărui buze erau la fel de groase ca ale celuilalt, zâmbind binevoitor și satisfăcut. Toate articolele sunt scrise de tata.

– Dacă distribuiți gazeta mâine-dimineață, a spus Ka – cugetând o clipă –, s-ar putea să mi se întâmple ceva rău.

– De ce? a întrebat fratele mai mare.

Avea un ten nespus de catifelat și ochi incredibil de inocenți, în care se oglindea o naivitate cât se poate de sinceră.

Ka și-a dat seama că nu putea obține informații de la ei decât dacă punea întrebări simple, copilărești, pe un ton cât se poate de prietenos. Așa a reușit să afle de la cei doi tineri care plesneau de sănătate că, până în acel moment, nu cumpăraseră ziarul decât Muhtar Bey, un băiat venit de la sediul regional

al Partidului Patriei şi Nuriye Hanım, profesoara de literatură ieşită la pensie, care se abătea pe acolo în fiecare seară, că gazetele care ar fi urmat să fie duse la autobuze pentru a fi expediate la Ankara şi la Istanbul urmau să mai aştepte, alături de cele din ziua precedentă, până când se putea circula, că restul tirajului urma să fie distribuit a doua zi dimineaţă la Kars, de către cei doi tineri, că, dacă tatăl lor dorea acest lucru, se putea trage, desigur, o a doua ediţie, că Serdar Bey plecase de la redacţie cu puţin timp în urmă şi că nu avea să cineze acasă. Ka a spus că nu mai putea zăbovi pentru a-şi bea ceaiul, a luat un exemplar al ziarului şi a ieşit în noaptea rece şi ucigătoare care coborâse peste Kars.

Aerul nepăsător şi inocent al copiilor l-a mai alinat puţin. În vreme ce păşea printre fulgii de zăpadă care coborau încetişor din văzduh, s-a întrebat dacă nu cumva era mai mult decât laş şi a încercat un simţământ de vinovăţie. Ştia însă, cu o latură a minţii sale, că nenumăraţi scriitori ghinionişti al căror piept ori al căror creier fusese străpuns de gloanţe sau care deschiseseră cu râvnă pachetele cu bombe pe care le primiseră prin poştă, crezând că era vorba de cutii cu locum trimise de admiratori, fuseseră nevoiţi să-şi ia rămas-bun de la această lume pentru că intraseră, asemenea lui, într-un impas al orgoliului şi al curajului. De pildă, când o gazetă islamistă republicase şi denaturase un articol pe jumătate „ştiinţific", deşi mai degrabă aberant, pe care-l scrisese cu ani în urmă despre artă şi religie, pretinzând că „ne blasfemiase credinţa", poetul Nurettin, un admirator al Europei care nu avea cine ştie ce legătură cu astfel de subiecte, îşi asumase cu înfocare ideile de odinioară, cu unicul scop de a nu fi socotit un laş, după care kemalismul lui entuziast fusese preschimbat de presa laică, sprijinită de armată, într-o carieră eroică, presărată cu episoade extravagante, care-i făceau şi lui plăcere, pentru ca în final convoiul său mortuar, numeros şi impozant, să petreacă un sicriu gol, deoarece, într-o dimineaţă, trupul îi fusese făcut terci de o bombă amplasată într-o pungă de plastic legată de una dintre roţile din faţă ale maşinii sale. Ka ştia, din ştirile succinte şi lipsite de orice emoţie din ultimele pagini ale gazetelor turceşti pe care obişnuia să le răsfoiască la biblioteca din

Frankfurt, că gazetarii locali, cândva de stânga, doctorii materialişti, criticii pretenţioşi ai fenomenului religios din micile oraşe de provincie care cădeau pradă acestui tip de sfidare, îngrijorărilor de genul „aoleo, să nu fiu luat drept laş!" ori iluziilor de genul „poate că am să atrag şi eu atenţia, ca Salman Rushdie", deveneau lesne victimele unor habotnici tineri şi mânioşi care-şi sugrumau victimele cu mâinile goale sau le hăcuiau la repezeală, pe străzi cufundate-n beznă, nefolosindu-se nici măcar de un banal pistol, ca să nu mai vorbim de bombe de felul celor concepute cu fineţe prin marile oraşe. De aceea, în vreme ce se străduia să-şi dea seama ce anume ar fi putut să spună daca i s-ar fi oferit prilejul să răspundă în *Gazeta urbei de la hotare,* atât pentru a-şi scăpa pielea, cât şi pentru a-şi salva onoarea („sunt ateu, dar sigur că nu l-am blasfemiat pe Profet – nu cred, dar nu sunt ireverenţios faţă de religie"), s-a întors, la un moment dat, auzind paşii cuiva care venea din urmă, înotând prin zăpadă: era directorul companiei de autobuze, pe care îl văzuse cu o zi în urmă, pe când vizita, cam la aceeaşi oră, lăcaşul Şeicului Saadettin Efendi. Ka a chibzuit că bărbatul acela ar fi putut depune mărturie pentru el, arătând că nu era ateu, şi s-a ruşinat de gândul său.

A luat-o alene în josul bulevardului Atatürk, admirând frumuseţea de necrezut a fulgilor mari de zăpadă, care se cerneau din înalt lăsându-ţi oarecum o impresia de *déjà-vu,* banală şi fascinantă, şi încetinind simţitor pasul pe la colţurile alunecoase ale trotuarelor. În anii ce au urmat, Ka avea să se întrebe de ce purta mereu în el, ca pe nişte cărţi poştale triste şi de neuitat, frumuseţea ninsorii de la Kars şi priveliştile pe care le văzuse în timp ce străbătea în sus şi-n jos trotuarele năme-ţite ale oraşului (trei copii împingeau o sanie în susul unui derdeluş, iar în vitrina întunecată a Palatului Foto Lumina se reflecta lumina verde a unicului semafor din Kars).

În faţa uşii fostei croitorii, folosită de Sunay ca bază de operaţiuni, a văzut doi soldaţi care stăteau de pază. Deşi le-a repetat de mai multe ori tinerilor care se postaseră în prag pentru a se feri de ninsoare că voia să-l vadă pe Sunay, aceştia l-au îndepărtat de parcă ar fi înghiontit un sărăntoc venit de la ţară ca să depună o plângere la Şeful Marelui Stat-Major. Se gândise să aibă o întrevedere cu Sunay pentru a-i solicita să oprească difuzarea ziarului.

Neliniştea şi mânia care l-au cuprins mai apoi se cuvin a fi judecate tocmai prin prisma acestei deziluzii. Îi venea s-o ia la sănătoasa prin ninsoare şi să se întoarcă la hotel, dar înainte de a ajunge la primul colţ de stradă, a intrat în cafeneaua Unitatea, situată pe partea stângă a străzii, s-a aşezat la o masa aflată între sobă şi oglinda de pe perete şi a scris poezia intitulată „A muri împuşcat".

Raportându-se la fulgul de zăpadă hexagonal, Ka avea să aşeze această poezie, a cărei temă era, potrivit celor consemnate de el, „teama", între ramura memoriei şi braţul imaginaţiei şi avea să ignore, plin de modestie, prorocirea pe care-o conţinea.

Când a revenit la hotelul Zăpada Palas, după ce-şi plăsmuise poezia şi părăsise cafeneaua, era ora şapte şi douăzeci. S-a aruncat pe pat şi, contemplând fulgii mari de zăpadă care se rostogoleau încet din cer, la lumina lămpii de pe stradă şi a literei K, de culoare roz, s-a străduit să-şi astâmpere neliniştea visând la fericirea pe care avea s-o trăiască alături de Ipek, în Germania. Când a coborât, la zece minute după aceea, simţind o dorinţă irezistibilă de a o vedea cât mai repede, a constatat că Zahide tocmai aşezase oala cu ciorbă în mijlocul mesei în jurul căreia se strânsese toată familia, plus un oaspete, şi a remarcat, extaziat, strălucirea părului şaten al lui Ipek. În vreme ce se aşeza la locul care-i fusese indicat, alături de ea, Ka a simţit o clipă, cu mândrie, că toţi cei de faţă erau la curent cu dragostea lor şi a băgat de seamă că musafirul, care stătea chiar vizavi de el, era Serdar Bey, proprietarul *Gazetei urbei de la hotare*.

Serdar Bey s-a întins şi i-a strâns mâna cu un zâmbet atât de prietenos, încât Ka s-a îndoit pe moment de cele citite în gazeta pe care o purta în buzunar. A întins castronul şi şi-a primit porţia de ciorbă, şi-a aşezat, pe sub masă, mâna în poala lui Ipek, şi-a apropiat capul de al ei, percepându-i astfel mireasma şi prezenţa, şi i-a şoptit la ureche că, din păcate, nu izbutise să afle nimic despre Lacivert. Îndată după aceea a întâlnit privirea lui Kadife, care era aşezată lângă Serdar Bey, şi a înţeles că, în scurtul interval de timp care trecuse, Ipek izbutise să-i transmită ultimele veşti. Era plină de mânie şi de uimire, dar, cu toate acestea, a reuşit să asculte nemulţumirile exprimate

de Turgut Bey cu privire la reuniunea de la hotelul Asia; acesta a afirmat că reuniunea fusese o provocare şi a adăugat că, în mod sigur, poliţia remarcase totul:

– Nu-mi pare însă deloc rău că am participat la această întâlnire istorică, a spus el. Mă bucur că am avut prilejul să constat cu ochii mei cât de precar este materialul uman care se ocupă de politică la Kars, fie că vorbim de tineri, fie de bătrâni. Am simţit că nu se poate face politică şi mai ştiu eu ce cu această categorie de oameni – cei mai buimaci, mai iraţionali şi mai amărâţi din oraş –, după cum am mai simţit, tocmai când mă dusesem să iau poziţie împotriva puciului, şi că, de fapt, militarii au făcut bine că nu au lăsat viitorul oraşului pe mâna acestor bandiţi. Vă îndemn pe toţi, în primul rând pe Kadife, să vă mai gândiţi o dată înainte de a vă ocupa de politică în această ţară. Ca să nu mai spun că, acum treizeci şi cinci de ani, toată lumea ştia că gurista asta boită şi ofilită pe care aţi văzut-o punând în mişcare roata destinului era ţiitoarea fostului ministru de externe, Fatin Rüştü Zorlu[1], care a sfârşit prin a fi condamnat la moarte.

Când Ka le-a arătat celor de la masă *Gazeta urbei de la hotare*, pe care-o scosese din buzunar, şi le-a spus că în paginile acesteia se găsea un articol împotriva lui, trecuseră mai bine de douăzeci de minute de când se aşezaseră la masă şi, în ciuda televizorului deschis, în cameră domnea o anumită tăcere.

– Şi eu voiam să spun asta, dar nu mă puteam hotărî s-o fac, gândind că o să mă înţelegeţi greşit şi că o să vă simţiţi ofensat.

– Serdar, Serdar, de la cine şi ce ordin ai mai primit? a spus Turgut Bey. Nu e păcat de oaspetele nostru? Daţi-i-l, s-auzim cum a dat-o-n bară!

---

1. Diplomat şi politician turc (1910-1961). Şi-a făcut studiile la Paris şi Geneva, după care a ocupat posturi în diplomaţie, fiind ambasador al Turciei la Berna, Paris, Moscova, Beirut, iar după aderarea ţării sale la NATO (1952), ambasador al Turciei pe lângă Comandamentul Suprem al Forţelor Aliate de la Paris. A fost, de asemenea, ministru de externe (1957-1960). Era membru al Partidului Democrat, înlăturat de la putere prin puciul din 1960. Acuzat de violarea Constituţiei, a fost executat prin spânzurare, alături de alţi oameni politici, în septembrie 1961, fiind reabilitat post-mortem.

– Aş vrea să ştiţi că nu cred o iotă din tot ce-am scris, a spus Serdar, luând ziarul pe care i-l întindea Ka. Mă jigniţi dacă vă trece prin minte că aş crede. Spuneţi-i, vă rog, Turgut Bey, că nu este vorba de ceva personal şi că un gazetar, la Kars, este nevoit să scrie asemenea articole la comandă.

– Serdar primeşte ordine de la prefectură şi împroaşcă mereu cu noroi pe câte cineva, a spus Turgut Bey. Citeşte, să vedem despre ce-i vorba!

– Dar nu cred nimic din ce spun, a zis Serdar Bey cu mândrie. Ba mai mult, nici cititorii nu cred. De aceea, n-aveţi de ce să vă temeţi.

Serdar Bey a citit, râzând, ştirea pe care o scrisese, accentuând unele cuvinte, pe un ton dramatic şi batjocoritor.

– După cum se vede, n-aveţi de ce să vă temeţi.

– Sunteţi ateu? l-a întrebat Turgut Bey pe Ka.

– Tată, nu despre asta este vorba, a spus Ipek, furioasă. Dacă se distribuie gazeta, mâine o să fie împuşcat în stradă.

– N-o să se întâmple nimic, domnule, a spus Serdar Bey. Toţi islamiştii şi reacţionarii din Kars au fost săltaţi de armată. – S-a întors spre Ka. – Înţeleg din privirile dumneavoastră că nu v-aţi simţit ofensat, că ştiţi cât de mult vă apreciez arta şi latura umană. Nu mă nedreptăţiţi aplicându-mi nişte norme europene care nu ni se potrivesc defel! Proştii care se cred în Europa, deşi sunt la Kars – Turgut Bey ştie şi el foarte bine asta –, ajung să fie împuşcaţi în trei zile, pentru ca apoi să fie daţi uitării. Presa din Anatolia de Est se află la mare ananghie. Cetăţeanul din Kars nu ne cumpără şi nu ne citeşte. La gazeta mea sunt abonate instituţiile de stat. Desigur că, în această situaţie, publicăm relatări de genul celor pe care doresc să le citească abonaţii noştri. Peste tot în lume, chiar şi în America, se acordă prioritate articolelor solicitate de cititori. Dacă aceştia îţi cer relatări mincinoase, nimeni, nicăieri în lume n-o să-şi micşoreze vânzările scriind adevărul. De ce n-aş scrie adevărul dacă asta mi-ar spori vânzările? Ca să nu mai spun că nici poliţia nu ne permite să publicăm lucruri reale. La Ankara şi la Istanbul avem o sută cincizeci de cititori originari din Kars. Scriem, în ceea ce-i priveşte, exagerând şi linguşindu-i, că s-au bucurat de succes şi că au făcut avere, ca să-şi reînnoiască abonamentele. Aaa, că după aceea şi ei ajung să creadă în asemenea minciuni, asta e altceva!

A lăsat să-i scape un hohot de râs.

— Spune cine ţi-a comandat ştirea asta, a spus Turgut Bey.

— Domnul meu, după cum se ştie, cea mai importantă regulă a gazetăriei occidentale este păstrarea confidenţialităţii surselor!

— Fetelor mele le e drag acest oaspete, a spus Turgut Bey. Dacă distribui mâine gazeta, n-au să te ierte niciodată! Ori dacă prietenul nostru va fi împuşcat de nişte habotnici furibunzi, n-ai să te simţi deloc responsabil pentru asta?

— Vă este chiar aşa de frică? i-a surâs Serdar Bey lui Ka. Dacă vă este aşa de frică, nu apăreţi mâine deloc prin oraş!

— În loc să nu apară el, mai bine să nu apară gazetele, a spus Turgut Bey. Nu le distribui!

— Asta o să-i supere pe abonaţii mei.

— Bine, a spus Turgut Bey, înviorat de o idee. Dă-i gazeta asta celui care a comandat-o. Pentru ceilalţi, scoate altă gazetă, eliminând această relatare neîntemeiată şi provocatoare despre musafirul nostru.

Ipek şi Kadife au susţinut şi ele această idee.

— Sunt mândru că gazeta mea este luată atât de în serios, a spus Serdar Bey. Dar trebuie să-mi spuneţi cine va suporta atunci cheltuielile pentru celălalt tiraj.

— O să vă invite tata într-o seară, pe dumneavoastră şi pe fiii dumneavoastră, la masă, la restaurantul Plaiul Verde, a spus Ipek.

— Dacă veniţi şi dumneavoastră, sunt de acord, a spus Serdar Bey. Când se vor debloca drumurile şi vom scăpa de droaia asta de artişti de teatru! Va veni şi Kadife Hanım. Kadife Hanım, puteţi să-mi daţi o declaraţie cu privire la puciul de la teatru pentru noul articol pe care-l voi scrie, în spaţiul rămas gol? Cititorilor noştri le place foarte mult aşa ceva.

— Nu-ţi dă, nu-ţi dă, a spus Turgut Bey. N-ai ajuns s-o cunoşti deloc pe fata mea?

— Puteţi să spuneţi, Kadife Hanım, că sunteţi convinsă că, după puciul organizat de actori, la Kars va scădea numărul sinuciderilor? Şi asta le place foarte mult cititorilor noştri! În plus, dumneavoastră vă declaraţi împotriva sinuciderii fetelor musulmane.

— Acum nu mai sunt împotriva sinuciderilor! a spus Kadife, îmboldită de o hotărâre bruscă.

Deşi a încercat să deschidă o nouă dispută, întrebând-o „dar asta nu vă pune în ipostaza de atee?", Serdar Bey era suficient de cumpătat ca să priceapă că persoanele de la masă nu-l priveau cu simpatie:

– Bine, promit, n-o să mai distribui ziarul, a spus el.

– O să tipăriţi un alt tiraj?

– După ce plec de-aici, înainte de a mă duce acasă!

– Vă mulţumim, a spus Ipek.

S-a aşternut o tăcere lungă, stranie. Ka a fost încântat de ea: pentru prima oară după mulţi ani, simţea că făcea parte dintr-o familie; îşi dădea seama că ceea ce se numea familie îşi avea temeiul în satisfacţia încăpăţânării neputincioase de a rămâne împreună, în ciuda nefericirii şi a necazurilor şi îi părea rău că ratase acest prilej în viaţă. Oare avea să fie fericit alături de Ipek până la sfârşit? Ceea ce căuta, de fapt, nu era fericirea – a simţit foarte bine acest lucru după cel de-al doilea pahar de rachiu –, ba chiar se putea spune că prefera nefericirea. Importantă era acea solidaritate deznădăjduită, capacitatea de a plămădi un centru alcătuit din doi oameni care să se situeze în afara întregii lumi. Avea sentimentul că ar fi putut împlini aşa ceva iubindu-se neistovit, vreme de mai multe luni, cu Ipek. Ka era nemaipomenit de fericit să şadă la aceeaşi masă cu cele două fete, în fapt de seară, după ce făcuse dragoste cu una dintre ele, să le perceapă prezenţa şi moliciunea pielii, să ştie că, seara, la revenirea acasă, n-avea să mai fie singur, să creadă în promisiunea acelei desfătări trupeşti, ca şi în faptul că gazeta nu va mai fi distribuită în oraş.

Cum era copleşit de fericire, a ascultat întâmplările şi zvonurile despre care se discuta la masă de parcă ar fi fost vorba de rândurile înspăimântătoare ale cine ştie cărui basm din vechime, nicidecum de nişte ştiri cu adevărat dezastruoase: unul dintre copilandrii care lucrau la bucătărie îi povestise lui Zahide că, din câte auzise el, mulţi dintre cei arestaţi fuseseră duşi la stadionul de fotbal, ale cărui porţi erau pe jumătate îngropate în zăpadă, că cei mai mulţi fuseseră ţinuţi toată ziua afară, în ninsoare, ca să se îmbolnăvească, ba chiar să îngheţe şi să crape de frig, şi că o parte dintre ei fuseseră împuşcaţi la intrarea în vestiare, ca să le fie pildă celorlalţi. Cei care asistaseră la teroarea semănată în oraş de Z. Demirkol şi tovarăşii lui de-a

lungul întregii zile depănau poveşti care erau, poate, trase de păr: la Asociaţia Mesopotamia, în cadrul căreia îşi desfăşurau cercetările de „literatură şi folclor" tinerii naţionalişti kurzi, se operase o descindere şi, cum clădirea era pustie, bătrânul care se ocupa de ceai şi care obişnuia să-şi petreacă nopţile acolo, dar care n-avea nici o legătură cu politica, încasase o bătaie soră cu moartea. Doi frizeri şi un şomer asupra cărora se deschisese o anchetă cu şase luni în urmă, fără a fi arestaţi, după ce un necunoscut mânjise cu apă colorată şi zoaie statuia lui Atatürk de la intrarea în imobilul de birouri Atatürk, îşi mărturisiseră vina după ce fuseseră bătuţi până la ziuă, recunoscându-se, totodată, vinovaţi şi de alte acte duşmănoase care avuseseră loc în oraş la adresa lui Atatürk (sfărâmarea cu ciocanul a nasului statuii lui Atatürk din grădina liceului industrial, măscările scrise pe posterul cu Atatürk de pe zidul Cafenelei Celor Cincisprezece, planurile de a distruge cu toporul statuia lui Atatürk de vizavi de clădirile oficiale). Unul dintre cei doi tineri de origine kurdă despre care se pretindea că scriseseră lozinci pe zidurile clădirilor de pe bulevardul Halitpaşa după puciul de la teatru fusese ucis prin împuşcare, un alt tânăr kurd fusese bătut după arestare până ce leşinase, iar un altul, care era şomer şi care fusese dus să şteargă lozincile de pe zidurile Liceului Imam Hatip, fusese împuşcat în picioare în vreme ce încerca să fugă. Cei care vorbeau urât şi care răspândeau vorbe de clacă despre militari şi despre actori fuseseră săltaţi cu ajutorul informatorilor care-şi făceau veacul prin ceainării, dar, cu toate acestea, aşa cum se întâmpla întotdeauna în asemenea momente de urgie în care se înmulţeau omorurile, circulau şi zvonuri exagerate – se vorbea despre tineri kurzi care săriseră în aer odată cu bombele pe care le duceau în mâini, despre fete cu broboadă care se sinuciseseră pentru a protesta împotriva puciului ori despre un camion încărcat cu dinamită care fusese oprit din drum tocmai când se apropia de Secţia de Poliţie Inönü.

Ka n-a făcut altceva, de-a lungul întregii seri, decât să simtă că şedea, împăcat, alături de Ipek, dincolo de faptul că, la un moment dat, şi-a concentrat atenţia asupra ultimului subiect, deoarece mai auzise şi înainte despre acel atac sinucigaş şi despre camionul încărcat cu explozibil.

Târziu, după plecarea ziaristului Serdar Bey, când Turgut Bey şi fiicele sale s-au ridicat de la masă pentru a se retrage în camerele lor, lui Ka i-a trecut prin minte s-o cheme pe Ipek la el. A urcat însă în camera lui fără să facă nici o aluzie în această privinţă, de teamă să nu fie refuzat şi să nu-i fie ştirbită fericirea.

34

Nici Kadife n-o să accepte

MIJLOCITORUL

Odată ajuns în camera lui, Ka s-a apucat să fumeze, uitându-se pe fereastră. Ninsoarea încetase; la lumina palidă a felinarelor, strada pustie, îngropată în nămeţi, era stăpânită de o încremenire dătătoare de linişte. Ka ştia foarte bine că pacea care-i învăluia sufletul avea legătură mai degrabă cu dragostea şi cu fericirea decât cu farmecul zăpezii. Mai mult, faptul că acolo, în Turcia, era înconjurat de o mulţime de oameni care aduceau cu el şi cărora le era pe deplin egal îi dădea o senzaţie de relaxare. Era atât de fericit, încât acum putea să-şi mărturisească deschis că uşurarea pe care o încerca era amplificată de sentimentul de superioritate pe care-l avea faţă de aceşti oameni, şi asta pentru simplul motiv că venea din Germania sau de la Istanbul.

A bătut cineva la uşă, iar Ka s-a fâstâcit când a văzut-o pe Ipek în faţa lui:

— Nu pot să dorm, mă gândesc tot timpul la tine, a spus Ipek, şi a intrat în cameră.

Ka şi-a dat seama că urmau să facă dragoste până în zori, fără a se mai sinchisi de Turgut Bey. De necrezut era faptul că putea s-o îmbrăţişeze fără a mai încerca suferinţa aşteptării. În timpul nopţii, pe când făceau dragoste, Ka a priceput că mai exista ceva care depăşea până şi fericirea şi că experienţa lui de până atunci în materie de viaţă şi dragoste nu era suficientă pentru a-l ajuta să perceapă acea zonă de dincolo de timp şi de patima trupească. Se simţea pentru prima oară atât de împăcat cu toate. Uitase de fanteziile sexuale pe care

le păstra mereu la îndemână, într-un cotlon al minții, când făcea dragoste cu alte femei, precum și de o seamă de dorințe deprinse din emisiunile și filmele porno. În vreme ce se iubea cu Ipek, trupul său descoperea o muzică pe care nu știa că o poartă înlăuntru mai dinainte, așa încât se lăsa fermecat de armonia ei. La răstimpuri, ațipea, se cufunda în vise străbătute de atmosfera paradiziacă a vacanțelor de vară – vise în care alerga, era nemuritor, mânca un măr care nu se mai sfârșea niciodată, se afla într-un avion care tocmai se prăbușea, pentru ca apoi să se trezească și să simtă alături fața dogoritoare, cu aromă de măr, a lui Ipek; o privea în ochi, de aproape, la lumina ușor gălbuie, de culoarea zăpezii, ce răzbătea de afară și, când băga de seamă că era trează și că îl privea, la rândul ei, în tăcere, avea sentimentul că aduceau cu două balene care se odihneau una lângă alta, în apa mică de la țărmul unei mări, și abia atunci observa că se țineau de mână.

La un moment dat, când s-a trezit și li s-au întâlnit privirile, Ipek i-a spus:

– Am să vorbesc cu tata. Vin cu tine în Germania!

Ka n-a mai putut să adoarmă. Își contempla întreaga viață de parcă s-ar fi uitat la un film cu *happy-end*.

Undeva, în oraș, s-a auzit o explozie. Patul, camera și hotelul s-au zgâlțâit o clipă din temelii. De departe, răzbăteau focuri de armă automată. Zăpada așternută peste oraș înăbușea toate zgomotele. S-au îmbrățișat și au așteptat în tăcere.

Când s-a deșteptat din somn ceva mai târziu, bubuiturile de armă încetaseră. Ka s-a ridicat de două ori din patul cald și a fumat la fereastră, simțind cum aerul înghețat care pătrundea de afară îi învăluia chipul transpirat. Nu-i venea în minte nici o poezie. Era fericit cum nu mai fusese niciodată în viața lui.

De dimineață, l-au trezit niște bătăi în ușă. Ipek nu mai era lângă el. N-a fost în stare să-și aducă aminte când adormise ultima oară, ce vorbise atunci cu Ipek ori când amuțiseră armele.

La ușă era Cavit, băiatul de la recepție. Acesta i-a spus că venise un ofițer care îi înștiințase că Sunay Zaim îl aștepta pe Ka la comandament; bărbatul era jos, în hol. Ka nu s-a grăbit; mai întâi s-a bărbierit.

I s-a părut că străzile pustii ale Karsului erau mai fascinante și mai frumoase decât cu o dimineață în urmă. Undeva,

în susul bulevardului Atatürk, a văzut o casă cu uşa făcută fărâme, cu geamurile ţăndări şi cu faţada ciuruită de gloanţe.

Odată ajuns la croitorie, a aflat de la Sunay că imobilul pe care-l zărise fusese ţinta unui atac sinucigaş:

— Amărâtul acela a încercat să intre, din greşeală, într-una dintre clădirile aflate în susul străzii, nu unde suntem noi, a zis el. S-a făcut praf. Autorităţile n-au reuşit încă să stabilească dacă era vorba de un islamist sau de un militant PKK.

Ka a remarcat la Sunay acel aer copilăresc pe care-l puteai găsi la actorii celebri care luau prea în serios rolurile pe care le jucau. Se bărbierise, arăta strălucitor de curat şi plin de energie.

— Am pus mâna pe Lacivert, a spus el, privindu-l pe Ka drept în ochi.

Ka a vrut să-şi disimuleze, din instinct, satisfacţia pe care o încerca la auzul acestei veşti, dar celuilalt nu i-a scăpat reacţia lui:

— E un individ malefic, a spus Sunay. E limpede că el a cerut să fie ucis directorul Institutului Pedagogic. Pe de o parte răspândeşte zvonul că este împotriva sinuciderii, iar pe de altă parte îi organizează pe bieţii tineri fără minte, punând la cale atacuri sinucigaşe. Securitatea Naţională este sigură că a venit aici cu o cantitate suficient de mare de explozibil ca să arunce în aer tot Karsul! Şi-a făcut pierdută urma în seara cu revoluţia. S-a ascuns într-un loc neştiut de nimeni. Ai aflat, desigur, de reuniunea aia ridicolă care a avut loc ieri, pe seară, la hotelul Asia.

Ka a clătinat din cap cu un aer ipocrit, de parcă ar fi jucat amândoi într-o piesă de teatru.

— Problema mea în viaţă nu este să-i pedepsesc pe aceşti infractori, luptători de gherilă sau terorişti, a spus Sunay. De ani de zile îmi doresc să pun în scenă o anumită piesă, iar acum mă aflu aici tocmai pentru ea. Există un scriitor britanic care se numeşte Thomas Kyd[1]. De la el a şterpelit Shakespeare

1. Thomas Kyd sau Kid (1558-1594), dramaturg englez din perioada elisabetană timpurie. Piesa sa, *Tragedia spaniolă*, era extrem de populară în epocă. Kyd i-a influenţat pe mulţi dintre dramaturgii britanici ulteriori, inclusiv pe Shakespeare, prin predilecţia pentru scenele melodramatice. S-a formulat la un moment dat ipoteza că

piesa *Hamlet*. Am descoperit o lucrare a lui Kyd, intitulată *Tragedia spaniolă*, care a avut o soartă nedreaptă, sfârşind prin a fi uitată. Este o tragedie bazată pe vendetă, pe răzbunare, care implică o formă de teatru în teatru. De cincisprezece ani aştept, împreună cu Funda, prilejul de a juca în ea.

Ka a salutat-o pe Funda, care tocmai intrase în încăpere, plecându-se adânc, teatral, şi a băgat de seamă că femeii, care fuma folosindu-se de un portţigaret neobişnuit de lung, îi făcuse plăcere acest lucru. Cei doi soţi i-au rezumat piesa, deşi Ka nu le pusese nici o întrebare în privinţa ei.

– Am modificat-o şi am simplificat-o, dându-i o formă care le va face plăcere oamenilor de la noi şi care va îndeplini un rol educativ, a spus apoi Sunay. Spectatorii şi, prin intermediul transmisiunii în direct, toţi locuitorii din Kars o vor putea vedea mâine, când o vom juca la Teatrul Naţional.

– Şi eu aş fi vrut să o văd, a spus Ka.

– Am dori să joace şi Kadife în piesă... Funda va fi rivala ei - o scorpie... Kadife îşi va face apariţia pe scenă cu capul acoperit. Apoi se va revolta împotriva obiceiurilor absurde care provoacă vendetele şi-şi va scoate pe neaşteptate vălul, în văzul întregii lumi.

Sunay s-a prefăcut că-şi azvârle de pe cap, cu un gest ostentativ şi plin de ardoare, un văl imaginar.

– Iar se vor stârni tulburări! a spus Ka.

– Nu-ţi face dumneata griji în privinţa asta! Acum avem conducere militară.

– Nici Kadife n-o să accepte, de fapt, a spus Ka.

– Ştim că e îndrăgostită de Lacivert, a spus Sunay. Dacă-şi dă jos basmaua, o să cer eliberarea imediată a lui Lacivert. Vor fugi amândoi departe de lume şi vor fi fericiţi.

Pe chipul Fundei Eser şi-a făcut apariţia acea expresie de afecţiune protectoare specifică bătrânelor bine intenţionate din melodramele autohtone, încântate de fericirea cuplurilor de tineri îndrăgostiţi care fug împreună. Ka şi-a imaginat-o, o clipă, manifestând aceeaşi duioşie faţă de dragostea dintre el şi Ipek.

---

una dintre piesele sale, astăzi pierdută, i-ar fi servit drept sursă de inspiraţie lui Shakespeare în *Hamlet*.

— Totuşi, nu cred că ea, Kadife, ar fi în stare să-şi scoată vălul la o emisiune în direct, a spus el apoi.

— Ne-am gândit că dumneata eşti singurul care-ar putea-o convinge să facă acest lucru, lăsând la o parte situaţia în care se află, a spus Sunay. Dacă e să se târguiască cu mine, apoi asta înseamnă să se târguiască cu cel mai mare diavol de pe lumea asta! Or, ea ştie că dumneata le dai dreptate şi îmbroboditelor. Ca să nu mai spun că eşti îndrăgostit de sora ei!

— Nu doar Kadife trebuie convinsă – mai e şi Lacivert. Dar se impune mai întâi o discuţie cu ea, a spus Ka.

Îl obseda însă simplitatea şi mojicia formulei „eşti îndrăgostit de sora ei".

— Ai să faci toate aceste lucruri aşa cum crezi dumneata de cuviinţă, a spus Sunay. Am să-ţi dau, pe lângă toate împuternicirile necesare, şi o maşină a armatei. Te vei târgui în numele meu aşa cum îţi pofteşte inima.

S-a lăsat tăcerea. Sunay a observat îngândurarea lui Ka.

— Nu vreau să mă amestec în povestea asta, a spus Ka.

— De ce?

— Poate pentru că sunt laş. Acum sunt foarte fericit. Nu vreau să devin ţinta habotnicilor. Se va spune că „ateul ăsta" a aranjat lucrurile în aşa fel încât Kadife să-şi dea jos vălul şi s-o vadă elevii; chiar dacă fug în Germania, tot vor găsi prilejul să mă împuşte pe stradă, noaptea, şi să mă omoare.

— Mai întâi or să mă împuşte pe mine! a spus Sunay, trufaş. Mi-a plăcut însă când ai spus că eşti laş. Şi eu sunt laş, crede-mă! În ţara asta, numai laşii rămân în picioare. Doar că orice om visează, în rând cu toţi laşii, să săvârşească într-o bună zi un act de bravură, nu-i aşa?

— Eu sunt foarte fericit acum. Nu-mi doresc deloc să fiu erou. Visul cu actele de bravură este consolarea celor nefericiţi. De fapt, cei care ne seamănă sfârşesc fie prin a omorî pe cineva, fie prin a se sinucide, pretinzând că săvârşesc fapte eroice.

— Bine, dar nu ştii, într-un cotlon al minţii dumitale, că fericirea asta nu va dura prea mult? a întrebat Sunay cu încăpăţânare.

— De ce-l sperii pe oaspetele nostru? a spus Funda Eser.

— Ştiu că nici o fericire nu durează prea mult, a spus Ka, prudent. Dar nu intenţionez să săvârşesc acte de eroism şi să mă las ucis din cauza acestei probabilităţi anticipate de nefericire.

– Dacă nu te implici în povestea asta, au să-ți facă felul aici, nu în Germania! Ai văzut ziarul de azi?

– Ce scrie, că o să mor astăzi? a întrebat Ka, zâmbind. Sunay i-a arătat ultimul număr al *Gazetei urbei de la hotare*, pe care-l văzuse și Ka în seara de dinainte.

– „Un bezbojnic la Kars", a citit Funda Eser, pe un ton teatral.

– Acela este primul tiraj de ieri, a spus Ka, încrezător. Serdar Bey a hotărât după aceea să scoată un alt tiraj și să îndrepte situația.

– Azi-dimineață a distribuit primul tiraj, fără să-și mai pună hotărârea în aplicare, a spus Sunay. Nu trebuie să te-ncrezi niciodată în cuvântul gazetarilor. Dar o să te apărăm noi. Habotnicii, care nu se pot pune cu militarii, vor vrea, în primul rând, să împuște un ateu aflat în solda Occidentului.

– Dumneata i-ai cerut lui Serdar Bey să scrie știrea aia? l-a întrebat Ka.

Sunay și-a țuguiat buzele și a ridicat din sprâncene, asemenea unei persoane onorabile care a suferit o insultă, aruncându-i o privire jignită, dar Ka a băgat de seamă că era foarte satisfăcut de ipostaza sa de politician abil, care pune la cale mici sforării.

– O să fac pe mijlocitorul dacă-mi promiți să mă protejezi până la capăt, a spus Ka.

Sunay i-a promis, l-a îmbrățișat, l-a felicitat pentru că intrase în rândul iacobinilor și i-a spus că doi dintre oamenii lui urmau să se țină de el ca scaiul.

– Dacă va fi nevoie, te vor apăra chiar împotriva ta! a adăugat el cu patos.

S-au așezat pentru a discuta detaliile muncii de intermediere și convingere pe care urma s-o desfășoare Ka și au băut un ceai cu aromă nespus de îmbietoare. Funda Eser era satisfăcută, de parcă trupei de teatru i s-ar fi alăturat un actor strălucit și faimos. A vorbit puțin despre forța *Tragediei spaniole*, dar Ka era cu gândul în cu totul altă parte și stătea cu ochii pironiți asupra luminii miraculos de albe care pătrundea prin ferestrele înalte ale croitoriei.

Când a plecat de acolo și a constatat că i se alăturau doi bărbați vânjoși, înarmați, a fost dezamăgit. Și-ar fi dorit ca măcar unul dintre ei să fi fost ofițer, sau măcar îmbrăcat în civil și

arătos. Îl văzuse mai demult la televizor, flancat de cele două gărzi de corp chipeşe şi politicoase pe care i le repartizaseră autorităţile în ultimii ani ai vieţii, pe un scriitor celebru care afirma că turcii erau neghiobi şi că nu credea deloc în islam. Nu numai că-i duceau servieta, ci îi mai deschideau şi uşa cu un aer ceremonios, pe care Ka îl socotea pe deplin meritat de condeierul acela faimos, aflat în opoziţie, îl ţineau de braţ când urca ori cobora scările şi îl protejau atât de duşmani, cât şi de admiratorii prea curioşi.

Cât despre bărbaţii care stăteau lângă Ka în maşina armatei, aceştia lăsau mai degrabă impresia că-l ţineau sub observaţie decât că-l protejau.

De îndată ce a intrat în hotel, Ka a fost din nou copleşit de fericirea care-i învăluia sufletul de dimineaţă, dar, deşi se simţea tentat s-o vadă imediat pe Ipek, voia să găsească mai întâi o cale de a-i vorbi lui Kadife între patru ochi, deoarece ideea de a-i tăinui ceva surorii ei mai mari putea însemna o trădare, chiar dacă măruntă, faţă de dragostea lor. Când s-a întâlnit însă cu Ipek în hol, a uitat care-i fusese gândul.

— Eşti mai frumoasă decât îmi aminteam eu! a spus el, privind-o cu admiraţie. M-a chemat Sunay, vrea să-i fiu mijlocitor.

— În ce privinţă?

— Se pare că Lacivert a fost prins ieri, pe seară! a spus Ka. De ce te schimbi la faţă? Nu s-a întâmplat nimic primejdios pentru noi. Da, Kadife o să fie mâhnită. Dar eu sunt cu inima împăcată, crede-mă! – I-a reprodus repede spusele lui Sunay şi i-a explicat ce fusese cu explozia şi cu focurile de armă pe care le auziseră în timpul nopţii. – Azi-dimineaţă ai plecat fără să mă trezeşti. Nu te teme, o să rezolv totul şi n-o să păţească nimeni nimic. O să plecăm la Frankfurt şi o să fim fericiţi. Ai vorbit cu tatăl tău?

I-a dezvăluit că va avea loc o negociere, că Sunay urma să-l trimită în acest scop la Lacivert, dar că se impunea să vorbească mai întâi cu sora ei, Kadife. Neliniştea nemăsurată pe care-o vedea în ochii lui Ipek sugera că aceasta îşi făcea griji pentru el, ceea ce-i stârnea plăcere.

— Am s-o trimit ceva mai târziu pe Kadife în camera ta, a spus Ipek, şi a plecat.

Când a urcat în camera lui, a băgat de seamă că cineva îi făcuse patul. Lucrurile între care-şi petrecuse cea mai fericită noapte din viaţă, lampa discretă de pe măsuţă, draperiile decolorate erau scăldate acum într-o cu totul altă lumină, reflectată de zăpadă, şi cufundate într-o tăcere cu totul diferită, dar încă mai simţea mireasma clipelor de iubire pe care le trăise. S-a aruncat pe pat cu faţa în sus, şi-a pironit ochii în tavan şi a încercat să-şi dea seama cu ce necazuri se putea confrunta dacă nu reuşea să-i convingă pe Kadife şi pe Lacivert să se poarte aşa cum dorea Sunay.

De cum a intrat în încăpere, Kadife i-a spus:

– Povesteşte-mi ce ştii de arestarea lui Lacivert! L-au maltratat?

– Dacă l-ar fi maltratat, nu m-ar mai fi dus la el, a spus Ka. Au să mă ducă în curând. Se pare că a fost prins după reuniunea de la hotel, asta e tot ce ştiu.

Kadife a privit pe fereastră, spre bulevardul îngropat în troiene:

– Acum tu eşti fericit, iar eu sunt nefericită, a spus ea. Ce mult s-au schimbat toate de când ne-am văzut în camera cu vechituri!

Ka şi-a amintit, de parcă l-ar fi năpădit o amintire foarte veche şi nespus de dragă, de întâlnirea pe care o avuseseră în camera 217, de felul în care-şi scosese Kadife arma înainte de a ieşi din cameră şi în care-l pusese să se despoaie.

– Asta nu e tot, Kadife, a spus el. Cei din anturajul lui Sunay l-au convins că Lacivert este implicat în asasinarea directorului Institutului Pedagogic. Ca să nu mai spun că la Kars a ajuns un dosar în care se probează că l-ar fi ucis pe un prezentator de televiziune din Izmir.

– Cine sunt cei din anturajul lui?

– Câţiva angajaţi ai Securităţii Naţionale, originari din Kars... Vreo doi-trei militari care se află în relaţii cu ei... Dar Sunay nu este cu totul sub influenţa lor. Are aspiraţii artistice. Astea sunt cuvintele lui. Vrea să regizeze, în seara asta, o piesă la Teatrul Naţional şi să-ţi dea şi ţie un rol. Nu face mutre, ascultă-mă! Televiziunea va transmite spectacolul în direct, aşa că au să-l vadă toţi locuitorii din Kars. Dacă eşti de acord să joci în piesă şi dacă Lacivert îi convinge pe elevii de la Imam

Hatip să vină şi să urmărească spectacolul în linişte, elegant, aplaudând ici şi colo, unde se cuvine, Sunay o să-l elibereze pe Lacivert. Totul va fi iertat şi nimeni nu va avea de suferit. M-a ales pe mine ca mijlocitor.

— Despre ce fel de piesă e vorba?

Ka i-a povestit despre Thomas Kyd şi despre *Tragedia spaniolă* şi i-a spus că Sunay modificase şi adaptase piesa originală.

— În sensul în care a realizat ani de zile, pe parcursul turneelor sale anatoliene, o combinaţie între Corneille, Shakespeare şi Brecht, pe de o parte, şi dansul din buric şi cântecele fără perdea, pe de altă parte.

— Cât despre mine, la emisiunea în direct voi juca oricum rolul femeii violate, în aşa fel încât să înceapă vendeta.

— Nu! Vei fi fata răzvrătită care se satură, la un moment dat, când poartă încă basma, ca o spaniolă, de vendete, pentru ca apoi să şi-o scoată, într-un acces de revoltă.

— Aici, revolta nu-ţi impune să-ţi dai basmaua jos de pe cap, ci s-o porţi!

— Asta e o piesă de teatru, Kadife. Şi, pentru că e o piesă, poţi să-ţi scoţi baticul.

— Îmi dau seama ce vrea de la mine. Chiar dacă e vorba de o piesă, chiar dacă e vorba de o piesă în piesă, eu tot n-am să-mi scot baticul!

— Uite ce este, Kadife, peste două zile se va opri ninsoarea şi se vor debloca drumurile, iar cei întemniţaţi vor cădea în mâinile tiranilor. Atunci n-ai să-l mai vezi niciodată pe Lacivert. Te-ai gândit bine la asta?

— Mi-e teamă ca nu cumva să accept dacă stau să mă gândesc prea mult.

— Ca să nu mai spun că o să porţi perucă pe sub batic! N-o să-ţi vadă nimeni părul.

— Dacă era să port perucă, o făceam ca să pot intra la cursuri, cum au făcut şi altele.

— Problema, acum, nu este să-ţi aperi onoarea la porţile facultăţii. O vei face ca să-l salvezi pe Lacivert.

— Oare Lacivert va dori salvarea pe care am să i-o aduc eu descoperindu-mi capul?

— O va dori, a spus Ka. Faptul că-ţi descoperi capul n-o să-i lezeze propria onoare. Pentru că nu ştie nimeni de relaţia voastră.

Ka şi-a dat seama, după mânia din ochii ei, că o nimerise pe Kadife în punctul cel mai slab, după care a văzut-o zâmbind straniu şi s-a speriat. Inima i-a fost cuprinsă de un soi de teamă şi de gelozie. Se temea ca nu cumva Kadife să-i dezvăluie ceva nimicitor despre Ipek.

– Nu avem foarte mult timp la dispoziţie, Kadife, a spus el, cu aceeaşi teamă ciudată. Ştiu că eşti suficient de deşteaptă şi de sensibilă ca să ieşi din această poveste cu delicateţe. O spun ca unul care a dus ani de zile o viaţă de refugiat politic. Ascultă-mă: nu trăieşti pentru principii, ci pentru a fi fericit.

– Dar, pe de altă parte, nimeni nu poate fi fericit fără principii şi fără credinţă.

– Ai dreptate. Dar este o prostie să te distrugi pentru nişte convingeri într-o ţară nemiloasă ca a noastră, în care oamenilor nu li se recunoaşte nici o valoare. Marile principii şi marile convingeri sunt pentru cei care vieţuiesc în ţări bogate.

– Ba dimpotrivă! Într-o ţară săracă, omului nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să se agaţe de principiile sale.

Ka n-a spus, aşa cum îi trecuse prin minte să spună, „dar cauzele în care cred asemenea oameni nu sunt drepte".

– Dar tu nu te numeri printre nevoiaşi, Kadife. Tu vii de la Istanbul.

– Tocmai de aceea o să acţionez potrivit convingerilor mele. Nu pot să fiu ipocrită. Dacă renunţ la văl, o fac cu adevărat.

– Bine, dar ce părere ai de următoarea propunere? Sala de teatru va fi goală. Spectacolul va fi urmărit doar la televizor de către cetăţenii din Kars. Camera de filmat o să-ţi arate doar mâna care se îndreaptă repede spre batic, într-un acces de mânie. Apoi o să facem un montaj şi o să prezentăm din spate pe altcineva, în vreme ce-şi descoperă părul.

– Asta este o formulă şi mai parşivă decât povestea cu peruca, a spus Kadife. Toată lumea va sfârşi prin a gândi, în cele din urmă, că am renunţat la văl ca urmare a puciului.

– Ce e mai important, prescripţia religioasă sau ceea ce gândeşte lumea? Procedând astfel, se cheamă că nu-ţi vei descoperi părul nici o clipă. Dacă nu-ţi pasă de gura lumii, după ce se va sfârşi cu toate aceste aiureli li se va povesti oamenilor că a fost vorba de o simplă ficţiune cinematografică. Când se va vădi că ai consimţit să săvârşeşti toate aceste gesturi

pentru a-l salva pe Lacivert, tinerii de la Imam Hatip te vor respecta şi mai mult.

— Când te străduieşti din răsputeri să convingi pe cineva..., a spus Kadife, pe un cu totul alt ton. Ţi se întâmplă uneori să rosteşti lucruri în care să nu crezi, de fapt, deloc?

— Mi se-ntâmplă. Dar acum nu am această senzaţie.

— Când reuşeşti, în cele din urmă, să-l convingi pe omul respectiv încerci un sentiment de vinovăţie pentru că l-ai convins, nu-i aşa? Pentru că l-ai adus într-o situaţie fără ieşire...

— Ceea ce vezi tu, Kadife, nu este situaţia fără ieşire în care te afli. Îţi dai seama, ca o persoană raţională ce eşti, că nu există alternativă. Cei din anturajul lui Sunay au să-l spânzure pe Lacivert fără ca măcar să le tremure mâna, iar tu n-ai putea consimţi la aşa ceva.

— Să spunem că-mi dau jos vălul, de faţă cu toată lumea, şi că-mi accept înfrângerea. Cum pot eu să ştiu că-i vor da drumul lui Lacivert? De ce-aş crede în promisiunea autorităţilor acestei ţări?

— Ai dreptate. O să discut cu ei acest aspect.

— Cu cine şi când ai să vorbeşti?

— Am să mă duc din nou la Sunay după întâlnirea cu Lacivert.

Au tăcut amândoi o vreme. A reieşit astfel limpede că ea, Kadife, acceptase într-o oarecare măsură condiţiile care-i fuseseră impuse. Pentru a fi totuşi sigur de acest lucru, Ka s-a uitat la ceas, în aşa fel încât să fie văzut de Kadife.

— Oare Lacivert e în mâinile celor de la MIT sau ale militarilor?

— Nu ştiu. Oricum, nu e o diferenţă prea mare.

— E posibil ca militarii să nu-l tortureze, a spus Kadife, apoi a tăcut puţin. Aş vrea să-ţi dau lucrurile astea. – I-a întins lui Ka o brichetă veche, cu piatră, placată cu sidef, şi un pachet de Marlboro roşu. – Bricheta e a tatei. Lui Lacivert îi place să-şi aprindă ţigările cu ea.

Ka a luat pachetul de ţigări, nu însă şi bricheta.

— Dacă-i dau bricheta, Lacivert o să-şi dea seama că am trecut mai întâi pe la tine.

— Să-şi dea!

— Atunci o să priceapă şi că am vorbit cu tine şi o să se întrebe ce anume ai hotărât tu. Or, eu n-am să-i spun că m-am

văzut mai întâi cu tine şi că tu ai fost de acord să-ţi descoperi, oarecum, capul, pentru a-l salva pe el.

– Pentru că nu va fi de acord cu aşa ceva?

– Nu. După cum ştii şi tu, Lacivert este o persoană suficient de inteligentă şi de raţională ca să accepte că te prefaci că renunţi la văl pentru a-l salva pe el de la moarte. N-ar fi însă de acord să fii tu consultată mai întâi în această privinţă, nu el.

– Dar asta nu este doar o chestiune politică, ci şi una personală, care mă priveşte pe mine. Lacivert o să înţeleagă acest lucru.

– Ştii şi tu, Kadife, că indiferent dacă va înţelege sau nu, va dori să fie el primul care să aibă un cuvânt de spus în această privinţă. Este bărbat şi, pe deasupra, turc. Ca să nu mai spun că e şi islamist. Nu pot să mă duc la el şi să-i spun: „Kadife a decis să-şi dea jos vălul, ca să fii tu liber". Trebuie să fie încredinţat că el este cel care hotărăşte acest lucru. Am să-i dezvălui atunci şi povestea cu disimularea – când tu vei purta perucă – şi cu montajul TV. Se va convinge imediat singur că-ţi salvează onoarea şi că formula aceasta reprezintă o soluţie. Nici măcar nu va dori să-şi imagineze zonele acelea obscure în care concepţia ta intransigentă despre onoare intră în contradicţie cu viziunea lui practică. Nu vrea să afle că, dacă îţi dai jos vălul, o faci în mod cinstit, fără şmecherii.

– Eşti gelos pe Lacivert, te scârbeşte, a spus Kadife. Nici măcar nu vrei să vezi omul din el. Eşti la fel ca laicii aceia care văd în cei neoccidentalizaţi o categorie primitivă, imorală, inferioară şi care visează să-i educe cu bâta. Faptul că mă supun puterii militare pentru a-l salva pe dragul meu Lacivert te umple de satisfacţie. Nici măcar nu eşti în stare să-ţi disimulezi fericirea asta necuviincioasă. – În ochii ei şi-a făcut loc o expresie de dezgust. – Vrei să-ţi spun de ce tu, care reprezinţi un alt soi de bărbat turc, nu te-ai dus de la Sunay direct la Lacivert, de vreme ce el este cel care trebuie să decidă mai întâi în această privinţă, şi ai venit glonţ la mine? Pentru că voiai să mă vezi plecând capul din proprie voinţă. Iar faptul acesta urma să-ţi asigure o anumită superioritate în faţa lui Lacivert, de care ţi-e frică.

– E adevărat că mi-e frică de Lacivert. În rest însă n-ai dreptate, Kadife. Dacă m-aş fi dus mai întâi la Lacivert şi ţi-aş

fi comunicat apoi că el a hotărât să-ţi dai jos vălul, ai fi refuzat să te supui.

— Ai încetat să mai fii un mijlocitor, colaborezi cu satrapii.

— Nu cred în nimic altceva decât în ideea de a scăpa teafăr din oraşul ăsta. Nu mai crede nici tu în altceva. Le-ai demonstrat destul celor din Kars că eşti inteligentă, mândră şi curajoasă. Am să plec cu sora ta la Frankfurt de cum scăpăm de aici. Pentru a fi fericiţi. Te sfătuiesc şi pe tine să faci tot ceea ce trebuie ca să fii fericită. Poţi să scapi de aici, cu Lacivert, iar apoi o să fiţi cât se poate de fericiţi într-un oraş din Europa, ca exilaţi politici. Sunt sigur că o să vă urmeze şi tatăl vostru.

Pe când îi vorbea de fericire, din ochii umezi ai lui Kadife s-a desprins o lacrimă, care i s-a prelins pe obraz. Şi-a şters-o repede, cu palma, iar pe buze i-a apărut un zâmbet care l-a înspăimântat pe Ka:

— Eşti sigur că sora mea o să plece din Kars?

— Sunt sigur, i-a răspuns Ka, deşi nu era deloc sigur.

— Nu insist să-i dai bricheta lui Lacivert, şi nici să-i spui că te-ai întâlnit mai întâi cu mine, a spus Kadife cu o expresie de prinţesă mândră şi îngăduitoare. Vreau însă să am siguranţa că Lacivert va fi eliberat de îndată ce îmi dau eu jos vălul. Garanţiile oferite de Sunay ori de mai ştiu eu cine sunt insuficiente. Ştim cu toţii cum sunt autorităţile turce.

— Eşti foarte inteligentă, Kadife. Dintre toţi cei din Kars, tu meriţi cel mai mult să fii fericită! a spus Ka. – I-a venit o clipă să spună „mai era şi Necip", dar a uitat îndată de el. – Dă-mi şi bricheta. Poate că, dacă mi se iveşte ocazia, am să i-o dau. Ai însă încredere în mine.

În vreme ce Kadife îi întindea bricheta, s-au pomenit, pe neaşteptate, îmbrăţişându-se. Ka i-a simţit înduioşat trupul, cu mult mai plăpând şi mai uşor decât al surorii ei mai mari, şi s-a stăpânit cu greu să o sărute. Cum, în aceeaşi clipă, a bătut cineva repede în uşă, a cugetat: „Bine că m-am abţinut!".

La uşă se afla Ipek, care le-a spus că venise o maşină a armatei ca să-l ia pe Ka. I-a scrutat îndelung pe Ka şi pe Kadife, aruncându-le priviri nespus de blânde şi de gânditoare, în încercarea de a-şi da seama ce anume se petrecuse. Ka a ieşit din cameră fără să o sărute. Odată ajuns la capătul culoarului, s-a întors şi a privit în urmă, cu sentimente amestecate, de vinovăţie şi biruinţă, şi le-a văzut pe cele două surori îmbrăţişându-se.

35

Eu nu sunt agentul nimănui

KA ŞI LACIVERT ÎN CELULĂ

Imaginea lui Kadife şi a lui Ipek, strâns îmbrăţişate la capătul culoarului, l-a urmărit multă vreme pe Ka. Când maşina armatei, în care şedea alături de şofer, a oprit la colţul bulevardului Atatürk cu bulevardul Halitpaşa, în faţa unicului semafor din Kars, Ka a observat imediat, asemenea unui radiolog scrupulos, prin deschizătura unei draperii care flutura, mişcată de canatul nevopsit al unei ferestre deschise către aerul proaspăt de afară şi de un vânt abia simţit, toate detaliile unei reuniuni politice secrete care avea loc tocmai atunci la etajul al doilea al unei vechi case armeneşti aflate la o aruncătură de băţ de ei, şi, în vreme ce o mână neliniştită şi albă de femeie trăgea draperia şi, nervoasă, închidea fereastra, şi-a imaginat, cu o uimitoare exactitate, ce anume se petrecea în încăperea aceea cu luminile aprinse: doi militanţi cu experienţă, aflaţi în fruntea naţionaliştilor kurzi din Kars, căutau să-l convingă pe un ucenic de la o ceainărie, al cărui frate mai mare fusese ucis în timpul descinderilor din noaptea trecută şi care asuda de zor lângă sobă, cu trupul înfăşurat în feşi marca Gazo, că avea să-i fie foarte uşor să pătrundă în clădirea Direcţiei de Poliţie de pe bulevardul Faikbey, folosindu-se de uşa laterală, şi să detoneze bomba pe care o avea asupra sa.

Camionul militar care, împotriva presupunerilor lui Ka, nu a cotit nici spre aşa-zisa Direcţie de Poliţie, nici spre impunătorul sediu al Securităţii Naţionale, datând din primii ani ai Republicii, ce se afla ceva mai sus, a depăşit bulevardul Faikbey, fără a se îndepărta o clipă de bulevardul Atatürk, şi a pătruns

în sediul Comandamentului, situat chiar în centrul oraşului. Terenul acela care, în anii '60, era menit să găzduiască un parc întins fusese împrejmuit cu ziduri după puciul din 1970, apoi împânzit cu locuinţe destinate militarilor, ai căror ţânci plictisiţi se plimbau cu bicicletele printre plopii anemici, şi înzestrat cu un centru în care se găseau clădirile comandamentului şi spaţiile de instrucţie, aşa încât casa în care poposise Puşkin cu prilejul călătoriei sale la Kars şi grajdurile ridicate de ţar pentru cavaleria cazacă, la patruzeci de ani după aceea, scăpaseră de demolare, după cum se exprimase gazeta *Patria liberă*, apropiată militarilor.

Celula în care era închis Lacivert se afla în imediata vecinătate a acestor grajduri istorice. Camionul militar l-a lăsat pe Ka în faţa unei clădiri din cărămidă roşie, vechi şi atrăgătoare, sub un moşmon ale cărui ramuri gemeau sub greutatea zăpezii. Doi bărbaţi cu ştaif, despre care acesta a intuit, pe drept cuvânt, că erau angajaţi ai MIT, i-au fixat pe piept, folosindu-se de o rolă de faşă, un aparat de înregistrare care putea trece drept primitiv pentru anii '90 şi i-au arătat de unde să-l pornească. În vreme ce făceau acest lucru, îl sfătuiau, pe de o parte, pe un ton deloc batjocoritor, să acţioneze ca şi cum ar fi regretat că deţinutul din celula de jos ajunsese acolo, ca şi cum ar fi vrut să-l ajute, şi-i cereau, pe de altă parte, să-l determine să mărturisească omorurile pe care le săvârşise ori pe care le pusese la cale şi să-l înregistreze. Lui Ka nici măcar nu i-a trecut prin minte că bărbaţii aceia nu ştiau care era, de fapt, motivul pentru care fusese trimis acolo.

La subsolul micii clădiri din cărămidă roşie în care se găsea, pe vremea ţarului, Comandamentul cavaleriei ruseşti – subsol la care se cobora pe o scară mai rece ca piatra – era amenajată o celulă destul de mare, fără ferestre, în care îşi ispăşeau pedeapsa cei ce comiteau acte de indisciplină. Ka a găsit că spaţiul acela în care funcţionase, la un moment dat, în perioada Republicii, un mic depozit şi care fusese socotit, în anii '50, un adăpost model pentru un eventual atac atomic era mult mai bine întreţinut şi mai confortabil decât crezuse el.

În ciuda faptului că încăperea era foarte bine încălzită de un aparat electric marca Arçelik, dăruit cândva armatei de către Muhtar, liderul concesionarilor din zonă, ca bază a bunei convieţuiri,

Lacivert, care stătea lungit pe pat, citind o carte, îşi trăsese peste el o pătură militară curată. Când l-a văzut pe Ka s-a strecurat afară din aşternut, s-a încălţat cu pantofii ale căror şireturi îi fuseseră confiscate, i-a strâns mâna cu un aer oficial, neuitând însă să zâmbească, şi i-a indicat o masă melaminată aflată într-un colţ, cu fermitatea unui om pregătit să stea de vorbă despre afaceri. S-au aşezat pe cele două scaune aflate la extremităţile măsuţei. Văzând pe masă o scrumieră de zinc plină ochi cu mucuri de ţigară, Ka a scos din buzunar pachetul de Marlboro, i l-a dat lui Lacivert şi i-a spus că părea să beneficieze de condiţii confortabile. Lacivert i-a spus că nu era torturat şi i-a aprins ţigara cu chibritul, după care şi-a aprins-o şi pe a lui.

– Pentru cine spionezi de data asta, stimate domn? l-a întrebat el, cu un zâmbet simpatic.

– M-am lăsat de spionaj, a spus Ka. Acum fac pe mijlocitorul.

– Asta e şi mai rău. Spionii transmit informaţii mărunte, de cele mai multe ori nefolositoare, pentru bani. Mijlocitorii, în schimb, îşi bagă nasul în ciorba altora, făcând pe imparţialii şi pe deştepţii. Ce-ţi iese dumitale din afacerea asta?

– Şansa de a pleca teafăr din Karsul ăsta nenorocit.

– Doar Sunay îi poate oferi astăzi această garanţie unui ateu venit din Occident ca să facă spionaj.

În felul acesta, Ka şi-a dat seama că Lacivert văzuse ultimul număr al *Gazetei urbei de la hotare*. A fost dezgustat de mustăceala lui Lacivert. Cum de putea să fie atât de vesel şi de senin islamistul acela după ce picase în mâinile autorităţilor turce – având, în plus, două dosare în care era învinuit de asasinate –, de a căror cruzime se plânsese atât de insistent? Ka reuşea să desluşească acum de ce era Kadife atât de îndrăgostită de el. Găsea că, de această dată, Lacivert era mai chipeş ca oricând.

– Care este obiectul intermedierii?

– Eliberarea dumitale, a spus Ka şi i-a rezumat, calm, propunerea lui Sunay.

N-a adus deloc vorba de faptul că iubita lui, Kadife, ar fi putut să poarte perucă în vreme ce-şi scotea baticul de pe cap, după cum nu i-a destăinuit nici celelalte şiretlicuri legate de

emisiunea în direct, ca să lase loc de negociere. Pentru că simţea o oarecare plăcere în vreme ce vorbea pe îndelete despre dificultăţile presupuse de condiţiile eliberării şi afirma că tiranii care făceau presiuni asupra lui Sunay l-ar fi spânzurat pe Lacivert cu primul prilej şi pentru că avea un sentiment de vinovăţie din această cauză, a adăugat că Sunay era smintit şi că, de îndată ce aveau să se topească zăpezile şi să se deblocheze drumurile, totul urma să revină la normal. Mai târziu, se va întreba dacă nu cumva spusese acest lucru ca să fie pe placul slujbaşilor de la MIT.

— Cu toate astea, rezultă că singura mea cale de salvare este sminteala din capul lui Sunay, a spus Lacivert.

— Da.

— Spune-i, atunci, că refuz propunerea. Cât despre dumneata, îţi mulţumesc că te-ai ostenit să vii până aici.

Ka a crezut o clipă că Lacivert avea să se ridice în picioare, să-i strângă mâna şi să-l dea afară pe uşă. A urmat un moment de tăcere. Lacivert se legăna relaxat pe picioarele dinapoi ale scaunului.

— Dacă nu vei reuşi să scapi teafăr din nenorocitul ăsta de Kars, pentru că nu ţi-a ieşit afacerea cu intermedierea, n-o să fie din cauza mea, ci pentru că te lauzi în gura mare cu ateismul dumitale. În ţara asta nu te poţi făli cu aşa ceva decât dacă-ţi asiguri spatele cu soldaţi.

— Nu sunt genul de om care să se laude cu ateismul lui.

— Atunci e bine.

Au tăcut din nou amândoi, trăgând din ţigări. Ka a simţit că nu-i rămânea altceva de făcut decât să plece.

— Te temi de moarte? l-a întrebat apoi pe Lacivert.

— Dacă e vorba de o ameninţare, nu mă tem. Dacă e vorba de o curiozitate venită din partea unui prieten, da, mă tem. Indiferent cum aş proceda însă, satrapii ăştia tot au să mă spânzure. Nu e nimic de făcut.

Lacivert a zâmbit, aruncându-i o privire blândă, care l-a răscolit. Ochii lui spuneau: „Uite, eu sunt într-o situaţie cu mult mai grea decât a ta, dar, cu toate astea, mă simt cât se poate de liniştit". Ka a intuit, ruşinat, că neliniştea şi starea de disconfort pe care le încerca se legau de speranţa de a fi fericit – speranţă pe care o simţea în pântec ca pe o dulce

durere de când se îndrăgostise de Ipek. Oare Lacivert nu nutrea deloc asemenea speranţe? „Număr până la nouă şi după aceea plec", şi-a spus în sinea lui. „Unu, doi..." Odată ajuns la cinci, a hotărât că, dacă nu reuşea să-l convingă pe Lacivert, n-avea s-o poată duce cu el în Germania nici pe Ipek.

A sporovăit o vreme, fără vreun plan anume, despre tot soiul de lucruri. A vorbit despre un mijlocitor fără noroc pe care-l văzuse în copilărie într-un film american alb-negru, despre declaraţia elaborată în urma reuniunii de hotelul Asia, care putea fi publicată în Germania dacă era pusă la punct, despre faptul că oamenii luau uneori în viaţă hotărâri eronate, mânaţi de încăpăţânări ori de patimi trecătoare, pentru ca apoi să fie măcinaţi de regrete, de faptul că el, de pildă, când era la liceu, părăsise echipa de baschet într-o clipă de mânie şi nu mai revenise la ea niciodată, despre faptul că, în ziua întâmplării cu pricina, se dusese pe ţărmul Bosforului şi contemplase marea îndelung, despre cât de mult iubea el Istanbulul, despre frumuseţea golfuleţului din Bebek în amurgurile de primăvară şi despre multe alte lucruri. Se străduia să nu se lase învins de privirea lui Lacivert, care se uita la el cu o expresie plină de răceală, şi să nu se oprească din sporovăială, iar faptul acesta făcea ca toată întrevederea lor să semene cu ultima întrevedere de dinaintea unei condamnări la moarte.

– Chiar dacă am face cele mai incredibile lucruri, la cererea lor, tot n-au să-şi ţină cuvântul dat, a spus Lacivert, arătându-i un vraf de hârtii şi un pix, care se aflau pe masă. Mi se cere să-mi povestesc toată viaţa, să scriu despre greşelile pe care le-am săvârşit, despre tot ceea ce doresc eu să vorbesc. Dacă au să constate că sunt bine intenţionat, mă graţiază poate, urmând legea pocăinţei. Mi-a fost întotdeauna milă de neghiobii care cred în asemenea minciuni, ajungând ca, în ultimele zile ale existenţei lor, să-şi retracteze afirmaţiile şi să-şi trădeze întreaga viaţă. Dar, de vreme ce tot o să mor, aş vrea ca aceia care-mi vor urma să afle vreo două-trei lucruri adevărate despre mine. – A scos o foaie din teancul de hârtii scrise aflate pe masă. Pe chipul lui şi-a făcut apariţia expresia aceea nemăsurat de gravă pe care o adopta atunci când făcea declaraţii pentru gazetele nemţeşti. – Aş vrea să afirm, pe data de douăzeci februarie, când se pune problema condamnării mele la

moarte, că nu regret nimic din ceea ce am făcut până acum, din raţiuni politice. Sunt cel de-al doilea copil al unui funcţionar care a ieşit la pensie de la Direcţia de Finanţe din Istanbul. Mi-am petrecut copilăria şi tinereţea în universul umil şi cufundat în tăcere al tatei, care frecventa pe ascuns un lăcaş Cerrahi. În tinereţe, m-am răzvrătit împotriva lui şi am devenit un stângist fără credinţă, iar în facultate am păşit pe urmele tinerilor militanţi şi am aruncat cu pietre în puşcaşii marini descinşi de pe un portavion american. Tot la vremea aceea m-am şi căsătorit, după care am divorţat; am trecut printr-o criză. Nu m-am arătat nimănui cu anii. Sunt inginer electronist. Dată fiind înverşunarea mea faţă de Occident, am privit cu respect revoluţia din Iran. Am redevenit musulman. Am crezut în ideea lui Khomeini, potrivit căreia „astăzi, apărarea islamului este mult mai importantă decât rugăciunea sau postul". M-am inspirat din cele scrise de Frantz Fanon[1] cu privire la violentă, din ideile lui Sayyid Qutb[2] cu privire la pribegie şi la hălăduirea din loc în loc, ca mod de a reacţiona faţă de litanie, şi din Ali Şariati[3].

1. Frantz Fanon (1925-1961), psihiatru şi teoretician politic francez (originar din Martinica), unul dintre cei mai influenţi teoreticieni ai revoluţiei din vremea sa. Mai târziu, a devenit foarte popular şi printre activiştii de culoare din Statele Unite ale Americii. Fanon era un adept al „violenţei revoluţionare", menite să răstoarne prin forţă regimurile coloniale (s-a şi implicat, de altfel, în cauza Independenţei Algeriei şi a altor state africane).
2. Sayyid Qutb (1906-1966), autor egiptean de orientare islamistă, cunoscut mai ales pentru lucrările sale privind rolul social şi politic al islamului, care au contribuit, printre altele, la modelarea percepţiei moderne despre *jihad* şi despre comunitatea islamică. A fost unul dintre inspiratorii ideologici ai Frăţiei Musulmane din Egipt, după ce fusese educat parţial în spirit occidental şi beneficiase chiar de o bursă în Statele Unite ale Americii. Întrat în conflict cu regimul lui Gamal Abdel Nasser (1918-1970), pe care-l sprijinise iniţial, a fost întemniţat o lungă perioadă, sfârşind, în cele din urmă, prin a fi condamnat la moarte. Ideile sale continuă să fie foarte populare şi astăzi în rândul activiştilor islamici, inclusiv printre militanţii organizaţiei Al-Qaeda.
3. Ali Şariati (1933-1977), de profesie sociolog, este socotit unul dintre cei mai notabili gânditori iranieni ai secolului XX. Aflat în dezacord constant cu regimurile politice din ţara sa, şi-a făcut o parte din studii

M-am refugiat în Germania pentru a scăpa de puci. M-am întors. Dată fiind rana cu care m-am ales în timp ce luptam împotriva rușilor la Groznîi, alături de ceceni, am ajuns să șchiopătez de piciorul drept. În timpul ofensivei sârbilor, m-am dus în Bosnia, iar Merzuka, fata cu care m-am însurat acolo, a venit cu mine la Istanbul. Cum nu puteam rămâne mai mult de două săptămâni în nici un oraș din cauza activităților mele politice și a credinței în ideea strămutării perpetue, m-am despărțit și de cea de-a doua soție. După ce am întrerupt relațiile cu grupările islamiste care m-au trimis în Cecenia și în Bosnia, am colindat Turcia palmă cu palmă. În ciuda convingerii mele că, la nevoie, vrăjmașii islamului trebuie omorâți, n-am ucis pe nimeni și nici n-am pus să fie ucis cineva până astăzi. Fostul primar al Karsului a fost asasinat de un surugiu kurd cu mințile rătăcite, care se supărase pe el pentru că voia să interzică faetoanele în oraș. Eu am venit la Kars din pricina tinerelor sinucigașe. Sinuciderea este cel mai mare păcat cu putință. Aș vrea ca, după ce mor, să vă rămână amintire poeziile mele, iar acestea să fie publicate. Toate se află la Merzuka. Atât.

A urmat un moment de tăcere.

– Nu ești obligat să mori, a spus Ka. De-asta sunt eu aici.

– Atunci am să-ți povestesc altceva, a spus Lacivert.

Și-a aprins o altă țigară, convins că era ascultat cu atenție. Era, oare, conștient de prezența aparatului de înregistrare care trudea în cea mai deplină tăcere, asemenea unei casnice sârguincioase, lipit de coastele lui Ka?

– Când eram la München, mă duceam la un cinematograf la care rulau sâmbăta, după ora douăsprezece noaptea, câte două filme, la preț redus, a spus Lacivert. Există un italian[1] care a

---

în Franța, unde și-a susținut și doctoratul și a intrat în legătură cu cercurile marxiste. A încercat, printre altele, să concilieze gândirea șiită tradițională cu filozofia occidentală; a sprijinit mișcările de eliberare națională din Lumea a Treia, a militat pentru justiție socială și pentru un islam anticlerical, ceea ce i-a atras ostilitatea teologilor. Moartea sa, survenită la puțină vreme după ce se autoexilase în Anglia, ar fi fost orchestrată, potrivit unor adepți, de serviciile secrete ale șahului Mohammad Reza Pahlavi (1919-1980).

1. Gillo Pontecorvo (1919-2006), autor al câtorva pelicule controversate, cu substrat politic. A fost membru al Partidului Comunist

turnat un film numit *Bătălia pentru Alger*, ce prezintă teroarea instaurată de francezi în Algeria; odată tocmai rula ultimul lui film, intitulat *Queimada!* Filmul prezintă învârtelile şi revoluţiile puse la cale de imperialiştii englezi pe o insulă din Atlantic, unde se cultivă trestie de zahăr. Aceştia găsesc mai întâi un lider de culoare şi iscă o răzmeriţă împotriva francezilor, pentru ca după aceea să se stabilească pe insulă şi să ia situaţia în mână. Dat fiind eşecul primei răzmeriţe, negrii se revoltă iar, de data asta împotriva englezilor, dar, cum aceştia pun foc pretutindeni, sunt înfrânţi. Liderul de culoare al celor două răscoale este prins şi se pregătesc să-l spânzure. Tocmai atunci, în cortul în care este închis bărbatul îşi face apariţia Marlon Brando, cel care-l descoperise de la bun început, care-l îndemnase la revoltă, care pusese totul la cale de-a lungul anilor, pentru ca în cele din urmă să înăbuşe răscoala în folosul englezilor, iar acesta taie sfoara cu care este legat şi-l eliberează.

— De ce?

Lacivert s-a enervat puţin.

— Cum de ce?... Ca să nu fie spânzurat! Ştie foarte bine că, dacă va fi spânzurat, bărbatul de culoare va deveni o legendă şi că localnicii se vor folosi apoi ani de zile de numele lui ca de un adevărat stindard al răzmeriţei. Negrul înţelege însă că tocmai de asta i-a tăiat Marlon legăturile, aşa încât refuză să se lase eliberat şi să fugă.

— A fost spânzurat?

— Da, dar asta nu se arată în film, a spus Lacivert. Se arată, în schimb, cum Marlon Brando, agentul care-i propune negrului libertatea, exact aşa cum faci şi dumneata cu mine acum, e înjunghiat şi ucis de un localnic tocmai când se pregăteşte să părăsească insula.

— Eu nu sunt agent! a spus Ka, pradă unei iritări pe care nu şi-o putea controla.

— Nu trebuie să te preocupe cuvântul „agent": şi eu sunt un agent al islamului.

Italian, la care a aderat în 1941, pe fondul celui de-al Doilea Război Mondial, dar de care s-a îndepărtat după intervenţia sovietică în Ungaria (1956); a rămas însă în continuare ataşat de ideologia marxistă. Premiera filmului *Queimada!* (*Arde!*) a avut loc în 1969.

– Eu nu sunt agentul nimănui! a spus Ka, fără să se mai simtă stânjenit, de această dată, de sensibilitatea lui.

– Adică nici măcar n-au pus în pachetul ăsta de Marlboro vreun medicament care să mă otrăvească, să-mi sleiască voința? Cel mai bun lucru pe care l-au dat americanii lumii este acest Marlboro roşu. O să fumez Marlboro până la sfârşitul vieții.

– Dacă te porți rezonabil, ai să poți fuma Marlboro încă patruzeci de ani de-acum încolo.

– Uite, asta vreau eu să spun când te numesc agent, i-a zis Lacivert. Iar una dintre misiunile agenților este să-i corupă pe oameni.

– Nu vreau să-ți spun decât că e o mare prostie să te lași ucis de fasciştii ăştia turbați, cu mâinile pătate de sânge. Mai ales că numele tău n-o să fie stindard, şi aşa mai departe, pentru nimeni. Poponarul ăsta depinde de credința oamenilor, dar până la urmă o să facă tot ce-i cer autoritățile, nu ce-i porunceşte religia. Din toți şeicii ăştia răzvrătiți, din toți cei care se răscoală pretinzând că piere credința, din toți militanții formați în Iran nu rămân în urmă nici măcar mormintele, mai ales dacă li se duce puțin vestea, aşa cum s-a întâmplat cu Said Nursi[1]. În țara asta, leşurile liderilor religioşi ale căror nume s-ar putea transforma într-o bună zi în stindarde sunt aruncate în mare din avion, prin locuri neştiute de nimeni. Ştii şi

1. Said Nursi (1878-1960), cunoscut de adepții săi şi sub numele de Bediüzzaman, „miracolul timpului", este un gânditor islamic de origine kurdă căruia i se atribuie, printre altele, un comentariu coranic de peste cinci mii de pagini, intitulat *Tratatul luminii* (tc. *Risale-i Nur*). A încercat să-şi concilieze sistemul de gândire cu ştiința şi filozofia, pentru a contracara atacurile venite din partea adversarilor. După introducerea sistemului pluripartit în Turcia, a sprijinit Partidul Democrat, care promitea o relaxare a climatului religios. A încurajat diverse inițiative politice îndreptate împotriva comunismului, pe care îl considera cel mai mare pericol al epocii contemporane, încercând să realizeze, în acest scop, o coaliție între musulmani şi creştini. A murit şi a fost înmormântat la Urfa (sud-estul Turciei), unde, potrivit tradiției, s-ar afla şi mormântul profetului Abraham. În iulie 1960, un grup de soldați condus de un politician de dreapta l-a deshumat şi l-a reînhumat într-un loc necunoscut, în apropiere de Isparta, pentru a preveni posibilele pelerinaje la mormântul său.

dumneata toate astea. La Batman, mormintele celor din Hizbullah[1], devenite locuri de pelerinaj, au dispărut ca prin farmec, peste noapte. Unde sunt acum?

— În inimile oamenilor.

— Astea sunt vorbe goale! Doar douăzeci la sută dintre cetățenii acestei țări votează cu islamiștii. Dar chiar și ei votează cu un partid moderat!

— De ce se mai sperie de el și pun la cale puciuri, dacă e moderat, poți să-mi spui? Iată, la atât se mărginește medierea dumitale neutră!

— Eu sunt un mijlocitor neutru! Ka a ridicat vocea, instinctiv.

— Nu! Ești agentul Occidentului. Ești un rob al europenilor, care nu se lasă eliberat, și, ca toți robii adevărați, habar n-ai că ești așa. Pentru că te-ai europenizat puțin în Nișantași și ai învățat să disprețuiești din toată inima credința și tradițiile celor mulți, te crezi stăpânul acestei națiii. După dumneata, bunătatea și moralitatea nu se leagă, în această țară, de credință, de Allah, de împărtășirea modului de viață al poporului, ci de imitarea Occidentului. Poate că mai îndrugi una-alta despre oprimarea islamiștilor și a kurzilor, dar în adâncul inimii dumitale aprobi lovitura militarilor.

— Și mai pot să aranjez lucrurile în așa fel încât Kadife să poarte perucă pe sub batic; prin urmare, n-o să-i vadă nimeni părul când o să-și dea broboada jos.

---

1. Organizație islamică (fără legătură cu Hezbollahul din Iran sau Liban), despre care se bănuia inițial că era menită să răstoarne statul laic turc. În practică însă, părea să-și fi orientat acțiunile împotriva unor persoane care intrau în conflict cu poliția, acționând mai ales în zonele urbane din sud-estul Turciei. Potrivit martorilor oculari, asasinii erau adeseori foarte tineri și păreau să provină din straturile de jos ale societății. Ulterior, au apărut zvonuri insistente privitoare la legăturile organizației cu forțele de securitate; potrivit informațiilor furnizate de unii oficiali, structura acesteia a fost consolidată printr-o decizie a Consiliului Național de Securitate al Turciei, în 1985 (acuzație dezmințită de autorități). O parte dintre centrele de antrenament ale organizației se aflau la Batman, beneficiind de colaborarea unor structuri militare ale statului. Mulți jurnaliști turci care s-au ocupat de acest fenomen au fost asasinați de-a lungul timpului.

– N-o să mă faceți pe mine să beau vin! a ridicat tonul Lacivert. N-am să devin nici european, nici imitator al Europei! O să-mi trăiesc propria istorie și o să rămân eu însumi. Cred că poți să fii fericit și fără să-i maimuțărești pe europeni, fără să te înrobești lor. Știi, există un cuvânt pe care-l repetă adeseori admiratorii Europei când vine vorba să ne înjosească națiа: ei pretind că, pentru a deveni occidental, trebuie să devii mai întâi „individ", numai că, în Turcia, individul nu există. Asta e și sensul condamnării mele la moarte. Eu, ca individ, sunt împotriva occidentalilor și, pentru că sunt „individ", n-o să-i imit.

– Sunay crede așa de mult în piesa asta, încât aș mai putea aranja ceva. Teatrul Național o să fie gol. Camera care va face transmisiunea în direct va arăta mai întâi mâinile lui Kadife, care se vor întinde spre batic. Apoi, printr-un truc de montaj, se va vedea părul unei alte persoane cu capul descoperit.

– Faptul că te zbați atât de mult ca să mă scapi pe mine e dubios.

– Sunt foarte fericit, a spus Ka, stăpânit de un sentiment de vinovăție, de parcă ar fi rostit o minciună. N-am fost în viața mea atât de fericit. Vreau să-mi apăr fericirea!

– Ce anume te face fericit?

Așa cum avea să reflecteze stăruitor mai târziu, Ka n-a spus: „Pentru că scriu poezie!". N-a spus nici „cred în Allah!". A spus, dintr-o suflare:

– M-am îndrăgostit! Iubita mea o să vină cu mine la Frankfurt.

A fost bucuros, o clipă, să-și poată împărtăși dragostea unei persoane dezinteresate.

– Cine e iubita dumitale?

– Ipek, sora lui Kadife.

Ka a văzut o tulburare pe chipul lui Lacivert. I-a părut rău imediat că se lăsase dus de val. Între ei s-a așternut tăcerea. Lacivert și-a mai aprins un Marlboro.

– Este o binefacere din partea lui Allah să fii atât de fericit încât să dorești să-ți împărtășești fericirea cu cineva care se duce la moarte. Să presupunem că accept propunerile cu care ai venit pentru a o șterge din oraș fără a-ți fi zădărnicită fericirea și că, la rândul ei, Kadife își va lua locul cuvenit în piesă, fără a-și pierde onoarea, din dorința de a nu tulbura fericirea surorii ei mai mari; de unde știi că se țin de cuvânt și că îmi dau drumul?

— Ştiam că vei spune asta! a replicat Ka, emoţionat.

A tăcut o clipă. Şi-a dus degetul la buze şi i-a făcut lui Lacivert un semn care sugera „taci şi fii atent". S-a descheiat la haină şi, arătându-i insistent, prin pulover, aparatul de înregistrare pe care-l purta asupra lui, l-a oprit.

— O să mă pun eu chezaş, iar mai întâi or să-ţi dea drumul dumitale, a spus el. În ceea ce o priveşte pe Kadife, ea o să-şi facă apariţia pe scenă în momentul în care ai să-i dai dumneata de veste, din locul în care te vei ascunde, că eşti liber. Dar, ca să o determini să accepte situaţia, trebuie să-mi dai la mână o hârtie prin care să precizezi că eşti de acord cu această înţelegere. – Se gândea la amănunte chiar atunci, pe loc. – O să fac în aşa fel încât să fii eliberat în condiţiile pe care le doreşti şi să fii lăsat acolo unde doreşti, a şoptit el. O să te ascunzi într-un loc pe care n-o să-l afle nimeni, până la deblocarea circulaţiei. Ai încredere în mine şi în această privinţă.

Lacivert i-a întins una dintre foile de hârtie care se aflau pe masă.

— Scrie aici că dumneata, Ka, ai să-mi fii mijlocitor şi chezaş ca să fiu eliberat în schimbul apariţiei pe scenă a lui Kadife, care-şi va scoate vălul fără a-şi întina onoarea, şi ca să părăsesc oraşul teafăr şi nevătămat. Care va fi pedeapsa rezervată chezaşului dacă nu se va ţine de cuvânt şi dacă voi fi adus şi eu la spectacol?

— Ce ţi se-ntâmplă dumitale, să mi se-ntâmple şi mie! a spus Ka.

— Aşa să scrii, atunci.

Ka i-a întins şi el o hârtie.

— Iar dumneata scrie că eşti de acord cu înţelegerea de care ţi-am spus, că eu voi fi cel care-i va comunica lui Kadife vestea privitoare la înţelegere şi că ea va fi cea care va lua hotărârea în final. Dacă ea o să fie de acord, o să scrie pe hârtie că e de acord şi o să semneze, iar dumneata o să fii eliberat aşa cum se cuvine, înainte de apariţia ei pe scenă. Precizează toate aceste lucruri. Cât despre locul şi felul în care ţi se va da drumul, e bine să rezolvi această problemă cu o persoană pe care o socoteşti mai de încredere, nu cu mine. Ţi-l propun, în acest scop, pe Fazıl, „fârtatul" răposatului Necip.

— Băiatul care s-a îndrăgostit de Kadife şi care i-a trimis scrisori?

– Acela era Necip, care a murit. Era un om deosebit, trimis de Allah. Şi Fazıl e la fel.

– Dacă spui dumneata aşa, te cred, a spus Lacivert, şi s-a apucat să scrie ce avea de scris pe hârtia din faţa lui.

Mai întâi, a isprăvit Lacivert. Când Ka şi-a terminat şi el scrisoarea de garanţie, a băgat de seamă că Lacivert zâmbea, aruncându-i privirea aceea a lui, uşor zeflemitoare, dar nu l-a luat în seamă. Era nespus de fericit că aşezase lucrurile pe făgaşul dorit şi că urma să părăsească oraşul alături de Ipek. Au schimbat între ei hârtiile fără a scoate o vorbă. Văzând că Lacivert împăturea foaia pe care i-o dăduse şi şi-o punea în buzunar, Ka a procedat şi el la fel, iar apoi a pus din nou în funcţiune aparatul de înregistrare, apăsând pe buton în aşa fel încât să-l vadă celălalt.

A urmat un moment de tăcere. Ka şi-a amintit de ultimele cuvinte pe care le rostise înainte de a închide aparatul.

– Ştiam că vei spune asta, a repetat el. Dar nu se poate ajunge la nici o înţelegere dacă părţile implicate nu au încredere una în alta. Trebuie să fii încredinţat că autorităţile statului vor rămâne fidele cuvântului dat.

Şi-au zâmbit, privindu-se în ochi. Ori de câte ori va medita mai apoi, de-a lungul anilor, la acea clipă, Ka avea să simtă, cu părere de rău, că fericirea care-l stăpânea în acele momente îl împiedicase să observe mânia lui Lacivert, cugetând că, dacă ar fi perceput-o, n-ar mai fi pus întrebarea următoare:

– Kadife se va supune înţelegerii?

– Se va supune, a răspuns Lacivert, cu ochii scânteind de furie.

Au mai tăcut o vreme.

– De vreme ce doreşti să facem o înţelegere care să mă lege de viaţă, vorbeşte-mi despre fericirea dumitale, a spus Lacivert.

– N-am iubit în viaţa mea atât de mult pe cineva, a spus Ka. – Socotea că vorbele lui erau naive şi prosteşti, dar, cu toate astea, continua să le rostească. – Ipek este singura mea şansă de a fi fericit în viaţă.

– Ce este fericirea?

– Să descoperi o lume în care să poţi uita de toate necazurile, de toată suferinţa. Să poţi cuprinde pe cineva în braţe, de parcă ai cuprinde întreaga lume, a spus Ka.

Ar mai fi spus şi alte lucruri, dar Lacivert s-a ridicat brusc în picioare.

Atunci a început să-i vină lui Ka inspirația poeziei intitulate „Jocul de șah". I-a aruncat o privire lui Lacivert, care stătea în picioare, și-a scos caietul din buzunar și a început să scrie repede. În vreme ce așternea pe hârtie versurile, în care era vorba de fericire și putere, de înțelepciune și ambiție, Lacivert privea peste umărul lui, încercând să priceapă ce se întâmplase. Ka i-a simțit căutătura în suflet, iar mai târziu a băgat de seamă că strecurase în poezie ceea ce-i sugerase ea. Se uita la mâna lui, care scria, de parcă s-ar fi uitat la mâna altcuiva. Și-a dat seama că Lacivert n-ar fi putut remarca acest lucru; și-a dorit să-l facă să intuiască, cel puțin, că mâna sa era pusă în mișcare de o altă forță. Lacivert însă fuma mohorât, stând pe marginea patului, ca un adevărat condamnat la moarte.

Ka și-a dorit din nou să-și deschidă inima în fața lui, cuprins de o fascinație la care avea să se gândească adeseori mai apoi, fără a reuși s-o înțeleagă:

— N-am mai scris poezie de ani de zile, a spus el. Acum, la Kars, mi s-au netezit toate căile spre ea. Cred că asta se leagă de dragostea pe care o percep aici față de Allah.

— Nu vreau să te supăr, dar dragostea ta de Allah își are obârșia în romanele occidentale, a spus Lacivert. Dacă te afli aici și crezi în Allah ca un european, devii ridicol. Ajungi să nu mai poți crede nici în ceea ce credeai înainte. Tu nu aparții acestei țări – parcă nici n-ai fi turc! Încearcă mai întâi să fii ca toată lumea, iar după aceea ai să crezi și în Allah.

Ka a simțit intens că nu era privit cu simpatie. A luat câteva foi de hârtie de pe masă și le-a împăturit. A bătut în ușa celulei, spunând că trebuia să se vadă cât mai repede cu Sunay și Kadife. Când s-a deschis ușa, s-a întors spre Lacivert și l-a întrebat dacă avea sau nu vreun mesaj special pentru ea. Lacivert a zâmbit:

— Ai grijă, a spus el. Să nu te omoare cineva!

36

N-o să muriți cu adevărat, nu-i așa, domnule?

NEGOCIEREA ÎNTRE VIAȚĂ ȘI TEATRU, ÎNTRE ARTĂ ȘI POLITICĂ

În timp ce angajații MIT, care-l așteptau la etaj, îi desprindeau bandajele ce fixau aparatul de înregistrare, smulgându-i, totodată, și niște fire de păr de pe piept, Ka s-a adaptat, instinctiv, stilului lor zeflemitor, de oameni care știau ce făceau, și l-a disprețuit pe Lacivert. Prin urmare, n-a stat să reflecteze prea mult la ostilitatea pe care i-o arătase acesta.

I-a spus șoferului care conducea camionul militar să se ducă la hotel și să-l aștepte acolo. A străbătut garnizoana de la un capăt la altul, flancat de cele două gărzi de corp. În piața cea mare, acum așternută cu zăpadă, spre care dădeau locuințele ofițerilor, niște băieți gălăgioși se băteau cu bulgări de zăpadă pe sub plopi. Pe o latură a pieței, o fată subțirică, îmbrăcată într-un palton care-i aducea aminte lui Ka de paltonul de lână cu roșu și negru pe care i-l cumpăraseră părinții în clasa a treia primară, ridica un om de zăpadă, ajutată de două prietene care rostogoleau, ceva mai încolo, un ditamai bulgărele. Aerul era strălucitor, iar soarele începuse pentru prima oară să răspândească puțină căldură în jur, după viscolul obositor care abia încetase.

Odată ajuns la hotel, a dat repede de Ipek. Se afla în bucătărie și era îmbrăcată cu un sarafan și un șorț, de felul celor purtate cândva de toate liceenele din Turcia. Ka a privit-o fericit și a vrut s-o îmbrățișeze, dar nu erau singuri; i-a povestit pe scurt ce se întâmplase începând de dimineață și i-a spus că totul mergea bine, atât pentru ei, cât și pentru Kadife. Ziarul fusese, până la urmă, difuzat, dar a afirmat că nu credea să-l

omoare cineva. Ar fi stat mai mult de vorbă cu ea, numai că în bucătărie şi-a făcut apariţia Zahide, care a amintit de cele două gărzi de corp ce aşteptau la uşă. Ipek i-a spus să-i poftească pe oameni înăuntru şi să-i servească cu ceai. S-au înţeles apoi cât ai clipi din ochi să se vadă sus, în camera lui Ka.

De îndată ce a intrat în cameră, Ka şi-a agăţat paltonul în cui şi a început s-o aştepte, cu ochii în tavan. Deşi ştia foarte bine că urma să vină fără să facă nici un fel de nazuri, pentru că aveau foarte multe de discutat, s-a lăsat curând cuprins de pesimism. Mai întâi şi-a închipuit că Ipek nu putea veni pentru că se întâlnise pe undeva cu tatăl ei; apoi a început să se gândească, temător, că nu voia să vină. A simţit din nou durerea aceea care i se răspândea din pântec în tot trupul, ca o otravă. Dacă aşa arăta ceea ce alţii numeau „suferinţa dragostei", nu era o fericire. Îşi dădea seama că, pe măsură ce se adâncea dragostea pe care i-o purta, crizele de nesiguranţă şi de deznădejde deveneau tot mai dese. A cugetat că ceea ce se numea dragoste era tocmai sentimentul acela de nesiguranţă, teama de a nu fi înşelat şi dezamăgit, dar, având în vedere faptul că toată lumea vorbea despre iubire ca despre un fapt pozitiv, ba chiar, uneori, ca despre un lucru de care trebuia să fii mândru, nicidecum ca despre o înfrângere şi despre o stare îngrozitoare, pesemne că el se găsea într-o situaţie oarecum diferită. Ba mai rău, pe măsură ce se prelungea aşteptarea, nu numai că se lăsa copleşit de gânduri paranoice (Ipek nu vine, Ipek nu vrea, de fapt, să vină, Ipek vine ca să urzească ceva sau pentru că are un scop ascuns, toţi – Kadife, Turgut Bey şi Ipek – se vorbesc între ei, văzând în el un duşman care trebuie dat la o parte), dar mai şi chibzuia că gândurile care-l munceau erau bolnăvicioase şi paranoice. Se lăsa purtat, în aceeaşi clipă, de câte o plăsmuire paranoică – chibzuia, de pildă, chinuit de crampele din pântec, că Ipek era iubita altcuiva şi şi-o închipuia aievea într-o asemenea postură –, ştiind, pe de altă parte, că plăsmuirile lui erau de-a dreptul bolnăvicioase. Uneori reuşea să scape de sentimentul de nesiguranţă şi de gândurile înfricoşătoare punându-şi la treabă din răsputeri latura cea mai raţională a minţii, nesmintită de dragoste („sigur că mă iubeşte, de ce-ar fi aşa de expansivă dacă nu m-ar iubi?"), pentru ca durerea să înceteze, iar scenele rău prevestitoare

(de pildă, era posibil ca Ipek să se fi răzgândit şi să nu mai vrea să-l vadă ori să vină la Frankfurt) să i se şteargă din faţa ochilor, dar după o vreme era otrăvit de o altă nelinişte.

Când a auzit zvon de paşi pe hol, a cugetat că nu erau paşii lui Ipek, ci ai altcuiva, care urma să-i spună că Ipek nu putea veni. Când a văzut-o în uşă, s-a uitat la ea pe cât de fericit, pe atât de ostil. O aşteptase exact douăsprezece minute şi era obosit de aşteptare. A băgat de seamă, încântat, că se machiase şi că-şi dăduse cu ruj pe buze.

– Am vorbit cu tata şi i-am spus că plec în Germania, a spus Ipek.

Ka se lăsase atât de mult în seama imaginilor pesimiste care-i stăruiau în minte, încât la început a simţit un soi de sfâşiere; nu s-a putut lăsa pătruns pe de-a-ntregul de spusele lui Ipek. Iar faptul acesta i-a trezit ei suspiciunea că veştile pe care i le aducea nu erau întâmpinate tocmai cu bucurie; ba mai mult, dezamăgirea pe care o încerca avea s-o facă mai apoi să bată în retragere. Ştia însă, pe de altă parte, că el o iubea foarte mult şi că se ataşase încă de pe acum de ea ca un copil neajutorat de cinci ani care nu vrea să se mai despartă niciodată de mama lui. Ştia, totodată, că unul dintre motivele pentru care voia el să o ducă la Frankfurt, dincolo de faptul că, acum, casa în care se simţea fericit se găsea în Germania, era speranţa că acolo avea s-o poată stăpâni pe deplin şi în siguranţă, departe de ochii celorlalţi.

– Dragul meu, ce ai?

În anii următori, când se va zbate în chinurile dragostei, Ka avea să-şi amintească de mii de ori de duioşia şi de blândeţea cu care-i pusese Ipek această întrebare. I-a povestit, rând pe rând, despre toate neliniştile care-i măcinaseră mintea, despre teama de a nu fi părăsit, despre cele mai înspăimântătoare scene care i se perindaseră prin faţa ochilor.

– A existat, pesemne, o femeie care te-a făcut să înduri foarte multe, din moment ce te sperie atât de mult chinurile dragostei, de la bun început.

– Am suferit puţin, dar suferinţa pe care mi-ai putea-o provoca tu mă sperie încă de pe acum.

– N-am să te fac deloc să suferi, a spus Ipek. Sunt îndrăgostită de tine, am să vin cu tine în Germania şi totul va fi cum nu se poate mai bine.

L-a strâns în braţe din răsputeri şi au făcut dragoste cu o relaxare care i s-a părut lui Ka de necrezut. I-a făcut plăcere s-o bruscheze, s-o îmbrăţişeze cât putea de tare şi să se desfete cu albul delicat al pielii ei, dar amândoi şi-au dat seama că nu se mai iubeau cu atâta profunzime şi cu atâta sălbăticie ca în noaptea dinainte.

Ka era cu gândul la planurile lui de intermediere. Nutrea convingerea că, pentru prima oară în viaţă, avea şansa de a fi fericit şi că, dacă se purta cu oarecare chibzuinţă şi izbutea să plece teafăr din Kars alături de iubita lui, fericirea sa putea deveni perpetuă. S-a mirat când şi-a dat seama, în vreme ce fuma, cu mintea preocupată de calcule şi cu ochii pe fereastră, că îi dădea târcoale o nouă poezie. A aşternut repede versurile pe hârtie, aşa cum îi veneau în minte, urmărit din priviri de Ipek, care se uita la el cu dragoste şi uimire. Mai târziu, în cursul lecturilor sale din Germania, Ka avea să citească de şase ori această poezie, pe care urma s-o intituleze „Dragostea". Cei care l-au ascultat mi-au spus că dragostea despre care era vorba în poezie îşi avea sorgintea nu atât în iubire, cât în tensiunea dintre pace şi singurătate sau dintre siguranţă şi teamă, în obscurităţile vieţii lui, pe care le socotea de neînţeles, ca şi în interesul particular faţă de o anumită femeie (o singură persoană avea să mă întrebe mai târziu cine era acea femeie). Or, cea mai mare parte a însemnărilor pe care şi le-a făcut Ka despre această poezie se referă la amintirile sale despre Ipek, la dorul de ea, la hainele pe care le purta şi la conotaţiile mărunte ale gesturilor ei. Unul dintre motivele pentru care am fost atât de impresionat de Ipek cu ocazia primei noastre întâlniri a fost şi faptul că citisem de nenumărate ori acele însemnări.

De îndată ce a ieşit Ipek din cameră, după ce se-mbrăcase în grabă şi-i spusese că avea s-o trimită apoi pe sora ei, şi-a făcut apariţia Kadife. Pentru a domoli neliniştea fetei, care-l fixa cu ochii ei mari larg deschişi, Ka i-a spus că nu avea de ce să-şi facă griji şi că Lacivert nu fusese tratat rău. I-a dezvăluit că încercase îndelung să-l lămurească să accepte înţelegerea, că-l socotea o persoană foarte curajoasă şi, cuprins de o inspiraţie subită, a început să înflorească detaliile minciunii pe care o pregătise dinainte. I-a spus mai întâi că cel mai greu fusese să-l convingă de faptul că ea acceptase învoiala. I-a explicat

că, potrivit lui Lacivert, înțelegerea încheiată cu el aducea a lipsă de respect față de Kadife, motiv pentru care trebuia să discute mai întâi cu ea, iar când draga de Kadife a înălțat din sprâncene a precizat, pentru a conferi mai multă profunzime și mai multă autenticitate vorbelor pe care le rostea, că nu credea în sinceritatea afirmațiilor lui. Ajuns în acest punct, a adăugat că Lacivert se ciorovăise multă vreme cu el pe tema onoarei ei, deși nu în mod serios, și chiar dacă o făcuse cu aerul că spunea „nu te cred", asta (adică respectul față de hotărârea unei femei) era un lucru pozitiv. Ka era fericit acum să poată înșira nestingherit verzi și uscate în fața unor oameni fără noroc ce se lăsau implicați în dispute politice absurde, în Karsul acela neghiob în care el avusese revelația târzie a faptului că singurul adevăr în viață era fericirea. Pe de altă parte însă, era trist, intuind că fata, cu mult mai curajoasă și cu mai mult spirit de sacrificiu decât el, înghițea toate minciunile pe care i le debita și, în cele din urmă, avea să fie nefericită. De aceea a pus capăt scornelii cu o ultimă minciună inofensivă: a adăugat că Lacivert îi trimisese salutări, vorbind în șoaptă, după care a mai repetat o dată detaliile înțelegerii și a întrebat-o ce părere avea despre ea.

– O să-mi scot vălul așa cum știu eu, a spus Kadife.

Ka i-a dezvăluit, cu sentimentul că ar fi greșit dacă nu s-ar fi referit deloc la acest aspect, că Lacivert socotea rezonabil ca ea să poarte perucă sau să apeleze la alte mijloace asemănătoare, dar când a văzut-o înfuriindu-se, a tăcut. Potrivit înțelegerii, Lacivert avea să fie eliberat și să se ascundă într-un loc sigur, urmând ca mai apoi Kadife să-și dea jos vălul, în felul ales de ea. Putea, oare, să confirme pe loc, în scris că era la curent cu toate amănuntele și să semneze o hârtie în acest sens? Ka i-a întins lui Kadife foaia pe care i-o dăduse Lacivert, ca s-o citească cu atenție și să se inspire din ea. Când a băgat de seamă că simpla vedere a scrisului acestuia o emoționa, s-a simțit înduioșat. În timp ce citea scrisoarea, Kadife a adulmecat o clipă hârtia, străduindu-se să nu lase să se vadă acest lucru. Intuind că era nehotărâtă, Ka i-a spus că urma să folosească documentul acela pentru a-i convinge pe Sunay și pe militarii din anturajul lui să-l elibereze pe Lacivert. Militarii și autoritățile erau, poate, furioși pe Kadife din cauza poveștii

cu vălul, dar, la fel ca toți locuitorii din Kars, credeau în curajul și în cuvântul ei. Când fata s-a apucat să aștearnă, sârguincioasă, ceea ce avea de spus pe hârtia albă întinsă de el, Ka a privit-o fugar. De când stătuseră de vorbă despre cititul în stele pe Strada Măcelarilor, cu două seri în urmă, Kadife îmbătrânise.

După ce a pus hârtia de la Kadife în buzunar, Ka i-a spus că, în cazul în care reușea să-l convingă pe Sunay, se punea problema găsirii unui loc sigur în care să se poată ascunde Lacivert după ce i se dădea drumul. Era, oare, pregătită să dea o mână de ajutor în această privință?

Kadife a încuviințat cu gravitate.

— Nu-ți face griji, a spus Ka. Vom sfârși cu toții prin a fi fericiți.

— Nu ești întotdeauna fericit când faci ceea ce e drept să faci, a spus Kadife.

— Drept este ceea ce ne face pe noi fericiți, a spus Ka.

Și-o închipuia pe Kadife venind peste puțină vreme la Frankfurt și văzând cât erau ei de fericiți – sora ei mai mare și el. Ipek urma să-i cumpere lui Kadife un pardesiu cochet de la Kaufhof, aveau să meargă cu toții la cinematograf, iar apoi să mănânce crenvurști și să bea bere într-unul dintre restaurantele de pe Kaiserstrasse.

Îndată după plecarea lui Kadife, Ka și-a luat paltonul, a coborât în hol, iar apoi a urcat în mașina militară. Cele două gărzi de corp stăteau chiar în spatele lui. Ka s-a întrebat dacă gândul că s-ar fi putut expune unui atac mergând singur pe stradă sugera sau nu o lașitate nespusă. Străzile din Kars, pe care le contempla de la înălțimea scaunului șoferului de camion, nu arătau deloc înfricoșător. A văzut femei care plecaseră la piață, cu plase în mâini, s-a uitat la copiii care se băteau cu bulgări de zăpadă, la bătrânii care mergeau ținându-se unul de altul, ca să nu alunece, și și-a imaginat cum avea să se uite el la filme într-un cinematograf din Frankfurt, ținând-o de mână pe Ipek.

Sunay era împreună cu tovarășul său de puci, colonelul Osman Nuri Çolak. Ka li s-a adresat cu optimismul pe care i-l sugerau visele sale de fericire: le-a spus că aranjase totul, că fata, Kadife, era de acord să joace în piesă și să-și dea jos vălul și că Lacivert, la rândul lui, de-abia aștepta să fie eliberat

în schimbul gestului pe care urma să-l facă ea. A simțit că între Sunay și colonel funcționa acel soi de armonie specific oamenilor rezonabili care au citit în tinerețe aceleași cărți. A precizat, pe un ton prudent, dar deloc sfios, că problema cu care se confruntau era foarte delicată:

– Mai întâi am venit în întâmpinarea orgoliului lui Kadife, apoi al lui Lacivert, a spus el.

I-a dat lui Sunay documentele obținute de la ei. În vreme ce acesta le citea, Ka a simțit că băuse, deși nu era încă vremea prânzului. Și-a apropiat o clipă capul de gura lui și s-a asigurat că mirosea a rachiu.

– Individul ăsta vrea să fie eliberat înainte de apariția lui Kadife pe scenă, a spus Sunay. E foarte deștept!

– Și Kadife vrea același lucru, a spus Ka. M-am străduit din răsputeri, dar mai mult n-am putut negocia.

– De ce să-i credem noi, ca reprezentanți ai statului? a spus colonelul Osman Nuri Çolak.

– Și ei par să-și fi pierdut încrederea în autorități, a spus Ka. Dacă această neîncredere persistă, nu se va putea ajunge la nimic.

– Lui Lacivert nu-i trece deloc prin minte că ar putea să fie spânzurat ca să le servească drept pildă altora și că după aceea totul ne-ar putea fi pus în cârcă nouă, pretinzându-se că e vorba de un puci organizat de un actor beat și de un colonel jignit? a întrebat colonelul.

– Știe foarte bine să se comporte ca și cum nu s-ar teme de moarte. De aceea nici nu reușesc să-mi dau seama ce gândește cu adevărat. A sugerat și că vrea să fie spânzurat ca să devină astfel un sfânt, un stindard uman.

– Să zicem că l-am elibera mai întâi pe Lacivert, a spus Sunay. Cum ne putem convinge că fata se va ține de cuvânt și va juca în piesă?

– Putem avea încredere în cuvântul lui Kadife – cel puțin, în mai mare măsură decât în cuvântul lui Lacivert – pentru că este fiica lui Turgut Bey, care și-a distrus cândva viața pentru că și-a întemeiat-o pe onoare și pe atașamentul față de o cauză. Dar dacă îi spuneți acum că îl eliberați pe Lacivert, e posibil ca nici ea să nu mai știe dacă să-și facă sau nu apariția pe scenă, deseară. Personalitatea ei are o latură care se nutrește din momente de furie și din hotărâri neașteptate.

— Ce propui?

— Ştiu că n-aţi purces la acest puci doar din raţiuni politice, ci şi pentru frumuseţea şi pentru arta pe care le implică, a spus Ka. Deduc, din întreaga sa viaţă, că Sunay Bey face politică pentru artă. Acum, dacă nu doriţi să faceţi decât o politică de rând, nu e cazul să vă expuneţi eliberându-l pe Lacivert. Intuiţi însă pesemne că gestul lui Kadife de a-şi scoate vălul în faţa tuturor locuitorilor din Kars se va asocia atât cu arta, cât şi cu o semnificaţie politică foarte profundă.

— Îl eliberăm pe Lacivert dacă-şi dă ea jos vălul, a spus Osman Nuri Çolak. Şi adunăm tot oraşul pentru piesa de deseară.

Sunay l-a îmbrăţişat pe fostul său camarad din armată şi l-a sărutat. După ce colonelul a ieşit din cameră, Sunay l-a luat pe Ka de mână şi l-a dus într-o altă încăpere, spunându-i:

— Vreau să-i spui şi soţiei mele toate aceste lucruri!

În camera aceea rece şi lipsită de orice fel de obiecte, pe care se străduiau s-o încălzească folosind o sobă electrică, se afla Funda Eser care citea, plină de ostentaţie, un text. A văzut că Sunay şi Ka o priveau prin uşa deschisă, dar a continuat să citească, fără să-şi schimbe poziţia. Ka, ale cărui priviri rămaseseră aţintite asupra ochilor ei fardaţi, asupra gurii vopsite cu ruj din belşug, asupra veşmintelor decoltate, care-i lăsau la vedere sânii mari, şi asupra gesturilor ei dramatice, n-a reuşit deloc să fie atent la ceea ce spunea.

— Tirada tragică rostită de femeia răzbunătoare din *Tragedia spaniolă* de Kyd, după ce a fost necinstită, a spus Sunay cu mândrie. A fost modificată prin adăugiri din *Omul cel bun din Sâciuan* de Brecht şi, în şi mai mare măsură, din imaginaţia mea. Când o va citi Funda deseară, doamna Kadife îşi va şterge lacrimile cu un colţ al broboadei pe care nu va fi avut încă îndrăzneala să şi-o scoată.

— Dacă doamna Kadife este gata, o să începem imediat repetiţiile, a spus Funda Eser.

Vocea senzuală a femeii nu l-a dus cu gândul doar la o dragoste ca la teatru, ci şi la acuzaţiile de lesbianism pe care i le aduceau în mod repetat cei care voiau cândva să-i smulgă lui Sunay rolul lui Atatürk. După ce Sunay a precizat, nu atât ca un militar revoluţionar, cât ca un producător de teatru orgolios, că nu se rezolvase încă problema „distribuirii" lui Kadife,

a intrat în cameră ordonanța, care a anunțat că fusese adus Serdar Bey, proprietarul *Gazetei urbei de la hotare*. Când l-a văzut pe acesta în fața lui, Ka a fost cuprins de un impuls pe care îl încercase pentru ultima oară cu mulți ani în urmă, pe când se afla încă în Turcia, așa încât, preț de o clipă, i-a venit să-i tragă un pumn în față. Au fost însă poftiți cu toții la o masă cu rachiu și brânză, despre care era limpede că fusese pregătită cu grijă, și, în vreme ce beau și mâncau, au stat de vorbă despre problemele lumii cu acea siguranță, relaxare și cruzime de care se contaminează toți deținătorii puterii, cărora li se pare firesc să dispună de soarta celorlalți.

La cererea lui Sunay, Ka i-a repetat și Fundei Eser ceea ce spusese cu puțin timp în urmă despre artă și politică. Când gazetarul a vrut să-și ia notițe pentru a publica apoi în ziar acele considerații, la care Funda Eser reacționase cu emoție, Sunay l-a apostrofat cu grosolănie. I-a cerut să retracteze mai întâi minciunile pe care le scrisese cu privire la Ka. Serdar Bey i-a promis să conceapă un articol cât se poate de favorabil, care să-i determine pe cititorii uituci ai Karsului să-și scoată din minte cât mai repede cu putință impresia eronată pe care le-o lăsase Ka, și să-l publice pe prima pagină.

– Dar pe manșetă trebuie să scrie despre piesa din seara asta, a precizat Funda Eser.

Serdar Bey a spus că avea să publice relatarea potrivit cerințelor, dându-i amploarea solicitată. Dar cunoștințele sale despre teatrul clasic ori modern erau neîndestulătoare. Dacă Sunay Bey avea să-i dicteze ceea ce urma să se întâmple în piesă în seara aceea, dacă avea să-i dicteze, adică, articolul, acesta urma să apară negreșit a doua zi pe prima pagină. A menționat cu eleganță că, de-a lungul vieții sale de gazetar, izbutise să scrie despre foarte multe lucruri în cel mai adecvat mod cu putință, încă înainte ca acestea să se petreacă. Cum predarea gazetei fusese amânată pentru ora patru după-amiază, date fiind circumstanțele revoluționare, mai aveau la dispoziție încă patru ore.

– N-am să te fac să aștepți prea mult în privința celor ce se vor petrece în seara aceasta, a spus Sunay.

Ka băgase de seamă că nici nu se așezase bine la masă și dăduse pe gât un pahar cu rachiu. Pe când sorbea un al doilea

pahar, de data aceasta şi mai repede decât pe primul, a văzut în ochii lui suferinţă şi patimă.

— Gazetar, scrie! a strigat apoi Sunay, uitându-se la Serdar Bey de parcă ar fi fost vorba de o ameninţare. Manşeta: MOARTE PE SCENĂ. (S-a gândit puţin.) Manşeta a doua: (S-a gândit puţin.) VESTITUL ACTOR SUNAY ZAIM A FOST ÎMPUŞCAT ŞI UCIS ÎN TIMPUL REPREZENTAŢIEI DE ASEARĂ. Manşeta a treia...

Vorbea cu o intensitate care-i stârnea admiraţie lui Ka. În vreme ce-l asculta cu respect, fără urmă de zâmbet, Ka îl ajuta pe gazetar să completeze locurile goale, ori de câte ori acesta nu pricepea la ce se referea Sunay.

Expunerea conţinutului articolului şi a manşetelor a durat aproape o oră, incluzând momentele de şovăială şi pauzele prilejuite de degustarea rachiului. Peste ani, când m-am dus la Kars, am obţinut întreaga consemnare de la Serdar Bey, proprietarul *Gazetei urbei de la hotare*:

MOARTE PE SCENĂ

VESTITUL ACTOR TURC SUNAY ZAIM A FOST UCIS PRIN ÎMPUŞCARE ÎN TIMPUL REPREZENTAŢIEI DE ASEARĂ

În timpul reprezentaţiei istorice de aseară, de la Teatrul Naţional, Kadife, fata cu broboadă, şi-a descoperit mai întâi capul, mistuită de febra iluminării, după care a apăsat pe trăgaciul armei îndreptate spre Sunay Zaim, care întruchipa personajul negativ. Locuitorii Karsului au urmărit întâmplarea prin intermediul transmisiunii în direct de la televizor şi au fost îngroziţi.

Sunay Zaim şi compania de teatru patronată de el, care au sosit în oraşul nostru cu trei zile în urmă, aducând torţa iluminării şi ordinea pe cuprinsul întregului Kars prin intermediul pieselor de teatru revoluţionare şi creatoare ce au părăsit scena spre a pătrunde în viaţa reală, i-au uimit încă o dată aseară pe locuitorii urbei, cu prilejul celei de-a doua piese puse în scenă. În această lucrare – o adaptare după scriitorul britanic Kyd, care l-a influenţat chiar şi pe Shakespeare, dar care a fost profund

nedreptățit –, Sunay Zaim a izbutit să poarte, în cele din urmă, spre un deznodământ absolut dragostea pe care o poartă teatrului iluminativ, pe care se străduiește să-l anime de douăzeci de ani prin târguri uitate, pe scene goale ori prin ceainăriile din Anatolia. Impresionată de această dramă modernă, zguduitoare, aflată sub înrâurirea iacobinilor francezi și a teatrului iacobin englez, Kadife, îndărătnica lideră a fetelor cu broboadă, și-a dat jos vălul pe scenă, îmboldită de o hotărâre neașteptată, și, sub privirile consternate ale întregului Kars, a descărcat pistolul pe care-l ținea în mână asupra marelui om de teatru Sunay Zaim – la fel de nedreptățit ca Thomas Kyd –, care interpreta rolul personajului negativ. Locuitorii din Kars, care și-au amintit că armele cu care se trăsese la reprezentația desfășurată cu două zile în urmă erau încărcate, au încercat, îngroziți, sentimentul că, la fel ca data trecută, Sunay Zaim a fost cu adevărat împușcat. Astfel, moartea pe scenă a marelui actor turc Sunay Zaim a ajuns să fie trăită cu o mai mare intensitate decât viața însăși. Spectatorii din Kars, care au înțeles foarte bine că în piesă era vorba despre emanciparea de sub tirania tradiției și a religiei, n-au reușit să-și dea seama dacă Sunay Zaim, care manifesta o încredere oarbă în piesa pe care o juca chiar și în momentele în care trupul îi era străpuns de gloanțe și plin de sânge, a murit sau nu cu adevărat. Au înțeles, în schimb, că nu vor putea uita niciodată ultimele cuvinte ale actorului, rostite cu limbă de moarte, precum și faptul că acesta se sacrifica pentru arta sa.

Serdar Bey le-a mai citit o dată mesenilor ultima formă a articolului, adăugându-i și corecturile făcute de Sunay.

– Bineînțeles că, la ordinul dumneavoastră, am s-o public în ediția de mâine a ziarului în forma actuală, a spus el. Dar mă rog pentru prima oară, după atâtea și atâtea știri redactate și publicate înainte de producerea evenimentelor la care se refereau, ca această consemnare să nu se dovedească adevărată! N-o să muriți cu adevărat, nu-i așa, domnule?

– Încerc să ajung acolo unde trebuie să ajungă, în cele din urmă, orice artă adevărată, să mă contopesc cu legenda, a spus Sunay. Mai ales că mâine-dimineață, când se va topi zăpada și se vor debloca drumurile, moartea mea nu va mai avea nici o importanță pentru locuitorii din Kars.

Privirile i s-au întâlnit o clipă cu cele ale soției sale. Cei doi s-au privit în ochi cu o asemenea înțelegere, încât pe Ka l-a cuprins invidia. Oare el și Ipek aveau să ducă o viață la fel de fericită, întemeiată pe o înțelegere la fel de profundă?

— Domnule gazetar, duceți-vă acum și pregătiți-vă ziarul pentru tipar, a spus Sunay. Ordonanța o să vă dea clișeul uneia dintre fotografiile mele, în vederea acestui număr istoric.

De îndată ce a plecat gazetarul, a lăsat la o parte tonul batjocoritor care, după părerea lui Ka, se datora excesului de rachiu.

— Accept condițiile puse de Lacivert și de Kadife, a spus el.

I-a explicat Fundei Eser, care înălțase din sprâncene a mirare, că dată fiind promisiunea lui Kadife de a-și da jos vălul în piesă, Lacivert urma să fie eliberat înainte de spectacol.

— Kadife Hanım este o persoană foarte curajoasă. Știu că o să ne înțelegem imediat cu ea la repetiții, a spus Funda Eser,

— O să vă duceți la ea împreună, a spus Sunay. Dar mai întâi trebuie să fie eliberat Lacivert, care să se ascundă apoi undeva și s-o înștiințeze pe Kadife Hanım că și-a pierdut urma. Iar asta o să mai ia ceva timp...

Sunay s-a întors spre Ka și a început să discute cu el despre modalitățile de eliberare a lui Lacivert, fără a lua prea mult în serios dorința Fundei Eser de a începe imediat repetițiile alături de Kadife. După cum deduc din notițele lui Ka, acesta credea, într-o oarecare măsură, în sinceritatea lui Sunay cu privire la această chestiune. Cu alte cuvinte, potrivit lui Ka, Sunay nu plănuia să dispună urmărirea lui Lacivert după ce acesta avea fie eliberat, să depisteze locul în care urma să se ascundă și să-l prindă din nou după ce Kadife își scotea vălul pe scenă. Planul acesta fusese pus la cale de către cei de la Securitate, care se străduiau să-și dea seama, pe măsură ce aflau de evenimente, ce anume se petrecea recurgând la microfoanele răspândite pretutindeni și la diverși spioni dubli și încercând, totodată, să-l atragă de partea lor pe colonelul Osman Nuri Çolak. Lucrătorii de la Informații nu dispuneau de forțe militare care să poată prelua revoluția de la Sunay, de la colonelul acela mofluz și de la cei câțiva prieteni ofițeri care i se alăturaseră acestuia din urmă; se străduiau însă să îngrădească smintelile „artistice" ale lui Sunay prin intermediul oamenilor lor, care mișunau peste tot. Cum, înainte de a-l culege și de

a-l pagina, Serdar Bey le citise amicilor săi de la secția din Kars a MIT, prin stația de emisie-recepție, articolul pe care-l așternuse pe hârtie la masa bine stropită cu rachiu, aceștia erau îngrijorați de sănătatea mintală a lui Sunay și se întrebau dacă era sau nu demn de încredere. Nimeni n-avea să știe până-n ultima clipă în ce măsură aceștia erau la curent cu intenția lui Sunay de a-i da drumul lui Lacivert.

Cred însă că aceste amănunte nu mai au astăzi o înrâurire prea mare asupra deznodământului poveștii noastre. De aceea n-am să intru prea mult în detaliile aplicării planului privitor la eliberarea lui Lacivert. Sunay și Ka au decis ca acest aspect să fie rezolvat de ordonanța lui Sunay, originară din Sivas, și de Fazıl. La zece minute după ce au obținut adresa lui Fazıl de la angajații Securității, acesta le-a fost adus de camionul militar trimis de Sunay la el acasă. Când au plecat la garnizoana din centru, Fazıl, care lăsa impresia că se temea puțin și care nu mai amintea, de această dată, de Necip, și ordonanța lui Sunay au ieșit pe ușa din spate a croitoriei, pentru a scăpa de agenții care s-ar fi putut afla pe urmele lor. Deși se temeau ca nu cumva Sunay să facă vreo prostie, cei de la Organizația Securității Naționale nu erau suficient de pregătiți pentru a-și putea planta oameni peste tot. Ka avea să afle mai târziu că Lacivert fusese luat din celula sa de la garnizoana din centru și urcat în camionul militar după ce fusese avertizat de Sunay să evite orice farsă, că ordonanța din Sivas oprise camionul la capătul podului de fier ce trecea peste pârâul Kars, așa cum îi ceruse Fazıl ceva mai înainte, că Lacivert coborâse din camion și, așa cum i se spusese, intrase într-o băcănie în a cărei vitrină erau expuse mingi de plastic, cutii cu detergenți și reclame la cârnați, iar mai apoi reușise să se ascundă, culcat, sub prelata unei căruțe care trăsese imediat în fața băcăniei, printre niște butelii Aygaz. Fazıl era singurul care știa unde îl dusese căruța pe Lacivert.

Pregătirea și realizarea acestei acțiuni durase, cu totul, o oră și jumătate. În jurul orei trei și jumătate, când umbrele moșmonilor și ale castanilor deveneau tot mai vagi și când pe străzile pustii ale Karsului își făceau apariția primele semne ale întunericului, ca niște fantome, Fazıl a vestit-o pe Kadife că Lacivert se ascunsese într-un loc sigur. O privea de parcă

ar fi fost picat din cer, stând în uşa din spate a bucătăriei hotelului, dar Kadife nu-l băga în seamă, aşa cum nu-l băga în seamă înainte nici pe Necip. Kadife s-a înfiorat o clipă de bucurie şi a dat fuga în camera ei. În vremea aceasta, Ipek tocmai ieşea din camera lui Ka, în care stătuse o oră. Aş dori să mă ocup de această oră, în răstimpul căreia dragul meu prieten a crezut mai apoi că fusese fericit în virtutea promisiunii fericirii, la începutul unui alt capitol.

37

Singurul text din seara asta este părul lui Kadife

PREGĂTIRILE PENTRU ULTIMA PIESĂ

Am arătat mai înainte, referindu-mă la Ka, că era genul de om care se temea de fericire, gândind că mai apoi ar fi putut să sufere din pricina ei. Din această cauză, percepea fericirea mai deplin nu atunci când o trăia, ci în clipele în care era convins că nu avea să o piardă. Pe când se întorcea pe jos la hotelul Zăpada Palas în tovărăşia celor două gărzi de corp care-l urmau îndeaproape, după masa stropită cu rachiu pe care le-o oferise Sunay, Ka era fericit deoarece credea în continuare că totul se afla pe făgaşul cel bun şi pentru că urma s-o vadă pe Ipek, dar sufletul îi era, totodată, nespus de chinuit de teama de a nu pierde sentimentul de fericire care-l stăpânea. Prin urmare, vorbind despre poezia pe care a scris-o prietenul meu joi, în jurul orei trei, în camera sa de hotel, trebuie să am în vedere ambele stări de spirit. Ka a pus în relaţie această poezie, pe care a intitulat-o „Câinele", cu potaia neagră ca tăciunele pe care o mai zărise o dată pe drumul de întoarcere de la croitorie. La patru minute după ce a văzut câinele a intrat în camera lui şi a scris poezia, oscilând între aşteptarea unei mari fericiri şi teama de a nu o pierde, iar în răstimpul acesta suferinţa dragostei i s-a răspândit în trup ca o otravă. Poezia cuprindea aluzii la teama de câini pe care o simţea în copilărie, la un câine cenuşiu care îl alergase când avea şase ani prin parcul din Macka şi la un mizerabil de prieten din cartier care-şi asmuţea câinele asupra tuturor celor pe care-i vedea. Ka s-a gândit mai târziu că văzuse în teama de câini o pedeapsă pentru

clipele fericite pe care le trăise în copilărie. I-a atras însă atenția și un paradox: plăcerile copilăriei, precum plăcerea de a juca fotbal pe terenurile virane dintre străzi, de a culege dude sau de a colecționa poze cu fotbaliști pe care le descoperea în ambalajele de gumă de mestecat, pentru a juca apoi cărți cu ele, deveneau și mai atrăgătoare din pricina câinilor care transformau locurile în care se delecta cu ele într-un adevărat iad.

La șapte-opt minute după ce a aflat că iubitul ei revenise la hotel, Ipek a urcat în camera lui. Era un interval de timp foarte rezonabil pentru Ka, deoarece nu reușise să-și dea seama dacă Ipek știa sau nu că se întorsese și tocmai plănuia să-i dea de veste și a fost și mai fericit că au ajuns să se vadă fără a mai avea el ocazia să cugete că ea întârzia și că se hotărâse, poate, să-l părăsească. Mai mult, pe chipul lui Ipek stăruia o expresie de fericire care nu putea fi biruită cu ușurință. Ka i-a spus că totul mersese bine, lucru pe care i l-a dezvăluit și ea lui Ka. Răspunzând la întrebarea ei, Ka a afirmat, de asemenea, că Lacivert urma să fie eliberat. Iar lucrul acesta a satisfăcut-o pe Ipek, așa cum o satisfăcuseră și celelalte. Nu s-au mărginit doar să se convingă repede unul pe altul că totul avea să decurgă așa cum trebuia, la fel ca toate perechile fericite care se tem ca nu cumva ceilalți să aibă supărări, să fie nefericiți, pentru că necazurile lor le-ar putea zădărnici propria fericire, ci au simțit, fără rușine, că erau gata să uite pe dată nenumăratele suferințe îndurate, dar și sângele vărsat, așa încât fericirea lor să nu fie umbrită de nimic. S-au îmbrățișat și s-au sărutat cu nerăbdare de nenumărate ori, dar nu s-au rostogolit în pat ca să facă dragoste. Ka a spus că, într-o bună zi, îi va lua lui Ipek viză pentru Germania de la Istanbul, că avea o cunoștință la consulat, că nu era nevoie să se căsătorească imediat ca să obțină viza și că se vor putea căsători la Frankfurt, pe potriva inimii lor. Au discutat despre Kadife și despre Turgut Bey, care urmau să-și rezolve treburile pe care le mai aveau la Kars și să-i urmeze la Frankfurt, ca și despre hotelul la care urmau să poposească, odată ajunși acolo. Tocmai vorbeau, dezlănțuiți, despre unele amănunte la care le era rușine până și să se gândească, pentru că erau peste măsură de fantasmagorice, cu o foame de fericire și o fugă de idei care le scăpase cu totul de sub control, când Ipek a adus vorba despre

îngrijorările cu tentă politică ale tatălui ei, despre faptul că se putea întâmpla să fie pusă vreo bombă, din simplă răzbunare, despre faptul că el, Ka, nu mai trebuia să se arate deloc pe stradă și și-au promis unul altuia să părăsească împreună orașul odată cu prima mașină care urma să plece de acolo. Aveau să se ia de mână și să se uite pe fereastră, la drumurile de munte troienite de zăpadă.

Ipek a mai povestit și că începuse deja să-și facă valiza. Ka i-a spus să nu-și ia nimic pentru început, dar existau foarte multe lucruri pe care Ipek le purta mereu cu ea, încă din copilărie, și fără de care s-ar fi simțit împuținată. În timp ce stăteau în fața ferestrei și se uitau la strada înzăpezită (la un moment dat, și-a făcut apariția câinele care constituia subiectul de inspirație al poeziei, dar care s-a făcut apoi brusc nevăzut), Ipek a enumerat, la insistențele lui Ka, câteva dintre aceste lucruri: ceasul de jucărie pe care i-l cumpărase mama ei la Istanbul și care devenise și mai însemnat pentru ea după ce Kadife și-l pierduse pe-al ei; puloverul de albastrul gheții, din lână de angora de bună calitate, pe care i-l adusese cândva din Germania răposatul ei unchi, dar pe care nu-l putuse îmbrăca niciodată la Kars, pentru că era elastic și foarte mulat pe corp; fața de masă lucrată cu fir de argint pe care i-o comandase mama ei de zestre și pe care n-o mai așternuse niciodată pe masă după ce Muhtar o mânjise cu dulceață din prima zi; cele șaptesprezece sticluțe de băutură și de parfum pe care începuse să le colecționeze fără vreun rost anume și la care n-ar fi putut renunța pentru că se transformaseră mai apoi într-un soi de șirag de mărgele albastre împotriva deochiului; fotografiile din copilărie, în care era ținută în brațe de părinți (și pe care și-ar fi dorit foarte mult Ka să le vadă în acel moment); rochia neagră de seară, din catifea de bună calitate, pe care o târguise o dată când era cu Muhtar, la Istanbul, dar pe care acesta n-o lăsase s-o îmbrace decât acasă, pentru că era foarte decoltată la spate, și șalul din satin cu broderie pe margine pe care și-l cumpărase ca să-și acopere decolteul, în speranța de a-l convinge să se răzgândească; pantofii din piele întoarsă pe care nu se-ndurase să-i poarte, socotind că noroaiele din Kars aveau să-i distrugă, și un pandantiv mare de jad, pe care și l-a scos ca să i-l arate, pentru că îl avea la ea.

Să nu se creadă că depăşesc limitele subiectului dacă precizez că, la patru ani după aceea, în timpul unei cine oferite de primarul Karsului, la gâtul lui Ipek, care stătea aşezată chiar în faţa mea, atârna, prinsă de o panglică din satin negru, tocmai piatra cea mare de jad de care vorbea el. Ba dimpotrivă, abia acum intru în miezul subiectului: Ipek era mai frumoasă decât ne-am fi putut imagina atât eu, cât şi dumneavoastră, care urmăriţi această poveste prin intermediul meu. Am văzut-o pentru prima oară atunci, la acea masă, iar sufletul mi-a fost cuprins de un soi de invidie, de uimire şi m-am simţit confuz. Povestea trunchiată a volumului de poezie pierdut al dragului meu prieten s-a transformat pe dată într-o cu totul altă poveste, din care se desprindea o patimă profundă. Pesemne că în clipa aceea cutremurătoare am luat hotărârea de a scrie cartea pe care o citiţi. Atunci însă mă lăsam purtat într-o direcţie necunoscută, fără să am habar de hotărârea pe care o luase sufletul meu, fascinat de incredibila frumuseţe a lui Ipek. Simţământul acela de neputinţă, de pieire şi de supranatural care-ţi învăluie sufletul în faţa unei femei extraordinar de frumoase îmi cuprinsese tot trupul. Îmi dădeam foarte bine seama că lumea de la masă, locuitorii din Kars care voiau să schimbe câteva cuvinte cu romancierul sosit în oraşul lor sau să bârfească folosindu-se de acest pretext jucau o farsă şi că toate discuţiile fără noimă pe care le auzeam urmăreau să tăinuiască, faţă de ei şi faţă de mine, frumuseţea lui Ipek – unicul şi adevăratul subiect. Pe de altă parte, sufletul mi-era ros de o gelozie intensă şi mă temeam ca aceasta să nu se preschimbe în patimă: îmi doream să pot trăi şi eu, chiar dacă pentru scurt timp, o poveste de dragoste cu o femeie atât de frumoasă, la fel ca prietenul meu mort, Ka! Convingerea mea nemărturisită, potrivit căreia ultimii ani de viaţă ai lui Ka se scurseseră zadarnic, se preschimbase pe loc într-un gând de genul: „Nu poţi dobândi dragostea unei asemenea femei decât dacă ai un suflet profund, asemenea lui Ka!". Aş fi putut, oare, s-o conving pe Ipek să vină cu mine la Istanbul? I-aş fi spus că ne-am fi căsătorit, că ar fi devenit iubita mea de taină până când totul s-ar fi făcut praf, că îmi doream să mor alături de ea! Avea o frunte înaltă, hotărâtă, ochi mari, înrouraţi, o gură delicată, care semăna ca două picături de apă cu cea a Melindei, dar spre care nu mă-nduram

să privesc... Oare ce gândea despre mine? Vorbise vreodată despre mine cu prietenul meu? Inima mea o luase razna înainte de-a fi apucat să beau vreun pahar. Am băgat de seamă că eram ţintuit de privirile mânioase ale lui Kadife, care stătea ceva mai departe de noi. Trebuie să revin la povestea mea.

În vreme ce stăteau în faţa ferestrei, Ka a luat pandantivul de jad, l-a prins la gâtul lui Ipek, a sărutat-o blând şi i-a repetat, fără a cugeta prea mult, că aveau să fie foarte fericiţi în Germania. Tocmai atunci, Ipek l-a văzut pe Fazıl intrând repede pe poartă, aşa încât a aşteptat o clipă, după care a coborât şi a dat de sora ei în uşa bucătăriei; pesemne că acolo a vestit-o Kadife de eliberarea lui Lacivert. Cele două surori s-au retras în camera lor. Nu ştiu ce au vorbit şi ce au făcut acolo. Sus, în camera lui, Ka era atât de copleşit de noile sale poezii şi de propria fericire, în al cărei viitor continua să creadă, încât pentru prima oară de la sosirea sa la Kars a renunţat să mai urmărească mişcările celor două surori prin hotelul Zăpada Palas.

Am aflat mai târziu, din înregistrările meteorologice, că în acest răstimp vremea se îmblânzise simţitor. Soarele înmuiase, de-a lungul zilei, ţurţurii de gheaţă care atârnau de streşini şi de ramurile copacilor, iar în oraş se răspândiseră, cu mult înainte de lăsarea întunericului, zvonuri potrivit cărora drumurile urmau să se deblocheze chiar din acea noapte, iar revoluţia actorilor avea să ia sfârşit. Cei care nu uitaseră amănuntele legate de desfăşurarea evenimentelor mi-au povestit, după ani de zile, că postul de televiziune Karsul de la Hotare începuse să-i invite, la ora aceea, pe locuitorii din Kars la noua piesă pe care urma s-o joace Compania Sunay Zaim la Teatrul Naţional. Cum realizatorii se gândeau că amintirile sângeroase legate de cele petrecute cu două zile în urmă aveau să-i ţină departe de noul spectacol pe cetăţenii oraşului, se anunţa, prin intermediul celui mai popular prezentator de televiziune, tânărul Hakan Özge, că nu avea să fie permis nici un fel de comportament agresiv la adresa spectatorilor, că forţele de securitate urmau să instituie măsuri preventive la nivelul scenei, că nu se distribuiau bilete şi că oamenii puteau să vină la acea piesă educativă cu întreaga familie; această formulă n-a făcut însă decât să sporească spaima şi să determine golirea mai grabnică a străzilor. Toată lumea simţea că la Teatrul Naţional urma să

se petreacă din nou ceva nestăpânit şi smintit, aşa încât, dincolo de cei suficient de orbiţi de furie ca să dorească să fie acolo şi să asiste la evenimente indiferent de consecinţe (aici trebuie să spun că n-ar trebui subestimată mulţimea aceea pestriţă alcătuită din tineri fără nici un rost pe lume, din inşi cu vederi de stânga, plictisiţi şi înclinaţi spre violenţă, din împătimiţi cărora le plăcea să caşte ochii, în orice condiţii, la felul în care le erau căsăpiţi semenii, din bătrâni cu dinţi falşi şi din kemalişti care-l admirau pe Sunay şi care-l văzuseră de multe ori la televizor), cetăţenii din Kars preferau să urmărească seara teatrală prin intermediul transmisiunii în direct, care fusese deja anunţată. Cam la aceleaşi ore, Sunay şi colonelul Osman Nuri Çolak s-au întâlnit din nou şi, intuind că era posibil ca la reprezentaţia de seară Teatrul Naţiunii să rămână pustiu, au ordonat să fie convocaţi şi apoi aduşi cu maşinile armatei elevii de la Imam Hatip şi, pe de altă parte, să fie obligaţi să vină la teatru, îmbrăcaţi cu sacou şi cravată, o sumă de elevi, de profesori şi de funcţionari de la licee, de la Casa Corpului Didactic şi din alte instituţii ale statului.

Cei care l-au văzut pe Sunay mai târziu au avut prilejul să constate că se întinsese cât era de lung pe maldărele de petice, de hârtii de ambalaj şi de cutii goale de carton care zăceau într-o cămăruţă prăfuită a croitoriei. Asta nu se întâmpla însă din pricina băuturii, ci din pricină că se deprinsese de ani de zile să se trântească şi să doarmă, înaintea spectacolelor cărora le acorda o importanţă deosebită, pe un aşternut tare, rudimentar, deoarece credea că paturile moi i-ar fi moleşit trupul. Înainte de a se culca, s-a răstit la soţia lui, vorbind despre textul piesei care nu dobândise încă forma finală, iar apoi a trimis-o cu un camion militar la Kadife, la hotelul Zăpada Palas, ca să înceapă repetiţiile.

Pot explica faptul că, de îndată ce a intrat în hotelul Zăpada Palas, Funda Eser a urcat direct în camera celor două surori, cu o expresie de mare doamnă care se consideră pretutindeni la ea acasă, ca şi faptul că a stabilit imediat cu ele o relaţie apropiată, ca între femei, folosindu-se de vocea ei pătrunzătoare, prin talentul actoricesc de care dispunea şi care găsea un teren şi mai vast de manifestare în afara scenei. Desigur că era cu inima şi cu ochii la frumuseţea transparentă a lui Ipek,

dar mintea sa era preocupată de rolul pe care urma să-l joace Kadife în acea seară. Presupun că îi dedusese însemnătatea din valoarea pe care i-o atribuia soțul ei. Pentru că Funda Eser, care juca de douăzeci de ani roluri de femei oprimate și violate, prin diverse cotloane din Anatolia, nu avea decât un singur scop pe scenă: să se adreseze sexualității masculine, apelând la postura de victimă. Nu se poate afirma, probabil, că înțelesese pe de-a-ntregul rolurile kemaliste și „iluminative" în care jucase, din cauză că vedea în căsătoria femeii, în divorț, în scoaterea sau, dimpotrivă, în adoptarea vălului un simplu mijloc de a se pune pe ea în postura unor femei sfioase și atrăgătoare, dar nici creatorii acelor roluri stereotipe – bărbați – nu nutreau, de fapt, gânduri mai profunde și mai subtile decât ea cu privire la erotismul și la îndatoririle sociale ale eroinelor respective. Funda Eser transfera instinctiv asupra vieții sale private un soi de sentimentalism pe care scriitorii îl asociau rareori cu asemenea roluri. De pildă, la puțină vreme după ce a intrat în cameră, i-a propus lui Kadife să-și descopere minunatul păr și să facă împreună repetiții pentru seara care urma. Când Kadife și-a dat jos baticul, fără să facă prea multe nazuri, a scos mai întâi un țipăt, după care i-a spus că avea un păr nespus de strălucitor și de plin de viață și că nu-și putea lua ochii de la el. A așezat-o apoi în fața oglinzii și i-a explicat, pieptănând-o îndelung cu un pieptene de mică, ce imita fildeșul, că în teatru nu era vorba de cuvinte, ci de imagini:

– Lasă-ți părul să vorbească așa cum vrea el, ca să-nnebunească bărbații! a spus ea, și a liniștit-o pe Kadife, care era cât se poate de confuză, sărutând-o pe păr.

Funda era suficient de inteligentă ca să-și dea seama că acest sărut fugar pusese-n mișcare sămânța ascunsă a răului ce zăcea în Kadife și, totodată, suficient de experimentată ca s-o atragă în jocul lor și pe Ipek. A scos din geantă o sticlă mică de coniac și a început să-l toarne în cești le cu ceai pe care le adusese Zahide. Cum Kadife a protestat, a asmuțit-o, spunând:

– Dar în seara asta ai să-ți dai jos și vălul!

Când Kadife a început să plângă, a sărutat-o delicat, insistent, pe obraji, pe gât, pe mâini. Apoi, ca să le distreze pe cele două surori, a recitat *Tirada stewardesei inocente*, pe care a numit-o

„capodopera necunoscută a lui Sunay", dar aceasta mai degrabă le-a întristat decât le-a înveselit. Când Kadife a spus „vreau să lucrez pe text", i-a replicat că singurul text din seara aceea urma să fie strălucirea părului ei lung şi frumos, pe care toţi bărbaţii din Kars urmau să-l contemple cu admiraţie. Fapt şi mai important, femeile aveau să-şi dorească, la rândul lor, să-i atingă părul, invidioase şi afectuoase. În timpul acesta, turna, treptat, coniac în ceaşca lui Ipek şi în propria ei ceaşcă. A spus că citea în privirile lui Ipek fericire, iar în privirile lui Kadife, îndrăzneală şi ambiţie. Nu reuşea să-şi dea seama, pe de altă parte, care dintre ele era mai frumoasă. Exuberanţa Fundei Eser a durat până când a intrat în cameră Turgut Bey, care era roşu ca focul.

— Cu puţin timp în urmă s-a anunţat la televizor că lidera fetelor cu văl, Kadife, urmează să-şi descopere capul la spectacolul din această seară. E adevărat?

— S-o vedem şi pe-asta la televizor! a spus Ipek.

— Domnule, să mă prezint, a spus Funda Eser. Sunt Funda Eser, tovarăşa de viaţă a celebrului actor şi bărbat de stat Sunay Zaim. Vă felicit, întâi de toate, pentru educaţia pe care le-aţi dat-o acestor fete minunate, deosebite. Vă sfătuiesc, totodată, să nu încercaţi nici o temere în privinţa îndrăznеţei hotărâri pe care a luat-o Kadife.

— Habotnicii din oraşul ăsta n-au s-o ierte niciodată pe fata mea! a spus Turgut Bey.

S-au dus cu toţii în sufragerie, ca să se uite la televizor. Aici, Funda Eser l-a luat de mână pe Turgut Bey şi i-a promis, în numele soţului ei, care stăpânea întregul oraş, că lucrurile aveau să se desfăşoare fără probleme. Chiar în acel moment, a coborât Ka, căruia-i ajunsese la ureche hărmălaia din sufragerie şi care a aflat de la fericita Kadife că Lacivert fusese eliberat. Kadife i-a spus lui Ka, fără ca acesta să-i fi pus vreo întrebare, că avea să-şi ţină promisiunea făcută de dimineaţă şi că se pregătea să lucreze cu Funda Hanım la piesa din seara aceea. Ka avea să-şi amintească de nenumărate ori, socotind că se numărau printre cele mai desăvârşite momente din existenţa sa, de următoarele opt-zece minute, în care toată lumea din cameră vorbea în acelaşi timp, cu ochii la televizorul deschis, iar Funda Eser îl ducea cu vorba pe Turgut Bey, pentru

ca nu cumva acesta s-o împiedice pe fiica sa să urce pe scenă. Credea optimist, fără umbră de îndoială, că avea să fie fericit şi se imagina făcând parte dintr-o familie numeroasă şi hazoasă. Nu era încă ora patru, iar Ka îi zâmbea lui Ipek, privind-o stăruitor în ochi, în timp ce în încăperea înaltă, ai cărei pereţi erau acoperiţi cu un tapet vechi, de culoare închisă, cobora ceva ce aducea cu o amintire tihnită din copilărie.

Când l-a văzut, cam tot atunci, pe Fazıl în uşa bucătăriei, Ka a vrut să-l împingă înapoi şi să-l iscodească, fără să-i tulbure pe ceilalţi. Dar tânărul nu s-a lăsat dus de-acolo; s-a proţăpit în uşă, prefăcându-se cufundat în ceea ce vedea la televizor, şi a măsurat din priviri, pe jumătate uimit, pe jumătate ameninţător, grupul vesel din încăpere. Când Ka a reuşit mai apoi să-l tragă în bucătărie, îl văzuse şi Ipek, care o pornise pe urmele lor.

– Lacivert mai vrea să vorbească o dată cu dumneavoastră, a spus Fazıl, cu plăcerea vădită a celui care le strică plăcerea altora. S-a răzgândit, se pare, într-o privinţă.

– În ce privinţă?

– Asta o să v-o spună dumneavoastră. Căruţa care vă va duce la el va intra în curte peste zece minute, a spus el, şi a ieşit în curte.

Inima lui Ka s-a pornit să bată cu putere – nu numai pentru că nu voia să mai plece din hotel în ziua aceea, ci şi pentru că se temea, mânat de propria-i laşitate.

– Ai grijă, nu te duce! i-a spus Ipek, dând glas gândurilor sale. De fapt, au şi pregătit căruţa. Totul o să se transforme în ceva îngrozitor.

– Nu, am să mă duc, a spus Ka.

De ce spusese că avea să se ducă, deşi nu voia nicidecum aşa ceva? I se întâmplase de multe ori în viaţă să ridice mâna la câte o întrebare pusă de profesor fără să ştie să răspundă, sau să nu-şi cumpere puloverul dorit, ci, cu aceiaşi bani şi în mod cât se poate de conştient, să ia ceva lipsit de calitate. Poate din curiozitate, sau poate din teama pe care i-o trezea fericirea. În vreme ce urcau amândoi în camera lui, tăinuindu-i situaţia lui Kadife, Ka şi-a dorit ca Ipek să spună sau să facă ceva atât de fantezist, încât el să se răzgândească şi să poată rămâne la hotel cu inima împăcată. Dar în vreme ce stăteau amândoi în

cameră, uitându-se pe fereastră, Ipek n-a făcut altceva decât să repete cam aceeaşi idee, cu aproximativ aceleaşi cuvinte:

— Nu te duce, nu mai ieşi azi din hotel, nu ne pune în pericol fericirea etc., etc.

Ka privea afară, ascultând-o, ca o victimă dusă pe gânduri. Când a intrat căruţa în curte, şi-a simţit inima zdrobită şi a fost uluit de ghinionul care se abătea asupra lui. A ieşit din cameră fără s-o sărute pe Ipek, dar, totodată, fără a omite s-o îmbrăţişeze şi să-şi ia rămas-bun de la ea, s-a dus în bucătărie, ferindu-se de cele două gărzi de corp, care citeau ziarul în hol, iar apoi s-a strecurat sub prelată, de care-i era scârbă, şi s-a lungit pe podeaua căruţei.

Să nu se creadă că, făcând această introducere, am vrut să-i pregătesc pe cititori pentru a afirma mai apoi nestingherit că drumul parcurs în căruţă avea să schimbe ireversibil viaţa lui Ka şi că acceptarea solicitării lui Lacivert avea să reprezinte pentru el un moment de cotitură. Nici nu cred că este aşa: Ka urma să mai aibă nenumărate prilejuri de a întoarce în favoarea sa ceea ce se întâmplase la Kars şi de a afla ceea ce el numea „fericire". Dar de-a lungul anilor, rememorând, cu părere de rău, ceea ce se petrecuse după ce evenimentele dobândiseră o formă definitivă şi implacabilă, avea să cugete de sute de ori că dacă Ipek ar fi putut rosti replica potrivită în timp ce stăteau în faţa ferestrei, în camera lui, s-ar fi răzgândit şi nu s-ar mai fi dus la Lacivert. Nu avea însă nici o idee cu privire la ceea ce ar fi trebuit să rostească Ipek în acele momente.

Iar faptul acesta arată că n-ar fi deloc deplasat să vă gândiţi la eroul nostru ca la o persoană care-şi plecase deja capul în faţa sorţii în vreme ce stătea ascuns în căruţă. Regreta că se afla acolo şi era supărat pe sine şi pe lume. Îi era frig, se temea să nu se îmbolnăvească şi nu aştepta nimic bun de la Lacivert. Aşa cum i se întâmplase şi la prima călătorie, era cât se poate de atent la sunetele care răzbăteau de pe străzi şi la vocile oamenilor, dar deloc interesat să ştie către ce parte a Karsului îl purta căruţa.

Când aceasta s-a oprit, a ieşit de sub prelată, la îndemnul căruţaşului, şi a intrat într-o clădire cum mai văzuse multe până atunci, care-şi pierduse cu totul culoarea din pricina vechimii şi a paraginei în care se afla, fără a-şi da seama unde nimerise.

După ce a urcat două etaje, pe o scară îngustă şi întortocheată (într-unul din momentele sale de veselie avea să-şi aducă aminte că văzuse prin crăpătura unei uşi în faţa căreia erau înşirate nişte perechi de pantofi ochii ageri ai unui copil), a pătruns pe o uşă care tocmai se deschisese, în întâmpinarea sa, şi s-a pomenit în faţa lui Hande.

– Am hotărât să nu mă desprind cu nici un preţ de cea care sunt cu adevărat, i-a spus Hande, zâmbind.

– E important să fii fericită.

– Faptul că aici fac ce vreau eu mă face fericită, a spus Hande. Acum nu mă mai tem, în vis, că am devenit altcineva.

– E oarecum periculos să te afli aici, nu-i aşa? a întrebat-o Ka.

– Da, dar nu te poţi concentra asupra vieţii decât în clipele de primejdie, a spus Hande. Mi-am dat seama că n-aş putea să mă concentrez asupra unui lucru în care nu cred – asupra renunţării la văl. Acum sunt foarte fericită să împărtăşesc aceeaşi cauză cu Lacivert Bey, aici. Dumneavoastră puteţi să scrieţi poezie aici?

Masa la care se cunoscuseră şi vorbiseră cu două zile în urmă i se părea acum lui Ka atât de îndepărtată, încât a privit-o o clipă de parcă ar fi uitat totul. Hande voia, oare, să sublinieze că era apropiată de Lacivert? Fata a deschis uşa camerei de alături, Ka a intrat şi l-a văzut pe Lacivert, care se uita la un televizor alb-negru.

– Nu mă îndoiam că ai să vii, a spus Lacivert, satisfăcut.

– Nu ştiu de ce am venit, a spus Ka.

– Din cauza neliniştii care te stăpâneşte, a spus Lacivert, cu un aer atotştiutor.

S-au privit cu neplăcere. Niciunuia dintre ei nu i-a scăpat faptul că Lacivert era în mod evident mulţumit, iar Ka stăpânit de regrete. Hande a ieşit din cameră şi a închis uşa în urma ei.

– Vreau să-i spui lui Kadife să nu-şi facă apariţia la mizeriile din seara asta, a zis Lacivert.

– Ai fi putut să-i transmiţi asta şi prin Fazıl, a spus Ka. Şi-a dat seama, după chipul lui Lacivert, că acesta nu reuşea să-şi dea seama cine era Fazıl. – Băiatul de la Imam Hatip, care m-a adus aici.

– Aaa! a spus Lacivert. Kadife nu-l lua în serios. Nu lua pe nimeni în serios, în afară de dumneata. N-o să priceapă cât

sunt de ferm în această privinţă decât dacă o s-o audă din gura dumitale. Poate că a şi decis că nu trebuie să-şi dea vălul jos. Cel puţin după ce a văzut că s-a anunţat la televizor, speculându-se în mod dezgustător pe marginea acestei poveşti...

— Când am plecat eu de la hotel, începuseră deja repetiţiile, a spus celălalt, cu o satisfacţie nedisimulată.

— Ai să-i spui că sunt cât se poate de împotriva acestui lucru! Kadife nu a luat hotărârea de a-şi scoate vălul din proprie voinţă, ci pentru a-mi salva mie viaţa. A negociat cu autorităţile unui stat care l-au luat ostatic pe un deţinut politic, dar acum nu mai este obligată să-şi ţină cuvântul.

— O să-i spun. Dar n-am cum să ştiu ce-o să facă ea.

— Vrei să spui că dacă o să peroreze ceea ce ştie ea, dumneata n-ai să fii nicidecum răspunzător de asta, nu-i aşa? – Ka a tăcut. – Dacă o să apară diseară la teatru şi o să-şi scoată baticul, ai să fii şi dumneata răspunzător! Dumneata te-ai ocupat de negocierea asta.

Ka a perceput, pentru prima oară de când venise la Kars, un soi de dreptate şi de tihnă: omul rău vorbea, în cele din urmă, mai mult decât rău, la fel ca toţi oamenii răi, iar faptul acesta nu mai lăsa loc la nici o confuzie. A spus, pentru a-l calma pe Lacivert:

— E adevărat că te-au luat ostatic.

Apoi a încercat să-şi dea seama cum trebuia să se comporte ca să poată pleca de acolo fără să-l înfurie.

— Dă-i şi scrisoarea asta! a spus Lacivert, întinzându-i un plic. Poate că n-o să aibă încredere în mesajul meu. – Ka a luat plicul. – Dacă într-o bună zi ai să găseşti o cale de a te întoarce la Frankfurt, fă în aşa fel încât să-l determini pe Hans Hansen să publice comunicatul ăla pe care l-au semnat atâţia oameni, punându-şi viaţa în pericol.

— Bineînţeles!

A văzut în privirile lui Lacivert un soi de hămeseală, de insatisfacţie. În timpul dimineţii, când se afla în celula lui de condamnat la moarte, arăta mai destins. Acum scăpase cu bine, dar ştiind că în viaţa pe care-o mai avea înainte n-avea să poată face altceva decât să se înfurie, era stăpânit de o nefericire care anticipa ceea ce avea să urmeze. Ka a observat târziu că Lacivert îşi dăduse seama, la rândul lui, că el remarcase acest lucru.

— Aici sau în iubita ta de Europă, ai să trăiești ca o liftă, imitându-i pe alții! a spus Lacivert.

— Mă mulțumesc să fiu fericit.

— Pleacă, hai, pleacă! a strigat Lacivert. Să știi că cei care se mulțumesc să fie fericiți n-au cum să fie fericiți.

38

Nu intenționăm nicidecum să vă supărăm

OSPEȚIE CU DE-A SILA

Ka a fost mulțumit să se despartă de Lacivert, dar imediat după aceea a simțit că între ei exista o legătură blestemată, mai profundă decât simpla curiozitate şi simplul dezgust, aşa încât, de cum a ieşit din cameră, şi-a dat seama cu părere de rău că avea să-i lipsească. O găsea acum pe Hande, care se apropiase de el cu un aer binevoitor şi nespus de gânditor, de-a dreptul naivă şi fără minte, dar atitudinea aceasta trufaşă n-a durat prea mult. Hande îi transmitea salutări lui Kadife, privindu-l cu ochii larg deschişi, dorea să ştie că inima ei avea să fie mereu alături de ea, indiferent dacă-şi dădea sau nu jos vălul în seara aceea, la televizor (da, nu spusese „la teatru", ci de-a dreptul „la televizor") şi, mai cu seamă, îi explica lui Ka pe ce drum trebuia să apuce ca să nu le atragă atenția polițiştilor în civil după ce ieşea pe poarta blocului.

Ka a ieşit din apartament în mare grabă, copleşit de-ngrijorare, iar când a simțit, după ce coborâse un etaj, că-i venea în minte o nouă poezie, s-a aşezat pe prima treaptă a scării, aflată chiar în dreptul uşii de la intrare, unde se înşirau mai multe rânduri de încălțări, şi-a scos caietul din buzunar şi a aşternut-o pe hârtie.

Era cea de-a optsprezecea poezie pe care începea s-o scrie la Kars şi, dacă nu ar fi fost la mijloc notițele pe care le-a lăsat în urmă, nimeni n-ar fi reuşit să-şi dea seama mai târziu că aceasta cuprindea aluzii la felurite persoane cu care întreținuse relații similare, de dragoste şi ură, de-a lungul vieții: pe când era la şcoala medie şi învăța la Liceul Progresul din Şişli, o

familie foarte înstărită de antreprenori în construcții avea un băiat răsfățat, dar suficient de independent ca să-l atragă pe Ka, care ajunsese campion balcanic la hipism; o colegă de liceu a mamei lui, originară din Belarus, avea un fiu misterios, cu pielea albă, care crescuse fără tată, fără frați, și care începuse să se drogheze încă de pe vremea liceului, nesinchisindu-se de nimic și știindu-le, într-un fel, pe toate; pe vremea când își făcea armata la Tuzla, cunoscuse un individ chipeș, tăcut și plin de sine, care făcea parte din compania învecinată și care obișnuia să-l șicaneze (îi ascundea boneta). În poezie, ajungea la concluzia că era atașat de toți acești oameni printr-o dragoste tainică și printr-o aversiune nedisimulată și că, prin cuvântul *Invidie*, care înmănunchea aceste două sentimente și care dădea chiar titlul poemului, nu făcea altceva decât să încerce să pună capăt confuziei ce domnea în mintea lui; avea sentimentul că, după o vreme, sufletul său se lăsase pătruns de spiritele și de vocile acelor oameni.

Când a ieșit din bloc n-a reușit să-și dea seama în ce parte a Karsului se afla, dar, după o vreme, coborând o pantă, a observat că ajunsese la bulevardul Halitpașa și, întorcându-se instinctiv, a aruncat o privire spre zona în care se ascundea Lacivert.

Pe când se întorcea la hotel, se simțea stăpânit de o anumită neliniște, dat fiind faptul că nu era însoțit de gărzile de corp. În fața clădirii primăriei, s-a apropiat de el o mașină fără însemne și s-a pomenit că se întredeschidea una dintre portiere, așa încât s-a oprit locului.

— Ka Bey, nu vă temeți, suntem de la Securitate - urcați, să vă lăsăm la hotel!

Ka tocmai încerca să cumpănească dacă era mai sigur să se întoarcă la hotel sub supravegherea poliției sau să fie văzut urcând în mașina acesteia tocmai în centrul orașului, când portiera s-a deschis larg. Un bărbat voinic, pe care a avut o clipă impresia că-l mai văzuse undeva (unchiul de departe de la Istanbul— da, unchiul Mahmut!), l-a tras în mașină cu un gest brutal și energic, care nu se potrivea deloc cu politețea pe care i-o arătase ceva mai devreme. Când mașina s-a pus în mișcare, îndată după aceea, asupra capului lui Ka s-au abătut doi pumni. Sau poate că îl lovise când intra în mașină? Se temea foarte

tare; iar înăuntru stăpânea o beznă nefirească. Un individ care stătea pe bancheta din față – nu era unchiul Mahmut! – înjura de mama focului. Cunoscuse, în copilărie, un bărbat care locuia pe strada Poetul Nigâr şi îi înjura la fel de urât pe băieți când li se rostogoleau mingile în grădina lui.

Ka a tăcut şi s-a închipuit copil. Iar maşina (acum îşi amintea – nu era un Renault, ca maşinile fără însemne ale poliției din Kars, ci un Chevrolet 56, mare şi impunător) s-a năpustit pe străzile întunecate ale Karsului, pentru a-l pedepsi pe copilul îmbufnat, a ieşit apoi la liman, a făcut un ocol şi a intrat într-o curte interioară.

– Uită-te înainte! i s-a spus.

L-au apucat de braț şi l-au condus pe două scări. Când au ajuns sus, Ka era deja convins că cele trei persoane, incluzându-l pe şofer, nu făceau parte din tagma islamiştilor (de unde ar fi putut să facă rost islamiştii de o asemenea maşină?). Nu erau nici de la MIT, pentru că aceştia – sau cel puțin o parte dintre ei – erau mână-n mână cu Sunay. S-a deschis o uşă, s-a închis o uşă, iar Ka s-a trezit în fața ferestrelor unei vechi case armeneşti, cu tavan înalt, care dădea spre bulevardul Atatürk. A văzut în încăpere un televizor deschis, o masă plină de farfurii murdare, de portocale şi de ziare, un magnetou, despre care avea să-şi dea seama mai târziu că era folosit pentru tortura prin electrocutare, două-trei aparate de emisie-recepție, pistoale, vaze, oglinzi... Şi-a dat seama că picase în mâinile unei „echipe speciale" şi l-a cuprins spaima, dar, după aceea, când privirile sale s-au întâlnit cu cele ale lui Z. Demirkol, care se afla în celălalt capăt al încăperii, s-a destins: chiar dacă era vorba de un asasin, măcar era un chip cunoscut.

Z. Demirkol juca rolul polițistului bun. Era foarte necăjit că se văzuseră nevoiți să-l aducă acolo pe Ka în felul acesta. Deoarece presupunea că unchiul Mahmut urma să joace rolul polițistului rău, Ka a ciulit urechea la el şi la întrebările pe care i le punea.

– Ce vrea să facă Sunay?

Ka i-a povestit, fără să se zgârcească la vorbe, până în cele mai mici amănunte, incluzând aici *Tragedia spaniolă* de Kyd.

– De ce l-a eliberat pe scrântitul ăla de Lacivert?

– Ca s-o determine pe Kadife să-şi scoată vălul la emisiunea în direct şi la spectacol, a explicat Ka.

Sub imboldul unei inspirații de moment, a folosit un termen pretențios împrumutat din șah: poate că era vorba de un „sacrificiu" prea curajos, care impunea o exclamație. Dar mai era vorba și de o mișcare menită să zdruncine moralul islamiștilor din Kars!

– De unde știe că fata o să se țină de cuvânt?

Ka a precizat că, potrivit spuselor lui Kadife, aceasta avea să-și facă apariția pe scenă, numai că nimeni nu putea fi sigur de asta.

– Unde se ascunde Lacivert? a întrebat Z. Demirkol. Ka a spus că n-avea idee.

L-au întrebat, de asemenea, de ce nu era însoțit de gărzile de corp când fusese cules de mașina lor și de unde venea.

– De la plimbarea de seară, a spus Ka, iar când a repetat acest răspuns, Z. Demirkol a părăsit încăperea în tăcere și s-a pomenit confruntat cu privirea răuvoitoare a unchiului Mahmut. Și el știa nenumărate înjurături nemaiauzite, la fel ca bărbatul care stătuse pe bancheta din față a mașinii care-l adusese acolo. Înjurăturile i se revărsau din gură cu generozitate, asemenea ketchupului pe care și-l toarnă fără noimă copiii pe orice fel de mâncare, indiferent dacă este dulce sau sărată, combinate cu analize politice, considerații legate de interesele superioare ale statului și amenințări.

– Ce crezi tu că faci tăinuind locul în care se ascunde un terorist islamic cu mâinile pătate de sânge, aflat în solda iranienilor? l-a întrebat unchiul Mahmut. Știi ce le vor face ăștia liberalilor delicați ca tine, care au avut parte de experiența Europei, dacă vor veni la putere?

Ka i-a spus că, în esență, știa, dar, cu toate acestea, unchiul Mahmut i-a povestit, amplificând lucrurile, cum îi prăjiseră molahii din Iran, de-i făcuseră *kebab*, pe democrații și pe comuniștii cu care colaboraseră înainte de a se cățăra sus: le puseseră dinamită-n fund și-i aruncaseră în aer, le împușcaseră pe prostituate, ca, de altfel, și pe poponari, interziseseră toate cărțile în afară de cele religioase, iar în ceea ce-i privea pe intelectualii fandosiți, de felul lui, mai întâi îi răseseră în cap, iar apoi le luaseră aiuritele alea de cărți cu poezii... aici iar a rostit niște vorbe fără perdea și l-a mai întrebat o dată pe Ka, cu o mutră sastisită, unde se ascundea Lacivert și de unde se întorcea atunci,

seara. Ka i-a dat aceleaşi răspunsuri insipide, aşa încât unchiul Mahmut i-a pus cătuşe la mâini, afişând aceeaşi mutră plictisită.

— Uite ce-ţi fac eu acum! a spus el, şi l-a bătut puţin, trăgându-i câţiva pumni şi câteva palme peste faţă, fără patimă şi fără mânie.

Sper că n-am să-i mânii pe cititorii mei dacă am să scriu fără înconjur că am descoperit în notiţele lui ulterioare cinci motive însemnate care demonstrau că prietenul meu, Ka, nu se supărase prea mult pentru această bătaie:

1. Potrivit noţiunii de fericire pe care o avea el în minte, binele şi răul care s-ar fi putut abate asupra lui deţineau proporţii egale, iar bătaia pe care o mânca în clipa aceea însemna că urma să poată pleca la Frankfurt cu Ipek.

2. Ka presupunea, mânat de o bună intuiţie, proprie claselor dominante, că responsabilii cu interogatoriul din „echipa specială" îl diferenţiau de plebea, de delincvenţii şi de sărăntocii din Kars şi că nu avea să fie expus şi la alte bătăi şi cazne, care i-ar fi putut lăsa pe trup urme vizibile şi iritaţii.

3. Se gândea, pe bună dreptate, că bătaia de care avea parte urma să sporească afecţiunea pe care i-o purta Ipek.

4. Cu două zile în urmă, marţi seara, când îl văzuse pe Muhtar cu faţa plină de sânge la Direcţia de Poliţie, îşi închipuise prosteşte că bătăile primite de la poliţişti aveau darul de a te elibera de sentimentul de vinovăţie pe care-l încercai faţă de mizeria în care se zbătea ţara ta.

5. Faptul că se afla în postura deţinutului politic care, în ciuda bătăii pe care o încasează în timpul interogatoriului, nu dezvăluie locul unde se află ascunsă o anumită persoană îl umplea de mândrie.

Acest ultim motiv l-ar fi făcut şi mai fericit pe Ka cu douăzeci de ani în urmă; acum însă, că îi trecuse vremea, intuia că situaţia în care se afla era oarecum prostească. Iar sângele care-i curgea din nas îi amintea, prin gustul sărat pe care i-l lăsa în colţul gurii, de copilărie. Când îi cursese ultima oară sânge din nas? În vreme ce unchiul Mahmut şi celelalte persoane aflate în încăpere se adunau ciopor în jurul televizorului, uitându-l în colţul acela pe jumătate cufundat în întuneric, lui Ka îi reveneau în minte ferestrele care i se-nchiseseră în nas şi mingile de fotbal care-l izbiseră peste faţă în copilărie, precum şi un pumn primit într-o încăierare, în armată. Afară se lăsa întunericul,

Z. Demirkol şi tovarăşii săi se uitau la *Marianna*, stând cu toţii în jurul televizorului, iar Ka era fericit că se afla acolo, cu nasul plin de sânge, bătut, înjosit, dat uitării ca un ţânc. La un moment dat, s-a îngrijorat la gândul că ar fi putut fi percheziţionat şi astfel s-ar fi descoperit biletul lui Lacivert, aflat asupra lui. S-a uitat mult timp alături de ceilalţi, în tăcere, apăsat de un simţământ de vinovăţie, la *Marianna*, cugetând că Turgut Bey şi fiicele sale se uitau şi ei la acelaşi film, în aceleaşi momente.

Într-o pauză publicitară, Z. Demirkol s-a ridicat de pe scaun, a luat de pe masă magnetoul, i l-a arătat şi l-a întrebat dacă ştia sau nu la ce se folosea; cum n-a primit nici un răspuns, ia explicat el, după care a tăcut puţin, asemenea unui părinte care-şi sperie odrasla cu o bâtă.

– Ştii de ce îmi place Marianna? a întrebat Z. Demirkol, când s-a reluat serialul. Pentru că ştie ce vrea. Intelectualii ca tine mă îmbolnăvesc, pur şi simplu, pentru că habar n-au ce vor. Vorbiţi despre democraţie şi după aceea vă apucaţi să colaboraţi cu adepţii *Şeriat*-ului. Vorbiţi despre drepturile omului şi negociaţi cu teroriştii... Vorbiţi despre Europa şi-i flataţi pe islamişti, care sunt inamicii Occidentului... Vorbiţi despre feminism şi le acordaţi sprijin bărbaţilor care le-nfăşoară pe femei în văl. Nu te comporţi potrivit propriilor convingeri şi propriei conştiinţe, ci îţi spui: „Ia să mă port eu aşa cum s-ar purta aici un european!". Dar nici măcar european nu eşti în stare să fii! Ştii ce face europeanul? Dacă Hans Hansen o să publice comunicatul ăla neghiob, iar europenii au să-l ia în serios şi au să trimită o delegaţie la Kars, aceasta le va mulţumi, întâi de toate, militarilor, pentru că n-au lăsat ţara pe mâna islamiştilor. Dar bineînţeles că, odată întorşi în Europa, poponarii ăia vor striga sus şi tare că la Kars nu e democraţie. Cât despre voi, vă plângeţi de armată, însă, pe de altă parte, vă bazaţi pe militari, ca să nu vă facă islamiştii arşice. De vreme ce ai văzut instrumentele astea, n-am să te torturez.

Ka se gândea că acum venea rândul „binelui", că avea să fie eliberat în curând, putând urmări sfârşitul *Mariannei* alături de Turgut Bey şi de fiicele sale.

– Dar înainte de a te trimite înapoi la hotel, la iubita ta, aş vrea să-ţi spun vreo două vorbe despre asasinul ăla terorist

în numele căruia ai negociat şi pe care l-ai ocrotit, ca să-ţi fie învăţătură de minte, a spus Z. Demirkol. Bagă-ţi însă mai întâi în cap că n-ai fost niciodată în biroul ăsta. De fapt, o să plecăm de-aici în cel mult o oră. Noul nostru sediu se va afla la ultimul etaj al internatului de la Imam Hatip. O să te aşteptăm acolo. Poate că o să-ţi aminteşti unde se ascunde Lacivert şi pe unde ţi-ai făcut mai devreme „plimbarea de seară" şi o să doreşti să ne dezvălui şi nouă această informaţie. Sunay ţi-a spus, cât mai era încă întreg la minte, că eroul ăla al tău, chipos şi cu ochi bleumarin, l-a omorât fără cruţare pe un prezentator de televiziune nătâng care l-ar fi defăimat pe Profet şi că tot el a pus la cale asasinarea directorului Institutului Pedagogic, la care ai avut plăcerea să asişti. Există însă un lucru care a fost documentat în detaliu de către sârguincioşii agenţi de „ascultare" ai MIT şi care nu ţi-a fost dezvăluit până acum – poate pentru a nu-ţi frânge inima –, aşa încât ne-am gândit că ar fi bine să-l afli.

Am ajuns acum într-un moment la care prietenul meu avea să se refere mereu de-a lungul celor patru ani care au urmat, afirmând că şi-ar fi dorit să dea viaţa înapoi, aşa cum face un proiecţionist când dă filmul înapoi ca să-l înfăşoare la loc pe bobină, după cum şi-ar fi dorit şi ca evenimentele care au urmat să se fi petrecut altfel.

– Ipek Hanım, alături de care visezi să fugi la Frankfurt şi să fii fericit, a fost cândva amanta lui Lacivert, a spus Z. Demirkol, cu o voce nespus de blândă. Potrivit dosarului pe care-l vezi în faţa mea, relaţia lor a început cu patru ani în urmă. Pe vremea aceea, Ipek Hanım era căsătorită cu Muhtar Bey, care şi-a retras ieri benevol candidatura la primărie, şi, din păcate, individul ăla stupid, fost stângist şi poet – mă scuzi! –, nu-şi dădea deloc seama că, în timp ce el stătea şi vindea sobe electrice în prăvălia lui de electrocasnice, Lacivert, pe care-l găzduise cu admiraţie, în speranţa că urma să-i organizeze pe tinerii islamişti din Kars, întreţinea relaţii foarte strânse cu soţia lui chiar în propria casă.

„Şi-a pregătit frazele astea dinainte, nu-i adevărat!", s-a gândit Ka.

– Prima care şi-a dat seama de această iubire tainică – după agenţii de informaţii de la „ascultare", bineînţeles! – a

fost Kadife Hanım. Ipek Hanım, care nu se înțelegea prea bine cu soțul ei, s-a folosit de pretextul sosirii surorii sale, care urma să înceapă facultatea, ca să se mute în altă parte. Lacivert continua să vină în oraș „ca să-i organizeze pe tinerii islamiști" și să poposească la Muhtar, admiratorul lui, iar când se ducea Kadife la cursuri, cei doi îndrăgostiți se întâlneau, surescitați, în noua locuință a lui Ipek. Această situație s-a prelungit până la sosirea lui Turgut Bey la Kars, când tatăl și cele două fete s-au stabilit la hotelul Zăpada Palas. După aceea, Kadife, care li se alăturase între timp „fetelor cu broboadă", i-a luat locul surorii ei mai mari. Potrivit dovezilor de care dispunem, în acest interval, Casanova al nostru cu ochi bleumarin a trecut printr-o perioadă de tranziție, în care le controla pe ambele surori.

Ka și-a mobilizat întreaga voință de care era capabil, și-a ferit ochii, care se umpluseră de lacrimi, de ochii lui Z. Demirkol și și i-a ațintit asupra lămpilor triste și tremurătoare de pe bulevardul Atatürk, care zăcea îngropat în nămeți și pe care abia acum băga de seamă că-l putea cuprinde din priviri de la un capăt la altul.

– Îți spun toate astea ca să te conving că este o mare greșeală să ne ascunzi – pentru simplul motiv că ești o persoană delicată – locul în care se află acest asasin feroce, a spus Z. Demirkol, a cărui limbă se dezlega pe măsură ce făcea rău, așa cum se întâmpla cu toți cei din „echipele speciale". Nu intenționez nicidecum să te întristez. Dar poate că după ce pleci de aici o să crezi că spusele mele sunt simple aberații, născocite de mine, nicidecum rodul unor informații obținute prin munca stăruitoare a serviciului de ascultare care, în ultimii patruzeci de ani, a înzestrat cu microfoane întregul Kars. Poate că Ipek Hanım va sfârși prin a te face să crezi că totul nu e decât o minciună, așa încât fericirea pe care ar urma s-o trăiți la Frankfurt să nu fie întinată în vreun fel. Ești o fire sensibilă, s-ar putea să te lase inima, dar ca să nu existe nici o îndoială cu privire la adevărul dezvăluirilor mele, am să-ți citesc, cu voia ta, o parte dintre conversațiile amoroase înregistrate cu atâta cheltuială de autoritățile noastre, iar apoi date la dactilografiat.

„Dragul meu, dragul meu, zilele fără tine nu înseamnă viață", spusese, de pildă, Ipek Hanım cu patru ani înainte, pe data de 16 august, într-o zi caldă de vară, poate cu ocazia primei lor despărțiri... Când venise în oraş pentru a susține O conferință intitulată *Islamul şi intimitatea*, la două luni după aceea, Lacivert îi telefonase de exact opt ori în decursul unei zile, din tot soiul de băcănii ori de ceainării, şi de fiecare dată îşi mărturisiseră unul altuia cât de mult se iubeau. Peste două luni, când se gândea să fugă cu el, dar nu se putea hotărî s-o facă, Ipek Hanım îi spunea că „de fapt, iubim o singură persoană în viață", iubitul ei fiind el. Altă dată, pentru că era geloasă pe Merzuka, soția lui de la Istanbul, îi spunea că nu puteau face dragoste atâta vreme cât tatăl ei era acasă. Ca să nu mai vorbim de faptul că în ultimele două zile, când Ka se afla la Kars, îi telefonase de trei ori! Poate că o făcuse şi în ziua aceea. Conținutul ultimelor convorbiri nu era încă accesibil, dar n-avea importanță, avea s-o întrebe chiar Ka despre ce anume vorbiseră.

— Îmi cer mii de scuze, văd că ajunge, nu plânge, te rog, tovarăşii mei îți vor scoate cătuşele, o să te speli pe față şi, dacă vrei, te vor duce la hotel.

39

Plăcerea de a plânge împreună

KA ŞI IPEK LA HOTEL

Ka a vrut să se întoarcă la hotel pe jos. S-a spălat pe faţă cu multă apă, s-a curăţat de sângele care-i cursese din nas pe buze şi bărbie, le-a spus tâlharilor şi ucigaşilor din birou „la revedere", de parcă ar fi trecut pe-acolo de bunăvoie, apoi a plecat, a început să meargă împleticindu-se pe sub lămpile palide de pe bulevardul Atatürk, a cotit pe bulevardul Halit-paşa, fără să se gândească ce face, şi, când a auzit din nou melodia „Roberta", cu Peppino di Capri, răsunând din prăvălia de mărunţişuri, a început să plângă în hohote. Tocmai atunci i s-au încrucişat paşii cu săteanul acela delicat şi chipeş lângă care stătuse în autobuzul ce-l adusese de la Erzurum la Kars şi în braţele căruia îi alunecase capul în timp ce dormea. Pe bulevardul Halitpaşa a dat nas în nas cu avocatul Muzaffer Bey, iar apoi, pe bulevardul Kâzım Karabekir, cu directorul companiei de autobuze şi cu bătrânul său prieten, pe care-i întâlnise cu prilejul vizitei la lăcaşul Şeicului Saadettin; în vremea aceasta, locuitorii Karsului continuau să se uite la televizor, la *Marianna*. Îşi dădea seama, după căutătura celor cu care se întâlnise, că încă îi mai curgeau lacrimi din ochi şi recunoştea, deşi nu vedea nimic în jur, vitrinele îngheţate ale prăvăliilor prin faţa cărora trecuse în ultimele zile, străbătând uliţele încolo şi încoace, ceainăriile pline ochi, atelierele fotografilor, care-ţi aduceau aminte că oraşul trăise cândva zile mai bune, lămpile şovăitoare de pe străzi, vitrinele băcăniilor, în care erau expuse roţi de brânză gălbuie, şi poliţiştii în civil care vegheau la colţul bulevardului Kâzım Karabekir cu bulevardul Karadağ.

Le-a spus celor doi bărbați care-i asigurau garda de corp și cu care s-a întâlnit chiar înainte de a intra în hotel că totul era în ordine, ca să-i liniștească. A urcat în camera lui, încercând să se ferească de ochii celorlalți. S-a aruncat pe pat și a început să plângă în hohote. A plâns vreme îndelungată, apoi s-a potolit de la sine. După două-trei minute, în răstimpul cărora a stat întins pe pat, ascultând sunetele orașului, și care i s-au părut la fel de lungi ca nesfârșitele așteptări ale copilăriei, a bătut cineva la ușă: era Ipek. Aflase de la băiatul de la recepție că era ceva ciudat cu el și venise imediat să vadă ce se întâmplase. Când a zărit chipul lui Ka, la lumina lămpii pe care o aprinsese pe când rostea aceste lucruri, s-a speriat și a tăcut. S-a așternut o lungă tăcere.

— Am aflat de relația ta cu Lacivert, a șoptit Ka.

— El ți-a spus? Ka a stins lumina.

— M-au răpit Z. Demirkol și tovarășii lui, a șoptit el. Convorbirile voastre telefonice erau ascultate, se pare, de patru ani. – S-a aruncat din nou pe pat. – Vreau să mor! a spus el, și a început din nou să plângă.

Atingerea mâinii lui Ipek, care-l mângâia pe păr, l-a făcut să plângă și mai tare. În sufletul lui nu stăruia doar sentimentul pierderii, ci și acea senzație de ușurare proprie celor care ajung la concluzia că, de fapt, nu vor putea fi niciodată fericiți. Ipek s-a lungit pe pat și l-a cuprins în brațe. Au plâns un timp împreună, iar faptul acesta i-a făcut să se atașeze și mai mult unul de altul.

Cufundată în bezna care domnea în cameră, Ipek și-a dezvăluit povestea, răspunzând, totodată, la întrebările pe care i le punea Ka. I-a spus că totul se petrecuse din vina lui Muhtar: acesta nu se mărginise doar să-l cheme pe Lacivert la Kars și să-l găzduiască la ei în casă, ci mai dorise și ca islamistul acela, pe care-l admira, să-i țină hangul și să fie de acord că soția lui era o ființă minunată. Mai mult, în perioada aceea, Muhtar se purta foarte urât cu ea și o învinuia de faptul că nu aveau copii. Așa cum bine știa și Ka, Lacivert, care avea un mod foarte elocvent de a vorbi, se distingea prin nenumărate calități de natură s-o farmece pe o femeie nefericită și să-i sucească mințile. După ce începuse relația lor, se arătase foarte preocupat să n-o pună pe Ipek într-o lumină proastă. Întâi și-ntâi,

pentru ca Muhtar, pe care-l îndrăgea foarte mult şi pe care nu dorea nicidecum să-l mâhnească, să nu-şi dea seama de ceea ce se petrecea. Apoi, ca să se elibereze de dragostea ei, care, pe zi ce trecea, devenea tot mai înfocată. Ceea ce-l făcea pe Lacivert să arate atrăgător era superioritatea lui asupra lui Muhtar. Ipek se simţea ruşinată când îl auzea pe Muhtar vorbind aiurea despre tot soiul de subiecte de care habar n-avea; pe de altă parte, Muhtar nu mai contenea cu laudele la adresa lui Lacivert când acesta nu era de faţă: spunea că trebuia să vină mai des la Kars şi o mustra pe Ipek pentru comportamentul ei, îndemnând-o să se poarte mai bine şi mai deschis cu el. Muhtar nu-şi dăduse seama de ceea ce se petrecea nici după ce ea se mutase în altă parte, cu Kadife, şi nici n-avea să-şi dea seama vreodată, dacă nu cumva apucaseră să-i dezvăluie ceva indivizi de teapa lui Z. Demirkol. Or, Kadife, cu mintea ei ascuţită, pricepuse totul încă din prima zi petrecută la Kars şi li se alăturase fetelor cu broboadă doar pentru a putea fi mai aproape de Lacivert. Ipek intuise că interesul manifestat de sora ei faţă de Lacivert era determinat de ambiţie, pe care i-o cunoştea foarte bine încă din copilărie. Constatând că şi Lacivert era încântat de atenţia ei, Ipek se îndepărtase de el. Se gândise că dacă Lacivert era preocupat de Kadife, avea să se elibereze de el, iar după sosirea tatălui ei reuşise să se ţină la distanţă. Ka ar fi reuşit, poate, să pună relaţia dintre Lacivert şi Ipek pe seama unei greşeli care ţinea de domeniul trecutului şi să creadă povestea care i se înşira, dar, la un moment dat, când se ambalase, Ipek afirmase „de fapt, Lacivert mă iubeşte pe mine, nu pe Kadife!". După aceste vorbe, pe care nu şi-ar fi dorit să le audă, Ka a întrebat-o ce gândea în acele momente despre „individul ăla îngrozitor", iar Ipek i-a spus că nu mai voia să discute despre acest subiect, că totul rămăsese în urmă şi că voia să meargă cu el în Germania. Ka şi-a adus apoi aminte că Ipek discutase cu Lacivert şi în zilele din urmă, cu prilejul ultimei lui veniri în oraş, însă Ipek i-a replicat că nici nu se punea problema unor asemenea convorbiri şi că Lacivert avea suficientă experienţă politică pentru a se gândi că ar fi fost depistat dacă i-ar fi telefonat.

– N-o să fim niciodată fericiţi! a spus atunci Ka.

– Ba da! O să mergem la Frankfurt şi o să fim fericiţi! a spus Ipek, îmbrăţişându-l.

Potrivit lui Ipek, Ka a crezut pe moment în vorbele ei, apoi a început din nou să plângă. Ipek l-a îmbrățișat și mai strâns și au plâns amândoi. Ka avea să scrie mai târziu că Ipek descoperise atunci, poate pentru prima oară, că plânsul împărtășit, prilejul de a rătăci alături de cineva prin zona aceea nedesluşită dintre înfrângere şi o nouă viaţă aduce cu sine pe cât de multă suferinţă, pe atât de multă plăcere. Deoarece puteau plânge unul în braţele altuia, s-a îndrăgostit şi mai tare de ea. Pe când o strângea în braţe din toate puterile, Ka încerca să-şi dea seama, într-un cotlon al minţii, ce avea de făcut mai departe şi ciulea urechea, instinctiv, la sunetele care răzbăteau din hotel şi de pe stradă. Era aproape ora şase: numărul de a doua zi al *Gazetei urbei de la hotare* era deja tipărit, plugurile de zăpadă se aşternuseră pe treabă cu îndârjire, ca să deblocheze drumul spre Sarıkamış, iar Kadife, pe care Funda Eser o urcase uşurel în camionul militar şi o dusese la Teatrul Naţional, tocmai începuse repetiţiile cu Sunay.

Ka n-a reuşit să-i spună lui Ipek decât după o jumătate de oră că Lacivert avea un mesaj pentru Kadife. În răstimpul acesta, plânseseră unul în braţele altuia, iar tentativa lui Ka de a face dragoste cu ea rămăsese nedusă până la capăt, întreruptă fiind cum era de temeri, şovăieli şi accese de gelozie. Ka începuse s-o întrebe pe Ipek când îl văzuse ultima oară pe Lacivert şi să repete, obsesiv, că vorbea cu el zi de zi, pe furiş, şi că se întâlneau zilnic pentru a face dragoste. Ka avea să-şi aducă aminte mai târziu că Ipek îi răspunsese mai întâi mânioasă, din cauză că nu avea încredere în ea, pentru ca după aceea să-i arate mai multă afecţiune, având în vedere nu numai conţinutul raţional al vorbelor lui, ci şi efectul lor sentimental, şi că, la rândul său, el se desfătase cu această afecţiune, însă pe de altă parte fusese încântat s-o rănească prin afirmaţiile pe care le făcea şi prin întrebările pe care i le punea. Ka, urmând să-şi irosească o bună parte din ultimii patru ani ai existenţei cu regrete şi autoincriminări, avea să recunoască ulterior că se folosise toată viaţa de obiceiul de a-i răni pe alţii cu vorbe ca de o modalitate de a pune la încercare profunzimea dragostei ce i se arăta. În vreme ce o iscodea pe Ipek şi-i repeta, obsesiv, că îl iubea mai mult pe Lacivert, că, de fapt, el era cel pe care-l dorea, Ka era curios să ştie nu atât ce răspunsuri avea să-i dea, ci cât de mult urma să-l mai rabde.

– Mă pedepseşti cu întrebările astea pentru că am avut o relaţie cu el! i-a spus Ipek.

– Iar tu mă doreşti ca să-l poţi uita pe el! a spus Ka, şi şi-a dat seama speriat, după expresia lui Ipek, câtă dreptate avea în ceea ce spunea, dar de data asta n-a mai plâns.

Simţea cum se acumula în el un soi de forţă, poate şi pentru că vărsase prea multe lacrimi.

– Lacivert i-a trimis un mesaj lui Kadife din locul unde stă ascuns, a spus el. Îi cere să renunţe la ideea ei, să nu mai urce pe scenă şi să nu-şi mai scoată vălul. E foarte insistent.

– Să nu-i spunem lui Kadife, a zis Ipek.

– De ce?

– Pentru că, în felul ăsta, Sunay o să ne apere până la capăt. Aşa e mai bine şi pentru Kadife. Pentru că vreau s-o îndepărtez de Lacivert.

– Nu, a spus Ka. Vrei să-i determini să se certe.

Vedea că gelozia de care dădea dovadă nu făcea decât să-l coboare şi mai mult în ochii ei, dar, în ciuda acestui fapt, nu reuşea să se stăpânească.

– Relaţia mea cu Lacivert s-a încheiat de mult.

Ka a cugetat că bravada din cuvintele lui Ipek nu era sinceră, dar s-a abţinut şi a hotărât să nu-i spună acest lucru. După o vreme însă, s-a trezit că i-l spunea, privind pe fereastră. S-a întristat şi mai mult când a constatat că, împotriva voinţei lui, se lăsa dominat de gelozie şi de mânie. Ar fi putut plânge, dar era cu gândul la răspunsul pe care urma să i-l dea Ipek.

– Da, cândva eram foarte îndrăgostita de el, a spus Ipek. Dar acum mi-a trecut în mare parte şi sunt bine. Vreau să vin cu tine la Frankfurt.

– Cum adică, erai foarte îndrăgostită de el?

– Eram foarte îndrăgostită, a spus Ipek, şi a tăcut, hotărâtă.

– Povesteşte-mi cum erai foarte îndrăgostită!

Ka a simţit că, deşi îşi pierduse sângele rece, Ipek şovăia între dorinţa de a-i spune adevărul şi dorinţa de a-l consola, între dorinţa de a-i dezvălui suferinţa dragostei şi dorinţa de a-l necăji, aşa cum merita.

– Eram îndrăgostită de el aşa cum n-am mai fost îndrăgostită de nimeni altcineva, a spus Ipek, ferindu-şi ochii.

– Poate şi pentru că n-ai mai cunoscut pe nimeni în afară de soţul tău, de Muhtar, a spus Ka.

S-a căit încă din momentul în care a rostit aceste cuvinte. Nu numai pentru că o rănea, ci şi pentru că ştia că Ipek urma să-i răspundă dur.

— N-am prea avut posibilitatea de a mă apropia de bărbaţi, poate şi pentru că sunt turcoaică. Dar, în orice caz, tu trebuie să fi cunoscut foarte multe tinere independente în Europa. Nu te întreb de niciuna dintre ele. Presupun însă că te-au învăţat cum să-i tolerezi pe foştii iubiţi ai iubitei tale.

— Eu sunt turc, a spus Ka.

— De cele mai multe ori, identitatea turcă este fie o scuză, fie un pretext pentru a face ceva rău.

— De aceea o să mă întorc la Frankfurt, a spus Ka, fără să creadă în ceea ce spunea.

— Am să vin şi eu cu tine şi o să fim fericiţi acolo.

— Vrei să vii la Frankfurt ca să-l uiţi pe el!

— Simt că, dacă am putea pleca la Frankfurt, te-aş putea iubi după o vreme. Eu nu sunt ca tine; nu mă pot îndrăgosti în două zile. Dacă ai răbdare cu mine şi dacă nu mă mai răneşti cu geloziile tale „de turc", o să te iubesc foarte mult.

— Dar acum nu mă iubeşti! Eşti încă îndrăgostită de Lacivert. Ce îl face atât de special?

— Îmi place că vrei să ştii, într-adevăr, acest lucru, dar mă tem de felul în care vei reacţiona la răspunsul meu.

— Nu te teme, a spus Ka, fără să creadă ce spunea. Te iubesc foarte mult!

— Iar eu nu voi putea trăi decât alături de un bărbat care va continua să mă iubească după ce-mi va asculta spusele. – Ipek a tăcut o clipă şi şi-a întors privirile spre strada acoperită de zăpadă. – Lacivert e foarte afectuos, foarte meditativ şi foarte generos, a spus ea, cu o voce plină de căldură. Nu vrea răul nimănui. O dată, a vărsat lacrimi toată noaptea pentru doi căţeluşi care-şi pierduseră mama. Crede-mă, nu aduce cu nimeni!

— Nu e un asasin? a spus Ka, fără speranţă.

— Până şi cel care-l cunoaşte de zece ori mai puţin decât l-am cunoscut eu şi-ar da seama de absurditatea acestei afirmaţii şi ar râde. El n-are cum să ucidă pe cineva. E un copil! Şi, la fel ca tuturor copiilor, îi plac jocurile şi himerele, îi imită

pe alții, istorisește povești din *Cartea șahilor*, din *Mesnevi*[1], lăsându-te să întrevezi în el o sumedenie de personalități, care ies la iveală rând pe rând. Este foarte voluntar, deștept, hotărât, dar și foarte puternic; mai este și foarte amuzant... Ah, îmi cer scuze, nu plânge, dragul meu, ajunge, nu mai plânge!

La un moment dat, Ka s-a oprit din plâns și a spus că nu mai credea să poată pleca împreună la Frankfurt. În cameră s-a așternut o tăcere lungă și stranie, întreruptă din când în când de suspinele lui. Apoi, Ka s-a lungit în pat, cu spatele spre fereastră, și și-a strâns genunchii la piept, ca un copil. Curând după aceea, Ipek s-a întins și ea alături de el și l-a cuprins în brațe pe la spate.

Ka a vrut mai întâi să-i spună „lasă-mă!". Apoi a șoptit:

– Îmbrățișează-mă mai strâns!

Îi făcea plăcere să simtă pe obraji perna umedă de lacrimile lui. La fel de minunată era și îmbrățișarea lui Ipek. A ațipit.

Când s-au trezit, era ora șapte și amândoi au avut o clipă sentimentul că puteau fi fericiți. Evitau să se privească în față, dar căutau un pretext pentru a se împăca.

– Renunță, dragul meu, hai, renunță! a spus Ipek.

Ka n-a reușit să-și dea seama pe moment dacă vorbele ei indicau absența oricărei speranțe sau încrederea că trecutul avea să fie uitat. A crezut că Ipek se pregătea să plece. Știa foarte bine că dacă ar fi fost să se întoarcă la Frankfurt fără ea, n-ar mai fi putut reveni nici măcar la viața nefericită pe care o ducea înainte.

– Nu te duce, mai stai puțin! a spus el neliniștit. După o tăcere stranie, stânjenitoare, s-au îmbrățișat.

– Doamne, Doamne, ce-o să fie?! a exclamat Ka.

– Totul o să fie bine, a spus Ipek. Crede-mă, ai încredere în mine!

---

1. Poem mistic de mari dimensiuni, capodopera lui Mawlana Jalal al-Din Rumi sau, pentru turci, Mevlâna Celâleddin Rumi (1207-1273), mistic și poet persan născut la Balkh, în actualul Afganistan. S-a stabilit, după lungi peregrinări, la Konya, în Turcia actuală, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții. Învățătura sa avea să stea ulterior la baza doctrinei ordinului mistic Mawlawiyya – în turcă, Mevlevilik –, cunoscut în Occident și ca „ordinul dervișilor rotitori", a cărui întemeiere îi este atribuită lui Sultan Walad (Veled), fiul lui Mawlana.

Ka simțea că nu putea scăpa de acel coşmar decât ascultând cuvintele lui Ipek, ca un copil.

— Vino să-ți arăt lucrurile pe care o să le pun în sacoşa pe care o iau cu mine la Frankfurt, a spus Ipek.

Lui Ka i-a fost mai bine când a ieşit din cameră. Înainte de a intra în biroul lui Turgut Bey şi-a desprins mâna din mâna lui Ipek, pe care o apucase în timp ce coborau scara, dar în timp ce treceau prin holul hotelului a fost mândru să simtă că toată lumea se uita la ei ca la o „pereche". S-au dus direct în camera lui Ipek. Aceasta a scos dintr-un sertar puloverul strâmt, albastru ca gheața, pe care nu-l putuse îmbrăca la Kars, l-a despăturit şi l-a scuturat de naftalină, după care s-a aşezat în fața oglinzii şi şi l-a întins pe trup.

— Îmbracă-te cu el, a spus Ka.

Ipek şi-a scos puloverul amplu de lână pe care-l purta şi s-a îmbrăcat, peste bluza de dedesubt, cu puloverul acela strâmt, iar Ka a fost din nou uimit de frumusețea ei.

— Ai să mă iubeşti până la sfârşitul vieții? a întrebat-o Ka.

— Da.

— Acum îmbracă-te cu rochia de seară din catifea pe care nu-ți dădea voie Muhtar s-o porți decât în casă.

Ipek a deschis dulapul, a scos rochia neagră de pe umeraş, a scuturat-o de naftalină, a descheiat-o cu grijă şi s-a apucat să se îmbrace cu ea.

— Îmi place foarte mult când mă priveşti aşa, a spus ea, când li s-au întâlnit ochii în oglindă.

Şi-a încrucişat mâinile la ceafă, pentru a poza, iar Ka a contemplat, cu o emoție şi o invidie care-i umpleau sufletul de extaz, spatele lung şi frumos al femeii, locul acela delicat din dosul gâtului în care prindea să se răărească părul şi gropițele care i se iveau pe umeri, cu puțin deasupra şirei spinării. Se simțea, deopotrivă, nespus de fericit şi nespus de stânjenit.

— Ooo, ce-i cu rochia asta? a spus Turgut Bey, intrând în cameră. Pentru ce bal te pregăteşti?

Pe fața lui nu se vedea însă nici urmă de veselie. Ka şi-a explicat acest fapt prin gelozia sa de tată şi a fost încântat de idee.

— După ce a plecat Kadife, anunțurile de la televizor au devenit şi mai agresive, a spus Turgut Bey. Va face o mare greşeală dacă va juca în piesa asta.

– Explică-mi, te rog, dragă tată, de ce nu vrei s-o vezi pe Kadife scoțându-și vălul.

S-au dus cu toții în salon și s-au așezat în fața televizorului. Crainicul care și-a făcut apariția pe ecran la puțin timp după aceea a anunțat că, la emisiunea în direct programată pentru seară, urma să se pună capăt unei tragedii care paraliza viața socială și spirituală a cetățenilor și că locuitorii Karsului urmau să se desprindă, printr-un gest dramatic, de prejudecățile religioase care îi mențineau departe de modernitate și de egalitatea între sexe. Scena avea să găzduiască încă unul dintre acele momente istorice, magice și fără pereche, care făceau legătura între teatru și viață. Oamenii din oraș nu aveau de ce să se mai îngrijoreze de această dată, pentru că Direcția de Poliție și Comandamentul Stării de Urgență luaseră toate măsurile necesare pentru a asigura ordinea în timpul piesei, la care intrarea era gratuită. Pe ecran și-a făcut apariția Kasım Bey, adjunctul Direcției de Poliție, într-o înregistrare care era limpede că fusese realizată dinainte. Acum avea părul pieptănat – spre deosebire de seara revoluției, când îi stătea vâlvoi –, cămașa călcată și cravata legata la gât cum se cuvine. A spus că cetățenii Karsului puteau să vină la reprezentația din seara aceea fără nici o reținere. A mai precizat că la Direcția de Poliție sosiseră deja foarte mulți elevi de la Imam Hatip și că aceștia le promiseseră forțelor de ordine să aplaude disciplinat și cu entuziasm în momentele potrivite ale piesei, așa cum se proceda în țările civilizate și în Europa, că „de data aceasta" nu vor mai fi permise nici un fel de efuziuni, îmbulzeli, vociferări și că cetățenii din Kars, care reprezentau sinteza unei culturi vechi de mii de ani, știau, desigur, cum să urmărească o piesă de teatru, după care a dispărut de pe ecran. Apoi s-a ivit din nou crainicul, care a vorbit despre tragedia care urma să se joace în seara aceea și a explicat de ce se pregătise ani de zile Sunay Zaim, actorul principal, pentru a juca în piesa respectivă. Între timp, pe ecran se perindau afișele șifonate ale unor piese „iacobine" despre Napoleon, Robespierre sau Lenin, în care jucase pe vremuri Sunay, fotografii ale acestuia, în alb-negru (ce slabă era cândva Funda Eser!), precum și alte suveniruri din cariera sa teatrală, despre care Ka era încredințat că erau mereu purtate într-o valiză de care perechea de actori nu se

despărţea niciodată (bilete vechi, programe, tăieturi din ziare, de pe vremea când Sunay se gândea să joace rolul lui Atatürk, precum şi fotografii ale unor cafenele din Anatolia, care-ţi stârneau mila). Filmul acela de prezentare avea ceva plictisitor, care te ducea cu gândul la documentarele artistice de la televiziunile de stat, dar o fotografie provocatoare a lui Sunay, care apărea mereu pe ecran şi despre care rezulta că fusese făcută de curând, îţi sugera asocieri cu aerul prăfuit şi sigur de sine al preşedinţilor de state din dosul Cortinei de Fier, precum şi al dictatorilor din Africa şi din Orientul Mijlociu. Locuitorii din Kars erau convinşi că Sunay, ale cărui poze urmau să le vadă la televizor de-a lungul întregii zile, până seara, le adusese pacea în oraş, începuseră să-l perceapă ca pe unul de-al lor şi să creadă, în mod misterios, în propriul viitor. Pe ecran îşi făcea apariţia, din când în când, drapelul statului proclamat de turci cu optzeci de ani în urmă, după retragerea armatelor otomane şi ruseşti din oraş, pe vremea când armenii şi turcii se hăcuiau între ei – drapel despre care nimeni nu ştia de unde se ivise. Apariţia pe ecran a acestui drapel pătat şi ros de molii l-a indispus pe Turgut Bey mai tare decât orice.

— Omul ăsta e nebun! O să aducă numai necazuri pe capul tuturor! Nu care cumva să urce pe scenă Kadife!

— Să nu urce, da! a spus Ipek. Numai că dumneata o ştii pe Kadife, tată – dacă îi spunem asta lăsând să se creadă că ar fi ideea dumitale, o să apară pe scenă şi o să-şi scoată vălul de încăpăţânată ce este.

— Bine, şi-atunci?

— Ka o să se ducă imediat la teatru şi o s-o convingă pe Kadife să renunţe! a spus Ipek, răsucindu-se spre Ka şi înălţând din sprâncene.

Cum se uitase îndelung la Ipek, nu la televizor, Ka s-a neliniştit, neînţelegând ce anume o făcuse să se răzgândească.

— Dacă vrea să-şi scoată valul, să şi-l scoată acasă, după ce se potolesc lucrurile, i-a spus Turgut Bey lui Ka. În mod sigur, Sunay va agita iar spiritele la teatru în seara asta! Îmi pare foarte rău că am avut încredere în Funda Eser şi că am lăsat-o pe Kadife pe mâna unor astfel de nebuni.

— Dragă tată, Ka o să se ducă la teatru şi o s-o convingă pe Kadife.

– Acum doar dumneata mai poți ajunge la Kadife, dată fiind încrederea pe care ți-o arată Sunay. Ce s-a întâmplat cu nasul dumitale, dragul meu?

– Am căzut pe gheață, a spus Ka, vinovat.

– Te-ai lovit și la frunte. Ești vânăt și-acolo...

– Ka a umblat pe străzi toată ziua, a spus Ipek.

– Ia-o pe Kadife deoparte, fără să te vadă Sunay, a spus Turgut Bey. Nu-i spune că e ideea noastră; Kadife, pe de altă parte, să nu lase să-i scape din gură că dumneata ai venit cu ideea asta. Să nu se certe sub nici o formă cu Sunay, ci să inventeze o scuză. Cel mai bine ar fi să spună că e bolnavă – să spună și să promită că o să-și scoată vălul mâine, acasă. Spune-i că o iubim cu toții foarte mult. Puiul meu!

Ochii lui Turgut Bey s-au umezit o clipă. Ipek i-a spus:

– Tată, pot să vorbesc și eu puțin singură cu el? Apoi l-a tras pe Ka după ea și s-au așezat într-un colț al mesei la care urmau să ia cina, dar pe care Zahide nu așternuse încă decât fața de masă.

– Spune-i lui Kadife că Lacivert dorește acest lucru pentru că ea e la ananghie, pentru că se află într-o situație dificilă.

– Spune-mi mai întâi de ce te-ai răzgândit, a spus Ka.

– Ah, dragul meu, n-ai de ce să te neliniștești, crede-mă, n-am făcut decât să-i dau dreptate tatei, atât! Și mie mi se pare acum mai important decât orice s-o ținem pe Kadife departe de beleaua din seara asta.

– Nu! a spus Ka, atent. S-a întâmplat ceva care te-a făcut să te răzgândești!

– N-ai de ce să te sperii. Kadife poate să-și scoată vălul și acasă, dacă e s-o facă.

– Dacă nu-și scoate vălul în seara asta, a spus Ka, prudent, n-o s-o facă nicidecum acasă, în preajma tatălui vostru. Știi și tu asta.

– Mi se pare mai important să se întoarcă acasă teafără și nevătămată.

– Mă tem de ceva, a spus Ka. De faptul că îmi ascunzi cine știe ce.

– Dragul meu, nici vorbă de așa ceva! Te iubesc foarte mult. Dacă mă dorești, am să vin neîntârziat cu tine la Frankfurt. Când ai să vezi, acolo, cum o să mă atașez și cum o să mă

îndrăgostesc de tine, în timp, ai să uiți de aceste zile și ai să mă iubești, pe deplin încrezător.

Și-a așezat mâna în palma umedă și caldă a lui Ka. Acesta aștepta, nevenindu-i să creadă în ceea ce vedea – în frumusețea lui Ipek, reflectată în oglinda bufetului, în farmecul neobișnuit al spatelui ei, pe care-l lăsa la vedere rochia de catifea cu bretele, și în ochii ei mari, care se aflau atât de aproape de ai lui.

— Am, parcă, siguranța că o să se-ntâmple ceva rău, a spus el apoi.

— De ce?

— Pentru că sunt foarte fericit. În mod cu totul neașteptat, la Kars am scris optsprezece poezii. Dacă mai scriu una, se va chema că am scris un volum fără nici o cazną. Cred, totodată, că vrei să vii cu mine în Germania și că înaintea mea se așterne o fericire și mai intensă decât cea pe care o trăiesc acum. O asemenea fericire mi se pare însă excesivă și intuiesc că va urma ceva rău.

— Ce fel de rău?

— Ai să te vezi, de exemplu, cu Lacivert de îndată ce-am să plec eu de aici ca s-o conving pe Kadife.

— Ah, e cât se poate de absurd! a spus Ipek. Nici măcar nu știu unde e.

— Am mâncat bătaie tocmai pentru că n-am spus unde e.

— Nici să nu spui, bagă de seamă! a spus Ipek, încruntând din sprâncene. O să-ți dai seama, totodată, cât de lipsite de noimă sunt temerile tale.

— Ei, ce s-a întâmplat, nu te duci la Kadife? a spus Turgut Bey. Piesa începe peste o oră și cincisprezece minute. La televizor s-a anunțat că drumurile sunt și ele pe cale să se deblocheze.

— Nu vreau să mă duc la teatru, nu vreau să plec de-aici! a șoptit Ka.

— Crede-mă, n-avem cum să fugim lăsând-o pe Kadife nefericită în urma noastră, a spus Ipek. Nici noi n-am putea fi fericiți în acest caz. Du-te, cel puțin, și încearcă s-o convingi, ca să fim cu sufletul împăcat.

— Acum o oră și jumătate, când a venit Fazıl cu veşti de la Lacivert, mi-ai spus să nu ies din hotel, a spus Ka.

– Spune-mi repede cum ți-aș putea dovedi că n-am să fug de aici atâta vreme cât ești plecat la teatru, a zis Ipek.

Ka a surâs:

– O să vii sus, în camera mea, iar eu o să încui ușa pe dinafară și o să iau cheia la mine pentru o jumătate de oră.

– Bine, a spus Ipek, veselă. – S-a ridicat în picioare. – Tată, eu o să urc în camera mea pentru o jumătate de oră, iar Ka, nu-ți face griji, se va duce chiar acum la teatru, să discute cu draga de Kadife... Nu te ridica de la locul dumitale, avem niște treabă sus și ne grăbim.

– Ah, mulțumesc! a spus Turgut Bey, dar se vedea că era neliniștit.

Ipek l-a luat pe Ka de mână și l-a purtat în sus, pe scară, fără a-i da drumul nici măcar în vreme ce treceau prin holul hotelului.

– Ne-a văzut Cavit, a spus Ka. Ce-o fi crezut?

– Las-o baltă! a răspuns Ipek, veselă.

Odată ajunși sus, a descuiat ușa camerei cu cheia pe care o luase de la Ka și a intrat. Înăuntru continua să plutească, vag, mirosul clipelor de dragoste pe care le trăiseră în timpul nopții.

– Te aștept aici. Ai grijă de tine! Nu te lua la harță cu Sunay – să-i spun lui Kadife să nu urce pe scenă pentru că așa vrem noi și Turgut Bey, sau pentru că așa vrea Lacivert?

– Pentru că așa vrea Lacivert.

– De ce? a întrebat Ka.

– Pentru că îl iubește foarte mult, de-aia! Te duci acolo ca s-o ferești pe sora mea de primejdie. Uită-ți gelozia față de Lacivert!

– Asta dacă pot!

– O să fim foarte fericiți în Germania, a spus Ipek. – L-a cuprins cu mâinile pe după gât. – Spune-mi, la ce cinematograf o să mergem?

– La Muzeul Filmului există un cinematograf unde rulează, noaptea târziu, filme de artă nedublate, a spus Ka. Acolo o să mergem. Înainte de a ne duce acolo, o să mâncăm la unul dintre restaurantele din preajma gării, *kebab* și murături dulci. După ce ne întoarcem acasă de la cinematograf, o să tot schimbăm canalele de la televizor și o să ne distrăm. Iar apoi o să

facem dragoste. Cum indemnizaţia mea de refugiat politic şi banii pe care îi voi încasa pentru lecturile din acest ultim volum de poezie ne vor fi suficienţi, nu vom avea altceva de făcut decât să ne iubim.

Ipek l-a întrebat cum se intitula cartea, iar Ka i-a spus.

— E frumos, a spus Ipek. Haide, dragul meu, du-te acum, căci altfel tata se va nelinişti şi va porni el la drum.

După ce s-a îmbrăcat cu paltonul, Ka a îmbrăţişat-o:

— Acum nu mă mai tem, a minţit el. Dar, pentru orice eventualitate, dacă apare vreo încurcătură, te aştept la primul tren care va pleca din oraş.

— Dacă o să pot ieşi din camera asta! a râs Ipek.

— Uită-te pe fereastră până dispar eu după colţ, bine?

— Bine.

— Mi-e tare teamă că n-am să te mai văd niciodată! a spus Ka, închizând uşa camerei.

A încuiat uşa pe dinafară şi a pus cheia în buzunarul paltonului.

Odată ajuns în stradă, i-a trimis pe cei doi bărbaţi care-i asigurau garda de corp cu câţiva paşi înaintea lui, ca să se poată întoarce şi privi în tihnă spre fereastra la care se afla Ipek. A văzut-o stând nemişcată şi uitându-se la el de la fereastra camerei cu numărul 203, aflată la primul etaj al hotelului Zăpada Palas. Pe umerii ei de culoarea mierii, care acum se înfiorau de frig, dat fiind faptul că era îmbrăcată cu rochia de catifea, se răsfrângea lumina portocalie a micii veioze de pe masă, pe care Ka n-avea s-o uite niciodată şi pe care o va asocia mereu în minte, în ultimii patru ani de viaţă, cu fericirea.

Ka n-a mai văzut-o niciodată pe Ipek.

40

Trebuie să fie greu să spionezi la ambele capete

CAPITOLUL RĂMAS LA JUMĂTATE

În vreme ce Ka se îndrepta spre Teatrul Național, străzile se goliseră și, cu excepția a două-trei restaurante, toate prăvăliile trăseseră obloanele. Pe când se ridicau de la locurile lor, la sfârșitul unei zile lungi petrecute în tovărășia țigărilor și a ceaiului, ultimii clienți ai ceainăriilor își desprindeau cu greu ochii de pe ecranele televizoarelor. Ka a văzut în fața Teatrului Național trei mașini de poliție ale căror girofaruri clipeau, iar undeva, în partea de jos a pantei, pe sub moșmoni, silueta unui tanc. Se lăsase gerul serii, iar din țurțurii de gheață ce atârnau de marginile streșinilor picura apă pe trotuare. A trecut pe sub cablul montat pentru transmisiunea în direct, care se întindea dintr-o parte în alta a bulevardului Atatürk, și, în timp ce pătrundea în clădirea teatrului, a luat în palmă cheia pe care o purta în buzunar.

Polițiștii și soldații înșirați ordonat pe margine ascultau ecourile pe care le stârneau în sala pustie vocile celor care repetau pe scenă. Ka s-a așezat și el într-un fotoliu și a urmărit cuvintele pe care le rostea răspicat Sunay, cu vocea lui tunătoare, replicile șovăitoare și timide date de Kadife, care avea în continuare capul acoperit, și cuvintele Fundei Eser, care se amesteca mereu în repetiție („vorbește mai cu suflet, dragă Kadife!"), în timp ce punea la punct decorul de pe scenă (un copac, o masă de machiaj cu oglindă).

La un moment dat, când Funda Eser și Kadife repetau împreună, Sunay, care văzuse licărirea țigării lui Ka, a venit și s-a așezat lângă el.

— Acestea sunt cele mai fericite ceasuri din viaţa mea, a spus el. – Gura îi duhnea a rachiu, dar nu era deloc beat. – Oricât de multe repetiţii am face, totul va depinde de ce vom simţi pe scenă în acel moment. De fapt, şi Kadife are abilităţi pentru improvizaţie.

— I-am adus un mesaj şi o mărgea împotriva deochiului de la tatăl ei, a spus Ka. Pot să vorbesc cu ea într-un loc mai ferit?

— Ne-am dat seama că, la un moment dat, ţi-ai păcălii gărzile de corp şi ai dispărut. Zăpezile par să se topească şi este pe cale să se reia circulaţia feroviară. Înainte de toate astea însă, ne vom juca piesa, a spus Sunay. Lacivert s-a ascuns măcar într-un loc potrivit? a întrebat el, zâmbind.

— Nu ştiu.

Sunay s-a ridicat de lângă el, spunând că avea să i-o trimită pe Kadife, şi li s-a alăturat celor care repetau. În aceeaşi clipă, s-au aprins luminile de pe scenă. Ka a simţit că între cele trei persoane pe care le vedea acolo exista o intensă atracţie. Rapiditatea cu care se integrase Kadife, cu vălul ei cu tot, în intimitatea acelei lumi extravertite l-a speriat. A intuit că, dacă n-ar fi purtat văl şi dacă n-ar fi fost îmbrăcată cu unul dintre mantourile acelea îngrozitoare pe care obişnuiau să le poarte fetele cu capul acoperit, ci cu o fustă care să-i lase oarecum la vedere picioarele, la fel de lungi ca ale surorii ei, s-ar fi simţit mai aproape de ea; apoi, când Kadife a coborât de pe scenă şi s-a aşezat lângă el, şi-a dat seama de ce o părăsise Lacivert pe Ipek şi se îndrăgostise de ea.

— Kadife, m-am întâlnit cu Lacivert. A fost eliberat şi s-a ascuns într-un loc sigur. Nu vrea să urci pe scenă în seara asta şi să-ţi scoţi baticul de pe cap. Ţi-a trimis şi o scrisoare.

Kadife a deschis şi a citit, fără să se ferească, scrisoarea pe care i-o întinsese Ka pe furiş, spre a nu-i atrage atenţia lui Sunay, de parcă ar fi fost vorba de nişte „copiuţe" la un examen. A mai citit-o apoi încă o dată şi a zâmbit.

Apoi, Ka a văzut că ochii ei mânioşi înotau în lacrimi.

— Şi tatăl tău gândeşte la fel, Kadife. Oricât de îndreptăţită ai fi să renunţi la văl, ar fi o aiureală să o faci în seara asta, în faţa elevilor încrâncenaţi de la Imam Hatip. Sunay o să-i asmută iarăşi pe toţi. Nu e deloc nevoie să rămâi aici în seara asta. O să spui că eşti bolnavă.

– Nu e nevoie de pretexte. Sunay mi-a spus, de fapt, că pot să plec acasă dacă vreau.

Ka a intuit că mânia şi deziluzia care i se citeau pe chip erau cu mult mai profunde decât cele pe care le resimte o tânără căreia i se interzice, în ultima clipă, să joace într-o piesă de teatru la şcoală.

– Ai să rămâi aici, Kadife?

– Am să rămân şi am să joc în piesă.

– Ştii că asta-l va necăji foarte tare pe tatăl tău?

– Dă-i mărgica de deochi pe care mi-a trimis-o!

– Povestea cu mărgica am inventat-o eu, ca să pot vorbi singur cu tine.

– Trebuie să fie greu să spionezi la ambele capete! Ka a zărit o expresie de dezamăgire pe chipul ei, dar a simţit totodată imediat, cu durere, că fata era cu mintea în cu totul altă parte. A vrut s-o apuce de după umeri şi s-o îmbrăţişeze, dar i-a fost cu neputinţă să facă vreun gest.

– Ipek mi-a povestit despre relaţia ei cu Lacivert, a spus Ka.

Kadife şi-a aşezat între buze, cu mişcări domoale, o ţigară din pachetul pe care-l dăduse discret la iveală, după care şi-a aprins-o.

– I-am dat ţigările şi bricheta de la tine, a spus Ka, stângaci. – Au tăcut puţin. – De ce faci asta, pentru că îl iubeşti foarte mult? Ce-ţi place atât de mult la el, Kadife? Spune-mi!

Dându-şi seama că vorbea degeaba şi că, pe măsură ce vorbea, se afunda tot mai mult, a tăcut. Funda Eser i s-a adresat lui Kadife de pe scenă, spunându-i că-i venise rândul.

Kadife s-a ridicat, privindu-l înlăcrimată. În ultima clipă, s-au îmbrăţişat. Ka a urmărit o vreme jocul de pe scenă, percepând prezenţa şi mireasma lui Kadife, dar era cu gândul în altă parte şi nu pricepea nimic. Sufletul îi era stăpânit de un sentiment de absenţă, de gelozie şi de remuşcare, care-i tulbura încrederea în sine şi raţiunea. Pricepea, oarecum, din ce pricină suferea, dar nu reuşea să-şi dea seama de ce suferinţa pe care-o încerca era atât de nimicitoare şi atât de violentă.

A fumat o ţigară, simţind că anii pe care urma să-i petreacă la Frankfurt alături de Ipek – desigur, dacă reuşea să plece cu ea la Frankfurt! – aveau să fie marcaţi de aceeaşi durere nimicitoare, pustiitoare. Era confuz. S-a dus la toaleta unde se întâlnise cu

Necip, cu două zile în urmă, şi a intrat în aceeaşi cabină. A deschis fereastra de sus şi a fumat, cu ochii aţintiţi asupra cerului întunecat.

Când a ieşit, nu i-a venit să creadă că-i dădea târcoale o nouă poezie. Şi-a aşternut emoţionat versurile, în care vedea o consolare şi o brumă de speranţă, în caietul verde. Când şi-a dat seama că sentimentul acela devastator continua să i se răspândească în suflet cu aceeaşi forţă, a părăsit, neliniştit, clădirea Teatrului Naţional.

În vreme ce păşea pe trotuarele acoperite cu zăpadă, s-a gândit o clipă că aerul rece îi făcea bine. Era însoţit de cele două gărzi de corp, iar mintea îi era şi mai tulbure. Pentru ca povestea noastră să poată fi pricepută mai bine, trebuie să închei capitolul de faţă în acest punct şi să încep un altul. Asta nu înseamnă însă că eroul nostru, Ka, n-a mai făcut şi alte lucruri care s-ar cuveni istorisite aici. Va trebui să mă ocup însă mai întâi de locul ce revine acestei ultime poezii, care se intitula „Locul unde se sfârşeşte pământul" şi pe care a scris-o în caiet fără a stărui prea mult asupra ei, în volumul *Zăpada*.

41

Fiecare om are un fulg de zăpadă

CAIETUL VERDE, DISPĂRUT

„Locul unde se sfârşeşte pământul" era cea de-a nouăsprezecea şi ultima poezie care i se revela lui Ka la Kars. Ştim că prietenul meu a scris această a nouăsprezecea poezie – cu unele lacune – într-un caiet verde pe care-l purta mereu asupra lui, de îndată ce i-a venit în minte. Singura poezie pe care nu izbutise să şi-o noteze era cea recitată pe scenă în „seara revoluţiei". În două dintre scrisorile adresate mai târziu lui Ipek de la Frankfurt, pe care nu le-a expediat niciodată, Ka scria că nu reuşea deloc să-şi amintească acea poezie, pe care o intitulase „Locul unde nu există Allah", că trebuia să dea de ea neapărat, pentru a-şi putea isprăvi cartea, şi că, din acest motiv, ar fi fost foarte fericit dacă ea ar fi putut arunca o privire peste înregistrările video de la postul de televiziune Karsul de la Hotare. După tonul uneia dintre scrisori, pe care am citit-o în camera mea de hotel de la Frankfurt, am simţit că prietenul meu era stânjenit de ideea că Ipek ar fi putut crede că-i scria scrisori de dragoste folosindu-se de pretextul benzilor video şi al poeziei.

Am aşezat fulgul de zăpadă descoperit într-un caiet pe care-l deschisesem la întâmplare în aceeaşi noapte, după ce revenisem în camera mea cu înregistrările video ale Melindei şi mă ameţisem uşor, la sfârşitul celui de-al douăzeci şi nouălea capitol al acestui roman. Parcurgând, în zilele următoare, caietele, am înţeles, cred, într-o oarecare măsură, ce anume intenţionase Ka atunci când îşi aşezase poeziile pe care i le inspirase Karsul în nouăsprezece puncte situate pe suprafaţa fulgului de zăpadă.

Aflând, din cărțile pe care urma să le citească mai târziu, că între momentul cristalizării fulgului de zăpadă în atmosferă, sub forma unei stele cu șase brațe, și cel al căderii sale pe pământ, care se asocia cu pierderea formei, treceau, în medie, opt-zece minute și că fiecare fulg de zăpadă prindea contur din foarte multe pricini misterioase, de neînțeles, în afară de factori precum vântul, răceala ori înălțimea norilor, intuise că între fulgii de zăpadă și ființele omenești exista o anumită legătură. Scrisese poezia „Eu, Ka" la biblioteca din Kars, cu gândul la un fulg de zăpadă, iar mai apoi avea să cugete că în centrul cărții sale de poezie intitulate *Zăpada* se găsea același fulg.

Urmând, mai apoi, aceeași logică, a demonstrat că și poemelor intitulate „Raiul", „Jocul de șah" și „Cutia cu bomboane de ciocolată" le revenea un loc aparte pe suprafața fulgului de zăpadă imaginar. Pentru aceasta, și-a desenat propriul fulg de zăpadă, folosindu-se de cărți în care erau reproduse astfel de forme, și și-a așezat toate poeziile care-i „veniseră" la Kars pe suprafața lui. Procedând astfel, nu făcea decât să însemne, pe întinderea unui fulg de zăpadă, ceea ce-l făcea să fie el însuși și, totodată, structura noii sale cărți de poezie. Fiecare om trebuia să aibă un asemenea fulg, care să înfățișeze harta lăuntrică a existenței sale. Ka a împrumutat ramurile memoriei, imaginației și rațiunii – indicate pe fulgul de zăpadă pe care și-au aflat locul poeziile – de la arborele folosit de Bacon pentru a ierarhiza cunoașterea umană, iar mai târziu, când și-a tălmăcit poemele compuse la Kars, a stăruit îndelung asupra semnificației punctelor aflate pe ramurile hexagonului de zăpadă.

De aceea, trebuie să privim cea mai mare parte a conținutului celor trei caiete în care și-a făcut însemnări mai târziu, la Frankfurt, în legătură cu poemele scrise la Kars nu doar ca pe o discuție referitoare la semnificația fulgului de zăpadă, ci și ca pe una privitoare la sensul propriei vieți. Tălmăcind, de pildă, locul rezervat poeziei „A muri împușcat" pe suprafața fulgului de zăpadă, explica mai întâi teama despre care vorbea în cuprinsul versurilor, cerceta pricinile pentru care se vădise necesar ca poezia și teama la care se referea să fie situate în preajma ramurii imaginației, iar atunci când deslușea motivul pentru care aceasta se găsea în apropierea poeziei „Locul unde se sfârșește pământul" – aflată chiar pe ramura memoriei –,

dar şi în sfera ei de atracţie, socotea că se folosise de materialul pe care i-l furnizaseră nenumărate lucruri misterioase. Potrivit lui Ka, existenţa fiecăruia dintre noi ascunde o asemenea hartă şi un asemenea fulg de zăpadă şi se poate demonstra, prin analiza stelei de zăpadă proprii fiecărui om, cât de diferite, de stranii şi de greu de înţeles sunt, în realitate, fiinţele umane care, văzute de departe, par să semene una cu alta.

N-am să vorbesc mai mult decât o impune romanul nostru despre nenumăratele pagini cu însemnări pe care le-a lăsat Ka, referindu-se la structura cărţii sale de poezie şi la structura propriei stele de zăpadă (ce semnificaţie avea amplasarea poeziei intitulate „Cutia cu bomboane de ciocolată" pe ramura imaginaţiei? cum contribuise poezia „Întreaga omenire şi stelele" la configuraţia stelei sale? etc.). Ka obişnuia să-şi bată joc, în tinereţe, de poeţii care se socoteau peste măsură de importanţi şi care erau convinşi că orice aberaţie pe care-o aşterneau pe hârtie era menită să devină în viitor obiect de cercetare, aşa încât, de atâta fudulie, se transformau încă din timpul vieţii în nişte statui la care nu se mai uita nimeni.

Faptul că, în ultimii patru ani de viaţă, Ka ajunsese să-şi desluşească sieşi propriile stihuri, după ce-i disprețuise ani de zile pe cei ce dădeau la iveală poeme greu de înţeles, lăsându-se amăgiţi de gargara modernistă, are, totuşi, câteva circumstanţe atenuante. Aşa cum rezultă din însemnările lui, dacă sunt citite cu atenţie, Ka nu se raporta la poeziile care-i „veniseră" la Kars ca la nişte versuri scrise în întregime de el. Era convins că acestea îi „veniseră" de undeva din afara lui şi că el nu fusese altceva decât un instrument menit să le aştearnă pe hârtie - sau să le transmită prin viu grai, aşa cum s-a întâmplat într-unul dintre cazuri. Ka a precizat, în mai multe locuri, că îşi făcea însemnările respective pentru a ieşi din starea de „pasivitate" în care se afla şi, totodată, pentru a desluşi sensul şi simetria ascunsă a poemelor pe care le compusese. Faptul că-şi tălmăcea propriile poeme mai avea două scuze, care se găseau aici, la Frankfurt: Ka nu putea suplini golurile cărţii, nu putea completa versurile şchioape şi nu putea isprăvi poemul „Locul unde nu există Allah" decât dacă desluşea semnificaţia poemelor pe care le scrisese la Kars. Pentru că, odată revenit la Frankfurt, nu i s-a mai revelat nici o poezie.

Din însemnările şi din scrisorile sale se poate deduce că, după patru ani, prietenul meu a sfârşit prin a descifra logica poemelor care-i „veniseră" la Kars, încheindu-şi astfel cartea. De aceea, în vreme ce frunzăream, în camera de hotel din Frankfurt, hârtiile şi caietele pe care le luasem din apartamentul lui – am făcut asta până la ziuă, bând ca să prind curaj –, eram cuprins din când în când de surescitare, închipuindu-mi că acestea trebuiau să se afle pe undeva, pe acolo, aşa încât o luam mereu de la capăt, cotrobăind prin hârţoagele pe care le aveam la îndemână. Către dimineaţă, tot răsfoind caietele prietenului meu, am aţipit, înconjurat de lucruri precum vechea lui pijama, casetele cu Melinda, cravatele, cărţile şi brichetele lui (aşa am ajuns să constat că luasem din fostul lui apartament şi bricheta pe care i-o trimisese Kadife lui Lacivert, dar care rămăsese la Ka), bântuit de coşmaruri şi de năluciri pline de dor (Ka îmi spunea, în vis, „ai îmbătrânit", iar eu mă speriam).

Nu m-am trezit decât la prânz şi mi-am petrecut restul zilei pe străzile ninse, umede ale Frankfurtului, culegând informaţii despre el, fără a beneficia, de această dată, de ajutorul lui Tarkut Ölçün. Printre altele, s-au declarat de acord să ne vedem imediat şi două doamne care întreţinuseră relaţii cu prietenul meu în cei opt ani care precedaseră vizita sa la Kars (le spusesem că îi scriam biografia). Nalan, prima iubită a lui Ka, nu numai că nu ştia de ultima lui carte de poezie, dar nici măcar nu avea habar că era poet. Era căsătorită şi patrona, alături de soţul ei, două prăvălii în care se vindea *kebab* şi un birou de turism. Mi-a spus, în timp ce stăteam de vorbă între patru ochi, că prietenul meu era o persoană dificilă, mereu pusă pe gâlceavă, lesne iritabilă şi mult prea sensibilă, iar apoi a plâns puţin. (Era necăjită mai degrabă pentru tinereţea ei, jertfită pe altarul idealurilor de stânga, decât pentru Ka.)

După cum presupusesem, nici Hildegard, cea de-a doua iubită, celibatară, nu era la curent cu ceea ce scrisese Ka în ultimele sale poeme ori cu volumul de poezie intitulat *Zăpada*. Mi-a povestit, pe un ton poznaş, de persoană care flirta, îndulcind astfel sentimentul de vinovăţie pe care-l încercam pentru că mă prezentasem drept un poet mult mai faimos decât eram, de fapt, în Turcia, că, după ce se despărţise de Ka, renunţase să se mai ducă în Turcia în vacanţele de vară, că prietenul meu era o persoană foarte problematică, foarte inteligentă, un copil

cu desăvârşire singur pe lume, că, din pricina firii lui irascibile, n-avea s-o descopere vreodată pe acea mamă-iubită în căutarea căreia se afla, şi chiar dacă-ar fi fost s-o descopere, îi era dat s-o piardă, că pe cât de uşor era să te îndrăgosteşti de el, pe atât de greu era să-i rămâi alături. Ka nu-i vorbise niciodată despre mine. (Nu ştiu de ce i-am pus această întrebare şi de ce aduc aici vorba de asta.) În ultima clipă, în timp ce ne strângeam mâinile, Hildegard mi-a arătat că-i lipsea ultima falangă a degetului arătător de la mâna dreaptă – frumoasă, cu încheieturi subţiri şi degete lungi –, lucru pe care nu-l remarcasem în timpul conversaţiei noastre, de o oră şi cincisprezece minute, şi mi-a spus, zâmbind, că prietenul meu îşi bătuse joc o dată de acel deget nedesăvârşit, într-o clipă de mânie.

După ce-şi terminase cartea, Ka pornise într-un turneu de lecturi, înainte de a da la dactilografiat poeziile pe care le scrisese de mână în caiet, aşa cum procedase şi în cazul cărţilor anterioare: Kassel, Braunschweig, Hanovra, Osnabrück, Bremen, Hamburg. Am cerut şi eu să mi se organizeze, în mare grabă, nişte „seri de lectură" în aceleaşi oraşe, cu sprijinul caselor de cultură care-mi adresau invitaţii şi al lui Tarkut Ölçün. Mă aşezam şi eu pe un scaun aflat la fereastră, aşa cum spunea Ka într-una dintre poeziile sale, în trenuri nemţeşti ale căror punctualitate, curăţenie şi confort protestant îmi stârneau admiraţie, priveam cu tristeţe cum se reflectau în geamuri câmpiile, micile sate cu bisericuţe care picoteau pe fundul prăpăstiilor şi copiii cu ghiozdane şi pelerine multicolore din haltele de cale ferată, le spuneam celor doi turci de la „asociaţie" care mă întâmpinau în gară, cu ţigările în colţul gurii, că voiam să fac exact ceea ce făcuse şi Ka în urmă cu şapte săptămâni, când venise acolo pentru o seară de lectură, şi, după ce mă cazam la un hotel mic şi ieftin, aşa cum făcuse şi Ka, după ce discutam cu cei care mă invitaseră, într-un restaurant turcesc, despre politică şi despre faptul că, din păcate, turcii nu manifestau interes pentru cultură, mâncând plăcintă cu spanac şi *kebab*, mă plimbam pe străzile reci şi pustii ale fiecăruia dintre oraşele acelea, închipuindu-mi că eram Ka şi că rătăceam pe acolo pentru a uita de suferinţa pe care mi-o provocase Ipek. Seara, după ce citeam vreo două-trei pagini insipide din cel mai recent roman al meu la reuniunea „literară" la care participau cincisprezece-douăzeci de oameni interesaţi de politică,

de literatură sau de turci, aduceam brusc vorba de poezie, le explicam celor de față că marele poet Ka, ucis la Frankfurt cu puțin timp în urmă, îmi fusese prieten cât se poate de apropiat și întrebam: „Își aduce cineva aminte de ultimele poezii pe care le-a citit aici, nu cu multă vreme în urmă?".

Marea majoritate a participanților la aceste reuniuni nu fuseseră de față la seara de poezie a lui Ka; cât despre cei care fuseseră, îmi dădeam seama, după faptul că nu-și aminteau atât de poezii, cât de paltonul cenușiu pe care nu și-l scotea niciodată, de chipul lui palid, de părul răvășit și de gesturile nervoase, că o făcuseră fie pentru a-i pune întrebări cu substrat politic, fie din simplă întâmplare. Prietenul meu devenise interesant în scurt timp nu atât prin viața și poeziile sale, cât prin moartea sa. Am ascultat nenumărate teorii privitoare la asasinarea sa de către islamiști, de către serviciile secrete turce, de către armeni, de către neonaziștii nemți, de către kurzi sau de către naționaliștii turci. Cu toate acestea, s-a vădit că în public existaseră și câteva persoane raționale, inteligente și sensibile, care fuseseră, într-adevăr, atente la spusele lui Ka. N-am reușit să aflu prea multe lucruri folositoare de la aceste persoane interesate, pasionate de literatură, în afară de faptul că prietenul meu isprăvise o nouă carte de poezie, că citise poemele „Străzi de vis", „Câinele", „Cutia cu bomboane de ciocolată" și „Dragostea" și că acestea erau foarte, foarte ciudate. Ka precizase în câteva locuri că scrisese poeziile la Kars, iar precizarea sa fusese interpretată ca o dorință de a li se adresa ascultătorilor care duceau dorul țării de baștină. O femeie brunetă, care avea în jur de treizeci de ani, era văduvă, avea un copil și se apropiase de Ka (iar mai târziu de mine) imediat după încheierea serii de lectură își amintea că prietenul meu vorbea și despre poezia „Locul unde nu există Allah"; potrivit afirmațiilor ei, Ka nu citise decât un catren din acea lungă poezie, în mod foarte probabil pentru a se confrunta cu reacțiile celor prezenți. În ciuda stăruințelor mele, această pasionată de poezie, altfel foarte atentă, n-a reușit să-și amintească altceva decât că „era un peisaj foarte înfricoșător". Femeia, care stătuse în primul rând la reuniunea de la Hamburg, era sigură că prietenul meu își citise poemele din caietul verde.

M-am întors de la Hamburg la Frankfurt tot cu trenul cu care se întorsese și Ka. Am ieșit din gară și, la fel ca el, am

păşit pe Kaiserstrasse, căscând gura la sex-shopuri. (În de
de o săptămână, primiseră o nouă casetă cu Melinda.) C
am ajuns în locul în care fusese împuşcat prietenul meu, m
oprit şi mi-am mărturisit pentru prima oară deschis un h
pe care-l acceptasem fără să-mi dau seama: pesemne că, d
ce el se prăbuşise acolo, asasinul îi luase caietul verde din
vietă şi fugise. În călătoria mea de o săptămână prin Germ
ajunsesem să citesc însemnările legate de aceste poezii şi a
tirile de la Kars, asupra cărora prietenul meu trudea sear
seară, cu orele. Singura consolare era acum să-mi imagine
una dintre lungile poezii cuprinse în acea carte mă aştep
videoteca postului de televiziune din Kars.

Odată revenit la Istanbul, am urmărit o perioadă, nc
de noapte, timpul probabil, după ultimul buletin de şti
televiziunii de stat, pentru a afla cum era vremea la Ka
am încercat să-mi imaginez cum aş fi fost întâmpinat
m-aş fi dus acolo. Când spun că am ajuns la Kars într-un an
după o călătorie de o zi şi jumătate cu autobuzul, asemănă
cu aceea a lui Ka, şi că m-am dus sfios, cu geanta de vo
mână, la hotelul Zăpada Palas, unde m-am instalat într-o ca
(nu se zăreau nici cele două surori misterioase, nici tatăl
că am rătăcit îndelung, la fel ca prietenul meu, pe trotu
pline de zăpadă pe care păşise şi el cu patru ani în urm
cei patru ani care se scurseseră, restaurantul Plaiul Ver
transformase într-o berărie ce aducea a speluncă), cititorii
tei cărţi nu trebuie să creadă nicidecum că sunt pe cale s
prefac, încetul cu încetul, într-un soi de umbră a lui. Aşa
sugera şi Ka din când în când, faptul că mie îmi lipsea p
şi melancolia nu numai că ne deosebea unul de altul, da
sebea şi Karsul lui plin de tristeţe de Karsul nevoiaş pe
vedeam eu. Acum însă trebuie să vorbesc de persoana c
făcea să semănăm şi care ne lega unul de altul.

Cât de mult îmi doream să pot crede, cu inima uşoară
am văzut-o pentru prima oară pe Ipek la cina oferită în
aceea de primar în cinstea mea, că ameţeala care mă îi
îşi avea obârşia în rachiul pe care-l băusem, că posibi
de a o fi luat razna şi de a mă fi îndrăgostit de ea era o
exagerare şi că gelozia pe care începusem s-o simt faţă
era vană! În cumpăna nopţii, când prin faţa ferestrei m

la hotelul Zăpada Palas se cernea o zăpadă apoasă, cu mult mai puțin poetică decât o descrisese Ka, ce se așternea pe trotuarele pline de noroi, m-am întrebat de nu știu câte ori cum de nu izbutisem să deduc, din însemnările prietenului meu, că Ipek era atât de frumoasă. Gândurile notate într-un caiet pe care-l dădusem la iveală instinctiv și, potrivit unei expresii care-mi venea adeseori în minte în acele zile, „exact așa cum făcuse Ka", ar putea constitui începutul cărții pe care tocmai o citiți acum: îmi amintesc că am încercat să vorbesc despre Ka și despre dragostea lui față de Ipek ca și cum ar fi fost vorba de propria mea poveste. Chibzuiam, totodată, într-un cotlon al minții mele încețoșate, că o cale de a evita mrejele dragostei era să mă cufund în chestiunile de conținut ale unei cărți sau scrieri, așa cum învățasem din alte experiențe similare. Împotriva a ceea ce se crede, poți să te ferești de dragoste dacă asta dorești.

Dar, pentru a izbuti acest lucru, trebuie să te eliberezi atât de femeia care-ți ia mințile, cât și de cea de-a treia persoană, care-ți dă ghes către dragostea cu pricina. Or, eu mă înțelesesem deja de mult cu Ipek să ne vedem a doua zi după-amiază la cofetăria Viața cea Nouă, pentru a vorbi despre Ka.

Sau credeam că-i mărturisisem că doream să vorbim despre Ka. Ipek mi-a spus, în cofetăria în care nu se mai afla nimeni în afară de noi, în vreme ce la televizorul alb-negru se zăreau doi îndrăgostiți îmbrățișați în fața Podului Bosforul, că nu era deloc ușor să vorbești despre Ka. Nu-și putea dezvălui suferința și dezamăgirea decât în fața unei persoane dispuse s-o asculte cu răbdare, iar faptul că acea persoană era unul dintre prietenii lui apropiați, care se încumetase să ia în piept drumul până la Kars pentru poeziile lui, îi dădea un sentiment de ușurare. Deoarece, dacă putea să mă convingă că nu-l nedreptățise, se putea elibera, într-o oarecare măsură, de tulburarea care-i măcina sufletul. Mi-a spus însă, prudentă, că lipsa mea de înțelegere ar fi mâhnit-o. Era îmbrăcată cu fusta lungă, de culoare cafenie, pe care-o purta în dimineața „revoluției", când îl servise pe Ka la micul dejun, purta centura groasă, de modă veche, cu care se încinsese la fel ca atunci (le recunoscusem imediat, pentru că citisem despre ele în însemnările lui Ka) și avea pe chip o expresie pe jumătate arțăgoasă, pe jumătate tristă, care amintea de expresia Melindei. Am ascultat-o îndelung, cu atenție.

42

O să-mi fac valiza

PRIN OCHII LUI IPEK

Când Ka s-a oprit, s-a întors şi a mai privit-o o dată, pentru ultima oară, în timp ce pleca spre Teatrul Naţional, mergând în urma celor două gărzi de corp, Ipek era pe deplin încredinţată că avea să-l iubească foarte mult. Cum certitudinea că ar fi putut iubi un bărbat era, pentru ea, un sentiment mai nobil decât sentimentul că-l iubea cu adevărat, ba chiar că era îndrăgostita de el, Ipek se simţea în pragul unei vieţi noi şi al unei fericiri de lungă durată.

De aceea nu s-a neliniştit în primele douăzeci de minute care au urmat după plecarea lui Ka; era mai degrabă mulţumită decât stânjenită de faptul că fusese încuiată într-o cameră de un iubit gelos. Se gândea la valiza pe care trebuia să şi-o pregătească: i se părea că dacă avea s-o isprăvească mai repede, trecându-şi vremea cu lucrurile de care nu voia să se mai despartă până la sfârşitul vieţii, urma să-i poată părăsi mai lesne pe tatăl şi pe sora ei şi, pe de altă parte, ar fi putut pleca mai degrabă din Kars alături de Ka, fără a întâmpina nici un fel de neplăceri.

Cum, la o jumătate de oră după ce plecase, Ka nu se întorsese încă, Ipek şi-a aprins o ţigară. Se simţea ca o neghioabă pentru că se convinsese singură că totul avea să meargă ca pe roate; faptul că era închisă într-o încăpere nu făcea decât să-i amplifice acest sentiment, aşa încât îi era ciudă şi pe ea, şi pe Ka. Când l-a văzut pe Cavit, băiatul de la recepţie, ieşind din hotel şi plecând undeva în fugă, a vrut să deschidă fereastra şi să-l strige, dar până să se hotărască ea, tânărul se făcuse

deja nevăzut. S-a amăgit apoi singură, gândind că iubitul ei Ka s-ar fi putut întoarce în orice clipă. La patruzeci şi cinci de minute de la plecarea lui Ka, Ipek a forţat fereastra îngheţată a camerei şi l-a rugat pe un tânăr care trecea pe trotuar – un elev derutat de la Imam Hatip, care nu fusese dus cu arcanul la Teatrul Naţional – să anunţe la recepţie că rămăsese încuiată sus, în camera cu numărul 203. Tânărul a privit-o cu suspiciune, dar a intrat, totuşi, înăuntru. Peste puţin timp, a sunat telefonul din cameră:

— Ce treabă ai tu acolo? a întrebat-o Turgut Bey. Şi de ce nu dai telefon dacă ai rămas încuiată pe dinăuntru?

După un minut, tatăl ei a descuiat uşa cu cheia de rezervă. Ipek i-a spus că voise şi ea să-l însoţească pe Ka la Teatrul Naţional, dar că acesta o încuiase în cameră, ca să n-o pună în primejdie, şi că, dat fiind faptul că telefoanele din oraş nu funcţionau, crezuse că la fel se întâmpla şi cu cele din hotel.

— Telefoanele din oraş funcţionează acum, a spus Turgut Bey.

— A trecut mult de când a plecat Ka şi sunt îngrijorată, a spus Ipek. Să mergem la teatru, să ne interesăm de soarta lui şi a lui Kadife.

În ciuda faptului că era neliniştit, lui Turgut Bey i-a luat mult până să se urnească din loc. Mai întâi nu şi-a găsit mănuşile, iar apoi a spus că dacă şi-ar fi făcut apariţia fără cravată, ar fi fost înţeles greşit de Sunay. Pe drum, îi spunea mereu lui Ipek să meargă mai încet, atât pentru că nu-l ţineau puterile, cât şi pentru că voia să-i asculte sfaturile mai cu atenţie.

— Ai grijă, nu te lua la harţă cu Sunay! i-a spus Ipek. Nu uita că e un iacobin care s-a trezit învestit cu o putere foarte specială.

Când a văzut, la porţile teatrului, puhoiul de oameni alcătuit din gură-cască, elevi aduşi cu autobuzele, vânzători care duceau de multă vreme dorul unei asemenea mulţimi şi poliţişti, Turgut Bey şi-a adus aminte de emoţia pe care o încerca în tinereţe la reuniunile politice. Prinzându-se cu şi mai multă străşnicie de braţul fiicei sale, a privit în jur, pe jumătate satisfăcut, pe jumătate cu teamă, căutând un pretext de discuţie ori un gest de care să se-agaţe pentru a se alătura acelei agitaţii. Cum se simţea mai mult decât stingher în adunătura aceea, l-a împins la o parte cu mojicie pe unul dintre tinerii

care se îmbulzeau, blocând intrarea, dar s-a ruşinat apoi îndată de ceea ce făcuse.

Sala nu se umpluse încă, dar Ipek a intuit că, în scurtă vreme, întregul teatru avea să fie cuprins de hărmălaie; avea sentimentul că toţi cei pe care-i cunoştea se aflau acolo, ca într-un vis populat de o puzderie de oameni. Era tulburată pentru că nu-i vedea pe Kadife şi pe Ka. Un căpitan i-a tras mai la o parte.

– Sunt tatăl lui Kadife Yıldız, care joacă în rolul principal, s-a precipitat Turgut Bey, pe un ton indignat. Trebuie să vorbesc cu ea cât mai repede!

Turgut Bey reacţionase asemenea părintelui unei fete care intervine în ultima clipă pe lângă fiica sa, ce urmează să joace rolul principal într-o piesă de liceu, iar căpitanul se impacientase asemenea unui profesor suplinitor care-i dă dreptate tatălui. Când a văzut-o pe Kadife intrând singură, după ce aşteptaseră puţin într-o încăpere pe ai cărei pereţi se găseau atârnate portretele lui Atatürk şi Sunay, Ipek şi-a dat seama imediat că sora ei urma să urce pe scenă în seara aceea, indiferent de ceea ce ar fi făcut ei.

Ipek a întrebat-o de Ka. Kadife a afirmat că, după discuţia cu ea, se întorsese la hotel. Ipek i-a spus că nu se întâlniseră pe drum, dar niciuna dintre ele n-a stăruit asupra acestui subiect, deoarece Turgut Bey tocmai începuse s-o implore pe Kadife, cu ochii în lacrimi, să nu se arate pe scenă.

– Dragă tată, de la această oră este mai periculos să nu te arăţi decât să te arăţi, după ce s-au făcut atâtea anunţuri pe această temă, a replicat Kadife.

– Ştii, Kadife, nu-i aşa, cum au să se înfurie cei de la Imam Hatip şi cum te va urî toată lumea când o să-ţi scoţi vălul?

– Sincer vorbind, tată, mi se pare o glumă să-mi spui acum, după atâţia ani, „nu-ţi scoate valul".

– Nu e nici o glumă, scumpa mea Kadife, a spus Turgut Bey. Spune-le că eşti bolnavă!

– Dar nu sunt bolnavă...

Turgut Bey a plâns puţin. Ipek a simţit că, aşa cum făcea mereu când descoperea latura sentimentală a unui lucru şi se concentra asupra acesteia, tatăl ei nu era nici el foarte convins de lacrimile pe care le vărsa. Modul în care îşi trăia Turgut

Bey suferința avea ceva atât de superficial şi de deschis, încât Ipek îşi dădea seama că ar fi fost în stare să plângă cu aceeaşi sinceritate şi dintr-un motiv cu totul contrar. Această particularitate, care făcea din tatăl lor o fiinţă bună şi simpatică, părea acum cu totul „frivolă" pe lângă subiectul pe care doreau, de fapt, să-l discute cele două surori.

— Când a plecat Ka? a întrebat Ipek, aproape în şoaptă.

— Trebuie să se fi întors de mult la hotel! a spus Kadife, la fel de reţinută.

S-au privit în ochi cu teamă.

Peste patru ani, când ne-am întâlnit la cofetăria Viaţa cea Nouă, Ipek mi-a spus că în clipa aceea amândouă se gândeau la Lacivert, nu la Ka: se speriaseră când înţeleseseră acest lucru după privirile pe care şi le aruncaseră una alteia şi-l ignoraseră cu totul pe tatăl lor. Vedeam în mărturisirile lui Ipek o dovadă de apropiere faţă de mine şi simţeam că, în mod de-acum inevitabil, urma să privesc sfârşitul poveştii prin prisma ei.

Între cele două surori s-a aşternut tăcerea.

— Ţi-a spus, nu-i aşa, că nu e de acord nici Lacivert? a întrebat Ipek.

Kadife i-a aruncat surorii ei mai mari o privire care spunea „te aude tata". S-au uitat amândouă în direcţia lui şi şi-au dat seama că Turgut Bey urmărea cu atenţie, printre lacrimi, cuvintele pe care le schimbau ele în şoaptă şi că auzise numele lui Lacivert.

— Tată, am vrea să vorbim şi noi două minute, ca de la soră la soră.

— Mintea voastră, a amândurora, este întotdeauna mai presus de a mea, a spus Turgut Bey.

A ieşit din încăpere, dar nu a închis uşa în urma lui.

— Te-ai gândit bine, Kadife? a întrebat Ipek.

— M-am gândit bine, a spus Kadife.

— Ştiu că te-ai gândit bine, a zis Ipek. Dar n-ai să-l mai vezi niciodată.

— Nu cred, a spus Kadife, prudentă. Am să mă şi supăr pe el tare de tot.

Ipek s-a gândit, îndurerată, că Lacivert şi Kadife erau legaţi printr-o lungă istorie personală, plină de momente de furie, de împăcări, de supărări, de suişuri şi coborâşuri. De câţi ani

dura aceasta poveste? Nu reuşea să desluşească, şi nici nu mai voia să se întrebe încă o dată cât de lung fusese răstimpul în care Lacivert întreţinuse relaţii cu amândouă. S-a gândit o clipă cu drag că, odată ajunşi în Germania, Ka avea s-o facă să-l uite pe Lacivert.

Kadife, la rândul ei, a simţit la ce se gândea sora ei, într-unul dintre acele momente speciale de intuiţie care se iveau uneori între cele două surori.

— Ka e foarte gelos pe Lacivert, a spus ea. Te iubeşte mult de tot.

— Nu credeam să ajungă să mă iubească atât de mult într-un răstimp atât de scurt, a spus Ipek. Dar acum cred.

— Du-te cu el în Germania!

— Îmi pregătesc valiza de cum ajung acasă, a spus Ipek. Crezi cu adevărat că o să putem fi fericiţi în Germania?

— Cred! a spus Kadife. Dar nu-i mai vorbi lui Ka despre ce-a fost în trecut. De-acum ştie foarte multe şi intuieşte şi mai multe.

Ipek a fost dezgustată de aerul victorios al lui Kadife, care sugera că aceasta ştia mai bine decât sora ei mai mare cum era cu viaţa.

— Vorbeşti de parcă n-ai să te mai întorci niciodată acasă după piesă, a spus ea.

— Bineînţeles că o să mă-ntorc, a spus Kadife. Dar credeam că tu ai să pleci imediat.

— Ai vreo idee încotro s-ar fi putut duce Ka?

În vreme ce se priveau în ochi, Ipek a simţit că amândouă se temeau de ceea ce le trecea atunci prin minte.

— Trebuie să plec acum, a spus Kadife. A venit vremea să mă machiez.

— Mă bucur mai degrabă că scapi de pelerina aia mov decât că o să-ţi scoţi vălul, a spus Ipek.

Kadife a făcut două piruete, aşa încât poalele mantiei ponosite, care-i ajungeau până la călcâie, s-au umflat ca un cearşaf. Văzând că acest gest îl făcuse să zâmbească pe Turgut Bey, care-şi urmărea fiicele prin crăpătura uşii, cele două surori s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat.

Turgut Bey părea să fi acceptat de multă vreme că draga lui Kadife urma să urce pe scenă. De data aceasta, nici n-a mai

vărsat lacrimi, nici nu i-a mai dat sfaturi. A îmbrățișat-o, a sărutat-o și și-a dorit să se desprindă cât mai repede de gloata care ticsea sala.

Ipek a fost cu ochii în patru atât la poarta aglomerată a teatrului, cât și pe drumul de întoarcere, socotind că l-ar fi putut întâlni pe Ka sau că ar fi putut vedea vreun cunoscut pe care să-l întrebe de soarta lui, dar nu i-a atras nimic atenția pe trotuare. Mai târziu, avea să-mi spună: „Oricât de pesimist ar fi fost Ka, din motive mai mult sau mai puțin întemeiate, eu am fost optimistă de-a lungul celor patruzeci și cinci de minute care au urmat, însă din alte motive, care se refereau, probabil, la aceeași aberație".

În vreme ce Turgut Bey, care se așezase direct în fața televizorului de îndată ce ajunseseră acasă, aștepta începerea piesei, despre care se anunța acum neîncetat că urma să fie transmisă în direct, Ipek și-a pregătit valiza pe care urma s-o ia cu ea în Germania. În loc să se gândească unde era Ka, își alegea din dulap diverse lucruri și haine, încercând să-și închipuie cum avea să-și trăiască fericirea în Germania. Pe când își îndesa în valiză, în afară de lucrurile pe care plănuise deja să și le ia cu ea, ciorapii și lenjeria de corp, în eventualitatea că nu s-ar fi putut deprinde cu ceea ce se găsea acolo, deși presupunea că „în Germania erau de o calitate mult mai bună", s-a uitat o clipă, instinctiv, pe fereastră și a văzut că de hotel se apropia camionul militar care venise de câteva ori să-l ia pe Ka.

A coborât la parter; tatăl ei se afla la ușă. Un bărbat în civil, bine ras și cu nasul coroiat, pe care-l vedea pentru prima oară, a spus „Turgut Yıldız", după care i-a pus tatălui ei în mână un plic închis.

Când Turgut Bey a deschis plicul, cu fața pământie și mâinile tremurânde, din el s-a ivit o cheie. Dându-și seama că scrisoarea pe care tocmai începuse s-o citească îi era adresată fiicei sale, a dus-o până la capăt, iar apoi i-a dat-o lui Ipek.

După patru ani, Ipek avea să-mi dea scrisoarea mie, atât pentru că voia să se apere, cât și pentru că dorea sincer ca lucrurile pe care urma să le scriu despre Ka să reflecte adevărul.

Turgut Bey, dacă veți avea amabilitatea de a o scoate pe Ipek din camera mea folosindu-vă de această cheie și de a-i înmâna scrisoarea alăturată, ne veți face un bine tuturor. Vă rog să nu vă supărați. Respectele mele!

Draga mea! N-am reușit s-o conving pe Kadife. Soldații m-au adus aici, la gară, ca să mă protejeze. Drumul spre Erzurum a fost, se pare, deblocat, așa că mă vor scoate din oraș cu forța, urcându-mă în primul tren care pleacă într-acolo – cel de nouă și jumătate. Cât despre tine, trebuie să-mi faci și mie bagajul, să-ți iei valiza și să vii aici. Mașina armatei te va lua de la hotel la ora nouă și un sfert. Ai grijă, nu ieși pe străzi. Vino! Te iubesc foarte mult. Vom fi fericiți.

Bărbatul cu nas coroiat a spus că urmau să revină după ora nouă, apoi a plecat.

– O să te duci? a întrebat Turgut Bey.

– Sunt foarte curioasă să știu ce i s-a-ntâmplat, a spus Ipek.

– Îl apără militarii, n-o să i se întâmple nimic. Pleci, ne părăsești?

– Cred că o să fiu fericită cu el, a spus Ipek. Și Kadife a zis la fel.

A început să citească iar scrisoarea pe care o ținea în mână, de parcă dovada fericirii ei s-ar fi aflat chiar în cuprinsul acesteia, după care s-a pornit pe plâns. Nu-și dădea însă seama prea bine de ce o podidiseră lacrimile. „Poate pentru că-mi venea greu să-mi părăsesc tatăl și sora", mi-a spus mie, peste ani. Constatam că interesul pe care-l arătam față de tot ceea ce simțise ea în acele momente, în detaliu, o ataşa pe Ipek de propria-i poveste. „Poate că mă temeam, de asemenea, de celălalt lucru pe care-l aveam în minte", a spus ea mai târziu.

După ce s-a oprit din plâns, Ipek s-a dus cu Turgut Bey în camera ei și au trecut amândoi în revistă, pentru ultima oară, lucrurile pe care urma să și le pună ea în valiză, apoi au urcat în camera lui Ka și i-au așezat toate lucrurile în geanta de voiaj de culoare vișinie. De data aceasta, vorbeau amândoi cu speranță despre viitor, chibzuind că, după plecarea lui Ipek,

Kadife avea să-şi încheie studiile foarte repede, cu voia lui Dumnezeu, şi că Turgut Bey urma să vină s-o viziteze pe Ipek la Frankfurt, însoţit de mezina sa.

După ce au terminat de făcut bagajul, au coborât şi s-au dus la televizor, ca s-o vadă pe Kadife.

— Să sperăm că piesa e scurtă şi că, înainte de a urca în tren, ai să poţi constata că lucrurile s-au sfârşit fără nici un fel de peripeţii! a spus Turgut Bey.

S-au aşezat în faţa televizorului fără a mai scoate o vorbă şi s-au apropiat mult unul de altul, aşa cum făceau când se uitau la *Marianna*, dar Ipek n-a reuşit deloc să fie atentă la ceea ce vedea pe ecran. Din cele văzute pe parcursul primelor douăzeci şi cinci de minute ale piesei care se transmitea în direct nu avea să-i rămână în minte, peste ani, decât faptul că sora ei, Kadife, îşi făcuse apariţia pe scenă cu vălul şi cu o rochie lungă, de un roşu aprins, şi că spusese „cum vrei dumneata, dragă tată!". Pricepând că eram sincer curios să ştiu la ce cugeta atunci, a spus: „Sigur că eram cu gândul în altă parte". Cum am întrebat-o de mai multe ori ce însemna „în altă parte", mi-a vorbit de călătoria cu trenul pe care urma s-o facă alături de Ka. Iar apoi, de faptul că se temea. Insă, de vreme ce nu-şi putuse lămuri nici sieşi de ce anume se temea, nu-mi putea explica nici mie prea bine acest lucru, peste ani. Cu ferestrele minţii larg deschise, percepea tot ceea ce se afla în jurul ei, în afara ecranului pe care-l avea în faţă, ca de la mare depărtare, asemenea călătorilor care, odată reveniţi acasă, după o lungă pribegie, au sentimentul că lucrurile, casa, propriile camere arată cât se poate de straniu – mici, altfel decât înainte, ponosite –, şi se uita uimită la lucrurile care-o înconjurau, la măsuţa joasă, la faldurile draperiilor. Mi-a spus că îşi dăduse seama, după faptul că îşi privea propria casă de parcă i-ar fi fost străină, că din noaptea aceea viaţa îi permitea să se ducă în cu totul altă parte. Aşa cum îmi povestea, prudentă, la cofetăria Viaţa cea Nouă, aceasta era, după ea, o dovadă clară că se hotărâse să-l însoţească pe Ka la Frankfurt în seara aceea.

Când a sunat soneria de la intrarea în hotel, Ipek a dat fuga la uşă şi a deschis. Maşina militară care urma s-o ducă la gară sosise mai devreme decât fusese planificat. I-a spus cu teamă

bărbatului în civil că avea să vină curând. S-a dus repede şi s-a aşezat lângă tatăl ei, strângându-l în braţe din răsputeri.

– A venit maşina? a întrebat-o Turgut Bey. Dacă ţi-e gata valiza, mai e timp.

Ipek l-a privit o vreme pe Sunay, care-şi făcuse apariţia pe ecran, cu ochi goi. Apoi s-a ridicat, incapabilă să stea locului, a dat fuga în camera ei şi, după ce şi-a azvârlit în valiză papucii de casă şi mica trusă de cusut, al cărei loc se afla între geamuri, a stat câteva minute pe marginea patului şi a plâns.

După cum avea să-mi povestească mai târziu, la revenirea în camera în care se afla tatăl ei, era hotărâtă să plece din Kars alături de Ka. Avea sufletul împăcat pentru că se despovărase de otrava îndoielii şi a şovăielii şi dorea să-şi petreacă acele ultime clipe uitându-se la televizor alături de iubitul ei tată.

Când Cavit, recepţionerul, le-a spus că era cineva la poartă, Ipek nu s-a neliniştit deloc. Turgut Bey i-a spus fiicei sale să-i aducă din frigider o sticlă de Coca-Cola şi să scoată două pahare, ca s-o împartă amândoi.

Ipek mi-a spus că n-avea să uite niciodată chipul lui Fazıl, pe care-l văzuse stând în uşa bucătăriei îndată după aceea. Ochii lui sugerau că se întâmplase o nenorocire şi, pe de altă parte, lăsau să se întrevadă un lucru pe care Ipek nu-l simţise niciodată până atunci, şi anume faptul că Fazıl o privea ca pe cineva din familie, ca pe o persoană foarte apropiată.

– I-au omorât pe Lacivert şi pe Hande! a spus Fazıl. – A băut jumătate din paharul cu apă pe care i-l întinsese Zahide. – Doar Lacivert o putea face să se răzgândească!

În vreme ce Ipek se uita la el încremenită, Fazıl a plâns puţin. A spus că Lacivert se ascunsese împreună cu Hande, că el, Fazıl, se dusese acolo mânat de o voce interioară şi că-şi dăduse seama, după faptul că la operaţiune participase un pluton de soldaţi, că în locul acela se petrecuse o descindere pricinuită de un denunţ. Dacă n-ar fi fost vorba de un denunţ, militarii nu s-ar fi dus acolo în număr atât de mare. Nu, era imposibil să-l fi urmărit pe el, pentru că atunci când ajunsese el acolo, totul se sfârşise de mult. Fazıl a spus că văzuse trupul fără viaţă al lui Lacivert la lumina proiectoarelor militare, alături de nişte copii care se adunaseră de pe la casele din jur.

– Pot să rămân aici? a spus el apoi. Nu vreau să mă duc nicăieri în altă parte.

Ipek i-a mai cerut lui Zahide un pahar şi pentru el. A căutat cheia de desfăcut sticle, deschizând şi închizând distrată cu totul alte sertare şi dulapuri decât cele în care ar fi trebuit să caute. Şi-a adus aminte de prima ei întâlnire cu Lacivert şi de faptul că tocmai îşi pusese în valiză bluza înflorată pe care o purta în ziua aceea. L-a poftit pe Fazıl înăuntru şi l-a aşezat pe scaunul de lângă uşa de la bucătărie – cel pe care şezuse Ka marţi seara, după ce se ameţise, pentru a scrie poezie, sub privirile tuturor. Apoi s-a oprit şi a ascultat, asemenea unui om bolnav, cum se răspândea în ea durerea, ca o otravă; în timp ce Fazıl o privea de departe, în tăcere, pe Kadife, care-şi făcuse apariţia pe ecran, Ipek le-a întins câte un pahar cu Coca-Cola – mai întâi lui, apoi tatălui ei. O parte a minţii ei o vedea din afară făcând toate aceste lucruri, ca o cameră de filmat.

S-a dus în camera ei. A stat o clipă pe întuneric.

A luat de la etaj geanta de voiaj a lui Ka. A ieşit în stradă. Afară era frig. I-a spus slujbaşului în civil din maşina militară aflată în faţa intrării că nu mai pleca din oraş.

— Trebuia să vă luăm şi să vă ducem la tren, a spus slujbaşul.

— Am renunţat, nu mai merg, mulţumesc. V-aş ruga să-i daţi sacoşa asta lui Ka Bey.

Îndată după ce a revenit în cameră şi s-a aşezat lângă tatăl ei, s-a auzit zgomotul iscat de maşina armatei, care pleca.

— Eu i-am trimis, i-a spus Ipek tatălui ei. Nu mai plec. Turgut Bey a îmbrăţişat-o. S-au mai uitat o vreme la piesa de pe ecran, fără să priceapă prea mare lucru din ea. Tocmai se apropia sfârşitul primului act, când Ipek a spus:

— Să mergem la Kadife! Am nişte lucruri să-i spun.

43

Femeile se sinucid din orgoliu

ULTIMUL ACT

Sunay modificase în ultima clipă titlul ciudăţeniei pe care o scrisese şi o dramatizase, inspirându-se din *Tragedia spaniolă* de Thomas Kyd şi din multe alte surse, aşa încât îşi intitulase opera *Tragedie la Kars* şi nu comunicase noul titlu decât în ultima jumătate de oră de difuzare a anunţurilor de la televiziune, care se succedau fără oprire. Mulţimea de spectatori, alcătuită în parte din persoane aduse cu autobuzele sub supravegherea armatei, din curioşi care luaseră de bune anunţurile de la televizor şi asigurările date de conducerea armatei sau care doriseră să vadă cu ochii lor ceea ce avea să se întâmple, indiferent de urmări (asta pentru că în oraş se mai zvonise şi că emisiunea „în direct" era, de fapt, înregistrată pe bandă, iar banda fusese adusă din America), dar şi din slujbaşi ai statului, care veniseră, în cea mai mare parte, din obligaţie (de data aceasta, nu-şi mai aduseseră familiile), habar nu avea de acest titlu. Şi chiar dacă ar fi avut, i-ar fi fost greu, de fapt, asemenea tuturor locuitorilor oraşului, să facă vreo legătură cu piesa pe care toată lumea o urmărea fără să priceapă prea mare lucru din ea.

Subiectul primei jumătăţi a *Tragediei la Kars*, pe care am obţinut-o spre vizionare din arhiva postului de televiziune Karsul de la Hotare, la patru ani de la prima şi ultima sa reprezentaţie, este greu de rezumat. Era vorba de o vendetă într-un târg „înapoiat, sărăcăcios şi neghiob", dar nu se preciza deloc de ce începuseră oamenii să se omoare între ei sau ce anume îi învrăjbea; nici asasinii, nici cei care mureau ca muştele nu puneau vreo întrebare în această privinţă. Sunay era singurul

care se înfuria pentru că populaţia târgului se lăsase pradă unei porniri atât de primitive precum vendeta, aşa încât se ciondănea cu soţia lui pe această temă şi căuta înţelegere la o a doua femeie, care era tânără (Kadife). Sunay arăta ca un conducător bogat şi luminat, care dansa, glumea, discuta cu înţelepciune despre rostul vieţii cu cei sărmani şi juca în faţa lor scene din Shakespeare, din Victor Hugo şi din Brecht, într-un fel de formulă de teatru în teatru. Mai mult, în diverse momente ale piesei erau strecurate, într-o neorânduială plină de firesc, scurte scene didactice pe subiecte precum circulaţia în oraşe, regulile de bună purtare la masă, trăsăturile indispensabile ale turcilor şi ale musulmanilor, avântul Revoluţiei Franceze, foloasele vaccinului, ale prezervativului şi ale rachiului, dansul din buric al prostituatei avute, compoziţia şamponului şi a cosmeticelor, care nu erau altceva decât apă colorată.

Ceea ce conferea unitate piesei, devenită cât se poate de confuză din cauza momentelor de improvizaţie, era jocul pătimaş al lui Sunay, care făcea legătura între scenă şi spectatorii din Kars. În locurile în care acţiunea părea să treneze, Sunay se ambala, apelând la gesturi care aminteau de cele mai bune momente din existenţa sa scenică, tuna şi fulgera împotriva celor care aduseseră ţara şi poporul într-o stare atât de jalnică, istorisea amintiri de tinereţe, evoca rândurile lui Montaigne despre prietenie sau povestea cât de singur era, de fapt, Atatürk – timp în care străbătea scena de la un capăt la altul, şchiopătând, cu o expresie tragică. Chipul îi era leoarcă de sudoare. Nuriye Hanım, profesoara pasionată de teatru şi de istorie care-l urmărise cu admiraţie şi în piesa pusă în scenă cu două seri în urmă, mi-a povestit, peste ani de zile, că mirosul de rachiu ce se degaja din gura lui Sunay se simţea foarte bine pe rândul din faţă. După părerea ei, asta nu însemna că marele artist era beat, ci că se afla într-o dispoziţie extatică. Funcţionarii de stat de vârstă mijlocie, văduvele, tinerii kemalişti care-i văzuseră de acum chipul la televizor de sute de ori, bărbaţii pasionaţi de aventură şi de putere care-l admirau suficient de mult ca să înfrunte orice pericol pentru a-l putea vedea de aproape în cele două zile, mi-au spus că dinspre el se răspândea o lumină, o rază de lumină şi că le-a fost multă vreme imposibil să-l privească în adâncul ochilor.

Mesut, unul dintre elevii de la Imam Hatip care fuseseră aduşi cu forţa la Teatrul Naţional în camioanele armatei (cel care nu era de acord ca ateii şi credincioşii să fie îngropaţi în aceleaşi cimitire), avea să-mi spună şi el, peste ani, că simţise cum dinspre Sunay se degaja un soi de forţă de atracţie. Probabil că putea să mărturisească acest lucru pentru că, după ce activase patru ani într-un mic grup islamist care organiza acţiuni armate la Erzurum, pierzându-şi toate iluziile, se întorsese la Kars şi începuse să lucreze într-o ceainărie. Potrivit lui, era greu de explicat ce anume-i lega pe elevii de la Imam Hatip de Sunay. Poate faptul că acesta deţinea puterea absolută, pe care şi-o doreau şi ei. Sau poate faptul că, prin interdicţiile pe care le impusese, îi proteja de o belea şi mai primejdioasă, cum era răzmeriţa. „De fapt, după loviturile de stat militare, toată lumea se bucură în taină", a spus el. Din punctul lui de vedere, tinerii fuseseră impresionaţi şi de faptul că, deşi avea atâta putere, Sunay urcase pe scenă şi se expusese mulţimii cu toată sinceritatea de care era capabil.

După ani de zile, când am urmărit înregistrarea video a acelei seri la postul de televiziune Karsul de la Hotare, am simţit şi eu că în sală fuseseră uitate tensiunile dintre părinţi şi copii ori dintre reprezentanţii puterii şi delincvenţi, că fiecare se cufundase în propriile amintiri şi năluciri străbătute de teamă, în mijlocul unei tăceri profunde, aşa cum am simţit şi prezenţa acelui sentiment magic de solidaritate pe care nu l-ar putea pricepe decât cei care trăiesc în ţări represive, dominate de un naţionalism exacerbat. Aveai senzaţia că, graţie lui Sunay, nimeni din sală nu rămăsese „străin" şi că toţi cei prezenţi sfârşiseră prin a se ataşa fără speranţă unul de altul printr-o poveste comună.

Sentimentul acesta era tulburat de Kadife, cu a cărei prezenţă pe scenă nu reuşeau deloc să se obişnuiască cei din Kars. Cameramanul emisiunii în direct trebuie să fi simţit şi el acest lucru, căci în momentele dramatice focaliza imaginea asupra lui Sunay, fără a se apropia deloc de Kadife, iar spectatorii din Kars n-o puteau vedea pe aceasta din urmă decât slujindu-i pe cei puternici, care se aflau la originea evenimentelor, aşa cum se întâmplă cu servitoarele din comediile bulevardiere. Or, spectatorii erau foarte curioşi să ştie ce avea de gând să

facă, pentru că se anunţase, încă de la orele amiezii, că urma să-şi scoată vălul la piesa din acea seară. Se răspândiseră foarte multe zvonuri care susţineau că săvârşea acel gest pentru că era silită de militari, sau că nu avea să urce pe scenă, sau altele asemenea, aşa încât, într-o jumătate de zi, aflaseră de Kadife chiar şi cei cărora nu le trecuse niciodată pe la ureche numele ei, deşi auziseră de lupta fetelor cu broboadă. Din această cauză, prezenţa ei ştearsă, faptul că-şi făcuse apariţia cu capul acoperit, deşi purta o rochie roşie, lungă, stârnise dezamăgire încă de la bun început.

Lumea înţelesese pentru prima oară că se aştepta ceva anume de la Kadife în timpul unui dialog care avusese loc între ea şi Sunay, în primele douăzeci de minute ale piesei: la un moment dat, când rămăseseră singuri pe scenă, Sunay o întrebase dacă „era sau nu hotărâtă" şi-i spusese: „Găsesc că e inacceptabil să te superi pe ceilalţi şi să te sinucizi".

Kadife replicase „atâta vreme cât bărbaţii din oraşul ăsta se ucid între ei ca dobitocii şi pretind că fac acest lucru pentru binele oraşului, cine se poate amesteca în povestea cu sinuciderea mea?", după care o ştersese de pe scenă de parcă ar fi fugit de Funda Eser, care tocmai îşi făcuse apariţia.

Peste patru ani, în vreme ce-i ascultam vorbind despre cele întâmplate în seara aceea pe toţi cei cu care reuşeam să discut, încercând să stabilesc ordinea evenimentelor minut cu minut, cu ceasul în mână, aveam să fac socoteala că Lacivert o văzuse pentru ultima oară pe Kadife tocmai în scena în care rostea aceste cuvinte. Pentru că, după cum afirmau vecinii care-mi povestiseră despre descindere şi poliţiştii care încă mai lucrau la Kars, când auziseră soneria de la uşă, Lacivert şi Hande se uitau la televizor. Potrivit declaraţiei oficiale, de cum îi văzuse în faţa lui pe membrii forţelor de securitate şi pe soldaţi, Lacivert fugise înapoi în apartament ca să-şi ia arma, iar apoi începuse să tragă, pe câtă vreme potrivit relatărilor vecinilor şi ale unora dintre tinerii islamişti, care făcuseră în scurtă vreme din el o legendă, Lacivert strigase „nu trageţi!", vrând s-o protejeze pe Hande, dar „echipa specială" condusă de Z. Demirkol se năpustise înăuntru, ciuruindu-i pe amândoi şi, odată cu ei, tot apartamentul. În ciuda tărăboiului care se iscase, nimeni, în afară de câţiva copii de prin vecini, nu se arătase interesat să afle

ce se petrecuse. Asta nu numai pentru că locuitorii Karsului erau obişnuiţi cu astfel de descinderi pe timp de noapte, ci şi pentru că în răstimpul acela nimeni nu mai avea dispoziţie pentru altceva decât pentru emisiunea în direct de la Teatrul Naţional. Toate trotuarele erau pustii, toate obloanele coborâte şi toate ceainăriile închise, cu excepţia câtorva dintre ele.

Conştiinţa faptului că toţi ochii erau aţintiţi asupra sa îl înzestrase pe Sunay cu o încredere şi o putere excepţionale. Simţind că nu-şi putea croi loc pe scenă decât în măsura în care Sunay îi permitea acest lucru, Kadife se apropia şi mai mult de el, încercând sentimentul că nu va putea duce la bun sfârşit ceea ce dorea să facă decât profitând de prilejurile oferite de el. Mi-e imposibil să ştiu ce-i trecea prin minte pentru că, spre deosebire de sora ei mai mare, s-a ferit mai apoi să discute cu mine despre acele zile. Locuitorii din Kars, care intuiseră în următoarele patruzeci de minute ale piesei că era hotărâtă să se sinucidă şi să renunţe la văl, începuseră, treptat, s-o admire. Odată cu plasarea ei în prim-plan, piesa începuse să evolueze spre o dramă mai gravă, care depăşea îndârjirea pe jumătate didactică, pe jumătate băşcălioasă a lui Sunay şi a Fundei Eser. Spectatorii simţeau că tânăra întruchipa o persoană curajoasă, care era gata de orice, pentru că se săturase de tirania bărbaţilor. Am auzit de la foarte multe persoane cu care am discutat mai târziu şi care s-au amărât ani de zile pentru ceea ce i se întâmplase, că, deşi identitatea ei de „Kadife, fata cu broboadă" nu fusese în întregime uitată, noua personalitate pe care o întrupa pe scenă în seara aceea se bucurase de tot atâta încuviinţare din partea celor din Kars. Când apărea acum Kadife pe scenă se lăsa o tăcere profundă, iar cei care stăteau, cu mic, cu mare, acasă, în faţa televizoarelor, se întrebau unii pe alţii, după fiecare dintre replicile ei, „ce-a zis, ce-a zis?".

În timpul uneia dintre aceste tăceri s-a auzit fluierul primului tren care pleca din oraş după patru zile. Ka se afla într-un vagon în care fusese urcat cu forţa de militari. Dragul meu prieten, văzând că maşina armatei revenise la gară fără Ipek, doar cu geanta lui de voiaj, insistase foarte mult pe lângă militarii care-l păzeau să-l lase să se vadă cu ea, apoi, cum nu i se dăduse voie, reuşise să-i convingă să mai trimită o dată

maşina la hotel, iar când aceasta revenise iarăşi goală, îi implorase pe ofiţeri să mai reţină trenul cinci minute, pentru ca după aceea, când răsunase semnalul de plecare şi Ipek tot nu se arătase, să înceapă să plângă. Când trenul se pusese în mişcare, ochii săi înlăcrimaţi continuau să caute, în mulţimea de pe peron, către cealaltă ieşire a gării, care dădea spre statuia lui Kâzım Karabekir, o femeie destul de înaltă, cu o geantă de voiaj în mână, pe care visa s-o vadă păşind spre el.

Trenul, care prindea viteză, a mai fluierat o dată. În acest răstimp, Ipek şi Turgut Bey tocmai plecau de la hotelul Zăpada Palas spre Teatrul Naţional.

— Pleacă trenul, a spus Turgut Bey.

— Da, a zis Ipek. Drumurile se vor debloca în curând. Guvernatorul şi comandantul regimentului or să revină în oraş.

Spusese ceva despre faptul că puciul acela absurd avea să ia sfârşit şi că totul urma să reintre în normal, dar nu rostise aceste vorbe pentru că le socotea importante, ci pentru că simţea că, dacă ar fi tăcut, tatăl ei ar fi crezut că se gândea la Ka. Nici ea nu ştia foarte bine cât de mult se gândea la Ka şi cât la moartea lui Lacivert. Nu simţea atât că i se răpise prilejul de a fi fericită, cât o suferinţă covârşitoare şi, totodată, o mânie intensă împotriva lui Ka. Bănuia prea puţin motivele mâniei care o stăpânea. La patru ani după aceea, în vreme ce discuta cu mine în silă despre aceste motive, avea să fie tulburată de întrebările şi de suspiciunile mele, dezvăluindu-mi că, după noaptea aceea, îşi dăduse seama imediat că, într-un fel sau altul, i-ar fi fost cu neputinţă să-l mai iubească vreodată pe Ka. În timp ce trenul în care se afla Ka fluiera, părăsind Karsul, Ipek nu încerca faţă de prietenul meu decât o profundă deziluzie; poate şi o oarecare uimire. Adevărata ei grijă era să şi-o facă pe Kadife părtaşă la suferinţă.

Turgut Bey simţea că fata lui era stânjenită de tăcerea care domnea între ei.

— Ai senzaţia că tot oraşul a fost părăsit, a spus el.

— Oraşul-fantomă, a zis Ipek, ca să spună şi ea ceva. Un convoi alcătuit din trei maşini militare a dat colţul şi a trecut prin faţa lor. Turgut Bey a spus că era posibil ca maşinile acelea să fi putut răzbate până acolo pentru că se deblocaseră drumurile. Pentru a se mai ostoi, tatăl şi fiica au privit farurile

mașinilor din convoi, care se perindau prin fața lor, pierzându-se în întuneric. Potrivit rezultatelor investigațiilor pe care aveam să le fac mai târziu, în cel de-al doilea camion se aflau trupurile lui Lacivert și Hande.

Turgut Bey observase cu puțin timp în urmă, în lumina piezișă a farurilor jeepului care se afla în coada convoiului, că în vitrina biroului *Gazetei urbei de la hotare* se afla expus numărul de a doua zi al ziarului; s-a oprit și a citit: „Moarte pe scenă. Vestitul actor turc Sunay Zaim a fost ucis prin împușcare în timpul reprezentației de aseară".

După ce au citit știrea de două ori, s-au îndreptat în mare grabă spre Teatrul Național. La porțile teatrului, se aflau aceleași mașini de poliție, iar ceva mai jos, în depărtare, se zărea umbra aceluiași tanc.

Când au intrat, au fost percheziționați. Turgut Bey a spus că era tatăl „actriței principale". Începuse actul al doilea, așa încât au găsit două locuri libere pe ultimul rând și s-au așezat.

În acest act, mai stăruia ceva din bancurile, din scenele amuzante cărora li se consacrase Sunay, din dorința de a le perfecționa neîncetat; Funda Eser a dansat chiar puțin din buric, cu aerul că făcea haz de ea însăși. Dar atmosfera piesei devenise destul de gravă, iar asupra teatrului se așternuse o anumită tăcere. Sunay și Kadife rămâneau acum adeseori singuri pe scenă.

– Cu toate acestea, trebuie să-mi explicați de ce vă sinucideți, a spus Sunay.

– N-ai cum să știi asta până la capăt, a zis Kadife.

– Cum adică?

– Dacă ai ști până la capăt de ce te sinucizi, dacă ai putea dezvălui deschis cauza acestui gest, n-ai mai face-o, a spus Kadife.

– Nuuu, nu e deloc așa, a continuat Sunay. Unele femei se sinucid din dragoste, altele pentru că nu mai rabdă ciomăgelile propriilor bărbați, sau pentru că le ajunge sărăcia la os.

– Aveți un mod foarte simplist de a privi viața, a spus Kadife. În loc să te sinucizi din dragoste, mai bine mai aștepți puțin și, astfel, înrâurirea dragostei se diminuează. În ceea ce privește sărăcia, ea nu constituie un motiv suficient pentru sinucidere. În loc să te sinucizi, mai bine-ți părăsești bărbatul, sau, înainte de a o face, încerci să șterpelești bani de undeva.

— Bine, dar atunci care e, de fapt, adevărata cauză a sinuciderilor?

— Desigur că adevărata cauză a sinuciderilor este mândria. Femeile, cel puțin, de asta se sinucid!

— Pentru că le este rănită mândria în dragoste?

— Nu pricepeți nimic! a spus Kadife. O femeie nu se sinucide pentru că-i este rănită mândria, ci pentru a demonstra cât este de orgolioasă.

— De aceea se sinucid prietenele dumneavoastră?

— Nu pot să vorbesc în numele lor. Fiecare își are motivele sale. Dar ori de câte ori mă gândesc să mă sinucid, simt că și ele trebuie să fi gândit la fel ca mine. Clipa în care se sinucid este clipa în care femeile își dau seama cel mai bine că sunt singure și că sunt femei.

— Cu asemenea vorbe v-ați împins prietenele la sinucidere?

— S-au sinucis din proprie voință.

— Toată lumea știe că aici, la Kars, nimeni nu dispune de voință proprie; toți acționează pentru a scăpa de bătaie, pentru a se integra într-o comunitate și a fi, astfel, protejați. Mărturisiți, Kadife Hanım, că v-ați înțeles cu ele în taină și că le-ați îmboldit să se sinucidă!

— Cum adică? a replicat Kadife. Ele au rămas și mai singure prin sinucidere. Unele dintre ele au fost renegate de tații lor, pe motiv că s-au sinucis, iar altora nu li s-au citit nici măcar rugăciunile de înmormântare.

— Acum vă sinucideți și dumneavoastră pentru a demonstra că nu sunt singure, că este vorba de o acțiune colectivă? Tăceți, Kadife Hanım... Dar oare, dacă vă sinucideți fără să precizați de ce procedați așa, mesajul pe care vreți să-l transmiteți nu va fi cumva înțeles greșit?

— Nu vreau să transmit nici un mesaj prin sinuciderea mea, a spus Kadife.

— Cu toate acestea, vă urmărește atâta lume, oamenii sunt curioși să afle... Spuneți, cel puțin, ce vă trece prin minte în clipa asta.

— Femeile se sinucid în speranța de a câștiga, a spus Kadife. Iar bărbații se sinucid când văd că nu le-a mai rămas nici o speranță să câștige.

— Asta este adevărat, a spus Sunay și a scos din buzunar un pistol de tip Kırıkkale. – întreaga sală și-a îndreptat atenția

spre arma strălucitoare. – Când vă veți da seama că am fost pe deplin înfrânt o să mă împușcați cu acest pistol?

– Nu vreau să sfârșesc în pușcărie.

– Dar, oricum, n-o să vă sinucideți și dumneavoastră după aceea? a spus Sunay. Dat fiind faptul că, dacă vă sinucideți, o să ajungeți în Iad, n-aveți de ce să vă mai temeți de pușcărie, sau de pedeapsa pe care o veți primi pe lumea cealaltă.

– Iată, tocmai de aceea se sinucide o femeie! a spus Kadife. Ca să scape de orice fel de pedeapsă.

– Aș dori ca, în clipa în care îmi voi da seama că am fost înfrânt, să sfârșesc de mâna unei asemenea femei! a spus Sunay, întorcându-se spre spectatori cu un aer plin de afectare.

A tăcut puțin. Apoi a început să povestească ceva despre pasiunea lui Atatürk pentru femei; intuise la momentul potrivit că spectatorii începeau să se plictisească.

Când s-a sfârșit actul al doilea, Turgut Bey și Ipek s-au dus în culise, ca s-o caute pe Kadife. Încăperea aceea amplă, în care se pregăteau cândva pentru spectacole acrobați veniți de la Moscova ori de la Petersburg, actori armeni care jucau în piesele lui Moliere, dansatori și muzicieni care făcuseră turnee prin Rusia, era acum rece ca gheața.

– Credeam că pleci, i-a spus Kadife lui Ipek.

– Sunt mândru de tine, draga mea, ai fost minunată! i-a spus Turgut Bey lui Kadife și a îmbrățișat-o. Dacă ți-ar fi pus arma în mână și ți-ar fi spus „Împușcă-mă!", m-aș fi ridicat în picioare, întrerupând piesa, și ți-aș fi strigat „Kadife, ai grijă, nu trage!".

– De ce?

– Pentru că arma ar putea fi încărcată, de-aia! a spus Turgut Bey. – I-a povestit despre știrea pe care o văzuse în numărul de a doua zi al *Gazetei urbei de la hotare*. – Nu că m-aș teme de faptul că articolele pe care le scrie Serdar cu anticipație, în speranța că se vor dovedi reale, s-ar adeveri, a spus el. Știrile alea ale lui se vădesc a fi cât se poate de eronate. Sunt însă îngrijorat deoarece știu că Serdar n-ar putea scrie niciodată ceva atât de pompos fără consimțământul lui Sunay. Este limpede că el i-a dictat articolul. Nu poate fi vorba de o reclamă. Poate că vrea să te determine să-l omori pe scenă. Draga mea copilă, ai grijă, nu apăsa pe trăgaci fără să te asiguri că arma

e neîncărcată! Şi păzeşte-te, nu-ţi scoate valul din cauza acestui om! Ipek nu pleacă. Vom mai trăi multă vreme în oraşul acesta, aşa că nu-i mânia de pomană pe habotnici.

— De ce s-a răzgândit Ipek şi n-a mai plecat?

— Pentru că îşi iubeşte mai mult tatăl, familia, pe tine, a spus Turgut Bey, prinzând-o de mâini pe Kadife.

— Tată, putem vorbi, puţin singure? l-a rugat Ipek.

De îndată ce a spus acest lucru, a băgat de seamă că pe chipul lui Kadife se aşternea teama. Turgut Bey s-a apropiat de Sunay şi de Funda Eser, care intrau pe uşa aflată în celălalt capăt al încăperii înalte şi prăfuite, iar Ipek a strâns-o în braţe pe Kadife din toate puterile. A băgat de seamă că gestul acesta o înspăimântase pe sora ei; a prins-o de mână şi a tras-o spre un separeu, despărţit de restul încăperii printr-o draperie. De după draperie şi-a făcut apariţia Funda Eser, cu o sticlă de coniac şi nişte pahare.

— Ai fost foarte bine, Kadife, a spus ea. Simţiţi-vă ca la voi acasă!

Ipek a forţat-o pe Kadife, care arăta tot mai descurajată, să se aşeze. A privit-o în adâncul ochilor, cu o expresie care spunea „am o veste proastă":

— Hande şi Lacivert au fost ucişi într-o descindere, a spus apoi.

Privirile lui Kadife s-au retras o clipă în sine.

— Se aflau în aceeaşi casă? Cine ţi-a spus?

Văzând însă expresia hotărâtă de pe chipul lui Ipek, a tăcut.

— Mi-a spus Fazıl, băiatul de la Imam Hatip, şi l-am crezut imediat. Pentru că i-a văzut, se pare, cu ochii lui... – A aşteptat o clipă, aşa încât Kadife, care era de-acum albă ca varul la faţă, să mistuie vestea pe care i-o dăduse, după care a continuat în grabă: Ka ştia unde se afla Lacivert, iar după ce v-aţi văzut ultima oară nu s-a mai întors la hotel. Cred că le-a spus celor din „echipa specială" unde erau ascunşi Lacivert şi Hande. De aceea n-am mai plecat cu el în Germania.

— De unde ştii? a spus Kadife. Poate că nu el le-a dat de ştire, ci altcineva.

— Se poate, m-am gândit şi la asta. Dar simt atât de bine, cu inima, că acela care i-a turnat a fost Ka, încât îmi dau seama că n-am să mă pot convinge pe cale raţională că n-a făcut-o el. N-am mai plecat cu el în Germania pentru că mi-am dat seama că nu l-aş putea iubi.

Kadife nu mai avea puterea s-o asculte. Ipek a remarcat că sora ei izbutea abia atunci să conştientizeze cu adevărat moartea lui Lacivert.

Kadife şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a început să plângă în hohote. Ipek a îmbrăţişat-o şi a plâns şi ea. În timp ce plângea în tăcere, intuia, într-un cotlon al minţii, că plângea din alte motive decât sora ei. Plânseseră astfel de vreo două-trei ori, jenate de faptul că nici una dintre ele nu putea renunţa la Lacivert şi că, de fapt, concurau fără milă între ele. Ipek ştia că acum toată gâlceava se isprăvise; nu avea să mai plece din Kars. S-a simţit o clipă îmbătrânită. A te reconcilia, îmbătrânind, a deveni suficient de înţelept pentru a nu mai dori nimic de la lume – a simţit că era în stare de toate aceste lucruri.

În clipa aceea, era mai îngrijorată pentru Kadife, care plângea nestăvilit. Constata că sora ei trăia o suferinţă mai profundă, mai pustiitoare decât cea pe care o trăia ea. A încercat un sentiment de recunoştinţă – sau, poate, un soi de gust al răzbunării – pentru că nu se găsea în situaţia ei şi imediat s-a ruşinat de propriile-i trăiri. Cei care administrau Teatrul Naţional puseseră aceeaşi casetă cu muzică pe care le-o ofereau mereu spectatorilor în pauzele dintre filme, în speranţa de a creşte vânzările de răcoritoare şi de năut prăjit: se auzea melodia „Baby come closer, closer to me", pe care obişnuiau s-o asculte la Istanbul în anii primei tinereţi. Pe vremea aceea, amândouă voiau să înveţe bine limba engleză; niciuna dintre ele nu izbutise acest lucru. Ipek a simţit că, la auzul muzicii, sora ei se pornise să plângă şi mai tare. A văzut, prin crăpătura draperiei, că tatăl ei stătea la taifas cu Sunay în celălalt capăt al încăperii cufundate în semiîntuneric şi că Funda Eser, care se apropiase de cei doi bărbaţi cu o sticluţă de coniac, le turna băutură în pahare.

— Kadife Hanım, eu sunt colonelul Osman Nuri Çolak, a spus un militar de vârstă mijlocie, care întredeschisese draperia cu grosolănie şi care le-a salutat înclinându-se până la pământ, cu un gest deprins din filme. Stimată domniţă, cum v-aş putea alina durerea? Dacă nu doriţi să vă arătaţi pe scenă, pot să vă dau următoarea veste îmbucurătoare: s-au deblocat drumurile şi, peste puţină vreme, au să se arate în oraş forţele armate.

Osman Nuri Çolak avea să evoce mai târziu aceste cuvinte în faţa tribunalului militar, ca o dovadă a faptului că încercase să apere oraşul de adunătura ridicolă a puciştilor.

— Sunt bine din toate punctele de vedere, domnule, vă mulţumesc, a spus Kadife.

Ipek percepea de-acum în gesturile lui Kadife ceva din aerul artificial al Fundei Eser. O admira, pe de altă parte, pentru efortul de a-şi veni în fire. Kadife a făcut o sforţare şi s-a ridicat în picioare; a băut un pahar cu apă şi a păşit încoace şi-ncolo, ca o stafie, prin culisele spaţioase.

Când a început actul al treilea, Ipek se pregătea să-l ia de acolo pe tatăl ei fără a-l mai lăsa să se vadă cu Kadife, dar Turgut Bey s-a apropiat de ele în ultima clipă:

— Nu te teme, i-a spus el lui Kadife, referindu-se la Sunay şi la colegii lui, sunt oameni moderni.

La începutul actului al treilea, Funda Eser a interpretat cântecul femeii violate. Iar această scenă a atras simpatia spectatorilor care găseau că piesa era uneori mult prea „intelectuală" şi greu de înţeles. Aşa cum proceda întotdeauna, Funda Eser a vărsat, pe de o parte, lacrimi, suduind tagma bărbaţilor, iar pe de altă parte a povestit cu lux de amănunte ce i se-ntâmplase. După alte două cântece şi după scurte parodii după reclame, care-i făceau să râdă mai ales pe copii (demonstra că gazul din butelii se făcea din băşini), scena s-a întunecat şi s-au ivit doi soldaţi care aminteau de militarii înarmaţi ce urcaseră pe scenă la sfârşitul spectacolului, cu două seri în urmă. Aceştia au adus o spânzurătoare pe care au aşezat-o în mijlocul scenei – timp în care întregul teatru s-a cufundat într-o tăcere nervoasă. Sunay, care şchiopăta în mod vizibil, a păşit sub stâlpul spânzurătorii alături de Kadife.

— Nu credeam că lucrurile vor evolua atât de repede, a spus Sunay.

— Mărturisiţi, prin urmare, că n-aţi reuşit să realizaţi ceea ce v-aţi propus, sau aţi îmbătrânit şi căutaţi un pretext pentru a muri cu eleganţă? a spus Kadife.

Ipek a simţit că sora ei făcea mari eforturi pentru a-şi putea juca rolul.

— Sunteţi foarte inteligentă, Kadife Hanım! a spus Sunay.

— Asta vă sperie? a spus Kadife, cu un aer încordat, încrâncenat.

— Da! a spus Sunay, senzual.

— Nu de inteligența mea vă temeți, ci de faptul că am personalitate, a spus Kadife. Asta pentru că, în orașul nostru, bărbații nu se tem de inteligența, ci de spiritul independent al femeilor.

— Ba dimpotrivă, a spus Sunay. Eu am făcut această revoluție tocmai pentru ca dumneavoastră, femeile, să fiți la fel de independente ca femeile din Europa. De aceea aș dori să renunțați acum la văl.

— O să-mi scot vălul, a spus Kadife. Și, ca să demonstrez că nu fac asta pentru că aș fi silită de dumneavoastră sau pentru că aș vrea să-i imit de europeni, după aceea o să mă spânzur.

— Dar știți foarte bine, Kadife Hanım, că europenii vă vor aplauda pentru că vă spânzurați, comportându-vă ca o persoană înzestrată cu individualitate, nu-i așa? Oamenilor nu le-a scăpat faptul că la acea așa-zisă reuniune secretă de la hotelul Asia v-ați arătat foarte dornică să faceți declarații pentru gazeta aceea germană. Se spune că dumneavoastră le-ați fi organizat pe fetele care s-au sinucis, așa cum le-ați organizat și pe cele cu broboadă.

— Nu există decât o singură fată care s-a luptat pentru broboadă și care apoi s-a sinucis: este vorba de Teslime.

— Iar dumneavoastră o să fiți acum a doua...

— Nu, pentru că eu o să-mi scot vălul înainte de a mă sinucide.

— V-ați gândit bine?

— Da, a spus Kadife. M-am gândit foarte bine.

— Atunci trebuie să vă fi gândit și la faptul că sinucigașii ajung în iad. Pe mine mă puteți ucide cu inima ușoară, pentru că oricum mă duc în iad.

— Nu, a spus Kadife. Nu cred că o să ajung în iad dacă mă sinucid. Iar pe dumneata o să te ucid ca să înlătur de pe fața pământului un parazit care este vrăjmașul oamenilor, al credinței și al femeilor!

— Kadife Hanım, sunteți curajoasă și vorbiți pe șleau. Dar religia noastră interzice sinuciderea.

— Da, este adevărat că sura „Femeile" din Preasfântul *Coran* poruncește „nu vă sinucideți". Dar asta nu înseamnă nicidecum că Allah, care este atotputernic, nu le va ierta pe fetele care se sinucid și le va trimite-n iad.

— Prin urmare, urmați calea unei astfel de interpretări...

— Ba tocmai invers. Unele tinere din Kars s-au sinucis pentru că nu-şi puteau acoperi capul, aşa cum doreau. Măreţul Allah este drept şi vede la ce chinuri au fost supuse ele. O să mă sinucid şi eu, întocmai ca aceste fete, pentru că nu-mi găsesc locul la Kars, în ciuda dragostei mele pentru Allah.

— Ştiți, Kadife, nu-i aşa, că lucrul acesta îi va supăra pe mai-marii credinței noastre, care au venit să predice aici, în ciuda iernii, a zăpezii, spre a le determina pe femeile fără apărare din nevoiaşul oraş Kars să renunțe la ideea de sinucidere... Or, *Coranul*...

— Nu-mi discut credința nici cu ateii, nici cu cei care fac pe credincioşii de teamă. Să sfârşim odată cu piesa asta!

— Aveți dreptate. N-am deschis acest subiect pentru a mă amesteca în viața dumneavoastră spirituală, ci pentru că socoteam că n-ați putea să mă împuşcați cu inima împăcată de teamă să nu ajungeți în iad.

— Nu vă faceți nici un fel de griji, o să vă ucid cu inima împăcată!

— Minunat! a spus Sunay, cu un aer ofensat. Vă spun eu care este cea mai importantă concluzie pe care am tras-o din cariera mea teatrală. Spectatorii noştri nu rezistă fără să se plictisească la nici un dialog mai lung decât acesta. Aşa încât, dacă sunteți de acord, să trecem la treabă, fără s-o lungim prea mult.

— Bine.

Sunay a scos acelaşi pistol Kırıkkale de mai-nainte, arătându-l atât lui Kadife, cât şi spectatorilor:

— Acum o să vă scoateți vălul. Apoi vă dau această armă şi mă împuşcați... Pentru că faptul acesta se va petrece pentru prima oară la o emisiune în direct, să le mai explicăm o dată spectatorilor noştri semnificația...

— Să n-o mai lungim! a spus Kadife. M-am săturat de vorbele bărbaților care-ți explică de ce s-au sinucis tinerele care s-au sinucis.

— Aveți dreptate, a spus Sunay, jucându-se cu arma pe care o ținea în mână. Aş vrea să spun, totuşi, două lucruri. Asta pentru ca locuitorii Karsului, care au citit ştirile din ziare, crezând în tot soiul de cleveteli, şi care ne urmăresc în direct să

nu se sperie. Priviți încărcătorul armei mele, Kadife Hanım! După cum puteți constata, este gol. – A scos încărcătorul, i l-a arătat lui Kadife, apoi l-a pus la loc. – Ați văzut că e gol? a întrebat-o el, ca un maestru iluzionist.

– Da.

– Cu toate acestea, trebuie să fim absolut siguri! a spus Sunay. – A mai scos o dată încărcătorul şi li l-a arătat spectatorilor, ca un magician care-şi arată pălăria şi iepurele, după care l-a pus la loc. – În încheiere, am să vorbesc din punctul meu de vedere: adineaori ați spus că o să mă-mpuşcați cu inima împăcată. Mă detestați, oricum, gândind că sunt genul de om care pune la cale puciuri şi trage în oameni pe motiv că nu seamănă cu occidentalii, dar aş vrea să ştiți, pe de altă parte, că am făcut tot ceea ce am făcut pentru popor.

– Bine, a spus Kadife. Iar acum să-mi scot vălul. Priviți, vă rog, cu toții!

Preț de o clipă, pe chipul ei şi-a făcut apariția o expresie de suferință, după care şi-a scos baticul de pe cap cu un gest cât se poate de simplu.

În sală nu se mai auzea acum nici un sunet. Sunay a privit-o o clipă stupefiat, de parcă ar fi făcut un lucru cu totul neaşteptat. Amândoi s-au întors spre spectatori, ca nişte actori ageamii care nu-şi mai aduc aminte ce replici urmează.

Întregul Kars a contemplat îndelung, cu admirație, părul lung, frumos, şaten al lui Kadife. Cameramanul şi-a adunat tot curajul şi s-a apropiat pentru prima oară cu obiectivul de Kadife. Pe chipul ei şi-a făcut loc acea expresie de ruşine specifică femeilor care se pomenesc cu rochia descheiată în public. Era foarte limpede, din felul în care arăta, că suferea nemăsurat.

– Dați-mi arma, vă rog, a spus Kadife, nerăbdătoare.

– Poftiți, a spus Sunay. – I-a întins pistolul, ținându-l de țeava. – Piedica se trage de aici.

Kadife a luat pistolul în mână, iar Sunay a zâmbit. Întregul Kars era încredințat că discuția dintre ei avea să se prelungească. Pesemne că şi Sunay credea acelaşi lucru, de vreme ce a spus:

– Aveți un păr foarte frumos, Kadife. Şi, din cauza lui, sunt gelos pe ceilalți bărbați!

Tocmai atunci, Kadife a tras piedica. S-a auzit zgomotul unei împuşcături. Întregul Kars a fost derutat nu atât de sunet,

cât de faptul că Sunay s-a clătinat pe picioare, de parcă ar fi fost într-adevăr împuşcat, şi s-a prăbuşit la pământ.

— Ce prostesc este totul! a spus el. Cei care nu pricep nimic din arta modernă n-au cum să fie moderni!

Spectatorii aşteptau de la Sunay un lung monolog înainte de moarte, când Kadife a apropiat mult pistolul de el şi a mai tras patru focuri. De fiecare dată, trupul lui Sunay se cutremura o clipă şi se ridica uşor de la pământ, lăsând apoi impresia că se prăbuşea şi mai greoi. Ultimele patru focuri au fost trase foarte repede.

Cei din sală, care doreau nu atât să facă pe mortul, cât să-l audă rostind o tiradă plină de tâlc despre moarte, şi-au pierdut orice brumă de speranţă când au constatat, după cea de-a patra împuşcătură, că faţa lui Sunay era plină de sânge. Nuriye Hanım, pentru care veridicitatea evenimentelor şi a efectelor era tot atât de importantă în teatru ca şi textul, s-a ridicat de la locul ei, dar tocmai când era pe cale să-l aplaude pe Sunay, s-a speriat de faţa lui însângerată şi s-a aşezat la loc.

— Probabil că l-am omorât! le-a spus Kadife spectatorilor.

— Bine-ai făcut! a strigat un elev de la Imam Hatip, care era aşezat undeva pe rândurile din spate.

Forţele de securitate erau atât de fascinate de crima de pe scenă, încât nici n-au identificat locul unde se găsea elevul turbulent, nici n-au pornit-o pe urmele lui. Când profesoara Nuriye Hanım, care-l urmărise cu admiraţie la televizor pe Sunay în ultimele două zile şi care se aşezase în primul rând ca să-l vadă mai bine, indiferent de urmări, a început să plângă în hohote, nu doar cei prezenţi în sală, ci şi restul cetăţenilor din Kars au intuit că cele petrecute pe scenă erau mai mult decât reale.

Doi bărbaţi care alergau unul spre altul cu paşi ciudaţi, ridicoli, au tras cortina, smucind-o din răsputeri.

44

Astăzi, nimeni de-aici nu-l iubeşte pe Ka

LA KARS, DUPĂ PATRU ANI

Imediat după închiderea cortinei, Z. Demirkol şi tovarăşii săi au reţinut-o pe Kadife şi, „pentru propria ei siguranţă", au scos-o pe poarta din spate, care dădea spre bulevardul Küçük Kâzımbey, au urcat-o într-o maşină militară şi au dus-o la vechiul adăpost din garnizoana centrală, unde fusese găzduit şi Lacivert în ultima zi. La câteva ore după aceea, când toate drumurile care duceau la Kars au sfârşit prin a fi deblocate, efectivele armatei, care trecuseră la acţiune pentru reprimarea micului „puci" de la Kars, au intrat în oraş fără a întâmpina nici un fel de împotrivire. Viceguvernatorul, comandantul de divizie şi celelalte cadre de conducere, care dăduseră dovadă de neglijenţă în timpul evenimentelor, au fost imediat suspendaţi din funcţie, iar o mână de militari şi de angajaţi ai MIT, care colaboraseră cu „puciştii", au fost arestaţi, deşi formulaseră obiecţii, afirmând că făcuseră ceea ce făcuseră pentru „stat şi naţiune". Turgut Bey şi Ipek n-au reuşit s-o viziteze pe Kadife decât după trei zile. Turgut Bey îşi dăduse seama, în timpul incidentului, că Sunay murise cu adevărat, fusese îndurerat, dar, cu toate acestea, trecuse îndată la acţiune pentru a o lua pe Kadife acasă încă din seara aceea, în speranţa că fiica lui n-avea să păţească nimic; cum nu reuşise acest lucru, revenise la hotel, mult după miezul nopţii, străbătând străzile pustii la braţul fiicei sale mai mari, iar în vreme ce el plângea, Ipek îşi deschisese valiza şi îşi aşezase lucrurile la loc, în dulap.

Cei mai mulţi dintre cetăţenii Karsului, care urmăriseră ceea ce se petrecuse pe scenă, au înţeles abia a doua zi, când au

citit despre întâmplare în *Gazeta urbei de la hotare*, că Sunay murise cu adevărat, la capătul unei scurte agonii. După lăsarea cortinei, mulțimea care umplea Teatrul Național se risipise îndoită, dar în liniște, iar televiziunea nu se mai referise deloc la cele petrecute în ultimele trei zile. Oamenii din Kars, care erau obișnuiți, din perioadele în care se instituia legea marțială, ca autoritățile statului sau „echipele speciale" să-i urmărească pe teroriști pe străzi, să organizeze descinderi și să lanseze comunicate au încetat să se mai gândească foarte curând la cele trei zile ca la o perioadă foarte specială. De fapt, conducerea Marelui Stat-Major a declanșat o anchetă administrativă încă de a doua zi dimineață, a intrat în acțiune și Comisia de Control a prim-ministrului, iar cei din Kars au început să discute despre „lovitura de la teatru" referindu-se nu atât la aspectul ei politic, cât la dimensiunea ei scenică și artistică. Cum de reușise Kadife să-l împuște și să-l omoare pe Sunay după ce acesta pusese în pistol un încărcător gol, sub ochii tuturor?

Raportul detaliat întocmit de maiorul-inspector trimis de la Ankara pentru a investiga „lovitura de teatru" de la Kars după reintrarea vieții pe făgașul firesc mi-a fost de folos și în privința elucidării acestui aspect, care aducea mai mult a iluzionism decât a șarlatanie, așa cum mi-a fost de folos în foarte multe alte contexte din cartea mea. Pentru că, după acea noapte, Kadife refuzase să discute despre cele întâmplate atât cu sora și cu tatăl ei, veniți s-o viziteze, cât și cu procurorii ori cu avocatul –, în ciuda faptului că acesta se găsea la tribunal pentru a o apăra –, maiorul-inspector vorbise cu foarte multe persoane (cu o expresie mai adecvată, le luase declarații), așa cum aveam să fac și eu peste patru ani, spre a afla adevărul, și, astfel, trecuse în revistă toate probabilitățile și toate zvonurile care circulaseră pe această temă.

Pentru a respinge opiniile potrivit cărora Kadife îl ucisese pe Sunay Zaim în mod conștient și intenționat, în ciuda faptului că el nu dorise acest lucru, maiorul-inspector demonstrase, în primă instanță, că zvonurile potrivit cărora tânăra femeie trăsese cu o altă armă, pe care o scosese fulgerător din buzunar, sau că trăsese cu un încărcător plin, pus în armă chiar de ea, nu corespundeau realității. În ciuda expresiei de uimire care se ivise pe chipul lui Sunay când fusese împușcat,

percheziţiile făcute apoi de forţele de securitate, obiectele descoperite asupra lui Kadife şi înregistrarea video a spectacolului din acea seară confirmau faptul că în timpul incidentului se apelase la o singură armă şi la un singur încărcător. Punctul de vedere potrivit căruia Sunay Zaim fusese împuşcat, concomitent, de o altă persoană, dintr-un alt unghi – foarte popular printre locuitorii din Kars – fusese infirmat de raportul balistic trimis de la Ankara, în care se preciza că, potrivit autopsiei, gloanţele descoperite în trupul actorului proveneau de la pistolul Kırıkkale pe care-l avusese în mână Kadife. Maiorul-inspector văzuse în ultimele cuvinte ale lui Kadife („Probabil că l-am omorât!"), care deschiseseră calea transformării ei într-un personaj legendar la Kars, atât în calitate de eroină, cât şi în calitate de victimă, o dovadă a faptului că nu săvârşise crima cu premeditare, analizase în detaliu două noţiuni juridice şi filozofice, precum crima cu premeditare şi reaua intenţie, cu aerul că îi indica procurorului care urma să deschidă mai apoi acţiunea ce cale avea de urmat în această privinţă, şi explicase că replicile pe care fusese pusă să le înveţe Kadife încă dinainte sau pe care fusese pusă să le rostească, prin diverse manevre, în timpul spectacolului nu-i aparţineau, de fapt, ei, ci răposatului actor Sunay Zaim, care pusese la cale întreaga poveste. Sunay Zaim, care aşezase încărcătorul în pistol după ce afirmase de două ori că era gol, o păcălise pe Kadife, aşa cum îi păcălise pe toţi cetăţenii Karsului. Sau, potrivit expresiei maiorului, care avea să fie pensionat cu anticipaţie la trei ani după aceea şi care mi-a spus, în vreme ce îl vizitam la reşedinţa sa din Ankara şi-i arătam cu mâna volumele de Agatha Christie pe care le vedeam înşirate pe rafturi, că-i plăcuseră mai cu seamă titlurile cărţilor, „încărcătorul era plin!". Iar manevra prin care reuşise să prezinte un încărcător plin drept unul gol nu fusese deloc un număr de iluzionism realizat cu subtilitate de un om de teatru: teroarea nemiloasă pe care o instituiseră de trei zile în oraş Sunay Zaim şi tovarăşii săi (muriseră douăzeci şi nouă de persoane, incluzându-l şi pe Sunay), sub pretextul că era vorba de occidentalism şi de kemalism, îi timorase atât de crunt pe oameni, încât toată lumea era gata să vadă într-un pahar gol unul plin. Din acest punct de vedere, nu numai Kadife, ci şi ceilalţi cetăţeni ai Karsului, care-l priviseră

cu plăcere pe Sunay cum se lăsa ucis pe scenă, pretinzând că era vorba de un simplu joc, în ciuda faptului că acesta îşi anunţase moartea dinainte, erau implicaţi în cele ce se petrecuseră. În raportul său, maiorul răspunsese atât unei alte cleveteli, potrivit căreia Kadife îl ucisese pe Sunay pentru a-l răzbuna pe Lacivert, arătând că o persoană căreia i se punea în mână o armă încărcată, pretinzându-se că era neîncărcată, nu putea fi pusă sub învinuire sub un alt pretext, cât şi aserţiunilor islamiştilor, care o lăudau pe Kadife pentru că fusese şireată şi îl ucisese pe Sunay, dar că ea, desigur, nu se sinucisese, ori învinuirilor aduse de laicii republicani, arătând că arta nu trebuia confundată cu realitatea. Ideea potrivit căreia, după ce îl păcălise pe Sunay, pretinzând că voia să se sinucidă, Kadife se răzgândise fusese respinsă după ce se demonstrase că atât Sunay, cât şi Kadife ştiau că spânzurătoarea montată pe scenă era din carton.

Raportul amănunţit întocmit de sârguinciosul maior-inspector trimis de Marele Stat-Major a fost privit cu deosebit respect de procurorul militar şi de judecătorii din Kars. În felul acesta, Kadife n-a mai fost învinuită de asasinat din motive politice, ci de omor prin imprudenţă, fiind condamnată la trei ani şi o lună de închisoare şi ieşind din puşcărie după douăzeci de luni. Colonelul Osman Nuri Çolak a fost condamnat la pedepse foarte mari, fiind învinuit de constituire de bande înarmate pentru comiterea unor asasinate şi de crime cu făptuitori necunoscuţi, prevăzute în articolele 313 şi 463 din Codul penal al Turciei, şi a fost eliberat în urma unei amnistii decretate la şase luni după aceea. În ciuda faptului că se făcuseră presiuni asupra lui pentru a nu povesti cele întâmplate, în anii ce au urmat obişnuia să afirme, când se vedea, nopţile, cu mai vechii săi camarazi de arme pe la diversele Case ale Armatei şi se amenţea bine, că el îndrăznise „cel puţin" să purceadă la ceea ce zăcea în sufletul fiecărui militar cu vederi kemaliste şi, fără a merge mai departe, îi acuza pe prietenii săi de teamă în faţa habotnicilor, de indolenţă şi laşitate.

Ceilalţi ofiţeri, soldaţi şi slujbaşi ai statului au fost condamnaţi, în acelaşi mod, de către tribunalul militar, pentru diverse delicte, de la constituire de grupuri înarmate şi asasinate până la folosirea neautorizată a bunurilor statului – în ciuda faptului că au protestat, afirmând că se supuneau ordinelor şi erau

patrioți –, iar apoi au fost eliberați pe baza aceleiași amnistii. Publicarea sub formă de foileton a amintirilor unui tânăr sublocotenent cu capul în nori, care urma să devină mai apoi islamist, de către gazeta islamistă *Legământul*, după eliberarea acestuia din închisoare („Și eu am fost iacobin!") a fost interzisă pentru insultă adusă armatei. A reieșit că, îndată după revoluție, portarul de fotbal Vural a început să lucreze pentru secția locală a MIT. Instanța a fost de acord că ceilalți membri ai trupei de teatru nu erau decât niște „simpli actori". Funda Eser a fost ținută sub observație vreme de patru luni la secția de psihiatrie a Spitalului Militar din Ankara, pentru că în noaptea în care fusese ucis soțul ei făcuse o criză de nervi și se repezise, pradă mâniei, la toată lumea, pentru că-i reclamase și-i denunțase pe toți, tuturor. Mi-a spus, la ani de zile după ce fusese externată, pe vremea când era cunoscută pentru rolul vrăjitoarei dintr-un foarte popular serial pentru copii, că încă era mâhnită pentru faptul că soțul ei, care murise pe scenă în urma unui accident de muncă, nu reușise să obțină rolul lui Atatürk din pricina invidiilor și calomniilor cărora le căzuse victimă și că singura ei consolare o constituia faptul că, în ultimul timp, atitudinile maiestuoase și gesturile soțului ei serveau drept model pentru foarte multe statui ale lui Atatürk. Judecătorul militar îl convocase – pe bună dreptate – și pe Ka, în calitate de martor, deoarece în raportul maiorului-inspector era menționată implicarea sa în evenimente, iar după primele două înfățișări, la care acesta nu s-a prezentat, a fost emis un mandat de reținere pe numele lui, pentru a i se putea lua depoziția.

Turgut Bey și Ipek o vizitau pe Kadife, aflată în închisoarea din Kars, în fiecare sâmbătă. În zilele de primăvară și de vară, când era vreme frumoasă, așterneau o față de masă albă sub dudul impozant din curtea spațioasă a lăcașului de detenție, cu permisiunea îngăduitorului director al acestuia, mâncau ardei umpluți preparați cu ulei de măsline de către Zahide, îi tratau și pe ceilalți deținuți cu câte o plăcintă cu orez făcută de aceeași Zahide și, în vreme ce ciocneau și decojeau ouă fierte, ascultau preludii de Chopin la un casetofon portativ Philips, pe care Turgut Bey îl dăduse de curând la reparat. Pentru a nu percepe condamnarea fiicei sale ca pe o rușine, Turgut Bey privea pușcăria ca pe un internat prin care se

cuvenea să treacă orice cetățean de onoare, iar din vreme în vreme își aducea în vizită și câte un cunoscut, ca, de pildă, pe gazetarul Serdar Bey. Kadife a dorit să-l vadă și cu alte prilejuri pe Fazıl, care se alăturase familiei la una dintre vizite, iar la două luni de la eliberarea sa din închisoare s-a căsătorit cu acest tânăr, mai mic cu patru ani decât ea.

În primele șase luni, cei doi au locuit într-o cameră de la hotelul Zăpada Palas, unde Fazıl lucra la recepție. Când am ajuns eu la Kars, se mutaseră în altă parte cu băiețelul lor. Kadife se ducea în fiecare dimineață cu Ömercan, copilașul ei în vârstă de șase luni, la hotelul Zăpada Palas și, în vreme ce Ipek și Zahide îl hrăneau, iar Turgut Bey se juca cu el, rezolva diverse probleme legate de administrarea hotelului; pentru a-și păstra independența față de socrul său, Fazıl lucra, pe de o parte, la Palatul Foto Lumina, iar pe de altă parte la postul de televiziune Karsul de la Hotare, unde mi-a spus, zâmbind, că era „chipurile, asistent de programe, ceea ce presupunea, de fapt, alergătură".

A doua zi după sosirea mea în oraș și după masa oferită de primar cu acest prilej, pe la prânz, m-am întâlnit cu Fazıl în noul lor apartament situat pe bulevardul Hulusi Aytekin. Când m-a întrebat, fără nici un gând rău, în timp ce contemplam fortăreața și fulgii mari de zăpadă care se cerneau alene peste pârâul orașului, de ce venisem la Kars, am fost cuprins de neliniște, crezând că voia să aducă vorba despre Ipek, care mă făcuse să-mi pierd capul la cina primarului, cu o seară în urmă, așa încât i-am povestit despre poeziile pe care le compusese Ka la Kars și despre faptul că voiam să scriu, eventual, o carte despre ele.

— Cum poți să scrii o carte despre niște poezii care au dispărut? m-a întrebat el, prietenește.

— Nici eu nu știu, am răspuns. Una dintre ele trebuie să se afle în arhiva televiziunii.

— O s-o găsim și o s-o obținem de acolo deseară. Dar dumneata ai colindat toată dimineața Karsul, stradă cu stradă. Poate că te gândești să scrii un roman și despre noi.

— M-am dus în toate locurile despre care vorbea Ka în poeziile lui, am spus eu, încordat.

— Dar îmi dau seama după chipul dumitale că vrei să arăți cât suntem de nevoiași, cât suntem de diferiți de cei care-ți citesc romanele. Nu vreau însă să mă plasezi într-o asemenea carte.

— De ce?

— Pentru că nu mă cunoşti! Şi chiar dacă m-ai cunoaşte şi ai putea vorbi despre mine aşa cum sunt, cititorii dumitale occidentali tot n-ar fi în stare să-mi observe viaţa, pentru că s-ar înduioşa de sărăcia mea. De pildă, faptul că scriu un roman ştiinţifico-fantastic de factură islamică va stârni zâmbete. Nu vreau să se vorbească despre mine ca despre o persoană care stârneşte un soi de simpatie dispreţuitoare şi de care se râde cu superioritate.

— Bine.

— Ştiu că te-ai supărat, a spus Fazıl. Te rog să nu te simţi ofensat de vorbele mele; ştiu că eşti un om bun. Dar şi prietenul dumitale era un om bun; poate că şi-a dorit chiar să ne iubească, dar, în cele din urmă, ne-a făcut cel mai mare rău cu putinţă.

N-am găsit că era corect ca Fazıl să aducă în discuţie, de parcă ar fi fost vorba de un rău care-l afectase şi pe el, ipoteza potrivit căreia prietenul meu, Ka, l-ar fi denunţat pe Lacivert, căci el se putuse căsători cu Kadife tocmai datorită morţii lui Lacivert; am tăcut însă.

— Cum poţi să fii sigur că această afirmaţie este întemeiată? l-am întrebat eu, la mult timp după aceea.

— Tot Karsul ştie asta, a spus Fazıl pe un ton blând, oarecum afectuos, fără a ne învinovăţi în vreun fel, pe mine sau pe Ka.

L-am văzut în străfundul ochilor lui pe Necip. M-a întrebat dacă puteam sau nu să arunc o privire peste romanul ştiinţifico-fantastic pe care-l scrisese, dar a precizat că nu avea să-mi dea manuscrisul, pentru că voia să stea lângă mine în vreme ce-l citeam; i-am spus că eram gata să mă uit peste ceea ce voia să-mi arate. Ne-am aşezat la masa la care obişnuiau să mănânce seara, el şi Kadife, cu ochii la televizor, şi am citit împreună, în tăcere, primele cincizeci de pagini ale romanului ştiinţifico-fantastic pe care-l concepuse Necip cu patru ani în urmă şi pe care-l scrisese apoi Fazıl.

— Cum este, e bun? m-a întrebat Fazıl doar o dată, de parcă şi-ar fi cerut scuze că o făcea. Dacă te-ai plictisit, hai s-o lăsăm baltă!

— Nu, e bun, am spus eu, şi l-am citit cu râvnă. Ceva mai târziu, când păşeam amândoi pe bulevardul Kâzım Karabekir, prin ninsoare, am mai spus o dată, cu deplină sinceritate, că găsisem romanul foarte agreabil.

— Poate că spui asta pentru a-mi face mie plăcere, a spus Fazıl, fericit. Dar mi-ai făcut un bine. Şi eu vreau să-ţi fac dumitale un bine. Dacă intenţionezi să scrii un roman, poţi să vorbeşti şi despre mine. Cu condiţia să le pot transmite şi eu ceva cititorilor dumitale, în chip nemijlocit.

— Ce anume?

— Nu ştiu. Dacă o să-mi pot găsi cuvintele câtă vreme te mai afli la Kars, o să-ţi spun.

Ne-am înţeles să ne întâlnim spre seară la postul de televiziune Karsul de la Hotare, după care ne-am despărţit. Am privit pe urmele lui Fazıl, în vreme ce acesta intra în fugă în atelierul Palatului Foto Lumina. Cât de mult îl vedeam pe Necip ascuns în el? Continua, oare, să-l mai simtă pe Necip în el, aşa cum îi mărturisise lui Ka? În ce măsură putem percepe vocea altuia înlăuntrul nostru?

De dimineaţă, pe când colindam Karsul stradă cu stradă, pe când vorbeam cu aceiaşi oameni cu care vorbise Ka, pe când stăteam în acelaşi ceainării, mi se-ntâmplase de multe ori să mă simt de parcă aş fi fost el. În zori, stătusem în ceainăria Fraţii Norocoşi, unde-şi scrisese Ka poezia „Întreaga omenire şi stelele" şi meditasem şi eu, asemenea dragului meu prieten, la rostul meu pe lume. Cavit, de la recepţia hotelului Zăpada Palas, îmi spusese, la rândul lui, că luasem cheia în grabă, „exact ca domnul Ka". Băcanul care mă chemase în prăvălia lui când păşeam pe una dintre străduţele laterale, după ce mă întrebase „dumneavoastră sunteţi scriitorul venit de la Istanbul?", şi care-mi ceruse să scriu că toate articolele apărute în gazete cu privire la sinuciderea fiicei sale, Teslime, petrecută cu patru ani în urmă, erau mincinoase, vorbise cu mine ca şi cu prietenul meu şi mă servise cu o Coca-Cola. Cât din aceste lucruri era coincidenţă, şi cât plăsmuirea mea? La un moment dat, când mi-am dat seama că mă aflam pe Strada Veterinarului, am privit spre ferestrele lăcaşului păstorit de Şeicul Saadettin şi, pentru a pricepe ce simţise Ka atunci când venise acolo, am urcat treptele abrupte pe care le evocase Muhtar în poezia lui.

De vreme ce descoperisem, printre hârtiile lui de la Frankfurt, poeziile pe care i le dăduse Muhtar, deduceam că prietenul meu nu i le trimisese lui Fahir. Or, Muhtar, după ce îmi spusese, la cinci minute după ce ne cunoscuserăm, „ce om respectat"

fusese Ka, îmi povestise că acestuia îi plăcuseră foarte mult poeziile lui când venise la Kars şi că i le trimisese, cu elogii, unui editor arogant de la Istanbul. Era satisfăcut de felul în care-i mergeau afacerile şi spera să fie ales primar din partea partidului islamist proaspăt constituit (Partidul Prosperităţii fusese suspendat), cu ocazia viitoarelor alegeri. Dată fiind firea lui Muhtar, care se înţelegea bine cu toată lumea, fiind blând şi împăciuitor, am fost primiţi la Direcţia de Poliţie (nu ni s-a permis să coborâm în subsol) şi la Spitalul Asigurărilor Sociale, unde Ka sărutase trupul fără viaţă al lui Necip. Pe când îmi arăta obiectele rămase de pe urma Teatrului Naţional şi încăperile transformate în spaţii de depozitare pentru aparatură electrocasnică, Muhtar a fost de acord că era „puţin" responsabil de starea de degradare în care se afla clădirea veche de un secol, dar a încercat să mă consoleze, afirmând că „de fapt, nu era construită de turci, ci de armeni". Mi-a arătat, rând pe rând, toate locurile de care-şi amintea mai târziu Ka, tânjind să revadă într-o bună zi Karsul şi, totodată, pe Ipek – hala de fructe acoperită de zăpadă, prăvăliile cu articole de fierărie înşirate de-a lungul bulevardului Kâzım Karabekir –, după care mi-a făcut cunoştinţă, la Complexul de birouri Halil Paşa, cu avocatul Muzaffer Bey, rivalul său în materie de politică, şi a plecat. În timp ce păşeam pe coridoarele întunecoase şi deprimante ale clădirii, după ce ascultasem, aşa cum ascultase şi Ka, o istorie a Karsului din perspectivă republicană, pe care mi-o relatase fostul primar, un proprietar bogat de lăptărie care stătea în uşa Asociaţiei Iubitorilor de Animale m-a poftit înăuntru, adresându-mi-se cu „Orhan Bey", şi mi-a povestit, apelând la uimitoarea sa memorie, că în urmă cu patru ani, pe vremea când fusese împuşcat directorul Institutului Pedagogic, Ka se abătuse pe la sediul lor şi se aşezase într-un ungher, în sala rezervată luptelor de cocoşi, adâncit în gânduri.

Am fost indispus să aflu amănuntele momentului în care prietenul meu Ka îşi dăduse seama că era îndrăgostit de Ipek, înainte chiar de a o fi întâlnit. Am intrat în berăria Plaiul Verde şi am băut un rachiu, în speranţa că avea să mă elibereze de încordarea care mă stăpânea înainte de întâlnirea pe care urma s-o am cu ea la cofetăria Viaţa cea Nouă şi că urma să mă scape de spaima de a nu mă lăsa cumva antrenat în cine ştie

ce poveste de dragoste. De îndată ce m-am aşezat însă în faţa lui Ipek, la cofetărie, mi-am dat seama că măsurile de siguranţă pe care mi le luasem mă făcuseră şi mai vulnerabil. Rachiul băut pe stomacul gol îmi provocase mai degrabă o stare de confuzie decât de relaxare. Avea ochi foarte mari şi o faţă destul de ovală, aşa cum îmi place mie. În timp ce încercam să-i înţeleg frumuseţea, pe care o găseam chiar mai profundă decât în seara precedentă, când începusem să visez stăruitor la ea, căutam să mă conving cu disperare că ceea ce mă făcea să-mi pierd cumpătul era povestea de dragoste pe care o trăise alături de Ka şi faptul că eram la curent cu toate detaliile acesteia. Dar chiar şi faptul acesta îmi aducea aminte de una dintre slăbiciunile mele, de faptul că, spre deosebire de prietenul meu, care era un poet autentic, care îşi permitea să trăiască aşa cum îi poftea inima, rămânând mereu el însuşi, eu nu eram decât un biet romancier, înzestrat cu un spirit mai elementar, care trudea ca un conţopist, fie dimineaţă, fie noapte, după un program bine determinat. Poate că tocmai din această cauză i-am povestit, apelând la cele mai nostime detalii, că, la Frankfurt, Ka ducea o viaţă foarte ordonată, că se trezea în fiecare dimineaţă la aceeaşi oră, trecea pe aceleaşi străzi, mergea la aceeaşi bibliotecă, se aşeza şi scria la aceeaşi masă.

— Eu mă hotărâsem, de fapt, să plec cu el la Frankfurt, mi-a spus Ipek, şi mi-a dezvăluit foarte multe detalii mărunte menite să-i demonstreze decizia, mergând până la pregătirea valizei. – Dar acum mi-e greu să-mi aduc aminte cât de agreabil era Ka. Pe de altă parte însă, aş dori să vă ajut în privinţa cărţii pe care o scrieţi, pentru că vă respect prietenia.

— Graţie dumneavoastră, Ka a scris o carte minunată la Kars, am vrut eu s-o îmboldesc. Şi-a amintit de aceste trei zile clipă de clipă, istorisindu-le în caietele lui; nu lipsesc decât ultimele ore, cele de dinainte de a părăsi oraşul.

Mi-a povestit, cu o sinceritate dezarmantă, fără a tăinui nimic, făcând eforturi evidente pentru a-şi dezvălui viaţa intimă şi vădind o onestitate care mă umplea de admiraţie, ultimele ore petrecute de Ka la Kars, aşa cum le trăise ea şi aşa cum presupunea că se scurseseră.

— Nu dispuneaţi de nici o dovadă fermă care să vă determine să renunţaţi la plecarea la Frankfurt, am spus eu, străduindu-mă să n-o învinovăţesc.

— Intuieşti întotdeauna unele lucruri cu inima.

— Dumneavoastră aţi vorbit prima despre inimă, am spus eu, şi i-am povestit, de parcă mi-aş fi cerut scuze, că, potrivit scrisorilor pe care i le scrisese ei şi pe care nu i le trimisese niciodată, dar pe care eu fusesem nevoit să le citesc în vederea cărţii pe care intenţionam să o scriu, în primul an scurs după revenirea sa în Germania, Ka obişnuia să ia în fiecare noapte câte două somnifere, pentru că nu putea să doarmă gândindu-se la ea, că se deprinsese să bea până se făcea praştie, că în timp ce mergea pe străzile din Frankfurt avea impresia, la fiecare cinci-zece minute, că o vedea pe Ipek în câte o femeie zărită în depărtare, că retrăise zilnic, până la sfârşitul vieţii, clipele de fericire petrecute alături de ea, de parcă s-ar fi uitat ore întregi la o peliculă filmată cu încetinitorul, că se simţea foarte fericit când o putea uita măcar cinci minute, că nu mai avusese relaţii cu nici o femeie până la moarte, că după ce o pierduse pe ea nu se mai privise ca pe un „om adevărat, ci ca pe o fantomă", iar când i-am remarcat privirile duioase, care sugerau însă „te rog, ajunge!" şi sprâncenele ridicate a mirare, de parcă s-ar fi confruntat cu o întrebare misterioasă, mi-am dat seama, temător, că-i comunicam toate acele amănunte nu pentru că mi-aş fi dorit să-l accepte pe prietenul meu, ci, da!, ca să mă accepte pe mine.

— Poate că prietenul dumneavoastră mă iubea foarte mult, a spus ea. Dar nu într-atât încât să mai încerce să vină o dată la Kars.

— Exista un mandat de reţinere pe numele lui.

— Acela n-avea nici o importanţă. Ar fi venit la tribunal, ar fi spus ce avea de spus şi n-ar fi avut parte de nici un necaz. Nu mă înţelegeţi greşit, a făcut bine că nu s-a arătat, numai că Lacivert a venit de nenumărate ori la Kars doar ca să mă vadă pe mine, pe ascuns, deşi a existat ani de zile un consemn prin care se dispunea să fie împuşcat.

Am băgat de seamă, cu inima strânsă, că în momentul în care a spus „Lacivert", în ochi i s-a ivit o lucire, iar pe faţă i s-a aşternut o expresie de tristeţe neprefăcută.

— Dar prietenul dumneavoastră nu de tribunal se temea, a spus ea, de parcă ar fi vrut să mă consoleze. Îşi cunoştea adevărata vină şi pricepuse foarte bine că din cauza ei nu mai venisem la gară.

— N-ați reușit să-i demonstrați niciodată culpa, am spus eu.

— Înțeleg foarte bine că aveți un simțământ de vinovăție din pricina lui, mi-a spus ea cu agerime, și, pentru a arăta că întâlnirea noastră se terminase, și-a pus țigările și bricheta în geantă.

Spun „cu agerime" pentru că, de îndată ce a rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama, cu un sentiment de înfrângere, că știa pe cine eram gelos: nu pe Ka, ci pe Lacivert. Am ajuns însă apoi la concluzia că nu asta voise să sugereze, ci doar faptul că eram mult prea copleșit de vinovăție. S-a ridicat în picioare, era destul de înaltă și frumoasă în toate, și s-a îmbrăcat cu paltonul.

Eram nespus de confuz.

— Ne vom revedea din nou deseară, nu-i așa? am întrebat eu, neliniștit.

Cuvintele mele erau absolut inutile.

— Desigur, tata vă așteaptă, a spus, după care a plecat, pășind în felul acela al ei atât de aparte.

Mi-am spus că eram mâhnit de convingerea ei sinceră că prietenul meu era „vinovat". Mă amăgeam însă singur. Ceea ce-mi doream cu adevărat era să vorbesc despre Ka plin de duioșie, folosindu-mă de expresia „iubitul prieten ucis", să-i scot treptat la iveală slăbiciunile, obsesiile și „vinovăția" și, astfel, să urc pe aceeași corabie cu ea și să plecăm împreună în prima călătorie îndreptată împotriva prețioasei lui amintiri. Visul de a o duce cu mine pe Ipek la Istanbul, pe care-l plăsmuisem în prima noapte petrecută la Kars, era acum foarte departe, iar sufletul îmi era cuprins de imboldul de a demonstra că prietenul meu era „nevinovat". Oare asta să fi însemnat că, dintre cei doi morți, nu eram gelos pe Ka, ci pe Lacivert?

M-am întristat și mai tare după ce am rătăcit pe străzile înzăpezite ale Karsului, la vremea când se lăsa întunericul. Postul de televiziune Karsul de la Hotare se mutase într-o clădire nouă, aflată vizavi de benzinăria de pe bulevardul Karadağ. În răstimp de doi ani, atmosfera murdară, noroioasă, întunecată și ponosită a orașului își făcuse loc temeinic pe coridoarele acestei clădiri de beton cu trei etaje, pe care locuitorii Karsului o priveau ca pe un semn al progresului.

Când Fazıl, care m-a întâmpinat vesel în studioul de la etajul al doilea, mi-a spus, după ce mi-a făcut cunoștință, rând

pe rând, cu cele opt persoane care lucrau la televiziune, „colegii mei doresc să-ți ia un scurt interviu pentru știrile de seară", m-am gândit că acesta ar fi urmat să înlesnească ceea ce aveam de rezolvat la Kars. Când Hakan Özge, prezentatorul emisiunilor pentru tineret, care îmi lua interviul, mi-a zis deodată, în timpul înregistrării care a durat cinci minute, poate și pentru că Fazıl îi spusese acest lucru, „am înțeles că scrieți un roman a cărui acțiune se petrece la Kars", m-am fâstâcit și am bâiguit și eu ceva. N-am discutat nimic despre Ka.

Am intrat în biroul directorului, am găsit, după datele inscripționate pe videocasetele înșirate pe niște rafturi montate de-a lungul pereților, conform normelor legale, înregistrarea primelor două emisiuni în direct realizate de la Teatrul Național și le-am scos din arhivă. Ne-am așezat în fața unui televizor vechi, într-o încăpere mică și neaerisită, și am urmărit mai întâi, bând ceai, *Tragedie la Kars,* piesa în care urcase pe scenă Kadife. Am admirat „scenetele critice" ale lui Sunay și ale Fundei Eser, felul în care-și băteau joc de câteva clipuri publicitare foarte îndrăgite cu patru ani în urmă. Am revăzut de câteva ori cu atenție, dând banda înapoi, scena în care Kadife își dădea jos vălul, arătându-și părul minunat, și în care Sunay era împușcat, imediat după aceea. Moartea lui Sunay arăta, într-adevăr, de parcă ar fi făcut parte din piesă. Exceptându-i pe cei așezați în primele rânduri, spectatorii n-ar fi avut cum să observe dacă încărcătorul era gol sau plin.

În timp ce vizionam cealaltă casetă, mi-am dat seama mai întâi că foarte multe dintre scenetele, imitațiile și aventurile povestite de portarul Vural, ca și dansurile din buric interpretate de simpatica Funda Eser erau, de fapt, momente de divertisment pe care trupa de teatru le repeta la fiecare spectacol. Strigătele, lozincile și vuietul din sală făceau ca dialogurile de pe banda aceea uzată să devină aproape de neînțeles. Cu toate acestea însă, derulând banda de nenumărate ori înainte și înapoi, am reușit să notez pe hârtia pe care o aveam la îndemână o mare parte din poezia pe care o recita Ka și pe care avea s-o intituleze mai apoi „Locul unde nu există Allah". Fazıl tocmai mă întreba de ce se ridicase, oare, în picioare Necip, spunând ceva, în timp ce Ka recita poezia care tocmai îi venea atunci în minte, când i-am dat să citească versurile – atât cât reușisem să transcriu din ele.

Ne-am uitat de două ori la soldaţii care trăgeau în spectatori.

— Ai hoinărit mult prin Kars, a spus Fazıl. Vreau să-ţi arăt şi eu acum un loc anume.

Mi-a spus, pe un ton uşor ruşinat, dar şi cu un aer vag misterios, că l-aş fi putut pune şi pe Necip în cartea mea şi că voia să-mi arate internatul Liceului Imam Hatip, unde acesta îşi petrecuse ultimii ani ai vieţii şi care acum era închis.

Când am remarcat pata incredibil de rotundă de pe fruntea unui câine negru ca tăciunele pe care-l văzusem păşind prin ninsoare pe bulevardul Gâzi Ahmet Muhtar, mi-am dat seama că acela era câinele despre care scrisese Ka o poezie, aşa încât am cumpărat nişte pâine şi nişte ouă fierte de la o băcănie, am curăţat ouăle la repezeală şi l-am hrănit, privindu-l cum îşi răsucea fericit prin aer coada încovrigată.

Fazıl, care observase că potaia nu se desprindea de pe urmele noastre, mi-a spus:

— Acesta e câinele gării. Nu ţi-am spus adineaori, socotind că poate n-ai să vii. Fostul internat e gol. După seara revoluţiei, a fost închis sub pretextul că ar fi un cuib al terorii şi reacţiunii. De atunci, nu mai stă nimeni acolo, aşa că am luat lanterna asta de la televiziune.

A aprins o lanternă, iar atunci când lumina ei s-a fixat asupra ochilor melancolici ai câinelui aflat pe urmele noastre, acesta a dat din coadă. Poarta grădinii fostului internat, în care se aflase pe vremuri un conac armean, iar apoi clădirea consulatului rusesc, locuită de consul şi de câinele său, era încuiată. Fazıl m-a prins de mână şi m-a ajutat să sar peste zidul jos. A intrat cu iscusinţă înăuntru, strecurându-se printr-o fereastră înaltă, cu geamul spart, pe care mi-a arătat-o spunând „nopţile obişnuiam să fugim pe aici" şi m-a tras şi pe mine după el, luminând cu lanterna în jur.

— Nu te teme, nu e nimeni în afară de păsări, a zis el. În clădirea ale cărei geamuri nu lăsau deloc să pătrundă lumina, din pricina murdăriei şi a gheţii, unele ferestre fiind, pe de altă parte, bătute în scânduri, era întuneric beznă, dar Fazıl a urcat scările cu o uşurinţă care demonstra că mai dăduse pe acolo şi înainte, luminându-mi calea cu lanterna pe care o ţinea de partea din spate, ca plasatorii de la cinematografe. Peste tot mirosea a praf şi a mucegai. Am pătruns pe uşile sparte,

rămase astfel din seara revoluției care se petrecuse cu patru ani în urmă, și am păşit printre paturile de fier suprapuse, goale şi ruginite, atenți la urmele de gloanțe de pe pereți, la colțurile tavanelor înalte de la etaj, la porumbeii care băteau neliniştiți din aripi şi care-şi făcuseră cuiburile prin coturile hornurilor.

— Acesta era al meu, iar acesta al lui Necip, a spus Fazıl, arătând spre două dintre paturile de sus, aflate unul lângă altul. Uneori, nopțile, ne culcam în acelaşi pat, ca să nu-i trezim pe ceilalți cu şoaptele noastre, şi stăteam de vorbă, contemplând cerul.

Prin deschizătura unui geam spart aflat în partea de sus a camerei se zăreau, la lumina lămpii de pe stradă, fulgii mari de zăpadă care se cerneau molcom. I-am privit cu venerație, cu băgare de seamă.

După multă vreme, Fazıl a spus, arătând cu mâna spre un culoar îngust, aflat undeva jos:

— Iar aceasta era priveliştea care se zărea din patul lui Necip.

Am văzut, chiar dincolo de grădină, un pasaj îngust, de vreo doi metri, care numai stradă nu se putea numi, înghesuit între peretele lateral al Băncii Agricole, care n-avea nici un fel de ferestre, şi zidul din spate, tot fără ferestre, al unui alt bloc înalt. De la primul etaj al băncii răzbătea o lumină fluorescentă, de culoare mov, care se reflecta pe solul mocirlos. În centrul culoarului fusese amplasat un semn roşu cu „intrarea interzisă", ca să nu fie confundat cu o stradă. În capătul ulicioarei, pe care Fazıl o numea, după Necip, „capătul lumii acesteia", se afla un copac golaş, întunecat, dar, tocmai în clipa în care priveam noi înspre el, acesta a devenit deodată roşu ca o vâlvătaie, de parcă ar fi luat foc.

— Becul roşu care luminează firma Palatului Foto Lumina e stricat de şapte ani, a şoptit Fazıl. Lumina roşie ba se aprinde, ba se stinge, şi, de fiecare dată, moşmonul de acolo arată, văzut din patul lui Necip, ca şi cum ar fi fost cuprins de vâlvătaie. Necip contempla uneori această privelişte până la ziuă, cufundat în visare. Numea ceea ce vedea „lumea asta", iar uneori, în dimineţile care urmau acestor nopți fără somn, îmi spunea „am contemplat toată noaptea lumea asta!".

Prin urmare, i-a povestit despre ea prietenului tău, poetul Ka, iar acesta a strecurat-o în poezia lui. Te-am adus aici pentru

că mi-am dat seama de acest lucru în timp ce urmăream caseta. Dar faptul că prietenul tău şi-a intitulat poezia „Locul unde nu există Allah" reprezintă o lipsă de respect la adresa lui Necip.

— Răposatul Necip i-a povestit lui Ka despre această privelişte ca despre „locul unde nu există Allah", am spus eu. Sunt sigur de asta.

— Nu cred că Necip a murit ca un ateu, a spus Fazıl, prudent. Doar că îl încercau asemenea îndoieli.

— Acum nu mai auzi în tine vocea lui Necip? l-am întrebat eu. Aceste lucruri nu-ţi trezesc deloc temerea că ai devenit treptat ateu, la fel ca bărbatul din poveste?

Fazıl n-a fost deloc încântat de faptul că eram la curent cu îndoielile despre care-i vorbise lui Ka cu patru ani în urmă.

— Acum sunt căsătorit, am un copil, a spus el. Nu mai sunt atât de interesat de asemenea subiecte, ca pe vremuri.

S-a întristat imediat că mă tratase ca pe o persoană venită din Occident, care încerca să-l ademenească spre necredinţă:

— Vorbim mai târziu, a spus el cu blândeţe. Socrul meu ne aşteaptă la masă, să nu întârziem, bine?

Totuşi, înainte de a coborî mi-a arătat masa, cioburile sticlei de rachiu şi scaunele aflate într-un colţ al încăperii spaţioase ce găzduise cândva biroul consulului rus.

— După ce s-au deblocat drumurile, Z. Demirkol şi „echipa specială" au mai rămas aici câteva zile şi au continuat să ucidă naţionalişti kurzi şi islamişti.

Acest amănunt, pe care reuşisem să-l dau uitării până atunci, m-a speriat. Nu doream deloc să mă gândesc la ultimele clipe petrecute de Ka la Kars.

Pe când reveneam la hotel, câinele cel negru ca tăciunele, care ne aşteptase la poarta grădinii, s-a luat iarăşi după noi.

— Ţi-a pierit veselia, mi-a spus Fazıl. De ce?

— Vrei să vii până-n camera mea înainte de masă? Am să-ţi dau ceva.

În timp ce luam cheia camerei de la Cavit, am văzut, prin uşa deschisă a biroului lui Turgut Bey, atmosfera strălucitoare care domnea înăuntru şi masa aşternută pentru cină, am auzit discuţiile purtate de oaspeţi şi am simţit că Ipek se afla acolo. Aveam în valiză fotocopiile scrisorilor pe care i le scrisese Necip lui Kadife cu patru ani în urmă şi pe care le comandase Ka la Kars; odată ajunşi în cameră, i le-am dat lui Fazıl. M-am gândit

cu mult mai târziu că făcusem acest lucru pentru ca şi el să fie la fel de stânjenit ca mine de năluca prietenului său.

În timp ce Fazıl citea scrisorile, aşezat pe marginea patului, am scos unul dintre caietele lui Ka şi m-am mai uitat o dată la steaua de zăpadă pe care o văzusem pentru prima oară la Frankfurt. În felul acesta, am ajuns să văd şi cu ochii ceea ce ştiam de multă vreme cu o parte a minţii. Ka aşezase poezia „Locul unde nu există Allah" chiar pe ramura memoriei. Asta însemna că, înainte de a pleca din Kars, se dusese la internatul de care se folosea Z. Demirkol, se uitase pe fereastra pe care obişnuia să privească Necip şi descoperise adevărata obârşie a „priveliştii" de care vorbea acesta. Aşa am ajuns să fiu sigur de ceea ce ştia întregul Kars – de faptul că, neputând-o convinge pe Kadife să se răzgândească, la Teatrul Naţional, prietenul meu se dusese la internat, unde îl aştepta Z. Demirkol, şi-i spusese unde era ascuns Lacivert; în acest răstimp, Ipek era încuiată în camera lui de la hotel.

Oricum, expresia de pe chipul meu nu era cu nimic mai plăcută decât expresia confuză de pe chipul lui Fazıl. De jos, răzbăteau vocile nelămurite ale oaspeţilor, care stăteau de vorbă, iar de pe stradă, suspinele melancolicului Kars. Atât Fazıl, cât şi eu rătăceam printre amintiri, copleşiţi de prezenţa de nestăvilit a originalelor noastre, mai pătimaşe, mai complexe şi mai autentice decât noi.

M-am uitat pe fereastră la ninsoarea care se cernea afară şi i-am spus lui Fazıl că trebuia să mergem la masă. Mai întâi s-a dus el, abătut de parcă ar fi făcut ceva rău. M-am întins pe pat şi am încercat să-mi imaginez, îndurerat, ce gândea Ka în urmă cu patru ani, pe când ieşea pe poarta Teatrului Naţional şi se-ndrepta spre internat, cum îşi ferea ochii în lături în timp ce vorba cu Z. Demirkol, cum urca în maşina celor care urmau să facă descinderea, pentru a le indica adresa şi a le arăta de departe clădirea în care se ascundeau Lacivert şi Hande, şi cum le spunea „uitaţi, acolo!", îndurerat? Mi-a fost ciudă pe mine însumi, cugetând că eu, „scriitorul-conţopist", mă bucuram în taină, în mare taină, de căderea de pe piedestal a prietenului meu poet, aşa încât am încercat să nu mă mai gândesc la asemenea lucruri.

Jos, la masa oferită de Turgut Bey, frumuseţea lui Ipek m-a răvăşit şi mai mult. Aş dori să trec repede peste noaptea aceea

lungă în care Recai Bey, cultivatul director al Poştei, pasionat de cărţi şi de memorii, gazetarul Serdar Bey, Turgut Bey şi toţi cei de faţă s-au purtat minunat cu mine, iar eu m-am îmbătat ca ultimul om. Ori de câte ori îi aruncam o privire lui Ipek, care stătea în faţa mea, în mine se mai prăbuşea ceva. La ştiri, m-am uitat ruşinat la interviul realizat cu mine şi mi-am contemplat gesturile nervoase. Am înregistrat pe micul reportofon pe care-l port mereu cu mine, asemenea unui gazetar adormit care nu crede în ceea ce face, discuţiile avute cu gazdele şi cu oaspeţii pe teme precum istoria Karsului, profesia de gazetar la Kars ori amintirile din seara revoluţiei, petrecută cu patru ani în urmă. În timp ce mâncam ciorba de linte făcută de Zahide, mă simţeam de parcă aş fi făcut parte dintr-un vechi roman de provincie, a cărui acţiune se petrecea prin anii '40. Am ajuns la concluzia că închisoarea o maturizase şi o potolise pe Kadife. Nimeni nu vorbea despre Ka – nici măcar despre moartea lui; iar faptul acesta îmi sfâşia sufletul şi mai cumplit. La un moment dat, Kadife şi Ipek s-au dus să vadă ce făcea micul Ömercan, care dormea în altă cameră. Am vrut să mă duc şi eu după ele, dar scriitorul dumneavoastră, despre care ceilalţi spuneau că „a băut foarte mult, ca toţi artiştii", era atât de beat, încât nu se putea ţine pe picioare.

Există, cu toate acestea, un moment al acelei seri pe care mi-l amintesc foarte bine. La o oră foarte târzie, i-am spus lui Ipek că voiam să văd camera 203, în care stătuse Ka. Toată lumea a tăcut şi s-a întors spre noi.

— Bine, a spus Ipek. Poftiţi!

A luat cheia de la recepţie. Am urcat pe urmele ei. Camera. Draperiile, fereastra, ninsoarea. Miros de somn, de săpun şi un vag iz de praf. Frig. În timp ce Ipek mă măsura cu suspiciune, fără nici un gând rău, m-am aşezat pe marginea patului în care prietenul meu îşi petrecuse cele mai fericite ore din viaţă, făcând dragoste cu ea. Dacă aş muri aici, dacă i-aş face lui Ipek o declaraţie de dragoste, dacă aş privi pe fereastră? Toată lumea, da, ne aşteaptă la masă. Am spus vreo două-trei vorbe aiurea, care au distrat-o pe Ipek, şi am reuşit s-o fac să zâmbească. În timp ce-mi zâmbea călduros, i-am adresat cuvintele acelea ruşinoase despre care mi-am adus aminte, rostindu-le, că erau pregătite:

Dacâaşspunecănimicaltcevanutefacefericitînviaţăînafarădedragosteniciromanelepecarelescriiniciorăşelepecarelevezicăsuntfoartesingurpelumeşicăaşvreasâtrăiescaiciînoraşulacestaînpreajmadumneavoastrăpânălasfârşitulvieţiicemiaţirăspunde

— Orhan Bey, a spus Ipek. Mi-am dorit foarte mult să-l iubesc pe Muhtar, dar n-a fost să fie; l-am iubit foarte mult pe Lacivert, dar n-a fost să fie; am crezut că l-aş putea iubi pe Ka, dar n-a fost să fie; mi-am dorit să am un copil, dar n-a fost să fie. Nu cred că, de-acum încolo, aş mai putea iubi pe cineva cu adevărat. Acum nu mai vreau decât să mă ocup de Ömercan, nepotul meu. Vă mulţumesc, dar nici dumneavoastră nu vorbiţi serios.

I-am mulţumit foarte mult pentru că, pentru prima oară, nu mai spusese „prietenul dumneavoastră", ci Ka. Ne puteam întâlni a doua zi la prânz, la cofetăria Viaţa cea Nouă, pentru a discuta doar despre Ka?

Din păcate, era ocupată. Îmi promitea însă, pentru a nu mă supăra, ca o bună gazdă ce era, să vină la gară în seara următoare, împreună cu ceilalţi, pentru a mă conduce.

I-am mulţumit foarte mult, i-am mărturisit că nu mai aveam puterea să mă întorc la masă (mă temeam ca nu cumva să izbucnesc în plâns) şi, aruncându-mă în pat, n-am mai ştiut de mine.

A doua zi dimineaţă, am pornit-o pe străzi, fără a mă fi arătat nimănui la hotel, şi am colindat toată ziua prin Kars, însoţit mai întâi de Muhtar, apoi de gazetarul Serdar Bey şi de Fazıl. Cum apariţia mea la televizor, la ştirile de seară, îi mai relaxase într-o oarecare măsură pe cetăţenii din Kars, strângeam cu uşurinţă nenumărate detalii necesare pentru a-mi sfârşi povestea. Muhtar mi-a făcut cunoştinţa cu proprietarul gazetei *Lancea*, prima gazetă islamistă din Kars, ale cărei vânzări se ridicau la şaptezeci şi cinci de exemplare, şi cu un farmacist pensionar care era redactorul-şef al publicaţiei şi care a întârziat puţin la întâlnire. După ce m-au informat că mişcarea islamistă din Kars regresase în urma măsurilor antidemocratice adoptate în ultima vreme şi că Liceul Imam Hatip nu mai era la fel de popular ca pe vremuri, mi-am amintit că Necip şi Fazıl plănuiau cândva să-l ucidă pe bătrânul farmacist pentru că acesta îl sărutase de două ori pe Necip în mod foarte nefiresc. Proprietarul hotelului Karsul înfloritor, care-i denunţase

pe clienții săi lui Sunay, scria acum și el la aceeași gazetă, iar când a venit vorba despre evenimentele din trecut a menționat un amănunt pe care eram, oarecum, pe cale să-l uit: din fericire, persoana care-l ucisese pe directorul Institutului Pedagogic cu patru ani în urmă nu era din Kars. Identitatea lucrătorului de la ceainăria din Tokat fusese stabilită în urma analizelor balistice realizate la Ankara, pentru că, dincolo de înregistrarea realizată pe bandă în timpul comiterii asasinatului, se mai comisese și o altă crimă cu aceeași armă, așa încât adevăratul deținător al acesteia fusese prins, iar bărbatul respectiv, care mărturisise că venise la Kars la invitația lui Lacivert, fusese internat la Spitalul de Boli Nervoase din Bakirkby, unde stătuse trei ani, după ce în timpul procesului fusese declarat „dezechilibrat mintal", apoi părăsise spitalul, își deschisese la Istanbul, unde se stabilise ulterior, o cafenea numită Tokatul înfloritor și devenise unul dintre foiletoniștii gazetei *Legământul*, apărând drepturile fetelor care purtau văl. Chiar dacă rezistența fetelor cu văl, zdrobită odată cu gestul săvârșit de Kadife cu patru ani în urmă, păruse la un moment dat să revină în actualitate, mișcarea de la Kars era mult mai puțin viguroasă acum decât cea de la Istanbul, pentru că tinerele atașate cauzei lor fuseseră exmatriculate din școli sau se îndreptaseră spre universități din alte orașe. Familia lui Hande a refuzat întâlnirea cu mine. Cum cântecele interpretate la sfârșitul revoluției de pompierul cu voce tunătoare se bucuraseră de un deosebit succes, acesta devenise vedeta emisiunii săptămânale *Cântecele noastre de la hotare*, difuzată de postul de televiziune Karsul de la Hotare. Prietenul său apropiat, portarul iubitor de muzică de la Spitalul din Kars, care se număra printre oaspeții obișnuiți ai Șeicului Saadettin Efendi, era înregistrat pe bandă în fiecare marți seara și îl acompania cu acorduri de *saz*[1] la emisiunea care se difuza în serile de vineri. Gazetarul Serdar Bey mi-a făcut cunoștință și cu micuțul care urcase pe scenă în seara revoluției. „Ochelaristul" căruia, începând din ziua aceea, tatăl său nu-i mai permisese să urce pe scenă nici măcar la

1. Instrument cu coarde în genul lăutei, însă cu gât foarte lung (de fapt, cuvântul *saz* desemnează o întreagă categorie de instrumente de acest tip).

serbările şcolare, era acum o persoană matură şi continua să vândă ziare. Graţie lui, am izbutit să aflu ce făceau socialiştii din Kars care citeau gazetele apărute la Istanbul: nu reuşeau să realizeze nimic de substanţă, în afara faptului că nutreau acelaşi respect sincer faţă de lupta pe viaţă şi pe moarte a islamiştilor şi a naţionaliştilor kurzi cu autorităţile statului, şi că se făleau cu redactarea unor comunicate şovăielnice, pe care nu le citea nimeni, precum şi cu faptele lor de eroism ori cu sacrificiile de pe vremuri. Toţi cei care discutau cu mine lăsau, de altfel, impresia că se aflau în aşteptarea unei persoane eroice, înzestrate cu spirit de sacrificiu, care să-i scape de şomaj, de sărăcie, de ilegalităţi şi de crime şi, pentru că eram un romancier oarecum cunoscut, mă evaluau în funcţie de standardele aplicate acestei persoane providenţiale despre care îşi imaginau că avea să apară într-o bună zi, lăsându-mă să simt că priveau cu neplăcere nenumăratele mele cusururi, clipele de absenţă şi de confuzie mentală, faptul că eram cu mintea la ceea ce aveam de făcut şi la povestea mea, ori că eram mereu pe fugă. Trebuia să mă duc acasă la croitorul Maruf, după ce tăifăsuisem cu el la cafeneaua Unitatea şi-şi depanase în faţa mea toată viaţa, ca să fac cunoştinţă cu nepoţii lui şi să bem împreună, să mai rămân în oraş încă două zile, ca să particip la conferinţa pe care urmau s-o organizeze miercuri seara tinerii kemalişti, să fumez toate ţigările care-mi erau oferite, ca semn de prietenie, şi să beau toate ceaiurile cu care eram servit (am şi făcut cea mai mare parte dintre aceste lucruri). Prietenul din armată al tatălui lui Fazıl, originar din Varto[1], mi-a povestit că, în răstimp de patru ani, fuseseră ucişi sau vârâţi în puşcărie şi mai mulţi naţionalişti kurzi; nimeni nu se mai implica acum în trupele de gherilă şi nici unul dintre tinerii kurzi care participaseră la reuniunea de la hotelul Asia nu se mai afla în oraş. Simpaticul nepot al lui Zahide, care avea patima jocurilor de noroc, mi-a făcut şi mie loc în mulţimea care asista la luptele de cocoşi de duminică seara, şi am băut pe loc, cu plăcere, două rachiuri servite în pahare de ceai.

Orele serii erau destul de înaintate, aşa că am revenit în camera mea, păşind alene prin ninsoare, ca un călător nefericit

1. Oraş în provincia Muş din estul Turciei; cea mai mare parte a populaţiei sale este de origine kurdă.

şi singur, şi mi-am făcut valiza, iar apoi am părăsit hotelul pe furiş, cu mult înainte de plecarea trenului. Când am ieşit pe uşa bucătăriei, am făcut cunoştinţă cu agentul Saffet, pe care Zahide continua să-l hrănească cu ciorbă seară de seară. Se pensionase, mă ştia pentru că apărusem la televizor cu o seară în urmă şi avea ceva să-mi povestească. Ne-am dus să stăm de vorbă la cafeneaua Unitatea şi mi-a explicat că, deşi se pensionase, continua să lucreze la stat cu jumătate de normă. La Kars, un agent n-avea cum să se pensioneze vreodată; mi-a spus, zâmbind cu onestitate, că serviciile secrete din oraş erau foarte curioase să ştie după ce fel de lucruri venisem să scormonesc acolo (vechile poveşti „armeneşti", rebelii kurzi, grupările religioase, partidele politice?) şi că, dacă-i oferam această informaţie, ar mai fi putut câştiga şi el vreo câţiva kuruşi în plus.

I-am vorbit, stânjenit, despre Ka, i-am amintit că, în urmă cu patru ani, îl urmărise pe prietenul meu pas cu pas şi l-am întrebat ce ştia despre el.

— Era un om foarte bun, care-şi iubea semenii şi îndrăgea câinii, a spus el. Dar era cu gândul la Germania şi era foarte închis în el. Astăzi, aici, nu-l place nimeni.

Am tăcut amândoi multă vreme. L-am întrebat, jenat, de Lacivert, gândind că poate ştia ceva în plus, şi am aflat că, în urmă cu un an, veniseră nişte indivizi de la Istanbul ca să întrebe de el, exact aşa cum venisem şi eu să întreb de Ka. Saffet mi-a povestit că acei tineri islamişti, care erau inamicii statului, se zbătuseră îndelung pentru a descoperi unde se afla mormântul lui Lacivert; se întorseseră la Istanbul aşa cum veniseră pentru că, în mod foarte probabil, leşul lui Lacivert fusese aruncat în mare din vreun avion, astfel încât mormântul său să nu se transforme în loc de pelerinaj. Fazıl, care se aşezase şi el la masa noastră, ne-a spus că şi lui îi ajunseseră la ureche aceste zvonuri şi că, după câte auzise el de la un fost coleg de la Imam Hatip, respectivii islamişti fugiseră în Germania, unde îşi amintiseră că se „expatriase" cândva Lacivert, înfiinţaseră la Berlin o grupare islamistă de orientare radicală, care devenea tot mai numeroasă, şi scriseseră în primul număr al revistei *Hegira*[1],

1. Hegira (în arabă, *al-Hijra*, în turcă, *Hicret*) desemnează, în spaţiul islamic, strămutarea profetului Mahomed de la Mecca la Medina (petrecută în anul 622).

editată în Germania, că urmau să se răzbune pe cei răspunzători de moartea lui Lacivert. Am presupus cu toţii că ei îl uciseseră şi pe Ka. Am privit ninsoarea care continua să cadă afară, imaginându-mi o clipă că unicul exemplar olograf al cărţii de poezie a prietenului meu, intitulată *Zăpada*, se găsea la Berlin, în mâinile adepţilor lui Lacivert care publicau revista *Hegira*.

Un poliţist care se aşezase între timp la masa noastră mi-a spus că toate clevetelile care circulaseră pe socoteala lui erau simple scorneli.

— Eu nu am ochi metalici! a spus el.

Nu ştia însă ce însemna „ochi metalici". O iubise sincer pe răposata Teslime Hanım şi desigur că s-ar fi căsătorit cu ea dacă aceasta nu s-ar fi sinucis. Atunci mi-am adus aminte că Saffet pusese mâna, cu patru ani în urmă, pe legitimaţia de elev a lui Fazıl. Poate că ei uitaseră demult de această întâmplare, care rămăsese consemnată în caietele lui Ka.

Când eu şi Fazıl am pornit pe străzi, prin ninsoare, cei doi poliţişti ni s-au alăturat dintr-un impuls despre care nu reuşeam să-mi dau seama dacă se datora prieteniei ori simplei curiozităţi profesionale, plângându-se de viaţă, de vanitatea existenţei, de suferinţele pricinuite de dragoste şi de bătrâneţe. Nici unul dintre ei nu purta nimic pe cap, iar fulgii de zăpadă li se depuneau, fără să se topească, pe părul alb şi rar. Când am întrebat dacă, în cei patru ani care se scurseseră, oraşul nu devenise cumva şi mai sărac, şi mai pustiu, Fazıl mi-a spus că, în ultimii ani, toată lumea se uita mai mult la televizor şi că şomerii nu-şi mai făceau veacul prin ceainării, ci stăteau acasă şi urmăreau gratuit toate filmele din lume, datorită antenelor-satelit. Toată lumea pusese bani la ciorap şi-şi instalase la fereastră câte o antenă albă, de mărimea unei cratiţe, iar aceasta era singura noutate înregistrată în textura oraşului în aceşti patru ani.

Ne-am cumpărat de la cofetăria Viaţa cea Nouă câte o plăcintă delicioasă cu nucă, dintre acelea care-l costaseră viaţa pe directorul Institutului Pedagogic, şi am mâncat-o în chip de cină. După ce ne-am despărţit de poliţişti, care-şi dăduseră seama că ne îndreptam spre gară, am păşit pe străzile pline de melancolie, luminate ici şi colo de câte o lampă cu neon, trecând prin faţa obloanelor închise, a ceainăriilor pustii, a caselor armeneşti lăsate de izbelişte, a vitrinelor luminate şi îngheţate, pe

sub castanii şi plopii ale căror ramuri gemeau sub greutatea zăpezii, ascultându-ne sunetele propriilor paşi. Cum nu eram urmăriţi de poliţişti, am cotit pe străzi lăturalnice. Ninsoarea, care părea la un moment gata să contenească, se înteţise din nou. Aveam, oarecum, un sentiment de vinovăţie, de parcă aş fi plecat lăsându-l singur pe Fazıl, pentru că pe străzi nu era nici ţipenie de om şi pentru că percepeam în modul cel mai dureros faptul că abandonam Karsul. Undeva departe, din perdeaua de tul alcătuită de doi moşmoni ale căror ramuri uscate şi ai căror ţurţuri de zăpadă, spânzuraţi de crengi, se împleteau unul cu altul, a ţâşnit o vrabie care şi-a croit drum printre fulgii de zăpadă ce coborau alene din văzduh şi a trecut în zbor pe deasupra noastră. Străzile pustii, acoperite de un strat de zăpadă proaspătă şi afânată, erau atât de tăcute, încât nu ne percepeam decât sunetele paşilor şi gâfâitul, care devenea din ce în ce mai intens pe măsură ce ne cuprindea oboseala. Pe o stradă mărginită de case şi prăvălii, liniştea îţi lăsa impresia că păşeai printr-un vis.

La un moment dat, m-am oprit în mijlocul străzii şi am urmărit un fulg de zăpadă pe care-mi picaseră ochii pe când se afla undeva sus, în văzduh, până când a căzut pe pământ. În aceeaşi clipă, Fazıl mi-a arătat, la intrarea în ceainăria Iluminarea, un afiş decolorat care se afla acolo de patru ani, pentru că fusese atârnat destul de sus şi nu se putuse atinge nimeni de el:

Omul este o culme a creaţiei lui Allah, iar sinuciderea – o blasfemie

— Cum ceainăria asta era frecventată de poliţişti, nu s-a putut atinge nimeni de afiş! a spus Fazıl.

— Te simţi ca o culme a creaţiei? am întrebat eu.

— Nu. Doar Necip era o culme a creaţiei lui Allah. După ce i-a luat Allah sufletul, m-am detaşat atât de teama de ateism, cât şi de patima de a-l iubi cu şi mai multă ardoare pe Allah. Allah să mă ierte!

Am mers până la gară fără să mai scoatem o vorbă, strecurându-ne printre fulgii de zăpadă care păreau aninaţi în văzduh. Fermecătoarea clădire de piatră a gării, care data din perioada

timpurie a Republicii şi de care aminteam în *Cartea neagră,* fusese demolată, iar în locul ei se construise un edificiu urât, din beton. Ne-am întâlnit cu Muhtar şi cu potaia de culoarea tăciunelui, care ne aşteptau. Cu zece minute înainte de plecarea trenului, a venit şi gazetarul Serdar Bey, care mi-a dat nişte numere mai vechi din *Gazeta urbei de la hotare,* în care era vorba despre Ka, şi care m-a rugat să amintesc în cartea mea despre Kars şi despre necazurile lui fără a defăima oraşul şi pe cei care-l locuiau. Văzând că Serdar Bey îmi înmânase deja darul pe care-l avea pregătit pentru mine, Muhtar mi-a pus şi el în mână, de parcă ar fi săvârşit o crimă, o sacoşă de plastic în care se aflau o sticlă de colonie, o rotiţă de brânză de Kars, precum şi un exemplar din prima lui carte de poezie, pe care o tipărise la Erzurum, pe cheltuiala proprie. I-am luat căţelului de culoarea tăciunelui pe care-l evocase dragul meu prieten un sendviş, apoi mi-am cumpărat bilet. În timp ce hrăneam câinele care-şi flutura prietenos coada încovrigata, au apărut în fugă Turgut Bey şi Kadife. Aflaseră în ultima clipă, de la Zahide, că urma să plec. Am vorbit, în propoziţii scurte, despre bilet, despre drum, despre ninsoare. Turgut Bey mi-a întins, ruşinat, o reeditare a unui roman de Turgheniev (*Prima iubire*) pe care-l tradusese din franceză în anii petrecuţi la închisoare. L-am mângâiat pe Ömercan, care se afla în braţele lui Kadife. Pe şuviţele de păr scăpate de sub eşarfa cochetă a mamei sale, cumpărată de la Istanbul, se aşternuseră fulgi de zăpadă. Pentru că mă temeam să privesc mai adânc în frumoşii ochi ai soţiei sale, m-am întors spre Fazıl şi l-am întrebat ce dorea să le transmită cititorilor dacă, într-o bună zi, aveam să scriu un roman a cărui acţiune se petrecea la Kars.

— Nimic, mi-a spus el, hotărât.

Băgând de seamă că mă întristasem, s-a înmuiat:

— Am ceva în minte, dar dacă n-o să vă placă... Dacă o să apar într-un roman a cărui acţiune se va petrece la Kars, aş dori să le transmit cititorilor să nu creadă nimic din ceea ce veţi spune despre mine, despre noi. Nimeni nu ne poate pricepe de departe.

— Nimeni n-ar crede, de fapt, într-un asemenea roman.

— Nu, vor crede, a spus el, însufleţit. Vor dori să creadă că suntem ridicoli şi simpatici pentru a se putea socoti pe ei

deştepţi, superiori şi umani, vor dori să creadă că, privindu-ne astfel, ne-ar putea îndrăgi. Dacă însă veţi consemna în carte cuvintele pe care le-am rostit acum, vor rămâne stăpâniţi de îndoială.

I-am promis să-i consemnez cuvintele în roman. Când a văzut că aruncam o privire fugară spre poarta gării, Kadife s-a apropiat de mine:

— Am înţeles că aveţi o fetiţă frumoasă, pe nume Rüya[1]. Sora mea mai mare n-a putut să vină, dar mi-a cerut să-i transmit salutări fetiţei dumneavoastră. V-am adus şi eu această amintire din cariera mea teatrală, nedusă până la capăt.

Mi-a dat o fotografie de mici dimensiuni, cu ea şi Sunay pe scena Teatrului Naţional.

Impiegatul de mişcare a fluierat. Probabil că eu eram singura persoană care urma să urce în tren. M-am îmbrăţişat, rând pe rând, cu fiecare dintre cei prezenţi. Fazıl mi-a pus în mână, în ultima clipă, o pungă de plastic în care se aflau copiile casetelor video pe care le văzusem şi pixul lui Necip.

Am urcat cu greu în vagonul care tocmai se punea în mişcare, cu braţele încărcate de daruri. Toţi îmi făceau semne cu mâna de pe peron; m-am aplecat şi eu pe fereastră şi am fluturat mâna. Abia într-un târziu am văzut că potaia de culoarea tăciunelui alerga veselă de-a lungul peronului, aproape de mine, gâfâind, cu limba rozalie la vedere. Apoi s-au făcut cu toţii nevăzuţi în ninsoarea care devenea din ce în ce mai deasă.

M-am aşezat şi, aşa cum stăteam cu ochii aţintiţi asupra luminilor portocalii ale ultimelor cocioabe din cartierele de la periferie, asupra încăperilor părăginite în care lumea se uita la televizor, asupra firicelelor de fum tremurătoare şi gingaşe care se ridicau din coşurile prăbuşite ale caselor cu acoperişurile năpădite de zăpadă, m-a podidit plânsul.

aprilie 1999 – decembrie 2001

1. Numele real al fiicei lui Orhan Pamuk.

Poeziile, în ordinea în care i s-au revelat lui Ka la Kars

Poezia	Capitolul	Pagina
1. „Zăpada"	10	109
2. „Simetria tainică"	11	124
3. „Prieteşugul stelelor"	14	143
4. „Cutia cu bomboane de ciocolată"	14	155
5. „Locul unde nu există Allah"	16	169
6. „Seara revoluţiei"	19	202
7. „Străzi de vis"	21	220
8. „Sinuciderea şi puterea"	22	241
9. „Deznădejdi, dificultăţi"	24	257
10. „Eu, Ka"	24	261
11. „Am să fiu fericit"	27	292
12. „Întreaga omenire şi stelele"	32	340
13. „Raiul"	32	347
14. „A muri împuşcat"	33	359
15. „Jocul de şah"	35	392
16. „Dragostea"	36	396
17. „Câinele"	37	407
18. „Invidia"	38	421
19. „Locul unde se sfârşeşte pământul"	40	446

Poeziile potrivit amplasării lor pe steaua de zăpadă

Logica/ Raţiunea	Memoria	Imaginaţia	Centrul
(1) „Zăpada"	(5) „Locul unde nu există Allah"	(4) „Cutia cu bomboane de ciocolată"	(10) „Eu, Ka"
(2) „Simetria tainică"	(6) „Seara revoluţiei"	(8) „Sinuciderea şi puterea"	
(3) „Prieteşugul stelelor"	(7) „Străzi de vis"	(11) „Voi fi fericit"	
(9) „Deznădejdi, dificultăţi"	(14) „A muri împuşcat"	(13) „Raiul"	
(12) „Întreaga omenire şi stelele"	(17) „Câinele"	(16) „Dragostea"	
(15) „Jocul de şah"	(19) „Locul unde se sfârşeşte pământul"	(18) „Gelozia"	

Cuprins

1. Călătoria la Kars 9
2. Mahalale îndepărtate 16
3. Sărăcia şi istoria 27
4. Ka şi Ipek la cofetăria Viaţa cea Nouă 44
5. Prima şi ultima discuţie dintre ucigaş şi victimă 52
6. Trista poveste a lui Muhtar 64
7. La sediul partidului, la poliţie şi din nou pe străzi 75
8. Povestea lui Lacivert şi a lui Rüstem 87
9. Un necredincios care nu vrea să se sinucidă 101
10. Ka şi fericirea 109
11. Ka şi Şeic Efendi 117
12. Trista poveste a lui Necip 125
13. O plimbare prin ninsoare alături de Kadife 135
14. La cină, despre dragoste, văl şi sinucidere 143
15. La teatrul naţional 158
16. Priveliştea zărită de Necip şi poezia lui Ka 169
17. O piesă despre fata care şi-a ars vălul 177
18. Revoluţia de pe scenă 185
19. Seara revoluţiei 196
20. Noaptea, în timp ce Ka dormea, şi dimineaţa 204
21. Ka în încăperile reci, înfricoşătoare 215
22. Cariera lui Sunay Zaim în armată şi în teatrul modern 226
23. Cu Sunay la Statul-Major 242
24. Fulgul de zăpadă hexagonal 256
25. Ka şi Kadife în camera de hotel 266
26. Comunicatul adresat de Lacivert întregului Occident 273
27. Ka încearcă să-l convingă pe Turgut Bey să semneze proclamaţia 286
28. Ka şi Ipek în camera de hotel 296
29. La Frankfurt 301
30. O fericire efemeră 316

31. Reuniunea secretă de la hotelul Asia 320
32. Despre dragoste, lipsa de însemnătate şi dispariţia lui Lacivert 340
33. Teama de a nu fi împuşcat 351
34. Mijlocitorul 366
35. Ka şi Lacivert în celulă 379
36. Negocierea între viaţă şi teatru, între artă şi politică 393
37. Pregătirile pentru ultima piesă 407
38. Ospeţie cu de-a sila 420
39. Ka şi Ipek la hotel 429
40. Capitolul rămas la jumătate 443
41. Caietul verde, dispărut 447
42. Prin ochii lui Ipek 455
43. Ultimul act 465
44. La Kars, după patru ani 481